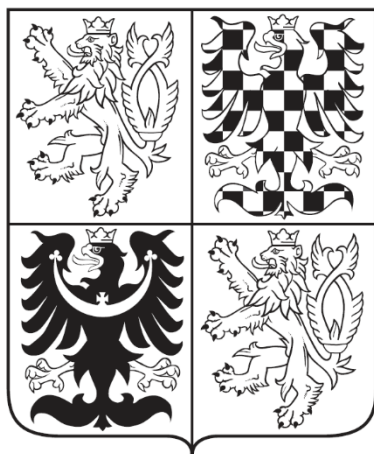

Sbírka nálezů a usnesení
Ústavního soudu České republiky

ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY

SBÍRKA NÁLEZŮ A USNESENÍ

Svazek 108 / ročník 2021 – V. díl

ÚSTAVNÍ
SOUD

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu
Svazek 108, ročník 2021 – V. díl

Vydal:
Ústavní soud
Joštova 8
660 83 Brno

Brno 2024
Vydání první

© Ústavní soud České republiky

ISBN 978-80-87687-49-9

ČASTO POUŽÍVANÉ ZKRATKY

Ústava

Ústava České republiky (ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

Listina

Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

Úmluva

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů

o. s. ř.

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

s. ř. s.

zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

tr. zák.

zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

tr. zákoník

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

tr. ř., tr. řád

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

ESLP

Evropský soud pro lidská práva

SbNU

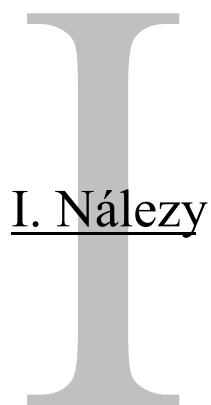
Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu citovaná podle elektronické databáze rozhodnutí Ústavního soudu (<http://nalus.usoud.cz>), např.: N 172/42 SbNU 519 = Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 42, nález č. 172, str. 519

OBSAH

Č. 158	
Účast na soudní rehabilitaci ve vztahu k osobám německé národnosti internovaným po druhé světové válce (sp. zn. II. ÚS 1713/20 ze dne 7. září 2021).....	9
Č. 159	
Lhůta pro vydání rozhodnutí o vykonání podmíněně uloženého trestu odnětí svobody (sp. zn. IV. ÚS 3454/20 ze dne 7. září 2021)	15
Č. 160	
Právo na soudní ochranu a závaznost rozhodnutí Ústavního soudu (sp. zn. II. ÚS 68/21 ze dne 7. září 2021).....	23
Č. 161	
Upuštění od výkonu trestu vyhoštění na dobu neurčitou (sp. zn. III. ÚS 788/21 ze dne 7. září 2021)	28
Č. 162	
Bezdůvodné obohacení zranitelné osoby ve světle práva na spravedlivý proces (sp. zn. II. ÚS 1292/21 ze dne 7. září 2021).....	34
Č. 163	
Neodůvodněné zkrácení odměny advokáta v řízení o určení dědického práva (sp. zn. III. ÚS 1052/21 ze dne 14. září 2021)	41
Č. 164	
Povinnost soudu seznámit protistranu s odůvodněním odvolání proti rozhodnutí o nařízení předběžného opatření (sp. zn. IV. ÚS 1480/21 ze dne 14. září 2021)	48
Č. 165	
Posuzování podmínek podmíněného propuštění z výkonu trestu (sp. zn. III. ÚS 1873/21 ze dne 14. září 2021)	55
Č. 166	
Zastavení exekučního řízení zastaveného soudním exekutorem v rozporu se zákonem (sp. zn. III. ÚS 1536/21 ze dne 29. září 2021)	63
Č. 167	
Důvody pro rozhodnutí o změně ve složení senátu podle § 262 trestního řádu (sp. zn. IV. ÚS 839/21 ze dne 30. září 2021)	73
Č. 168	
Náklady řízení při vypořádání spoluvlastnictví (sp. zn. IV. ÚS 1664/21 ze dne 30. září 2021)	83
Č. 169	
Povinnost Nejvyššího soudu vypořádat se s námitkou uvedenou v dovolání (sp. zn. IV. ÚS 1898/21 ze dne 30. září 2021)	90
Č. 170	
Náklady řízení při vypořádání spoluvlastnictví (sp. zn. IV. ÚS 2081/21 ze dne 30. září 2021)	98

Č. 171	
Formalistický přístup obecných soudů v otázce včasného nepřiložení plné moci zástupce (sp. zn. II. ÚS 1445/21 ze dne 4. října 2021)	104
Č. 172	
Povinnost soudu doručit opis stížnosti dle § 146 odst. 2 písm. d) trestního řádu (sp. zn. II. ÚS 2023/21 ze dne 4. října 2021)	108
Č. 173	
Určení tarifní hodnoty sporu o nepeněžitě plnění, jehož hodnotu lze vyjádřit v penězích; zákaz překvapivého rozhodnutí o nákladech řízení (sp. zn. I. ÚS 3905/19 ze dne 5. října 2021)	115
Č. 174	
Ústavně konformní posuzování zavinění ve smyslu § 146 odst. 2 věty první občanského soudního řádu při zastavení řízení z důvodu nedostatku pravomoci k projednání a rozhodnutí sporu (sp. zn. I. ÚS 2174/20 ze dne 5. října 2021)	120
Č. 175	
Fikce jednotnosti trestu dle § 77 zákona o výkonu trestu v souvislosti se zrušením či prominutím doživotního trestu odnětí svobody (sp. zn. II. ÚS 2148/21 ze dne 7. října 2021)	129
Č. 176	
Náležitosti výzvy k prokázání totožnosti dle § 63 odst. 2 písm. l) zákona o Policii České republiky (sp. zn. II. ÚS 1022/21 ze dne 11. října 2021)	145
Č. 177	
Spravedlivá odměna za práci v souvislosti s požadavkem zaměstnavatele být k dispozici v době přestávky (sp. zn. II. ÚS 1854/20 ze dne 18. října 2021)	167
Č. 178	
Odměna advokáta za výkon funkce opatrovníka aneb ústavnost § 9 odst. 5 advokátního tarifu (sp. zn. Pl. ÚS 17/21 ze dne 19. října 2021; 443/2021 Sb.)	182
Č. 179	
Náklady pozůstalostního řízení ve smyslu § 127 zákona o zvláštních řízeních soudních z pohledu jmenovaného správce pozůstalosti (sp. zn. II. ÚS 3195/20 ze dne 19. října 2021)	190
Č. 180	
Určení rozhodující příčiny nedoložení platné plné moci zástupcem účastníka řízení (sp. zn. IV. ÚS 1109/21 ze dne 19. října 2021)	205
Č. 181	
Přezkum rozhodnutí o neudělení státního občanství z důvodu ohrožení bezpečnosti státu (sp. zn. III. ÚS 2116/21 ze dne 19. října 2021)	213
Č. 182	
Neposkytnutí ochrany povinnému soudem proti svévolnému postupu soudního exekutora (sp. zn. III. ÚS 2208/21 ze dne 19. října 2021)	221

Č. 183	
Aplikace judikaturou vytvořeného požadavku na transparentnost losování dle zákona o veřejných zakázkách (sp. zn. II. ÚS 2191/20 ze dne 25. října 2021)	229
Č. 184	
Ukončení procesního účastenství v konkursním řízení ze strany obecných soudů (sp. zn. II. ÚS 1413/21 ze dne 25. října 2021)	241
Č. 185	
Možnost rozdělení pozemku pro účely převodu náhradního pozemku na oprávněnou osobu podle zákona o půdě rozhodnutím soudu (sp. zn. II. ÚS 1778/21 ze dne 25. října 2021)	248
Č. 186	
Důvody odvolacího soudu ke změně senátu nalézacího soudu dle § 262 trestního řádu (sp. zn. IV. ÚS 541/21 ze dne 26. října 2021).....	255
Č. 187	
Podmínky pro zamítnutí žádosti o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody (sp. zn. IV. ÚS 1804/21 ze dne 26. října 2021).....	279
St. č. 53/21	
Stanovisko pléna Ústavního soudu (sp. zn. Pl. ÚS-st. 53/21 ze dne 7. září 2021; 402/2021 Sb.).....	297
St. č. 54/21	
Stanovisko pléna Ústavního soudu (sp. zn. Pl. ÚS-st. 54/21 ze dne 12. října 2021; 408/2021 Sb.)	318

I. Nálezy

Č. 158**Účast na soudní rehabilitaci ve vztahu k osobám německé národnosti internovaným po druhé světové válce
(sp. zn. II. ÚS 1713/20 ze dne 7. září 2021)**

Zákon č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů, je založen na silném hodnotovém soudu o protiprávnosti komunistického režimu. Činy jednotlivců, jimiž byly uplatňovány svobody a práva s garancemi v mezinárodních dokumentech a nezřídka i v ústavní rovině, se staly předmětem nespravedlivého trestního stíhání, odsouzení a výkonu trestu (§ 1 odst. 2 zákona). Rozhodné skutečnosti vedoucí k soudní rehabilitaci jsou konkretizovány výčtem příslušných ustanovení a co do vzniku limitovány datem nástupu komunistického režimu dne 25. 2. 1948. Do zákona zařazený § 33 odst. 2 umožnil vyslovit účast na soudní rehabilitaci osobám zbaveným osobní svobody nebo majetku v souvislosti s vypočtenými trestnými činy, nezaložil však – z hlediska rehabilitačních důvodů – aplikační možnost vykročit z časového rámce zákona o soudní rehabilitaci ani z mezí jím deklarovaného účelu. Pro období od osvobození Československa do 25. 2. 1948 nelze pro dané účely odhlédnout od maximy vyslovené již nálezem ze dne 8. 3. 1995 sp. zn. Pl. ÚS 14/94 (N 14/3 SbNU 73; 55/1995 Sb.), podle níž „řád minulosti nemůže být postaven před soud řádu přítomnosti“. Zpětný přezkum bezprostředně poválečných právních aktů orgánů veřejné moci, vedoucích ke zbavení osobní svobody i k majetkovým sankcím, by znamenal přehodnocení období, v němž ještě zůstaly zachovány některé podstatné atributy demokratického státu.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj), soudkyně Kateřiny Šimáčkové a soudce Davida Uhlíře ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky I. C., zastoupené JUDr. Lubomírem Müllerem, advokátem, se sídlem Symfonická 1496/9, Praha 5, proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 7. 4. 2020 č. j. 8 To 87/2020-59 a usnesení Okresního soudu v Hodoníně ze dne 15. 1. 2020 č. j. 3 Nt 1250/2019-15, za účasti Krajského soudu v Brně a Okresního soudu v Hodoníně jako účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění**I.**

1. Stěžovatelka se podanou ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí, neboť má za to, že jimi bylo porušeno její právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Jak vyplývá z ústavní stížnosti, přiložených rozhodnutí a vyžádaného soudního spisu, stěžovatelka byla v období od 9. 4. 1947 do 14. 8. 1949 jako dítě se svými rodiči internována ve středisku ve Svatobořicích, a to z důvodu své německé národnosti. Před obecnými soudy se

domáhá účasti na soudní rehabilitaci podle § 33 odst. 2 zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o soudní rehabilitaci“). Okresní soud v Hodoníně v záhlaví označeným usnesením jejím návrhu nevyhověl. Podle okresního soudu byla internace stěžovatelky a jejích rodičů ve středisku ve Svatobořicích internací Němců, kteří byli po druhé světové válce určeni k odsunu mimo území Československé republiky. Odsun německého obyvatelstva z území tehdejšího Československa byl mezinárodně uznán Postupimskou konferencí a právně podložen dekrety prezidenta republiky. Okresní soud dospěl k závěru, že zákon o soudní rehabilitaci nelze v případě stěžovatelky aplikovat, neboť jeho smyslem a účelem je odčinění křivd spáchaných v období od 25. 2. 1948 do konce roku 1989, tedy toliko křivd a bezpráví spáchaných komunistickým režimem – nikoli popření či relativizace právních norem přijatých v návaznosti na konec druhé světové války ve vztahu k odsunu Němců z Československa. Komunistický režim se vůči stěžovateli nedopustil bezpráví ani křivdy ve smyslu zákona o soudní rehabilitaci; pokud k zásahu do osobní svobody došlo, byl tento postup výsledkem Postupimské dohody a právních norem přijatých v návaznosti na konec druhé světové války. Podle okresního soudu na uvedeném závěru nemění nic ani skutečnost, že internace stěžovatelky spadala částečně do období od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990, vymezeného zákonem o soudní rehabilitaci.

3. Usnesení okresního soudu napadla stěžovatelka stížností ke Krajskému soudu v Brně, který ji v záhlaví označeným usnesením zamítl. Aproboval závěr okresního soudu, že zákon o soudní rehabilitaci nelze na projednávaný případ aplikovat. Zákon míří toliko na nápravu bezpráví a křivd způsobených komunistickým režimem, nikoli na odčinění internace stěžovatelky, ke které došlo v souvislosti s poválečným odsunem Němců z Československé republiky. Krajský soud dodal, že ze zprávy Moravského zemského archivu vyplývá, že tábor ve Svatobořicích, využívaný k internaci Němců, kteří byli určeni k odsunu, byl v říjnu 1946 přeměněn na zdravotnické zařízení pro přestárlé a nemocné Němce neschopné transportu. Z výše uvedeného tak dle názoru krajského soudu plyne, že umístění rodičů stěžovatelky bylo ze strany státu aktem milosrdenství, který zabránil tomu, aby osoby zdravotně nezpůsobilé k odsunu nepodlehly útrapám s ním spojeným. Krajský soud uzavřel, že v projednávaném případě nedošlo, ve smyslu předmětné soudní rehabilitace, k žádnému nezákonnému stíhání rodičů navrhovatelky orgány státní moci, jež by usilovalo o postih a diskreditaci politických odpůrců.

II.

4. Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti uvádí, že středisko ve Svatobořicích, bez právního podkladu, výrazně omezovalo osobní svobodu internovaných a vykazovalo prvky vězeňského režimu. Stěžovatelka má za to, že ona i její rodiče splňují všechny předpoklady pro odškodnění podle zákona o soudní rehabilitaci, neboť byli omezeni na svobodě ve smyslu § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci v období, které spadá do období vymezeného tímto zákonem. I když doba její internace spadá do období od 25. 2. 1948 jen zčásti, podle rozsudku Nejvyššího správního soudu sp. zn. 4 Ads 29/2008 není pro posouzení věci – *per analogiam* – rozhodující, že k výkonu trestu (zbavení osobní svobody) došlo i před únorovým datem. Proti stěžovateli ani proti jejím rodičům nebylo vzneseno žádné obvinění, pouze byli jako občané německé národnosti podezřelí z trestných činů podle zákona č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky, v rozhodném znění, a to konkrétně úkladů dle § 1, přípravy úkladů dle § 2, sdružování, které je státu nepřátelské, dle § 17 a ohrožování obrany republiky dle § 24. Citovaná ustanovení jsou výslovně uvedena v § 2 odst. 1 písm. a) zákona o soudní rehabilitaci. Stěžovatelka dále namítá, že podkladem její internace nemohla být ani Postupimská dohoda, ani dekrety prezidenta. Němci, kteří byli určeni k odsunu, měli být buď odsunuti, nebo propuštěni na svobodu. Výrazně se pak stěžovatelka ohrazuje proti označení nakládání s ní a jejími rodiči za akt milosrdenství.

III.

5. Ústavní soud vyzval podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) účastníky řízení k vyjádření k ústavní stížnosti.

6. Okresní soud ani krajský soud svého práva vyjádřit se k ústavní stížnosti nevyužily.

IV.

7. Ústavní soud nejprve posoudil splnění předpokladů projednání ústavní stížnosti a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou osobou. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný.

8. Ústavní soud dospěl vzhledem k obsahu ústavní stížnosti k závěru, že není nutné nařizovat ústní jednání, neboť od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

V.

9. Ústavní soud předně konstatuje, že jako orgán ochrany ústavnosti [čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)] není součástí soustavy obecných soudů (viz čl. 83, 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností těchto soudů. K zásahu je Ústavní soud oprávněn pouze tehdy, jestliže obecné soudy svými rozhodnutími či řízením, které jejich vydání předcházelo, zasáhly do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce a nerespektovaly hodnotový základ právního řádu daný zejména ústavním pořádkem České republiky.

10. Ústavní soud ve své judikatuře již opakovaně zdůraznil, že při snaze zmírnit následky křivd způsobených totalitním režimem se má tam, kde to je možné, v rozhodování o rehabilitacích osob pronásledovaných tímto režimem uplatňovat princip *favor rehabilitationis*. Obsahem tohoto principu však nemůže být odškodnění všech křivd spáchaných v minulosti; má jím být poctivá snaha hledat v pochybnostech řešení ve prospěch soudní rehabilitace, a nikoli v její neprospěch [srov. nález sp. zn. I. ÚS 819/15 ze dne 15. 4. 2015 (N 81/77 SbNU 177)]. Demokratický režim by neměl ke křivdě způsobené předchozím totalitním režimem přidávat křivdu další.

11. Přes uvedené principy, které vykryštovaly z rozhodovací praxe Ústavního soudu, a přes pochopení pro situaci osob, které byly v minulosti vystaveny postihům a perzekuci, však nelze odhlížet od toho, že rehabilitační zákonodárství nemůže sloužit k nápravě či odčinění veškerých případů útisku. Zákon o soudní rehabilitaci má jasně vymezený účel a předmět soudní rehabilitace, které musí soudy respektovat.

12. Podle § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci „ustanovení tohoto zákona se užije obdobně k rehabilitaci a odškodnění osob nezákonně zbavených osobní svobody nebo majetku v souvislosti s trestnými činy uvedenými v § 2 a 4 v období od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990, i když nebylo zahájeno trestní stíhání, pokud nedošlo k plnému odškodnění podle dříve platných předpisů. Ustanovení § 27 se užije obdobně“.

13. Ustanovení § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci podle interpretace Ústavního soudu „otevřít možnost napravit křivdy také v některých dalších případech, kdy nedošlo k zahájení trestního stíhání, a tedy ani k pravomocnému odsouzení dotčené osoby ... Zakotvuje tak speciální způsob odčinění potenciálních křivd, který není rehabilitací ve vlastním slova smyslu, avšak umožňuje zabezpečit morální i hmotnou satisfakci osob, které se staly obětí trestněprávní represe ze strany státních orgánů, aniž by proti nim bylo vůbec zahájeno trestní stíhání. Nárok ve smyslu § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci je posuzován na návrh

dotčené osoby ve zvláštním řízení obdobném řízení přezkumnému, v němž soud vysloví, zda je osoba účastna na soudní rehabilitaci. Toto rozhodnutí následně může být předpokladem pro uplatnění odškodnění podle oddílu šestého zákona o soudní rehabilitaci“ [nález sp. zn. III. ÚS 2887/14 ze dne 8. 10. 2015 (N 181/79 SbNU 45)].

14. Pro posouzení nároku stěžovatelky, uplatněného před obecnými soudy, bylo rozhodné za prvé, zda v jejím případě došlo k nezákonnému zbavení osobní svobody, a za druhé, zda se tak stalo v souvislosti s trestnými činy uvedenými v § 2 a 4 zákona o soudní rehabilitaci v období od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990, tedy zda způsobené bezpráví spadá pod zákonodárcem stanovený rozsah soudní rehabilitace.

15. Jako zbavení osobní svobody jsou chápány nejintenzivnější zásahy do osobní svobody, jako je uvěznění v širším smyslu slova, které spočívají ve zpravidla déletrvajícím „vytržení z domova (či obecněji z místa zvoleného pobytu), kruhu rodiny a přátel i širších profesních a společenských vazeb a nedobrovolném umístění v uzavřeném prostoru, spojeném se zbavením možnosti rozhodovat o podstatných aspektech svého života“ (srov. např. usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 870/20 ze dne 28. 5. 2020).

16. Z podkladů doložených stěžovatelkou v řízení před obecnými soudy vyplývá, že tábor ve Svatobořicích byl od roku 1945 využíván jako internační středisko pro Němce, kteří byli určeni k odsunu mimo území Československé republiky. V říjnu 1946 byl tábor na základě výnosu Ministerstva vnitra ze dne 9. 7. 1946 přeměněn na nemocniční středisko pro přestarlé a nemocné Němce neschopné transportu a k tomuto účelu byl využíván do září 1949 (viz přípis Moravského zemského archivu v Brně ze dne 22. 7. 2019, č. 1. 7 spisu okresního soudu). Internovaní jednotlivci bezpodmínečně podléhali příkazům velitele střediska, zřízcům a ostatnímu personálu střediska; styk s cizími osobami či opuštění tábora byly možné pouze s povolením velitele či jeho zástupce. Dopisování bylo povoleno pouze v české řeči, přičemž dopisy se před odesláním cenzurovaly a v případě závadného obsahu či nečitelnosti byly zničeny. Internovaní byli povinni vykonávat přidělenou práci a za porušení řádu tábora, neposlušnost či úmyslný špatný pracovní výkon mohl velitel tábora uložit tresty – důtku, odnětí výhod dopisování a přijímání korespondence, odnětí teplé stravy či odnětí slamníku (domácí řád pro nemocniční středisko ve Svatobořicích ze dne 27. 3. 1947, č. 1. 16–18 spisu okresního soudu).

17. Ústavní soud má s ohledem na výše uvedené za to, že internace stěžovatelky, navíc v jejím věku od jedenácti do třinácti let, v táboře ve Svatobořicích představovala nezákonné zbavení osobní svobody ve smyslu § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci. Jednalo se o nedobrovolné umístění v ohraničeném prostoru, spojené se zbavením možnosti rozhodovat o podstatných aspektech života, aniž by se stěžovatelka nebo její rodiče dopustili jakéhokoli protiprávního jednání. První podmínku aplikace citovaného ustanovení tedy Ústavní soud považuje za splněnou. Domnívaly-li se snad obecné soudy, že podmínky internace nebyly v řízení dostatečně prokázány, bylo jejich povinností opatřit další podklady od orgánů státu, které vedou řádnou evidenci a archivaci předmětných písemností. Případné pochybnosti o naplnění podmínek soudní rehabilitace, které již nelze dalším dokazováním objasnit, musejí být v souladu se základními zásadami trestního řízení vykládány ve prospěch navrhovatele (již citovaný nález sp. zn. III. ÚS 2887/14). Za zcela nepřijatelné pak Ústavní soud považuje konstatování krajského soudu, že internace stěžovatelky a jejích rodičů byla ze strany státu aktem milosrdenství. Soudy by se v době, kdy se historická paměť ve společnosti nevyhnutelně zkracuje, neměly dopouštět zkreslování historických zkušeností.

18. Druhou podmínku přiznání účasti na soudní rehabilitaci, tj. zda ke zbavení osobní svobody došlo v souvislosti s popsány trestnými činy v období od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990, však Ústavní soud ve stěžovatelčině případě za splněnou neshledal.

19. Účelem zákona o soudní rehabilitaci je podle § 1 „zrušit odsuzující soudní rozhodnutí za činy, které v rozporu s principy demokratické společnosti respektující občanská politická

práva a svobody zaručené ústavou a vyjádřené v mezinárodních dokumentech a mezinárodních právních normách zákon označoval za trestné, umožnit rychlé přezkoumání případů osob takto protiprávně odsouzených v důsledku porušování zákonnosti na úseku trestního řízení, odstranit nepřiměřené tvrdosti v používání represe, zabezpečit neprávem odsouzeným osobám společenskou rehabilitaci a přiměřené hmotné odškodnění a umožnit ze zjištěných nezákonností vyvodit důsledky proti osobám, které platné zákony vědomě nebo hrubě porušovaly“.

20. Podle důvodové zprávy vychází § 2 zákona o soudní rehabilitaci z poznatku, že „při aplikování trestněprávních předpisů v období totalitní vlády jedné politické strany, časově ohraničeném dobou od 25. února 1948 do 1. ledna 1990, docházelo k nejhrubšímu a nejčastějšímu porušování zákonnosti zejména u těch skutkových podstat, které mají výrazný politický charakter“. Smyslem právní úpravy je podle důvodové zprávy „především odčinit křivdy, které byly v období od 25. února 1948 do konce roku 1989 způsobeny konkrétním osobám jejich nespravedlivým odsouzením, nezákonným zbavením osobní svobody nebo majetku, a poskytnout těmto osobám morální zadostiučinění a v návaznosti na to i eventuální přiměřenou hmotnou náhradu utrpěné škody ... Deformace na úseku trestního soudnictví v době od 25. února 1948 do závěru roku 1989 postihly řadu občanů. Zejména pro trestné činy proti republice byli často stavěni před soud a odsuzováni k těžkým trestům i lidé, kteří se ve skutečnosti žádné trestné činnosti nedopustili“.

21. Při posuzování účelu a smyslu rehabilitačního zákonodárství je významný též historický záměr zákonodárce. Ze stenozáznamu ze společné schůze Sněmovny lidu a Sněmovny národů Federálního shromáždění ze dne 23. 4. 1990 vyplývá, že poslanci zvažovali různé možnosti temporálních účinků rehabilitačního zákonodárství. Tehdejší generální prokurátor ČSFR JUDr. Tibor Böhm například na schůzi upozornil, že maďarský zákonodárce se rozhodl odčinit křivdy zpětně již od roku 1945. Nakonec však převážil úmysl odčinit pouze křivdy a bezprávi spáchané komunistickým režimem od jeho nástupu k moci dne 25. 2. 1948 do konce roku 1989, který se pak projevil v textu posuzované právní úpravy. Zákonodárce tak učinil s plným vědomím, že se na našem území v moderní historii udála řada bezpráví již před formálním nástupem komunistického režimu k moci.

22. Vzhledem k tomu, že internace stěžovatelky má svůj původ a „právní titul“ v období po druhé světové válce, tj. v období ještě (formálně) demokratického Československa, nelze na posuzovaný případ aplikovat § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci. Jiný výklad předmětného ustanovení ani nelze dovodit z ústavního pořádku. Ústavní soud tak uzavírá s plným vědomím křivdy, která byla na stěžovatelce a jejích rodičích spáchána. Není však zákonodárcem a pro překročení zákonného rámce v tak citlivé oblasti, jakou je rehabilitační zákonodárství, postrádá pravomoc.

23. Na uvedeném ničeho nemění ani stěžovatelkou citovaný rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 10. 2008 č. j. 4 Ads 29/2008-31. V daném případě byl manžel žadatelky o dodatečnou dávku sociálního zabezpečení odsouzen s právní mocí až po 25. 2. 1948 a extenzivní výklad kasační instance se navíc v podstatné míře nevztahoval k podmínkám pro přiznání nároku, nýbrž k výši plnění (příplatku ke vdovskému důchodu).

24. Zákon o soudní rehabilitaci č. 119/1990 Sb. je založen na silném hodnotovém soudu o protiprávnosti komunistického režimu. Činy jednotlivců, jimiž byly uplatňovány svobody a práva s garancemi v mezinárodních dokumentech a nezřídka i v ústavní rovině, se staly předmětem nespravedlivého trestního stíhání, odsouzení a výkonu trestu (§ 1 odst. 2 zákona). Rozhodné skutečnosti, vedoucí k soudní rehabilitaci, jsou konkretizovány výčtem příslušných ustanovení a co do vzniku limitovány datem nástupu komunistického režimu dne 25. 2. 1948. Do zákona zařazený § 33 odst. 2 umožnil vyslovit účast na soudní rehabilitaci osobám zbaveným osobní svobody nebo majetku v souvislosti s vypočtenými trestnými činy, nezaložil však aplikační možnost vykročit z časového rámce zákona o soudní rehabilitaci ani z mezí jím

deklarovaného účelu. Pro období od osvobození Československa do 25. 2. 1948 nelze odhlédnout od maximy vyslovené již nálezem ze dne 8. 3. 1995 sp. zn. Pl. ÚS 14/94 (N 14/3 SbNU 73; 55/1995 Sb.), podle níž „řád minulosti nemůže být postaven před soud řádu přítomnosti“. Měly-li by se stát předmětem přezkumu poválečné právní akty orgánů veřejné moci, k nimž došlo v období do nástupu komunistické moci a jejichž účinky, včetně zbavení osobní svobody nebo majetku, přesáhly datum 25. 2. 1948, znamenalo by to podle současného právního stavu nepřijatelné zpětné přehodnocení období, v němž se sice již projevíly konfrontační změny v mezinárodní politice, jež byly v Československu vnitropoliticky dovršeny komunistickým převzetím moci v únoru 1948 (blíže k tomu např. Pavlíček, V. a kol. Ústavní právo a státověda. II. díl. Ústavní právo České republiky. 3. vydání. Praha: Leges, 2020, s. 192–222), v němž však ještě zůstaly zachovány některé podstatné atributy demokratického státu.

VI.

25. Ze všech výše uvedených důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že k porušení ústavně zaručených práv a svobod stěžovatelky nedošlo. Proto podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu její ústavní stížnost zamítl.

Č. 159**Lhůta pro vydání rozhodnutí o vykonání podmíněně uloženého trestu
odnětí svobody****(sp. zn. IV. ÚS 3454/20 ze dne 7. září 2021)**

K porušení základního práva na soudní ochranu zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod dojde postupem krajského soudu, který napadené rozhodnutí neopatří ústavně konformním odůvodněním závěrů o stanovení dne nabytí právní moci rozsudku okresního soudu, jakož i o vině stěžovatele na tom, že okresní soud nerozhodl ve lhůtě podle § 86 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Pavla Šámala a soudců Josefa Fialy (soudce zpravodaj) a Jana Filipa o ústavní stížnosti stěžovatele J. M., zastoupeného Mgr. Janem Rambouskem, advokátem, sídlem Čimická 717/34, Praha 8 – Kobylisy, proti usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 26. října 2020 č. j. 4 To 420/2020-346, za účasti Krajského soudu v Ústí nad Labem jako účastníka řízení a Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 26. října 2020 č. j. 4 To 420/2020-346 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 26. října 2020 č. j. 4 To 420/2020-346 se ruší.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá, aby Ústavní soud zrušil v záhlaví označené usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem (dále jen „krajský soud“) s tvrzením, že jím došlo k porušení jeho ústavně zaručených práv zakotvených v čl. 1 Ústavy a v čl. 2 odst. 2 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). S ústavní stížností stěžovatel spojil návrh na odklad vykonatelnosti napadeného usnesení krajského soudu.

2. Z ústavní stížnosti, jejích příloh a vyžádaného spisu se podává, že Okresní soud v Děčíně (dále jen „okresní soud“) rozsudkem ze dne 2. 9. 2014 č. j. 5 T 56/2014-182 (dále jen „rozsudek okresního soudu“) stěžovatele uznal vinným zvláště závažným zločinem těžkého ublížení na zdraví podle § 145 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, přečinem výtržnictví podle § 358 odst. 1 trestního zákoníku a přečinem krádeže podle § 205 odst. 1 písm. a) a c) trestního zákoníku a odsoudil jej podle § 145 odst. 1 a § 43 odst. 1 trestního

zákoníku k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání tří roků, jehož výkon podle § 81 odst. 1 a § 82 odst. 1 trestního zákoníku podmíněně odložil na zkušební dobu v trvání pěti let s dohledem. Podle § 228 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, stanovil stěžovateli povinnost nahradit škodu ve stanovených výších poškozené obchodní společnosti X (dále jen „X“) a poškozené Zdravotní pojišťovně ministerstva vnitra České republiky. Podle § 229 odst. 1 trestního řádu poškozeného L. N. odkázal s nárokem na náhradu škody na občanskoprávní řízení a podle § 229 odst. 2 trestního řádu X odkázal se zbytkem nároku na náhradu škody také na řízení ve věcech občanskoprávních. Podle okresního soudu se stěžovatel dopustil uvedených trestných činů tím, že v konkretizovanou dobu v areálu X odcizil 4 kusy plechových disků opatřených pneumatikami (v celkové ceně 6 100 Kč), které mu předtím zaměstnanci uvedené společnosti zapůjčili, a poté, co byl jimi vyzván k jejich vrácení, se uvedené věci pokusil uchovat násilím, a to tak, že fyzicky napadl jednatele X L. N., čímž se veřejně dopustil výtržnosti a úmyslně mu způsobil těžkou újmu na zdraví vymezenou ve skutkové větě rozsudku.

3. Okresní soud usnesením ze dne 17. 9. 2020 č. j. 5 T 56/2014-334 rozhodl s poukazem na § 83 odst. 1 trestního zákoníku, že stěžovatel vykoná trest odnětí svobody v trvání tří roků uložený mu rozsudkem okresního soudu a podle § 56 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku ho pro výkon tohoto trestu zařadil do věznice s ostrahou. Okresní soud konstatoval, že stěžovatel nesplnil uložené podmínky, ve zkušební době nežil řádným životem, dopouštěl se přestupků i trestné činnosti a byl pravomocně odsouzen. Podle soudu tím prokázal, že výchovný trest na něj neměl požadovaný nápravný vliv, neboť „zklamal jeho důvěru, kterou do něj tímto trestem vložil“. Okresní soud rovněž konstatoval, že stěžovatel má vinu na tom, že byla překročena lhůta stanovená v § 83 odst. 3 trestního zákoníku.

4. Proti tomuto usnesení okresního soudu stěžovatel podal stížnost, na jejímž základě krajský soud napadeným usnesením na základě § 149 odst. 1 písm. a) trestního řádu zrušil usnesení okresního soudu a rozhodl, že podle § 86 odst. 1 trestního zákoníku stěžovatel vykoná trest odnětí svobody ve výměře tří roků, k němuž byl odsouzen rozsudkem okresního soudu, a podle § 56 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku se pro výkon trestu zařazuje do věznice s ostrahou. Kasaci usnesení okresního soudu odůvodnil krajský soud zjištěním, že ve výrokové části odkazovalo na nesprávné ustanovení trestního zákoníku (tj. na § 83 odst. 1 trestního zákoníku). Správnými shledal krajský soud závěry okresního soudu, podle nichž stěžovatel ve zkušební době nevedl řádný život. Dále konstatoval, že okresní soud vycházel z „mylné představy“ o nedodržení lhůty jednoho roku stanovené pro rozhodnutí podle § 86 odst. 2 trestního zákoníku. Podle krajského soudu stěžovatel po vyhlášení rozsudku okresního soudu neprohlásil, že si nepřejí, aby v jeho prospěch podaly odvolání jiné oprávněné osoby. Tyto osoby odvolání podat mohly, proto uvedený rozsudek nabyl právní moci až dne 23. 9. 2014. Stížností napadené usnesení okresního soudu ze dne 17. 9. 2020 bylo z hlediska § 86 odst. 2 trestního zákoníku včasné. Krajský soud „pouze pro úplnost a z důvodu určité arogance stěžovatele“ (který okresnímu soudu oznámil, že se k veřejnému zasedání nařízenému na den 20. 8. 2020 nedostaví, jelikož jeho obhájce nebude přítomný z důvodu dovolené) zdůraznil, že v jeho jednání okresní soud důvodně spatřoval zdržování řízení vedené snahou dosáhnout – po překročení zákonné lhůty – osvědčení tzv. ze zákona.

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel namítá, že běh pětileté zkušební doby (vyplývající z rozsudku okresního soudu) začal dne 2. 9. 2014, čemuž odpovídá i doložka právní moci vyznačená na jeho popisu, který obdržel, a skončil dne 2. 9. 2019. V souladu s § 86 odst. 2 trestního zákoníku byl okresní soud povolán do jednoho roku od jejího uplynutí, tedy do dne 2. 9. 2020, učinit rozhodnutí, zda se stěžovatel osvědčil nebo trest vykoná či se podmíněně odsouzení s dohledem ponechá

v platnosti. Okresní soud rozhodl bez viny stěžovatele až dne 17. 9. 2020, tedy po uplynutí zákonem stanovené lhůty.

6. Počátek běhu zkušební doby stěžovatel spojuje se skutečností, že v opisu rozsudku okresního soudu, který obdržel, je uvedeno, že se stejně jako státní zástupce po jeho vyhlášení vzdal odvolání, a oba prohlásili, že netrvají na vyhotovení odůvodnění, přičemž „obžalovaný (sc. stěžovatel) zároveň prohlásil, že si nepřejí, aby v jeho prospěch podaly odvolání jiné oprávněné osoby“. Skutečnost, že stěžovatel učinil prohlášení v tomto znění (bez toho, že by opomenul „dovětek“ o podání odvolání jinými oprávněnými osobami), podporuje též samotný fakt, že rozsudek byl vyhotovený jako zjednodušený (tj. bez odůvodnění).

7. Stěžovatel zdůrazňuje, že vycházel z doložky právní moci na jemu doručeném opisu rozsudku okresního soudu, přičemž teprve dne 3. 12. 2020 byla na str. 1 vyhotovení rozsudku v procesním spisu vyznačena „na základě pokynu krajského soudu“ doložka, podle které právní moci nabyt až dne 23. 9. 2014.

8. Podle stěžovatele došlo k nedodržení lhůty z § 86 odst. 2 trestního zákoníku výlučně vinou okresního soudu. Uvádí, že již dne 24. 10. 2019 navrhl, aby bylo rozhodnuto o jeho osvědčení. Okresní soud nařídil veřejné zasedání až na den 23. 4. 2020, což *ex post* vysvětlil tvrzením, že čekal na právní moc rozhodnutí v jiné trestní věci. Tato právní moc (rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 19. 9. 2019 sp. zn. 4 T 40/2019 ve spojení s rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 10. 12. 2019 sp. zn. 5 To 461/2019) nastala již 10. 12. 2019. Okresní soud však poté s odkazem na koronavirovou krizi dne 7. 4. 2020 odročil veřejné zasedání na termín předcházející jen asi dva týdny uplynutí jednorocní lhůty k rozhodnutí o osvědčení. Z tohoto veřejného zasedání nařízeného na den 20. 8. 2020 se omluvil obhájce stěžovatele z důvodu čerpání týdenní letní dovolené. Podle soudů nebyl dán důvod nutné obhajoby, tedy omluva obhájce nepředstavovala okolnost opodstatňující odročení veřejného zasedání. Veřejné zasedání, dovozuje stěžovatel, však nemohlo být konáno proto, že okresní soud mu nebyl schopen doručit předvolání k veřejnému zasedání nařízenému na den 20. 8. 2020, ačkoli měl a musel znát jeho adresu bydliště nejméně z jeho návrhu a k tomu připojené plné moci, dále z pravidelných zpráv probačního úředníka Probační a mediační služby Nymburk a z evidence obyvatel. Z této evidence muselo být patrné, že adresa, na kterou se soud pokusil předvolání doručit, již cca 10 let není jeho trvalým bydlištěm. Uvedl-li krajský soud, že o konání veřejného zasedání dne 17. 9. 2020 byl vyrozuměn na adrese XY, pak tato písemnost byla stěžovateli řádně doručena, avšak předmětné veřejné zasedání okresní soud nařídil na termín po uplynutí lhůty uvedené v § 86 odst. 2 trestního zákoníku.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

9. Ústavní soud posoudil obsah ústavní stížnosti a rozhodnutí obecných soudů, přičemž dospěl k závěru, že jsou splněny podmínky pro odklad vykonatelnosti napadeného usnesení krajského soudu, proto usnesením ze dne 5. 1. 2021 sp. zn. IV. ÚS 3454/20 vyhověl návrhu stěžovatele a odložil vykonatelnost napadeného usnesení krajského soudu, a to do právní moci rozhodnutí Ústavního soudu o podané ústavní stížnosti.

10. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření krajskému soudu. Krajský soud ve vyjádření uvedl, že za rozhodující je nutné považovat protokol o hlavním líčení, ve kterém je zaznamenán jeho průběh, včetně vyjádření stran, tedy i stěžovatele, po poučení o právu podat odvolání proti rozsudku okresního soudu, nikoli odůvodnění rozsudku v jeho opisu. V protokolu není zaznamenáno, že stěžovatel prohlásil, že si nepřejí, aby v jeho prospěch podaly odvolání jiné oprávněné osoby.

11. Soudce zpravodaj zaslal vyjádření krajského soudu stěžovateli na vědomí a k případné replice. Stěžovatel svého práva využil a v replice konstatoval, že se rozsudkem okresního soudu s vyznačenou doložkou právní moci (jako úředním osvědčením o nabytí právní moci, již svědčí presumpce správnosti) řídil nejen on sám, ale i Rejstřík trestů, probační úředník

a nakonec při svém rozhodování i okresní soud. Protokol z hlavního líčení, jehož se krajský soud dovolává, stěžovatel „viděl poprvé až nyní“, neboť o něj ani po hlavním líčení nežádal, ostatně doručení tohoto dokumentu není nikterak povinné, přičemž jej ani nepodepsal, jak tomu bývá v jiných případech.

12. Podle § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

13. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

V. A. Obecná východiska

14. Ústavní soud není součástí soustavy soudů, nýbrž je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 a čl. 91 odst. 1 Ústavy). Není povolán k instančnímu přezkumu rozhodnutí obecných soudů. Jeho pravomoc podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy je založena výlučně k přezkumu toho, zda v řízení nebo rozhodnutím v něm vydaným nebyla dotčena ústavně chráněná práva nebo svobody stěžovatele a zda řízení jako celek bylo řádně vedené [srov. např. nálezy ze dne 8. 7. 1999 sp. zn. III. ÚS 224/98 (N 98/15 SbNU 17), ze dne 20. 1. 2000 sp. zn. III. ÚS 150/99 (N 9/17 SbNU 73) a ze dne 2. 4. 2009 sp. zn. II. ÚS 476/09 (N 81/53 SbNU 23)].

V. B. Námitka, že krajský soud vycházel z nesprávně stanoveného dne nabytí právní moci rozsudku okresního soudu

15. Z požadavku materiálního právního státu zakotveného v čl. 1 odst. 1 Ústavy vyplývá povinnost každého soudce hledat a prosazovat skutečně spravedlivé řešení: „Nad každým utvářením soudního rozhodnutí klene se dvojí imperativ: rozhodnutí musí být nejen zákonné, ale především spravedlivé. Úkolem soudu je rozpoznat skrze zákon spravedlnost.“ [srov. nálezy ze dne 13. 3. 2013 sp. zn. IV. ÚS 1241/12 (N 42/68 SbNU 425), body 14, 15]. Zejména nelze tolerovat, aby sám stát profitoval z nedokonalosti právní úpravy či pochybení orgánů veřejné moci v neprospěch jednotlivce [srov. nálezy ze dne 25. 10. 2016 sp. zn. II. ÚS 2062/14 (N 198/83 SbNU 185) či ze dne 2. 4. 2019 sp. zn. II. ÚS 216/18 (N 48/93 SbNU 155)]; všechna rozhodnutí jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>. V neposlední řadě se patří připomenout ústavní princip zákazu svévole při výkonu státní moci, vycházející rovněž z čl. 1 odst. 1 Ústavy.

16. Orgány veřejné moci jsou povinny podle čl. 4 odst. 4 Listiny šetřit podstatu a smysl základních práv a svobod. Proto také v případě pochybností musí postupovat mírněji (*in dubio mitius*), a je-li k dispozici více výkladů veřejnoprávní normy, je třeba volit ten, který vůbec, resp. co nejméně, zasahuje do toho kterého základního práva či svobody. Princip *in dubio pro libertate* plyne přímo z ústavního pořádku (čl. 1 odst. 1 a čl. 2 odst. 4 Ústavy, čl. 2 odst. 2 a 3 a čl. 4 Listiny). Tyto ústavní maximy zmiňuje řada nálezů Ústavního soudu. Ke znakům materiálního právního státu neoddelitelně patří též princip ochrany důvěry občanů v právo [srov. nálezy ze dne 8. 6. 1995 sp. zn. IV. ÚS 215/94 (N 30/3 SbNU 227)]. Ochrana jednání učiněného v důvěře v právo předpokládá, že právnícká nebo fyzická osoba jedná v důvěře nejen v text relevantního právního předpisu, ale zejména v důvěře v trvalý výklad takového předpisu orgány veřejné moci [srov. nálezy ze dne 15. 1. 2008 sp. zn. I. ÚS 629/06 (N 11/48

SbNU 111)]. Jednotlivec má právo na dobrou víru v akty veřejné moci, jimž svědčí presumpce správnosti [srov. nálezy ze dne 9. 10. 2003 sp. zn. IV. ÚS 150/01 (N 117/31 SbNU 57), ze dne 8. 4. 2008 sp. zn. I. ÚS 2254/07 (N 68/49 SbNU 37) či ze dne 31. 1. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3476/11 (N 25/64 SbNU 269)].

17. V trestním právu zmíněné zásady platí o to více proto, že jde o oblast přímo zasahující do jádra svobody každého jednotlivce, tj. do jeho osobní svobody. Výklad a použití trestního práva musí šetřit podstatu a smysl ochrany osobní svobody. Nedostojí-li obecný soud těmto ústavněprávním požadavkům, jde o porušení práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

18. Uvedené zásady je nutno aplikovat i na stěžovatelův případ, zejména pak na určení konce běhu lhůty k rozhodnutí soudu, že stěžovatel vykoná trest odnětí svobody.

19. Jak bylo výše uvedeno, krajský soud vycházel z předpokladu, že stěžovatel dne 2. 9. 2014 po vysvětlení významu rozsudku okresního soudu a poučení o opravných prostředcích uvedl toliko, že se vzdává odvolání a nežádá odůvodnění rozsudku, přičemž neprohlásil, že si nepřeje, aby v jeho prospěch podaly odvolání jiné oprávněné osoby, proto rozsudek okresního soudu nabyl právní moci až dne 23. 9. 2014.

20. Ústavní soud z vyžádaného spisu okresního soudu ověřil, že krajský soud tyto údaje převzal z protokolu o hlavním líčení konaném u okresního soudu dne 2. 9. 2014 (č. l. 180). V něm se uvádí, že „předseda senátu rozhodl, že zvukový záznam pořizován nebude z technických důvodů“ (č. l. 173). Přesné znění stěžovatelova sdělení proto nebylo možné touto cestou objektivně zjistit.

21. Ve vyhotovení rozsudku okresního soudu založeném ve spisu se ve shodě s protokolem o hlavním líčení uvádí, že „neobsahuje odůvodnění, neboť stěžovatel i státní zástupce se odvolání vzdali a nežádali odůvodnění rozsudku“ (č. l. 183). Oproti tomu, v opisu rozsudku okresního soudu, který byl doručen stěžovateli, jeho obhájci, okresnímu státnímu zastupitelství a poškozeným se konstatuje: „Podle § 129 odst. 2 trestního řádu tento rozsudek neobsahuje odůvodnění, jelikož se ihned po jeho vyhlášení vzdal státní zástupce a obžalovaný odvolání a prohlásili, že netrvají na vyhotovení odůvodnění, a obžalovaný zároveň prohlásil, že si nepřeje, aby v jeho prospěch podaly odvolání jiné oprávněné osoby.“ V tzv. konečném referátu (č. l. 185) bylo uvedeno, že rozsudek okresního soudu je v právní moci a vykonatelný dnem 2. 9. 2014. Tento údaj byl v návaznosti na napadené usnesení krajského soudu změněn na den 23. 9. 2014.

22. Není pochyb, že údaje o tom, zda stěžovatel dne 2. 9. 2014 po vyhlášení rozsudku okresního soudu prohlásil, že „si nepřeje, aby v jeho prospěch podaly odvolání jiné oprávněné osoby“, se ve vyhotovení rozsudku a v jeho opisu rozcházejí.

23. Soudy nevyužily procesní možnosti opravy protokolu (§ 57 trestního řádu) či opravy vyhotovení a opisu rozsudku (§ 131 a násl. trestního řádu), což však bez dalšího nelze označit za pochybení.

24. Již v protokolu o hlavním líčení konaném u okresního soudu dne 2. 9. 2014 (č. l. 180) je uvedeno, že rozsudek neobsahuje odůvodnění, což vzhledem k úpravě obsažené v § 129 odst. 2 větě první trestního řádu v rozhodném znění (když se po vyhlášení rozsudku nebo v soudem stanovené lhůtě po vyhlášení rozsudku státní zástupce a obžalovaný vzdali odvolání a prohlásili, že netrvají na vyhotovení odůvodnění, a obžalovaný zároveň prohlásil, že si nepřeje, aby v jeho prospěch podaly odvolání jiné oprávněné osoby, může soud vyhotovit zjednodušený rozsudek, který neobsahuje odůvodnění) představuje argument ve prospěch závěru, že stěžovatel toto „prohlášení“ učinil, pouze nebylo (písařskou chybou) pojato do protokolu. Kdyby je nevyslovil, okresní soud by nemohl v souladu s normativním řešením (srov. zásadu *iura novit curia*) vyhotovit rozsudek jako zjednodušený (neobsahující odůvodnění).

25. Okresní soud v usnesení ze dne 17. 9. 2020 č. j. 5 T 56/2014-334, které bylo zrušeno napadeným usnesením krajského soudu, rovněž nedovožoval, že stěžovatel toto prohlášení (vztahující se na „jiné oprávněné osoby“) neučinil, a postupoval tedy vůči právům stěžovatele šetrnějším způsobem. Předmětný závěr obsahuje – bez objasnění rozporu mezi údaji v procesním spisu a v opisu rozsudku, který obdržel stěžovatel – až usnesení krajského soudu.

26. Stěžejní tvrzení krajského soudu, že je nutné považovat „za rozhodující“ protokol o hlavním líčení [v takto kategorické podobě učiněné až ve vyjádření k ústavní stížnosti, což neodpovídá požadavkům nálezů ze dne 23. 8. 2017 sp. zn. III. ÚS 1687/17 (N 155/86 SbNU 577), bod 25, a ze dne 2. 10. 2018 sp. zn. I. ÚS 281/18 (N 162/91 SbNU 25), bod 52], nelze označit za vypořádání rozporů mezi údaji v písemnostech okresního soudu (jichž si byl krajský soud vědom), které by obstálo z hlediska nosných důvodů výše odkazované judikatury Ústavního soudu. Zajisté není ani v intencích úpravy obsažené v trestním zákoníku a trestním řádu přítomnost rozdílných údajů v protokolu o hlavním líčení, vyhotovení rozsudku a jeho opisech a na doložce právní moci [srov. kupř. náleze ze dne 17. 5. 2012 sp. zn. III. ÚS 218/12 (N 108/65 SbNU 471)], natožpak možnost, aby soud „zvolil“ při rozhodování podle § 86 trestního zákoníku údaj pro stěžovatele nejméně příznivý, a to bližší právní argumentací (opírající se o konkrétní okolnosti daného případu) nepodloženým poukazem na jeho „přednost“.

V. C. Námitka stěžovatele, že neměl vinu na tom, že okresní soud nerozhodl ve lhůtě podle § 86 odst. 2 trestního zákoníku

27. Krajský soud v napadeném usnesení „pouze pro úplnost a z důvodu určité arogance“ stěžovatele „zřejmé z jeho podání“ dodal, že „v jednání a chování“ stěžovatele „okresní soud důvodně spatřoval zdržování řízení vedené snahou dosáhnout překročení zákonné lhůty pro rozhodnutí o jeho podmíněném odsouzení s cílem dosáhnout osvědčení tzv. ze zákona“.

28. Podle krajského soudu okresní soud důvodně vyčkával na právní moc odsuzujícího rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 ve věci evidované pod sp. zn. 4 T 40/2019, která nastala až dne 10. 12. 2019, neboť „především na pravomocném odsouzení za další trestnou činnost spáchanou ve zkušební době podmíněného odsouzení“ mohl založit závěr o nevedení řádného života stěžovatele ve zkušební době. Veřejné zasedání původně nařízené na 23. 4. 2020 se nekonalo a bylo odročeno z důvodu pandemie. Snaha o protahování předmětného řízení obhájcem i stěžovatelem a arogance samotného stěžovatele jsou podle krajského soudu zřejmé ze vztahu k veřejnému zasedání odročenému na den 20. 8. 2020. Krajský soud poukázal, že ačkoliv obhájce tento termín znal již 7. 4. 2020, zařídil si „údajnou“ dovolenou „přesně na ten jediný týden“, v němž se mělo veřejné zasedání konat, přičemž žádost o jeho odročení soudu doručil až dne 14. 8. 2020, a to bez doložení existence dovolené a jejího objednání ještě před datem 7. 4. 2020. Krajský soud označil za „nepřijatelný“ výraz „arogance“ stěžovatele rovněž okolnost, že okresnímu soudu oznámil, že se k veřejnému zasedání dne 20. 8. 2020 nedostaví, protože nemůže být přítomen jeho obhájce. Stěžovatel byl povinen se k soudu dostavit bez ohledu na to, zda se dostaví či nedostaví jeho obhájce. V předmětném typu vykonávacího řízení, doplnil dále krajský soud, není obhajoba prostřednictvím obhájce nutná, a proto soud mohl jednat i v jeho nepřítomnosti. Za nerespektování pokynu soudu mohla být stěžovateli uložena pořádková pokuta. K veřejnému zasedání dne 17. 9. 2020 byl stěžovatel obeslán, a nedostavil-li se k němu bez řádné a včasné omluvy, byl soud povolán jednat i v jeho nepřítomnosti, a zvolil-li takový procesní postup, nelze mu vytknout pochybení.

29. K napadenému usnesení lze předeslat a zdůraznit, že krajský soud jeho výrokovou část založil na vlastním stanovení dne nabytí právní moci rozsudku krajského soudu, proto se již nevyjádřil výslovně, zda stěžovateli přičetl vinu na tom, že okresní soud nerozhodl ve lhůtě podle § 86 odst. 2 trestního zákoníku. V řízení následujícím po zrušení jeho usnesení Ústavním soudem však bude na krajském soudu, nedovodí-li ústavněprávně konformním způsobem, že

okresní soud usnesením ze dne 17. 9. 2020 č. j. 5 T 56/2014-334 rozhodl ve lhůtě stanovené v § 86 odst. 2 trestního zákoníku, aby se vinou stěžovatele ve smyslu tohoto ustanovení zabýval.

30. Aniž by Ústavní soud předjímal eventuální hodnocení krajského soudu, je namístě konstatovat, že úvahy krajského soudu obsažené v napadeném usnesení vedoucí k závěru, že stěžovatel a jeho obhájce jednali vůči soudům „arogantně“, nepředstavují – byť by šlo o opodstatněná konstatování – odůvodnění viny stěžovatele podle § 86 odst. 2 trestního zákoníku způsobem, který by byl očekávatelný vzhledem k závažnosti předmětného rozhodování [srov. nález ze dne 18. 11. 2016 sp. zn. III. ÚS 3026/16 (N 216/83 SbNU 409)], jakož i stěžovatelových námitek [srov. např. nálezy ze dne 9. 4. 2008 sp. zn. I. ÚS 1589/07 (N 69/49 SbNU 45), bod 11, ze dne 11. 6. 2009 sp. zn. II. ÚS 289/06 (N 138/53 SbNU 717), ze dne 22. 9. 2009 sp. zn. III. ÚS 961/09 (N 207/54 SbNU 565), ze dne 31. 7. 2017 sp. zn. III. ÚS 1167/17 (N 134/86 SbNU 273), bod 29, či nález ze dne 4. 12. 2018 sp. zn. II. ÚS 3491/18 (N 197/91 SbNU 449)].

31. Krajský soud se – vzhledem ke svému názoru na časové zařazení nabytí právní moci rozsudku okresního soudu – prozatím nevypořádal s námitkou stěžovatele, že mu předvolání k veřejnému zasedání nařízenému na den 20. 8. 2020 bylo zasláno na nesprávnou adresu. Přitom je patrné, že i z písemností založených ve spise měla být okresnímu soudu včas známa správná adresa (srov. např. č. l. 284, 293, 295, 298, 300, 307, 311, 318 a další). Z „omluvy“ z veřejného zasedání, kterou stěžovatel zaslal okresnímu soudu elektronickou poštou dne 19. 8. 2020, se podává, že stěžovatel měl informaci o veřejném zasedání k dispozici přede dnem, na který bylo nařízené. Není však zřejmé, kdy před tímto svým sdělením ji obdržel (srov. § 233 odst. 2 trestního řádu). Z potvrzení o dodání a doručení do datové schránky vyplývá, že stěžovatelův obhájce Mgr. Jan Rambousek příslušnou informaci o veřejném zasedání obdržel již dne 7. 4. 2020 (srov. č. l. 315 p. v.). Bude tedy na krajském soudu, aby se v řízení následujícím po zrušení jeho usnesení předmětnými skutečnostmi zabýval a případně vysvětlil, zda naznačená pochybení při doručování předvolání, došlo-li k nim, byla či nebyla takového rázu, aby mohla vést ke zkrácení práva obhajoby a ve svých důsledcích k porušení práva na soudní ochranu (srov. kupř. usnesení Ústavního soudu ze dne 23. 10. 2018 sp. zn. IV. ÚS 2327/18 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 7. 2020 sp. zn. 4 Tdo 755/2020).

32. V této souvislosti je dlužno konstatovat, že zatímco k veřejnému zasedání nařízenému na den 20. 8. 2020 byl stěžovatel předvolán, o veřejném zasedání stanoveném na den 17. 9. 2020 byl „toliko“ vyrozuměn. Předvoláním osoby dává předseda senátu (samosoudce) najevo, že její účast u veřejného zasedání je nutná a že v její nepřítomnosti nelze veřejné zasedání provést (§ 233 odst. 1 věta první trestního řádu). Proto nedostaví-li se předvolaná osoba, přichází v úvahu zpravidla odročení veřejného zasedání, ledaže by senát (samosoudce) změnil původní názor na nutnost přítomnosti takové osoby a podle § 205 odst. 2 trestního řádu za použití § 238 trestního řádu rozhodl (usnesením, které se zaznamená v celém znění do protokolu o veřejném zasedání a není třeba ho vyhotovovat a doručovat; srov. § 136 odst. 1, 2 trestního řádu), že veřejné zasedání je možno provést, přestože se nedostavila předvolaná osoba. Dodržení tohoto postupu má význam zejména tehdy, je-li předvolanou osobou obviněný, který se však nedostavil k veřejnému zasedání. (Šámal, Pavel a kol. Trestní řád I, II, III. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2912.) V řízení navazujícím na nález Ústavního soudu by proto – rovněž v závislosti na výsledcích posouzení „informovanosti“ stěžovatele o veřejném zasedání nařízeném na 20. 8. 2020 a obsahu jeho omluvy – mohlo být potřebné objasnit důvody, pro které okresní soud nezměnil názor na nutnost přítomnosti stěžovatele u veřejného zasedání již dne 20. 8. 2020 a veřejné zasedání neprovedl při splnění požadavků vyplývajících z trestního řádu i norem ústavního práva [srov. nálezy ze dne 9. 7. 2009 sp. zn. II. ÚS 2152/08 (N 156/54 SbNU 27), ze dne 17. 2. 2010 sp. zn. I. ÚS 2971/09 (N 28/56 SbNU 315) a usnesení ze dne 4. 4. 2017 sp. zn. II. ÚS 2177/16, jakož i rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. 2. 1985 ve věci *Colozza proti Itálii*, stížnost č. 9024/80, § 27, či rozsudek velkého senátu

téhož soudu ze dne 18. 10. 2006 ve věci *Hermi proti Itálii*, stížnost č. 18114/02, § 60] v jeho nepřítomnosti (tedy by stěžovatel nemohl ani při soudu dovozovaném „obstrukčním“ chování „zmařit“ dodržení lhůty podle § 86 odst. 2 trestního zákoníku), zatímco o veřejném zasedání nařízeném na den 17. 9. 2020 již stěžovatele pouze vyrozuměl a bylo konáno v jeho nepřítomnosti.

33. K neudržitelnosti stěžovatelova „pojetí“ dovolené obhájce jako důvodu pro odročení veřejného zasedání soudu postačuje připomenout z judikatury Ústavního soudu nálezy ze dne 8. 3. 2005 sp. zn. I. ÚS 734/04 (N 50/36 SbNU 535), usnesení ze dne 28. 1. 2009 sp. zn. I. ÚS 2633/08 a ze dne 19. 6. 2018 sp. zn. III. ÚS 2472/17, resp. z rozhodovací praxe Nejvyššího soudu usnesení ze dne 21. 11. 2013 sp. zn. 6 Tdo 932/2013 a ze dne 13. 4. 2016 sp. zn. 3 Tdo 365/2016.

VI. Závěr

34. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud shledal, že krajský soud porušil základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť napadené usnesení neopatřil ústavněprávně konformním odůvodněním svých závěrů o stanovení dne nabytí právní moci rozsudku okresního soudu, jakož i o vině stěžovatele na tom, že okresní soud svým usnesením nerozhodl ve lhůtě podle § 86 odst. 2 trestního zákoníku. Ústavní stížnost je tedy důvodná, Ústavní soud jí podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadené rozhodnutí zrušil.

35. Na úplný závěr je třeba uvést, že předmětná stížnost, kterou stěžovatel proti usnesení okresního soudu včas podal, má odkladný účinek.

Č. 160**Právo na soudní ochranu a závaznost rozhodnutí Ústavního soudu
(sp. zn. II. ÚS 68/21 ze dne 7. září 2021)**

Odvolací soud v napadeném usnesení odkázal vedlejší účastníci s nárokem na náhradu nemajetkové újmy na řízení ve věcech občanskoprávních, aniž by současně zrušil výrok nalézacího soudu o přiznání téhož nároku v uplatněné výši a řádně vyčísleného.

Odvolací soud neposkytl stěžovateli v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod náležitou soudní ochranu jeho vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, ponechal-li v platnosti exekuční titul, jehož správnost zároveň *implicitně* zpochybnil. Skutečnost, že odvolací soud rozhodoval jako trestní soud adhezním výrokem po již pravomocném skončení trestní věci, jej nezbavuje povinnosti poskytovat ochranu subjektivním právům účastníků řízení.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj), soudkyně Kateřiny Šimáčkové a soudce Davida Uhlíře ve věci ústavní stížnosti stěžovatele Pavla P. (jedná se o pseudonym), zastoupeného JUDr. Petrem Poledníkem, advokátem, se sídlem Příkop 4, Brno, proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 2. 12. 2020 č. j. 5 To 245/2017-604, za účasti Krajského soudu v Brně jako účastníka řízení a Petry P. (jedná se o pseudonym), zastoupené JUDr. Radkem Navrátillem, advokátem, se sídlem Rooseveltova 564/6, Brno, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 2. 12. 2020 č. j. 5 To 245/2017-604 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s právem na ochranu vlastnictví zaručeným čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 2. 12. 2020 č. j. 5 To 245/2017-604 se ruší.

Odůvodnění**I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení**

1. Stěžovatel se ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí, neboť má za to, že jím bylo porušeno jeho právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo na ochranu vlastnictví zaručené čl. 11 odst. 1 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti, připojených rozhodnutí a vyžádaného soudního spisu Ústavní soud zjistil následující skutečnosti.

3. Stěžovatel byl rozsudkem Okresního soudu ve Vyškově ze dne 18. 5. 2017 č. j. 2 T 17/2017-392 uznán vinným ze spáchání přečinu usmrcení z nedbalosti podle § 143 odst. 1 a 2

zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, a přečinu těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 147 odst. 1 a 2 trestního zákoníku, kterých se dopustil tím, že při řízení svého osobního motorového vozidla na území Slovinské republiky způsobil dopravní nehodu, při níž došlo ke smrtelnému zranění nezletilého spolujezdce Karla P. (jedná se o pseudonym), který nebyl v době dopravní nehody zajištěn zádržným systémem, k těžkému zranění spolujezdkyně sedící vlevo vzadu Petry P. (dále jen „vedlejší účastnice“), k lehkému zranění nezletilého spolujezdce sedícího vpravo vpředu Jiřího P. (jedná se o pseudonym), k lehkému zranění nezletilé spolujezdkyně sedící vpravo vzadu Evy P. (jedná se o pseudonym) a dále ke zranění řidiče protijedoucího vozidla J. T. a jeho spolujezdkyně E. T. Za uvedené trestné jednání byl stěžovatel odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání tří let, jehož výkon mu byl podmíněně odložen na zkušební dobu 2 let, a k trestu zákazu řízení motorových vozidel na dobu 3 let.

4. Rozsudkem nalézacího soudu byla stěžovateli rovněž uložena povinnost uhradit škodu vedlejší účastnici ve výši 311 971 Kč a Všeobecné zdravotní pojišťovně České republiky ve výši 1 318 685 Kč. K odvolání stěžovatele byl napadený výrok nalézacího soudu o náhradě škody rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 9. 8. 2017 č. j. 5 To 245/2017-414 zrušen ve vztahu k vedlejší účastnici a stěžovateli byla uložena povinnost nahradit vedlejší účastnici nemajetkovou újmu ve výši 153 670,80 Kč. Se zbytkem nároku byla vedlejší účastnice odkázána na řízení ve věcech občanskoprávních.

5. Na základě ústavní stížnosti vedlejší účastnice byl rozsudek odvolacího soudu č. j. 5 To 245/2017-414 ve výroku o náhradě nemajetkové újmy a ve výroku, kterým byla vedlejší účastnice odkázána se zbytkem svého nároku na řízení ve věcech občanskoprávních, zrušen nálezem Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3616/17 ze dne 27. 11. 2018 (N 191/91 SbNU 379). Ústavní soud konstatoval, že ve vztahu k výroku o náhradě nemajetkové újmy vedlejší účastnice nenaplnil rozsudek odvolacího soudu požadavek řádného, srozumitelného a logického odůvodnění.

6. V návaznosti na nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3616/17 byla vedlejší účastnice usnesením odvolacího soudu ze dne 11. 9. 2019 č. j. 5 To 245/2017-518 se zbytkem svého nároku odkázána na řízení ve věcech občanskoprávních. Toto usnesení bylo k ústavní stížnosti stěžovatele zrušeno nálezem Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3754/19 ze dne 12. 5. 2020 (N 95/100 SbNU 130). Ústavní soud dospěl k závěru, že výrok napadeného usnesení odvolacího soudu je neúplný a nekoresponduje se zamýšleným důsledkem, tedy odkázání vedlejší účastnice s jejím nárokem na náhradu nemajetkové újmy (v celém rozsahu) mimo trestní větev soudnictví.

7. V následujícím řízení odvolací soud v záhlaví uvedeným usnesením opětovně rozhodl tak, že podle § 265 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění zákona č. 181/2011 Sb., se vedlejší účastnice odkazuje s nárokem na náhradu nemajetkové újmy na řízení ve věcech občanskoprávních. V odůvodnění uvedl, že na základě provedených skutkových zjištění má pochybnosti o tom, zda byla vedlejší účastnice připoutána. Dle názoru odvolacího soudu je namístě provedení znaleckého posudku z oboru forenzní biomechaniky. Takový rozsah dokazování je ovšem výrazně nad rámec trestního řízení, zejména v situaci, kdy již bylo pravomocně rozhodnuto o vině a trestu.

II. Argumentace stěžovatele

8. V podané ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že odvolací soud se v usnesení uvedeném v záhlaví dopustil stejného pochybení, které mu již jednou vytkl Ústavní soud v již citovaném nálezu sp. zn. IV. ÚS 3754/19. Odvolací soud sice správně ve výroku odkázal na § 265 trestního řádu, avšak předtím, než vedlejší účastnici odkázal s jejím nárokem na náhradu nemajetkové újmy na řízení ve věcech občanskoprávních, nezrušil rozsudek nalézacího soudu ve výroku, jímž nalézací soud přiznal vedlejší účastnici náhradu nemajetkové újmy v plné požadované výši, tj. v částce 311 971 Kč. Z odůvodnění napadeného usnesení je přitom zřejmé, že obdobně

jako v předchozím rozhodnutí odvolací soud z důvodu existence sporných skutečností a potřeby dalšího dokazování zamýšlel vedlejší účastníci odkázat s nárokem na náhradu nemajetkové újmy mimo trestní větev soudnictví. Postupem odvolacího soudu došlo dle stěžovatele k porušení jeho práva na soudní ochranu a práva na ochranu vlastnictví, neboť vedlejší účastnice může z důvodu existence pravomocného a vykonatelného rozsudku nalézacího soudu vymáhat po stěžovateli náhradu újmy v plné žalované výši, ačkoli není zřejmé, zda újma nebyla rovněž způsobena i spoluzaviněním vedlejší účastnice. Stěžovatel se obává, že vedlejší účastnice opětovně přistoupí k exekučnímu vymáhání žalované částky, a proto žádá o odklad vykonatelnosti napadeného usnesení.

III. Vyjádření účastníka a vedlejší účastnice řízení

9. Ústavní soud vyzval podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) účastníka a vedlejší účastnici řízení, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti.

10. Odvolací soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvádí, že po opětovném přečtení již citovaného nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3754/19 dospěl k závěru, že pochybil. Souhlasí, že pravomocné skončení trestního stíhání nezavazuje odvolací soud povinnosti poskytnout ochranu subjektivním právům účastníků řízení.

11. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření k ústavní stížnosti nesouhlasí s požadavkem stěžovatele na zrušení rozsudku nalézacího soudu ve výroku týkajícím se náhrady újmy vedlejší účastnice a odkázání vedlejší účastnice na řízení ve věcech občanskoprávních podle § 265 trestního řádu. Ve svém vyjádření zpochybňuje správnost znaleckého posudku MUDr. Jiřího Fialky předloženého stěžovatelem v řízení před odvolacím soudem a dále namítá, že odvolacím soudem nebyl zpochybněn její nárok na náhradu újmy jako takový, pouze jeho výše. Má za to, že postup podle § 265 trestního řádu by byl v rozporu s dobrými mravy a principem právní jistoty, neboť by byla povinna vracet část poskytnutého plnění stěžovateli, který byl odsouzen za trestný čin proti její osobě. Navrhuje, aby napadené rozhodnutí odvolacího soudu bylo zrušeno a odvolací soud v navazujícím řízení rozhodl meritorně a stěžovatelovo odvolání zamítl.

12. S ohledem na okolnost, že vyjádření účastníka a vedlejší účastnice řízení neobsahovala žádné argumenty, které by byly stěžovateli neznámé, nepovažoval Ústavní soud za účelné mu je zasílat k případné replice.

IV. Splnění podmínek řízení a průběh řízení před Ústavním soudem

13. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

14. Ústavní soud usnesením sp. zn. II. ÚS 68/21 ze dne 22. 4. 2021 vyhověl stěžovateli návrhu na odklad vykonatelnosti napadeného usnesení.

15. Vzhledem k obsahu ústavní stížnosti dospěl Ústavní soud k závěru, že není nutné nařizovat ústní jednání, neboť od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

V. Posouzení věci Ústavním soudem

16. Ústavní soud předně konstatuje, že jako orgán ochrany ústavnosti [čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)] není součástí soustavy obecných soudů (srov. čl. 83, 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů.

K zásahu je Ústavní soud oprávněn pouze za situace, kdy obecné soudy svými rozhodnutími (či řízením, které jejich vydání předcházelo) zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce. Materiálně lze vyjádřit pravomoc Ústavního soudu též tak, že je oprávněn napravovat toliko excesy obecných soudů [srov. např. nález ze dne 4. 6. 2019 sp. zn. II. ÚS 996/18 (N 105/94 SbNU 282)].

17. Ústavní soud po seznámení se s obsahem ústavní stížnosti, napadeného rozhodnutí a vyžádaným spisem dospěl k závěru, že k právě takovému pochybení při rozhodování obecného soudu došlo. Ústavní stížnost je tudíž důvodná.

18. Podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby. Ústavní soud dává konstantně najevo, že tento příkaz platí i pro něj, což se uplatní i ve vztahu k odůvodnění předpokladů pro otevření ústavněprávního přezkumu postupem předepsaným podle § 23 ve spojení s § 13 zákona o Ústavním soudu.

19. Z rozhodovací praxe Ústavního soudu vyplývá, že obecné soudy mohou mít výjimečně možnost vyjádřit na řešení věci jiný právní názor, než k jakému dříve dospěl Ústavní soud, je-li pro takovou výjimku dán náležitý důvod a dostatečné odůvodnění [srov. nálezy sp. zn. III. ÚS 252/04 ze dne 25. 1. 2005 (N 16/36 SbNU 173) či sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007 (N 190/47 SbNU 465)]. Chce-li proto obecný soud takto (oproti dispozici čl. 89 odst. 2 Ústavy) postupovat, musí svůj výjimečný postup náležitě odůvodnit v rovině ústavněprávní argumentace již v rámci samotného odůvodnění svého rozhodnutí, kde může Ústavnímu soudu nabídnout pro ústavní pořádek a právní řád jako významový celek konformnější výkladové alternativy [srov. nález sp. zn. III. ÚS 976/17 ze dne 6. 2. 2018 (N 19/88 SbNU 267)].

20. V posuzované věci Ústavní soud dospěl v již citovaném nálezu sp. zn. IV. ÚS 3754/19 k závěru, že výrok usnesení odvolacího soudu je neúplný a nekoresponduje se zamýšleným důsledkem, a to odkázání vedlejší účastnice s jejím nárokem na náhradu nemateriální újmy mimo trestní větev soudnictví. Ústavní soud vysvětlil, že rozsudkem nalézacího soudu bylo stěžovateli uloženo nahradit vedlejší účastnici na nemajetkové újmě 311 971 Kč. Navazujícím rozsudkem odvolacího soudu byla povinnost stěžovatele snížena na 153 670,80 Kč (kterou stěžovatel vedlejší účastnici uhradil), načež tento výrok rozsudku odvolacího soudu zrušil Ústavní soud nálezem sp. zn. IV. ÚS 3616/17. Odvolací soud tak ve znovuotevřeném odvolacím řízení rozhodoval o odvolání stěžovatele proti výroku rozsudku nalézacího soudu, kterým mu byla uložena povinnost zaplatit vedlejší účastnici 311 971 Kč. Výsledkem druhého odvolacího řízení je napadené usnesení, kterým odvolací soud odkazuje vedlejší účastnici „se zbytkem jejího nároku“ do civilní větve soudnictví; nikterak se však nevypořádává s nezrušeným výrokem rozsudku nalézacího soudu, přisuzujícím vedlejší účastnici částku 311 971 Kč, kterým byl vedlejší účastnici uplatněný adhezní nárok beze zbytku uspokojen. Postupem odvolacího soudu tak zůstal v platnosti exekuční titul, jehož správnost jím byla zároveň zpochybněna (viz odůvodnění napadeného usnesení a jeho odkaz na řízení ve věcech občanskoprávních – pro odstranění rozporů ve skutkových zjištěních).

21. Ústavní soud dal v závěru nálezu sp. zn. IV. ÚS 3754/19 odvolacímu soudu jasnou instrukci, že „dospěl-li odvolací soud k závěru, že posouzení otázky spoluzavinění vedlejší účastnice na jí způsobené újmy na zdraví vyžaduje dokazování v rozsahu přesahujícím rámec trestního řízení (viz i ústní odůvodnění napadeného usnesení zachycené v protokolu o veřejném zasedání ze dne 11. 9. 2019 č. j. 5 To 245/2017-515), pak je v souladu s § 265 trestního řádu správným postupem odkázat vedlejší účastnici na civilní soudnictví. Nelze tak ovšem učinit, aniž by byl zrušen výrok trestního nalézacího soudu, který v odvolacím řízení přezkoumává a neshledává správným, neboť takovým postupem dostává stěžovatele jako povinného do bezvýchodné situace“.

22. Odvolací soud však pokyn Ústavního soudu nerespektoval a v napadeném usnesení odkázal vedlejší účastnici s nárokem na náhradu nemajetkové újmy na řízení ve věcech

občanskoprávních, aniž by současně zrušil výrok nalézacího soudu o přiznání téhož nároku v uplatněné výši a řádně vyčísleného. V odůvodnění rozhodnutí nerespektování právního názoru Ústavního soudu nijak neodůvodnil, čímž se dopustil porušení čl. 89 odst. 2 Ústavy. Ústavní soud nemá v posuzované věci důvod postupovat podle § 23 ve spojení s § 13 zákona o Ústavním soudu a iniciovat změnu předchozího právního názoru Ústavního soudu. Názor vyjádřený v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3754/19 je zcela logický a v souladu s relevantní doktrínou trestního práva procesního (srov. DRAŠTÍK, A., FENYK, J. Trestní řád. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2017, § 265, bod 2). Odvolací soud ostatně ve svém vyjádření k ústavní stížnosti své pochybení přiznal.

VI. Závěr

23. Ústavní soud shrnuje, že odvolací soud (opětovně) neposkytl stěžovateli v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny náležitou soudní ochranu jeho vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny, ponechal-li v platnosti exekuční titul, jehož správnost zároveň implicitně zpochybnil. Skutečnost, že odvolací soud rozhodoval jako trestní soud adhezním výrokem po již pravomocném skončení trestní věci, jej nezavazuje povinnosti poskytovat ochranu subjektivním právům účastníků řízení. V posuzované věci se odvolací soud navíc dopustil porušení čl. 89 odst. 2 Ústavy.

24. Ze všech výše uvedených důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a napadené usnesení odvolacího soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. V dalším řízení bude odvolací soud vázán ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy právními názory vyslovenými v tomto nálezu.

Č. 161**Upuštění od výkonu trestu vyhoštění na dobu neurčitou
(sp. zn. III. ÚS 788/21 ze dne 7. září 2021)**

Za současného stavu právní úpravy je nutno § 350h odst. 4 trestního řádu ústavně konformně interpretovat tak, že za skutečnost, pro niž nelze trest vyhoštění na dobu neurčitou uložit a která nastala po vyhlášení rozsudku, lze považovat i zjištění, že pachatel se napravil, nadále nepředstavuje jeho pobyt na území České republiky bezpečnostní hrozbu, neohrožuje suverenitu České republiky ani nevytváří riziko pro jiný obecný zájem a i represivní účel trestu již byl naplněn. Neexistence možnosti docílit předčasného ukončení výkonu trestu vyhoštění na dobu neurčitou a trvání na jeho dalším výkonu v případě, kdy je přinejmenším důvodná pochybnost, zda trest vyhoštění na dobu neurčitou stále vůči stěžovateli plní nějaký legitimní účel, je v rozporu se zásadou zákonnosti trestu podle čl. 39 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Zemánka, soudce zpravodaje Pavla Rychetského a soudce Vojtěcha Šimíčka o ústavní stížnosti stěžovatele R. F., zastoupeného Peterem Kanevem, advokátem, sídlem Doubravská 1615/28, Teplice, proti usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 27. ledna 2021 č. j. 4 To 14/2021-264 a usnesení Okresního soudu v Teplicích ze dne 20. října 2020 č. j. 2 T 4/97-256, za účasti Krajského soudu v Ústí nad Labem a Okresního soudu v Teplicích jako účastníků řízení a Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem a Okresního státního zastupitelství v Teplicích jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 27. ledna 2021 č. j. 4 To 14/2021-264 a usnesením Okresního soudu v Teplicích ze dne 20. října 2020 č. j. 2 T 4/97-256 byla porušena zásada zákonnosti trestu podle čl. 39 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 27. ledna 2021 č. j. 4 To 14/2021-264 a usnesení Okresního soudu v Teplicích ze dne 20. října 2020 č. j. 2 T 4/97-256 se ruší.

Odůvodnění**I. Vymezení věci**

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 25. 3. 2021, stěžovatel navrhl zrušení v záhlaví specifikovaných usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem (dále jen „krajský soud“) a Okresního soudu v Teplicích (dále jen „okresní soud“) z důvodu tvrzeného porušení jeho základních práv zaručených čl. 14 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatel byl rozsudkem okresního soudu ze dne 19. 11. 1997 č. j. 2 T 4/97-111 ve spojení s rozsudkem krajského soudu ze dne 2. 2. 1998 č. j. 4 To 12/98-128 uznán vinným ze

spáchání trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 odst. 1 a odst. 2 písm. c) zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní zákon“). Za tento trestný čin mu byl uložen trest odnětí svobody v trvání pěti let a dále trest vyhoštění na neurčito podle § 57 odst. 2 trestního zákona v tehdy účinném znění. Stěžovatel ukončil výkon trestu odnětí svobody dne 2. 10. 2001, ihned nastoupil do vyhošťovací vazby a dne 7. 12. 2001 byl vyhoštěn. Stěžovatel následně výkon trestu vyhoštění mařil, neboť nejméně v období od 28. 8. 2002 do 2. 9. 2002 opět pobýval na území České republiky. Z toho důvodu byl poté uznán vinným rozsudkem Okresního soudu ve Frýdku-Místku ze dne 4. 9. 2002 č. j. 7 T 80/2002-84 ze spáchání trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 171 odst. 1 písm. b) trestního zákona a byl mu uložen trest odnětí svobody v trvání šesti měsíců, po jehož výkonu byl stěžovatel opět letecky vyhoštěn z území České republiky a od té doby trest vyhoštění vykonává.

3. Stěžovatel dne 21. 2. 2020 podal okresnímu soudu žádost o upuštění od výkonu trestu vyhoštění podle § 350h odst. 4 trestního řádu, kterou napadeným usnesením okresní soud zamítl. Okresní soud zrekapituloval dosavadní průběh řízení a uvedl, že stěžovatel již jednou v roce 2013 o upuštění od výkonu trestu vyhoštění žádal, jeho žádost byla usnesením okresního soudu ze dne 20. 9. 2013 č. j. 2 T 4/97-241 zamítnuta. Okresní soud dále zrekapituloval obsah žádosti stěžovatele, který soudu sdělil, že od odsouzení Českou republiku nenavštívil, avšak záznam mu činí problémy s návštěvou, podnikáním a prací nejen v České republice, ale i v jiných členských státech Evropské unie. Stěžovatel požádal soud, aby zvážil proporcionalitu mezi trestem a závažností trestného činu s odkazem na nálezy Ústavního soudu ze dne 11. 6. 2014 sp. zn. I. ÚS 4503/12 (N 119/73 SbNU 827; všechna zde uvedená rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>). Trest vyhoštění na neurčito se zdá stěžovateli nepřiměřeně vysoký, neboť trest odnětí svobody byl jen pět let. Stěžovatel uvedl, že žije řádným způsobem života, ponaučil se, je ženatý a žije s nezletilou dcerou, pracuje a nemá záznam v rejstříku trestů Republiky Severní Makedonie. Okresní soud po přezkoumání žádosti dospěl k závěru, že k uložení trestu vyhoštění na neurčito byly a stále jsou splněny všechny zákonné podmínky ve smyslu § 350h odst. 4 trestního řádu. Dále uvedl, že stěžovatel je státním příslušníkem Republiky Severní Makedonie, přičemž na území České republiky nikdy neměl povolen trvalý ani dlouhodobý pobyt, není zde vázán jakýmikoli pracovními či rodinnými vztahy a nic nenasvědčuje tomu, že by mohl být ve své rodné zemi pronásledován pro svou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost aj. Republika Severní Makedonie je demokratickým státem, kde nedochází k potlačování lidských práv a svobod občanů. Stěžovatel nadto již jednou trest vyhoštění zmařil a nelegálně se vrátil do České republiky, navíc krátce poté, co začal trest vyhoštění poprvé vykonávat. Není v zájmu České republiky umožnit vstup na své území cizincům, kteří se zde opakovaně dopouštěli trestné činnosti, a to nikoli bagatelní. Nadto je třeba upozornit, že Republika Severní Makedonie vede aktivní přístupové rozhovory s Evropskou unií. Pokud Republika Severní Makedonie splní požadavky na to, být členem Schengenského prostoru, bude stěžovateli otevřena cesta po celém území Evropské unie. Do té doby nebudou splněny podmínky pro postup podle § 350h odst. 4 trestního řádu.

4. Krajský soud poté napadeným usnesením zamítl stížnost stěžovatele proti usnesení okresního soudu. Krajský soud uvedl, že usnesení okresního soudu nelze vytknout žádná pochybení. Stěžovatel byl odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání pěti let a trestu vyhoštění na neurčito, přičemž podle § 350h odst. 4 trestního řádu soud od výkonu trestu vyhoštění upustí, jestliže po vyhlášení rozsudku, kterým byl trest uložen, nastaly skutečnosti, pro které trest vyhoštění nelze uložit. Z dikce tohoto ustanovení je zřejmé, že jediným zákonným důvodem pro upuštění od výkonu trestu vyhoštění jsou skutečnosti, které nastaly po vyhlášení rozsudku a které, pokud by existovaly v době vyhlášení rozsudku, by uložení tohoto druhu trestu vylučovaly. Okresní soud důsledně zjišťoval, zda po vyhlášení rozsudku nenastala některá ze skutečností stanovených v § 80 odst. 1 a odst. 3 písm. a) až g)

trestního zákoníku, pro které by trest vyhoštění, pokud by existovaly v době vyhlášení rozsudku, nemohl být uložen. Okresní soud dospěl ke správnému závěru, že žádná z těchto skutečností po vyhlášení odsuzujícího rozsudku nenastala a že zákonné podmínky, které umožnily uložení trestu vyhoštění, se nezměnily a trvají. Pro rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu tak neexistuje zákonem stanovený důvod. Námitka stěžovatele o nepřiměřenosti trestu vyhoštění na neurčito není relevantní a na správnosti napadeného usnesení nemůže nic změnit. Soud v tomto vykonávacím řízení nemůže přezkoumávat přiměřenost či nepřiměřenost pravomocně uloženého trestu vyhoštění, nýbrž výhradně přezkoumává, zda po vyhlášení odsuzujícího rozsudku nenastaly skutečnosti, které by uložení trestu vylučovaly.

II. Argumentace stěžovatele

5. V ústavní stížnosti stěžovatel namítl, že napadená usnesení nejsou v souladu s nálezem Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 4503/12. Stěžovateli činí záznam o jeho odsouzení problémy nejen s návštěvou, prací a podnikáním v České republice, ale i v jiných zemích Evropské unie. Stěžovatel se přitom již napravil. Od jeho odsouzení, ze kterého se ponaučil, žije spořádaným životem, je ženatý a žije s nezletilou dcerou a manželkou ve společné domácnosti ve městě S. Od roku 2017 pracuje nepřetržitě pro společnost X a nemá záznam v rejstříku trestů Republiky Severní Makedonie.

6. Trest vyhoštění na neurčito je vzhledem k trestu odnětí svobody, který mu byl uložen v trvání pěti let, nepřiměřeně vysoký. Vzhledem k tomu, že jeho odsouzení z roku 1997 je starší 24 let, je možno konstatovat, že na základě pozitivní individuální prognózy a spořádaného života stěžovatele lze počítat s tím, že zrušení trestu vyhoštění nepovede k ohrožení bezpečnosti občanů a majetku občanů České republiky.

III. Řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní soud si vyžádal spis okresního soudu vedený pod sp. zn. 2 T 4/97 a vyzval okresní soud a krajský soud, aby se vyjádřily k ústavní stížnosti.

8. Okresní soud ve vyjádření ze dne 14. 4. 2021 odkázal na jím vydané napadené usnesení a uvedl, že argumenty obsažené v ústavní stížnosti stěžovatel předkládal i v řízení před soudem, přičemž soudy se s nimi dostatečně vypořádaly.

9. Krajský soud ve vyjádření ze dne 16. 4. 2021 odkázal na odůvodnění napadeného usnesení.

10. Vzhledem k tomu, že účastníci řízení toliko odkázali na napadená rozhodnutí, nezasílal Ústavní soud vyjádření stěžovateli k replice.

11. Ve smyslu § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

12. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas osobou k tomu oprávněnou, splňuje i ostatní zákonem stanovené náležitosti a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost proti napadeným usnesením je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Vlastní posouzení

13. Po seznámení se s napadenými rozhodnutími a vyžádaným spisovým materiálem Ústavní soud shledal, že ústavní stížnost je důvodná.

14. Ústavní soud při posouzení této věci vychází ze závěrů již vyřčených v nálezu ze dne 3. 12. 2019 sp. zn. III. ÚS 3628/18 (N 203/97 SbNU 175), v němž se podrobně zabýval ústavností výkonu trestu vyhoštění na dobu neurčitou a dospěl k závěru, že účinná ochrana ústavně zaručených práv a svobod vyžaduje, aby existovala možnost předčasného ukončení výkonu trestu vyhoštění na dobu neurčitou. Ústavní soud tehdy připomněl, že pokud byl stěžovateli uložen trest vyhoštění na dobu neurčitou v době, kdy trestní zákon výslovně požadoval pro uložení tohoto trestu přihlídnutí k možnostem nápravy pachatele (tj. podle znění trestního zákona účinného od 1. 1. 1998), znamená tato právní úprava odklon od předchozího upozadění účelu trestu v podobě nápravy pachatele ve prospěch ochrany společnosti. Náprava pachatele, včetně nápravy morální, je jedním z hlavních účelů trestu, na nějž nelze v dualistickém systému trestních sankcí, který se v České republice ve vztahu k dospělým pachatelům uplatňuje, nikdy zcela rezignovat, a pro jeho resocializaci je třeba vytvořit vhodné podmínky. Pro nápravu pachatele je přitom velmi důležitým faktorem naděje, kterou mu poskytuje možnost trest jednou zcela vykonat, napravit se a zařadit se zpět do společnosti jako její plnohodnotný člen, přičemž vedle resocializace zde významnou roli hraje i expiace, tedy vytrpění a přijetí újmy, která byla pachateli za spáchaný trestný čin uložena. Nejde tak jen o nápravu odsouzeného v tom smyslu, že u něj dojde k odstranění rizika další trestné činnosti, ale rovněž o to, že odsouzený má naději na to, že jednoho dne za splnění určitých (byť i velmi přísných podmínek) jej společnost poté, co je naplněn i represivní účel trestu, přijme zpátky do svého středu. Ústavní soud také připomněl, že naděje na nápravu jako inherentní součást trestu vyplývá i z judikatury Evropského soudu pro lidská práva (např. rozsudek ze dne 23. 5. 2017 ve věci *Matiošaitis a další proti Litvě*, č. stížností 22662/13, 51059/13, 58823/13, 59692/13, 59700/13, 60115/13, 69425/13 a 72824/13, § 180).

15. Ústavní soud na tomto místě nebude rekapitulovat obsáhlé odůvodnění nálezu sp. zn. III. ÚS 3628/18, na které plně odkazuje, avšak připomíná, že právě v této věci shledal, že neexistence možnosti docílit předčasného ukončení výkonu trestu vyhoštění na dobu neurčitou a trvání na jeho dalším výkonu v případě, kdy je přinejmenším důvodná pochybnost, zda trest vyhoštění na dobu neurčitou stále vůči stěžovateli plní nějaký legitimní účel, by mohlo být v rozporu se zásadou zákonnosti trestu podle čl. 39 Listiny. Jelikož trestněprávní předpisy považují prognózu nápravy pachatele za jedno z kritérií, jež musí obecné soudy zvažovat při ukládání trestu vyhoštění na dobu neurčitou, pak pokud by následně po uložení tohoto trestu již sledování či hodnocení nápravy pachatele nijak nezjišťovaly, ba dokonce by ani zjištěnou nápravu pachatele neumožňovaly jakkoli do výkonu tohoto trestu a jeho dalšího osudu promítnout, *de facto*, ale i *de iure* by kritérium nápravy v pojmu tohoto trestu negovaly, a to navzdory jeho explicitnímu zakotvení.

16. Je třeba také připomenout, že nález sp. zn. III. ÚS 3628/18 byl nálezem zamítavým, avšak toliko z procesních důvodů, konkrétně proto, že stěžovatel ústavní stížností napadal usnesení obecných soudů, kterými bylo rozhodnuto o jeho žádosti o zahrazení odsouzení podle § 363 a násl. trestního řádu, nikoli usnesení, kterými by bylo rozhodováno o žádosti stěžovatele o upuštění od výkonu trestu vyhoštění podle § 350h trestního řádu. Ústavní soud v citovaném nálezu však shledal, že právě žádost o upuštění od výkonu trestu vyhoštění podle § 350h trestního řádu je tím procesním prostředkem, který může vést k předčasnému ukončení výkonu trestu vyhoštění na dobu neurčitou, a to nejen v případě, že by nastaly důvody zabraňující uložení trestu vyhoštění podle § 80 odst. 3 trestního zákoníku, ale je potřeba užití výkladu extenzivnějšího.

17. Ústavní soud opakuje, že ačkoli se § 350h odst. 4 trestního řádu tradičně vykládá tak, že odkazuje k důvodům zabraňujícím uložení trestu vyhoštění podle § 80 odst. 3 trestního zákoníku, schází v něm výslovný odkaz (či i jen nezávazná odkazující poznámka pod čarou) na toto ustanovení a ani doslovné znění neobsahuje stejnou formulaci (§ 350h odst. 4 trestního řádu používá obrat „skutečnosti, pro které trest vyhoštění nelze uložit“; § 80 odst. 3 trestního

řádu je textován tak, že „soud trest vyhoštění neuloží“). *A priori* proto extenzivní interpretace ustanovení § 350h odst. 4 trestního řádu tak, že okruh okolností, pro něž nelze trest vyhoštění uložit, je širší než okruh okolností, pro něž soud tento trest neuloží, vyloučena není, což ostatně připustil Ústavní soud již dříve, neboť kromě důvodů dle § 80 odst. 3 trestního zákoníku za mimořádný důvod pro upuštění od výkonu zbytku trestu vyhoštění na dobu neurčitou označil např. i zdravotní stav odsouzeného či humanitární situaci ve státě, kde stěžovatel pobývá [srov. náleze ze dne 18. 9. 2014 sp. zn. III. ÚS 3101/13 (N 171/74 SbNU 481)].

18. Za tohoto stavu právní úpravy tak je nutno § 350h odst. 4 trestního řádu ústavně konformně interpretovat tak, že za skutečnost, pro niž nelze trest vyhoštění na dobu neurčitou uložit a která nastala po vyhlášení rozsudku, lze považovat i zjištění, že pachatel se napravil, nadále nepředstavuje jeho pobyt na území České republiky bezpečnostní hrozbu, neohrožuje suverenitu České republiky ani nevytváří riziko pro jiný obecný zájem a i represivní účel trestu již byl naplněn. Kdyby totiž bylo známo již při ukládání trestu vyhoštění, že k nápravě pachatele i k naplnění represivního účelu trestu by postačovalo uložení tohoto trestu v časově omezené variantě (tedy nejvýše na deset let), zásada přiměřenosti (srov. § 37 odst. 2 trestního zákoníku), která představuje základní pilíř pro ukládání trestních sankcí, by uložení trestu vyhoštění na dobu neurčitou zamezovala. Soudu, který bude zvažovat žádost o upuštění od výkonu zbytku trestu vyhoštění na dobu neurčitou podle východisek zde rekapitulovaných, nelze bránit v tom, aby vzal do úvahy i to, zda již tento trest splnil i další účely trestu, především účel represivní, tedy zda si odsouzený již odpykal tento trest v takové minimální délce, že jím již byl dostatečně potrestán, a aby žádosti o upuštění od výkonu zbytku tohoto trestu či o jeho přerušení nevyhověl dříve, než se tak stane, a to i kdyby nápravu odsouzeného již vzal za prokázanou. Tuto minimální délku musí však soud posoudit sám individuálně v každém konkrétním případě. Z podstaty věci tato musí být stanovena konkrétním časovým údajem (počet let či měsíců). Zákonodárce u ostatních zabraňujících druhů trestů v užším slova smyslu stanovuje v § 90 trestního zákoníku jako minimální délku jejich výkonu, po níž je možno žádat o podmíněné upuštění od výkonu jejich zbytku, polovinu výměry, v níž byly tyto tresty konkrétně uloženy. Toto ustanovení zde proto nelze analogicky využít, neboť polovina z neurčité doby není vyjádřitelná konkrétním časovým údajem.

19. Ústavní soud taktéž připomíná, že obecným soudům nic nebrání ani v tom, aby nejprve výkon trestu vyhoštění na dobu neurčitou přerušily podle § 350h odst. 1 trestního řádu, který takový postup umožňuje z „důležitých důvodů“, jejichž výklad ve shora nastíněném smyslu nelze ani považovat za extenzivní, neboť jde záměrně o neurčitý pojem s potenciálně velmi širokým obsahem, a teprve po určité době, pokud naznaží, že mimořádné okolnosti konkrétního případu takový závěr odůvodňují, od výkonu trestu vyhoštění na dobu neurčitou upustily podle § 350h odst. 4 trestního řádu s konečnou platností.

20. Při aplikaci výše uvedených východisek na nyní posuzovanou věc musel Ústavní soud nevyhnutelně shledat, že tato nebyla v napadených rozhodnutích obecnými soudy dodržena. Okresní soud ani krajský soud žádným způsobem nehodnotily, zda se pachatel již napravil, nevzaly v úvahu již uběhlou dobu výkonu trestu vyhoštění, která – od doby, kdy stěžovatel prokazatelně výkon trestu mařil, a byl proto opětovně odsouzen – činí téměř dvacet let, ani další jím předložené důkazy o vedení řádného života, žádné takové důkazy si soudy ani vlastní cestou neopatřovaly.

21. Právě uvedené pochybení spočívající v příliš úzkém výkladu § 350h odst. 4 trestního řádu vyplývá z napadeného usnesení krajského soudu explicitně, neboť ten uvedl, že z žádného jiného důvodu než z těch, které jsou uvedené v § 80 trestního zákoníku, upustit od výkonu trestu vyhoštění nelze. Takový výklad je ovšem v přímém rozporu s dříve vydaným náleze Ústavního soudu a ve svém důsledku se zásadou zákonnosti trestu obsaženou v čl. 39 Listiny.

22. Ústavní soud taktéž musí poukázat na zjevně nesmyslnou konstrukci okresního soudu, podle kterého je skutečnost, že stěžovatel mařil výkon trestu vyhoštění a do České

republiky se vrátil právě krátce poté, co začal trest vyhoštění poprvé vykonávat, jakýmsi přitěžujícím faktorem. Naopak tato skutečnost – tedy že k maření výkonu došlo ze strany stěžovatele krátce po uložení trestu, a nikoli s mnohaletým odstupem – hovoří ve prospěch nápravy stěžovatele, který podle dostupných důkazů nyní žije dlouhodobě řádným životem, je zaměstnán, má rodinu a žádnou trestnou činnost nepáchá.

23. Ze všeho výše uvedeného vyplývá, že obecné soudy se nedostatečně zabývaly žádostí stěžovatele, protože se jí budou muset zabývat znovu a vzít v úvahu veškerá výše uvedená kritéria vyplývající z judikatury Ústavního soudu, zejména z nálezu sp. zn. III. ÚS 3628/18.

VI. Závěr

24. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud shledal ústavní stížnost stěžovatele důvodnou a podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jí vyhověl (výrok I) a napadená usnesení zrušil (výrok II).

Č. 162**Bezdůvodné obohacení zranitelné osoby ve světle práva
na spravedlivý proces
(sp. zn. II. ÚS 1292/21 ze dne 7. září 2021)**

Pokud z důvodu neplatnosti smlouvy o spotřebitelském úvěru vznikne bezdůvodné obohacení na straně osoby s psychosociálním postižením či omezenou svéprávností jakožto osoby zranitelné, je třeba vážit, zda je uplatněný nárok na vydání bezdůvodného obohacení v souladu s dobrými mravy. Jestliže se obecný soud s touto otázkou i přes výslovnou námitku účastníka řízení nevypořádá v odůvodnění svého rozhodnutí, dopustí se porušení čl. 36 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Ludvíka Davida, soudkyně zpravodajky Kateřiny Šimáčkové a soudce Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatele V. M., zastoupeného opatrovníci M. M., právně zastoupeného JUDr. Olgou Vaňkovou, advokátkou, se sídlem Karlovo náměstí 28/559, Praha 2, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 č. j. 43 C 63/2020-56 ze dne 18. 2. 2021, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 4 jako účastníka řízení, takto:

I. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 4 č. j. 43 C 63/2020-56 ze dne 18. 2. 2021 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění**I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení**

1. V listopadu 2018 uzavřel stěžovatel s právním předchůdcem žalobkyně IFIS investiční fond, a. s., smlouvu o spotřebitelském úvěru, na základě které mu byly poskytnuty finanční prostředky ve výši 4 000 Kč. Ty žalobkyni nevrátil.

2. V době uzavření smlouvy byl stěžovatel stížen duševní poruchou trvalého rázu, kvůli níž byl následně rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 4 č. j. 14 Nc 3095/2017-84 ze dne 8. 1. 2019 omezen ve svéprávnosti. Podle tohoto rozsudku stěžovatel mimo jiné není způsobilý nakládat s finanční částkou přesahující 500 Kč týdně a majetkem, jehož hodnota přesahuje částku 500 Kč, a uzavírat smlouvy, jimiž by se zavazoval k opakovanému či trvajícím plnění, placení úroků či smluvní pokuty. Žalobkyně uznala, že smlouva o spotřebitelském úvěru je v důsledku duševní poruchy stěžovatele neplatná, a žalobou se proto domáhala zaplacení částky 4 000 Kč (bez příslušenství) z titulu bezdůvodného obohacení.

3. Obvodní soud pro Prahu 4 napadeným rozsudkem žalobě vyhověl. Dotčenou smlouvu o spotřebitelském úvěru posoudil jako absolutně neplatnou, protože stěžovatel nebyl pro svou duševní poruchu způsobilý tuto smlouvu uzavřít. Částka 4 000 Kč byla tedy stěžovateli

poskytnuta bez právního důvodu, čímž došlo k jeho bezdůvodnému obohacení na úkor žalobkyně. V tomto směru není podle obvodního soudu rozhodující, zda byl stěžovatel způsobilý k právnímu jednání, neboť „bezdůvodné obohacení je objektivně nastalý stav, který vznikl zasláním předmětné částky žalovanému na bankovní účet, a povinnost vydat bezdůvodné obohacení není vázána na zaviněné či protiprávní jednání na straně obohaceného“. Neobstojí proto stěžovatelova námitka, že žalobkyně vydala finanční prostředky nezodpovědně, což by mělo jít k její tíži. Rovněž podle obvodního soudu neobstojí námitka, že předmětná částka měla být následně předána jiným osobám, které zneužily duševní poruchy stěžovatele. Bezdůvodné obohacení totiž vzniklo mezi stěžovatelem a žalobkyní, nikoli mezi žalobkyní a třetí osobou, které měl stěžovatel bez právního důvodu finanční prostředky předat. „[S] ohledem na způsob poskytnutí úvěru“ dále na rozhodnutí obvodního soudu neměly vliv závěry Nejvyššího soudu z rozsudku sp. zn. 28 Cdo 527/2020 ze dne 10. 7. 2020, na nějž stěžovatel poukazoval. Osobní situaci stěžovatele obvodní soud zohlednil tak, že stanovil delší lhůtu k plnění (3 měsíce od právní moci rozsudku) a nepřiznal žalobkyni právo na náhradu nákladů řízení.

II. Argumentace účastníků

4. Stěžovatel tvrdí, že napadeným rozsudkem bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

5. Stěžovatel v ústavní stížnosti brojí proti tomu, že dle napadeného rozsudku nese plnou právní odpovědnost za převzetí plnění, ačkoli byl v rozhodné době podle znaleckého posudku duševně nezpůsobilý k právnímu jednání. V rozporu s rozhodnutím o omezení svéprávnosti se tedy předpokládá, že chápal důsledky přijetí plnění, i když ve skutečnosti je nebyl schopen posoudit. Obvodní soud se dále nezabýval stěžovatelovými námitkami o porušení dobrých mravů, o zneužití práva ze strany právního předchůdce žalobkyně při uzavírání spotřebitelské smlouvy a o neobjednaném plnění. Stěžovatel tvrdí, že byl při uzavírání spotřebitelských smluv zneužíván třetími osobami. Smlouva o spotřebitelském úvěru dále neměla být se stěžovatelem vzhledem k jeho omezené svéprávnosti nikdy uzavřena. Právní předchůdce žalobkyně podniká v oboru poskytování spotřebitelských úvěrů a bez řádného prověření osoby stěžovatele a bez osobního jednání (tj. prostřednictvím webových stránek) mu poskytl plnění, ačkoli již při krátkém rozhovoru je indispozice stěžovatele patrná. Právní předchůdce žalobkyně neuplatnil nezbytnou obezřetnost při podnikatelské činnosti, a proto by měl nést veškerá rizika, která s jeho podnikatelskými aktivitami souvisí. Za těchto okolností nelze přenášet odpovědnost z neplatné spotřebitelské smlouvy na stěžovatele, byť z titulu bezdůvodného obohacení.

6. Stěžovatel uvádí, že v letech 2017 a 2018 mu u různých poskytovatelů půjček a úvěrů vznikly závazky přesahující 2 000 000 Kč. O části z nich probíhají řízení u Obvodního soudu pro Prahu 4, který vždy konstatuje neplatnost smlouvy a poté posuzuje žalovaný nárok z titulu bezdůvodného obohacení. Stručnost a míra obecnosti odůvodnění napadeného rozsudku přitom odpovídá přístupu obecných soudů ve všech projednávaných sporech stěžovatele. Stěžovatel má za to, že je namístě nálezem Ústavního soudu sjednotit postup obecných soudů v případech, kdy je osoba stížena duševní poruchou, která jí neumožňuje samostatně právně jednat. Sama neplatnost spotřebitelské smlouvy situaci stěžovatele neřeší.

7. Obvodní soud pro Prahu 4 ve svém vyjádření odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku s tím, že situace stěžovatele byla zohledněna tak, že žalobkyně vzala žalobu zpět ohledně příslušenství pohledávky a soud stanovil delší lhůtu k zaplacení jistiny a nepřiznal žalobkyni právo na náhradu nákladů řízení. Obvodní soud dále uvedl, že při poskytnutí úvěru právní předchůdce žalobkyně „samozřejmě nevěděl, že žalovaný trpí duševní poruchou, ve svéprávnosti byl žalovaný omezen až následně“. O tom, že byl stěžovatel zneužíván třetími osobami, „samozřejmě poskytovatel úvěru také nevěděl“.

8. Společnost IFIS investiční fond, a. s., jakožto účastnice řízení před obecnými soudy se v poskytnuté lhůtě nevyjádřila, a má se tedy za to, že se svého postavení vedlejší účastnice v řízení před Ústavním soudem vzdala.

9. Stěžovatel v replice zdůraznil, že ve vyjádření obvodního soudu se zcela vytrácí morální aspekt projednávané věci a výklad práva v kontextu s postavením stěžovatele jako osoby s omezenou svéprávností. Obvodní soud morální aspekt zužuje na konstatování, že poskytovatel nemohl vědět, že jedná s osobou s omezenou svéprávností. Podle stěžovatele je však třeba zohlednit, že šlo o spotřebitelský vztah, v němž je namístě ochrana slabší strany. Další části repliky nepřinesly pro rozhodování Ústavního soudu nic nového nad rámec toho, co již bylo obsaženo v ústavní stížnosti. Stěžovatel dále Ústavnímu soudu zaslal vyjádření znalkyně k jejímu znaleckému posudku k omezení svéprávnosti stěžovatele a policejní usnesení, kterými se odkládají trestní věci týkající se podezření ze spáchání trestných činů třetími osobami vůči stěžovateli.

10. Ústavní soud se rovněž seznámil se soudním spisem Obvodního soudu pro Prahu 4 vedeným pod sp. zn. 43 C 63/2020.

III. Hodnocení Ústavního soudu

A. Procesní předpoklady meritorního přezkumu

11. Ústavní soud nejprve posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

12. Ústavní soud si je vědom toho, že v projednávané věci jde o bagatelní částku, což zpravidla vede k odmítnutí ústavní stížnosti pro zjevnou neopodstatněnost (srov. např. usnesení sp. zn. II. ÚS 200/18 ze dne 17. 4. 2018; usnesení sp. zn. IV. ÚS 1744/18 ze dne 2. 10. 2018; citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <https://nalus.usoud.cz>). Nicméně z dosavadní judikatury rovněž vyplývá, že ústavněprávní význam případu nelze posuzovat pouze kvantitativně podle výše sporné částky, ale je nutné zvážit také kvalitativní stránku věci. Ta se může jevit natolik významná, že určitým způsobem „přesahuje“ kauzu samotnou [viz nález sp. zn. III. ÚS 2018/15 ze dne 19. 1. 2016 (N 11/80 SbNU 139); nález sp. zn. III. ÚS 3725/13 ze dne 10. 4. 2014 (N 55/73 SbNU 89)]. Příkladem mohou být situace, kdy se jedná o intenzivní zásah kolidující se samotnou podstatou a smyslem dotčeného základního práva, kdy rozhodnutí Ústavního soudu může mít vliv na velké množství případů před obecnými soudy či kdy judikatura obecných soudů není jednotná a vyšší soudy nemohou zajistit její sjednocení (blíže viz nález sp. zn. III. ÚS 3725/13 ze dne 10. 4. 2014, bod 33). I spory o nominálně nízké částky tedy mohou výjimečně dosáhnout ústavněprávní úrovně a Ústavní soud se jimi pak meritorně zabývá [z nedávné doby viz např. nález sp. zn. II. ÚS 806/21 ze dne 11. 5. 2021 (N 95/106 SbNU 64)].

13. Projednávaná věc podle Ústavního soudu představuje právě takový případ. Stěžovatel především vzhledem ke svému psychosociálnímu poškození vedoucímu k omezení svéprávnosti patří mezi zvláště zranitelné osoby, u nichž je třeba případné zásahy do jejich základních práv vnímat velmi citlivě. Dle ústavní stížnosti dále nynější spor není ojedinělý a stěžovatel čelí vícero podobným žalobám. Ačkoli v jednotlivých řízeních může jít o menší částky, v součtu představují riziko významného zhoršení majetkových poměrů stěžovatele. V tomto ohledu tedy nelze na projednávanou věc pohlížet zcela izolovaně, jestliže se týká stejné právní otázky, jakou se soudy zabývají i v dalších obdobných případech stěžovatele. Kromě podání ústavní stížnosti

jsou navíc možnosti stěžovatelovy obrany limitované, neboť u bagatelních částek není přípustné odvolání ani dovolání. Projednáváná věc rovněž přesahuje zájmy stěžovatele i proto, že v současné době velké nabídky a dostupnosti spotřebitelských úvěrů mohou podobný problém jako stěžovatel potenciálně řešit další lidé s psychosociálním postižením.

14. Z těchto důvodů Ústavní soud neodmítl ústavní stížnost stěžovatele jako zjevně neopodstatněnou a přistoupil k meritornímu přezkumu napadeného rozsudku.

B. Meritorní přezkum napadeného rozsudku

a. Obecné principy

15. Ústavní soud přezkoumal napadený rozsudek a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

16. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu zahrnuje právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny i právo na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí [viz již nález sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257); obdobně např. nález sp. zn. III. ÚS 176/96 ze dne 26. 9. 1996 (N 89/6 SbNU 151)]. Jak Ústavní soud mnohokrát zopakoval, soudy se musí v odůvodnění svých rozhodnutí vypořádat s argumenty účastníků řízení způsobem, který odpovídá míře závažnosti těchto argumentů [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 1589/07 ze dne 9. 4. 2008 (N 69/49 SbNU 45), bod 11; nález sp. zn. III. ÚS 1167/17 ze dne 31. 7. 2017 (N 134/86 SbNU 273), bod 29; nález sp. zn. II. ÚS 968/18 ze dne 29. 1. 2019 (N 16/92 SbNU 182), bod 35]. Tato povinnost tak samozřejmě neznamená, že soudy musí dát podrobnou odpověď na každý argument účastníků řízení; v úvahu je totiž třeba brát relevanci daného argumentu a jeho možnost ovlivnit výsledek řízení. V žádném případě ovšem nelze ignorovat argument, který je pro výsledek řízení klíčový [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 1041/14 ze dne 4. 12. 2014 (N 217/75 SbNU 431), bod 60; nález sp. zn. I. ÚS 1895/14 ze dne 10. 3. 2015 (N 52/76 SbNU 717), bod 31].

17. Z pohledu účastníka řízení je poukaz na předchozí relevantní rozhodnutí soudu v obdobné věci zásadní argument, který má rozhodující význam. V takovém případě z judikatury Ústavního soudu vyplývá, že soudy musí tento argument vzít v potaz a vypořádat se s ním v odůvodnění svého rozhodnutí. Tato povinnost je odrazem práva účastníka být slyšen v řízení a zájmu veřejnosti v demokratické společnosti na poznání důvodů soudního rozhodnutí [viz nález sp. zn. II. ÚS 2588/16 ze dne 24. 11. 2016 (N 223/83 SbNU 481), bod 12; nález sp. zn. I. ÚS 1707/17 ze dne 20. 12. 2017 (N 237/87 SbNU 841), bod 33]. Argumentuje-li tedy účastník řízení názory judikatury, musí se s nimi obecný soud zásadně vypořádat, přičemž může případně i vysvětlit, proč je nepovažuje pro danou věc za relevantní či proč se od nich rozhodl odchýlit. Jen tak může být odůvodnění rozhodnutí soudu přesvědčivé a jen tak může legitimizovat rozhodnutí samotné v tom, že správný výklad práva je právě ten výklad, který soud zvolil [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 403/03 ze dne 17. 8. 2005 (N 160/38 SbNU 277); nález sp. zn. III. ÚS 1687/17 ze dne 23. 8. 2017 (N 155/86 SbNU 577), bod 22; nález sp. zn. I. ÚS 1343/20 ze dne 6. 4. 2021 (N 70/105 SbNU 244), bod 27].

18. Ústavní soud ve své judikatuře rovněž opakovaně připomíná, že z ústavního principu rovnosti (čl. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny, čl. 96 odst. 1 Ústavy) a právní jistoty, která neoddělitelně patří ke znakům právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy), plyne požadavek na shodný výklad zákona ve srovnatelných případech. Jinak vyjádřeno, z těchto ustanovení vyplývá princip předvídatelnosti rozhodování, který znamená, že účastníci právních vztahů mohou legitimně očekávat, že státní orgány budou ve skutkové a právně srovnatelných případech rozhodovat – v celkovém vyznění – stejně [viz např. nález sp. zn. II. ÚS 1966/18 ze dne 17. 5. 2019 (N 80/94 SbNU 97), bod 14; nález sp. zn. II. ÚS 2571/16 ze dne 8. 11. 2016 (N 214/83 SbNU 391), bod 16].

19. Na výše uvedeném nic nemění ani § 157 odst. 4 občanského soudního řádu, který stanovuje kvalitativně nižší požadavky na odůvodnění soudního rozhodnutí. Dle tohoto ustanovení může obecný soud v případech, kdy proti rozsudku není přípustné odvolání (tj. i v tzv. bagatelních věcech ve smyslu § 202 odst. 2 občanského soudního řádu), uvést v odůvodnění pouze předmět řízení, závěr o skutkovém stavu a stručné právní posouzení věci. Možnost obecných soudů vyhotovit zjednodušené odůvodnění však nemá za následek snížení nároků kladených na jeho přesvědčivost a přezkoumatelnost a i v těchto případech je nutné respektovat ústavně chráněné právo jednotlivce na spravedlivý proces podle ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny [viz např. nález sp. zn. III. ÚS 2018/15 ze dne 19. 1. 2016 (N 11/80 SbNU 139), bod 28; nález sp. zn. I. ÚS 3512/11 ze dne 11. 11. 2013 (N 183/71 SbNU 201), bod 15].

b. Aplikace na případ stěžovatele

20. Z vyžádaného soudního spisu Ústavní soud zjistil, že stěžovatel v řízení před obvodním soudem namítal, že k uzavření spotřebitelské smlouvy došlo v rozporu s dobrými mravy a za zneužití práva. Podobně jako v ústavní stížnosti argumentoval mimo jiné tak, že předchůdce žalobkyně jakožto podnikatel postupoval nezákonně a bez dostatečné obezřetnosti, když stěžovateli bez řádného prověření a osobního jednání poskytl spotřebitelský úvěr. Stěžovatel dále výslovně odkázal na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 527/2020 ze dne 10. 7. 2020 s tím, že jde o rozhodnutí v obdobné právní věci, z něhož vyplývá, že výkon práva na vydání bezdůvodného obohacení může za určitých okolností odporovat dobrým mravům.

21. Citované rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 527/2020 se týká bezdůvodného obohacení osoby s omezenou svéprávností. Žalovaná v tomto případě uzavřela v bance úvěrové smlouvy v době, kdy byla omezena ve svéprávnosti, a poskytnuté finanční prostředky poté nesplatila. Nižší soudy vyhodnotily žalovaný nárok jako bezdůvodné obohacení vzniklé na základě neplatných smluv. Odmítly však, že by případné pochybení banky při uzavírání smluv mohlo vést k vyloučení nebo omezení nároku na vydání bezdůvodného obohacení. Nejvyšší soud v uvedeném rozhodnutí konstatoval, že bezdůvodné obohacení může vzniknout i na straně osoby s omezenou svéprávností. Nicméně zároveň dodal, že „v zásadě objektivní povaha vztahu z bezdůvodného obohacení jednoznačně nevylučuje, aby výkon práva na jeho vydání byl shledán za určitých okolností odporujícím dobrým mravům“. Podle Nejvyššího soudu nebylo možné přehlížet specifika projednávané věci, v níž dle tvrzení žalované věděla pracovnice banky v době sjednávání smluv o nedostatku svéprávnosti žalované, čehož mohla využít ve svůj prospěch. Jelikož nižší soudy tyto okolnosti pominuly, Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí napadené dovoláním a věc vrátil k dalšímu řízení odvolacímu soudu, aby se podrobněji zabýval „skutkovými specifiky projednávané kauzy a jejich vlivem na posouzení souladu uplatnění práva s dobrými mravy, respektive na závěr o eventuálním zneužití práva“.

22. Ústavní soud se s Nejvyšším soudem ztotožňuje v názoru, že mohou nastat případy, u nichž budou úvahy o použití korektivu dobrých mravů při posuzování bezdůvodného obohacení osob s omezenou svéprávností namístě. Například by mohlo jít o situace, kdy poskytovatel úvěru poskytne spotřebiteli ze zjištěných důvodů úvěr, přestože ví, že daný spotřebitel není kvůli svému psychosociálnímu postižení, či dokonce omezené svéprávnosti způsobilý uzavřít platnou úvěrovou smlouvu. Pochybnosti o souladu s dobrými mravy rovněž mohou vyvstat, jestliže poskytovatel úvěru úmyslně opomene svou zákonnou povinnost posoudit spotřebitelovu úvěruschopnost, tj. schopnost plánovaný úvěr splatit [tato povinnost vyplývá z § 86 zákona č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru, a vyzdvihl ji také Ústavní soud v nálezu sp. zn. III. ÚS 4129/18 ze dne 26. 2. 2019 (N 32/92 SbNU 334)]. U spotřebitelských vztahů vzniklých v riskantním prostředí obchodování s úvěry na internetu totiž nelze přenášet veškerá rizika pouze na spotřebitele, který je oproti poskytovateli úvěrů

v postavení slabší smluvní strany. To platí zvláště u tak zranitelných skupin, jako jsou lidé s psychosociálním postižením a omezenou svéprávností či jednající v duševní poruše, kteří by se v opačném případě mohli stát terčem nepoctivých poskytovatelů spotřebitelských úvěrů. I proto Ústavní soud zdůrazňuje, že v případě stěžovatele bylo povinností obvodního soudu se s uvedeným právním názorem Nejvyššího soudu v napadeném rozsudku vypořádat, když navíc stěžovatel na toto konkrétní rozhodnutí výslovně poukazoval. Nelze také přehlížet, že podkladem pro užití korektivu dobrých mravů nejsou jen obecné základy spravedlnosti, ale i ustanovení § 2 odst. 3 občanského zákoníku, podle kterého výklad a použití právního předpisu nesmí být v rozporu s dobrými mravy a nesmí vést ke krutosti nebo bezohlednosti urážející obyčejné lidské citění.

23. Lze tedy shrnout, že pokud z důvodu neplatnosti smlouvy o spotřebitelském úvěru vznikne bezdůvodné obohacení na straně osoby s psychosociálním postižením či omezenou svéprávností jakožto osoby zranitelné, je třeba vážit, zda je uplatněný nárok na vydání bezdůvodného obohacení v souladu s dobrými mravy. Jestliže se obecný soud s touto otázkou i přes výslovnou námitku účastníka řízení nevypořádá v odůvodnění svého rozhodnutí, dopustí se porušení čl. 36 odst. 1 Listiny.

24. Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 527/2020 zmínil obvodní soud v odůvodnění napadeného rozsudku toliko jednou větou o tom, že „s ohledem na způsob poskytnutí úvěru“ nemá na případ stěžovatele vliv. Z této strohé a mnohoznačné formulace není dle názoru Ústavního soudu zřejmé, proč by dotčené závěry Nejvyššího soudu nebyly ve věci stěžovatele použitelné. Lze se jen dohadovat, zda se obvodní soud minil od rozhodnutí Nejvyššího soudu skutkově odlišit. Pokud ano, učinil tak zjevně nedostatečným způsobem. Vůbec totiž nevysvětlil, v čem spatřuje odlišnosti mezi oběma případy a proč by kvůli nim nemohl obstát právní názor Nejvyššího soudu, že vznik bezdůvodného obohacení na straně osob s omezenou svéprávností je třeba posuzovat také ve světle dobrých mravů.

25. Přestože z pohledu stěžovatele i výsledku řízení byla námitka rozporu s dobrými mravy (podpořená odkazem na rozhodnutí Nejvyššího soudu) klíčová, obvodní soud se s ní v odůvodnění napadeného rozsudku nikterak nevypořádal. Stěžovatelovy argumenty o nesprávném postupu předchůdce žalobkyně při uzavírání spotřebitelské smlouvy pouze krátce odmítl s tím, že nemohou obstát kvůli tomu, že bezdůvodné obohacení je objektivně nastalý stav nezáviselý na zavinění nebo protiprávním jednání. S touto charakteristikou bezdůvodného obohacení se sice ztotožnil i Nejvyšší soud v rozhodnutí sp. zn. 28 Cdo 527/2020, ale nepovažoval ji za důvod k vyloučení úvah o dobrých mravech. Právě naopak – Nejvyšší soud dovodil, že pokud pro to svědčí specifické okolnosti případu, je třeba korektiv dobrých mravů u bezdůvodného obohacení osob s omezenou svéprávností používat. Na to obvodní soud ve věci stěžovatele zcela rezignoval a na stěžovatelova tvrzení související s námitkou rozporu s dobrými mravy v odůvodnění napadeného rozsudku nereagoval. Teprve ve vyjádření pro Ústavní soud obvodní soud naznačil, že za relevantní faktor považoval to, že předchůdce žalobkyně nevěděl o stěžovatelově omezené svéprávnosti. V samotném odůvodnění napadeného rozsudku však obvodní soud nezmínil ani tento argument.

26. Obvodní soud se tedy dostatečně nevypořádal se stěžovatelovou námitkou rozporu s dobrými mravy, kterou Ústavní soud považuje za zásadní pro výsledek sporu, a bez řádného zdůvodnění nepřihlížel k judikatuře Nejvyššího soudu, jíž se stěžovatel dovolával. Obvodní soud tak v napadeném rozsudku nedostal výše rozebraným požadavkům práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

27. Ústavní soud pro úplnost dodává, že žádným způsobem nepředjímá výsledek případu stěžovatele v dalším řízení před obvodním soudem, neboť rolí Ústavního soudu je ochrana ústavnosti, nikoli výklad podústavního práva. Obvodní soud bude tedy nyní mít prostor znovu se s ohledem na konkrétní okolnosti věci zabývat stěžovatelovou námitkou rozporu s dobrými mravy a řádně zdůvodnit, zda nárok na vydání bezdůvodného obohacení obстоjí, či nikoli.

C. Závěr

28. Z výše uvedených důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že napadeným rozsudkem bylo porušeno základní právo stěžovatele garantované čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a toto rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona zrušil.

Č. 163**Neodůvodněné zkrácení odměny advokáta v řízení
o určení dědického práva
(sp. zn. III. ÚS 1052/21 ze dne 14. září 2021)**

Postup a rozhodnutí obecných soudů při rozhodování o nákladech řízení musí vyhovovat obecným požadavkům procesní spravedlivosti obsaženým v hlavě páté Listiny základních práv a svobod. Zkrácení odměny, resp. náhrady nákladů řízení, které nebylo žádným způsobem odůvodněno, odporuje ústavně zaručenému právu na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

Závěru obvodního soudu, že předmětem řízení bylo určení dědického práva po určitém zůstaviteli, nikoli určení práva k nemovité věci, kde by v určitých případech přicházelo v úvahu vycházet z hodnoty nemovitosti, není z pohledu ústavnosti čeho vytknout. Postup obvodního soudu, který při rozhodování o nákladech řízení ve věci žaloby na určení práva, že určitá osoba je dědicem, použil § 9 odst. 3 písm. a) vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, je tedy zcela ústavně souladný.

K tomu lze nad rámec věci dodat, že ústavní stížností lze napadat jen porušení konkrétního ústavně chráněného práva fyzické nebo právnické osoby, které se bezprostředně týká stěžovatele, a tudíž nelze podat ústavní stížnost ve prospěch třetí osoby. Namítají-li tedy stěžovatelé, že platná právní úprava zakládá disproporci mezi mírou náročnosti advokátem poskytované služby a odměnou za ni, tedy že je zasaženo do práva advokáta na spravedlivou odměnu za práci (čl. 28 Listiny), týkají se tyto námitky nikoli stěžovatelů, nýbrž advokáta zastupujícího stěžovatele v soudním řízení, a nejsou proto z hlediska ústavního přezkumu relevantní.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka a Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatelů Josefa Šittnera a Jitky Šittnerové, zastoupených doc. JUDr. Ing. Danielelem Novákem, CSc., advokátem, sídlem Soběslavská 2074/68, Praha 3, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 22. února 2021 č. j. 35 Co 46/2021-166 a II. výroku rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 3 ze dne 21. prosince 2020 č. j. 7 C 13/2020-151, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 3 jako účastníků řízení a České republiky – Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, sídlem Rašínovo nábřeží 390/42, Praha 2, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 22. února 2021 č. j. 35 Co 46/2021-166 bylo porušeno právo stěžovatelů zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 22. února 2021 č. j. 35 Co 46/2021-166 se ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelé domáhají zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla porušena jejich ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 28, 36 a 37 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z obsahu spisu Obvodního soudu pro Prahu 3 (dále jen „obvodní soud“) sp. zn. 7 C 13/2020, který si Ústavní soud vyžádal, vyplývají následující skutečnosti. Obvodní soud rozsudkem ze dne 21. 12. 2020 určil, že stěžovatelé jsou dědici po zemřelém zůstaviteli Jiřím Mandovi, zemřelém dne 26. 11. 2018, (I. výrok), a uložil vedlejší účastníci povinnost zaplatit stěžovatelům k rukám jejich právní zástupkyně do tří dnů od právní moci rozsudku náhradu nákladů řízení ve výši 51 545 Kč (II. výrok).

3. O náhradě nákladů řízení obvodní soud rozhodl podle § 142 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“) tak, že přiznal v řízení úspěšným stěžovatelům nárok na náhradu nákladů řízení v částce 51 545 Kč, sestávající ze zaplaceného soudního poplatku v částce 4 000 Kč (2 x 2000 Kč) a nákladů zastoupení advokátem, kterému náleží odměna stanovená dle § 9 odst. 3 písm. a), § 6 odst. 1 a § 7 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „advokátní tarif“) z tarifní hodnoty ve výši 35 000 Kč sestávající z částky 2 500 Kč za každý z šesti úkonů uvedených v § 11 odst. 1 advokátního tarifu (2x převzetí a příprava zastoupení dne 29. 10. 2019, 2x žaloba, vyjádření ve věci samé ze dne 3. 3. 2020 a 6. 3. 2020) včetně šesti paušálních náhrad výdajů po 300 Kč, dále z pěti úkonů uvedených v § 11 odst. 1 advokátního tarifu (účast na jednání dne 27. 8. 2020 v rozsahu dvou úkonů právní služby, podání ve věci ze dne 28. 9. 2020 a účast na jednání dne 21. 12. 2020 v rozsahu dvou úkonů právní služby) včetně pěti paušálních náhrad výdajů po 300 Kč dle § 13 odst. 4 advokátního tarifu, celé jako odměna za dva účastníky násobené x 2 x 0,80 podle § 12 odst. 4 advokátního tarifu, a daň z přidané hodnoty ve výši 21 % z částky 39 200 Kč ve výši 8 232 Kč. Dále soud přiznal stěžovatelům účelně vynaložené náklady ve výši hotových výdajů na reprografické práce 78 Kč a 35 Kč.

4. Proti II. výroku rozsudku obvodního soudu podali stěžovatelé odvolání. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) usnesením ze dne 22. 2. 2021 č. j. 35 Co 46/2021-166 rozsudek obvodního soudu ve výroku o nákladech řízení změnil jen tak, že jejich výše činí 40 050 Kč, jinak jej potvrdil (I. výrok) a žádnému z účastníků nepřiznal právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (II. výrok). Městský soud v odůvodnění napadeného usnesení uvedl, že obvodní soud aplikoval při svém rozhodování o výši odměny advokátky správně § 9 odst. 3 písm. a) advokátního tarifu, neboť předmětem řízení nebyla „dědická věc“ ve smyslu § 8 odst. 7 této vyhlášky ani nešlo o určení práva k věci, nýbrž o určení právního vztahu penězi neocenitelného. Dle citovaného ustanovení se za tarifní hodnotu považuje částka 35 000 Kč a ve spojení s § 7 bodem 5 advokátního tarifu činí sazba odměny za jeden úkon právní služby 2 500 Kč. Závěry vyslovené ve stěžovateli poukazovaném nálezu nejsou pro daný případ podle městského soudu využitelné, neboť v něm byla řešena otázka odměny advokáta v řízení o určení, že nemovitost náležela do společného jmění manželů, jeho předmětem tedy bylo právo penězi ocenitelné. Městský soud dodal, že sami stěžovatelé při placení soudního poplatku postupovali podle položky 4 bodu 1 písm. c) Sazebníku poplatků (zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů), tedy že předmětem řízení není peněžité plnění.

II. Argumentace stěžovatelů

5. Stěžovatelé nesouhlasí se způsobem výpočtu nákladů řízení, jak byl proveden obecnými soudy. Předmětem řízení bylo podle stěžovatelů určení dědického práva, tedy práva na pozůstalost po zůstaviteli, která je penězi ocenitelná. Stěžovatelé proto zastávají názor, že v jejich věci neměl být aplikován § 9, ale § 8 odst. 1 advokátního tarifu. Výše mimosmluvní odměny by tak byla stanovena podle tarifní hodnoty odpovídající ceně obsahu pozůstalosti a pouze v případě, že by hodnota těchto věcí nebyla ocenitelná penězi anebo by byla zjistitelná jen s nepoměrnými obtížemi, připadal by v úvahu postup podle § 9 advokátního tarifu. Při sjednávání právního zastoupení stěžovatelé odhadli hodnotu celé pozůstalosti částkou 2 500 000 Kč, která byla posléze stranami příslušné příkazní smlouvy pojata jako tarifní hodnota pro výpočet mimosmluvní odměny. Obecné soudy v napadených rozhodnutích vycházely z tarifní hodnoty 35 000 Kč [§ 9 odst. 3 písm. a) advokátního tarifu], přičemž městský soud dospěl k celkové výši nákladů řízení v částce 33 813 Kč bez DPH, zatímco náklady řízení požadované stěžovateli byly ve výši 199 590 Kč. Stěžovatelé poukazují na nález ze dne 19. 12. 2017 sp. zn. IV. ÚS 2688/15 (N 230/87 SbNU 763), ve kterém Ústavní soud označil za nežádoucí situace, kdy je evidentní, že předmět řízení má vysokou hodnotu, ale jen proto, že tato hodnota nebyla v řízení přesně vyčíslena, soud použil pro určení nákladů řízení § 9 advokátního tarifu považující za tarifní hodnotu částku mnohonásobně nižší. Stěžovatelé brojí taktéž proti nesprávnému posouzení úkonu právní služby ze dne 27. 8. 2020 a 21. 12. 2020 (účast na jednání před soudem), jak je provedl městský soud. Zatímco obvodní soud použil § 11 odst. 1 písm. g) advokátního tarifu pro výpočet odměny za úkon delší dvou hodin, městský soud nikoliv, aniž svůj postup jakkoliv zdůvodnil. Závěrem stěžovatelé upozorňují, že soudy obou stupňů rozhodly o náhradě 21 % DPH jakožto součásti celkových nákladů řízení úspěšných stěžovatelů, přestože právní zástupkyně stěžovatelů v průběhu celého nalézacího řízení nebyla plátkyní daně z přidané hodnoty podle zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů.

III. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatelů

6. Soudce zpravodaj postupem podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření městskému soudu, obvodnímu soudu a vedlejší účastnici řízení.

7. Městský soud neshledal argumenty předložené v ústavní stížnosti důvodnými. Po skutkové i právní stránce městský soud odkazuje na odůvodnění svého napadeného rozhodnutí, zejména na odst. 7, a navrhuje, aby ústavní stížnost byla jako nedůvodná odmítnuta.

8. Obvodní soud ve svém vyjádření uvedl, že aplikoval § 9 odst. 3 písm. a) advokátního tarifu, neboť předmětem řízení nebyla dědická věc podle § 8 odst. 7 této vyhlášky. V daném případě se totiž nejednalo o pozůstalostní řízení ani o určení práva k věci, nýbrž o určení, že stěžovatelé jsou dědici, a tedy o určení právního vztahu, který nebylo možno ocenit penězi.

9. Vedlejší účastnice se v plném rozsahu ztotožnila jak s rozsudkem obvodního soudu, tak s usnesením městského soudu a považuje ústavní stížnost za neopodstatněnou, neboť obě soudní instance posoudily otázku nákladů řízení zcela správně v souladu s konstantní judikaturou. Vedlejší účastnice má za to, že zatím se vždy v soudním řízení v případech žalob na určení práva při určení tarifní hodnoty úkonu vycházelo ze zásady, že žaloba na určení odpovídá nepeněžitému plnění, tedy při určení dědického práva se hodnota úkonu stanoví podle § 9 odst. 3 písm. a) advokátního tarifu, neboť nejde o penězi ocenitelné plnění. Vedlejší účastnice dále uvádí, že právní zástupkyně stěžovatelů neupozornila soud na to, že není plátcem DPH, toto uvedla až v odvolání, vedlejší účastnici pak tento fakt sdělila až dopisem ze dne 1. 3. 2021, tedy po právní moci usnesení městského soudu.

10. Vyjádření městského soudu, obvodního soudu a vedlejší účastnice zaslal Ústavní soud stěžovatelům na vědomí a k případné replice. Stěžovatelé ve své replice uvedli, že obvodní

soud nepřipustně krátil podle § 12 odst. 4 advokátního tarifu celkem pět paušálních náhrad výdajů po 300 Kč náležejících k úkonům právní služby, a to k účasti na jednání dne 27. 8. 2020 v rozsahu dvou úkonů právní služby, k podání ve věci ze dne 28. 9. 2020 a k účasti na jednání dne 21. 12. 2020 v rozsahu dvou úkonů právní služby. Městský soud uvedené krácení paušálních náhrad výdajů sice odstranil, avšak nesprávně nepřiznal k úkonům účasti na jednáních v rozsahu dvou úkonů právní služby (dne 27. 8. 2020 a 21. 12. 2020) odpovídající počet paušálních náhrad výdajů. Soudy obou stupňů bez jakéhokoliv zdůvodnění neuznaly stěžovateli řádně uplatněný nárok na náhradu nákladů za úkon právní služby ze dne 28. 5. 2020, kterým bylo soudem vyžádané sdělení stěžovatelů. Obvodní soud bez jakékoliv opory ve spisu připsal právní zástupkyni postavení plátkyně DPH. Tato zjevná nesprávnost byla napadena odvoláním a řádně doložena, městský soud přesto součástí náhrady nákladů řízení učinil i náhradu DPH.

11. Podáním ze dne 5. 7. 2021 vyslovili stěžovatelé nesouhlas s platnou právní úpravou, kdy podřazení řízení o určení dědického práva, které je penězi nepochybně ocenitelné, pod § 9 odst. 3 písm. a) advokátního tarifu s konstantně stanovenou tarifní hodnotou ve výši 35 000 Kč (bez ohledu na skutečnou hodnotu zůstavitelova majetku) zakládá vznik zcela neodůvodněné disproporce mezi mírou náročnosti advokátem poskytované služby a odměnou za ni. Stěžovatelé jsou přesvědčení, že uvedená disproporce má za následek porušení práva na spravedlivou odměnu za práci (čl. 28 Listiny), proto by měl být § 9 odst. 3 písm. a) advokátního tarifu pro případy řízení o určení dědického práva zrušen.

12. Soudce zpravodaj zaslal doplnění ústavní stížnosti k vyjádření městskému soudu, obvodnímu soudu a vedlejší účastníci řízení. Své vyjádření zaslala pouze vedlejší účastnice, která uvedla, že celá ústavní stížnost je postavená na neznalosti judikatury týkající se posouzení podstaty sporu a úhrad za úkony advokáta v takovém sporu. Právní zástupce stěžovatelů uvádí, že výše odměny byla stanovena z odhadu ceny pozůstalosti částkou 2 500 000 Kč, a stěžovatelé se nyní zřejmě brání provést úhradu nad soudem přiznanou částku. Vedlejší účastnice upozorňuje, že na počátku pozůstalostního řízení, kdy je nutné určit okruh dědiců, zpravidla není ještě znám celý rozsah majetku zůstavitele, natož aby byly zpracovány znalecké posudky na veškerý majetek, a byla tak spolehlivě zjištěna hodnota pozůstalosti. Pokud by se mělo při posouzení odměny za úkon advokáta v řízení o žalobách na určení dědického práva vycházet z odhadů ceny pozůstalosti předpokládané dědici, půjde o odhady značně nepřesné, a tedy sporné. Za shora uvedených okolností se tedy jeví dosavadní praxe pro určení odměny advokáta v rámci tarifní hodnoty úkonu při žalobách na určení, zda zde právo je či není, vycházející ze zásady, že se jedná o žalobu na nepeněžitě plnění, jako správná.

13. Stěžovatelé ve své replice trvají na tom, že je nepochybné a právní praxí ověřené, že soudní řízení o určení dědického práva je z hmotněprávního a procesněprávního hlediska nesrovnatelně náročnější nežli řízení o pozůstalosti, konané před soudním komisařem, které z logiky věci má po pravomocném rozhodnutí soudu do značné míry už jen formální charakter. Většina dědiců či žalobců na určení, že jsou dědici, je ve svém, byť mnohdy laickém, odhadu ceny pozůstalosti z pochopitelných důvodů spíše zdrženlivá; je tudíž přirozené, že posléze čistá hodnota pozůstalosti bývá vyšší nežli odhad jimi učiněný.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla včas podána oprávněnými stěžovateli, kteří byli účastníky řízení, v nichž byla vydána rozhodnutí napadená v ústavní stížnosti, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný; stěžovatelé jsou právně zastoupeni v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelé vyčerpali všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

15. Po prostudování spisového materiálu dospěl Ústavní soud k názoru, že ústavní stížnost je zčásti důvodná.

16. Podstatou ústavní stížnosti je nesouhlas stěžovatelů se způsobem výpočtu nákladů řízení před obvodním soudem.

17. Z hlediska opodstatněnosti ústavních stížností směřujících proti náhradově nákladovým výrokům rozhodnutí obecných soudů Ústavní soud ve své judikatuře konstantně zastává stanovisko, že spor o náhradu nákladů řízení, i když se může dotknout některého z účastníků řízení, zpravidla nedosahuje intenzity opodstatňující porušení základních práv a svobod [usnesení ze dne 1. 11. 1999 sp. zn. IV. ÚS 10/98, usnesení ze dne 27. 5. 1998 sp. zn. II. ÚS 130/98, usnesení ze dne 4. 2. 2003 sp. zn. I. ÚS 30/02, usnesení ze dne 5. 8. 2002 sp. zn. IV. ÚS 303/02 (U 25/27 SbNU 307) či usnesení ze dne 13. 10. 2005 sp. zn. III. ÚS 255/05 (další citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>)], což způsobuje, že zde není zjevné reflexe ve vztahu k těm základním právům a svobodám, které jsou chráněny prameny ústavního pořádku. Z uvedených důvodů přistupuje Ústavní soud k návrhům týkajícím se rozhodování o náhradě nákladů řízení, samozřejmě včetně rozhodování o odměně pro advokáta některého z účastníků řízení – určování její výše, značně rezervovaně.

18. Ústavní soud však současně připomíná, že ačkoliv se žádný z článků Listiny o nákladech civilního řízení, resp. o jejich náhradě, výslovně nezmiňuje, principy řádného procesu zakotvené v čl. 36 a násl. Listiny je nezbytné aplikovat i na rozhodování obecných soudů o nákladech řízení v civilních věcech. Současně však je třeba mít na zřeteli, že pokud jde o konkrétní výši náhrady, není úkolem Ústavního soudu jednat jako odvolací soud nebo jako soud třetí či čtvrté instance ve vztahu k rozhodnutím přijatým obecnými soudy. Je úlohou obecných soudů interpretovat a aplikovat relevantní pravidla procesní a hmotněprávní povahy. Navíc jsou to obecné soudy, které mají nejlepší podmínky pro posouzení všech okolností konkrétního případu. Ústavní soud je ovšem oprávněn posoudit, zda postup nebo rozhodnutí obecných soudů při rozhodování o nákladech řízení vyhovovalo obecným požadavkům procesní spravedlivosti obsaženým v hlavě páté Listiny. Tak tomu v posuzované věci nebylo.

19. Stěžovatelé ve svém odvolání proti výroku o nákladech řízení rozsudku obvodního soudu namítali, že obvodní soud 1. učinil součástí nákladů řízení i náhradu daně z přidané hodnoty, ačkoli zástupkyně stěžovatelů nebyla plátkyní této daně, 2. snížil o 20 % za společné úkony při zastupování dvou osob nejen odměnu, ale také paušální náhrady výdajů a 3. opomenul rozhodnout o úkonu právní služby ze dne 28. 5. 2020 (soudem vyžádané sdělení stěžovatelů). Dále stěžovatelé namítali nesprávné použití § 9 odst. 3 písm. a) advokátního tarifu.

20. Ústavní soud z vyžádaného soudního spisu zjistil, že městský soud se v napadeném usnesení zabýval v podstatě pouze otázkou nesprávného použití § 9 odst. 3 písm. a) advokátního tarifu, odvolací námitky pod body 1–3 odvolání (část A) vůbec neučinil předmětem svého přezkumu. V bodě 8 odůvodnění svého usnesení městský soud provedl vlastní výpočet nákladů řízení před obvodním soudem, kdy bez bližšího odůvodnění stejně jako obvodní soud přiznal náhradu za šest úkonů právní služby podle § 11 odst. 1 advokátního tarifu (2x příprava a převzetí zastoupení, 2x podání návrhu ve věci samé a písemná vyjádření ze dne 3. 3. 2020 a 6. 3. 2020), ačkoliv stěžovatelé v odvolání poukázali na opomenutý provedený úkon právní služby – sdělení stěžovatelů ze dne 28. 5. 2020 [§ 11 odst. 1 písm. d) advokátního tarifu]. Na rozdíl od obvodního soudu přiznal městský soud za účast právního zástupce při jednáních před obvodním soudem ve dnech 27. 8. 2020 a 21. 12. 2020 a za písemné podání ve věci ze dne 28. 9. 2020 namísto pěti úkonů právní služby pouze tři úkony právní služby, byť je z obsahu spisu zřejmé, že obě jednání byla v délce přesahující dvě hodiny [§ 11 odst. 1 písm. g) advokátního tarifu], na druhou stranu je z jeho výpočtu nákladů řízení zřejmé, že tzv. režijní paušál o 20 % za společné úkony při zastupování dvou osob nesnižoval. Stejně jako obvodní

soud zahrnul městský soud i přes výslovné odvolací námitky stěžovatelů do nákladů řízení i daň z přidané hodnoty ve výši 21 % s odkazem na § 137 o. s. ř.

21. Ústavní soud zdůrazňuje, že obecný soud je povinen aplikovat právní předpis jako celek a není oprávněn selektivně odepřít použití určitého ustanovení – v daném případě § 11 odst. 1 písm. d) a g) advokátního tarifu, podle kterých mimosmluvní odměna náleží za úkon právní služby spočívající v písemném podání nebo návrhu ve věci samé a za účast na jednání před soudem nebo jiným orgánem, a to za každé započaté dvě hodiny. Podle čl. 95 odst. 1 věty za středníkem Ústavy je sice obecný soud při rozhodování oprávněn posoudit soulad podzákonného právního předpisu se zákonem, pokud tak ovšem hodlá učinit, musí svůj postup řádně odůvodnit. Z usnesení městského soudu není patrné, že by soud takový rozpor shledal, jako pravděpodobnější se jeví, že nevycházel z řádně zjištěných skutečností, jak vyplývají z obsahu spisu.

22. Výše uvedené platí i pro použití § 137 odst. 3 písm. a) o. s. ř., podle kterého náhrada za daň z přidané hodnoty patří k nákladům řízení, jen je-li zástupcem advokát, notář v rozsahu svého oprávnění stanoveného zvláštními právními předpisy nebo patentový zástupce v rozsahu svého oprávnění stanoveného zvláštními právními předpisy, který je plátcem daně z přidané hodnoty podle zvláštního právního předpisu. Z obsahu spisu ani z k výzvě soudu stěžovateli předloženého vyčíslení nákladů řízení nevyplývá, že by zástupce stěžovatelů byl plátcem daně z přidané hodnoty.

23. Zkrácení odměny, resp. náhrady nákladů řízení jako takové, které nebylo žádným způsobem odůvodněno, považuje Ústavní soud za odporující ústavně zaručenému právu na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

24. Ústavní soud naopak nespatřuje porušení ústavně zaručených práv stěžovatelů ve způsobu, jakým obecné soudy vyložily § 9 odst. 3 písm. a) advokátního tarifu.

25. Podle § 9 odst. 3 písm. a) advokátního tarifu platí, že částka 35 000 Kč se považuje za tarifní hodnotu ve věcech určení, zda tu je právní vztah nebo právo, určení neplatnosti právního jednání, jde-li o určení práva k věci penězi neocenitelné. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně konstatoval, že interpretace § 9 odst. 3 písm. a) advokátního tarifu je zásadně věcí právních úvah obecných soudů a není úkolem ústavního soudnictví rozhodovat o tom, podle jakých předpisů bude vypočítávána odměna advokátů (usnesení ze dne 8. 12. 2011 sp. zn. III. ÚS 2269/11 či usnesení ze dne 10. 11. 2008 sp. zn. I. ÚS 2582/07).

26. Ústavní soud v nálezech ze dne 23. 2. 2011 sp. zn. IV. ÚS 1332/07 (N 22/60 SbNU 239), ze dne 15. 1. 2003 sp. zn. I. ÚS 712/01 (N 6/29 SbNU 41) a ze dne 4. 7. 2001 sp. zn. II. ÚS 598/2000 (N 100/23 SbNU 23) vyslovil právní názor, že z dikce § 9 odst. 3 písm. a) advokátního tarifu v tehdy platném znění jednoznačně vyplývá, že částka 10 000 Kč (dnes 35 000 Kč) „se považuje za tarifní hodnotu ve věcech určení neplatnosti právního úkonu, jen pokud předmětem tohoto úkonu je věc nebo plnění penězi neocenitelné. Lze tedy dovodit, že pokud je věc nebo plnění, které je předmětem daného právního úkonu, penězi ocenitelné, pak se tato částka 10 000 Kč za tarifní hodnotu nepovažuje. S ohledem na skutečnost, že citovaný právní předpis rozlišuje situace, kdy je předmět právního úkonu, o jehož platnosti je vedeno řízení, penězi ocenitelný, a kdy nikoli, pak není možné vycházet z názoru, že vždy, když je předmětem řízení určení neplatnosti smlouvy, nelze tento předmět penězi ocenit. Je tedy třeba v každém konkrétním případě zkoumat, zda lze předmět právního úkonu (tj. plnění) ocenit, a v závislosti na tom stanovit i výši náhrady nákladů. Předmětem právního úkonu byla věc nemovitá, která je penězi ocenitelná, v důsledku čehož nelze vycházet z tarifní hodnoty věci stanovené v § 9 odst. 3 citované vyhlášky“. Obdobný názor zaujal Ústavní soud i v nálezu ze dne 16. 3. 2010 sp. zn. II. ÚS 2886/07 (N 53/56 SbNU 571), zde ve vztahu k odměně advokáta v řízení o vypořádání společného jmění manželů, a v nálezu ze dne 11. 6. 2009 sp. zn. II. ÚS 2811/08 (N 141/53 SbNU 747) ve vztahu k odměně advokáta v řízení o žalobě na určení vlastnického práva k nemovitostem.

27. V nálezu ze dne 19. 12. 2017 sp. zn. IV. ÚS 2688/15 (N 230/87 SbNU 763), na který stěžovatelé poukazují v ústavní stížnosti, Ústavní soud uvedl, že s ohledem na novelizaci § 9 advokátního tarifu v tehdy platném znění provedenou vyhláškou č. 486/2012 Sb. s účinností od 1. 1. 2013 již není bez dalšího použitelný dříve vyslovený právní názor obsažený např. v nálezech sp. zn. II. ÚS 598/2000 a sp. zn. I. ÚS 712/01, v souladu s nímž paušální částka podle § 9 odst. 3 písm. a) advokátního tarifu může být považována za tarifní hodnotu ve věcech týkajících se věci či plnění *stricto sensu* neocenitelných. Ústavní soud proto nálezem sp. zn. IV. ÚS 2688/15 zrušil rozhodnutí obecných soudů, které pojem nepoměrných obtíží interpretovaly nepřiměřeně extenzivně, když spatřovaly „nepoměrné obtíže“ zejména v tom, že zjišťování ceny předmětných nemovitostí by vedlo ke vzniku dalších nákladů a zapříčinilo by prodloužení sporu.

28. K takovému pochybení však v posuzované věci nedošlo. Stěžovatelé se svou žalobou domáhali určení, že jsou dědici po zůstaviteli Jiřím Mandovi, nešlo tedy o spor týkající se určení vlastnictví ke konkrétní nemovitosti. Závěru obvodního soudu, že předmětem řízení bylo určení dědického práva po určitém zůstaviteli, nikoli určení práva k nemovité věci, kde by v určitých případech přicházelo v úvahu vycházet z hodnoty nemovitosti, proto nemá Ústavní soud z pohledu ústavnosti čeho vytknout. Postup obvodního soudu, který při rozhodování o nákladech řízení ve věci žaloby na určení práva, že určitá osoba je dědicem, použil § 9 odst. 3 písm. a) advokátního tarifu, je tedy zcela ústavně souladný.

29. Navrhují-li stěžovatelé, aby „pro případy řízení o určení dědického práva bylo ustanovení § 9 odst. 3 písm. a) vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění změn, zrušeno, resp. aby řízení o určení dědického práva byla výslovně z tohoto ustanovení vyjmuta“, nelze považovat tento jejich návrh za návrh na zrušení podzákonného právního předpisu podle § 64 odst. 2 písm. d) zákona o Ústavním soudu, neboť ve své podstatě stěžovatelé nenavrhují zrušení § 9 odst. 3 písm. a) advokátního tarifu, ale domáhají se toho, aby toto ustanovení nebylo aplikováno ve věcech žalob na určení dědického práva. K tomu nad rámec věci Ústavní soud dodává, že ústavní stížností lze napadat jen porušení konkrétního ústavně chráněného práva fyzické nebo právnické osoby, které se bezprostředně týká stěžovatele, a tudíž nelze podat ústavní stížnost ve prospěch třetí osoby. Namítají-li tedy stěžovatelé, že platná právní úprava zakládá disproporci mezi mírou náročnosti advokátem poskytované služby a odměnou za ni, tedy že je zasaženo do práva advokáta na spravedlivou odměnu za práci (čl. 28 Listiny), týkají se tyto námitky nikoli stěžovatelů, nýbrž advokáta zastupujícího stěžovatele v soudním řízení (srov. usnesení ze dne 26. 1. 1998 sp. zn. I. ÚS 11/98).

30. S ohledem na výše uvedené dospěl Ústavní soud k závěru, že usnesením městského soudu bylo porušeno ústavně zaručené základní právo stěžovatelů na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, a proto citované usnesení zrušil a ve zbytku ústavní stížnost odmítl. Aniž by Ústavní soud předjímal obsah nového rozhodnutí, konstatuje, že úkolem městského soudu bude, aby při opětovném rozhodování o nákladech řízení respektoval shora uvedené právní závěry Ústavního soudu – zejména, aby se řádně vypořádal s aplikací § 11 odst. 1 písm. d) a g) advokátního tarifu na projednávanou věc. Ústavní soud takto rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 164**Povinnost soudu seznámit protistranu s odůvodněním odvolání
proti rozhodnutí o nařízení předběžného opatření
(sp. zn. IV. ÚS 1480/21 ze dne 14. září 2021)**

Jedním ze základních požadavků práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod je vytvoření prostoru účastníkům řízení pro účinné uplatnění námitek a argumentů, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodování soudu; to platí i pro rozhodování o předběžném opatření. Proto rozhodne-li odvolací soud o odvolání účastníka řízení proti rozhodnutí soudu prvního stupně o nařízení předběžného opatření, aniž předtím zaslal opis odůvodnění odvolání protistraně, byť povinnost doručit odvolání ostatním účastníkům není v tomto případě formulována tak kategoricky jako u odvolání proti rozhodnutí ve věci samé (§ 210 odst. 1 občanského soudního řádu), může dojít k zásahu do práva (neinformované) protistrany na soudní ochranu a do principu rovnosti účastníků řízení podle čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. K takovému zásahu dojde zejména tehdy, je-li protistraně znemožněno účinně uplatnit námítky a argumenty, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodování odvolacího soudu, a ten i v důsledku toho změni rozhodnutí soudu prvního stupně v její neprospěch.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Pavla Šámala (soudce zpravodaj) a soudců Josefa Fialy a Jana Filipa o ústavní stížnosti stěžovatelky obchodní společnosti Důl Staré Oldřůvky, a. s., sídlem U Jaktařské brány 156/8, Opava, a stěžovatelky Bc. Petry Masné, obou zastoupených Mgr. Martinem Hofmanem, advokátem, sídlem Solná 447/27, Opava, proti usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 9. března 2021 č. j. 8 Cmo 38/2021-68, za účasti Vrchního soudu v Olomouci jako účastníka řízení a obchodních společností TRISTAR Invest, s. r. o., sídlem Sadová 1585/7, Ostrava, zastoupené JUDr. Renatou Svatošovou, advokátkou, sídlem Sadová 1585/7, Ostrava, a MH – Assets, s. r. o., sídlem Václavské náměstí 846/1, Praha 1 – Nové Město, zastoupené Mgr. Vítem Lukášem, advokátem, sídlem nám. T. G. Masaryka 222/11, Přerov, jako vedlejších účastnic řízení, takto:

I. Usnesením Vrchního soudu v Olomouci ze dne 9. března 2021 č. j. 8 Cmo 38/2021-68 bylo porušeno právo stěžovatelek na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a princip rovnosti účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 9. března 2021 č. j. 8 Cmo 38/2021-68 se ruší.

III. Návrhy vedlejších účastnic na přiznání náhrady nákladů řízení o ústavní stížnosti se zamítají.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Stěžovatelky se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) domáhají zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí s tvrzením, že jím byla porušena jejich ústavně zaručená práva podle čl. 11, čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Stěžovatelky současně navrhly, aby Ústavní soud podle § 79 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, odložil do rozhodnutí o ústavní stížnosti vykonatelnost výroků II a III napadeného usnesení. Návrh na odklad vykonatelnosti Ústavní soud zamítl usnesením ze dne 13. 7. 2021 sp. zn. IV. ÚS 1480/21 (všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>).

2. Z ústavní stížnosti, napadeného usnesení a vyžádaného spisu Krajského soudu v Ostravě (dále jen „krajský soud“) sp. zn. 15 Nc 103/2020 se podává, že stěžovatelky a první vedlejší účastnice uzavřely smlouvu o úvěru a smlouvu o zajišťovacím převodu práva k akciím obchodní společnosti Důl Svatoňovice, a. s., (dále jen „společnost Důl Svatoňovice“). Bylo ujednáno, že dojde-li k porušení dohodnutých podmínek, první vedlejší účastnice je jako nabyvatelka oprávněna nabídnout převáděné akcie blíže určeným zájemcům. První vedlejší účastnice využila tohoto oprávnění a převedla akcie na druhou vedlejší účastnici.

3. Stěžovatelky měly za to, že první vedlejší účastnice porušila své závazky, a proto se dne 16. 12. 2020 domáhaly u krajského soudu nařízení předběžného opatření spočívajícího v zamezení nakládání a výkonu akcionářských práv s akciemi společnosti Důl Svatoňovice vedlejšími účastnicemi. Krajský soud návrhu vyhověl a usnesením ze dne 21. 12. 2020 č. j. 15 Nc 103/2020-12 uložil vedlejším účastnicím povinnost zdržet se výkonu akcionářských práv ve společnosti Důl Svatoňovice a jakýchkoli právních jednání vedoucích ke zcizení jejich akcií či jejich zatížení právy třetích osob. Podle krajského soudu bylo účelem uvedené smlouvy o zajišťovacím převodu práva k akciím zajistit pohledávku ze smlouvy o úvěru první vedlejší účastnice a poskytnout stěžovatelkám jistotu, že při řádném splnění zajištěného závazku na ně přejde zpět právo k cenným papírům. Je zřejmé, že vedlejší účastnice učinily kroky, které ztěžují naplnění rozvazovací podmínky (přechod cenných papírů zpět na stěžovatelky).

4. Dne 21. 1. 2021 stěžovatelky podaly ke krajskému soudu žalobu na určení, že jsou akcionářkami společnosti Důl Svatoňovice. Věc je u krajského soudu vedena pod sp. zn. 43 Cm 39/2021.

5. Vedlejší účastnice proti uvedenému usnesení krajského soudu brojily dne 5. 1. 2021 a 12. 1. 2021 (viz č. l. 17 a 24 spisu krajského soudu) odvoláními bez uvedení důvodů (tzv. blanketními odvoláními). Vedlejší účastnice dne 28. 1. 2021 a 1. 2. 2021 odvolání doplnily o odůvodnění (viz č. l. 29 a 44). Dne 9. 2. 2021 krajský soud před předložením věci Vrchnímu soudu v Olomouci (dále jen „vrchní soud“) zaslal stěžovatelkám na vědomí toliko podání vedlejších účastnic na č. l. 17 a 24, tj. toliko jejich tzv. blanketní odvolání, nikoli následně podaná odůvodnění (viz doručenky na č. l. 63). Vrchní soud poté napadeným usnesením změnil uvedené usnesení krajského soudu tak, že návrh stěžovatelek zamítl (výrok I), a uložil stěžovatelkám zaplatit každé z vedlejších účastnic 9 228 Kč jako náhradu nákladů řízení (výroky II a III).

6. Podle vrchního soudu krajský soud postupoval v rozporu s nálezem Ústavního soudu ze dne 1. 9. 2016 sp. zn. II. ÚS 1847/16 (N 161/82 SbNU 527), neboť si před nařízením předběžného opatření nevyžádal vyjádření vedlejších účastnic. Nadto vzal za osvědčené, že vedlejší účastnice postupovaly v souladu se smluvními ujednáními a převáděné akcie se mohly stát „bezpodmínečným vlastnictvím“ první vedlejší účastnice. V bodu 14 odůvodnění napadeného usnesení vrchní soud uvedl, že „[stěžovatelky] měly možnost na tvrzení [vedlejších účastnic] reagovat a jimi tvrzený skutkový stav vyvrátit, což však neučinily. Pasivita [stěžovatelek] tak podpořila [jeho] závěr ..., že se [vedlejším účastnicím] podařilo zpochybnit

skutkový stav, z něhož vycházel [krajský soud]“. Vrchní soud uzavřel, že neexistuje skutkový podklad pro závěr, že akcie nebylo možné převést, a podmínky pro nařízení předběžného opatření podle § 74 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, (dále jen „o. s. ř.“) dány nejsou.

II. Argumentace stěžovatele

7. V ústavní stížnosti stěžovatelky zaprvé tvrdí, že vzhledem k tomu, že jim krajský soud zaslal toliko tzv. blanketní odvolání vedlejších účastnic, neměly možnost se k argumentům vedlejších účastnic předloženým v odvolacím řízení vyjádřit. Chybějící reakce stěžovatelek přitom byla pro vrchní soud rozhodná. Zadruhé stěžovatelky tvrdí, že vrchní soud napadeným usnesením popírá účel institutu předběžného opatření. V právech a povinnostech stěžovatelek mohou nastat změny, které rozhodnutí ve věci samé nezvrátí. Stěžovatelky se obávají, že vedlejší účastnice převodem akcií změni akcionářskou strukturu společnosti Důl Svatoňovice; v řízení ve věci samé by se stěžovatelky mohly dostat do konfliktu s právy třetích osob nabytými v dobré víře. Vrchní soud svůj závěr přitom opřel o „osvědčenou“ skutečnost, že vedlejší účastnice vykonávají akcionářská práva oprávněně, čímž však nepřípustně předjímá rozhodnutí ve věci samé.

III. Vyjádření účastníka a vedlejších účastnic řízení

8. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkovi a vedlejším účastnicím řízení o ústavní stížnosti.

9. Vrchní soud ve vyjádření nejprve zdůraznil, že v řízení o předběžném opatření postačí tvrzené skutečnosti osvědčit. Proto je-li skutečnost osvědčována listinami, které její existenci potvrzují, a současně jinými listinami, které její existenci vyvracejí, je existence skutečnosti zpochybněna a návrh má být zamítnut. Vrchní soud proto v nyní posuzované věci neprováděl dokazování a nemohl ani předjímat rozhodnutí ve věci samé. Vrchní soud potvrdil, že ze spisu krajského soudu sp. zn. 15 Nc 103/2020, který mu Ústavní soud zapůjčil spolu s výzvou k vyjádření, se skutečně podává, že stěžovatelkám byla doručena toliko tzv. blanketní odvolání vedlejších účastnic. Nosné závěry napadeného usnesení však nejsou založeny na „pasivitě“ stěžovatelek. Je na Ústavním soudu, aby posoudil, zda došlo k zásahu do práv stěžovatelek v dostatečné intenzitě, aby byl případný kasační zásah Ústavního soudu oprávněný. Neboť však předpoklady pro vyhovění návrhu na nařízení předběžného opatření dány nejsou, bez ohledu na „pasivitu“ stěžovatelek v odvolacím řízení, stěžovatelky nemohou očekávat pro sebe příznivější rozhodnutí.

10. První vedlejší účastnice ve vyjádření uvedla, že stěžovatelky zatajily podstatné skutečnosti v návrhu na nařízení předběžného opatření, a to zejména, že úvěr nebyl dlouhodobě splácen, a proto bylo uzavřeno více dodatků k uvedeným smlouvám. Ty však stěžovatelky soudům nepředložily. Došlo přitom k dohodě o prodloužení lhůty ke splnění závazků, avšak současně byl proces realizace zajišťovacího převodu práva zjednodušen. Stěžovatelky ani neosvědčily, že je dána potřeba zatímní úpravy poměrů mezi účastníky. Tvrdí-li stěžovatelky, že jim nebyla doručena odůvodnění odvolání vedlejších účastnic, jde toliko o pochybení soudu a první vedlejší účastnice by neměla nést ze shora uvedených důvodů jeho negativní následky. Stěžovatelky nadto proti tam uvedeným tvrzením vedlejších účastnic nebrojí. Stěžovatelky se proto snaží pochybení soudu zneužít ve svůj prospěch; jsou to přitom ony, kdo postupuje účelově a „se snahou poškodit protistranu“. První vedlejší účastnice navrhuje ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou, popř. jako nedůvodnou zamítnout, a požaduje, aby Ústavní soud uložil stěžovatelkám nahradit jí náklady řízení o ústavní stížnosti.

11. Druhá vedlejší účastnice tvrdí, že stěžovatelky krajskému soudu v návrhu na nařízení předběžného opatření zatajily rozhodné skutečnosti. Neboť vedlejší účastnice neměly možnost se k návrhu v řízení před krajským soudem vyjádřit, krajský soud vycházel z účelové

interpretace skutkového stavu předestřeného stěžovatelkami a návrhu vyhověl. Zamítnutím návrhu na nařízení předběžného opatření proto nemohlo dojít k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod stěžovatelek; potřeba zatímní úpravy poměrů zde není, což je osvědčeno, či dokonce prokázáno. Jde-li o nedoručení odůvodnění odvolání stěžovatelkám, měly podle zásady *vigilantibus iura scripta sunt* vyvinout snahu o jejich získání, byla-li jim doručena tzv. blanketní odvolání, z nichž se podávalo, že je vedlejší účastnice v určité lhůtě doplní. Stěžovatelky si po uplynutí lhůt měly o doručení odůvodnění odvolání požádat. Z argumentace stěžovatelek a dostupných podkladů se nadto najisto podává, že vrchní soud po případném zrušení napadeného usnesení vydá totožné rozhodnutí; stěžovatelky v ústavní stížnosti ani nereagují na věcná tvrzení vedlejších účastnic a vrchního soudu. Druhá vedlejší účastnice navrhuje ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou, popř. jako nedůvodnou zamítnout, a požaduje, aby Ústavní soud uložil stěžovatelkám nahradit jí náklady řízení o ústavní stížnosti.

12. Soudce zpravodaj zaslal doručená vyjádření stěžovatelkám na vědomí a k případné replice. Stěžovatelky této možnosti nevyužily; ve stanovené lhůtě repliku k vyjádření neposkytly.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

13. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení podle zákona o Ústavním soudu. Shledal, že ústavní stížnost byla včas podána oprávněnými stěžovatelkami, které byly účastnicemi řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelky jsou právně zastoupeny v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelky vyčerpaly všechny procesní prostředky k ochraně svých práv, resp. žádné další k dispozici neměly (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

14. Argumentace stěžovatelek v ústavní stížnosti je založena zejména na tvrzení, že obecné soudy postupovaly procesně chybně, když vrchní soud rozhodl o odvolání vedlejších účastnic proti usnesení krajského soudu, aniž by skutečný obsah odvolacích námitek vedlejších účastnic byl stěžovatelkám zaslán na vědomí s možností se k nim v odvolacím řízení vyjádřit (sub 7 zaprvé).

15. Jak se podává z vyžádaného spisu krajského soudu (sub 5), jakož i vyjádření vrchního soudu k ústavní stížnosti (sub 9), krajský soud stěžovatelkám skutečně zaslal na vědomí toliko tzv. blanketní odvolání vedlejších účastnic, nikoli jimi následně podaná odůvodnění odvolání. Ani vrchní soud v navazující fázi řízení nedal stěžovatelkám prostor seznámit se s argumentací vedlejších účastnic uplatněnou v odvolacím řízení a reagovat na ni. Úkolem Ústavního soudu v nyní posuzované věci je proto zjistit, zda uvedený postup představuje procesní pochybení, a případně, zda dosahuje intenzity porušení základních práv a svobod stěžovatelek. Vždy je totiž nutno vážit povahu a intenzitu porušení procesních pravidel, tedy zda zkrátilo jednotlivce na možnosti uplatňovat jednotlivá procesní práva a konat procesní úkony, jež by byly způsobilé přivodit mu příznivější rozhodnutí ve věci [srov. bod 21 nálezu Ústavního soudu ze dne 18. 10. 2011 sp. zn. IV. ÚS 1796/11 (N 178/63 SbNU 69), bod 19 nálezu ze dne 28. 2. 2017 sp. zn. III. ÚS 1020/16 (N 37/84 SbNU 427) či bod 22 nálezu ze dne 23. 2. 2021 sp. zn. IV. ÚS 2732/20 (N 39/104 SbNU 403)].

16. Ústavní soud vychází z následujících obecných předpokladů, přičemž je třeba zdůraznit, že ve věci stěžovatelek jde o řízení o předběžném opatření. Jeho způsobilost jako opatření prozatímní povahy zasáhnout do základních práv a svobod účastníků řízení obecně vyloučit nelze; předběžná opatření však zpravidla nedosahují takové intenzity, aby mohla zasáhnout do ústavně zaručených práv účastníků řízení, neboť při rozhodování o nařízení

předběžného opatření se nerozhoduje o právech a povinnostech účastníků s konečnou platností, nýbrž jde o opatření dočasného charakteru, jímž není prejudikován konečný výsledek věci. Jeho účelem je zatímni úprava práv a povinností, která nevylučuje, že ochrana práv dotčenému účastníku bude posléze poskytnuta konečným rozhodnutím ve věci [srov. např. nález ze dne 14. 9. 1994 sp. zn. IV. ÚS 43/94 (N 41/2 SbNU 27) či bod 13 nálezu ze dne 4. 6. 2019 sp. zn. IV. ÚS 802/19 (N 106/94 SbNU 297)].

17. Platí proto, že posouzení podmínek pro vydání předběžného opatření je věcí obecného soudu, neboť závisí na konkrétních okolnostech věci [srov. nález ze dne 10. 11. 1999 sp. zn. II. ÚS 221/98 (N 158/16 SbNU 171), ze dne 21. 11. 2001 sp. zn. IV. ÚS 189/01 (N 178/24 SbNU 327) či ze dne 12. 4. 2012 sp. zn. II. ÚS 868/12 (N 80/65 SbNU 91)]. Ústavní soud je proto povolán toliko ověřit, zda rozhodnutí o návrhu na vydání předběžného opatření mělo zákonný podklad (čl. 2 odst. 2 Listiny), bylo vydáno příslušným orgánem (čl. 38 odst. 1 Listiny) za dodržení zásad řádně vedeného soudního řízení či nebylo projevem svévole ve smyslu čl. 1 Ústavy a čl. 2 odst. 2 a 3 Listiny [viz např. nález ze dne 10. 11. 1999 sp. zn. II. ÚS 221/98 (N 158/16 SbNU 171)]. Z uvedeného se proto podává, že povaha předběžného opatření jako opatření dočasného sice vede Ústavní soud ke zdrženlivosti, nevylučuje však, že i v uvedeném řízení mohou být práva účastníků řízení dotčena v intenzitě dosahující ústavněprávní úroveň.

18. Obdobnou situaci jako v nyní posuzované věci se přitom Ústavní soud v minulosti zabýval. V nálezech ze dne 3. 4. 2018 sp. zn. IV. ÚS 719/18 (N 69/89 SbNU 79) a ze dne 25. 6. 2019 sp. zn. III. ÚS 743/19 (N 118/94 SbNU 400) Ústavní soud zrušil pro rozpor s čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny rozhodnutí obecných soudů, jimiž rozhodly o odvolání proti rozhodnutí o předběžném opatření, aniž by tehdejší stěžovateli bylo na vědomí zasláno odůvodnění odvolání protistrany. Ústavní soud vycházel v obou nálezech z výkladu § 210 odst. 1 o. s. ř., podle kterého sice soud nemusí doručovat opisy odvolání směřující proti nikoli meritorním rozhodnutím ostatním účastníkům řízení, to však neznamená, že tak soud nemůže učinit podle úvahy (ústavně souladné) o vhodnosti a účelnosti takového opatření s ohledem na okolnosti jednotlivé věci [srov. nález ze dne 25. 1. 2007 sp. zn. III. ÚS 639/06 (N 15/44 SbNU 193)]. Rozhodné však je, zda soud dostal základním požadavkům vyplývajícím z práva na řádně vedené soudní řízení a vytvořil prostor pro účastníka řízení účinně uplatnit námitky a argumenty, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat [srov. nálezy ze dne 6. 2. 2007 sp. zn. II. ÚS 828/06 (N 26/44 SbNU 309), ze dne 8. 7. 2008 sp. zn. II. ÚS 1374/08 (N 128/50 SbNU 125) či ze dne 1. 9. 2011 sp. zn. II. ÚS 781/10 (N 147/62 SbNU 269)].

19. Ústavní soud proto v nálezech sp. zn. IV. ÚS 719/18 a sp. zn. III. ÚS 743/19 vzal v úvahu, že obecné soudy doručily tehdejší stěžovatelům alespoň tzv. blanketní odvolání protistrany a na základě argumentace protistrany změnily odvoláním napadená rozhodnutí soudů prvního stupně. To svědčí o tom, že považovaly za účelné a vhodné podle § 210 odst. 1 věty druhé o. s. ř. doručit tehdejší stěžovatelům odvolání protistrany; nedostály však požadavkům uvedeného ustanovení, neboť nezaslaly-li soudy tehdejší stěžovatelům odůvodnění odvolání protistrany, nedaly jim skutečnou možnost na odvolací námitky reagovat. Šlo-li o následné zhodnocení intenzity procesního pochybení, Ústavní soud v uvedených nálezech zohlednil, že soudy druhého stupně přihlédly k argumentaci protistrany, aniž by měli tehdejší stěžovatelé možnost se k ní vyjádřit a soud druhého stupně se s případnou argumentací stěžovatelů vypořádat. Z okolností věci se přitom podávalo, že tehdejší stěžovatelé měli na rozhodné právní či skutkové otázky „diametrálně odlišný názor“. Znemožnily-li proto obecné soudy tehdejší stěžovatelům „obhajovat“ jejich tvrzení před soudy druhého stupně za situace, kdy soud prvního stupně rozhodl v jejich prospěch, šlo o porušení základních práv a svobod stěžovatelů.

20. Shora uvedené obecné předpoklady přitom lze vztáhnout na nyní posuzovanou věc. Rovněž z postupu obecných soudů v nyní posuzované věci se podává, že považovaly za účelné a vhodné stěžovatelkám doručit odvolání vedlejších účastnic, zaslal-li jim krajský soud alespoň jejich tzv. blanketní odvolání a vrchní soud z argumentace vedlejších účastnic uvedené v odůvodnění odvolání vycházel. Nezaslaly-li proto obecné soudy stěžovatelkám odůvodnění odvolání vedlejších účastnic, šlo o jejich procesní pochybení spočívající v nerespektování kogentního pravidla v § 210 odst. 1 větě druhé o. s. ř.

21. Uvedené procesní pochybení obecných soudů dosahuje intenzity porušení ústavně zaručených práv stěžovatelek. Z argumentace stěžovatelek v ústavní stížnosti a jejich postupu se podává, že mají od vedlejších účastnic odlišný náhled na ve věci rozhodné skutečnosti. Vrchní soud rovněž výslovně v napadeném usnesení uvedl, že stěžovatelky měly prostor pro vyjádření v odvolacím řízení a jejich „procesní pasivita“, spočívající v absenci jejich reakce na zaslání tzv. blanketní odvolání vedlejších účastnic, pro vrchní soud byla při rozhodnutí významná (sub 6). Tvrdí-li následně vrchní soud ve vyjádření, že pro nosné závěry napadeného usnesení nebyla „pasivita“ stěžovatelek rozhodná, nejde o přesvědčivé tvrzení, neboť z odůvodnění napadeného usnesení se podává přímý opak. Uznal-li nadto vrchní soud (opět) výslovně v odůvodnění napadeného usnesení, že stěžovatelky měly možnost „vyvrátit“ skutkový stav přednesený vedlejšími účastnicemi, o jehož hodnocení před odvolacím soudem šlo, podává se z jeho argumentace, že sám při rozhodování o odvolání vedlejších účastnic operoval s možností, že jeho rozhodnutí může být pro stěžovatelky příznivé za situace, přednesly-li by skutečnosti zpochybňující tvrzení vedlejších účastnic.

22. Pro zhodnocení míry intenzity procesního pochybení obecných soudů není dále významné tvrzení vedlejších účastnic, že stěžovatelky zatajily v řízení před krajským soudem pro věc rozhodné skutečnosti (sub 10 a 11). Takové zhodnocení je totiž součástí hmotněprávního posouzení věci, které náleželo výhradně vrchnímu soudu v odvolacím řízení po řádném umožnění stěžovatelkám vyjádřit se k tvrzením vedlejších účastnic. Nelze ani stěžovatelkám klást k tíži, že v odvolacím řízení samy nečinily kroky ke zjištění, zda vedlejší účastnice krajskému soudu později doručily odůvodnění odvolání, např. nahlédnutím do spisu. Za procesní situace předpokládané v § 210 odst. 1 větě druhé o. s. ř., která ve věci stěžovatelek nastala, je povinností soudu zajistit, aby se účastník řízení o argumentaci protistrany dozvěděl a měl možnost na ni reagovat. Rozhodné je proto toliko to, zjednodušeně řečeno, zda bylo procesní pochybení obecných soudů způsobilé přivodit stěžovatelkám příznivé rozhodnutí ve věci (sub 15). Z uvedeného se přitom podává, že pro stěžovatelky příznivé rozhodnutí *a priori* vyloučit nelze, neboť v odvolacím řízení neměly možnost reagovat na rozhodné námítky vedlejších účastnic a vrchní soud neměl možnost se s nimi v odvolacím řízení případně náležitě vypořádat.

VI. Závěr

23. Rozhodl-li proto vrchní soud napadeným usnesením o podaném odvolání vedlejších účastnic, aniž opis odůvodnění jejich odvolání byl zaslán stěžovatelkám na vědomí, bylo jim znemožněno v řízení předcházejícím vydání napadenému usnesení vznést protiargumenty a hájit svá stanoviska o důvodnosti návrhu na vydání předběžného opatření vydaného krajským soudem. Napadené usnesení je proto vydáno v rozporu s právem stěžovatelek na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a s principem rovnosti účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny.

24. Ústavní soud proto ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadené rozhodnutí zrušil, aniž jakkoli předjímá výsledek navazujícího řízení. Takto Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť od něho nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

25. Vrchní soud v navazujícím řízení stěžovatelkám dá procesní prostor k reakci na tvrzení vedlejších účastnic vznesená v odvolacím řízení a s případnými tvrzeními stěžovatelek se náležitě vypořádá. Ústavní soud se proto nezabýval jejich ostatními námitkami v ústavní stížnosti (sub 7 zadruhé), a to s přihlédnutím k zásadě subsidiarity hmotněprávního přezkumu vůči přezkumu procesněprávnímu [viz např. nález ze dne 11. 12. 1997 sp. zn. III. ÚS 205/97 (N 159/9 SbNU 375), bod 31 nálezu ze dne 31. 7. 2017 sp. zn. III. ÚS 1167/17 (N 134/86 SbNU 273) či bod 19 nálezu ze dne 9. 7. 2019 sp. zn. IV. ÚS 1055/18 (N 131/95 SbNU 104)].

26. Při rozhodování o návrzích vedlejších účastnic na náhradu nákladů řízení o ústavní stížnosti (sub 10 a 11 in fine) Ústavní soud vycházel ze znění § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu, podle kterého je rozhodnutí, jehož se vedlejší účastnice domáhají, postupem výjimečným, a to v odůvodněných situacích [k tomu více viz např. bod 45 nálezu ze dne 2. 2. 2021 sp. zn. IV. ÚS 3200/20 (N 23/104 SbNU 270)]. V nyní posuzované věci nesvědčí vedlejším účastnicím jak výsledek řízení o ústavní stížnosti [viz bod 30 nálezu ze dne 2. 2. 2016 sp. zn. IV. ÚS 3122/15 (N 23/80 SbNU 275), bod 21 nálezu ze dne 31. 7. 2018 sp. zn. III. ÚS 1539/18 (N 131/90 SbNU 173) či bod 34 nálezu ze dne 26. 1. 2021 sp. zn. II. ÚS 560/20 (N 17/104 SbNU 162)], tak absence jakéhokoli odůvodnění jejich návrhu. Proto jim Ústavní soud náhradu nákladů tohoto řízení nepřiznal.

Č. 165**Posuzování podmínek podmíněného propuštění z výkonu trestu
(sp. zn. III. ÚS 1873/21 ze dne 14. září 2021)**

Podstata odůvodnění soudního rozhodnutí v případě zamítnutí žádosti o podmíněné propuštění je v tom, že odsouzenému má být rovněž jasně a srozumitelně vysvětleno (aniž by toto vysvětlení muselo být rozsáhlé), jakým konkrétním způsobem má jednat, aby prokázal polepšení a aby od něj bylo možno očekávat, že povede řádný život, tak, aby měl vyšší šance při dalším projednání své žádosti o podmíněné propuštění. Zamítavé usnesení by tedy mělo obsahovat krátký návod pro odsouzeného, jaké konkrétní změny se od něj očekávají. Zamítnutí žádosti o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody totiž za situace, kdy stěžovatel objektivně vyvinul značné úsilí, aby byl účel trestu naplněn, může mít velmi negativní důsledky na jeho resocializační proces; pocit zmaru jej může v jeho úsilí tzv. zlomit a může se stát více náchylným vůči negativním vlivům vězeňského prostředí.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků v senátu složeném z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka ve věci ústavní stížnosti stěžovatele J. T., t. č. ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Praha-Ruzyně, zastoupeného Mgr. Václavem Zelenkou, advokátem, se sídlem Velehradská 88/1, Praha 3, směřující proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 29. 4. 2021 č. j. 67 To 164/2021-181, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 29. 4. 2021 č. j. 67 To 164/2021-181 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto usnesení se proto ruší.

Odůvodnění**I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení**

1. Včas podanou ústavní stížností, která splňuje podmínky řízení dle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označeného usnesení Městského soudu v Praze (dále též jen „městský soud“), kterým bylo zrušeno usnesení Obvodního soudu pro Prahu 6 (dále jen „obvodní soud“) ze dne 30. 3. 2021 č. j. 1 Pp 12/2021-158 a ve věci bylo znovu rozhodnuto tak, že žádost stěžovatele o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody byla zamítnuta. Stěžovatel tvrdí, že napadeným usnesením byla porušena jeho základní práva zaručená čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti, připojených rozhodnutí a vyžádaného soudního spisu vyplývá, že obvodní soud výše označeným usnesením vyhověl stěžovateli žádosti o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, který vykonává na základě rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 5. 8. 2008 sp. zn. 44 T 49/2008, ve spojení s usnesením Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 12. 1. 2015 sp. zn. 44 T 49/2008, v délce trvání jeho zbytku 701 dní po podmíněném propuštění a rozsudku Okresního soudu v Pardubicích ze dne 29. 11. 2018 sp. zn. 2 T 49/2017 v délce trvání 3 let a 6 měsíců a ve spojení s usnesením Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 19. 3. 2019 sp. zn. 13 To 36/2019. Stěžovateli byla současně podle § 89 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „trestní zákoník“) stanovena zkušební doba v trvání 7 let za současného vyslovení dohledu. Obvodní soud zjistil, že se sice jedná o odsouzeného, který byl silně poznamenán svou kriminální minulostí a v minulosti nevyužil ani amnestie prezidenta republiky, nicméně je skutečností, že současné kázeňské hodnocení je vynikající.

3. Nyní napadeným usnesením městského soudu bylo ke stížnosti státního zástupce usnesení obvodního soudu podle § 149 odst. 1 písm. a) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zrušeno a podle § 88 odst. 1 písm. a), odst. 3 tr. zákoníku *a contrario* za užití § 331 odst. 1 trestního řádu byla žádost stěžovatele o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody zamítnuta.

4. Dle městského soudu stěžovateli slouží ku prospěchu jeho přístup k výkonu trestu, zejména přesun do I. prostupné skupiny vnitřní diferenciaci, pracovní uplatnění na nestřeženém pracovišti s volným pohybem mimo věznic, rovněž projevená sebereflexe, přístup k finančním závazkům a snaha eliminovat kriminogenní faktory. Ani přesto však není soud přesvědčen, že by účelu trestu bylo dosaženo a jeho další výkon by byl nadbytečným. Rovněž nepovažuje za splněnou podmínku prognózy řádného života. Dle městského soudu dosud nelze (i s ohledem na poměrně dlouhé časové období, po které se stěžovatel dopouštěl trestné činnosti, a jeho recidivu, a nikoliv ojedinělé vybočení z jinak řádného života) dospět k závěru, že zde riziko recidivy v co nejvyšší míře minimalizováno. Připomenul, že tresty a jejich výměra jsou ukládány tak, aby vedly k naplnění svého účelu, a primárně mají být vykonány v celém rozsahu. Žádat o podmíněné propuštění je právem odsouzeného, avšak neexistuje na něj zákonný nárok. Závěrem městský soud stěžovateli doporučil pokračovat v jeho snaze a aktivním přístupu k výkonu trestu, což může v dalším průběhu výkonu trestu vést soud k závěru, že na svobodě skutečně řádný život povede.

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel předně zpochybnil správnost napadeného usnesení městského soudu. Věc byla totiž stížnostnímu soudu soudem prvního stupně odeslána dne 28. 4. 2021 a již následný den 29. 4. 2021 bylo vyhlášeno usnesení městského soudu, jímž bylo stížnosti státního zástupce vyhověno. Dle stěžovatele nemohlo dojít v tak krátkém čase k dostatečnému seznámení se s obsahem spisu a tyto okolnosti budí dojem automatického rozhodnutí městského soudu takové věci zamítnut.

6. Dále stěžovatel namítá, že městský soud změnil rozhodnutí obvodního soudu v jeho neprospěch, a to aniž by znovu provedl jakékoliv důkazy. Tytéž důkazy přitom hodnotil jinak než soud prvního stupně, což je dle stěžovatele bez provedení důkazu nepřípustné. Namítá, že městský soud vytkl soudu prvního stupně, že hodnotil důkazy pouze ve prospěch stěžovatele a jen kladně, přičemž však sám konkrétně neuvedl, co soud prvního stupně hodnotil špatně.

7. Stěžovatel tvrdí, že stížnostní soud vůbec nepřihlédl k důvodům, pro které byla žádost podána a k jedinečným podmínkám, které si stěžovatel vytvořil, a jaké úsilí jej to stálo. Městský soud na toto hodnocení zcela rezignoval a nezabýval se těmito nově nastavenými podmínkami. Ačkoliv stížnostní soud uvádí, že u stěžovatele nebyla splněna podmínka prognózy řádného života v budoucnu, nedává mu žádné vodítko, co by měl změnit a čeho jiného by měl dosáhnout,

aby jeho žádost byla úspěšná [srov. nález sp. zn. II. ÚS 1945/20 ze dne 29. 1. 2021 (N 19/104 SbNU 183)]; veškerá judikatura zdejšího soudu je dostupná na <http://nalus.usoud.cz>]. Jen velice obecně totiž uvádí, že má nadále pokračovat ve výkonu trestu jako doposud, což ovšem nezavdává důvod pro řádný život v budoucnu. Tento postoj soudu je v rozporu s judikaturou Ústavního soudu.

8. Takovýto návod mu naopak poskytl soud prvního stupně, když o podmíněné propuštění neúspěšně žádal v předchozím řízení sp. zn. 16 Pp 15/2020 a stěžovatel jeho pokyny a doporučení akceptoval – vylepšil podmínky na svobodě v případě propuštění (práce, ubytování a záloha mzdy za měsíc, kdy nastoupí do zaměstnání) a přetřhal vazby na místa spojená s jeho trestnou činností. Dosáhl zahájení insolvenčního řízení a zakonzervování svých závazků se stanovením splátkového kalendáře a byla mu dobrodiním věznice umožněna práce vně věznice, při které se osvědčil. Účel trestu byl již naplněn a stěžovatel nemá vidinu zlepšení jeho postavení ve výkonu trestu a jednoduše tak ztrácí motivaci. Domnívá se, že ve výkonu trestu dosáhl toho, čeho dosáhnout maximálně mohl. Poukazuje, že oproti první žádosti o podmíněné propuštění v roce 2020, kdy bylo rovněž konstatováno nenaplnění prognózy řádného života, je zjevné, že podmínky vytvořené stěžovatelem v tehdejší řízení byly diametrálně horší nežli nyní nově vybudované a komplexněji orientované na vedení budoucího řádného života.

9. Stěžovatel cituje judikaturu Ústavního soudu a upozorňuje, že rozhodl-li soud, že ani splnění všech podmínek podmíněného propuštění neznamená automatické vyhovění žádosti (stěžovatel splnil všechny zákonné podmínky), zaměnil tak limitovanou soudcovskou úvahu za úvahu zcela volnou o tom, že tento mimořádný benefit přísluší jen těm nejlepším odsouzeným. Stížnostní soud se údajně omezil jen na konstatování nejisté prognózy budoucího života stěžovatele a vyšel z jeho trestní minulosti, aniž by však splnění této podmínky sám jakkoliv zkoumal. Tato úvaha stížnostního soudu je proto zcela nepodložená a nepřezkoumatelná a svědčí o libovůli stížnostního soudu, který se omezil pouze na paušální konstatování trestní minulosti a nepodloženého kvazi důvodu, proč žádosti stěžovatele nevyhovět [srov. nález sp. zn. I. ÚS 2201/16 ze dne 3. 1. 2017 (N 4/84 SbNU 69)]. To je však v rozporu s konstantní judikaturou, neboť by docházelo k dvojímu trestání či nerespektování uloženého a již vykonaného trestu. [srov. nález sp. zn. II. ÚS 482/18 ze dne 28. 11. 2018 (N 195/91 SbNU 411)].

10. Stěžovatel s odkazem na nález sp. zn. II. ÚS 1945/20 dále připomíná, že „také v řízení o žádosti odsouzeného o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody jsou soudy povinny svá rozhodnutí řádně, přesvědčivě a logicky odůvodnit. Jak Ústavní soud připomněl již v nálezu sp. zn. III. ÚS 611/2000 ze dne 22. 3. 2001 (N 51/21 SbNU 439), v řízení je nezbytné opatřit dostatek aktuálních skutkových podkladů, a to i k osobnosti odsouzeného, stavu jeho nápravy a jeho možné vnitřní proměně (srov. nález sp. zn. I. ÚS 2201/16 ze dne 3. 1. 2017). Opatřené podklady soudy musí řádně zhodnotit; přitom jejich úvaha musí být věrohodná, logická a s dostatečnou oporou mimo jiné i v návrzích a podáních účastníků řízení [nález sp. zn. III. ÚS 290/06 ze dne 28. 6. 2007 (N 108/45 SbNU 459)]. Odůvodnění rozhodnutí musí účastníkům řízení umožňovat seznatelnost těch úvah soudu, jež byly relevantní pro výsledek řízení, a tím přezkoumatelnost soudního rozhodnutí z hlediska zákonnosti i věcné správnosti (nález sp. zn. I. ÚS 3755/17 ze dne 15. 8. 2018). Pokud obecné soudy uvedené povinnosti nesplní či pokud zjištěné relevantní skutečnosti řádně nezohlední, mohou porušit právo odsouzeného na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny (srov. nálezy sp. zn. III. ÚS 611/2000, sp. zn. II. ÚS 2503/16, sp. zn. I. ÚS 2201/16)“. Na takový postup stížnostní soud dle stěžovatele zcela rezignoval.

III. Vyjádření k ústavní stížnosti

11. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil účastník řízení – Městský soud v Praze; Městské státní zastupitelství v Praze svého práva vyjádřit se k ústavní stížnosti nevyužilo, a konkludentně se tak postavení vedlejšího účastníka v řízení vzdalo.

12. Městský soud ve vyjádření pouze uvedl, že není neobvyklé, pokud stížnostní soud rozhoduje obratem (i druhý den po obdržení stížnosti), a dodal, že se tak děje samozřejmě po seznámení se všech členů senátu se spisovým materiálem, který není nikterak obsáhlý. Za neobvyklou nepovažuje ani skutečnost, že stížnostní soud zastává jiný názor než soud prvního stupně. Ve zbytku odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí.

13. S ohledem na obsah vyjádření městského soudu je Ústavní soud nezasílal stěžovateli k případné replice, jelikož by to bylo zjevně neúčelné.

IV. Splnění podmínek řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud posuzoval splnění procesních podmínek řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je rovněž právně zastoupen advokátem podle § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny procesní prostředky k ochraně svých práv.

15. Ústavní soud dospěl vzhledem k obsahu ústavní stížnosti k závěru, že není nutné nařizovat ústní jednání, neboť od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

V. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

16. Ústavní soud zvážil obsah ústavní stížnosti, napadeného rozhodnutí i průběh řízení, které mu předcházelo, a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

17. Podmíněné propuštění upravené v § 88 odst. 1 písm. a) tr. zákoníku stanoví tři kumulativní podmínky, při jejichž splnění soud odsouzeného podmíněně propustí na svobodu. První, objektivně lehce zjistitelnou podmínkou je, že odsouzený vykonal alespoň polovinu uloženého trestu; soudy přitom nesmí při splnění dalších podmínek vyžadovat výkon delšího trestu, byly-li ostatní podmínky naplněny. Druhá a třetí podmínka se vztahuje k osobě odsouzeného. Ten má prokázat polepšení v důsledku výkonu trestu odnětí svobody (druhá podmínka) a je namístě od něho očekávat, že v budoucnu povede řádný život nebo soud přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného (třetí podmínka). Ustanovení § 88 odst. 3 tr. zákoníku přidává k těmto třem základním (obligatorním) podmínkám tři další podmínky v případě osob odsouzených za zločin: zda odsouzený včas nastoupil do výkonu trestu, zda se pokusil odčinit následky svého činu a jak přistupoval k výkonu ochranného léčení, pokud jej vykonával.

18. Ústavní soud se ve svých četných nálezech opakovaně vyjádřil v tom ohledu, že podmíněné propuštění je mimořádný zákonný institut [nález ze dne 15. 5. 2014 sp. zn. III. ÚS 4851/12 (N 97/73 SbNU 589), bod 7; nález ze dne 5. 11. 2015 sp. zn. III. ÚS 599/14 (N 194/79 SbNU 207), bod 8; usnesení ze dne 7. 8. 2018 sp. zn. I. ÚS 2018/18; nález ze dne 1. 12. 2005 sp. zn. II. ÚS 715/04 (N 219/39 SbNU 323)]. Tato mimořádnost spočívá v tom, že soud má možnost, a nikoli povinnost odsouzeného podmíněně propustit; neexistuje tedy ústavně zaručené právo na to, aby bylo vyhověno žádosti odsouzeného o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. To ovšem neimplikuje, že by snad soudy měly možnost libovolného rozhodování či že by se na toto rozhodování nevztahovala povinnost rozhodovat předvídatelně a přesvědčivě. Český právní systém nezná automatické podmíněné propuštění, ale pouze jeho diskreční variantu; to však neznamená, že soud nemá povinnost odsouzeného podmíněně propustit, pokud odsouzený splnil všechny zákonné podmínky, což bez dalšího vyplývá z požadavku právního státu.

19. Samotné posouzení splnění zákonných podmínek je však věcí soudcovské úvahy a je na obecných soudech, aby zkoumaly a posoudily, zda podmínky pro aplikaci tohoto institutu jsou dány, a aby své úvahy v tomto směru přiměřeným způsobem odůvodnily. Ústavní soud zásadně respektuje takové nezávislé rozhodnutí obecných soudů; je povolán zasáhnout pouze v případech, vybočuje-li výklad obecných soudů ze zásad spravedlivého procesu [srov. nález ze dne 5. 11. 2015 sp. zn. III. ÚS 599/14 (N 194/79 SbNU 207), nález ze dne 15. 5. 2014 sp. zn. III. ÚS 4851/12 (N 97/73 SbNU 589), nález ze dne 1. 12. 2005 sp. zn. II. ÚS 715/04 (N 219/39 SbNU 323) nebo nález ze dne 3. 1. 2017 sp. zn. I. ÚS 2201/16].

20. Ústavní soud tak v minulosti přikročil k vydání kasačního nálezu například tehdy, pokud obecné soudy rozhodovaly o podmíněném propuštění na základě zcela nedostatečně zjištěného skutkového stavu věci a opíraly se toliko o informace z doby odsouzení stěžovatele [nález ze dne 22. 3. 2001 sp. zn. III. ÚS 611/2000 (N 51/21 SbNU 439)], pokud své závěry řádně a přesvědčivě neodůvodnily, jestliže zákonnou podmínku prognózy vedení řádného života na svobodě posuzovaly pouze na základě minulého chování stěžovatele, respektive okolností vztahujících se k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, čímž porušily zákaz dvojího přičítání v rozporu s čl. 40 odst. 5 Listiny, či nerespektovaly při rozhodování o žádosti odsouzeného o podmíněné propuštění princip kontradiktornosti řízení a rovnosti zbraní dle čl. 38 odst. 2 Listiny [nález ze dne 12. 5. 2011 sp. zn. III. ÚS 1735/10 (N 90/61 SbNU 405) a nález ze dne 4. 10. 2016 sp. zn. II. ÚS 2503/16 (N 185/83 SbNU 37)].

21. Ústavní soud při svém rozhodování vychází z pojetí trestu jako sankce, která pokud možno postihuje pachatele jen v nezbytné míře (§ 38 odst. 2 trestního zákoníku), tedy bylo-li dosud odpykanou částí trestu odnětí svobody již dosaženo nápravy pachatele a ochrany společnosti, je další výkon tohoto trestu nepotřebný a také neodůvodněný. I když soud při ukládání trestu přihlíží k možnosti nápravy pachatele, nelze vždy přesně předvídat, jak se u jednotlivých pachatelů projeví jeho účinek. Z chování odsouzeného a z jeho postoje k plnění povinností v době výkonu trestu odnětí svobody může být patrná taková změna, že k tomu, aby vedl řádný život, již není třeba dalšího výkonu tohoto trestu a že může být propuštěn na svobodu. Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je významným prostředkem k dovršení nápravy a resocializace odsouzeného, a neznamená tedy ukončení tohoto procesu, ale pokračování působení na pachatele v jiných podmínkách (na svobodě) a jinými prostředky než vlastním výkonem nepodmíněného trestu odnětí svobody (srov. Šámal, P. a kol. Trestní zákoník: komentář. I, § 1–139. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1078).

22. Možnost podmíněného propuštění má proto jednak motivovat odsouzeného k nápravě a poskytnout mu perspektivu v průběhu výkonu trestu, jednak – je-li toto nařízeno – umožňuje, spolu s doprovodnou postpenitenciární péčí, pozitivně usměrňovat přechod odsouzeného na svobodu a příznivě ovlivnit dovršení jeho nápravy a resocializace v normálních společenských podmínkách.

23. Podmínky podmíněného propuštění je přitom vždy třeba interpretovat tak, že nelze judikaturně zcela vyloučit možnost podmíněného propuštění pro jakkoli definovanou skupinu odsouzených, a to ani u chronických recidivistů či pachatelů velmi závažné kriminality, pokud zákonodárce obecně připustil možnost podmíněného propuštění u všech odsouzených. Každý případ je třeba hodnotit individuálně a rozhodnutí o podmíněném propuštění je nutné odůvodnit vzhledem k osobě konkrétního odsouzeného a neopomíjet též jeho možný vývoj a nápravu v průběhu výkonu trestu odnětí svobody a další relevantní aktuální informace [srov. nález ze dne 3. 1. 2017 sp. zn. I. ÚS 2201/16 (N 4/84 SbNU 69)].

24. Podstatou nyní posuzované ústavní stížnosti je nesouhlas stěžovatele s výkladem a aplikací zejména třetí zákonné podmínky podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody podle § 88 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku, tj. podmínky očekávání vedení řádného života v budoucnu.

25. Určitý problém v aplikaci posuzovaného zákonného ustanovení spočívá ve značné neurčitosti pojmů užívaných zákonnou úpravou u jednotlivých podmínek a z toho vyplývající nevyjasněnosti konkrétních podmínek a kritérií pro podmíněné propuštění. Ústavní soud proto v již citovaném nálezu sp. zn. II. ÚS 482/18 blíže rozpracoval kritéria, která by soudy měly zkoumat při posuzování naplnění podmínek pro podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Přitom podmínka prognózy řádného života je úzce svázána s podmínkou polepšení, neboť na ni navazuje. Očekávání vedení řádného života, respektive dovršení nápravy odsouzeného v budoucnu, je ze své podstaty předpokladem pravděpodobnostním, a proto není nezbytné požadovat jednoznačné přesvědčení soudce (bod 36 nálezu sp. zn. II. ÚS 482/18). Pojem „řádný život“ je třeba chápat jako minimální rámec, tedy jako předpoklad nepáchání další trestné činnosti. Soudy při rozhodování o podmíněném propuštění primárně zkoumají, zda bude mít odsouzený po případném propuštění zajištěné zaměstnání (či jiný zdroj příjmů) a ubytování, zda udržoval kontakt s rodinou či jinými blízkými a jaká je jeho širší trestní minulost. Tyto okolnosti, vztahující se k materiálnímu a sociálnímu zázemí odsouzeného, ovlivňují možnost reintegrace odsouzeného do společnosti (bod 40 nálezu sp. zn. II. ÚS 482/18).

26. Ústavní soud nepochybně, že relevantním je rovněž faktor trestní minulosti odsouzeného. Jak Ústavní soud vysvětlil v již uvedeném nálezu sp. zn. I. ÚS 2201/16 (bod 32), trestní minulost odsouzeného obecně představuje důležité hledisko při posuzování splnění podmínek podmíněného propuštění, nicméně dle nálezu sp. zn. II. ÚS 482/18 ani trestní minulost odsouzeného nelze hodnotit mechanicky, tedy například sledovat jen počty minulých odsouzení či nevyužitých šancí podmíněného propuštění. Bez zasazení do kontextu kriminální minulosti a života odsouzeného není samo o sobě určující, kolikrát byl odsouzený trestán, kolikrát byl ve výkonu trestu odnětí svobody či kolikrát se neosvědčil po podmíněném propuštění. Žádná z těchto skutečností totiž ještě nemůže sama o sobě vyloučit možnost podmíněného propuštění, pokud odsouzený opravdově změnil svůj život. Kritika opačné, nepřijatelně zjednodušující a mechanické praxe ostatně zaznívá i v odborné literatuře: „Soudy a státní zástupci ale velice často předjímají, že spáchaná trestná činnost v minulosti vede automaticky k nejisté prognóze vedení řádného života. A jedinou oporou pro jejich názor je právě ona v minulosti páchaná trestná činnost. Opomíjí pak vše ostatní, co odsouzený předkládá. Jeho další život, průběh výkonu trestu, hodnocení věznice, absolvované programy, spolupráci s třetími stranami včetně [Probační a mediační služby] nebo připojení se ředitele věznice. Často nechávají bez povšimnutí i vlastní iniciativu odsouzeného a vše, čím si prošel on sám, a jak se na další život připravil. Takto nastavené podmíněné propuštění svoji funkci jistě neplní.“ (srovnej Schneidörfler, P. Tři podmínky – poznámky k institutu podmíněného propuštění. Státní zastupitelství. 2018, 2, str. 35).

27. Všechny výše uvedené principy je nutno aplikovat i na nyní posuzovaný případ. Zatímco obvodní soud shledal, že stěžovatel kromě objektivně zjiitelné podmínky vykonání stanovené délky trestu naplnil i podmínku polepšení, což vyvodil z kladného vyjádření vězeňské služby o chování stěžovatele ve výkonu trestu a jeho zapojení do dostupných aktivit, a že též splnil podmínku třetí, tj. očekávání (prognózu) vedení řádného života v budoucnu, městský soud sice pozitivně ohodnotil přístup stěžovatele k výkonu trestu, avšak přesto bez bližšího odůvodnění konstatoval, že účelu trestu dosud nebylo dosaženo a jeho další výkon proto nelze považovat za nadbytečný.

28. Za zcela nesplněnou pak městský soud považuje podmínku prognózy řádného života. Přitom však tento závěr – mimo uvedení obecných judikатурních závěrů – stížnostní soud odůvodňuje pouze dlouhým časovým obdobím, po které byla trestná činnost stěžovatelem páchána, jeho recidivou a okolností, že se nejednalo o ojedinělé vybočení stěžovatele z jinak řádného života. Riziko recidivy je v důsledku předchozích selhání podle městského soudu natolik zřejmé, že nelze prognózu řádného života považovat za splněnou.

29. Z uvedeného tak vyplývá, že jedinými konkrétními okolnostmi, které podle napadeného usnesení městský soud vzal do úvahy, jsou předchozí trestní minulost stěžovatele a jeho opakovaná selhání, aniž se však soud blíže věnoval aktuální situaci stěžovatele, hodnotil jeho zjevnou snahu o nápravu a změnu životního náhledu.

30. Tak postupoval navzdory okolnosti, že obvodní soud ve velmi podrobně a přesvědčivě odůvodněném usnesení vyzdvihl zodpovědný přístup stěžovatele, který v podstatě tak, jak popisuje v hodnocení Věznice Praha-Ruzyně, je zcela ojedinělý, nadprůměrný, a obvodní soud právě z tohoto hodnocení dovodil, že u stěžovatele dochází k výrazným změnám v přístupu k životu, k myšlení, k jeho postojům, a tedy i k polepšení. Obvodní soud uvedl, že stěžovatel má zajištěno zaměstnání, kdy mu dokonce zaměstnavatel poskytne finanční saturaci, aby překlenul období od propuštění z věznice do první výplaty, má zajištěno téměř bezplatné ubytování, odtrhl se od svého minulého života a od závadového prostředí, kde žil, a dle soudu má „naprosto vysoce pozitivní podmínky pro to, aby mohl vést řádný život“. Pozitivně ohodnotil i zjevnou „upřímnou hlubokou sebereflexi“ a „hlubokou vnitřní změnu“, která se u stěžovatele dle soudu odehrála a která byla zjevná při výpovědi stěžovatele před senátem.

31. V tomto kontextu nepůsobí přesvědčivě, když městský soud hodnotí stěžovatele tak diametrálně odlišně, aniž by se však tuto disproporci pokusil adekvátně odůvodnit. Městský soud se totiž vůbec nezabýval aktuálními poměry stěžovatele (viz shora zmíněný příslib zaměstnání včetně poskytnutých benefitů ze strany zaměstnavatele, možnost finančně výhodného bydlení, povolení oddlužení stěžovatele), které svědčí o jeho skutečné snaze zodpovědně řešit i své majetkové poměry, a eliminovat tak veškeré situace, které by mohly být příčinou k páčání další trestné činnosti. Městský soud nevzal do úvahy ani jeho aktuální rodinné poměry; například vztah k matce, její nepříznivý zdravotní stav a nemožnost stěžovatele se s ní stýkat ani časový aspekt (vliv délky pobytu ve výkonu trestu na stěžovatele), či nevysvětlil, proč ani stanovení maximální délky zkušební doby a dohled probačního úředníka po propuštění na svobodu nepovažuje za dostačující opatření.

32. Požadavek řádného odůvodnění soudního rozhodnutí přitom slouží k omezení či vyloučení libovůle [nález ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257)] a k seznámení účastníků řízení s důvody, na kterých soud založil své rozhodnutí, a tedy zvýšení přesvědčivosti rozhodnutí [nález ze dne 15. 8. 2018 sp. zn. I. ÚS 3755/17 (N 135/90 SbNU 227)]. Požadavek náležitého odůvodnění soudního rozhodnutí je dále úzce spojen i s principy právní jistoty a předvídatelnosti práva; pouze kvalitně odůvodňovaná rozhodnutí totiž omezují prostor pro případnou svévoli a zajišťují i podobné posuzování obdobných případů [nález ze dne 13. 12. 2016 sp. zn. II. ÚS 1189/15 (N 240/83 SbNU 739)].

33. Ústavní soud opakovaně připomíná, že podstata odůvodnění soudního rozhodnutí v případě zamítnutí žádosti o podmíněné propuštění je v tom, že odsouzenému má být rovněž jasně a srozumitelně vysvětleno (aniž by toto vysvětlení muselo být rozsáhlé), jakým konkrétním způsobem má jednat, aby prokázal polepšení a aby od něj bylo možno očekávat, že povede řádný život, tak, aby měl vyšší šance při dalším projednání své žádosti o podmíněné propuštění. Každé zamítavé usnesení by tedy mělo obsahovat krátký návod pro odsouzeného, jaké konkrétní změny se od něj očekávají. Teprve uvedením konkrétních důvodů, proč žádosti odsouzeného nebylo vyhověno, a to důvodů, které odsouzený mohl a může v průběhu výkonu trestu odnětí svobody ovlivnit, jej soudy mohou vést ke změně [viz nález sp. zn. III. ÚS 1711/21 ze dne 31. 8. 2021 (N 157/107 SbNU 312)]. Jak navíc konstatoval Ústavní soud v nálezu sp. zn. II. ÚS 1945/20, je třeba mít rovněž na paměti, že zamítnutí žádosti o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody za situace, kdy stěžovatel objektivně vyvinul značné úsilí, aby byl účel trestu naplněn, může mít naopak velmi negativní důsledky na jeho resocializační proces; pocit zmaru jej může v jeho úsilí tzv. zlomit a může se stát více náchylným vůči negativním vlivům vězeňského prostředí.

34. V napadeném usnesení, a to přesto, že již šlo o rozhodování o druhé jeho žádosti o podmíněné propuštění, ovšem stěžovatel žádný takový návod nedostal, s výjimkou doporučení, aby setrval ve své snaze i v aktivním přístupu k výkonu trestu, neboť právě to by dle soudu mohlo být v budoucnu důvodem ke změně jeho názoru o splnění prognózy vedení řádného života. Ačkoliv z tohoto doporučení vyplývá, že dosavadní aktivní způsob výkonu trestu stěžovatelem hodnotí soud pozitivně a nevznáší vůči žadateli žádné další požadavky, napadené usnesení neposkytuje stěžovateli žádné vysvětlení, proč za těchto okolností k takovému závěru soud nemohl dospět již nyní.

35. Argumentace k závěru o nenaplnění podmínky očekávání vedení řádného života v budoucnu je tedy pouze obecná a odůvodnění je nedostačující. Městský soud nezohlednil ani judikaturu Ústavního soudu o smyslu a účelu aplikovaného institutu podmíněného propuštění, faktorů, které je třeba při posuzování žádosti o podmíněné propuštění zohlednit, a zejména o zákazu dvojího přičítání. Svůj závěr o nedostatku prognózy vedení řádného života založil městský soud na předchozím jednání stěžovatele, které už nelze změnit. Navzdory jeho prokazovanému polepšení došel k závěru, že od něj nelze očekávat vedení řádného života v budoucnu, a to primárně vzhledem k jeho trestní minulosti – aniž se však věnoval aktuální a konkrétní situaci stěžovatele a jeho snaze o nápravu a změně životního náhledu.

36. Jak již bylo uvedeno výše, Ústavní soud akceptuje, že předchozí trestní minulost je relevantním faktorem pro posouzení prognózy budoucího života odsouzeného, nemůže však být faktorem jediným, jako tomu bylo v nyní rozhodované věci, a nemůže navždy zamezit možnosti podmíněného propuštění, neboť nikdy nelze vyloučit potenciální možnost, že se odsouzený změní, napraví, polepší a do budoucna od něj bude možno očekávat vedení řádného života (srov. citovaný nález sp. zn. II. ÚS 482/18).

37. Ústavní soud proto dospěl k závěru, že ústavní stížnost stěžovatele je důvodná, neboť napadeným usnesením městského soudu bylo porušeno stěžovatelovo právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny.

38. Městský soud v Praze tak ve svém novém rozhodnutí materiálně posoudí, zda stěžovatel splňuje podmínky podmíněného propuštění, a shledá-li, že tomu tak není, měl by svůj závěr pečlivě odůvodnit, aby bylo zřejmé, že jeho rozhodnutí není výsledkem libovůle, ale skutečně přesvědčivé, racionální a přezkoumatelné úvahy soudu.

VI. Závěr

39. Protože z uvedených důvodů došlo napadeným rozhodnutím městského soudu k porušení základního práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona napadené rozhodnutí zrušil.

Č. 166**Zastavení exekučního řízení zastaveného soudním exekutorem
v rozporu se zákonem
(sp. zn. III. ÚS 1536/21 ze dne 29. září 2021)**

1. Zatímco předmětem rozhodování o zastavení exekuce na návrh oprávněného podle § 268 odst. 1 písm. c) o. s. ř. je, zda exekuce má být prováděna do budoucna, aniž by byla jakkoliv hodnocena legalita dosud proběhlé části exekučního řízení, při rozhodování o návrhu na zastavení již skončené exekuce dle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. soudy hodnotí naopak právě to, zda exekuce byla vedena po právu či nikoliv v minulosti. Je tak zřejmé, že rozhodnutí o zastavení exekuce k návrhu oprávněného podle § 268 odst. 1 písm. c) o. s. ř. není totožné s rozhodnutím k návrhu povinného dle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř., jelikož předměty těchto rozhodnutí jsou odlišné, a nebylo proto rozhodováno ve stejné věci podle § 159a odst. 4 o. s. ř.

2. Za situace, kdy judikatura dospěla k závěru o možnosti v některých případech zastavit exekuční řízení soudním rozhodnutím i tehdy, byla-li již pohledávka vymožena, není důvod, aby obecné soudy nemohly rozhodovat i v těch případech, kdy exekuční řízení zastaví soudní exekutor, a to v jednoznačném a vědomém rozporu se zákonem. Právo má totiž sloužit k hledání a nalézání spravedlivých řešení společenských konfliktů, má představovat předvídatelný a logický systém pravidel chování a nesmí se stávat účelovým prostředkem k dosažení nespravedlivých výhod oproti ostatním. Právě k takovému výsledku, rozpornému s právem na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, by však docházelo, pokud by Ústavní soud akceptoval, že za situace, kdy judikatura vytvořila možnost „otevření“ již skončeného exekučního řízení v důsledku vymožení pohledávky, by se tato možnost zase „uzavřela“ v důsledku zcela zjevně účelově podávaných návrhů na zastavení exekuce ze strany oprávněných osob.

3. Proto je v těchto případech nutné, aby se obecné soudy zabývaly i tím, zda exekutor měl rozhodovací pravomoc k tomu, aby řízení o již skončené exekuci zastavil, a zda důvodem tohoto zastavení nebyl pouze zájem fakticky zvýhodnit oprávněného a zneužívat právo. Pokud soudy zjistí, že soudní exekutor rozhodovací pravomoc k zastavení již skončené exekuce neměl, nenastane překážka věci pravomocně rozhodnuté a samy pak k návrhu povinného mohou přistoupit k zastavení již skončené exekuce na základě tzv. prioritního důvodu, pokud k takovému postupu na základě posouzení individuálních okolností případu a v souladu s ustálenou judikaturou shledají naplnění příslušných podmínek.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků v senátu složeném z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka ve věci ústavní stížnosti stěžovatele Radka Dobrozemského, zastoupeného Mgr. Petrem Němcem, advokátem, se sídlem Slezská 1297/3, Praha 2, proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 26. 2. 2021 č. j. 10 Co 205/2020-99 a usnesení Okresního soudu v Novém Jičíně ze dne 27. 2. 2020 č. j. 58 EXE 833/2014-67, za účasti Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu v Novém Jičíně jako účastníků řízení a společnosti PROFI

CREDIT Czech, a. s., se sídlem Klimentská 1216/46, Praha, zastoupené JUDr. Kateřinou Perthenovou, advokátkou, se sídlem Velké náměstí 135/19, Hradec Králové, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 26. 2. 2021 č. j. 10 Co 205/2020-99 a usnesením Okresního soudu v Novém Jičíně ze dne 27. 2. 2020 č. j. 58 EXE 833/2014-67 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a průběh řízení předcházejícího podání ústavní stížnosti

1. Ústavnímu soudu byla doručena ústavní stížnost podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Stěžovatel se ústavní stížností domáhá zrušení výše uvedených rozhodnutí obecných soudů, neboť má za to, že jimi bylo porušeno jeho právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Dále stěžovatel namítá, že obecné soudy porušily jeho právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

2. V řízení, které předcházelo podání nyní posuzované ústavní stížnosti, byla k návrhu oprávněné společnosti PROFI CREDIT Czech, a. s., (v řízení o ústavní stížnosti vedlejší účastnice) zahájena exekuce na majetek stěžovatele jako povinného pro vymození pohledávky 51 648 Kč s příslušenstvím na základě exekučního titulu – rozhodčího nálezu rozhodce JUDr. Jiřího Kolaříka. Provedením exekuce byl pověřen soudní exekutor Mgr. Martin Tunkl, Exekutorský úřad Plzeň-město [viz pověření Okresního soudu v Novém Jičíně (dále jen „okresní soud“) ze dne 29. 7. 2014 č. j. 58 EXE 833/2014-8].

3. Podáním došlým okresnímu soudu dne 25. 4. 2019 oznámil soudní exekutor, že vymáhaná povinnost byla v plném rozsahu vymozena, a to včetně příslušenství a nákladů. Dále vydal soudní exekutor k návrhu vedlejší účastnice dne 30. 4. 2019 usnesení o zastavení exekuce č. j. 094 EX 04112/14-086, které nabylo právní moci dne 16. 5. 2019.

4. Podáním došlým okresnímu soudu dne 16. 8. 2019 předložil soudní exekutor k rozhodnutí návrh stěžovatele na zastavení exekuce ze dne 13. 8. 2019 (srov. č. 1. 24 a násl.). Svůj návrh stěžovatel odůvodnil tím, že exekuce byla vedena protiprávně, na základě nezpůsobilého exekučního titulu. Stěžovatel zejména zdůraznil, že výše jmenovaný rozhodce svou činnost vykonával jako službu za odměnu pro rozhodčí společnost. Rozhodčí nález, který se zdánlivě jeví jako rozhodnutí rozhodce Kolaříka, proto nemůže být akceptován jako způsobilý exekuční titul, neboť jej vydal subjekt, který nebyl k vedení rozhodčího řízení oprávněn. Z toho důvodu stěžovatel okresnímu soudu navrhl, aby exekuci v celém rozsahu zastavil. Dále navrhl, aby uložil vedlejší účastnici uhradit stěžovateli a soudnímu exekutorovi náklady exekuce, aby zrušil doposud vydaná rozhodnutí o nákladech exekuce a dále aby uložil vedlejší účastnici navrátit stěžovateli, co již sám stěžovatel vedlejší účastnici na náklady exekuce zaplatil.

5. Okresní soud ústavní stížností napadeným usnesením stěžovateli nevyhověl, řízení o jeho návrhu na odklad a zastavení exekuce vedené pod sp. zn. 58 EXE 833/2014 zastavil a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. Okresní soud

k zastavení řízení přistoupil s odůvodněním, že je dán nedostatek podmínek řízení ve smyslu § 103 a § 104 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „o. s. ř.“), který nelze odstranit. Podle § 55b odst. 1 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „exekuční řád“) exekutor při svém rozhodování činí úkony, které v řízení o výkonu rozhodnutí přísluší soudu prvního stupně. Podle § 159a odst. 1 o. s. ř. pak platí, že nestanoví-li zákon jinak, je výrok pravomocného rozsudku závazný jen pro účastníky řízení. Proto okresní soud řízení o zastavení exekuce zastavil, neboť exekuce již byla pravomocně zastavena usnesením soudního exekutora, a byla proto dána překážka věci pravomocně rozhodnuté. Toto usnesení exekutora o zastavení exekuce přitom žádná ze stran řízení nenapadla opravným prostředkem, tzn. ani stěžovatel.

6. K odvolání stěžovatele Krajský soud v Ostravě (dále též jen „krajský soud“) ústavní stížností rovněž napadeným usnesením rozhodnutí okresního soudu potvrdil. Podle krajského soudu není možno na věc stěžovatele aplikovat jím odkazovanou judikaturu, podle níž nelze vyloučit zastavení exekuce podle ustanovení § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. [citované ustanovení zní: „Výkon rozhodnutí bude zastaven, jestliže ... h) výkon rozhodnutí je nepřípustný, protože je tu jiný důvod, pro který rozhodnutí nelze vykonat.“] poté, což již došlo k vymození plnění z exekučního titulu. V nyní posuzovaném případě byla exekuce formálně zastavena k návrhu vedlejší účastnice soudním exekutorem podle § 268 odst. 1 písm. c) o. s. ř. [citované ustanovení zní: „Výkon rozhodnutí bude zastaven, jestliže ... c) zastavení výkonu rozhodnutí navrhl ten, kdo navrhl jeho nařízení;“], proti čemuž se mohl stěžovatel bránit (což ale neučinil). Nelze přitom zohlednit, že před tím byla exekuce ve věci stěžovatele ukončena vymožením. Proto usnesení soudního exekutora o zastavení exekuce ze dne 30. 4. 2019 vytváří překážku věci rozhodnuté podle § 159a odst. 4 o. s. ř., takže exekuci nelze po jeho právní moci zastavit znovu z jiného důvodu. Okresní soud tedy správně podle krajského soudu rozhodl o návrhu stěžovatele jako povinného tak, že řízení pro nedostatek podmínek zastavil.

II. Rekapitulace obsahu ústavní stížnosti

7. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvádí, že od vedlejší účastnice v rámci smlouvy o spotřebitelském úvěru obdržel celkem částku 29 215 Kč. V rámci exekuce na něm však byla vymozena celková částka ve výši 246 650,61 Kč, kdy částku 205 458,01 Kč obdržela vedlejší účastnice a částku 41 212,60 Kč si ponechal exekutor na náklady exekuce. Exekuce byla provedena vymožením. Vzhledem k tomu, že se povinní mohou dle ustálené judikatury v případě takto nemravných exekucí domáhat jejich zastavení i po jejich vymození (tedy po jejich skončení), čehož si byla vedlejší účastnice vědoma, došlo k tomu, že sama podala po skončení exekuce vymožením preventivně návrh na její zastavení (tedy učinila zdnalivě zcela zbytečný úkon). Exekutor na základě tohoto návrhu vydal usnesení o zastavení exekuce, přestože k němu už neměl oprávnění, jelikož vymožením exekuce jeho oprávnění zaniklo. Vedlejší účastnice přitom podala návrh na zastavení exekuce zjevně účelově, a to pouze z toho důvodu, aby se ubránila před dodatečným zastavením exekuce, které by navrhl sám stěžovatel; ovšem nikoliv podle § 268 odst. 1 písm. c) o. s. ř., ale podle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř., což by s ohledem na závěry judikatury vedlo k povinnosti vedlejší účastnice a soudního exekutora vrátit stěžovateli prostředky, které jim plnil na základě rámce daného smlouvou o spotřebitelském úvěru, respektive na náklady exekuce.

8. Je pravda, že stěžovatel proti usnesení soudního exekutora o zastavení exekuce vydanému k návrhu vedlejší účastnice nepodal odvolání, což mu ale podle jeho názoru nelze vytýkat. Bylo mu totiž doručeno usnesení soudního exekutora o zastavení skončené exekuce, kterou zaplatil a těžko mohl pojmout nějaké podezření o nesprávnosti postupu soudního exekutora; jako právní laik nebyl schopen rozeznat rozdíl mezi zastavenou a skončenou exekucí. Když byla ale po čase stěžovateli vysvětlena protiprávnost celé exekuce, neboť

vedlejší účastnice na stěžovateli požadovala nemravně vysoké plnění, stěžovatel se chtěl proti exekuci bránit právě návrhem na zastavení exekuce skončené vymožením podle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. (tak jak to ve výjimečných případech, jako je případ stěžovatele, umožňuje judikatura). Obecné soudy však v ústavní stížnosti napadených usneseních dospěly k závěru, že takto ve věci stěžovatele postupovat nelze, neboť o zastavení stěžovatelovy exekuce již rozhodl soudní exekutor, byť k tomu nebyl věcně příslušný, a soudy jsou jeho rozhodnutím vázány. Stěžovatel ovšem s tímto právním názorem obecných soudů nesouhlasí a považuje rozhodnutí soudního exekutora o zastavení exekuce k návrhu vedlejší účastnice za nicotné (proto jím soudy vázány nejsou). Proto v řízení, z něhož vzešla ústavní stížnosti napadená rozhodnutí, měly obecné soudy rozhodnout tak, jak stěžovatel navrhoval.

III. Posouzení splnění podmínek řízení

9. Ústavní soud se zabýval splněním podmínek řízení a v tomto ohledu shledal, že ústavní stížnost byla podána včas, stěžovatel je k jejímu podání oprávněn, je řádně zastoupen advokátem (§ 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) a k jejímu posouzení je Ústavní soud příslušný.

10. Ohledně přípustnosti ústavní stížnosti, tzn. vyčerpání všech procesních prostředků k ochraně práva, však Ústavní soud konstatuje, že stěžovatel nevyužil možnost podat dovolání, které je třeba před podáním ústavní stížnosti z důvodu její subsidiarity uplatnit (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu), přičemž občanský soudní řád v tomto případě neobsahuje výslovnou výluku soudního přezkumu.

11. V nyní posuzovaném případě však Ústavní soud ústavní stížnost z tohoto důvodu neodmítl pro nepřipustnost. V první řadě se totiž z napadeného usnesení krajského soudu podává, že stěžovatel byl soudem výslovně poučen o nepřipustnosti dovolání, a nelze mu proto přičítat k tíži, že toto poučení (zjevně veden zásadou *iura novit curia*) respektoval. Kromě toho stěžovatel argumentuje přesahem vlastních zájmů, který v ústavní stížnosti blíže a přesvědčivě vysvětluje.

12. Za této situace Ústavní soud nevyčerpání všech procesních prostředků k ochraně práva stěžovatelem (tzn. nepodání dovolání) promínl [§ 75 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu], neboť shledal podstatný přesah vlastních zájmů stěžovatele, který spočívá v potřebě ústavněprávního výkladu zákonné úpravy a předchozí judikatury zdejšího soudu k otázce zastavení exekuce obecným soudem za procesní situace, kdy k tomuto zastavení již došlo soudním exekutorem na návrh oprávněné osoby.

IV. Vyjádření účastníků a vedlejší účastnice řízení

13. Krajský soud ve vyjádření k ústavní stížnosti zcela odkázal na odůvodnění napadeného usnesení s tím, že podle jeho názoru nedošlo k porušení základních práv a svobod stěžovatele. Krajský soud vycházel z usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 2422/2020 ze dne 15. 9. 2020 (rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou dostupná pod <https://www.nsoud.cz/>). Proto navrhl, aby byla ústavní stížnost odmítnuta.

14. Okresní soud ve vyjádření podrobně zrekapituloval průběh řízení před obecnými soudy s tím, že podle jeho názoru v dané věci rozhodl správně.

15. Vedlejší účastnice zdůraznila, že ústavní stížnost stěžovatele považuje za nepřipustnou, neboť stěžovatel v ní předkládá toliko otázky, které byly vyřešeny již judikaturou Ústavního soudu a Nejvyššího soudu – v dané souvislosti vedlejší účastnice odkazuje na usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 2422/2020 a na usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3473/20 ze dne 2. 2. 2021 (rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná pod <http://nalus.usoud.cz/>). Stěžovatel měl podle vedlejší účastnice vyvinout procesní aktivitu a bránit se proti jejímu návrhu na zastavení exekuce. O návrhu na zastavení exekuce pak již nemůže být rozhodnuto znovu, což vedlejší účastnice přirovnává k tomu, jako by mohl člověk

dvakrát zemřít. Stěžovatel svá práva nebránil v rozhodčím ani v exekučním řízení. Mělo-li by nyní dojít znovu k zastavení řízení, je takovýto postup nemravný a nevhodný a odporuje též principu právní jistoty jako základnímu atributu právního státu.

16. Vyjádření účastníků řízení a vedlejší účastnice řízení Ústavní soud nezasílal stěžovateli k replice, neboť tato nepřesahují rámec argumentace ústavní stížnosti a napadených rozhodnutí.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

17. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že není součástí soudní soustavy, a nepřísluší mu proto ani právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41)]. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je proto oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem. Skutečnost, že se obecný soud opřel o právní názor (resp. o výklad zákona, případně jiného právního předpisu), se kterým se stěžovatel neztotožňuje, nezakládá sama o sobě relevantní důvod k podání ústavní stížnosti [viz nález sp. zn. IV. ÚS 188/94 ze dne 26. 6. 1995 (N 39/3 SbNU 281)]. Ústavní soud však na druhé straně konstatuje, že výklad a následná aplikace právních předpisů obecnými soudy mohou být v některých případech natolik extrémní, že vybočí z mezí hlavy páte Listiny, jakož i z principů ovládajících demokratický právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva. To je právě případ stěžovatele.

18. Předně je třeba uvést, že v judikatuře [srov. za všechny nález sp. zn. I. ÚS 1343/20 ze dne 6. 4. 2021 (N 70/105 SbNU 244) a tam citovanou judikaturu Nejvyššího soudu] i v literatuře (srov. k tomu Svoboda, K. Zastavení exekuce již dříve ukončené vymožením. Bulletin advokacie, 2018, č. 4, s. 35–38) je již ustálen závěr, že obecné soudy mohou ve výjimečných případech rozhodnout o zastavení exekuce i po jejím skončení pro vymožení pohledávky, přičemž důvody zastavení exekuce se s ohledem na různorodé skutkové okolnosti jednotlivých případů postupně rozšiřovaly [srov. k tomu např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 9. 2008 sp. zn. 20 Cdo 2706/2007, nález sp. zn. Pl. ÚS 8/06 ze dne 1. 3. 2007 (N 39/44 SbNU 479; 94/2007 Sb.), usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 9. 2015 sp. zn. 26 Cdo 1663/2015]. Šlo přitom o určitý průlom v dosavadním chápání řízení o výkonu rozhodnutí.

19. Dlouhodobě byl totiž respektován závěr, že existence nařízeného, trvajících výkonu rozhodnutí je zvláštní podmínkou řízení o návrhu na jeho zastavení (srov. k tomu například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2005 sp. zn. 20 Cdo 2421/2004). Podstatné bylo též narušení právní jistoty (již vymoženou pohledávku, její příslušenství, náklady exekuce bylo nutno vzhledem k zastavení řízení vrátit, respektive náklady s exekucí spojené musel nově hradit zpravidla oprávněný, když právní úprava nepočítala a nepočítá výslovně s tím, že by mohla být rozhodnutím soudu zastavena již skončená exekuce), jakož i zpochybnění východiska, že v exekučním řízení nelze v zásadě zpochybňovat zjištění a právní závěry soudů, které rozhodovaly o věci samé [srov. k tomu například nález sp. zn. Pl. ÚS 9/15 ze dne 8. 8. 2017 (N 138/86 SbNU 333; 338/2017 Sb.)]. Přitom hlavním smyslem tohoto posunu bylo zabránit zjevným nespravedlnostem zejména při poskytování spotřebitelských úvěrů nebankovními společnostmi, kdy – navíc – exekučním titulem byl rozhodčí nález [srov. například nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 199/11 ze dne 26. 1. 2012 (N 21/64 SbNU 205)].

20. Bývá v této souvislosti rovněž upozorňováno (srov. k tomu Mádr, J. Význam procesního prostředí pro vymahatelnost práva. Komorní listy, 2019, č. 4, s. 48–50), že závěry uvedené ve shora citované judikatuře Ústavního soudu a Nejvyššího soudu jsou nestandardní, a jde tak ze strany soudů o reakci na aktuální situaci na trhu se spotřebitelskými úvěry. Na druhou stranu uvedená judikatorní východiska nelze zkratkovitě vnímat tak, že každá

exekuce skončená vymožením, jež má skutkový základ ve spotřebitelském úvěru, by měla (či dokonce musela) být automaticky zastavena. Vždy je třeba vzít v potaz konkrétní okolnosti případu, to znamená posoudit, zda podmínky příslušné smlouvy o úvěru lze označit za zjevně nespravedlivé. To přitom nejen vzhledem k parametrům obsaženým v úvěrové smlouvě, ale také k tomu, zda se úvěrovaný (dříve dlužník) v řízení, v němž bylo rozhodováno o věci samé, procesně aktivně bránil (resp. zda měl vůbec reálnou možnost se bránit) anebo se vyskytly další významné okolnosti (srov. k tomu např. usnesení sp. zn. III. ÚS 3007/17 ze dne 10. 7. 2018).

21. Ve stěžovatelově případě však ze strany obecných soudů vůbec nebylo přistoupeno k posouzení, jak vyplývá i z výše uvedené rekapitulace, zda je i vzhledem k postavení vedlejší účastnice jako úvěrující (dříve věřitelky) spravedlivé, aby stěžovatelovu návrhu na zastavení exekuce skončené vymožením bylo za daných okolností vyhověno. Jak se totiž podává ze shora uvedeného, obecné soudy setrvaly u konstatování nedostatku podmínek řízení z důvodu zastavení exekuce usnesením soudního exekutora. Splněním podmínek pro zastavení exekuce ke stěžovatelovu návrhu se proto věcně vůbec nezabývaly (byť nerozporovaly možnost zastavení již skončené exekuce soudem plynoucí z judikatury Ústavního soudu a Nejvyššího soudu).

22. Právě v tomto ohledu spatřuje Ústavní soud v napadených rozhodnutích ústavní deficit. Z ustálené judikatury Nejvyššího soudu, aprobované i Ústavním soudem, se totiž podává, že exekuční řízení končí vymožením pohledávky (srov. § 51 exekučního řádu), nicméně je-li exekuční titul od počátku nevykonatelný, je třeba zastavit exekuci i poté, co bylo vymáhané plnění vymoženo (viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 8. 2017 sp. zn. 20 Cdo 3331/2017), a soud proto nesmí rezignovat na potřebu ochrany povinného, vyjde-li dodatečně najevo, že exekuce byla od samého počátku vedena a provedena na základě nezpůsobilého exekučního titulu a tuto ochranu lze realizovat toliko dodatečným rozhodnutím o zastavení exekuce (viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2019 sp. zn. 20 Cdo 3159/2019).

23. Pokud však v nyní posuzované věci došlo k vymožení pohledávky a soudní exekutor podle § 46 odst. 8 exekučního řádu dne 25. 4. 2019 oznámil skončení exekuce s výslovným konstatováním, že jeho pověření k provedení exekuce zaniklo a automaticky zanikly rovněž právní účinky všech exekučních příkazů vydaných v tomto řízení, je třeba přisvědčit stěžovateli potud, že následné usnesení o zastavení exekuce ze dne 30. 4. 2019 k návrhu oprávněné bylo vydáno až poté, co soudnímu exekutorovi zaniklo oprávnění k vedení exekuce [§ 51 písm. c) exekučního řádu].

24. Okresní soud a ani krajský soud se však touto otázkou nezabývaly a pouze konstatovaly, že předmětným usnesením soudního exekutora byla exekuce pravomocně zastavena. Vyšly přitom z již citovaného usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 2422/2020, v němž Nejvyšší soud posuzoval případ vyznačující se obdobnými skutkovými okolnostmi jako v případě stěžovatele, kdy stejný soudní exekutor rovněž k návrhu nynější vedlejší účastnice jako oprávněné zastavil již skončenou exekuci. Nejvyšší soud v tomto usnesení dospěl k závěru, že soudní exekutor nemá rozhodnout o zastavení exekuce již skončené vymožením a k takovému kroku má za výjimečných okolností přistoupit exekuční soud, a nikoliv exekutor. Současně však Nejvyšší soud uvedl, že takovéto pochybení soudního exekutora nepředstavuje vykročení z jemu svěřené pravomoci, nýbrž jde o rozhodování mimo rámec jeho věcné příslušnosti. Už proto nelze podle Nejvyššího soudu rozhodnutí soudního exekutora vydané mimo věcnou příslušnost považovat za nicotné s tím, že nemá žádných právních účinků. Naopak, takové rozhodnutí soudního exekutora vytváří překážku věci rozhodnuté a po jeho právní moci nelze exekuci zastavit znovu rozhodnutím soudu, byť i z jiného důvodu uvedeného v § 268 odst. 1 o. s. ř. Nadto Nejvyšší soud i v tehdy hodnocené věci zdůraznil, že povinný se

mohl věcně nepřislušnému rozhodnutí soudního exekutora bránit opravnými prostředky, což neučinil.

25. Pro úplnost a korektnost je vhodné dodat, že ústavní stížnost směřující proti usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 2422/2020 byla shora citovaným usnesením Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3473/20 odmítnuta jako zjevně neopodstatněná podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu. K tomu je nicméně vhodné též uvést, že usnesení, kterým je návrh odmítnut, Ústavní soud nezavazuje ve smyslu ustanovení § 23 ve spojení s § 13 zákona o Ústavním soudu, jelikož smyslem odmítnutí návrhu pro zjevnou neopodstatněnost není vyjádřit se k meritu věci, nýbrž pouze vyložit, z jakých důvodů se nebude podaným návrhem věcně zabývat.

26. Se shora uvedeným právním závěrem Nejvyššího soudu, podle kterého i rozhodnutí soudního exekutora vydané mimo jeho věcnou příslušnost vytváří překážku věci rozhodnuté, se Ústavní soud neztotožňuje.

27. Předně, podle ustáleného doktrinárního názoru působnost státního orgánu představuje právem stanovený předmět, obsah a rozsah jeho činnosti, zatímco v případě jeho pravomoci se jedná o určité právní prostředky, které má státní orgán k realizaci své působnosti (srov. např. Filip, J., Svatoň, J., Zimek, J. *Základy státovědy*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, str. 33–35). V případě, kdy soudnímu exekutorovi v důsledku vymožení pohledávky skončilo jeho oprávnění, je proto jeho postavení srovnatelné se situací, jako když by vůbec nebyl označen v exekučním návrhu, a nepřislušelo by mu proto v dané věci ani činit jakékoliv úkony – tzn. nedisponuje žádnými právními prostředky k realizaci své působnosti. Toto je ovšem nedostatek rozhodovací pravomoci, nikoliv věcné příslušnosti, jak dovodil Nejvyšší soud. Z tohoto závěru o nedostatku rozhodovací pravomoci pak ovšem logicky plyne další závěr, spočívající v absenci jakýchkoliv procesních následků takového rozhodnutí vydaného soudním exekutorem mimo jeho rozhodovací pravomoc.

28. Ústavní soud se neztotožňuje rovněž se závěrem, že by ochrana práv povinného proti popsánému postupu soudního exekutora a oprávněného – kdy soudní exekutor k návrhu oprávněného přistoupil k zastavení již skončené exekuce – byla v nyní posuzované věci dostatečně a efektivně zajištěna tím, že povinný, na němž již byla veškerá plnění vymožena, může podat proti takovému rozhodnutí soudního exekutora odvolání; pokud ale takto nepostupuje, znamená to, že dostatečně nedbal svých práv, a už proto má být jeho ústavní stížnost odmítnuta jako zjevně neopodstatněná. Obecné soudy totiž vytýkají stěžovateli, že nepodal odvolání proti usnesení, kterým soudní exekutor zastavil exekuci na návrh oprávněného podle § 268 odst. 1 písm. c) o. s. ř. Toto rozhodnutí podle nich zakládá překážku věci rozhodnuté, a proto se stěžovatel nemůže nyní domáhat zastavení exekuce z důvodů podle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř.

29. K tomu Ústavní soud uvádí, že výklad obecných soudů by ve svém důsledku znamenal, že stěžovatel měl brojit proti zastavení exekuce – tedy proti výroku, s nímž přísně vzato souhlasí – jen kvůli důvodu, pro který k zastavení exekuce bylo přistoupeno. Podle § 202 odst. 3 o. s. ř. přitom není odvolání směřující jen proti důvodům rozhodnutí přípustné a možnost podat odvolání proti rozhodnutí o zastavení exekuce, kterým bude brojeno toliko proti důvodu tohoto zastavení, nebyla jednoznačně dovozena ani v judikatuře (byť v odborné literatuře se lze setkat s názory dovozujícími přípustnost takového odvolání, viz Pařízek, I. *Konkurence a prioritizace důvodů k zastavení exekuce*. Právní rozhledy. 2019, č. 18, s. 642 a násl.). Odvolání proti rozhodnutí soudního exekutora, vydanému navíc mimo jeho rozhodovací pravomoc, proto za současného stavu nelze označit za účinný prostředek ochrany stěžovatelových práv, který stěžovatel musel bezpodmínečně využít. Ústavní soud v tomto ohledu odkazuje rovněž na přiléhavou stížnostní argumentaci, podle které právní laik těžko může vědět, že po rozhodnutí soudního exekutora o skončení exekuce již nemá být exekutorem rozhodováno o jejím zastavení a že je z pohledu povinného dán ve svých důsledcích poměrně dramatický rozdíl mezi

jednotlivými důvody, podle nichž k zastavení exekuce dochází. Jak se navíc podává z níže uvedeného, předmět rozhodování o zastavení řízení byl v obou případech odlišný.

30. Vedle právě uvedených důvodů, pro které není důvodné vytýkat nepodání odvolání stěžovatelem proti usnesení soudního exekutora o zastavení exekuce, neboť se zjevně nejednalo o efektivní prostředek ochrany jeho práv, vede Ústavní soud k odklonu od předpokladu nedostatečné bdělosti povinného také další nálezová judikatura.

31. Ústavní soud totiž například v nálezu sp. zn. II. ÚS 1782/19 ze dne 8. 10. 2019 (N 172/96 SbNU 197) nebo v nálezu sp. zn. II. ÚS 3303/18 ze dne 28. 5. 2019 (N 100/94 SbNU 221) zdůraznil (srov. bod 17 nálezu sp. zn. II. ÚS 1782/19), že „exekutor sice při své činnosti vystupuje v postavení podnikatele, na druhou stranu jeho funkce má i nezpochybnitelné veřejnoprávní rysy. Již proto se jeho úkony považují za úkony soudu v mezích jeho oprávnění (resp. povinností). Tyto zvýšené nároky jsou exekutorovi kompenzovány mimo jiné tak, že ač svoji činnost vykonává na vlastní odpovědnost (riziko), odměna (tedy jeho zisk) a náklady jeho činnosti jsou mu hrazeny – na rozdíl od běžného podnikatele – odděleně (stát tedy pomocí právní regulace eliminuje situace, kdy by exekutorovi jeho činnost negenerovala vůbec žádný zisk, a to navíc za situace, kdy exekutoři mají na provádění exekucí v podmínkách České republiky v podstatě monopol). Nazíráno tímto hlediskem se pak podle Ústavního soudu nejví nepřiměřené, považuje-li zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, činnost exekutora za výkon státní správy ve smyslu § 3 odst. 1 písm. b) právě citovaného zákona, za niž stát – se všemi důsledky pro exekutora – odpovídá podle § 4 citovaného zákona jako za eventuálně nesprávný úřední postup ...“.

32. Právní názor zastávaný Nejvyšším soudem ve shora citovaném usnesení tak ve svém důsledku porovnává „bdělost povinného“ s „předpokladem správnosti“ rozhodnutí orgánů veřejné moci, přičemž je zjevné, že uvedená správnost rozhodování či rozhodnutí orgánů veřejné moci (zde soudního exekutora) musí být v poměrech dané věci z hlediska fungování státu prioritní. Postoj Nejvyššího soudu rovněž dostatečně nezohledňuje povahu rozhodnutí soudního exekutora o zastavení již skončené exekuce, kdy exekutor si musel minimálně klást otázku, proč by měl vedlejší účastníci navrhované rozhodnutí vydat, věděl-li, že daný výkon rozhodnutí z pohledu jeho pověření jako exekutora již zanikl. V nyní posuzované věci ostatně z oznámení o skončení exekuce ze dne 25. 4. 2019 výslovně plyne, že soudní exekutor účastníkům řízení sdělil, že jeho pověření k provedení exekuce zaniká (!). Takováto otázka se pak stává o to naléhavější v kontextu nyní hodnocené věci, kdy ani vedlejší účastnice se ve svém vyjádření k ústavní stížnosti nesnaží jakkoliv vysvětlit, proč zastavení exekuce, která pro ni skončila zcela žádoucím způsobem – tedy vymožením – vlastně navrhovala. Naopak neopomněla ve svém vyjádření zdůraznit, že měl-li stěžovatel pochybnosti o správnosti takového postupu, měl se proti němu bránit.

33. Podle ustanovení § 6 věty druhé o. s. ř. přitom platí, že „[u]stanovení tohoto zákona musí být vykládána a používána tak, aby nedocházelo k jejich zneužívání“. Bylo proto úkolem obecných soudů, aby se i v nyní posuzované věci, a to právě s ohledem na shora popsané skutkové okolnosti a na postup soudního exekutora a oprávněné osoby, pečlivě zabývaly otázkou, zda z jejich strany nedošlo ke zneužití předmětného procesního institutu zastavení (již skončené) exekuce.

34. S ohledem na v předchozích odstavcích popsané okolnosti případu, které bohužel – jak vyplývá i z judikatury samotného Krajského soudu v Ostravě založené ve spise okresního soudu – nejsou nikterak výjimečné, neboť různí soudní exekutoři k návrhu oprávněných přistupují k zastavení jimi vedených a již skončených řízení, je pak nutno podle Ústavního soudu zdůraznit následující.

35. Shora uvedená judikatura Nejvyššího soudu a Ústavního soudu umožňující ve výjimečných případech, jejichž okolnosti soudy individuálně posoudí, zastavení exekuce již skončené vymožením, logicky vychází z toho, že orgány veřejné moci, jež se na vedení exekuce podílely, postupovaly v souladu se zákonem a nedocházelo ani ke zneužívání práva (§ 6 věta druhá o. s. ř.). V případě, jenž je nyní předmětem přezkumu Ústavního soudu, ovšem soudní exekutor – a to ani podle obecných soudů – v souladu se zákonem nepostupoval, když i z toho důvodu jeho rozhodnutí stěžovatel mohl napadnout odvoláním, což ale – podle Ústavního soudu z ospravedlnitelných důvodů – neučinil. Vzhledem k tomu, že celý koncept možného zastavení již skončené exekuce byl dovozen soudními rozhodnutími, která zjevně musela překonat mnoho do té doby neotřesitelných principů civilního řízení, včetně toho, že dovolila „oživovat“ již skončená řízení, a to dokonce bez rámce zákonem stanovené lhůty – kdy přiměřenost doby uplynulší od vymožení plnění v exekučním řízení posuzují obecné soudy při úvaze, zda jsou splněny podmínky pro dodatečné zastavení exekuce – pak nutno podle Ústavního soudu též judikatorně zohlednit nově vyvstalou okolnost v podobě zastavení exekuce soudním exekutorem vzdor jeho chybějící rozhodovací pravomoci.

36. Vedle nezákonnosti rozhodnutí exekutora (absence rozhodovací pravomoci) nelze za přílehlavou označit ani argumentaci obecných soudů, že rozhodnutí soudního exekutora o zastavení exekuce na návrh oprávněného podle § 268 odst. 1 písm. c) o. s. ř. vytváří překážku věci pravomocně rozhodnuté a brání rozhodování o zastavení exekuce z důvodů podle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. Zatímco totiž předmětem rozhodování o zastavení exekuce na návrh oprávněného podle § 268 odst. 1 písm. c) o. s. ř. je, zda exekuce má být prováděna do budoucna, aniž by byla jakkoliv hodnocena legalita dosud proběhlé části exekučního řízení, při rozhodování o návrhu na zastavení již skončené exekuce dle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. soudy – vedeny výše specifikovanou ustálenou judikaturou – hodnotí naopak právě to, zda exekuce byla vedena po právu či nikoliv v minulosti. Je tak zřejmé, že rozhodnutí o zastavení exekuce k návrhu oprávněného podle § 268 odst. 1 písm. c) o. s. ř. není totožné s rozhodnutím k návrhu povinného dle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř., jelikož předměty těchto rozhodnutí jsou odlišné, a nebylo proto rozhodováno ve stejné věci podle § 159a odst. 4 o. s. ř.

37. Ačkoliv je tedy z formálního hlediska v obou případech rozhodováno o zastavení exekuce, z materiálního hlediska nelze v těchto specifických procesních situacích a s ohledem na judikatorní vývoj hodnotit předmět rozhodování jako zcela totožný. Ostatně i v odborné literatuře byl na základě těchto úvah již vyjádřen názor, že dojde-li k zastavení exekuce k návrhu oprávněného, „usnesení o zastavení exekuce nebude na překážku věci rozsouzené potud, aby se k případnému pozdějšímu, novému návrhu povinného opětovně zkoumalo, zda je namíste exekuci dodatečně zastavit dle § 268 odst. 1 písm. h) [o. s. ř.]“ (Pařízek, I. Konkurence a prioritní důvodů k zastavení exekuce. Právní rozhledy. 2019, č. 18, s. 642 a násl.).

38. Je proto namíste rozlišovat mezi tzv. prioritním a neprioritním způsobem zastavení exekuce. Zastavení exekuce podle § 268 odst. 1 písm. a), b) a h) o. s. ř. je totiž prioritní a má přednost před zastavením exekuce na návrh oprávněného [§ 268 odst. 1 písm. c) o. s. ř.]. U posledně jmenovaného důvodu zastavení exekuce je navíc třeba uvést, že k zastavení dochází až *ex nunc*, a i proto nemůže být upřednostněn, jsou-li splněny důvody zastavení exekuce jiné. Jak k tomu trefně konstatuje K. Svoboda (Zastavení exekuce. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, str. 179), „připustil-li Ústavní soud a Nejvyšší soud, že z tzv. prioritních důvodů je možné zastavit exekuci, která již skončila vymožením (je toho totiž třeba k ochraně zájmů povinného), musí totéž platit i pro případ, že exekuce byla zastavena z nesprávného a neprioritního důvodu“.

39. Jinak řečeno, za situace, kdy judikatura dospěla k závěru o možnosti v některých případech zastavit exekuční řízení soudním rozhodnutím i tehdy, byla-li již pohledávka vymožena, není důvod, aby obecné soudy nemohly rozhodovat i v těch případech, kdy exekuční řízení zastaví soudní exekutor, a to v jednoznačném a vědomém (viz shora citované oznámení o skončení exekuce ze dne 25. 4. 2019) rozporu se zákonem. Právo má totiž sloužit k hledání

a nalézání spravedlivých řešení společenských konfliktů, má představovat předvídatelný a logický systém pravidel chování a nesmí se stávat účelovým prostředkem k dosažení nespravedlivých výhod oproti ostatním. Právě k takovému výsledku by však docházelo, pokud by Ústavní soud akceptoval, že za situace, kdy judikatura vytvořila možnost „otevření“ již skončeného exekučního řízení v důsledku vymožení pohledávky, by se tato možnost zase „uzavřela“ v důsledku zcela zjevně účelově podávaných návrhů na zastavení exekuce ze strany oprávněných osob, jak se tomu stalo i v nyní posuzované věci.

40. Proto je v těchto případech nutné, aby se obecné soudy v tomto a obdobných případech vždy zabývaly i tím, zda exekutor měl rozhodovací pravomoc k tomu, aby řízení o již skončené exekuci zastavil, a zda důvodem tohoto zastavení nebyl pouze zájem fakticky zvýhodnit oprávněného a zneužívat právo (§ 6 věta druhá o. s. ř.). Pokud soudy zjistí, že soudní exekutor rozhodovací pravomoc k zastavení již skončené exekuce neměl, nenastane překážka věci pravomocně rozhodnuté a samy pak k návrhu povinného mohou přistoupit k zastavení již skončené exekuce na základě tzv. prioritního důvodu, pokud k takovému postupu na základě posouzení individuálních okolností případu a v souladu s ustálenou judikaturou shledají naplnění příslušných podmínek.

41. Obecné soudy totiž nemohou rezignovat na svoji ústavní povinnost chránit základní práva a svobody (čl. 4 Ústavy), nezabývat se konkrétními okolnostmi daného exekučního řízení a motivací jeho jednotlivých účastníků a nehledat řešení, které považují za nejvíce spravedlivé. Takovýmto řešením však v nyní rozhodované věci není to, které zvolily obecné soudy, které se vůbec nezabývaly tvrzenou nemravností celé exekuce a účelovostí jednání oprávněné vedlejší účastnice.

42. Pokud proto okresní soud a krajský soud v právě posuzované věci k zastavení skončené exekuce k návrhu stěžovatele jako povinného z čistě procesního důvodu a bez zkoumání dalších relevantních okolností namítaných stěžovatelem nepřistoupily, nedostály tím své povinnosti naplnit principy sledující – za specifických podmínek – ochranu dlužníka (úvěrovaného-stěžovatele).

43. Ústavnímu soudu proto nezbylo než výše uvedená rozhodnutí obecných soudů zrušit podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu, neboť jimi došlo k porušení stěžovatelova práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. V této fázi řízení se však Ústavní soud nemohl zabývat tvrzeným porušením vlastnického práva stěžovatele, neboť přezkoumávaná rozhodnutí obecných soudů jsou čistě procesní a z jejich povahy je zřejmé, že jimi samotnými nemohlo být bezprostředně zasaženo do tohoto základního práva stěžovatele.

Č. 167**Důvody pro rozhodnutí o změně ve složení senátu
podle § 262 trestního řádu
(sp. zn. IV. ÚS 839/21 ze dne 30. září 2021)**

I. Rozhodnutí o změně ve složení senátu podle § 262 trestního řádu nemůže být založeno na obecné výtce hodnocení důkazů soudem nižšího stupně. Pochybení odůvodňující takový postup odvolacího soudu musí být konkrétně a jednoznačně pojmenována.

II. Důvodem pro postup podle § 262 trestního řádu nemohou samy o sobě bez dalšího být ani veřejné výroky soudců nižšího stupně na adresu odvolacího soudu, i kdyby překračovaly meze přijatelné kritiky v rámci soudcovského stavu. Takové vyjádření může být důvodem pro změnu rozhodujícího soudce pouze tehdy, je-li z jeho obsahu zřejmá neschopnost nebo neochota rozhodnout danou věc v souladu s právními předpisy; takové veřejné vyjádření předsedy senátu nemůže být podle § 262 trestního řádu důvodem pro nařízení výměny celého senátu.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Pavla Šámala a soudců Josefa Fialy a Jana Filipa (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatelky A. F., zastoupené JUDr. Hanou Karáskovou, advokátkou, sídlem Komunardů 431/12, Praha 7 – Holešovice, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 3. února 2021 sp. zn. 11 To 70/2020, za účasti Vrchního soudu v Praze jako účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 3. února 2021 sp. zn. 11 To 70/2020 bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatelky na řádné soudní řízení podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s právem na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 3. února 2021 sp. zn. 11 To 70/2020 se ruší.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedeného usnesení Vrchního soudu v Praze (dále též jen „vrchní soud“) s tvrzením, že jím došlo k porušení jejího ústavního práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Současně navrhuje, aby Ústavní soud odložil vykonatelnost napadeného usnesení, a to z důvodu hospodárnosti trestního řízení.

2. Z ústavní stížnosti a napadeného rozhodnutí se podává, že Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) rozhodoval ve věci sp. zn. 49 T 12/2017 o obžalobě proti stěžovatelce

pro podezření ze spáchání zločinu podvodu podle § 209 odst. 1 a odst. 5 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, kterého se měla dopustit, stručně řečeno, tak, že v šesti případech od poškozených získala peněžní prostředky (v řádu stovek tisíc korun od každého poškozeného) pod záminkou zprostředkování uzavření nájemní smlouvy a následného převodu bytové jednotky do „osobního“ vlastnictví poškozených. Toto zprostředkování však nezařídila a poskytnuté finanční prostředky poškozeným nevrátila, čehož si měla být od počátku vědoma.

3. V posuzované věci městský soud vynesl tři zprošťující rozsudky, neboť popsané jednání neshledal trestným činem. V pořadí v posledním rozsudku (ze dne 26. 6. 2020 č. j. 49 T 12/2017-2830) uvedl, že není pochyb o tom, že skutky, jak jsou popsány v obžalobě, se staly. Není však naplněna subjektivní stránka trestného činu podvodu. Ani opakovaně doplněné dokazování nepotvrdilo, že by stěžovatelka již při komunikaci s poškozenými věděla, že slibuje nereálné a že měla více informací než svědek K., který byl v jiném trestním řízení zproštěn obžaloby pro totožnou trestnou činnost. Tento svědek, stěžovatelka a další makléři se stali oběťmi odsouzeného Š., který jim sliboval možnost zajištění nelegální privatizace bytů. Stěžovatelka si byla vědoma, že jedná potenciálně protiprávně, avšak nikoliv způsobem podvodného vylákání peněžních prostředků od poškozených, nýbrž ovlivňováním privatizace bytů. Ze žádného z provedených důkazů nevyplynulo, že by stěžovatelka chtěla poškozené podvést a tím by se odlišila od ostatních osob zapojených do uvedeného jednání. Nelze tak u ní podle městského soudu shledat ani úmysl nepřímý. Přitom městský soud v uvedeném rozsudku (jako reakci na předchozí rozhodnutí vrchního soudu) uvedl, že již podle svého názoru překročil hranici, která přísluší nezávislému soudu, a nahrazoval činnost státního zástupce v prokazování viny. Některé názory odvolacího soudu a státního zástupce proto již považoval spíše za presumpci viny, aniž by měly oporu v provedených důkazech. Ani případná lhotejnost (či neopatrnost) stěžovatelky k osudu peněžních prostředků poškozených nepostačuje k závěru o úmyslném zavinění. Dále městský soud v této souvislosti poznamenal, že odvolací soud, jehož závěry městský soud zásadně respektuje, by se měl vystríhat snah o vytváření vlastních závěrů o skutkovém stavu věci v řízení, v němž městský soud provedl celé dokazování.

4. Proti rozsudku městského soudu podal státní zástupce odvolání, z jehož podnětu vrchní soud v neveřejném zasedání (potřetí) zrušil výrokem I rozsudek městského soudu a výrokem II podle § 262 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), nařídil, aby byla věc projednána a rozhodnuta v jiném složení senátu. Vrchní soud připomněl, že v dané věci jde již o jeho třetí zrušující usnesení. Prvním usnesením (ze dne 21. 1. 2019 sp. zn. 4 To 49/2018) věc městskému soudu vrátil s tím, aby vyslechl stěžovatelku a vyjmenované svědky a vyžádal si související spis Obvodního soudu pro Prahu 1. Druhým usnesením (ze dne 3. 2. 2020 sp. zn. 11 To 47/2019) věc městskému soudu vrátil s tím, aby vyslechl další nové svědky a vyžádal si další listiny (např. daňová přiznání) k ověření majetkového stavu obchodní společnosti ovládané stěžovatelkou.

5. Podle vrchního soudu se městský soud ani ve svém třetím rozhodnutí nevypořádal se všemi okolnostmi významnými pro rozhodnutí. Zejména s možnou variantou naplnění subjektivní stránky zločinu podvodu formou nepřímého úmyslu podle § 15 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku. Dále městský soud nehodnotil, jak měla stěžovatelka finanční prostředky poškozených zajištěny a zda informace, kterými disponovala, byly natolik dostatečné, aby při rozumových schopnostech stěžovatelky a její před poškozenými najevo dávané obchodní zdatnosti mohly podle vrchního soudu vyloučit „lehkomyslnost, nedbalost a naivitu, které by byly jistou formou srozumění“ ve smyslu § 15 odst. 2 trestního zákoníku. To se mělo promítnout do obezřetnosti stěžovatelky při svěřování cizích peněz další osobě. Městský soud by podle vrchního soudu neměl odhlédnout od tvrzení stěžovatelky „že měla 3 měsíce na to, aby našla nového zájemce na byt, který by zaplatil částku, kterou za byt zaplatil odstupující klient, první část peněz uvedená v rezervační smlouvě sloužila pro vyrovnání bývalému

nájemci, nebo jako odměna za to, že se klient dozví, kolik má napsat jako nabídku do výběrového řízení“. Dále vrchní soud poukázal na ustanovení smlouvy uzavřené mezi stěžovatelkou a poškozenými, bránící po určitou dobu vrácení poskytnutých prostředků. Vrchní soud proto uvedl, že městský soud by měl posoudit, zda byli poškození stěžovatelkou upozorněni na to, že možná nebude schopna finanční prostředky řádně a včas vrátit, přičemž bude muset učinit závěr o charakteru vztahu mezi stěžovatelkou a dalšími uvedenými prostředníky. Vrchní soud dále upozornil na to, že po vzetí jedné z jednajících osob do vazby začala stěžovatelka používat jiné druhy smluv, proto též bude muset městský soud posoudit charakter a obsah jednotlivých uzavřených smluv. Též bude muset posoudit obsah výpovědí jednotlivých poškozených, kteří shodně vyloučili, že jimi skládané finanční prostředky budou použity na ovlivnění výběrových řízení, jinak řečeno na úplatky, a dále zda stěžovatelka měla možnost v inkriminovanou dobu naplnit účel smluv. Nepochybně se bude muset městský soud zabývat tvrzením stěžovatelky, že peníze bez potvrzení předávala dalším osobám. Na zvážení městskému soudu dal vrchní soud opětovný výslech jedné z poškozených a dalších svědků.

6. Důvodem pro výrok o změně ve složení senátu městského soudu je podle vrchního soudu skutečnost, že se senát městského soudu opakovaně dopustil natolik závažných procesních pochybení, v jejichž důsledku musely být již tři rozsudky zrušeny. Neřídil se závaznými pokyny vrchního soudu, neboť u důkazů, které vyznívaly v neprospěch obžalované, „devalvoval“ jejich hodnotu. Hodnocení důkazů nebylo podle vrchního soudu zcela přesvědčivé a někdy neslo dokonce prvky libovůle a svévole. Za této situace vyslovil vrchní soud pochybnost, zda by rozhodující senát byl schopen zajistit dodržení všech základních zásad trestního řízení.

7. Dále vrchní soud ocitoval část ústního vyhlášení rozsudku městského soudu (jeho předsedkyní), z něhož je podle něj zřejmé, že nemůže danou trestní kauzu napříště objektivně projednat a rozhodnout. Uvádí: „... Pokud jde o činnost Vrchního soudu v Praze, jak jinak je možno vnímat důkazy, pokud skutečně reálně probíhají před nalézacím soudem, a jak jinak, a stává se to, to vyloučeno není, může vnímat situaci soudce, ne celý senát, co si budeme vyprávět, na vrchním soudě rozhoduje sice senát, ale fakticky spis zná a někdy povrchně jenom jedinej člověk, když tam nemá ten přímý vjem, když nevnímá důkazy vlastními smysly, ale jako pouze čtenář ... Některé argumenty, které zazněly v tom písemném odůvodnění Vrchního soudu v Praze, bych označila a omlouvám se za ten výraz, za takové báje, pouštění fantazii na uzdu v situaci, kdy to nebyl vrchní soud, který by provedl jediný důkaz a nezabýval se do takových detailů tím přílohovým spisem ... Neumím si představit, jaké další návrhy doplnění důkazů si dokáže vymyslet Vrchní soud v Praze ...“ Z těchto důvodů považoval vrchní soud postup podle § 262 trestního řádu za opodstatněný.

II. Argumentace stěžovatelky

8. Stěžovatelka namítá, že u vrchního soudu jako soudu odvolacího rozhodoval nepřislušný senát. Podle účinného rozvrhu práce neměl senát 11 To rozhodovat o majetkových trestných činech. O odvolání státního zástupce (třetím v pořadí) tak měl rozhodovat jeden ze senátů specializovaných na tuto agendu. Ostatně o odvolání proti prvnímu rozsudku městského soudu rozhodoval senát 4 To, což byl specializovaný senát řešící majetkovou trestnou činnost.

9. Právo na zákonného soudce však vrchní soud porušil rovněž tím, že po zrušení rozhodnutí městského soudu nařídil projednání věci jiným senátem. Vrchní soud tento svůj výrok nedostatečně odůvodnil, neboť jeho vlastní závěry jsou vzájemně rozporné. Městský soud navíc vždy (po dvou zrušujících rozhodnutích) požadavkům vrchního soudu vyhověl. Důkazy pak hodnotil sám, nezávisle, jak mu prikazuje i ústavní pořádek. Sám odvolací soud nemůže důkazy, které neprovedl, přehodnocovat. K tomu stěžovatelka poukazuje na skutečnost, že neveřejné zasedání, v němž vrchní soud přezkoumal 84 stran čítající rozsudek městského soudu, trvalo podle protokolu 30 minut. Postup vrchního soudu je zjevně v rozporu

s ustálenou judikaturou Ústavního soudu týkající se jak přehodnocování důkazů, tak účelových změn rozhodujících senátů soudů prvního stupně.

III. Vyjádření ostatních účastníků řízení a replika stěžovatelky

10. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření ostatním účastníkům řízení.

11. Vrchní soud ve svém vyjádření odkázal na napadené rozhodnutí. Dále uvedl, že věc byla rozhodnuta v souladu s rozvrhem práce. Proto je podle jeho názoru namístež ústavní stížnost zamítnout.

12. Vrchní státní zastupitelství v Praze (dále jen „vrchní státní zastupitelství“) ve svém vyjádření uvedlo, že již předchozí rozhodnutí vrchního soudu bylo vydáno v senátu 11 To. Z rozvrhu práce vyplývá, že soudkyně Elsnicová byla změnou rozvrhu práce přidělena do senátu 11 To, kam ji předmětný spis „následoval“. Dále poukázalo na to, že vrchní soud v napadeném rozhodnutí podrobně vysvětlil jak důvody zrušení rozsudku městského soudu, tak důvody pro změnu složení rozhodujícího senátu. V závěru vyjádření se vrchní státní zastupitelství vzdalo postavení vedlejšího účastníka v řízení o ústavní stížnosti, takže s ním již dále jako s vedlejším účastníkem nebylo jednáno.

13. K výzvě Ústavního soudu městský soud uvedl, že nepovažuje za vhodné, aby se k dané věci v současné procesní fázi vyjadřoval. Stejně tak se vyjádřilo i Městské státní zastupitelství v Praze (dále jen „městské státní zastupitelství“), ve svém vyjádření uvedlo, že nebude hodnotit organizaci senátů vrchního soudu. Se změnou rozhodujícího senátu pak souhlasí.

14. Soudce zpravodaj následně zaslal uvedená vyjádření stěžovatelce na vědomí a k případné replice. Této možnosti stěžovatelka využila. V replice uvedla, že vyjádření vrchního soudu je naprosto obecné. Z vyjádření vrchního státního zastupitelství (které se vzdalo postavení vedlejšího účastníka) podle stěžovatelky vyplývá uznání porušení práva na zákonného soudce. Vyjádření městského státního zastupitelství je podle ní v rozporu s principem presumpce nevin.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

15. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva; ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*). Brojí-li ústavní stížnost proti postupu podle § 262 trestního řádu, dovodil Ústavní soud v minulosti opakovaně její přípustnost [srov. např. nálezy Ústavního soudu ze dne 6. 6. 2002 sp. zn. III. ÚS 711/01 (N 66/26 SbNU 193), ze dne 12. 1. 2005 sp. zn. III. ÚS 441/04 (N 6/36 SbNU 53), ze dne 5. 3. 2013 sp. zn. II. ÚS 3564/12 (N 38/68 SbNU 391), ze dne 1. 12. 2015 sp. zn. II. ÚS 2766/14 (N 202/79 SbNU 281), ze dne 21. 6. 2016 sp. zn. I. ÚS 794/16 (N 118/81 SbNU 833), ze dne 5. 2. 2019 sp. zn. IV. ÚS 4091/18 (N 22/92 SbNU 218); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>].

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

16. Ústavní soud posoudil všechny výše uvedené skutečnosti a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, neboť z dále uvedených důvodů vrchní soud podle Ústavního soudu porušil stěžovatelčino právo na řádně vedené soudní řízení ve spojení s právem na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny.

V. a) Složení rozhodujícího senátu Vrchního soudu v Praze

17. V první řadě se Ústavní soud musel zabývat námitkou porušení práva na zákonného soudce založenou na tvrzení o nenáležitě specializaci ve věci rozhodujícího senátu vrchního soudu. Stěžovatelka namítala, že o odvolání státního zástupce rozhodoval senát 11 To, který nemá podle rozvrhu práce rozhodovat o trestných činech proti majetku a trestných činech hospodářských. O podaném odvolání měl podle ní rozhodovat některý ze specializovaných senátů, který již ostatně rozhodoval o prvním podaném odvolání (usnesení vrchního soudu ze dne 21. 1. 2019 sp. zn. 4 To 49/2018).

18. Jak Ústavní soud ustáleně judikuje [v poslední době např. v nálezu ze dne 31. 8. 2021 sp. zn. IV. ÚS 3011/20 (N 153/107 SbNU 278) s obsáhlým přehledem relevantní judikatury], musí (s ohledem na imperativ obsažený v čl. 38 odst. 1 Listiny) přidělování a přerozdělování věcí jednotlivým soudcům probíhat na základě předem stanovených, přezkoumatelných a ústavně souladných (libovůli vylučujících) pravidel, podle nichž mohou účastníci řízení (a případně nadřízený soud) zpětně ověřit zákonnost rozhodujícího soudce. Ústavní soud tedy musel posoudit, zda 1. rozvrh práce vrchního soudu splňuje výše uvedené požadavky a 2. zda jsou jeho nedostatky takové povahy, aby odůvodnily kasační zásah Ústavního soudu.

19. V posuzované trestní věci nastala situace, že o prvním podaném odvolání rozhodoval senát 4 To vrchního soudu jako senát s oborem působnosti a) trestné činy proti majetku a b) trestné činy hospodářské. Jeho členy byly soudkyně Hana Kárová, Lenka Konopová a Kamila Elsnicová, které byla věc přidělena (viz též sub 12). Tuto skutečnost stěžovatelka nikterak nerozporovala. Soudkyně Kamila Elsnicová byla následně přeřazena do senátu 11 To (viz rozvrh práce vrchního soudu, ve znění účinném od 1. 6. 2019), jehož oborem působnosti byly a) trestné činy proti branné povinnosti, trestné činy vojenské, trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy a b) trestné činy obecně nebezpečné. Členy tohoto senátu byli soudci Lubomír Klimáček, Ivan Elischer (dočasně zproštěný výkonu funkce), Tome Frankič a soudkyně Kamila Elsnicová. Tento senát rozhodoval o druhém odvolání státního zástupce (viz usnesení vrchního soudu ze dne 3. 2. 2020 sp. zn. 11 To 47/2019). Senát 11 To (se stejným oborem působnosti), jehož členy byli soudci Lubomír Klimáček, Ivan Elischer (dočasně zproštěný výkonu funkce), Martin Kantor a soudkyně Kamila Elsnicová, pak rozhodl i o třetím podaném odvolání, a to ústavní stížností napadeným usnesením.

20. Z rozvrhu práce vrchního soudu, ve znění účinném od 1. 10. 2020 (státní zástupce podal odvolání 9. 10. 2020), Ústavní soud zjistil, že pravidla pro přidělování věcí na úseku trestního soudnictví jednoznačně neupravují přidělení věci k rozhodnutí o odvolání v situaci, kdy již vrchní soud o jiném odvolání v téže trestní věci v minulosti rozhodoval. Pravidla v čl. II uvádí, že „meritorní rozhodování ve věci ... zakládá příslušnost senátu, který takto ve věci rozhodl, ke všem dalším, ve věci navazujícím rozhodnutím“. Není však zřejmé, zda za navazující rozhodnutí je možné považovat i nové „kolečko“ meritorního rozhodování o zcela novém předmětu řízení, nebo jde pouze o procesně navazující rozhodnutí (např. o nákladech řízení). Obecný postup pro rozdělování věcí do senátu se jako „rozhodujícím“ kritériem řídí právním posouzením skutku (viz čl. II větu první, totožně speciálně u trestných činů proti majetku a hospodářských viz čl. VIII). Podle těchto ustanovení pak věc náleží senátu, který řeší danou speciální agendu. Ustanovení čl. XIII pak uvádí, že „v případě zrušení rozhodnutí Nejvyšším soudem ČR nebo Ústavním soudem ČR se věc přidělí senátu, který zrušené rozhodnutí vydal (rozhodující je číselné označení senátu, např. 1 To, nikoliv jeho personální složení). Pokud byl příslušný senát zrušen, nebo už nemá ve své působnosti specializaci, jíž se věc týká, věc se přidělí podle pravidel rozvrhu práce a přidělení zrušené věci se započítá do rozdělovaného nápadu věcí. Stejně pravidlo platí i pro jiné věci obživlé“. Ani zde však není zřejmé, zda nově podané odvolání (proti jinému rozhodnutí) lze považovat za věc „obživlou“. Jiné články se danou problematikou nezabývají.

21. Pro úplnost Ústavní soud konstatuje, že v rozvrhu práce vrchního soudu, ve znění účinném od 1. 6. 2019 (předchozí odvolání podal státní zástupce dne 13. 6. 2019), obsahovala pravidla v čl. II ještě poslední větu, podle níž „v případě, že senát již ve stejném složení neexistuje, přísluší věc senátu, v němž je zařazen soudce, který měl věc přidělenou“. Tu však již pozdější rozvrhy práce neobsahují. Naopak starší rozvrh práce neobsahoval úpravu ekvivalentní aktuálnímu čl. XIII.

22. Z uvedeného je podle Ústavního soudu zřejmé, že rozvrh práce vrchního soudu trpí nedostatky z hlediska své srozumitelnosti a určitosti. Ani v aktuálním znění není možné určit, kteří soudci mají rozhodovat o odvolání proti rozsudku nalézacího soudu v řízení, v němž již bylo nějaké rozhodnutí nalézacího soudu zrušeno z podnětu předchozího odvolání. Tyto nedostatky jsou navíc prohloubeny nedávnou změnou pravidel v rozvrhu práce. Přesto však Ústavní soud ve výše popsaném postupu vrchního soudu neshledal důvod ke zrušení napadeného rozhodnutí.

23. Hlavním důvodem takového postupu je skutečnost, že zrušením napadeného rozhodnutí by se stěžovatelka neocitla v pozici silněji chráněné nositelky práva na zákonného soudce. Totožný rozvrh práce by nadále držel stěžovatelku v nejistotě o jednoznačném určení rozhodujících soudců. Avšak byl-li by vrchní soud nucen (po zásahu Ústavního soudu) přijmout nový rozvrh práce, ocitla by se stěžovatelka fakticky v pozici méně ochráněného účastníka soudního řízení, neboť by vůbec nebyl splněn požadavek předem stanovených pravidel, který je pro zamezení svévole při určování soudců nejdůležitější (byť nikoliv postačující). Z důvodu nejasností v rozvrhu práce (či jeho nepřipustně „kreativním“ výkladu) Ústavní soud zasahoval do činnosti obecných soudů toliko tehdy, mohl-li sám ze zákona nebo rozvrhu práce dovodit, který soudce by měl danou věc rozhodovat (viz např. uvedený nález sp. zn. IV. ÚS 3011/20). Neumožňuje-li však i přes své nedostatky rozvrh práce svévoli při stanovování zákonného soudce, nelze napadené rozhodnutí v řízení o ústavní stížnosti zrušit toliko z důvodu nedostatečně určitých pravidel. Alternativami jsou totiž stavy, v nichž by buď pravidla pro určení zákonného soudce stanovil (vyložil) sám Ústavní soud, anebo by žádný zákonný soudce neexistoval. Oba tyto důsledky jsou však zásadně ústavně nepřijatelné.

24. Právě výše popsaná situace nastala v dané věci. Žádný jednoznačný výklad určení zákonného soudce z rozvrhu práce vrchního soudu nevyplývá. Možných výkladů je podle Ústavního soudu více, přičemž jemu nepřísluší, aby některý z nich upřednostňoval, resp. vnucoval vrchnímu soudu. Ústavní soud může rozhodnutí vrchního soudu toliko zrušit, avšak (jak je popsáno výše) pouze v situaci, kdy takový postup ochranu stěžovatelčiných práv posílí. K tomu by však podle Ústavního soudu v dané věci nedošlo. Vrchním soudem zvolený výklad pravidel rozvrhu práce je stejně přijatelný jako výklady jiné (rozhodování věci v senátu 4 To, ať už v původním, nebo aktuálním složení, případně v jiném specializovaném senátu). Stěžovatelkou upřednostňovaný výklad (rozhodování některým ze specializovaných senátů) rozvrhu práce rovněž z jeho textu nevyplývá.

25. Nadto ústavní pořádek (a judikatura Ústavního soudu) nezaručuje účastníkovi soudního řízení, že v případě opakovaného rozhodování věci týmž soudem nedojde mezi jednotlivými „koly“ ke změně rozhodujících soudců. Pojem „odňat“ podle čl. 38 odst. 1 Listiny vykládá Ústavní soud jako vztahující se pouze k jediné uzavřené části řízení (obvykle od úkonu zahajujícího řízení do rozhodnutí o celém předmětu řízení daným soudem). Dojde-li však například v době mezi dvěma odvolacími řízeními ke změně rozvrhu práce, není v rozporu s čl. 38 odst. 1 Listiny, bude-li o každém z odvolání rozhodovat jiný senát, jehož složení jinak splňuje požadavky čl. 38 odst. 1 Listiny. Ústavní pořádek tedy nezaručuje neměnnost rozhodujících soudců po celé trestní řízení. Podmínkou změny soudců je však dodržení pravidel rozvrhu práce. Rozvrh práce tak může (předem) stanovit pravidlo, podle něž budou v jednotlivých opakujících „kolech“ soudního řízení rozhodovat různé senáty. Naopak změnou senátu z příkazu nadřízeného soudu (srov. např. § 262 trestního řádu) může dojít k porušení

ústavních práv účastníků soudního řízení (viz dále). Jde-li o určení zákonného soudce na vrchním soudu, tedy ani ústavní pořádek nedává v této věci vodítko, který z možných výkladů rozvrhu práce má být upřednostněn.

26. Z uvedených důvodů tak Ústavní soud neshledal, že by složením senátu vrchního soudu došlo k porušení stěžovatelčina ústavního práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny. Rozvrh práce vrchního soudu nevykazuje prvky svévole při určení rozhodujícího senátu a Ústavnímu soudu nepřísluší nahrazovat předmětná pravidla svými vlastními.

V. b) Rozhodnutí o změně senátu městského soudu

27. Porušení stěžovatelčiných ústavních práv však Ústavní soud shledal při hodnocení ústavní konformity výroku II napadeného usnesení vrchního soudu, kterým bylo podle § 262 trestního řádu nařízeno, aby věc byla projednána a rozhodnuta v jiném složení senátu.

28. Ústavně konformní aplikací § 262 trestního řádu se Ústavní soud již v minulosti opakovaně zabýval, jak vyplývá z judikatury uvedené sub IV [dále např. nález ze dne 5. 2. 2019 sp. zn. IV. ÚS 4091/18 (N 22/92 SbNU 218) nebo obdobně též nález ze dne 12. 5. 2020 sp. zn. IV. ÚS 1327/19 (N 91/100 SbNU 102)].

29. Z této ustálené judikatury Ústavního soudu vyplývá, že odnětí věci rozhodujícímu soudci podle § 262 trestního řádu je mimořádným (výjimečným) procesním prostředkem, k jehož použití musí být dány důležité důvody, které musí být zřetelné, zřejmé a nepochybné. Postup odvolacího soudu podle uvedeného ustanovení lze za ústavně konformní považovat pouze tehdy, je-li tento krok odůvodněn vysokou pravděpodobností, že při ponechání věci současnému soudci tento nebude schopen ukončit řízení způsobem, jež by mohl odvolací soud aprobovat. Je přitom nezbytné, aby rozhodnutí odvolacího soudu vyjmenovávalo konkrétní pochybení soudu nalézacího. Současně je třeba uvést, že uvedené ustanovení nevytváří odvolacímu soudu širší prostor k prosazení svého názoru na postup a závěry nalézacího soudu, než jaký mu vymezuje trestní řád, ať již jde o oprávnění ve věci sám meritorně rozhodnout, nebo pouze zrušit rozsudek soudu prvního stupně a vrátit věc tomuto soudu k novému projednání a rozhodnutí jako v posuzované věci podle § 259 odst. 5 písm. a) trestního řádu. Odvolací soud proto např. může zavázat soud prvního stupně, aby se vypořádal se všemi okolnostmi významnými pro rozhodnutí, odstranil nejasnosti nebo neúplnosti svých skutkových zjištění, případně aby některé důkazy zopakoval nebo provedl další důkazy, dostojí-li však rozhodnutí soudu prvního stupně těmto požadavkům, nemůže ho odvolací soud zrušit pouze z důvodu, aby prosadil své hodnocení takto provedených důkazů a z něho plynoucí závěry o skutkových zjištěních. O porušení ústavně zaručených základních práv a svobod stěžovatelky by také šlo v případech týkajících se odnětí věci podle § 262 trestního řádu, bylo-li by rozhodování soudu odvolacího projevem zjevné libovůle. K tomu by došlo, neodůvodnil-li by odvolací soud svůj závěr o nutnosti postupu podle § 262 trestního řádu náležitě nebo spočíval-li by takový závěr na důvodech evidentně nepřipadných. Takovéto vady s ústavní relevancí (viz níže) shledal Ústavní soud i v posuzované věci, neboť vrchní soud nedostal své ústavní povinnosti náležitě odůvodnit svůj postup a rozhodnutí odchylné se od ústavní záruky práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny.

30. Jak vyplývá z výše uvedeného shrnutí napadeného usnesení (sub 5 až 7), založil vrchní soud svůj postup na dvou odlišných důvodech, a to na opakovaném pochybení při provádění dokazování městským soudem (viz blíže sub 33 až 35) a na hodnocení postoje předsedkyně senátu městského soudu k pokynům vrchního soudu (viz sub 36 až 41).

31. Zaprvé vrchní soud uvedl chyby v rozhodování městského soudu, který se podle něj opakovaně dopustil závažných pochybení při hodnocení důkazů, neřídil se jeho závaznými pokyny, „devalvoval“ hodnotu důkazů v neprospěch stěžovatelky, hodnocení důkazů nebylo zcela přesvědčivé a vykazovalo známky svévole. Takové odůvodnění nemůže Ústavní soud akceptovat z důvodu jeho neurčitosti a nepřezkoumatelnosti, je-li navíc spojeno s citací výroku

předsedkyně senátu (viz sub 7). Vzhledem k obecně vysoké intenzitě zásahu do práva na zákonného soudce Ústavní soud trvá na explicitním a konkrétním odůvodnění postupu podle § 262 trestního řádu. Ani tento požadavek však nehodnotí Ústavní soud formalisticky. Postačuje, je-li pochybení nalézacího soudu (a hodnotící názor odvolacího soudu na něj) z kontextu rozhodnutí nepochybný. Pak Ústavní soud nepřistoupí ke zrušení rozhodnutí podle § 262 trestního řádu toliko pro absenci zvláštního seznamu důvodů pro takový postup. Takový požadavek však v posuzované věci splněn není.

32. Uvedené důvody hodnotí Ústavní soud jako nedostatečně určité a nepřezkoumatelné, a to i v celkovém kontextu všech tří rozhodnutí vrchního soudu. V nich totiž vrchní soud na jedné straně uvádí např. jednotlivé věty z výpovědí jednotlivých svědků, k nimž bude nutné přihlédnout při hodnocení důkazů (aniž by bylo zřejmé, že k nim městský soud nepřihlédl), ale na druhé straně neuvádí konkrétní nesprávnosti nebo nelogické úvahy v hodnocení důkazů (v souladu s přezkumnou rolí, která odvolacímu soudu přísluší) nebo nedodržení závazných pokynů odvolacího soudu. K tomu je třeba doplnit, že nalézací soud není vázán pokyny odvolacího soudu, které jdou nad rámec jeho oprávnění (např. hodnocení konkrétních důkazů).

33. Dále je z napadených rozhodnutí podle Ústavního soudu zřejmé, že všechny konkrétní příkazy nalézací soud splnil (srov. např. část doplnění dokazování na str. 61 až 71 rozsudku městského soudu ze dne 26. 6. 2020 č. j. 49 T 12/2017-2830). Nesplnění naprosto povšechných příkazů (např. vyhodnotit důkazy přesvědčivě) nemůže podle Ústavního soudu vést k postupu podle § 262 trestního řádu. Ani z kontextu odůvodnění všech tří napadených rozhodnutí vrchního soudu tak podle Ústavního soudu nevyplývá konkrétní zjevné pochybení městského soudu při hodnocení provedených důkazů a následování pokynů odvolacího soudu, takže neshledává důvody ospravedlňující výjimečný postup podle § 262 trestního řádu. Tím nemá být řečeno, že by při rozhodování městského soudu nemohlo (nad rámec příkazů vrchního soudu) dojít k nějakému dalšímu pochybení. V této procesní situaci však taková úvaha ostatně ani Ústavnímu soudu nepřísluší, neboť podstatné pro výsledek nynějšího řízení je, že vrchní soud nedokázal takové pochybení konkrétně a přezkoumatelně popsat.

34. Druhý vrchním soudem uvedený důvod pro postup podle § 262 trestního řádu sice již netrpí nedostatkem nekonkrétnosti a nepřezkoumatelnosti, nicméně jej nelze jako důvod takového postupu akceptovat. Vrchní soud v napadeném usnesení uvedl výše citovaný přepis (viz sub 7) vyjádření předsedkyně senátu městského soudu při ústním vyhlášení rozsudku, jímž se vyjadřuje kriticky k postupu a názorům vrchního soudu. Z tohoto vyjádření je podle vrchního soudu zřejmé, že předsedkyně senátu není schopna trestní věc napříště objektivně projednat a rozhodnout. Takový důvod nemůže podle Ústavního soudu odůvodnit postup podle § 262 trestního řádu.

35. V první řadě je třeba konstatovat, že uvedené vyjádření představuje podle Ústavního soudu profesní pochybení předsedkyně senátu městského soudu, znevažující nezávislost, důstojnost a dobrou pověst justice, a to nejen v dané věci, nýbrž obecněji. Takové vyjádření svou formou nespadá do Ústavním soudem tolerovatelného rámce tzv. justičního dialogu a ochrany vlastní soudcovské nezávislosti. Aniž by Ústavnímu soudu jakkoliv příslušelo hodnotit v dané fázi řízení oprávněnost obsahu dané kritiky vrchního soudu, stojí zároveň na stanovisku, že soudce i v případech oprávněné frustrace z postupu nadřízené soudní instance musí najít důstojnější formu jejího ventilování, nota bene při veřejném výkonu soudcovské funkce.

36. Uvedené pochybení však není podle Ústavního soudu samo o sobě důvodem pro změnu složení rozhodujícího senátu. I kdyby mělo vyjádření předsedkyně senátu městského soudu představovat kárné pochybení, neznamená to nutně její neschopnost věc objektivně rozhodnout o předmětu řízení, a nemůže být tedy důvodem rozhodnutí podle § 262 trestního řádu. Přestože za problematickou nelze považovat toliko formu vyjádření, nýbrž zčásti i jeho obsah, který se však netýká rozhodování v dané věci, resp. dodržování trestněprávních předpisů.

Podle Ústavního soudu nelze z daného vyjádření dovodit nedostatek respektu k právním předpisům trestního práva či jakýkoliv předsudek k předmětu řízení či jeho účastníkům. Tak je podle Ústavního soudu třeba zejména hodnotit potenciální objektivitu nalézacího soudu. Ve vztahu k odvolacímu soudu lze objektivitu nalézacího soudu posuzovat zásadně toliko respektem k jeho závazným pokynům a jejich následným plněním. Jak již bylo uvedeno výše, není z napadeného rozhodnutí (ani rozhodnutí jemu předcházejících) zřejmé, jaké závazné pokyny městský soud nesplnil. Jejich nerespektování pak nevyplývá ani z onoho vyjádření předsedkyně senátu městského soudu. Naopak ze zrušeného rozhodnutí městského soudu je podle Ústavního soudu zřejmé, že městský soud splnil konkrétní pokyny vrchního soudu (např. na doplnění dokazování), avšak odmítl se (v souladu se zákonem) podřídit tomu, co subjektivně vnímal jako nátlak vrchního soudu na konkrétní vyhodnocení provedených důkazů vedoucí k odsouzení stěžovatelky. Nepříjemné výroky předsedkyně senátu městského soudu tak podle Ústavního soudu nikterak nezpochybnilly objektivitu senátu městského soudu a jeho schopnost v souladu s právními předpisy rozhodnout danou věc. Takový závěr nelze dovodit toliko z případného porušení kárných předpisů.

37. Ústavní soud si přitom je vědom, že podle § 30 trestního řádu může být důvodem pro vyloučení soudce i jeho poměr k jinému orgánu činnému v trestním řízení. Ani to však není důvodem pro postup podle § 262 trestního řádu. Jednak je právní norma vyplývající z § 30 trestního řádu naplňována odlišným procesním postupem (včetně přinejmenším vyjádření vylučovaného orgánu činného v trestním řízení), který by měl být podle Ústavního soudu dodržen, což se v posuzované věci nestalo.

38. Zadruté nelze podle ustálené judikatury zásadně chápat pojem „poměr“ jako (v podstatě) odborný profesní názor (v tomto případě na postupy a postavení odvolacího soudu), jakkoliv zjevně nepřijatelně vyjádřený. Z daného slovního projevu předsedkyně senátu (i přes jeho nekorektnost) přitom nečísí osobní negativní poměr k soudcům vrchního soudu nebo vrchnímu soudu jako takovému.

39. A konečně, ústní veřejné vyjádření předsedkyně senátu nemůže být zásadně případným důvodem pro vyloučení všech členů daného senátu, k čemuž vede použití § 262 trestního řádu. Pro úplnost je třeba dodat, že Ústavní soud se nemůže zabývat naplněním podmínek pro aplikaci § 30 trestního řádu. Zmiňuje jej toliko z toho důvodu, že ani v tomto směru nedošlo k naplnění podmínek § 262 trestního řádu.

40. Stejně tak je však třeba pro úplnost uvést, že sama o sobě důvodnou pochybnost o vadách postupu vrchního soudu nemůže založit námitka stěžovatelky (viz sub 9), podle které značně podezřele působí v kontextu výše uvedeného skutečnost, že neveřejné zasedání vrchního soudu bylo velmi krátké (30 minut) na to, aby během něj mohl být přezkoumán nestandardně dlouhý rozsudek městského soudu vydaný na konci nestandardně složitěho řízení.

41. Samotný postup, kdy vrchní soud opakovaně rušil rozsudky městského soudu v neveřejných zasedáních, přičemž se rozhodně nevyvaroval vlastních závěrů na hodnocení provedených důkazů (včetně osobních svědeckých výpovědí), vykazuje zákonné i ústavněprávní deficit. Hodlá-li vrchní soud stavět svá rozhodnutí na vlastním uchopení rozsáhlého dokazování, musí alespoň část důkazů podle § 263 odst. 3 a 7 trestního řádu sám provést a dát účastníkům prostor se k nim vyjádřit. V opačném případě jeho postup nese znaky neústavního zásahu do nezávislého rozhodování nalézacího soudu.

42. Ze všech výše uvedených důvodů tak dospěl Ústavní soud k závěru, že výrok II napadeného usnesení vrchního soudu není ústavně konformně odůvodněn a nesplňuje kautely řádně vedeného trestního řízení podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 38 odst. 1 Listiny. Aby měl vrchní soud možnost posoudit a odůvodnit naplnění podmínek pro aplikaci § 262 trestního řádu, nezbylo Ústavnímu soudu než zrušit napadené usnesení ve všech jeho výrocích. Ačkoliv Ústavnímu soudu nepřísluší v této fázi řízení s ohledem na zásadu minimalizace zásahu do nezávislého rozhodování obecných soudů (viz k tomu uvedený nálezn sp. zn. IV. ÚS 3011/20)

hodnotit jakékoliv meritorní závěry o vině stěžovatelky, zdůrazňuje vzhledem k délce a procesnímu vedení dané věci povinnost odvolacího soudu věnovat náležitou pozornost jednoznačnému a přesvědčivému odůvodnění (§ 125 a 138 trestního řádu) při pojmenování případných pochybení městského soudu v procesu hodnocení důkazů.

43. Proto podané ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadené rozhodnutí vrchního soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu ve všech jeho výrocích zrušil. Učinil tak podle § 44 zákona o Ústavním soudu mimo ústní jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci.

44. Zároveň Ústavní soud nevyhověl návrhu stěžovatelky na odklad vykonatelnosti napadeného usnesení vrchního soudu, neboť takový postup je výjimečný. V posuzované věci konkrétní porušení základních práv i dopady napadeného rozhodnutí (viz sub 4) nepředstavují natolik závažný zásah do stěžovatelčiných základních práv a svobod, že by jím bylo ospravedlněno automatické „pozastavení“ trestního řízení.

Č. 168**Náklady řízení při vypořádání spoluvlastnictví
(sp. zn. IV. ÚS 1664/21 ze dne 30. září 2021)**

V řízeních o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví je § 142 občanského soudního řádu třeba interpretovat tak, že (plný) úspěch a neúspěch procesních stran podle § 142 odst. 1 občanského soudního řádu lze poměřovat pouze tehdy, zamítá-li obecný soud návrh na zrušení spoluvlastnictví; vyhoví-li návrhu na zrušení spoluvlastnictví a rozhoduje-li dále o způsobu jeho vypořádání, je na procesní úspěch jednotlivých účastníků třeba pohlížet jako na částečný (stejný) a zásadně nepřiznávat náhradu nákladů řízení žádnému z účastníků podle § 142 odst. 2 občanského soudního řádu, ledaže konkrétní okolnosti věci výjimečně odůvodňují postup podle § 142 odst. 3 občanského soudního řádu.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Pavla Šámala a soudců Josefa Fialy a Jana Filipa (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatelky Libuše Vavříkové, zastoupené Mgr. Marií Gallistlovou, advokátkou, sídlem Fr. Veselky 1678, Uherský Brod, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. března 2021 č. j. 22 Cdo 417/2021-325, rozsudku Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 2. července 2020 č. j. 58 Co 236/2019-267 a rozsudku Okresního soudu v Uherském Hradišti ze dne 6. března 2019 č. j. 6 C 117/2017-182, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně a Okresního soudu v Uherském Hradišti jako účastníků řízení a Víta Vojtka, zastoupeného JUDr. Zdeňkou Pechancovou, advokátkou, sídlem Masarykova 175, Luhačovice, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Výrokem I rozsudku Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 2. července 2020 č. j. 58 Co 236/2019-267 v části, že „se výrok II rozsudku Okresního soudu v Uherském Hradišti ze dne 6. března 2019 č. j. 6 C 117/2017-182 potvrzuje“, výroky II a III rozsudku Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 2. července 2020 č. j. 58 Co 236/2019-267 a výroky II a III rozsudku Okresního soudu v Uherském Hradišti ze dne 6. března 2019 č. j. 6 C 117/2017-182 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 2. července 2020 č. j. 58 Co 236/2019-267 se ve výroku I v části, že „se výrok II rozsudku Okresního soudu v Uherském Hradišti ze dne 6. března 2019 č. j. 6 C 117/2017-182 potvrzuje“, a výrocích II a III ruší.

III. Rozsudek Okresního soudu v Uherském Hradišti ze dne 6. března 2019 č. j. 6 C 117/2017-182 se ve výrocích II a III ruší.

IV. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka domáhá zrušení napadených rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla porušena její základní práva zaručená v čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě. Stěžovatelka současně navrhla, aby Ústavní soud podle § 79 odst. 2 zákona o Ústavním soudu odložil vykonatelnost napadených rozhodnutí.

2. Z ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí a vyžádaného soudního spisu se podává, že Okresní soud v Uherském Hradišti (dále jen „okresní soud“) napadeným rozsudkem zrušil podílové spoluvlastnictví stěžovatelky a vedlejšího účastníka k nemovitostem, a to pozemku parc. č. st. X1 o výměře 541 m², zastavěná plocha a nádvoří, jehož součástí je stavba č. p. X2, způsob využití rodinný dům, a pozemku parc. č. X3 o výměře 368 m² zahrada, vše v katastrálním území Uherský Brod, obec U., zapsaným v katastru nemovitostí vedeném Katastrálním úřadem pro Zlínský kraj, katastrální pracoviště Uherský Brod, na listu vlastnictví č. X4, a nemovitosti přikázal do vlastnictví vedlejšího účastníka, kterému uložil, aby zaplatil stěžovatelce náhradu odpovídající podílu na nemovitostech 600 000 Kč do patnácti dnů od právní moci rozsudku (výrok I). Okresní soud uložil stěžovatelce zaplatit vedlejšímu účastníkovi náhradu nákladů řízení v částce 133 503,11 Kč (výrok II) a České republice – okresnímu soudu na náhradu nákladů řízení částku 11 277,20 Kč (výrok III).

3. Okresní soud vyšel ze zjištění, že rozdělení nemovitostí na samostatné věci není možné. I když znalecký posudek považoval za možné rozdělení domu na bytové jednotky, soud vycházel s odkazem na judikaturu (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 4. 2004 sp. zn. 22 Cdo 559/2004) z toho, že takové rozdělení připadá v úvahu jen v případě, že vztahy mezi účastníky jsou po delší dobu nekonfliktní a jejich neshody o hospodaření se společnou věcí (o její správě) nevyžadují rozhodování soudu. Protože byly zjištěny velmi konfliktní vztahy stěžovatelky a vedlejšího účastníka, „což mimochodem bylo i patrné v jednací síni“, k tomuto způsobu dělení nepřikročil a přikázal nemovitosti do vlastnictví vedlejšího účastníka za náhradu. O nákladech řízení rozhodl podle úspěchu ve věci podle § 142 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „o. s. ř.“).

4. K odvolání stěžovatelky Krajský soud v Brně – pobočka ve Zlíně (dále jen „krajský soud“) potvrdil napadeným rozsudkem rozsudek okresního soudu ve výrocích I a II (výrok I) a změnil jej ve výroku III tak, že stěžovatelka je povinna nahradit státu náklady řízení ve výši 13 084,70 Kč (výrok II) a vedlejšímu účastníkovi náklady odvolacího řízení ve výši 27 522 Kč (výrok III).

5. K dovolání stěžovatelky rozhodl Nejvyšší soud napadeným usnesením, že se dovolání odmítá (výrok I) a že stěžovatelka je povinna zaplatit vedlejšímu účastníkovi na náhradu nákladů dovolacího řízení částku 13 310 Kč (výrok II). Nejvyšší soud shledal, že vztahy stěžovatelky a vedlejšího účastníka jsou extrémně konfliktní, bylo prokázáno také množství evidovaných přestupkových řízení ve věci přestupků proti občanskému soužití, ať již jsou tyto oznamovány kýmkoliv. Za těchto okolností není úvaha o tom, že nejsou podmínky pro rozdělení domu na bytové jednotky, zjevně nepřiměřená. Navíc v dané věci soudy neučinily skutkové zjištění, že by se stěžovatelka snažila vzájemné rozpory urovnat. Podle § 243f odst. 3 věty druhé o. s. ř. neobsahuje rozhodnutí o náhradě nákladů dovolacího řízení odůvodnění.

II. Argumentace stěžovatelky

6. Stěžovatelka spatřuje porušení svých základních práv jednak ve skutečnosti, že obecnými soudy nebylo stěžovatelce a vedlejšímu účastníkovi nařazeno první setkání s mediátorem podle § 100 odst. 2 o. s. ř., přičemž též namítá, že nebyla řádně poučena podle § 118a o. s. ř. Dále namítá, že nebyla zohledněna další kritéria pro vypořádání spoluvlastnictví, jako představy stěžovatelky a vedlejšího účastníka o konkrétním a účelném využití věci, provedené investice do společné věci (zejména nedošlo k zohlednění nákladů na stavební úpravy provedené stěžovatelkou), údržba a opravy společné věci, citová vazba k předmětu spoluvlastnictví a případné bytové potřeby spoluvlastníků. Konečně stěžovatelka namítá, že při rozhodování o náhradě nákladů řízení obecné soudy postupovaly v rozporu s nejnovější rozhodovací praxí Ústavního soudu.

III. Vyjádření účastníků řízení, vedlejšího účastníka řízení a replika stěžovatelky

7. Soudce zpravodaj postupem podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům a vedlejšímu účastníku řízení.

8. Nejvyšší soud ve svém vyjádření odkázal na obsah napadeného usnesení a konstatoval, že argumentace stěžovatelky uvedená v dovolání přípustnost dovolání založit nemohla.

9. Krajský soud ve svém vyjádření toliko odkázal na obsah napadeného rozsudku.

10. Okresní soud ve svém vyjádření jednak uvedl, že by nařízení mediace nevedlo k smírnému vyřízení věci, nebylo by efektivní, a proto mediaci nenařídil, přičemž též svou poučovací povinnost neporušil. Dále uvedl, že bylo v dané věci zjištěno, že nemovitá věc není dělitelná, přičemž důvody jsou uvedeny v napadeném rozsudku, na který okresní soud odkazuje. Konečně k nákladům řízení uvedl, že stěžovatelka a vedlejší účastník při zahájení řízení před okresním soudem i v jeho průběhu mohli být v legitimním očekávání, že ve věci bude rozhodnuto podle posouzení míry úspěchu ve věci.

11. Vedlejší účastník ve svém vyjádření po shrnutí skutkových okolností posuzované věci uvedl, že má za to, že je ústavní stížnost nedůvodná, a zejména dodal, že současnou situaci považuje za neúnosnou, stěžovatelka nejen, že neoprávněně nemovitost užívá, ale tuto také značně znehodnocuje. Do ústavních práv stěžovatelky nebylo zasaženo, za její vlastnictví jí byla přiznána odpovídající finanční náhrada. Naproti tomu sama odmítá respektovat pravomocná rozhodnutí soudů. Stěžovatelka také zapříčinila soudní spor, odmítala smírné vyřešení, odmítala spoluvlastnictví zrušit, odmítala způsob jeho vypořádání a soudní spor byl veden pouze z důvodů ležících na její straně. Vedlejší účastník navrhuje odmítnutí nebo zamítnutí ústavní stížnosti.

12. Vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka byla stěžovatelce zaslána na vědomí a k případné replice. Ta v ní jednak setrvala na své argumentaci a dále ji doplnila o další skutkovou a právní argumentaci.

IV. Procesní předpoklady projednání návrhu

13. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, ve kterých byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Její ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpala všechny zákonné prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení opodstatněnosti a důvodnosti ústavní stížnosti

14. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací stěžovatelky, vyjádřeními účastníků řízení a vedlejšího účastníka a s obsahem příslušného spisu, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je částečně důvodná, a to toliko v posouzení důvodnosti přiznání nákladů řízení před obecnými

soudy vedlejšímu účastníkovi, resp. rozhodnutí o nákladech řízení ve vztahu ke státu. Ve zbývajících částech je zjevně neopodstatněná.

V. a) Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti v meritu věci

15. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ jsou v zásadě věcí obecných soudů a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stíženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady přitom jde, lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

16. Proces interpretace a aplikace podústavního práva pak bývá stížen takovouto kvalifikovanou vadou zpravidla tehdy, nezohlední-li obecné soudy správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc, nebo se dopustí – z hlediska řádně vedeného soudního řízení – neakceptovatelné „libovůle“ spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů [srov. k tomu náleze ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)]; tato i všechna dále uvedená rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>].

17. Ústavní soud je jako soudní orgán ochrany ústavnosti povolán korigovat excesy obecných soudů [např. již náleze ze dne 30. 6. 2004 sp. zn. IV. ÚS 570/03 (N 91/33 SbNU 377)], o což však v posuzovaném případě v meritu věci (tj. ve zrušení a vypořádání spoluvlastnictví stěžovatelky a vedlejšího účastníka) nejde. Stěžovatelka se domáhá přehodnocení závěrů obecných soudů, přičemž v ústavní stížnosti uvádí tytéž argumenty, se kterými se obecné soudy náležitě vypořádaly; tím staví Ústavní soud do role další instance, která mu nepřísluší. Samotná polemika se skutkovými a právními závěry obecných soudů důvodnost ústavní stížnosti v její věci nezakládá a svědčí o její zjevné neopodstatněnosti [viz náleze ze dne 9. 7. 1996 sp. zn. II. ÚS 294/95 (N 63/5 SbNU 481)]. Stejně tak postup okresního soudu a krajského soudu byl řádně odůvodněn a jejich závěry nevykazují znaky neústavnosti.

18. Ústavní soud nad rámec shora uvedeného konstatuje, že Nejvyšší soud v předmětné věci při posouzení obsahu dovolání stěžovatelky v meritu věci postupoval v souladu s příslušnými ustanoveními občanského soudního řádu a také se svou ustálenou rozhodovací praxí, na kterou korektně v odůvodnění svého usnesení odkázal. Na závěrech obecných soudů, že v posuzované věci nejsou dány podmínky pro rozdělení domu na bytové jednotky nelze shledat nic neústavního, co by odůvodňovalo případný kasační zásah Ústavního soudu, neboť došlo ke zrušení a vypořádání spoluvlastnictví, kdy stěžovatelka obdržela odpovídající finanční náhradu stanovenou na základě znaleckého posudku, přičemž možnost jiného řešení obecné soudy náležitým způsobem vyloučily a odůvodnily.

V. b) Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti v náhradě nákladů řízení před obecnými soudy

19. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) přezkoumává rozhodnutí či postup orgánů veřejné moci jen z hlediska, zda jimi nedošlo k porušení ústavně zaručených základních práv a svobod.

20. Ústavní soud k problematice nákladů řízení přistupuje zdrženlivě a podrobuje ji toliko omezenému ústavněprávnímu přezkumu. Ačkoliv i rozhodnutí o nákladech řízení může mít citelný dopad do majetkové sféry účastníků řízení chráněné čl. 11 odst. 1 Listiny, samotný spor o nákladech řízení zpravidla nedosahuje intenzity způsobilé porušit jejich základní práva a svobody. Nicméně rozhodování o nákladech řízení je součástí řízení jako celku, a také na něj proto dopadají požadavky řádně vedeného soudního řízení.

21. Podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby. Ústavní soud dává konstantně najevo, že tento příkaz platí i pro něj [srov. např. již nálezy ze dne 12. 6. 1997 sp. zn. IV. ÚS 197/96 (N 77/8 SbNU 243)], takže i pro posouzení této ústavní stížnosti je klíčové zejména to, postupovaly-li obecné soudy v souladu se závěry a právními názory uvedenými v dřívější rozhodovací praxi Ústavního soudu. V této souvislosti je nutno uvést, že problematikou náhrady nákladů řízení v řízeních o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví se Ústavní soud zabýval v nálezu ze dne 10. 11. 2020 sp. zn. I. ÚS 262/20 (N 208/103 SbNU 142), ve kterém dospěl k závěru, že v řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví musí být vlastnické právo každého ze spoluvlastníků v souladu s čl. 11 odst. 1 Listiny chráněno stejnou měrou. Ustanovení § 142 o. s. ř. je proto třeba interpretovat tak, že plný úspěch a neúspěch procesních stran podle § 142 odst. 1 o. s. ř. lze poměřovat pouze tehdy, zamítá-li soud návrh na zrušení spoluvlastnictví. Vyhoví-li obecný soud návrhu na zrušení spoluvlastnictví a rozhoduje-li dále o způsobu jeho vypořádání, je na procesní úspěch jednotlivých účastníků, majících v řízení s povahou *iudicii duplicis* totožné postavení žalobce i žalovaného, třeba pohlížet jako na částečný (stejný) a zásadně nepřiznat náhradu nákladů řízení žádnému z účastníků podle § 142 odst. 2 o. s. ř., ledaže konkrétní okolnosti věci výjimečně odůvodňují postup podle § 142 odst. 3 o. s. ř.

22. Podle Ústavního soudu v odůvodněných případech tedy lze některému z účastníků přiznat právo na náhradu nákladů, a to podle § 142 odst. 3 o. s. ř., neboť způsob vypořádání spoluvlastnictví (i stanovení míry úspěchu jednotlivých účastníků) závisí na úvaze soudu (viz bod 24 uvedeného nálezu sp. zn. I. ÚS 262/20). Zvláštními okolnostmi konkrétního jedinečného případu může být např. obstrukční chování spoluvlastníka, nezáměr o konstruktivní vyřešení věci nebo šikanózní výkon práva. Šikanózním jednáním však není sama o sobě skutečnost, že některý (nebo každý) ze spoluvlastníků navrhuje přikázání spoluvlastněného majetku do svého výlučného vlastnictví (což je v soudní praxi situace obvyklá); obecný soud by musel přesvědčivě vyložit další důvody, které jej vedly k závěru, že je (výjimečně) namíste danému spoluvlastníku uložit povinnost hradit náklady řízení jinému spoluvlastníkovi.

23. Další širší okolnosti, k nimž lze přihlédnout, plynou z judikatury Nejvyššího soudu – například že se účastníci o předmětu řízení alespoň částečně shodli, jaké bylo procesní chování a stanoviska jednotlivých účastníků v průběhu řízení či jaké bylo jejich jednání před zahájením řízení při snaze o zrušení spoluvlastnictví dohodou. „Mezi individuální okolnosti konkrétní věci, které by měl soud zvažovat, patří i procesní aktivita účastníků v průběhu řízení, jakož i jejich postoje a snaha, popřípadě její absence, o konstruktivní přístup k rychlému a hospodárnému projednání a rozhodnutí věci, tedy i ochota či neochota o smírné vyřešení věci v průběhu řízení.“ (např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 10. 2017 č. j. 22 Cdo 2816/2017-1276).

24. Ústavní soud tedy při aplikaci výše uvedeného právního názoru na posuzovanou věc shledává, že krajský soud a okresní soud vydaly svá rozhodnutí dříve, než Ústavní soud přijal výše uvedený nálezy. Nemohly tak být s úvahami Ústavního soudu seznámeny a svými rozhodnutími procesně správně následovaly ustálenou judikaturu Nejvyššího soudu, kterou však Ústavní soud neshledává ústavně konformní, jak je obsáhle vyjádřeno v nálezu ze dne 10. 11. 2020 sp. zn. I. ÚS 262/20, na který Ústavní soud v podrobnostech odkazuje. Nemůže být na Ústavním soudu, aby obecně plnil roli jakési „náhradní“ instance v systému obecné

justice (viz k tomu sub 15) povolané ke sjednocování judikatury obecných soudů v případech, kdy soudy vyšších stupňů, s ohledem na nepřipustnost toho kterého opravného prostředku (jako dovolání v posuzované věci), nemohou danou roli prostřednictvím své rozhodovací činnosti plnit. Ústavní soud řeší při rozhodování o ústavních stížnostech podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy výlučně otázky ochrany ústavnosti, a pokud dané, eventuálně rozdílné rozhodování obecných soudů na takovéto otázce postaveno není, není ani v jeho kompetenci do věci vstupovat. Jelikož Nejvyšší soud se s ohledem na účinnou úpravu nepřipustnosti dovolání proti výrokům o nákladech řízení nebude vyjadřovat s ohledem na § 238 odst. 1 písm. h) o. s. ř., je prostor pro Ústavní soud dán bez dalšího v případě, kdy dospěje k závěru, že rozhodnutí obecného soudu není ústavně konformní. Protože tomu tak v posuzované věci v případě nákladových výroků okresního soudu a krajského soudu je (nejde o pouhé sjednocování judikatury v rovině podústavního práva), nezbylo než tyto výroky obecných soudů zrušit, jak je ve výroku nynějšího nálezu uvedeno. Co se týče napadeného usnesení Nejvyššího soudu, Ústavní soud shledal rozhodnutí okresního soudu a krajského soudu ústavně konformní v části týkající se vypořádání spoluvlastnictví. To pak platí i pro toto rozhodnutí Nejvyššího soudu. Vzhledem k tomu, že dovolání stěžovatelky bylo odmítnuto (její dovolání nebylo přípustné) a rozhodnutí Nejvyššího soudu bylo shledáno ústavně konformním, je nutno za analogického použití § 146 odst. 3 o. s. ř. konstatovat, že pro náklady řízení v dovolacím řízení i v případě řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví platí, že dovolatel je v případě, kdy bylo jeho dovolání odmítnuto, povinen nahradit ostatním účastníkům jejich náklady řízení. Z uvedeného důvodu je nutno výrok II napadeného usnesení Nejvyššího soudu považovat za ústavně konformní. Nově otevřené řízení před okresním soudem se bude již týkat jen nákladů řízení u okresního a krajského soudu, i když není vyloučeno, že přitom bude moci být přihlédnuto i ke konkrétním okolnostem případu (viz sub 25).

25. Ústavní soud uzavírá, že zásadně to tedy v řízeních o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví znamená upřednostnit aplikaci § 142 odst. 2 o. s. ř. a vyslovit, že oba účastníci řízení byli úspěšní zčásti, a náhrada nákladů řízení proto nenáleží žádnému z nich. Tím ovšem není řečeno, že by obecné soudy v následujícím řízení v nyní posuzované věci nemohly zohlednit konkrétní okolnosti případu a aplikovat § 142 odst. 3 o. s. ř., odůvodňuje-li to např. obstrukční chování účastníka v průběhu řízení či jiné významné okolnosti (viz výše), což by však musely náležitě odůvodnit. Samo o sobě však není rozhodné, který z účastníků navrhl vypořádání zrušeného spoluvlastnictví a jeho způsob a který z nich (či úplně jiný) soud nakonec zvolil, neboť to záviselo na jeho úvaze vedené zákonnou úpravou. Proto také nemůže být rozhodné, co bylo mezi účastníky sporné z pohledu provedení dokazování a jaké řešení v tomto ohledu přijal soud. Konkrétní vyčíslení náhrady nákladů řízení, bude-li nějaké, bude tedy již úkolem okresního soudu v následném řízení. Úkolem Ústavního soudu totiž není vstupovat do oblasti kognice obecných soudů, a proto může posoudit pouze otázku dodržení ústavních kautel řádně vedeného soudního řízení, nikoli však předjímat jeho budoucí výsledek založený na ústavně konformním výkladu právních předpisů obecnými soudy.

VI. Závěr

26. Ústavnímu soudu s ohledem na shora uvedené nezbylo než uzavřít, že napadenými nákladovými výroky obecných soudů pomíjejícími ústavněprávně relevantní specifika řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví, porušily obecné soudy v nákladových výrocích základní právo stěžovatelky na soudní ochranu ve spojení s jejím právem na ochranu vlastnictví. Ze shora uvedených důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti stěžovatelky částečně vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí v nákladových výrocích zrušil.

27. Ve zbývajících částech [srov. důvody sub V. a)] Ústavní soud neshledal porušení ústavně zaručených základních práv či svobod, kterých se stěžovatelka dovolává, a ústavní stížnost

mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu v této části (v meritu věci) odmítl.

28. S ohledem na skutečnost, že Ústavní soud rozhodl o podané ústavní stížnosti krátce po jejím podání, bylo bezpředmětné rozhodovat samostatně o návrhu na odložení vykonatelnosti napadených rozhodnutí, a to zvláště za situace, kdy zrušení a vypořádání spoluvlastnictví již bylo v době podání ústavní stížnosti promítnuto v katastru nemovitostí.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Josefa Fialy

V souladu s § 22 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, podávám odlišné stanovisko k I., II. a III. výroku nálezu ve věci sp. zn. IV. ÚS 1664/21 a k odůvodnění těchto výroků:

Zastávám stanovisko, že zrušovanými výroky rozsudku Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně (dále jen „krajský soud“) a Okresního soudu v Uherském Hradišti (dále jen „okresní soud“) o náhradě nákladů mezi účastníky řízení navzájem a mezi stěžovatelkou a Českou republikou nedošlo k porušení žádných stěžovatelčiných základních práv. Ústavní soud v nynější věci mechanicky převzal závěry z nálezu ze dne 10. 11. 2020 sp. zn. I. ÚS 262/20 (N 208/103 SbNU 142), aniž by zohlednil, že vedlejší účastník byl v řízení o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví (pozn. zahájeném k jeho návrhu, přičemž tato informace v odůvodnění nálezu není uvedena) zcela úspěšný [viz např. postoj stěžovatelky k žalobě (č. l. 34 a 35 spisu okresního soudu sp. zn. 6 C 117/2017), odůvodnění rozsudku okresního soudu bod 32 věta předposlední a zejména bod 18 odůvodnění rozsudku krajského soudu].

Z uvedených důvodů měla být ústavní stížnost v celém rozsahu odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost, příp. zamítnuta pro nedůvodnost.

Č. 169**Povinnost Nejvyššího soudu vypořádat se s námitkou
uvedenou v dovolání
(sp. zn. IV. ÚS 1898/21 ze dne 30. září 2021)**

Požadavek řádného odůvodnění soudních rozhodnutí je jedním ze základních atributů řádně vedeného soudního řízení a součástí práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jež vyžaduje transparentnost a přezkoumatelnost soudního rozhodnutí vylučující libovůli (čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod), jež není v právním státě akceptovatelná; není-li tento požadavek naplněn, jde o kvalifikovanou vadu způsobující nejen jeho nepřezkoumatelnost, ale zpravidla také neústavnost.

Nereagoval-li Nejvyšší soud v napadeném usnesení o odmítnutí dovolání náležitě na otázku, kterou dovolatel řádně vymezil a na níž závisí výsledek soudního řízení, a to buď odkazem na jiné rozhodnutí, které adekvátně na rozhodnou dovolací námitku reaguje, nebo vlastní věcnou argumentací, přestože dovolatel v dané části dovolání splnil jeho zákonné náležitosti, a nejsou-li v důsledku toho seznatelné důvody takového rozhodnutí, porušil tím jeho právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Pavla Šámala (soudce zpravodaj) a soudců Josefa Fialy a Jana Filipa o ústavní stížnosti stěžovatele A. S., zastoupeného JUDr. Milanem Trlicou, advokátem, sídlem Horní náměstí 3, Vsetín, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. května 2021 č. j. 30 Cdo 22/2021-298, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 28. listopadu 2019 č. j. 53 Co 283/2019-222 a výroku II rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 26. února 2019 č. j. 23 C 126/2014-198, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 26. května 2021 č. j. 30 Cdo 22/2021-298 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. května 2021 č. j. 30 Cdo 22/2021-298 se ruší.

III. Ve zbylé části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí**

1. Stěžovatel se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla porušena jeho ústavně zaručená práva podle čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod

(dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Z ústavní stížnosti, jejích příloh a vyžádaného spisu Obvodního soudu pro Prahu 2 (dále jen „obvodní soud“) sp. zn. 23 C 126/2014 se podává, že proti stěžovateli bylo vedeno trestní stíhání ukončené zprošťujícím rozsudkem Okresního soudu v Olomouci ze dne 27. 5. 2013 sp. zn. 6 T 275/2012. Stěžovatel se proto dne 2. 5. 2014 domáhal u obvodního soudu po České republice – Ministerstvu spravedlnosti (dále jen „žalovaná“) zaplacení 80 000 Kč jako zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“) spočívajícím v nezákonném trestním stíhání.

3. Obvodní soud žalobu zamítl rozsudkem ze dne 4. 12. 2014 č. j. 23 C 126/2014-50, neboť stěžovateli nevznikla žádná penězi odškodnitelná újma, resp. žádnou takovou netvrdil. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) k odvolání stěžovatele uvedený rozsudek obvodního soudu potvrdil rozsudkem ze dne 5. 10. 2015 č. j. 53 Co 159/2015-65. Nejvyšší soud k dovolání stěžovatele zrušil uvedené rozsudky obvodního soudu a městského soudu rozsudkem ze dne 24. 1. 2018 č. j. 30 Cdo 611/2016-78 a věc vrátil obvodnímu soudu k dalšímu řízení. Obvodní soud podle Nejvyššího soudu zatížil rozhodnutí procesní vadou, neboť nepoučil stěžovatele o neunesení břemene tvrzení, přestože na takovém základě obvodní soud rozhodl.

4. Obvodní soud v dalším řízení napadeným rozsudkem uložil žalované zaplatit stěžovateli 10 000 Kč s příslušenstvím (výrok I), ve zbylé části žalobu zamítl (výrok II) a rozhodl o nákladech řízení (výrok III). Podle obvodního soudu byla přiznaná výše peněžitého zadostiučinění dostačující, neboť újma stěžovatele byla malá. Ve srovnání s jinými věcmi nejde o odchylku; vyšší zadostiučinění obdrželi ti, proti kterým bylo trestní stíhání vedeno delší dobu, jejich věci byly medializovány či měly jiné závažné dopady do jejich života (narušení pověsti, manželského soužití, „vyhazov“ z práce apod.); takové okolnosti věc stěžovatele postrádala. Tvrdil-li stěžovatel, že při stanovení výše peněžitého zadostiučinění měla být zohledněna délka tzv. kompenzačního řízení, takovou možnost sice Nejvyšší soud (rozsudek ze dne 19. 7. 2017 sp. zn. 30 Cdo 5189/2016) a Evropský soud pro lidská práva [dále jen „ESLP“, srov. zejména rozsudek ve věcech *Žirovnický proti České republice* ze dne 8. 2. 2018 č. 10092/13, 20708/13, 22455/13, 61245/13, 61482/13, 22520/14 a 13258/15 (dále jen „rozsudek *Žirovnický II*“) a další předcházející judikaturu] připouští, avšak toliko u náhrady nemajetkové újmy způsobené nepřiměřenou délkou jiného řízení, nikoli nezákonným trestním stíháním.

5. Stěžovatel brojil proti výrokům II a III napadeného rozsudku obvodního soudu odvoláním. Městský soud napadeným rozsudkem v uvedeném rozsahu napadený rozsudek obvodního soudu potvrdil. Stěžovateli nelze přisvědčit, domáhá-li se zvýšení zadostiučinění pro nepřiměřeně dlouhou dobu tzv. kompenzačního řízení; dosavadní judikatura, na kterou stěžovatel odkazoval, se týká toliko odškodňování porušení práva na vydání rozhodnutí v přiměřené lhůtě. To se posuzuje podle jiných kritérií než odškodňování nemajetkové újmy za nezákonné trestní stíhání.

6. Poté stěžovatel brojil proti napadenému rozsudku městského soudu dovoláním. V něm mimo jiné předestřel právní otázku podmiňující přípustnost dovolání, zda lze „zvýšit zadostiučinění za nemajetkovou újmu z důvodu délky samotného kompenzačního řízení ... nejen v řízeních o nárocích na náhradu nemajetkové újmy za nesprávný úřední postup spočívající v nepřiměřené délce jiného řízení, ale také v řízení o odškodnění za nezákonné rozhodnutí či nezákonné trestní stíhání“, a uvedl, že Nejvyšší soud dosud takovou otázku v rozhodovací praxi neřešil. Odkázal k tomu na rozsudek *Žirovnický II* a na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 5189/2016; není rozumný důvod, proč obdobné závěry nevztáhnout i na řízení ve věci stěžovatele, neboť samotný čl. 13 Úmluvy, zaručující každému

účinné právní prostředky nápravy před národním orgánem, neobsahuje žádné obdobné rozlišení, jehož se dovolává obvodní soud a městský soud. ESLP přitom výslovně odmítl řetězení tzv. kompenzačních řízení (což uznal i Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 30 Cdo 5189/2016); je-li očekáváno, že se poškozený (stěžovatel) uchýlí k podání další žaloby, jde o „nespravedlivé a nepřiměřeně tíživé břemeno“.

7. Nejvyšší soud napadeným usnesením odmítl dovolání stěžovatele, neboť ho neshledal přípustným. Ke shora vymezené dovolací námitce Nejvyšší soud uvedl, že vliv délky tzv. kompenzačního řízení připustil u odškodnění újmy za nepřiměřenou délku řízení (srov. stěžovatelem odkazovaný rozsudek sp. zn. 30 Cdo 5189/2016 a dále rozsudek ze dne 14. 11. 2011 sp. zn. 30 Cdo 3340/2011). Městský soud se však neodchýlil od ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, podle které se při stanovení formy či výše zadostiuchinění za nemajetkovou újmu způsobenou trestním stíháním vychází především z povahy trestní věci, délky trestního stíhání a jeho dopadů do osobnostní sféry poškozeného a obdobných věcí, které se ve významných znacích s věcí poškozeného shodují (srov. rozsudek ze dne 27. 6. 2012 sp. zn. 30 Cdo 2813/2011 či ze dne 16. 9. 2015 sp. zn. 30 Cdo 1747/2014).

II. Argumentace stěžovatele

8. V ústavní stížnosti stěžovatel zaprvé tvrdí, že Nejvyšší soud nesprávně interpretoval text jeho dovolání u dovolací námitky vymezené sub 6. Neexistuje žádné rozhodnutí, ve kterém Nejvyšší soud připustil či vyloučil zohlednit délku tzv. kompenzačního řízení u odškodnění nemajetkové újmy za nezákonné trestní stíhání. Neexistuje přitom rozumný důvod zohlednit nepřiměřeně dlouhou dobu tzv. kompenzačního řízení toliko v řízení o náhradě nemajetkové újmy za nepřiměřeně dlouhé řízení; na uvedené tvrzení však Nejvyšší soud v napadeném usnesení nereagoval. Nejvyšší soud zkreslil obsah uvedené dovolací námitky, a proto se dopustil tzv. odepření spravedlnosti [*denegationis iustitiae*, srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 24. 11. 2016 sp. zn. II. ÚS 1686/16 (N 222/83 SbNU 471)].

9. Zadruhé stěžovatel tvrdí, že soud nemůže jednotlivci vnutit formu a výši zadostiuchinění a samotné konstatování porušení práva není dostatečným zadostiuchiněním, nepřijme-li je poškozený. Obecným soudům v České republice příliš často a chybně postačuje přiznání nepeněžitého zadostiuchinění (konstatování porušení práva); podle zákona č. 82/1998 Sb. přitom má jít spíše o výjimečný postup. Proto stěžovatel v dovolání rovněž formuloval právní otázku, při níž se městský soud měl odchýlit od ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, zda se jakékoli zadostiuchinění stává formou náhrady újmy až okamžikem přijetí poškozeným či výkonem soudu. Nejvyšší soud v tomto ohledu shledal dovolání nepřipustným, neboť na řešení této otázky napadené rozsudky nespočívaly. Nejvyšší soud měl zrušit napadený rozsudek obvodního soudu, neboť ke konstatování porušení práv nemá obecný soud pravomoc.

III. Vyjádření účastníků řízení

10. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům řízení a žalované, které náleželo postavení vedlejší účastnice řízení o ústavní stížnosti.

11. Nejvyšší soud ve vyjádření nejprve odkázal na odůvodnění napadeného usnesení, z něž je zřejmé, že dovolání stěžovatele neshledal přípustným. Šlo-li o dovolací námitku stěžovatele vymezenou shora sub 6, „může být předmětem polemiky, zda dílčí okolnosti posuzovaného případu představují zásadní distinkci k dosavadní judikatuře dovolacího soudu, že je namístě nahlížet na předkládanou otázku jako dosud neřešenou“. Nejvyšší soud zdůraznil, že městský soud ve věci stěžovatele vycházel při stanovení výše zadostiuchinění z kritérií vyložených v ustálené judikatuře Nejvyššího soudu (sub 7 in fine); délka kompenzačního řízení

mezi nimi uvedena není, přestože v dané době již byla „nepochybně“ známa možnost zohlednění délky tzv. kompenzačního řízení. Nadto, délku tzv. kompenzačního řízení zohledňují úroky z prodlení, které může poškozený žádat; uplatnění samostatného nároku na přiměřené zadostiučinění za nepřiměřenou délku tzv. kompenzačního řízení proto není jedinou možností jak nepřiměřenou délku řízení nahradit. Nejvyšší soud dále poukazuje na to, že případné zvýšení peněžitého zadostiučinění ve věci stěžovatele by s ohledem na jemu přiznané zadostiučinění (sub 4) představovalo částku „zjevně bagatelní“.

12. Městský soud ve vyjádření uvedl k námitkám stěžovatele uvedeným shora zaprvé, že z odůvodnění jeho napadeného rozhodnutí se „implicitně“ podává, že připouští-li judikatura zvýšení základní částky odškodnění nepřiměřené délky řízení, u odškodnění nezákonného stíhání takový postup nepřichází v úvahu. Městský soud zdůraznil, že v bodu 19 odůvodnění napadeného rozsudku uvedl rovněž, proč takový postup není možný (sub 5 in fine). Stěžovateli rovněž nic nebrání žádat odškodnění v nově zahájeném řízení; ve svém právu domáhat se zadostiučinění při porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě zkrácen nebyl. K námitkám stěžovatele uvedeným shora zadruhé městský soud uvedl, že z nich není jasné, čeho se stěžovatel domáhá a jak se argumentace váže k nyní posuzované věci. Obvodní soud přitom stěžovateli přiznal peněžité zadostiučinění, o „pouhé“ konstatování porušení práva v jeho věci nešlo.

13. Obvodní soud ani žalovaná se ve stanovené lhůtě a ani po jejím uplynutí k ústavní stížnosti nevyjádřily. Vzhledem k tomu, že žalovaná byla poučena, že za takové situace bude Ústavní soud vycházet z toho, že se postavení vedlejší účastnice vzdává, nebylo s ní v posuzované věci nadále jednáno.

14. Soudce zpravodaj zaslal doručená vyjádření stěžovateli na vědomí a k případné replice. Stěžovatel využil této možnosti a v replice uvedl, že z doručených vyjádření se podává, že skutečně neexistuje žádné rozhodnutí Nejvyššího soudu, podle něž lze či nelze promítnout délku tzv. kompenzačního řízení do výše peněžitého zadostiučinění za újmu způsobenou nezákonným trestním stíháním. Tvrdí-li městský soud, že stěžovatel má nadále možnost požadovat za případné nepřiměřeně dlouhé řízení náhradu nemajetkové újmy v novém samostatném řízení, nejde o účinný opravný prostředek podle čl. 13 Úmluvy. Tzv. kompenzační řízení nemůže být nápravou a současně zdrojem téže újmy. Konečně stěžovatel zpochybňuje oprávnění soudu a žalované ke konstatování porušení práva za orgány činné v trestním řízení či k omluvě za nezákonné trestní stíhání. Stěžovatel považuje systém náhrady újmy podle zákona č. 82/1998 Sb. za neefektivní.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

15. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení podle zákona o Ústavním soudu. Shledal, že ústavní stížnost byla včas podána oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny procesní prostředky k ochraně svých práv (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

16. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu obecných soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost napadených soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto je nutno vycházet (mimo jiné)

z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivou věc jsou zásadně na obecných soudech. O zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je dané rozhodování stíženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady).

17. Stěžovatel v ústavní stížnosti zejména brojí proti tomu, jak se Nejvyšší soud vypořádal s jeho dovolacími námitkami. Ústavní soud považuje za stěžejní tvrzení stěžovatele uvedené shora zaprvé (sub 8).

18. Je proto nejprve vhodné zdůraznit, že stěžovatel se v řízení o náhradu újmy způsobené nezákonným trestním stíháním (tzv. kompenzační řízení) domáhal vyššího peněžitého zadostiučinění, neboť probíhající tzv. kompenzační řízení považoval za nepřiměřeně dlouhé. Odkazoval k tomu zejména na rozsudek *Žirovnický II*, podle nějž platí, „že kdykoli se [při rozhodování ve věcech náhrady škody způsobené nepřiměřenou délkou jiného řízení] vyskytnou průtahy, soud rozhodující o výši náhrady by měl, umožňuje-li to vnitrostátní právo ..., vlastní průtahy uznat a z tohoto důvodu žalobci přiznat obzvlášť vysoké odškodnění. Zabrání se tím zbytečnému prodlužování celého řízení a stěžovatel nebude nucen uplatňovat nárok na odškodnění za délku kompenzačního řízení, čímž by docházelo k řetězení těchto řízení a dalšímu zahlcování vnitrostátní soudní soustavy“. Obvodní soud a městský soud na námitku stěžovatele reagovaly tak, že sice lze zvýšit peněžité zadostiučinění pro nepřiměřenou délku tzv. kompenzačního řízení, avšak toliko u náhrady újmy za nepřiměřeně dlouhé řízení; ve věci stěžovatele je proto takové zvýšení vyloučeno. Městský soud nadto uvedl, že tomu tak je vzhledem k tomu, že „odškodnění za nepřiměřenou délku řízení se posuzuje podle jiných kritérií nežli odškodnění za nezákonně vedené trestní stíhání“.

19. Stěžovatel nepovažoval vysvětlení nemožnosti uvedeného požadavku na zvýšení peněžitého zadostiučinění za dostatečné, a to ani s ohledem na „ustálenou rozhodovací praxi Nejvyššího soudu“, a proto se domáhal dovoláním vyřešení uvedené právní otázky. Zjednodušeně řečeno, domáhal se toho, aby Nejvyšší soud zaujal jasné stanovisko nejen, zda je možné zvýšit peněžité zadostiučinění podle rozsudku *Žirovnický II* a předchozí judikatury ESLP a rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 5189/2016 rovněž u náhrady nemajetkové újmy za nezákonné trestní stíhání, ale také případně z jakého důvodu to možné není. Výslovně přitom poukázal na to, že z dosavadní rozhodovací praxe neplyne pro jím zastávaný výklad žádná překážka a stěžovatele nelze odkázat na uplatnění nároku do samostatného řízení (sub 6 in fine). Stěžovatel rovněž výslovně uvedl, že v dosavadní judikatuře Nejvyššího soudu takový kategorický závěr chybí.

20. Přestože Nejvyšší soud podle odůvodnění napadeného usnesení operoval s tím, že se stěžovatel domáhal vyřešení dosud neřešené právní otázky, uvedl v napadeném usnesení, že rozhodnutí městského soudu odpovídá ustálené rozhodovací praxi Nejvyššího soudu, neboť vycházel z tam vymezených kritérií. Ústavní soud se musí zabývat tím, zda vypořádání uvedené dovolací námítky odpovídá požadavkům řádného odůvodnění soudního rozhodnutí a zda Nejvyšší soud neporušil právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

21. Ústavní soud ustáleně vychází z předpokladu, že požadavek řádného odůvodnění soudních rozhodnutí je jedním ze základních atributů řádně vedeného soudního řízení a součástí práva na soudní ochranu; dodržování povinnosti odůvodnit rozhodnutí zaručuje transparentnost a kontrolovatelnost rozhodování soudů a zajišťuje vyloučení libovůle; chybí-li v rozhodnutí řádné odůvodnění, je tím založena nejen jeho nepřezkoumatelnost, ale zpravidla také neústavnost – nejsou-li totiž zřejmé důvody rozhodnutí, svědčí to o libovůli v soudním rozhodování, jež není v právním státě (čl. 1 odst. 1 Ústavy) akceptovatelná. Obecné soudy jsou proto povinny adekvátně, co do myšlenkových konstrukcí racionálně logickým způsobem se vypořádat s důkazními návrhy účastníků řízení a argumentačními tvrzeními jimi uplatněnými [viz např. nálezy Ústavního soudu ze dne 4. 9. 2002 sp. zn. I. ÚS 113/02 (N 109/27 SbNU 213),

ze dne 27. 3. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3441/11 (N 61/64 SbNU 723), ze dne 26. 11. 2013 sp. zn. II. ÚS 4927/12 (N 199/71 SbNU 361), ze dne 21. 1. 2014 sp. zn. IV. ÚS 2468/11 (N 6/72 SbNU 83) či bod 27 nálezu ze dne 23. 3. 2021 sp. zn. IV. ÚS 2957/20 (N 60/105 SbNU 169); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>. Z ustálené rozhodovací praxe Ústavního soudu se rovněž podává, že nereaguje-li Nejvyšší soud adekvátně na argumentaci účastníka řízení uvedenou v dovolání, splňuje-li samozřejmě dovolání v daném směru zákonné náležitosti, postupuje v rozporu s požadavky na řádné odůvodnění a čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 962/14 ze dne 19. 8. 2014 (N 155/74 SbNU 323) či ze dne 4. 5. 2021 sp. zn. IV. ÚS 3415/20 (N 90/106 SbNU 9)].

22. Ústavní soud se přitom v první řadě soustředil na tvrzení Nejvyššího soudu o tom, že věc stěžovatele je tzv. bagatelní (sub 11). Podle ustálené rozhodovací praxe Ústavního soudu totiž platí, že jde-li o věci s tzv. bagatelní částkou, zakládá to (bez dalšího) důvod pro posouzení ústavní stížnosti jako zjevně neopodstatněné, neprovázejí-li posuzovanou věc takové (mimořádné) okolnosti, které ji naopak co do ústavní roviny významnou činí [viz např. nález ze dne 10. 4. 2014 sp. zn. III. ÚS 3725/13 (N 55/73 SbNU 89) či bod 25 nálezu ze dne 6. 4. 2021 sp. zn. IV. ÚS 3502/20 (N 72/105 SbNU 260)].

23. V nyní posuzované věci však nejde toliko o tzv. bagatelní částku. Ústavní stížností napadená rozhodnutí se týká zamítnutí žaloby stěžovatele co do částky 70 000 Kč. Není správná ani úvaha o tom, že s ohledem na stěžovateli dříve přiznanou částku nemůže případné zvýšení peněžitého zadostiučinění přesáhnout hranici tzv. bagatelnosti; nelze přehlédnout, že ESLP v bodu 157 rozsudku *Žirovnický II* zmiňuje možnost „obzvlášť vysokého odškodnění“. Nelze proto *a priori* vyloučit, že případným vyhověním námitkám stěžovatele může dojít k přiznání částky překračující hranici tzv. bagatelnosti. Byť Ústavnímu soudu nepřísluší v dané procesní situaci hodnotit, zda je namíste stěžovateli vyhovět v jeho požadavku, či dokonce v jakém rozsahu, uvedená úvaha Nejvyššího soudu je příliš zjednodušující a neodpovídá celkovému kontextu posuzované problematiky. Posouzením ústavní stížnosti jako zjevně neopodstatněné toliko pro její tzv. bagatelnost by Ústavní soud postupoval přehnaně formalisticky. Tomu ostatně odpovídá i postup Nejvyššího soudu v posuzované věci, neboť neodmítl dovolání stěžovatele jako nepřipustné podle § 238 odst. 1 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

24. Jde-li dále o posouzení samotné argumentace stěžovatele, nikdo z účastníků nezpochybňuje, že dovolání stěžovatele v posuzované části splňuje zákonné náležitosti. To se podává i z napadeného usnesení Nejvyššího soudu, neboť dovolání stěžovatele (v žádné části) neodmítl pro vady spočívající v nesplnění nezbytných náležitostí dovolání. Žádný z účastníků ani nezpochybňuje závažnost dovolací námitky stěžovatele; je zřejmé, že určení výše peněžitého zadostiučinění je podstatou posuzované věci a na kritériích pro zohlednění případného zvýšení odškodnění závisí výsledek soudního řízení. Bylo proto povinností Nejvyššího soudu reagovat adekvátně na dovolací námitku stěžovatele uvedenou shora sub 6.

25. Ústavní soud shledal, že odůvodnění napadeného usnesení Nejvyššího soudu k uvedené dovolací námitce stěžovatele sub 6 shora není adekvátní. Pro Ústavní soud je rozhodné, že stěžovatel vymezenou právní otázku spojil s tvrzením, že tato otázka dosud nebyla v praxi Nejvyššího soudu řešena, domáhal se jejího zodpovězení (sub 19 shora) a uvedl k tomu naléhavé argumenty opřené o relevantní judikaturu. Nejvýznamnějším momentem je pak tvrzení stěžovatele, že dosavadní judikatura Nejvyššího soudu se s tvrzeními stěžovatele (vycházejícími mimo jiné z judikatury ESLP) nijak nevypořádává. Přesto Nejvyšší soud ignoroval řádně uplatněná, srozumitelná a relevantní judikaturou podložená tvrzení stěžovatele. Odpovědi na otázku, z jakého důvodu nelze zvýšit peněžité zadostiučinění rovněž u újmy za nezákonné trestní stíhání, je-li to možné u újmy za nepřiměřeně dlouhé řízení, se vyhnul. Z odůvodnění napadeného usnesení Nejvyššího soudu se sice podává, že Nejvyšší soud zvýšení odškodnění pro nepřiměřeně dlouhé tzv. kompenzační řízení připouští u náhrady nemajetkové

újmy za nepřiměřeně dlouhé řízení; nelze z něj však seznat, z jakých důvodů tak nelze učinit ve věci stěžovatele.

26. Nejvyšší soud sice ve vyjádření k ústavní stížnosti naznačil, že z dosavadní judikatury Nejvyššího soudu se mlčky podává, proč požadavku stěžovatele nelze v jeho věci vyhovět. Nejvyšší soud však nepoukázal na žádné rozhodnutí, ve kterém náležitě (konkrétně, výslovně a věcně) reagoval na uvedené tvrzení stěžovatele. Nejvyšší soud totiž vypořádání námitek stěžovatele ve své dosavadní rozhodovací praxi dovozuje toliko ze skutečnosti, že jeho ustálená judikatura vznikla v době, kdy byla možnost zohlednění délky tzv. kompenzačního řízení u náhrady újmy za nepřiměřeně dlouhé řízení již známa. Takovou argumentaci však Ústavní soud nemůže přijmout, neboť nereflektuje konkrétní tvrzení stěžovatele, a to jednak, že se náhrada újmy za nezákonné trestní stíhání pro účely možného zohlednění délky tzv. kompenzačního řízení při stanovení výše zadostiučinění neliší od náhrady újmy za nepřiměřeně dlouhou délku řízení, a jednak, že ESLP považuje řetězení soudních řízení za rozporné s Úmluvou.

27. Kromě toho, obdobné úvahy měl Nejvyšší soud začlenit do odůvodnění napadeného usnesení [srov. např. bod 25 nálezu ze dne 23. 8. 2017 sp. zn. III. ÚS 1687/17 (N 155/86 SbNU 577) či bod 31 nálezu ze dne 30. 3. 2021 sp. zn. IV. ÚS 2234/20 (N 67/105 SbNU 215)]. Obdobné platí u tvrzení Nejvyššího soudu ve vyjádření k ústavní stížnosti o možnosti požadovat úroky z prodlení (sub 11). Měl-li Nejvyšší soud za to, že ve věci stěžovatele nelze připustit zvýšení peněžitého zadostiučinění z určitého důvodu, měl buď odkázat na relevantní rozhodovací praxi, ze které by se takové tvrzení dalo spolehlivě dovodit, popřípadě rozhodnout rozsudkem ve věci, jak zákon za takové situace předpokládá.

28. Za dostatečné vypořádání námitek stěžovatele nelze považovat ani tvrzení městského soudu v bodu 19 odůvodnění jeho napadeného rozsudku (sub 5 in fine), neboť nereflektuje tvrzení stěžovatele, že mezi náhradou újmy za nezákonné trestní stíhání a za nepřiměřeně dlouhé řízení nečiní Úmluva rozdíl. Stejně tak tomu je s tvrzením městského soudu ve vyjádření k ústavní stížnosti o možnosti stěžovatele uplatnit samostatný nárok (sub 12). Argument řetězcích se řízení odmítl ve své judikatuře již ESLP, což připouští sám Nejvyšší soud. Ani městský soud proto dříve v řízení nezodpověděl, v čem se liší náhrada újmy za nezákonné trestní stíhání od náhrady újmy za nepřiměřeně dlouhé řízení pro účely možného zohlednění délky tzv. kompenzačního řízení do výše peněžitého zadostiučinění, a proč tedy nelze zohlednit délku tzv. kompenzačního řízení ve věci stěžovatele.

29. Vzhledem k tomu, že Nejvyšší soud náležitě nereagoval na ve věci rozhodnou dovolací námitku stěžovatele, a to buď odkazem na relevantní judikaturu, která se s konkrétními tvrzeními stěžovatele vypořádává, popřípadě vlastní argumentací, postrádá jeho napadené usnesení řádné odůvodnění. Odůvodnění napadeného usnesení Nejvyššího soudu proto svědčí o libovůli v jeho rozhodování a napadené usnesení odporuje právu stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

30. Samotné uvedené zjištění opodstatňuje zrušení napadeného usnesení Nejvyššího soudu. Řízení o ústavní stížnosti ovládá zásada subsidiarity hmotněprávního přezkumu vůči přezkumu procesněprávnímu [viz např. nález ze dne 11. 12. 1997 sp. zn. III. ÚS 205/97 (N 159/9 SbNU 375), bod 31 nálezu ze dne 31. 7. 2017 sp. zn. III. ÚS 1167/17 (N 134/86 SbNU 273) či bod 19 nálezu ze dne 9. 7. 2019 sp. zn. IV. ÚS 1055/18 (N 131/95 SbNU 104)], a proto se Ústavní soud nezabýval ústavností vlastního právního posouzení věci Nejvyšším soudem.

31. Z těchto důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu částečně vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadené usnesení Nejvyššího soudu zrušil, aniž by jakkoli předjímal výsledek navazujícího řízení. Takto Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť od něho nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

32. V důsledku zrušení se Nejvyšší soud bude znovu zabývat dovoláním stěžovatele, v rámci něhož je třeba se náležitě vypořádat s dovolací námitkou stěžovatele vymezenou shora sub 6, aby nové rozhodnutí Nejvyššího soudu bylo ústavně souladné. Nejvyšší soud musí věcně reagovat na konkrétní tvrzení stěžovatele, a to jednak o chybějících důvodech rozlišování mezi náhradou nemajetkové újmy za nezákonné trestní stíhání a za nepřiměřeně dlouhé řízení, jde-li o možnost zvýšení peněžité náhrady, a jednak o nežádoucím řetězení tzv. kompenzačních řízení.

33. Jde-li o námitky stěžovatele uvedené shora zadruhé (sub 9), tato tvrzení nejsou ve věci stěžovatele významná. Obvodní soud stěžovateli přiznal napadeným rozsudkem právo na peněžité zadostiučinění; nyní proto jde „jen“ o jeho výši. Stěžovatel ani přes výslovné upozornění na tuto skutečnost městským soudem ve vyjádření k ústavní stížnosti neupřesnil, jak uvedené námitky s jeho věcí souvisí. Vymezil-li v tomto směru stěžovatel otázky přípustnosti dovolání a Nejvyšší soud dovolání v dané části neshledal přípustným, neboť na nich rozhodnutí městského soudu nezáviselo, není taková úvaha nedostatečná či chybná. Ústavní stížnost stěžovatele je proto v uvedené části návrhem zjevně neopodstatněným a Ústavní soud ji mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků odmítl podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

34. Domáhá-li se stěžovatel zrušení rozsudků městského soudu a obvodního soudu, Ústavní soud vzal v úvahu, že stěžovatel podal dovolání jakožto mimořádný opravný prostředek, o němž nebylo z procesního hlediska řádně rozhodnuto, nezabýval-li se Nejvyšší soud stěžejní dovolací námitkou. V navazujícím dovolacím řízení bude na Nejvyšším soudu, aby se s ní náležitě vypořádal (sub 32). Kasačního zásahu Ústavního soudu ve větším rozsahu proto není z hlediska ochrany ústavně zaručených základních práv či svobod stěžovatele třeba. Takový postup by odporoval i zásadě minimalizace zásahů Ústavního soudu do činnosti soudů obecných a byl by v rozporu s principem subsidiarity ústavní stížnosti [srov. obdobně např. bod 40 nálezu ze dne 19. 12. 2017 sp. zn. III. ÚS 3127/17 (N 236/87 SbNU 827), bod 36 nálezu sp. zn. IV. ÚS 2957/20 či bod 40 nálezu ze dne 25. 5. 2021 sp. zn. IV. ÚS 3416/20 (N 104/106 SbNU 181)].

35. Ústavní soud proto ústavní stížnost směřující proti rozsudkům městského soudu a obvodního soudu odmítl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků jako návrh nepřipustný podle § 43 odst. 1 písm. e) ve spojení s § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

Č. 170**Náklady řízení při vypořádání spoluvlastnictví
(sp. zn. IV. ÚS 2081/21 ze dne 30. září 2021)**

V řízeních o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví je § 142 občanského soudního řádu třeba interpretovat tak, že (plný) úspěch a neúspěch procesních stran podle § 142 odst. 1 občanského soudního řádu lze poměřovat pouze tehdy, zamítá-li obecný soud návrh na zrušení spoluvlastnictví; vyhoví-li návrhu na zrušení spoluvlastnictví a rozhoduje-li dále o způsobu jeho vypořádání, je na procesní úspěch jednotlivých účastníků třeba pohlížet jako na částečný (stejný) a zásadně nepřiznávat náhradu nákladů řízení žádnému z účastníků podle § 142 odst. 2 občanského soudního řádu, ledaže konkrétní okolnosti věci výjimečně odůvodňují postup podle § 142 odst. 3 občanského soudního řádu.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Pavla Šámala a soudců Josefa Fialy a Jana Filipa (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatele Radka Blechy, zastoupeného JUDr. Josefem Novákem, advokátem, sídlem Přemyslovská 2346/11, Praha 3 – Vinohrady, proti výroku I v části týkající se nákladů řízení mezi účastníky a výroku III rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 16. června 2021 č. j. 28 Co 202, 203/2020 a 28 Co 76/2021-391, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a Ing. Petry Blechové, zastoupené JUDr. Prokopem Benešem, advokátem, sídlem Antala Staška 510/38, Praha 4 – Krč, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Výrokem I rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 16. června 2021 č. j. 28 Co 202, 203/2020 a 28 Co 76/2021-391 v části „Ve výrocích o nákladech řízení mezi účastníky se mění jen tak, že výše nákladů, které je žalovaný povinen zaplatit žalobkyni, činí 227 201,70 Kč, jinak se v těchto výrocích potvrzuje.“ a výrokem III rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 16. června 2021 č. j. 28 Co 202, 203/2020 a 28 Co 76/2021-391 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 16. června 2021 č. j. 28 Co 202, 203/2020 a 28 Co 76/2021-391 se ve výroku I v části „Ve výrocích o nákladech řízení mezi účastníky se mění jen tak, že výše nákladů, které je žalovaný povinen zaplatit žalobkyni, činí 227 201,70 Kč, jinak se v těchto výrocích potvrzuje.“ a ve výroku III ruší.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších

předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení nákladových výroků napadeného rozhodnutí s tvrzením, že jimi bylo porušeno jeho základní právo zaručené v čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Stěžovatel současně navrhl, aby Ústavní soud podle § 79 odst. 2 zákona o Ústavním soudu odložil vykonatelnost napadeného rozhodnutí.

2. Z ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí a vyžádaného soudního spisu se podává, že Obvodní soud pro Prahu 8 (dále jen „obvodní soud“) rozsudkem ze dne 31. 10. 2019 č. j. 9 C 294/2017-234 k návrhu vedlejší účastnice na zrušení a vypořádání spoluvlastnictví rozhodl o zrušení spoluvlastnictví vedlejší účastnice a stěžovatele k bytové jednotce č. X1 v domě č. p. X2 na pozemku parc. č. X3, zapsané na LV X4, vedeném pro k. ú. Střížkov, obec P., Katastrálním úřadem pro hl. m. Prahu, katastrální pracoviště Praha; ke spoluvlastnickému podílu ve výši 915/25343 na společných částech domu č. p. X2, dům zapsán na LV X5, vedeném pro k. ú. Střížkov, obec P., Katastrálním úřadem pro hl. m. Prahu, katastrální pracoviště Praha; ke spoluvlastnickému podílu ve výši 915/25343 na pozemku parc. č. X3, zastavěná plocha a nádvoří, na němž je umístěna stavba č. p. X2, pozemek zapsán na LV X5, vedeném pro k. ú. Střížkov, obec P., Katastrálním úřadem pro hl. m. Prahu, katastrální pracoviště Praha; ke spoluvlastnickému podílu ve výši 915/25343 na pozemku parc. č. X6, orná půda, LV X7, vedeném pro k. ú. Střížkov, obec P., Katastrálním úřadem pro hl. m. Prahu, katastrální pracoviště Praha, a ke spoluvlastnickému podílu ve výši 915/25343 na pozemku parc. č. X8, orná půda, LV X9, vedeném pro k. ú. Střížkov, obec P., Katastrálním úřadem pro hl. m. Prahu, katastrální pracoviště Praha (výrok I). Dále rozhodl, že nemovitosti uvedené ve výroku I se stávají výlučným vlastnictvím vedlejší účastnice (výrok II), že vedlejší účastnice je povinna zaplatit stěžovateli za blíže konkretizovaných podmínek vypořádací podíl ve výši 2 516 900 Kč (výrok III), že stěžovatel je povinen zaplatit vedlejší účastnici na náhradu nákladů řízení částku ve výši 248 993,80 Kč (výrok IV) a že obvodní soud do 30 dní po právní moci tohoto rozsudku vrátí ze soudní úschovy vedlejší účastnici rozdíl mezi částkou vyplacenou stěžovateli a zůstatkem částky uložené do soudní úschovy (výrok V).

3. Obvodní soud usnesením ze dne 5. 3. 2020 č. j. 9 C 294/2017-259 doplnil rozsudek ze dne 31. 10. 2019 č. j. 9 C 294/2017-234 o výrok, podle kterého je vedlejší účastnice povinna zaplatit soudní poplatek za rozšíření žaloby ve výši 10 000 Kč (výrok I), a že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (výrok II). Konečně doplňujícím usnesením ze dne 4. 1. 2021 č. j. 9 C 294/2017-356 rozhodl, že rozsudek obvodního soudu ze dne 31. 10. 2019 č. j. 9 C 294/2017-234 se doplňuje výrokem, že stěžovatel je povinen zaplatit státu náklady řízení ve výši 27 510 Kč (výrok I) a že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (výrok II).

4. K odvolání stěžovatele i vedlejší účastnice Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) napadeným rozsudkem potvrdil rozsudek obvodního soudu ve znění doplňujících usnesení ve výrocích o věci samé (výroky I a II), ve výroku o uložení povinnosti vedlejší účastnice zaplatit stěžovateli vypořádací podíl (výrok III) jej změnil jen tak, že jeho výše činí 2 301 530 Kč, jinak jej v tomto výroku potvrdil. Ve výrocích o nákladech řízení mezi účastníky jej změnil jen tak, že výše nákladů, které je stěžovatel povinen zaplatit vedlejší účastnici, činí 227 201,70 Kč, jinak jej v těchto výrocích potvrdil. Ve výroku o nákladech státu jej změnil tak, že vedlejší účastnice a stěžovatel jsou povinni zaplatit na těchto nákladech částku 13 755 Kč (výrok I). Odvolání stěžovatele do výroku o povinnosti vedlejší účastnice zaplatit soudní poplatek za rozšíření žaloby ve výši 10 000 Kč odmítl (výrok II) a stěžovateli uložil povinnost zaplatit vedlejší účastnici na nákladech odvolacího řízení částku 64 759,20 Kč (výrok III).

5. Ústavní stížností napadené nákladové výroky odůvodnil městský soud tak, že při rozhodování o nákladech řízení postupoval obvodní soud správně podle § 142 odst. 1 a § 148 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“). Městský soud konstatoval, že podle ustálené judikatury pro posouzení otázky, zda a nakolik

měl účastník v řízení o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví ve věci plný (§ 142 odst. 1 o. s. ř.) či částečný (§ 142 odst. 2 o. s. ř.) úspěch, je rozhodující to, zda soud žalobě vyhověl a vypořádal spoluvlastnictví způsobem, který žalobce navrhoval; v případě, že soud rozhodl o vypořádání jinak, než žalobce navrhoval, je namístě úvaha o postupu podle § 142 odst. 2 o. s. ř., přičemž je nutno vždy přihlédnout k individuálním okolnostem konkrétního případu. V daném případě byla vedlejší účastnice v pozici žalobkyně v řízení úspěšná, a proto jí obecné soudy přiznaly plnou náhradu nákladů řízení.

II. Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel se v ústavní stížnosti dovolává správného postupu při rozhodování o nákladech řízení v tomto typu sporu, tedy, že v řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví musí být vlastnické právo každého ze spoluvlastníků v souladu s čl. 11 odst. 1 Listiny chráněno stejnou měrou. Ustanovení § 142 o. s. ř. je proto třeba interpretovat tak, že plný úspěch a neúspěch procesních stran podle § 142 odst. 1 o. s. ř. lze poměřovat pouze tehdy, zamítá-li soud návrh na zrušení spoluvlastnictví. Jinak je třeba pohlížet na úspěch ve věci jako na částečný (stejný) a zásadně nepřiznat náhradu nákladů řízení žádnému z účastníků podle § 142 odst. 2 o. s. ř., jak ostatně shledal Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 10. 11. 2020 sp. zn. I. ÚS 262/20 (N 208/103 SbNU 142).

III. Vyjádření účastníka řízení, vedlejší účastnice řízení a replika stěžovatele

7. Soudce zpravodaj postupem podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkovi a vedlejší účastnici řízení.

8. Městský soud ve svém vyjádření shrnul podstatu věci a průběh řízení před obecnými soudy, přičemž konstatoval, že plně úspěšné žalobkyni (vedlejší účastnici) přiznal náhradu nákladů řízení, kterou vyčíslil podle advokátního tarifu. Má za to, že postupem městského soudu nebyl stěžovatel zkrácen na svých právech.

9. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření zejména uvedla, že dovolává-li se stěžovatel aplikace nálezu Ústavního soudu ze dne 10. 11. 2020 sp. zn. I. ÚS 262/20, pak je zapotřebí zdůraznit, že závěry tohoto nálezu (na rozdíl od jeho nosných úvah) nejsou z důvodů rozdílných konkrétních okolností na posuzovanou věc přílehlavé. V této věci je zejména jasné, kdo byl ve sporu úspěšný, a kdo nikoliv, a to jak z pohledu užších, tak i širších okolností. Podstatný rozdíl je v tom, že na zrušení spoluvlastnictví nepanovala mezi účastníky shoda na rozdíl od odkazovaného judikátu. V posuzovaném případě stěžovatel kladl důraz na to, aby nebylo podílové spoluvlastnictví (byt, ve kterém žil) vypořádáno. Později navrhoval, aby bylo vypořádáno, ale bez náhrady. V meritu věci tak nebylo rozhodnuto v souladu s jeho návrhem spoluvlastnictví nevypořádávat a žalobu zamítnout, pročež je odkazovaný náleze Ústavního soudu na posuzovanou věc nepřiléhavý. Vedlejší účastnice uvádí další skutkové a právní argumenty a navrhuje ústavní stížnost odmítnout.

10. Vyjádření účastníka a vedlejší účastnice byla stěžovateli zaslána na vědomí a k případné replice. Ten v ní jednak setrval na své argumentaci a dále ji doplnil o další skutkovou a právní argumentaci.

IV. Procesní předpoklady projednání návrhu

11. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Jeho ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpал všechny zákonné prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

12. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací stěžovatele, vyjádřeními účastníka a vedlejší účastnice a obsahem příslušného spisu, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

13. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) přezkoumává rozhodnutí či postup orgánů veřejné moci jen z hlediska, zda jimi nedošlo k porušení ústavně zaručených základních práv a svobod.

14. Ústavní soud k problematice nákladů řízení přistupuje zdrženlivě a podrobuje ji toliko omezenému ústavněprávnímu přezkumu. Ačkoliv i rozhodnutí o nákladech řízení může mít citelný dopad do majetkové sféry účastníků řízení chráněné čl. 11 odst. 1 Listiny, samotný spor o náklady řízení zpravidla nedosahuje intenzity způsobilé porušit jejich základní práva a svobody. Nicméně rozhodování o nákladech řízení je součástí řízení jako celku, a také na něj proto dopadají požadavky řádně vedeného soudního řízení.

15. Podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby. Ústavní soud dává konstantně najevo, že tento příkaz platí i pro něj [srov. např. již nález ze dne 12. 6. 1997 sp. zn. IV. ÚS 197/96 (N 77/8 SbNU 243); tato i všechna dále uvedená rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>], takže i pro posouzení této ústavní stížnosti je klíčové zejména to, postupovaly-li obecné soudy v souladu se závěry a právními názory uvedenými v dřívější rozhodovací praxi Ústavního soudu. V této souvislosti je nutno uvést, že problematikou náhrady nákladů řízení v řízeních o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví se Ústavní soud zabýval v nálezu ze dne 10. 11. 2020 sp. zn. I. ÚS 262/20, ve kterém dospěl k závěru, že v řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví musí být vlastnické právo každého ze spoluvlastníků v souladu s čl. 11 odst. 1 Listiny chráněno stejnou měrou. Ustanovení § 142 o. s. ř. je proto třeba interpretovat tak, že plný úspěch a neúspěch procesních stran podle § 142 odst. 1 o. s. ř. lze poměřovat pouze tehdy, zamítá-li soud návrh na zrušení spoluvlastnictví. Vyhoví-li obecný soud návrhu na zrušení spoluvlastnictví a rozhoduje-li dále o způsobu jeho vypořádání, je na procesní úspěch jednotlivých účastníků, majících v řízení s povahou *iudicii duplicis* totožné postavení žalobce i žalovaného, třeba pohlížet jako na částečný (stejný) a zásadně nepřiznat náhradu nákladů řízení žádnému z účastníků podle § 142 odst. 2 o. s. ř., ledaže konkrétní okolnosti věci výjimečně odůvodňují postup podle § 142 odst. 3 o. s. ř.

16. Podle Ústavního soudu v odůvodněných případech tedy lze některému z účastníků přiznat právo na náhradu nákladů, a to podle § 142 odst. 3 o. s. ř., neboť způsob vypořádání spoluvlastnictví (i stanovení míry úspěchu jednotlivých účastníků) závisí na úvaze soudu (viz bod 24 uvedeného nálezu sp. zn. I. ÚS 262/20). Zvláštními okolnostmi konkrétního jedinečného případu může být např. obstrukční chování spoluvlastníka, nezáměr o konstruktivní vyřešení věci nebo šikanózní výkon práva. Šikanózním jednáním však není sama o sobě skutečnost, že některý (nebo každý) ze spoluvlastníků navrhuje přikázání spoluvlastněného majetku do svého výlučného vlastnictví (což je v soudní praxi situace obvyklá); obecný soud by musel přesvědčivě vyložit další důvody, které jej vedly k závěru, že je (výjimečně) namístě danému spoluvlastníku uložit povinnost hradit náklady řízení jinému spoluvlastníkovi.

17. Další širší okolnosti, k nimž lze přihlédnout, plynou z judikatury Nejvyššího soudu – například že se účastníci o předmětu řízení alespoň částečně shodli, jaké bylo procesní chování a stanoviska jednotlivých účastníků v průběhu řízení či jaké bylo jejich jednání před zahájením řízení při snaze o zrušení spoluvlastnictví dohodou. „Mezi individuální okolnosti konkrétní věci, které by měl soud zvažovat, patří i procesní aktivita účastníků v průběhu řízení, jakož i jejich postoje a snaha, popřípadě její absence, o konstruktivní přístup k rychlému a hospodárnému projednání a rozhodnutí věci, tedy i ochota či neochota o smírné vyřešení

věci v průběhu řízení.“ (např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 10. 2017 č. j. 22 Cdo 2816/2017-1276).

18. Ústavní soud tedy při aplikaci výše uvedeného právního názoru na posuzovanou věc shledává, že obvodní soud vydal své rozhodnutí dříve, než Ústavní soud přijal výše uvedený nálezn, nicméně městský soud napadený rozsudek vydal až po výše uvedeném nálezu, přičemž dokonce na tento nálezn (ze dne 10. 11. 2020 sp. zn. I. ÚS 262/20) výslovně odkazuje (bod 13 napadeného rozsudku). Městský soud se však s argumentací Ústavního soudu uvedenou v tomto nálezu nikterak nevypořádává a *de facto* rozhoduje přesně proti odůvodnění tohoto nálezu. Jak již Ústavní soud shledal výše, tak totiž v případě, kdyby městský soud chtěl jednomu z účastníků přiznat náhradu nákladů řízení, musel by přesvědčivě vyložit důvody, které jej vedly k závěru, že je (výjimečně) namístě danému spoluvlastníku uložit povinnost hradit náklady řízení jinému spoluvlastníkovi. Takovéto úvahy však v napadeném rozsudku absentují, přičemž jako šikanózní výkon práva nelze shledat chování stěžovatele, který nesouhlasil s odhadem tržní ceny nemovitostí uvedené vedlejší účastnicí, přičemž musel být zpracován znalecký posudek (bod 15 napadeného rozsudku), a ani to, že stěžovatel v průběhu řízení měl jinou představu o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví. Tvzení vedlejší účastnice, že stěžovatel kladl důraz na to, aby nebylo podílové spoluvlastnictví vypořádáno, pak nemá oporu v předloženém soudním spise (viz bod 4 rozsudku obvodního soudu ze dne 31. 10. 2019 č. j. 9 C 294/2017-234, ze kterého jasně vyplývá, že stěžovatel souhlasil s tím, že podílové spoluvlastnictví k předmětné věci by mělo být zrušeno). Jinými slovy řečeno, závěry městského soudu o nutnosti aplikace § 142 odst. 1 o. s. ř. nejsou nijak, natožpak ústavně konformně vyloženy. Jelikož Nejvyšší soud se s ohledem na účinnou úpravu nepřipustnosti dovolání proti výrokům o nákladech řízení nebude vyjadřovat [viz § 238 odst. 1 písm. h) o. s. ř.] a Ústavní soud nepovažuje nákladové výroky obvodního soudu a zejména městského soudu za ústavně konformní (nejde o pouhé sjednocování judikatury v rovině podústavního práva), je nutným důsledkem pro nyní posuzovanou věc zrušení nákladových výroků městského soudu, jak je ve výroku nynějšího nálezu uvedeno.

19. Ústavní soud uzavírá, že zásadně to tedy v řízeních o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví znamená upřednostnit aplikaci § 142 odst. 2 o. s. ř. a vyslovit, že oba účastníci řízení byli úspěšní zčásti, a náhrada nákladů řízení proto nenáleží žádnému z nich. Tím ovšem není řečeno, že by obecné soudy v následujícím řízení v nyní posuzované věci nemohly zohlednit konkrétní okolnosti případu a aplikovat § 142 odst. 3 o. s. ř., odůvodňuje-li to např. obstrukční chování účastníka v průběhu řízení či jiné významné okolnosti (viz výše), což by však musely náležitě odůvodnit. Samo o sobě však není rozhodné, který z účastníků navrhl vypořádání zrušeného spoluvlastnictví a jeho způsob a který z nich (či úplně jiný) soud nakonec zvolil, neboť to záviselo na jeho úvaze vedené zákonnou úpravou. Proto také nemůže být rozhodné, co bylo mezi účastníky sporné z pohledu provedeního dokazování a jaké řešení v tomto ohledu přijal soud. Konkrétní vyčíslení náhrady nákladů řízení, bude-li nějaké, bude tedy již úkolem městského soudu v následném řízení. Úkolem Ústavního soudu totiž není vstupovat do oblasti kognice obecných soudů, a proto může posoudit pouze otázku dodržení ústavních kautel řádně vedeného soudního řízení, nikoli však předjímat jeho budoucí výsledek založený na ústavně konformním výkladu právních předpisů obecnými soudy.

VI. Závěr

20. Ústavnímu soudu s ohledem na učiněný výklad nezbylo než uzavřít, že napadenými nákladovými výroky městského soudu porušil městský soud v těchto výrocích základní právo stěžovatele na soudní ochranu ve spojení s jeho právem na ochranu vlastnictví. Ze shora uvedených důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti stěžovatele vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené rozhodnutí v nákladových výrocích zrušil.

21. S ohledem na skutečnost, že Ústavní soud rozhodl o podané ústavní stížnosti krátce po jejím podání, bylo bezpředmětné rozhodovat samostatně o návrhu na odložení vykonatelnosti napadeného rozhodnutí, a to zvláště za situace, kdy šlo toliko o nákladové výroky, a nikoliv o rozhodnutí ve věci samé.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Josefa Fialy

V souladu s § 22 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, podávám odlišné stanovisko k I. a II. výroku nálezu ve věci sp. zn. IV. ÚS 2081/21 a k odůvodnění těchto výroků:

Zastávám stanovisko, že zrušovanými výroky rozsudku Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) o náhradě nákladů mezi účastníky řízení navzájem nedošlo k porušení žádných základních práv stěžovatele. Ústavní soud v nynější věci mechanicky převzal závěry z nálezu ze dne 10. 11. 2020 sp. zn. I. ÚS 262/20 (N 208/103 SbNU 142), aniž by zohlednil, že vedlejší účastnice byla v řízení o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví zcela úspěšná [viz např. postoj stěžovatele k žalobě (č. l. 44 a 45 spisu Obvodního soudu pro Prahu 8 sp. zn. 9 C 294/2017, odůvodnění rozsudku tohoto soudu ze dne 31. 10. 2019 č. j. 9 C 294/2017-234, bod 43, odůvodnění rozsudku městského soudu, bod 15)].

Z uvedených důvodů měla být ústavní stížnost v celém rozsahu odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost, příp. zamítnuta pro nedůvodnost.

Č. 171**Formalistický přístup obecných soudů v otázce včasného nepřiložení
plné moci zástupce
(sp. zn. II. ÚS 1445/21 ze dne 4. října 2021)**

V materiálním právním státě je nutno i při interpretaci a aplikaci procesních norem vycházet z jejich skutečného materiálního obsahu. Nelze akceptovat ryze formalistický přístup obecných soudů s cílem co nejjednodušším způsobem „odklidit“ návrh, stížnost nebo jiný opravný prostředek. V nyní posuzovaném případě jde o výklad § 148 odst. 1 písm. b) trestního řádu v souvislosti s § 142 odst. 1 trestního řádu. Jak již bylo shora uvedeno, z obsahu obou stížností podaných stěžovatelkou proti usnesením Okresního soudu v Mělníku lze usoudit, že byly podány jejím jménem. Jediným nedostatkem, kterým obě stížnosti shodně trpěly, pak bylo včasné nepřiložení plné moci zástupce, kterou ho stěžovatelka k jejich podání zmocnila (plná moc ze dne 15. 2. 2021). Jednalo se však o jednoduše odstranitelnou vadu, kterou bylo možno zhojit obratem, a to výzvou stěžovatele nebo zástupci stěžovatelky, učiněnou formálně přípisem soudu nebo neformálně jinými a rychlejšími způsoby komunikace.

Ústavní soud tedy uzavírá, že postupem Krajského soudu v Praze bylo porušeno jak právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jež jí bylo tímto soudem zcela formalistickým postupem odňato, tak rovněž právo na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, neboť na základě odstranitelného nedostatku podaných stížností jí bylo odepřeno nechat se zastoupit advokátem při procesním úkonu, čímž navíc došlo k neodstranitelnému důsledku, jímž byla ztráta lhůty stěžovatelky pro podání stížností nových [tyto byly usnesením Krajského soudu v Praze zamítnuty podle § 148 odst. 1 písm. b) trestního řádu jako opožděně podané].

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj), soudkyně Kateřiny Šimáčkové a soudce Davida Uhlíře ve věci ústavních stížností stěžovatelky H. M., právně zastoupené JUDr. Petrem Novotným, advokátem, se sídlem Archangelská 1, Praha 10, proti usnesením Krajského soudu v Praze ze dne 18. 3. 2021 č. j. 11 To 73/2021-392 a č. j. 11 To 74/2021-395, za účasti Krajského soudu v Praze jako účastníka řízení, takto:

I. Usneseními Krajského soudu v Praze ze dne 18. 3. 2021 č. j. 11 To 73/2021-392 a č. j. 11 To 74/2021-395 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo stěžovatelky na právní pomoc zaručené čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Obě usnesení se proto ruší.

Odůvodnění

I.

1. Stěžovatelka podala dvě ústavní stížnosti prostřednictvím shodného právního zástupce. Skutkové okolnosti a námitky obsažené v ústavních stížnostech jsou v obou věcech shodné, a proto Ústavní soud podle § 63 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve spojení s § 112 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, usnesením ze dne 27. 7. 2021 spojil ústavní stížnosti ke společnému řízení.

2. Stěžovatelka podává ústavní stížnosti proti v záhlaví uvedeným usnesením, neboť je přesvědčena, že jimi bylo porušeno její právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

3. Napadenými usneseními rozhodl Krajský soud v Praze o zamítnutí stížností stěžovatelky proti usnesením Okresního soudu v Mělníku č. j. 14 T 14/2020-383 a č. j. 14 T 14/2020-384 ze dne 9. 2. 2021, a to podle § 148 odst. 1 písm. b) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), neboť podle soudu byly podány neoprávněnou osobou. Tento důvod zamítnutí obou stížností dovodil soud ze skutečnosti, že stížnosti byly sepsány JUDr. Petrem Novotným, advokátem, nikoli samotnou stěžovatelkou, přestože ve spisu nebyla za tímto účelem založena plná moc opravňující tohoto advokáta k podání stížností. Plná moc ve spisu udělená zástupci stěžovatelkou dne 11. 12. 2019 byla omezena podle § 41 odst. 5 trestního řádu na dobu do skončení trestního řízení a dnem 8. 7. 2020, kdy nabyl právní moci odsuzující rozsudek, zanikla.

4. Stěžovatelka v ústavní stížnosti uvedla, že obě stížnosti byly podány z jejího popudu prostřednictvím jejího právního zástupce, kterého za tímto účelem dne 15. 2. 2021 zmocnila na základě plné moci. V souladu s tímto zmocněním pak byly ze strany stěžovatelky prostřednictvím jejího právního zástupce následujícího dne (tj. 16. 2. 2021) řádně a v zákonem stanovené lhůtě podány stížnosti proti zmiňovaným usnesením Okresního soudu v Mělníku.

5. Z uvedeného je podle ní zřejmé, že Krajský soud v Praze měl takto podané stížnosti věcně přezkoumat. Pokud měl Krajský soud v Praze pochybnosti o tom, zda je příslušný advokát zmocněn k podání stížností, pak měl stěžovatelku vyzvat k doložení plné moci, a nikoliv bez dalšího stížnost zamítnout, tím spíše za situace, kdy Okresní soud v Mělníku jako soud prvního stupně stížností napadená usnesení doručil i obhájci stěžovatelky. Stěžovatelka je proto přesvědčena, že závěr soudu v předmětné věci prokazatelně odporuje důkazní situaci.

II. Procesní předpoklady řízení

6. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnosti byly podány včas oprávněnou stěžovatelkou a Ústavní soud je k jejich projednání příslušný. Ústavní stížnosti jsou přípustné, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

III. Vyjádření účastníka řízení

7. Ústavní soud zaslal obě ústavní stížnosti účastníku řízení – Krajskému soudu v Praze s výzvou, aby se do 15 dnů vyjádřil k jejich obsahu. Ve stanovené lhůtě ani později se účastník nevyjádřil, a Ústavní soud proto nezná jeho stanovisko k argumentaci stěžovatelky.

IV. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

8. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že není součástí soustavy soudů, a nepřísluší mu proto ani právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů [srov. např. nález ze dne 1. 2. 1994 sp. zn. III. ÚS 23/93 (N 5/1 SbNU 41)]. Do rozhodovací činnosti soudů je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným

rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem. Skutečnost, že se soud opřel o právní názor (resp. o výklad zákona, případně jiného právního předpisu), se kterým se stěžovatel neztotožňuje, nezakládá sama o sobě relevantní důvod k podání ústavní stížnosti [viz náleze ze dne 26. 6. 1995 sp. zn. IV. ÚS 188/94 (N 39/3 SbNU 281)]. Ústavní soud však na druhé straně konstatuje, že výklad a následné použití právních předpisů obecnými soudy mohou být v některých případech natolik extrémní, že vybočí z mezí hlavy páte Listiny, jakož i z principů ovládajících demokratický právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva. To je právě případ stěžovatelky, jejíž ústavní stížnosti je nutno považovat za důvodné.

9. Posuzovaná věc je ze skutkového hlediska poměrně jednoduchá. Na počátku trestního stíhání si stěžovatelka na základě plné moci ze dne 11. 12. 2019 zvolila obhájce, a to JUDr. Petra Novotného. Jelikož tato plná moc nebyla časově vymezena jinak, dle § 41 odst. 5 trestního řádu zanikla skončením trestního stíhání, a to dnem právní moci rozsudku, jímž byla stěžovatelka uznána vinnou (dne 8. 7. 2020). Obhájce ve věci poté zcela v souladu s § 41 odst. 5 trestního řádu podal jménem stěžovatelky dovolání, které bylo dovolacím soudem odmítnuto. Dle citovaného ustanovení totiž, i když zmocnění zaniklo, je obhájce oprávněn podat za obžalovaného ještě dovolání a zúčastnit se řízení o dovolání u Nejvyššího soudu, dále podat žádost o milost a o odklad výkonu trestu. Potud lze akceptovat argumentaci Krajského soudu v Praze v napadených usneseních.

10. Další postup tohoto soudu však s ohledem na čl. 36 odst. 1 Listiny, jehož porušení se stěžovatelka dovolává, a podle Ústavního soudu také s ohledem na čl. 37 odst. 2 Listiny nemůže být Ústavním soudem aprobován.

11. Podle čl. 36 odst. 1 Listiny se každý může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.

12. Podle čl. 37 odst. 2 Listiny má každý právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení. Pro trestní řízení se uvedené právo konkretizuje v čl. 40 odst. 3 Listiny, podle něhož obviněný má právo, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce. Jestliže si obhájce nezvolí, ačkoliv ho podle zákona mít musí, bude mu ustanoven soudem. Zákon stanoví, v kterých případech má obviněný právo na bezplatnou pomoc obhájce.

13. Z připojeného trestního spisu i z obou napadených usnesení vyplývá, že stížnosti proti usnesením Okresního soudu v Mělníku byly podány v zákonem stanovené lhůtě (což ostatně potvrdil i stížnostní soud) a byly podány jménem stěžovatelky jako osoby oprávněné k podání stížnosti podle § 142 odst. 1 trestního řádu. Toto je možno dovodit jak ze záhlaví obou stížností, tak z jejich obsahu, kde je výslovně uvedeno, že jsou podány odsouzenou stěžovatelkou prostřednictvím obhájce. Uvedenému pak koresponduje i uvedení jména stěžovatelky v jejich závěru na místě pro podpis.

14. Krajský soud v Praze podle názoru Ústavního soudu chybně posoudil obě stížnosti jako podané osobou neoprávněnou pouze na základě absence plné moci, na jejímž základě byl advokát stěžovatelky (a její bývalý obhájce!), který stížnosti podal, explicitně k jejich podání zmocněn. Podle § 148 odst. 1 písm. b) trestního řádu nadřízený orgán zamítne stížnost, byla-li podána opožděně, osobou neoprávněnou, osobou, která se jí výslovně vzdala nebo která znovu podala stížnost, kterou již předtím výslovně vzala zpět. K postupu dle citovaného ustanovení dochází bez věcného přezkoumání stížnosti, tedy z formálních důvodů. Jedná se o případy, kdy zákon stížnost proti určitému usnesení sice připouští, avšak toto právo nenáleží osobě, která ho chce využít. Za neoprávněnou osobu je třeba považovat takovou, které nesvědčí podmínky uvedené v § 142 odst. 1 trestního řádu především proto, že se jí usnesení vůbec netýká.

15. Ústavní soud opakovaně ve své rozhodovací praxi zdůraznil, že z hlediska zjištění obsahu právní úpravy nelze spoléhat jen na jazykový výklad aplikovaného ustanovení, nýbrž relevantní je především účel a smysl aplikované právní normy, popř. další uznávané způsoby

výkladu. V nálezu ze dne 4. 2. 1997 sp. zn. Pl. ÚS 21/96 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.) uvedl, že „soud není absolutně vázán doslovným zněním zákonného ustanovení, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit v případě, kdy to vyžaduje ze závažných důvodů účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku. Je nutno se přitom vyvarovat libovůle; rozhodnutí soudu se musí zakládat na racionální argumentaci“.

16. Ústavní soud v nálezu ze dne 6. 5. 2004 sp. zn. III. ÚS 258/03 (N 66/33 SbNU 155), jakož i nálezu ze dne 16. 9. 2004 sp. zn. III. ÚS 288/04 (N 132/34 SbNU 331) rovněž poukázal na relevanci teleologické metody směřující k nalezení významu a působení zákona. V návaznosti na tyto teze lze říci, že v obecném základu úvah o přijetí závěru o obsahu právní normy (právního předpisu) takto vyzdvihl důležitost teleologické výkladové metody jako interpretační přístup, který nelze pominout z ústavněprávního hlediska a který je způsobilý v kontextu racionální argumentace představovat významný korektiv při zjišťování obsahu právní normy.

17. V materiálním právním státě je nutno i při interpretaci a aplikaci procesních norem vycházet z jejich skutečného materiálního obsahu. Nelze akceptovat ryze formalistický přístup obecných soudů s cílem co nejjednodušším způsobem „odklidit“ návrh, stížnost nebo jiný opravný prostředek. V nyní posuzovaném případě jde o výklad § 148 odst. 1 písm. b) trestního řádu v souvislosti s § 142 odst. 1 trestního řádu. Jak již bylo shora uvedeno, z obsahu obou stížností podaných stěžovatelkou proti usnesením Okresního soudu v Mělníku lze usoudit, že byly podány jejím jménem. Jediným nedostatkem, kterým obě stížnosti shodně trpěly, pak bylo včasné nepřiložení plné moci zástupce, kterou ho stěžovatelka k jejich podání zmocnila (plná moc ze dne 15. 2. 2021). Jednalo se však o jednoduše odstranitelnou vadu, kterou bylo možno zhojit obratem, a to výzvou stěžovatelce nebo zástupci stěžovatelky, učiněnou formálně přípisem soudu nebo neformálně jinými a rychlejšími způsoby komunikace. Ostatně i Ústavní soud posuzuje podané ústavní stížnosti z hlediska neoprávněnosti stěžovatele [§ 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu] materiálně, tedy podle jejich obsahu, nikoli formalisticky tak, jak učinil Krajský soud v Praze. Spočívá-li vada podání, jež sepsal zástupce stěžovatele, v absenci plné moci, Ústavní soud vyzve většinou neformálním postupem zástupce, příp. stěžovatele, k odstranění této vady s určením lhůty, do kdy se tak má stát. V případě, že plná moc není v určené lhůtě doložena, je obvykle důvodem odmítnutí ústavní stížnosti § 43 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu, nikoli § 43 odst. 1 písm. c) tohoto zákona. Jedině tento postup lze z hlediska čl. 36 odst. 1 Listiny považovat za ústavně konformní, v opačném případě by se mohlo jednat o odepření spravedlnosti (*denegatio iustitiae*). Není jediného důvodu, proč by takto neměl postupovat i Krajský soud v Plzni v případě stěžovatelky – navíc cizinky, již byly předmětnými usneseními uloženy poměrně vysoké částky náhrady nákladů zastoupení poškozených, jež za ně uhradil stát.

18. Ústavní soud tedy uzavírá, že postupem Krajského soudu v Praze bylo porušeno jak právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, jež jí bylo tímto soudem zcela formalistickým postupem odňato, tak rovněž právo na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny, neboť na základě odstranitelného nedostatku podaných stížností jí bylo odepřeno nechat se zastoupit advokátem při procesním úkonu, čímž navíc došlo k neodstranitelnému důsledku, jímž byla ztráta lhůty stěžovatelky pro podání stížností nových [tyto byly usnesením Krajského soudu v Praze zamítnuty podle § 148 odst. 1 písm. b) trestního řádu jako opožděně podané].

19. Ústavní soud proto ze shora uvedených důvodů ústavní stížností vyhověl a zrušil obě napadená usnesení Krajského soudu v Praze podle § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Takto rozhodl mimo ústní jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci, a neprováděl dokazování (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 172**Povinnost soudu doručit opis stížnosti dle § 146 odst. 2 písm. d)
trestního řádu
(sp. zn. II. ÚS 2023/21 ze dne 4. října 2021)**

Podá-li státní zástupce stížnost proti rozhodnutí soudu o propuštění obviněného z vazby, která má být věcně projednána a je odůvodněna konkrétní argumentací, je třeba obhajobě poskytnout možnost se k ní vyjádřit. V opačném případě dochází k porušení ústavně zaručených práv obviněného podle čl. 8 odst. 1, 2 a 5, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Ludvíka Davida, soudkyně Kateřiny Šimáčkové a soudce zpravodaje Davida Uhlíře ve věci ústavní stížnosti stěžovatele J. S., zastoupeného JUDr. Viktorem Kvíčalou, advokátem, se sídlem T. G. Masaryka 195/18, Prostějov, proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 27. května 2021 č. j. 47 To 227/2021-98 a usnesení Okresního soudu v Olomouci ze dne 22. dubna 2021 č. j. 0 Nt 511/2021-27, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 27. 5. 2021 č. j. 47 To 227/2021-98 byla porušena základní práva stěžovatele garantovaná čl. 8 odst. 1, 2 a 5, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 27. 5. 2021 č. j. 47 To 227/2021-98 se proto ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění**I. Průběh předchozího řízení a stížnostní námitky**

1. Z vyžádaného spisového materiálu Okresního soudu v Olomouci Ústavní soud zjistil, že usnesením Okresního soudu v Olomouci ze dne 22. 4. 2021 č. j. 0 Nt 511/2021-27 byl stěžovatel vzat do vazby z důvodu uvedeného v § 67 písm. b) tr. řádu. Přímě do protokolu si podali stížnost stěžovatel i státní zástupce. Stěžovatel stížnost odůvodnil přípisem ze dne 29. 4. 2021, v němž se snaží zpochybnit důvodnost jeho trestního stíhání a okolnosti, které soud vedly k uložení koluzní vazby. Státní zástupce odůvodnění stížnosti soudu zaslal přípisem ze dne 6. 5. 2021, v němž uvádí zejména argumenty odůvodňující vazbu útěkovou. Upozorňuje na velmi dobrou ekonomickou situaci obchodní společnosti, v níž má stěžovatel majoritní podíl, a časté cesty stěžovatele do zahraničí. K přípisu přikládá výroční zprávu obchodní společnosti stěžovatele a policií pořízený přehled letů stěžovatele z České republiky. Státní zástupce následně odůvodnění stížnosti doplnil dalším přípisem ze dne 14. 5. 2021. V něm upozornil na vývoj vyšetřování (zejména na poznatky získané z domovní prohlídky v kanceláři stěžovatele a nové okolnosti získané z výpovědí poškozených, z nichž dovodil možný dopad stíhaného

protiprávního jednání na jejich psychický stav, což by v další fázi mohlo mít vliv na zpřísnění právní kvalifikace skutku). Krajský soud v Ostravě usnesením ze dne 27. 5. 2021 č. j. 47 To 227/2021-98 ke stížnosti státního zástupce usnesení soudu prvního stupně zrušil a nově rozhodl tak, že se stěžovatel bere do vazby z důvodů uvedených v § 67 písm. a) a b) tr. řádu. Stížnost stěžovatele zamítl jako nedůvodnou.

2. Krajský soud stížnosti projednal dne 22. 4. 2021 na neveřejném zasedání. Z odůvodnění jeho usnesení plyne, že při svém posouzení vycházel z obou podaných stížností, které popisuje. Krajský soud se v podstatě ztotožnil s odůvodněním okresního soudu k existenci důvodu vazby podle § 67 písm. b) tr. řádu, tj. k vazbě koluzní, přičemž zkoumal, zda tento důvod vazby stále trvá, pročez dospěl k závěru, že vazební důvod podle § 67 písm. b) tr. řádu je dosud dán. Z odůvodnění usnesení však dále plyne, že krajský soud se ztotožnil se stížnostní argumentací státního zástupce a shledal, že u stěžovatele je dán také vazební důvod podle § 67 písm. a) tr. řádu, tj. důvod vazby útekové. Tento vazební důvod je dle krajského soudu splněn, neboť je namístě dát za pravdu státnímu zástupci v tom, že se stěžovatel velice často pracovně pohybuje v zahraničí, neboť je ředitelem obchodní společnosti dosahující téměř miliardového obrátu, tato disponuje pobočkami v deseti zemích a stěžovatel jedenkrát měsíčně podniká zahraniční cesty. Stížnostní soud rovněž v odůvodnění konstatoval, že závěr okresního soudu o možnosti uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody při dolní hranici trestní sazby je přinejmenším předčasný, a to zejména s ohledem na zdravotní stav poškozených, který bude ještě předmětem posouzení.

3. Podle názoru stěžovatele uvedenými usneseními došlo k dotčení jeho ústavně zaručených práv podle čl. 8 odst. 5, čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3, čl. 38 odst. 1 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvádí, že rozhodnutí o vzetí do vazby považuje za nepřezkoumatelná, neboť nejsou odůvodněna konkrétními skutečnostmi. O stížnosti proti prvostupňovému usnesení o vzetí do vazby podle jeho názoru rozhodoval věcně a místně nepřislušný soud, kterým správně měl být Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci, čímž byl stěžovatel odňat zákonnému soudci. Stěžovateli ani jeho obhájci nebylo doručeno na vědomí a k vyjádření odůvodnění stížnosti státního zástupce, kterou podal proti usnesení soudu prvního stupně o vzetí do vazby. Stěžovatel tak neměl možnost na argumentaci ve stížnosti státního zástupce řádně reagovat a byla tak porušena zásada kontradiktornosti řízení. Při rozhodování o stížnosti krajský soud navíc rozhodoval nesprávně v neveřejném zasedání.

5. Stěžovatel požádal o přednostní projednání.

II. Vyjádření účastníků řízení

6. Krajský soud v Ostravě se se stížnostními námitkami neztotožňuje. Svou argumentaci k jednotlivým důvodům vazby považuje za přílehavou. O stížnosti rozhodoval k tomu příslušný soud. Pobočka soudu je detašovaným pracovištěm a není samostatnou organizační složkou státu ve smyslu zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů. Každoročně je zpracován rozvrh práce Krajského soudu v Ostravě, jehož jednotlivá ustanovení se vztahují na celý krajský soud včetně jeho pobočky, není-li výslovně uvedeno, že se vztahují jen na hlavní část (Ostrava), nebo na pobočku (Olomouc). Účastník proto odkazuje na část rozvrhu práce pro rok 2021 ze dne 10. 12. 2020, konkrétně na oddíl pod písmenem F) – odvolací úsek – pracoviště Ostrava, činnost senátu 47 To písm. a) „rozhodování o opravných prostředcích z přípravného řízení z celého kraje“. Z uvedeného lze uzavřít, že agendu přípravného řízení projednává pouze Krajský soud v Ostravě. K námitce nedoručení odůvodnění stížnosti státního zástupce – ustanovení § 146 odst. 2 písm. d) tr. řádu stanovuje, že opis stížnosti je namístě doručit osobě, která by mohla být rozhodnutím o stížnosti dotčena, pokud je to potřebné. Z logiky věci se tak nedoručují stížnosti, pokud je zřejmé, že nadřízený orgán stížnost zamítne, aniž by se mohl meritorně zabývat

obsahem stížnosti [podle § 148 odst. 1 písm. a) nebo b) tr. řádu]. Taková situace dopadne i na blanketní stížnosti. V posuzované věci krajský soud odkazuje na odůvodnění usnesení okresního soudu, které obsahuje i argumentaci státního zástupce vztahující se k důvodům vazby útěkové (které okresní soud neshledal). Shodná argumentace je přitom obsažena i v odůvodnění jeho stížnosti ze dne 14. 5. 2021. Pro stěžovatele tedy nepředstavovala žádné nové skutečnosti. Obhájci přitom bylo známo, že státní zástupce stížnost podal ihned v rámci vazebního zasedání. Obhájce tak měl možnost nahlédnout do trestního spisu u okresního soudu. Především obhájci by měli být aktivní při ochraně zájmů klienta a ne vyžadovat aktivitu od příslušných procesních soudů. Podle názoru krajského soudu „nebylo potřebné“ stížnost obhajobě doručovat. Krajský soud nebyl povinen konat vazební zasedání, neboť každá ze stran již svou argumentaci předložila. Lhůta šesti týdnů podle § 73d odst. 3 písm. b) tr. řádu neuplynula. Krajský soud dodává, že neveřejné zasedání se řádně konalo dne 27. 5. 2021. Do veřejné databáze bylo rozhodnutí zapsáno dne 4. 6. 2021.

7. Okresní soud v Olomouci plně odkázal na odůvodnění jím vydaného usnesení. Dále uvedl, že na 12. 8. 2021 bylo odročeno vazební zasedání, na němž je pod sp. zn. 0 Nt 1503/2021 projednávána žádost stěžovatele o propuštění z vazby. Následně účastník doručil opis usnesení ze dne 12. 8. 2021 uvedené spisové značky, jímž rozhodl o propuštění stěžovatele z vazby na svobodu, když důvody vazby podle § 67 písm. a) tr. řádu i nadále trvají (výrok I), soud přijal písemný slib stěžovatele podle § 73 odst. 1 písm. b) tr. řádu (výrok II). Podle § 73 odst. 1 písm. c) tr. řádu soud rozhodl o nahrazení vazby dohledem probačního úředníka (výrok III) a podle § 73 odst. 3 tr. řádu soud stěžovateli uložil řadu povinností ve vztahu k Probační a mediační službě (výrok IV). Podle § 73 odst. 3 tr. řádu soud stěžovateli stanovil povinnost zdržovat se v místě svého obydlí s dále uvedenými podmínkami (výrok V). Soud dále k plnění daných povinností uložil provádět elektronickou kontrolu prostřednictvím elektronického systému umožňujícího detekci pohybu stěžovatele (výrok VI). Soud stěžovateli podle § 73 odst. 5 tr. řádu ve spojení s § 73 odst. 1 písm. c) tr. řádu uložil omezení spočívající v zákazu vycestování do zahraničí (výrok VII) a uložil mu povinnost vydat všechny své platné cestovní doklady (výrok VIII). Soud podle § 73a odst. 2 písm. a) tr. řádu rozhodl, že přijetí peněžité záruky je přípustné a současně určil její výši v hodnotě 3 000 000 Kč, která byla složena na příslušný účet okresního soudu, a tuto záruku soud podle § 73a odst. 1 tr. řádu přijal (výrok IX). Usnesení neobsahuje písemné odůvodnění, neboť se po jeho vyhlášení státní zástupce i stěžovatel vzdali práva stížnosti a prohlásili, že netrvají na vyhotovení odůvodnění.

8. Krajské státní zastupitelství v Ostravě – pobočka v Olomouci ve vyjádření uvedlo, že stěžovatel znovu opakuje argumentaci, kterou již uplatnil v předchozím vazebním řízení, v žádosti o přezkoumání postupu policejního orgánu, podnětu k výkonu dohledu a žádosti o propuštění z vazby. Vedlejší účastník ji nepovažuje za důvodnou. Důvody útěkové i koluzní vazby byly v případě stěžovatele splněny. V postupu orgánů činných v trestním řízení nedocházelo k průtahům. Vedlejší účastník se dále vyjadřuje ke svému postupu při posouzení dalších písemností stěžovatele, které mu adresoval po vydání napadeného rozhodnutí krajského soudu. Závěrem navrhuje, aby ústavní stížnost byla jako zjevně neopodstatněná odmítnuta.

9. Vyjádření byla zaslána stěžovateli na vědomí. Ve své replice setrval na své argumentaci přednesené v ústavní stížnosti.

III. Procesní předpoklady pro projednání ústavní stížnosti

10. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

11. Ústavní soud dále připomíná, že je vázán petitem ústavní stížnosti, kterým se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených usnesení okresního soudu a krajského soudu. Postup státního zastupitelství při vyhodnocování dalších podání stěžovatele, které mu adresoval po vydání napadeného usnesení krajského soudu, tak není předmětem této ústavní stížnosti.

12. Ústavní stížnost není přípustná ve vztahu k napadenému usnesení okresního soudu. Pochybení soudu prvního stupně spočívající v nedoručení opisu stížnosti před předložením spisu nadřízenému soudu může napravit i sám nadřízený soud, přičemž Ústavnímu soudu je z vlastní činnosti známo, že se takto běžně v rozhodovací praxi obecných soudů děje. K nápravě (respektive k nevytvoření zásahu do základních práv) může přitom dojít i jiným způsobem, a to např. nařízením vazebního zasedání stížnostním soudem podle § 74 odst. 1 ve spojení s § 73d odst. 3 tr. řádu. V případě, že k nápravě pochybení soudu prvního stupně nedojde, je vydání usnesení stížnostního soudu (a právě až vydání tohoto usnesení) zásahem do základních práv stěžovatele. Vzhledem k tomu, že důsledky postupu okresního soudu se plně promítají v napadeném usnesení krajského soudu a krajský soud navíc svým usnesením napadené usnesení okresního soudu zrušil, Ústavní soud ústavní stížnost v části brojící proti postupu okresního soudu odmítl jako nepřipustnou.

IV. Právní posouzení věci Ústavním soudem

13. Pro posouzení, zda v daném případě došlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatele, které by bylo důvodem pro vyhovění ústavní stížnosti, si Ústavní soud vyžádal od okresního soudu předmětný spis sp. zn. 0 Nt 511/2021. Po jeho prostudování a po uvážení vznesených námitek dospěl k závěru, že ústavní stížnosti je třeba vyhovět, byť důvodnou shledal pouze jednu z námitek. Návrhu na přednostní projednání Ústavní soud vyhověl fakticky.

14. Stěžovatel v první řadě argumentuje, že odůvodnění stížnosti státního zástupce mu nikdy nebylo doručeno, a k námitkám v něm uplatněným se tedy nemohl vyjádřit.

15. Osobní svoboda jednotlivce je chráněna čl. 8 Listiny, který současně stanoví ústavněprávní rámec pro její případné omezení. Nikdo tak nemůže být zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon, což se výslovně dle čl. 8 odst. 5 Listiny uplatňuje také pro vazební řízení. Nadto dané ustanovení Listiny vyžaduje, aby rozhodnutí o vzetí do vazby činil soud, čímž dochází k otevření prostoru pro plné uplatnění procesních práv zaručených hlavou pátou Listiny, jež současně vyplývají z čl. 5 a 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, tj. práv spadajících do komplexu práva na spravedlivý proces.

16. Součástí práva na spravedlivý proces je mimo jiné ústavně přikázaná kontradiktornost řízení, tj. právo všech účastníků řízení rovnocenně procesně působit na rozhodující soudní orgán plynoucí z čl. 37 odst. 3 Listiny, přičemž dané ustanovení Listiny je aplikovatelné na všechny druhy soudního řízení včetně řízení trestního [viz např. nález ze dne 11. 5. 2006 sp. zn. I. ÚS 569/05 (N 100/41 SbNU 293)]. Byť je postavení státního zástupce a obviněného zejména v přípravném řízení odlišné od postavení stran civilního sporu, musí při jakémkoli soudním rozhodování v trestním řízení fakticky docházet k naplnění procesní rovnosti těchto účastníků. Jen tak lze vnímat proces jako férový. Stejně je i v trestním (vazebním) řízení nutno důsledně naplňovat právo se vyjádřit, zaručené čl. 38 odst. 2 Listiny, které je dle dřívějšího výkladu Ústavního soudu [viz např. nález ze dne 14. 10. 2010 sp. zn. I. ÚS 2025/10 (N 210/59 SbNU 69) nebo nález ze dne 27. 6. 2005 sp. zn. IV. ÚS 269/05 (N 129/37 SbNU 629)] i výkladu Evropského soudu pro lidská práva (viz např. rozsudek ve věci *Vokoun proti České republice* ze dne 3. 7. 2008 č. 20728/05, § 25) třeba chápat nejen jako možnost vyjádřit se ke všem prováděným důkazům a předložit skutečnosti nutné k obhájení svých nároků, ale také jako právo být seznámen s každým podáním nebo stanoviskem, jejichž účelem je ovlivnit rozhodování soudu, a k těmto mít také možnost se vyjádřit.

17. Evropský soud pro lidská práva obě výše popsaná práva jako součást spravedlivého procesu formuluje a explicitně je rozlišuje např. v rozsudku ve věci *Nideröst-Huber proti Švýcarsku* ze dne 18. 2. 1997 č. 18990/91. V této věci nedošlo k porušení kontradiktornosti, respektive práva na rovnost zbraní, neboť autorem dokumentu, který nebyl účastníkům komunikován, byl soud prvního stupně, jenž sám nebyl účastníkem řízení, avšak došlo k porušení práva na vyjádření, neboť spravedlivý proces implikuje také právo na to, vědět o všech procesních dokumentech a mít možnost se k nim vyjádřit. V opačném případě je dle závěru Evropského soudu pro lidská práva v sázce důvěra účastníka řízení ve fungování justice, která je mj. založena právě na možnosti vyjádřit se ke každému dokumentu, který je součástí spisu.

18. V trestním řízení je pak v případě podání stížnosti proti rozhodnutí soudu realizace těchto práv vykonávána prostřednictvím § 146 odst. 2 písm. d) tr. řádu, který stanoví povinnost soudu prvního stupně doručit opis stížnosti státnímu zástupci a osobě, která by mohla být rozhodnutím o stížnosti přímo dotčena, a to však za zákonného předpokladu „je-li to potřebné“. Ústavní soud ani výše naznačená judikatura Evropského soudu pro lidská práva přitom nijak nerozpoukají, že mohou nastat situace, v nichž opis stížnosti účastníku řízení skutečně potřebné doručovat není. Takové situace se týkají zejména uplatnění stížností, u nichž je zřejmé, že budou zamítnuty z formálních důvodů bez věcného přezkumu [viz § 148 odst. 1 písm. a) a b) tr. řádu] a také uplatnění blanketních stížností, kdy soud vychází plně z revizního principu přezkoumání prvostupňového rozhodnutí [viz např. náleze ze dne 15. 11. 2011 sp. zn. I. ÚS 395/11 (N 196/63 SbNU 283)]. Výraz „je-li to potřebné“ v § 146 odst. 2 písm. d) tr. řádu je však vždy nutno vykládat restriktivně (srov. např. náleze ze dne 15. 11. 2011 sp. zn. I. ÚS 395/11) a z pohledu účelu a smyslu ochrany základních práv (srov. např. náleze ze dne 14. 10. 2010 sp. zn. I. ÚS 2025/10), tj. v kontextu práva na spravedlivý proces, respektive výše popsaného práva na rovnost účastníků (rovnost zbraní) a práva na vyjádření.

19. Jak je zřejmé, Ústavní soud se výkladem § 146 odst. 2 písm. d) tr. řádu v minulosti již zabýval, a to konkrétně v souvislosti s nezasláním opisu stížnosti ustanoveným obhájcem v případě rozhodování o odměně advokáta. V těchto rozhodnutích [náleze ze dne 14. 10. 2010 sp. zn. I. ÚS 2025/10, náleze ze dne 24. 7. 2013 sp. zn. IV. ÚS 4080/12 (N 130/70 SbNU 207), náleze ze dne 16. 4. 2013 sp. zn. I. ÚS 4081/12 (N 58/69 SbNU 115)] opakovaně dospěl k závěru, že soud prvního stupně je povinen doručit opis stížnosti rozhodnutí potenciálně dotčené osobě, když rozhodnutím stížnostního soudu mohou být významným způsobem dotčena subjektivní práva účastníků řízení a dosavadní vývoj sporu, povaha napadeného rozhodnutí a argumenty uváděné ve stížnosti naznačují, že eventuální vyjádření dalšího účastníka k podané stížnosti může ovlivnit rozhodnutí stížnostního soudu. Přitom nelze než dovodit, že při rozhodování o vazbě mohou být významným způsobem dotčena subjektivní práva obviněného, kdy sekundárně se nejedná pouze o ochranu majetkových práv stěžovatele (jako ve výše citovaných případech), ale o ochranu osobní svobody. Potřebnost zaslání opisu stížnosti podle § 146 odst. 2 písm. d) tr. řádu je zde tedy ještě citelnější. U stížnosti podané při jednání soudu, u které má být její odůvodnění doplněno dodatečně, Ústavní soud konstatoval, že se opisem rozumí text tohoto odůvodnění tak, aby byl příslušné straně poskytnut procesní prostor k uplatnění námitek proti konkrétním argumentům podatele stížnosti, které jejím prostřednictvím vznášá [srov. náleze ze dne 28. 8. 2019 sp. zn. III. ÚS 1056/19 (N 151/95 SbNU 312)].

20. V nyní posuzované věci Ústavní soud ze spisového materiálu zjistil, že opis doplnění stížnosti státního zástupce nebyl stěžovateli ani jeho obhájci zaslán ani doručen. Doplnění odůvodnění stížnosti stěžovatele se tak vyjadřuje toliko k důvodům vazby koluzní, a nikoli útěkové. Stěžovatel sice mohl vědět, že podáním stížnosti státním zástupcem došlo k otevření prostoru pro to, aby jej krajský soud vzal do vazby také z jiných důvodů podle § 67 tr. řádu, tedy že může významným způsobem dojít ke zhoršení jeho postavení s ohledem na prodloužení doby trvání vazby (§ 72a odst. 3 tr. řádu), nedoručení opisu odůvodnění k seznámení se s jejím

obsahem za účelem možného vyjádření k němu však nelze s ohledem na okolnosti případu akceptovat.

21. V úvahu je třeba vzít předně fakt, že stížnost státního zástupce byla konkrétně odůvodněna (viz bod 25 k blanketním stížnostem) a zejména pak také to, že z odůvodnění samotného napadeného usnesení krajského soudu vyplývá, že krajský soud pro zrušení a nové rozhodnutí o vzetí do koluzní a nově i útěkové vazby v případě stěžovatele vycházel předně z argumentů státního zástupce, které vyplynuly z dalšího vývoje vyšetřování po konání vazebního zasedání okresním soudem. Své „další“ argumenty přitom státní zástupce dokládal přílohami a odkazy na specifickou část spisu. Z napadeného usnesení a z obsahu spisu tak vyplývá, že stěžovatel neměl možnost brojit proti dalším stížnostním námitkám státního zástupce vztahujícím se k důvodům vazby koluzní a útěkové.

22. Argumentu krajského soudu v tom smyslu, že vzniklá situace je důsledkem pasivity obhájce stěžovatele, neboť nahlédnutím do spisu mohl obsah odůvodnění ústně podané stížnosti do protokolu zjistit, nemůže Ústavní soud přisvědčit. Předně se jedná o důvody čistě praktické. I velmi aktivní obhájce by totiž stěží mohl odhadnout, ve kterou chvíli je k ochraně práv obviněného nejvhodnější nahlížení do spisu před rozhodnutím stížnostního soudu načasovat. I v tomto případě ostatně státní zástupce odůvodnění stížnosti znovu doplnil o další okolnosti. Stejně tak nelze přisvědčit úvaze, že doručení není potřeba, neboť obsahem argumentace státního zástupce byly okolnosti, se kterými byl stěžovatel z probíhajícího trestního řízení obeznámen. Otázka, zda obviněný údaje, které se státní zástupce rozhodne použít pro odůvodnění stížnosti proti usnesení o vazbě, zná z probíhajícího trestního řízení, není rozhodná pro úvahu soudu o tom, zda je „potřebné“ opis odůvodnění stížnosti obviněnému v takovém případě doručovat [ve smyslu § 146 odst. 2 písm. d) tr. řádu]. Obviněný, byť je s probíhajícími úkony trestního řízení obeznámen, nemůže předvídat, zda a které poznatky z nich státní zástupce považuje za relevantní i pro vazební řízení a jaké úvahy z nich pro účely odůvodnění svého návrhu či stížnosti uplatní. Povinnost zaslat opis stížnosti, je-li to potřebné, trestní řád zavádí i při vědomí, že stížnostní řízení je ovládáno revizním principem přezkoumání, který předpokládá, „že přezkumný orgán se neomezí jen na námitky vytýkané ve stížnosti, ale aktivně prověří přezkoumávané usnesení i z hlediska vad, které se v něm vyskytují, přestože na ně stěžovatel neupozornil“ (Šámal, Pavel a kol. Trestní řád. Komentář. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 1113 I. dílu). Zákonodárce přitom zvolil hledisko potřeby, nikoli novosti ve stížnosti uplatněných argumentů. Předně trestní soud je povolán k ochraně ústavně zaručeného práva obviněného vyjádřit se ke všem podáním nebo stanoviskům, jejichž účelem je ovlivnit rozhodování soudu, které lze chápat jako integrální součást práva na spravedlivý proces.

23. S ohledem na vše výše uvedené dospěl Ústavní soud k závěru, že v případě podání stížnosti proti usnesení o vzetí do vazby ze strany státního zástupce, která není blanketní, je odůvodněna a není zjevně procesně nepřipustná, je s ohledem na význam vazebního rozhodování a možnost zhoršení postavení obviněného vždy nutné považovat doručení opisu této stížnosti za „potřebné“ dle § 146 odst. 2 písm. d) tr. řádu, neboť neinformování obviněného o obsahu takového procesního úkonu protistrany a neudělení prostoru k vyjádření je porušením zásady kontradiktornosti řízení a práva vyjádřit se dle čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny.

24. Ústavní soud dodává, že nepřisvědčil argumentaci obsažené v ústavní stížnosti týkající se toho, že důvody vazby útěkové a koluzní nebyly podloženy konkrétními skutečnostmi. Je namístě připomenout, že každé rozhodování o vazbě je vedeno vždy v rovině pouhé pravděpodobnosti – nikoli jistoty – pokud jde o důsledky, které mohou nastat, nebude-li obviněný stíhán vazebně, i další vývoj řízení (srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 21. 11. 2007 sp. zn. I. ÚS 2705/07 a ze dne 23. 2. 2016 sp. zn. IV. ÚS 161/16), přičemž obecné soudy v usneseních v této věci existenci vazebních důvodů logicky a přiléhavě odůvodnily, po přezkoumání spisového materiálu nelze učinit závěr, že by se nestal skutek, pro který bylo

zahájeno trestní stíhání či by nebyly splněny další podmínky § 67 tr. řádu. Současně se nelze ztotožnit s argumentem stěžovatele, že stížnostní soud nebyl k rozhodování věcně a místně příslušný. Z obsahu rozvrhu práce Krajského soudu v Ostravě, na který odkázal účastník ve svém vyjádření k ústavní stížnosti, jednoznačně vyplývá, že tento soud byl příslušný jako soud stížnostní o opravném prostředku rozhodnout. Právo na zákonného soudce tak bylo plně respektováno.

V. Závěr

25. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud shledal ústavní stížnost stěžovatele důvodnou v části, ve které směřovala proti usnesení krajského soudu, a podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jí v této části vyhověl (výrok I) a usnesení zrušil (výrok II). V části, ve které se stěžovatel domáhal zrušení usnesení okresního soudu, byla ústavní stížnost odmítnuta pro nepřípustnost (výrok III) podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu.

26. Ze sdělení Okresního soudu v Olomouci vyplývá, že stěžovatel byl v mezidobí ke své žádosti soudem propuštěn z vazby za současného stanovení podmínek pro jeho pobyt na svobodě. Stěžovatel se vzdal práva stížnosti proti tomuto usnesení. Osobní svoboda stěžovatele již v současnosti není omezena pobytem ve vazbě. Ústavní soud však musel meritorně rozhodnout, neboť pro to byly splněny zákonné předpoklady, jak se vyslovalo plénem Ústavního soudu ve stanovisku ze dne 6. 5. 2008 sp. zn. Pl. ÚS-st. 25/08 (ST 25/49 SbNU 673). Příslušný orgán trestního řízení v takových případech vezme rozhodnutí Ústavního soudu pouze na vědomí. V těchto případech, kde chybí bezprostřední a přítomný zásah do základního práva na respektování osobní svobody, je totiž jediným důvodem zrušení rozhodnutí o vazbě, aby i formálně *de lege lata* [dle § 8 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů] byl umožněn přístup stěžovatele k odškodnění za nezákonné rozhodnutí.

Č. 173**Určení tarifní hodnoty sporu o nepeněžitě plnění, jehož hodnotu lze vyjádřit v penězích; zákaz překvapivého rozhodnutí o nákladech řízení (sp. zn. I. ÚS 3905/19 ze dne 5. října 2021)**

I. Obecný soud nesmí změnit výrok soudu prvního stupně o nákladech řízení, aniž tuto změnu účastník řízení navrhl a aniž by soud na možnost takové změny rozhodnutí strany upozornil a umožnil jim vyjádřit se k této otázce, případně i předložit nové důkazy, které z pohledu dosavadního řízení nebyly relevantní. Jinak se jedná o tzv. překvapivé rozhodnutí, které je v rozporu s právem účastníka řízení na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tarifní hodnotou sporu o náhradní plnění dodáním věci bez vad (sporu o nepeněžitě plnění) plynoucího z kupní smlouvy je zpravidla cena těchto věcí uvedená v kupní smlouvě. Obecné soudy tedy při určení tarifní hodnoty nepeněžitě plnění, jehož hodnotu lze vyjádřit v penězích, vycházejí z § 8 odst. 1 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů. Jiný postup obecného soudu představuje neústavní zásah do práva vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Tomáše Lichovníka, soudce zpravodaje Davida Uhlíře a soudce Vladimíra Sládečka o ústavní stížnosti stěžovatelky SKD TRADE, a. s., se sídlem Kolbenova 917/5d, Praha 9 – Vysočany, zastoupené Mgr. Vlastislavem Kusákem, advokátem, se sídlem Národní 32, Praha 1, proti části výroku I rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 39 Co 329/2019-411 ze dne 20. listopadu 2019 v rozsahu, kterým změnil výrok II rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 9 č. j. 52 C 248/2014-373 ze dne 25. června 2019, a výroku II rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 39 Co 329/2019-411 ze dne 20. listopadu 2019, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a RUDOS RUŽOMBEROK, s. r. o, se sídlem Štiavnička 190, Ružomberok, Slovenská republika, zastoupené Mgr. Markem Vojáčkem, advokátem, se sídlem Na Florenci 15, Praha 1, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze č. j. 39 Co 329/2019-411 ze dne 20. listopadu 2019 bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatelky vlastnit majetek dle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Městského soudu v Praze č. j. 39 Co 329/2019-411 ze dne 20. listopadu 2019 se ve výroku I v rozsahu, v němž byl změněn výrok II rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 9 č. j. 52 C 248/2014-373 ze dne 25. června 2019, ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností se stěžovatelka domáhá zrušení části výroku I a celého výroku II rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 39 Co 329/2019-411 ze dne 20. listopadu 2019, neboť má za to, že jimi bylo porušeno její ústavně zaručené právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen jako „Listina“), právo na spravedlivý proces dle čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a právo vlastnit majetek dle čl. 11 odst. 1 Listiny, ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy.

2. Stěžovatelka byla žalobkyní v řízení vedeném před Obvodním soudem pro Prahu 9 ve věci dodání 102 ks ojníc v hodnotě přes 5 milionů Kč z titulu kupní smlouvy, přičemž předmětné ojnice představovaly náhradní plnění na základě reklamace uplatněné stěžovatelkou vůči žalované. Obvodní soud pro Prahu 9 poprvé rozhodl ve věci rozsudkem č. j. 52 C 248/2014-293 ze dne 5. října 2018 tak, že žalobu stěžovatelky zamítl a uložil jí náhradu nákladů řízení žalované ve výši téměř 405 000 Kč. Při určení tarifní hodnoty sporu pro rozhodnutí o nákladech řízení přitom vycházel z ceny věci (102 ks ojníc) dle § 8 odst. 1 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů. Stěžovatelka podala proti tomuto rozhodnutí odvolání, o kterém rozhodl Městský soud v Praze rozsudkem č. j. 39 Co 19/2019-323 ze dne 6. března 2019 tak, že rozsudek soudu prvního stupně zrušil z důvodu, že soud prvního stupně při rozhodování vyšel z některých nesprávných názorů a nepřihlédl k výpovědi jednoho ze svědků. Věc tak byla obvodnímu soudu vrácena k dalšímu řízení.

3. Podruhé rozhodl Obvodní soud pro Prahu 9 ve věci rozsudkem č. j. 52 C 248/2014-373 ze dne 25. června 2019 tak, že žalobě stěžovatelky vyhověl a žalované uložil povinnost dodat stěžovatelce předmětné plnění (výrok I) a současně stěžovatelce zaplatit náhradu nákladů řízení ve výši přes 725 000 Kč (výrok II). I zde při určení tarifní hodnoty sporu pro rozhodnutí o nákladech řízení vycházel dle § 8 odst. 1 advokátního tarifu z ceny náhradního plnění, tj. zboží k dodání, konkrétně 102 ks ojníc v hodnotě přes 5 milionů Kč.

4. Proti tomuto rozhodnutí podala žalovaná odvolání, o kterém rozhodl Městský soud v Praze nyní napadeným rozsudkem. Odvolací soud sice potvrdil rozsudek obvodního soudu co do povinnosti žalované dodat plnění, ovšem výrok o nákladech řízení výrazně změnil tak, že výše nákladů řízení činí pouze necelých 48 000 Kč (výrok I). Současně rozhodl o povinnosti žalované k náhradě nákladů odvolacího řízení žalobkyni ve výši 4 356 Kč (výrok II). Podle odvolacího soudu bylo předmětem sporu rozhodnutí o tom, zda žalobce má právo na náhradní plnění za plnění již poskytnuté (nikoliv na primární dodání zboží dle kupní smlouvy). Podle městského soudu byla tato skutečnost klíčová pro stanovení výše náhrady nákladů řízení. Jelikož předmětem sporu bylo právo stěžovatelky na poskytnutí náhradního plnění, při výpočtu tarifní hodnoty dle § 7 advokátního tarifu vycházel v rozporu s právním názorem soudu prvního stupně ze skutečnosti, že hodnotu práva nelze vyjádřit v penězích. Základem tarifní hodnoty sporu tak podle něj byla v souladu s § 9 odst. 1 advokátního tarifu tarifní hodnota 10 000 Kč, nikoliv hodnota náhradního plnění – zboží podle § 8 odst. 1 advokátního tarifu, resp. 102 ks ojníc v hodnotě přes 5 milionů Kč, z níž při rozhodování vyšel soud prvního stupně v obou svých rozhodnutích.

II. Argumentace v ústavní stížnosti a vyjádření k ní

5. Stěžovatelka ústavní stížností brojí proti výše nadepsanému rozsudku Městského soudu v Praze co do části jeho výroku I a výroku II, neboť jimi měla být porušena její ústavně zaručená práva, konkrétně právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, právo na spravedlivý proces dle čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a právo vlastnit majetek dle čl. 11 odst. 1 Listiny. Odvolací soud se tohoto porušení měl

dopustit tím, že zcela překvapivě v rozporu s ustáleným přístupem výpočtu hodnoty věci změnil výrok o nákladech řízení soudu prvního stupně výrazně v neprospěch stěžovatelky.

6. Stěžovatelka uvedla, že po celou dobu sporu nebylo ani mezi stranami, ani ze strany soudu prvního i druhého stupně sporné, že by se hodnota sporu pro účely náhrady nákladů řízení měla počítat z hodnoty 102 ks ojníc vyjádřené sjednanou kupní cenou. Stěžovatelka zdůraznila, že tuto skutečnost nerozporoval ani sám odvolací soud při revizi prvního rozhodnutí obvodního soudu. Odvolací soud pak při revizi druhého rozhodnutí obvodního soudu ve věci výrazně změnil výrok o náhradě nákladů řízení, aniž by dal kterékoli ze stran možnost se k tomu vyjádřit, a současně aniž by se toho kterákoli ze stran domáhala.

7. Stěžovatelka označila postup odvolacího soudu za rozporný s principem kontradiktornosti soudního řízení a též s obecnými právními principy, jako je důvěra v právo, právní jistota a předvídatelnost soudních rozhodnutí, jinými slovy je postup odvolacího soudu v rozporu se zásadami právního státu garantovanými čl. 1 odst. 1 Ústavy. Stěžovatelka v argumentaci poukázala též na nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3277/18 ze dne 6. června 2019 (N 107/94 SbNU 305), v němž Ústavní soud v obdobné věci konstatoval porušení ústavně zaručených práv stěžovatele, ač běžně ve své judikatuře ve věcech nákladů řízení neshledává ústavněprávní rozměr.

8. Posléze bylo Ústavnímu soudu doručeno doplnění ústavní stížnosti stěžovatelky, v němž stěžovatelka upozornila, že v téže věci obdržela rozhodnutí Nejvyššího soudu č. j. 32 Cdo 974/2020-443 ze dne 29. dubna 2020 o dovolání žalované ve sporu se stěžovatelkou. Za podstatné stěžovatelka považovala, že Nejvyšší soud ohledně nákladů dovolacího řízení vyšel z hodnoty předmětu sporu (102 ks ojníc), což je dle stěžovatelky zcela v souladu nejen s jejím názorem, ale též s běžnou praxí obecných soudů. Usnesení Nejvyššího soudu dle stěžovatelky jednoznačně potvrzuje, že se odvolací soud napadeným rozhodnutím odklonil od obvyklé praxe obecných soudů, včetně Nejvyššího soudu.

9. K ústavní stížnosti se vyjádřily Obvodní soud pro Prahu 9, Městský soud v Praze jako účastník i vedlejší účastnice řízení (žalovaná v řízení před obecnými soudy).

10. Obvodní soud pro Prahu 9 ve svém vyjádření uvedl, že při svém rozhodování ve věci vyšel ohledně nákladů řízení z hodnoty náhradního plnění, tj. z ceny 102 ojníc ve výši přes 5 milionů Kč a tento výpočet považuje za správný, neboť se jedná o dodání zboží bez vad.

11. Městský soud v Praze pak ve svém vyjádření konstatoval, že si je vědom rozhodnutí Nejvyššího soudu v dané věci, a pokud v dané věci městský soud rozhodl v rozporu s ustálenou rozhodovací praxí, čehož si ovšem při rozhodování nebyl vědom, je třeba souhlasit s porušením ústavních práv stěžovatelky, a navrhl ústavní stížnosti vyhovět.

12. Vedlejší účastnice stručně shrnuto konstatovala, že postup Městského soudu v Praze co do výpočtu nákladů řízení dle § 9 odst. 1 advokátního tarifu považuje za zcela správný, a navrhla ústavní stížnost stěžovatelky odmítnout pro zjevnou neopodstatněnost s tím, že Ústavní soud by se v souladu se svou rozhodovací praxí ani neměl zabývat výkladem podústavního práva, resp. ustanovení advokátního tarifu.

III. Hodnocení Ústavního soudu

13. Ústavní stížnost byla podána včas a oprávněnou osobou, která je řádně zastoupena. Současně se jedná o návrh přípustný, neboť podání dovolání co do nákladů řízení je dle § 238 odst. 1 písm. h) o. s. ř. vyloučeno. Ústavní soud je k jeho projednání příslušný.

14. Klíčovou právní otázkou přednesenou nyní projednávanou stížností je otázka, zda je hodnotou sporu před obecnými soudy věc či právo ocenitelné v penězích, nebo se právní služba objednaná stěžovatelkou týkala věci či práva, jehož hodnotu v penězích vyjádřit nelze. Jinými slovy, zda bylo možné hodnotu věci (dle soudu prvního stupně zboží) nebo práva (dle soudu druhého stupně právo na náhradní plnění) určit v penězích, nebo nikoliv.

15. Je však třeba zdůraznit, že Ústavní soud v řízení o ústavní stížnosti proti rozhodnutí vydanému v soudním řízení v zásadě nehodnotí správnost či nesprávnost výroku o náhradě nákladů řízení (viz usnesení ze dne 10. 9. 2008 sp. zn. II. ÚS 695/05 či ze dne 18. 9. 2018 sp. zn. I. ÚS 2058/18). Při posuzování problematiky nákladů řízení, tj. problematiky ve vztahu k předmětu řízení před obecnými soudy zásadně podružné, postupuje nanejvýš zdrženlivě a ke zrušení napadeného výroku o nákladech řízení se uchyluje pouze výjimečně, například jestliže zjistí, že došlo k porušení práva na spravedlivý proces extrémním způsobem nebo že bylo zasaženo i jiné základní právo, např. právo na rovnost účastníků řízení ve smyslu čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod [nález sp. zn. I. ÚS 351/05 ze dne 3. 5. 2006 (N 94/41 SbNU 253)]. Taktéž Ústavní soud v minulosti opakovaně shledal porušení ústavně zaručených práv jednotlivce, nerespektoval-li obecný soud kogentní ustanovení podzákonného předpisu upravující výši náhrady nákladů soudního řízení, nepřipouštělo-li toto ustanovení jiný výklad [srov. např. bod 19 nálezu ze dne 3. 9. 2013 sp. zn. II. ÚS 2864/12 (N 157/70 SbNU 453) či body 25 a 26 nálezu ze dne 9. 10. 2017 sp. zn. I. ÚS 1081/17 (N 184/87 SbNU 41)].

16. Po posouzení stížnosti, vyjádření, jakož i podkladů ve spisu dospěl Ústavní soud k závěru, že v nyní projednávané věci městský soud vybočil z mantinelů výkladu podústavního práva v intenzitě, která představuje neústavní zásah do práva stěžovatelky vlastnit majetek dle čl. 11 odst. 1 Listiny. Nadto tak učinil způsobem, který závažným způsobem porušil její právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

17. Spor stěžovatelky o dodání náhradního plnění ojnic (konkrétně 102 ks ojnic v hodnotě přes 5 milionů Kč) z titulu kupní smlouvy byl před obecnými soudy hned dvakrát. Již při prvním kasačním rozsudku přitom mohl městský soud soudu prvního stupně nastínit svůj odlišný právní názor stran právního posouzení tarifní hodnoty sporu. Aniž by tak učinil a aniž by nesprávné stanovení nákladů namítala žalovaná vedlejší účastnice ve svém odvolání nebo v průběhu řízení před odvolacím soudem, ve svém druhém rozsudku městský soud změnil výrok o nákladech řízení tak, že stěžovatelce náleží namísto 723 510,90 Kč pouze 47 740,50 Kč. Podle nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1236/07 ze dne 17. 10. 2007 (N 165/47 SbNU 179) přitom platí, že obecný soud nesmí změnit výrok soudu prvního stupně o nákladech řízení, aniž tuto změnu účastník řízení navrhl a aniž by soud na možnost takové změny rozhodnutí strany upozornil a umožnil jim vyjádřit se k této otázce, případně i předložit nové důkazy, které z pohledu dosavadního řízení nebyly relevantní. Jinak se jedná o tzv. překvapivé rozhodnutí, které je v rozporu s právem účastníka řízení na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny, jako tomu bylo právě v nyní projednávané věci.

18. Stanovenou výši nákladů řízení městský soud svým překvapivým rozhodnutím podstatně snížil ve zjevném rozporu s výkladem podústavního práva. Podle ustanovení § 8 odst. 1 advokátního tarifu „není-li stanoveno jinak, považuje se za tarifní hodnotu výše peněžitého plnění nebo cena věci anebo práva v době započetí úkonu právní služby, jichž se právní služba týká“. Soud prvního stupně, který dle citovaného ustanovení postupoval při stanovení výše tarifní hodnoty, vycházel z předpokladu, že stěžovatelka žalobou požaduje dodání náhradního plnění (věcí, resp. ojnic) odpovídající kvality sjednané v kupní smlouvě, přičemž hodnota ojnic byla zcela jednoduše zjištělná z této kupní smlouvy. Ustanovení § 9 odst. 1 advokátního tarifu zvolené soudem odvolacím, ve znění „nelze-li hodnotu věci nebo práva vyjádřit v penězích nebo lze-li ji zjistit jen s nepoměrnými obtížemi a není-li dále stanoveno jinak, považuje se za tarifní hodnotu částka 10 000 Kč“, nebylo na věc aplikovatelné. Nebyla totiž splněna již hypotéza citované normy, neb hodnotu věci nebo práva vyjádřit v penězích lze, a to bez obtíží z obsahu kupní smlouvy.

19. Vybočení napadeného rozsudku z mantinelů výkladu podústavního práva, resp. nesprávnost kvalifikace tarifní hodnoty podle advokátního tarifu, nepřímou potvrdil i Nejvyšší soud v této věci k dovolání žalované vedlejší účastnice. Nejvyšší soud ve svém odmítavém (kvazi)meritorním usnesení č. j. 32 Cdo 974/2020-443 ze dne 29. dubna 2020 přiřkl

protistraně (stěžovatelce) vzniklé náklady dovolacího řízení na podkladě § 8 odst. 1 advokátního tarifu, v souladu s právním názorem Ústavního soudu. Konstatoval, že předmětem sporu bylo v nyní projednávané věci nepeněžitě plnění (závazek žalované), jehož hodnotu lze vyjádřit v penězích. Odkázal přitom na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2003 č. j. 33 Odo 238/2001-111, v němž se tento soud zabýval obsahem hypotézy § 9 odst. 1 advokátního tarifu, přičemž v citovaném rozsudku soud nakonec považoval za správné určení tarifní hodnoty dle § 8 odst. 1 advokátního tarifu v situaci, kdy se právní služba poskytovaná advokátem (právní analýza) týkala posouzení povinnosti žalované uzavřít závazek s třetí osobou v určité výši. Cenu práva rozhodného pro určení tarifní hodnoty bylo dle soudu možné bez obtíží zjistit z potenciální smlouvy, k jejímuž (ne)uzavření mělo vést poskytnutí právních služeb. Ve světle rozhodnutí Nejvyššího soudu je zjevné, že postup Městského soudu v Praze v této věci neobstojí.

20. Závěry vyslovené v tomto nálezu lze proto shrnout tak, že zaprvé obecný soud nesmí změnit výrok soudu prvního stupně o nákladech řízení, aniž tuto změnu účastník řízení navrhl a aniž by soud na možnost takové změny rozhodnutí strany upozornil a umožnil jim vyjádřit se k této otázce, případně i předložit nové důkazy, které z pohledu dosavadního řízení nebyly relevantní. Jinak se jedná o tzv. překvapivé rozhodnutí, které je v rozporu s právem účastníka řízení na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Zadruhé, tarifní hodnotou sporu o náhradní plnění dodáním věci bez vad (sporu o nepeněžitě plnění) plynoucího z kupní smlouvy je zpravidla cena těchto věcí uvedená v kupní smlouvě. Obecné soudy tedy při určení tarifní hodnoty nepeněžitě plnění, jehož hodnotu lze vyjádřit v penězích, vycházejí z § 8 odst. 1 advokátního tarifu. Jiný postup obecného soudu představuje neústavní zásah do práva vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

IV. Závěr

21. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud uzavírá, že rozsudkem Městského soudu v Praze č. j. 39 Co 329/2019-411 ze dne 20. listopadu 2019 bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatelky vlastnit majetek dle čl. 11 odst. 1 Listiny, jakož i právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Proto Ústavní soud zrušil citovaný rozsudek Městského soudu v Praze ve výroku I v rozsahu, v němž městský soud změnil výrok o výši nákladů řízení (výrok II) rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 9 č. j. 52 C 248/2014-373 ze dne 25. června 2019.

Č. 174**Ústavně konformní posuzování zavinění ve smyslu § 146 odst. 2 věty první občanského soudního řádu při zastavení řízení z důvodu nedostatku pravomoci k projednání a rozhodnutí sporu
(sp. zn. I. ÚS 2174/20 ze dne 5. října 2021)**

Při rozhodování o nákladech zastaveného řízení obecný soud s ohledem na okolnosti zastavení řízení zvažuje, zda lze u některé ze stran shledat procesní zavinění na zastavení řízení ve smyslu § 146 odst. 2 o. s. ř.; nezaviní-li žádný z účastníků řízení zastavení řízení, aplikuje § 146 odst. 1 písm. b) o. s. ř. a rozhodne tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení.

Závěr o procesním zavinění na zastavení řízení u stěžovatele (žalobce), jenž založil své procesní chování na důvěře v ustálenou judikaturu, která se v průběhu řízení změní a odejme pravomoc soudů k projednání a rozhodnutí žalované věci, vede ke zjevné nespravedlnosti a zásahu do jeho vlastnictví, a tím k porušení čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i principu legitimního očekávání spojeného s předvídatelností soudního rozhodování coby komponentů principu právní jistoty vyvěrajícího z čl. 1 odst. 1 Ústavy.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Tomáše Lichovníka, soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy a soudce Vladimíra Sládečka o ústavní stížnosti stěžovatelky ČEZ Distribuce, a. s., se sídlem v Děčíně, Teplická 874/8, zastoupené Mgr. Vitem Stehlikem, advokátem, se sídlem v Praze 1, Na Příkopě 854/14, proti výrokům II a III usnesení Městského soudu v Praze č. j. 70 Co 137/2020-283 ze dne 18. 5. 2020, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a obchodní korporace OTE, a. s., se sídlem v Praze 8, Sokolovská 192/79, zastoupené JUDr. Martinem Klimplem, advokátem, se sídlem v Praze 1, U Prašné brány 1078/1, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Výroky II a III usnesení Městského soudu v Praze č. j. 70 Co 137/2020-283 ze dne 18. 5. 2020 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces zaručené v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s jejím právem na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a principem právní jistoty vyvěrajícím z čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky.

II. Usnesení Městského soudu v Praze č. j. 70 Co 137/2020-283 ze dne 18. 5. 2020 se ve výrocích II a III ruší.

Odůvodnění**I. Namítané porušení ústavně zaručených práv**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších

předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka domáhá zrušení výroků II a III v záhlaví uvedeného usnesení, neboť je přesvědčena, že jimi byla porušena její ústavně zaručená práva v čl. 4 odst. 1, čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), jakož i čl. 95 odst. 1 Ústavy.

II. Rekapitulace dosavadního procesního vývoje

2. Stěžovatelka podala dne 18. 11. 2016 u Obvodního soudu pro Prahu 8 (dále jen „obvodní soud“) proti vedlejší účastnici žalobu o vydání bezdůvodného obohacení ve výši 871 829 200 Kč s příslušenstvím, jež byla posléze z téhož právního titulu stěžovatelkou rozšířena o požadavek na zaplacení dalších 2 584 111 121 Kč s příslušenstvím. Stěžovatelka se proti vedlejší účastnici domáhala vrácení zaplacené složky ceny za distribuci elektřiny na krytí nákladů na podporu elektřiny ve smyslu § 13 odst. 1 zákona č. 165/2012 Sb., o podporovaných zdrojích energie a o změně některých zákonů, ve znění účinném od 2. 10. 2013 do 31. 12. 2013, (dále též jen „zákon o POZE“).

3. Stěžovatelka dovozovala pravomoc obecných soudů k projednání a rozhodnutí věci z výkladu § 7 odst. 1 občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“), § 17 zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů, § 52 zákona o POZE a z ustálené judikatury Nejvyššího soudu a zvláštního senátu zřízeného podle zákona č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů, (dále jen „zvláštní senát“).

4. Usnesením obvodního soudu č. j. 9 C 112/2016-92 ze dne 28. 4. 2017 (dále jen „první usnesení obvodního soudu“) bylo řízení o žalobě stěžovatelky zastaveno a věc postoupena Energetickému regulačnímu úřadu (dále též jen „ERÚ“), neboť obvodní soud dospěl k závěru, že pravomoc obecných soudů není v projednávané věci dána. Usnesením Městského soudu v Praze (dále též jen „odvolací soud“) č. j. 70 Co 228/2017-132 ze dne 31. 7. 2017 (dále jen „usnesení odvolacího soudu“) bylo první usnesení obvodního soudu potvrzeno. K dovolání stěžovatelky bylo usnesením Nejvyššího soudu č. j. 23 Cdo 5030/2017-169 ze dne 24. 4. 2018 (dále jen „usnesení Nejvyššího soudu“) první usnesení obvodního soudu a usnesení odvolacího soudu zrušeno a věc byla vrácena obvodnímu soudu s tím, že pravomoc rozhodnout v projednávané věci mají obecné soudy, nikoli ERÚ.

5. V jiné obdobné věci vydal zvláštní senát usnesení č. j. Konf 45/2017-14 ze dne 15. 1. 2019, v němž dospěl k závěru, že pravomoc ERÚ jakožto správního orgánu dopadá v zásadě na všechny spory, ve kterých je rozporována povinnost k peněžitému plnění z titulu smluvního ustanovení sjednaného na základě zákona o POZE, tedy i na vydání bezdůvodného obohacení, které mělo být získáno přijetím plateb na krytí nákladů spojených s podporou elektřiny z obnovitelných zdrojů.

6. Přestože byl obvodní soud vázán právním názorem o pravomoci obvodních soudů vysloveným v usnesení Nejvyššího soudu, bylo řízení usnesením obvodního soudu č. j. 9 C 112/2016-239 ze dne 30. 5. 2019 (dále jen „druhé usnesení obvodního soudu“) opětovně zastaveno podle § 104 odst. 1 věty druhé ve spojení s § 7 o. s. ř. a věc byla postoupena ERÚ, a to s ohledem na pozdější usnesení zvláštního senátu č. j. Konf 45/2017-14 v obdobné věci. Současně byla ve výroku IV stěžovatelce uložena povinnost zaplatit vedlejší účastnici na náhradu nákladů řízení 8 712 Kč s odůvodněním, že vedlejší účastnice byla ve smyslu § 142 odst. 1 o. s. ř. ve věci plně úspěšná.

7. K odvolání vedlejší účastnice i stěžovatelky odvolací soud v záhlaví citovaným usnesením změnil výrok IV druhého usnesení obvodního soudu tak, že uložil stěžovatelce povinnost zaplatit vedlejší účastnici na náhradu nákladů řízení 7 770 196,50 Kč (výrok II napadeného usnesení) a na náhradu nákladů odvolacího řízení 96 025,60 Kč (výrok III napadeného usnesení); řízení o odvolání stěžovatelky zastavil (výrok I napadeného usnesení).

Podle odvolacího soudu obvodní soud pochybil, odůvodnil-li výrok o nákladech řízení podle § 142 odst. 1 o. s. ř., namísto správného § 146 odst. 2 věty první o. s. ř., a kromě toho nesprávně určil výši nákladů právního zastoupení, nevycházel-li z hodnoty předmětu řízení. Odvolací soud dále k aplikaci § 146 odst. 2 věty první o. s. ř. uvedl, že stěžovatelka jednoznačně procesně zavinila zastavení řízení, neboť podala žalobu u soudu, který nemá pravomoc spor projednat a rozhodnout. Stran možné aplikace § 150 o. s. ř. odvolací soud uvedl, že s poukazem na ustálenou soudní praxi Nejvyššího soudu nelze považovat změnu judikatury za specifické okolnosti případu, jež by odůvodnily výjimečné nepřiznání náhrady nákladů řízení úspěšnému účastníkovi.

III. Argumentace stěžovatelky

8. Stěžovatelka nejprve uvádí, že i přes rezervovaný vztah Ústavního soudu k přezkumu rozhodování o nákladech řízení může zjevná nespravedlnost nákladového výroku nabyt ústavněprávní dimenze [k tomu odkazuje např. na nález sp. zn. IV. ÚS 1/04 ze dne 13. 1. 2005 (N 8/36 SbNU 75) nebo nález sp. zn. II. ÚS 2578/18 ze dne 21. 5. 2019 (N 89/94 SbNU 153)]. Tak tomu je i v nyní projednávané věci.

9. Těžiště stěžovatelčiny argumentace spočívá v námitce porušení principu ochrany legitimního očekávání, principu právní jistoty a předvídatelnosti práva, jehož se měl dopustit odvolací soud, uzavřel-li, že zastavení řízení u obvodního soudu zavinila stěžovatelka, a tudíž jí uložil povinnost k náhradě nákladů řízení vedlejší účastníci ve výši téměř 8 mil. Kč. Uvedený závěr stěžovatelka považuje za extrémně nepřiměřený a odporující principu spravedlnosti. Stěžovatelka vycházela z právního názoru, že obecné soudy mají pravomoc jí zahájený spor projednat a rozhodnout, jenž byl v době zahájení řízení dovozen ustálenou judikaturou Nejvyššího soudu i zvláštního senátu a v průběhu řízení také potvrzen usnesením Nejvyššího soudu. Zastavení řízení z důvodu pozdější změny judikatury nemohla stěžovatelka v době zahájení řízení jakkoli předvídat ani ovlivnit; nelze ji proto klást zastavení řízení za vinu.

10. Stěžovatelka dále vytýká městskému soudu nedostatečné vypořádání se s jejími argumenty na podporu uplatnění moderačního práva podle § 150 o. s. ř. Odvolací soud nesprávně nepovažoval změnu judikatury za důvod zvláštního zřetele hodný a také pominul skutečnost, že v obdobné věci jiný soud aplikoval citované ustanovení v neprospěch stěžovatelky (tam v procesním postavení žalované), což vůči ní zakládá nedůvodnou nerovnost před zákonem. Stěžovatelka také nesouhlasí se způsobem, jakým odvolací soud stanovil tarifní hodnotu při určení výše mimosmluvní odměny právního zástupce vedlejší účastnice, jakož i se způsobem, jakým rozhodl o nákladech odvolacího řízení.

IV. Předpoklady řízení před Ústavním soudem

11. Ústavní stížnost byla oprávněnou osobou podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a není nepřípustná ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu; stěžovatelka je řádně zastoupena advokátem (§ 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) a Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný.

V. Vyjádření k ústavní stížnosti

12. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyzval účastníka řízení a vedlejší účastníci řízení, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili.

13. Odvolací soud ve svém vyjádření odkázal na odůvodnění napadeného usnesení; uvádí, že dal procesním stranám prostor k vyjádření, jejich argumenty zvážil a řádně se s nimi vypořádal, a to i s ohledem na judikaturu Nejvyššího soudu a Ústavního soudu, již je vázán. Vysokou odměnu za právní služby považuje odvolací soud přinejmenším za diskutabilní. Ponechává pak na Ústavním soudu, zda setrvá na své dosavadní judikatuře, nebo se od ní v této věci odchýlí.

14. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření polemizuje s námitkami uplatňovanými stěžovatelkou v ústavní stížnosti. Uvádí, že Ústavnímu soudu nepřisluší přezkoumávat rozhodnutí o náhradě nákladů řízení, nepodložila-li stěžovatelka své tvrzení o zásadním zásahu do jejích základních práv, svévoli soudu či existenci rozporné judikatury obecných soudů. Vedlejší účastnice přisvědčuje závěrům odvolacího soudu v napadeném usnesení, u kterých odkazuje na ustálenou judikaturu týkající se výkladu § 146 odst. 2 a § 150 o. s. ř. Podle vedlejší účastnice není možné, aby nesla náklady řízení, které bylo zahájeno na návrh stěžovatelky u nepravomocného soudu, byť i v důsledku pozdější změny judikatury; odkazuje při tom mj. na rozhodnutí Ústavního soudu [např. usnesení sp. zn. II. ÚS 563/01 ze dne 1. 4. 2003 (U 8/30 SbNU 519) nebo usnesení sp. zn. I. ÚS 3392/20 ze dne 26. 1. 2021; všechna rozhodnutí jsou dostupná na <https://nalus.usoud.cz>].

15. Stěžovatelka k replice vedlejší účastnice setrvává na argumentaci vyložené v ústavní stížnosti; situace předcházející podání ústavní stížnosti natolik popírá základní ústavní principy právního státu, že je zásah Ústavního soudu namístě. Stěžovatelka akcentuje sankční povahu zásady procesního zavinění na zastavení řízení, podle které není možné trestat stěžovatelku za správný postup.

VI. Upuštění od ústního jednání

16. Ústavní soud podle § 44 zákona o Ústavním soudu zvážil, zda ve věci není třeba konat ústní jednání; dospěl k závěru, že by to nepřispělo k dalšímu objasnění věci, než jak se s ní Ústavní soud seznámil z vyžádaného soudního spisu obvodního soudu sp. zn. 9 C 112/2016 (jenž byl obvodním soudem postoupen ERÚ) a z podání účastníků řízení. Nekonání ústního jednání odůvodňuje také skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval za potřebné provádět dokazování.

VII. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

17. Ústavní soud po seznámení se se zaslanými podáními a obsahem spisu dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

18. Ústavní soud nejdříve shrne relevantní obecná východiska [VII. 1], jež spočívají v otázce přezkumu nákladových výroků [VII. 1 a)] a principu právní jistoty a předvídatelnosti soudního rozhodování [VII. 1 b)], která posléze aplikuje na nyní projednávanou věc [VII. 2].

VII. 1 Obecná východiska

VII. 1 a) Přezkum nákladových výroků

19. Ústavní soud není vrcholem soustavy obecných soudů a zásadně není oprávněn zasahovat do jejich rozhodovací činnosti. Může tak učinit jen tehdy, shledá-li současně porušení základního práva či svobody, neboť je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti. Jeho pravomoc je tedy založena výlučně k přezkumu z hlediska dodržení ústavnosti, tj. zda v řízení nebyly dotčeny předpisy ústavního pořádku chráněná práva nebo svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé.

20. Z ustálené judikatury Ústavního soudu plyne, že samotný „spor“ o náhradu nákladů řízení, i když může mít citelný dopad do majetkové sféry účastníků řízení, zpravidla nedosahuje intenzity způsobilé porušením jejich základních práv a svobody. Z toho pak plyne rezervovaný postoj Ústavního soudu k přezkumu náhradově nákladových výroků [srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 10/98 ze dne 1. 11. 1999, sp. zn. I. ÚS 30/02 ze dne 4. 2. 2003, sp. zn. IV. ÚS 303/02 ze dne 5. 8. 2002 (U 25/27 SbNU 307), sp. zn. III. ÚS 255/05 ze dne 13. 10. 2005, stěžovatelkou citovaný nálezn sp. zn. II. ÚS 2578/18 nebo nálezn sp. zn. IV. ÚS 998/20 ze dne 23. 3. 2021 (N 57/105 SbNU 148)].

21. Rozhodování o nákladech řízení je však zároveň integrální součástí řízení jako celku, takže i při něm je nezbytné dbát práv účastníků na spravedlivý proces, jakož i ostatních ústavně zaručených práv [srov. například nález sp. zn. II. ÚS 2570/10 ze dne 28. 5. 2013 (N 95/69 SbNU 457) nebo nález sp. zn. I. ÚS 887/15 ze dne 15. 12. 2015 (N 213/79 SbNU 433)]. Ústavní soud proto ve své rozhodovací praxi dovodil, že pochybení při rozhodování o nákladech řízení může dosáhnout ústavněprávní dimenze, jestliže v procesu interpretace a aplikace příslušných ustanovení obecně závazného předpisu obecným soudem je obsažen prvek svévole nebo extrémní rozpor s principy spravedlnosti [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 1817/07 ze dne 30. 4. 2008 (N 81/49 SbNU 177) nebo již citovaný nález sp. zn. II. ÚS 2578/18]. Takové pochybení může vést i k zásahu do práva na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 613/18 ze dne 14. 8. 2019 (N 146/95 SbNU 268) nebo nález sp. zn. IV. ÚS 682/20 ze dne 30. 6. 2020 ve znění opravného usnesení ze dne 14. 7. 2020 (N 142/100 SbNU 552)].

22. Při rozhodování o nákladech řízení se obecně uplatňuje zásada úspěchu ve věci samé (§ 142 odst. 1 o. s. ř.) podle principu „vítěz bere vše“. Je-li řízení zastaveno, uplatní se podle § 146 odst. 2 o. s. ř. pravidlo procesního zavinění toho, kdo způsobil, že řízení nedospělo do stadia meritorního rozhodování, a tedy zavinil, že řízení bylo zastaveno [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 315/07 ze dne 17. 12. 2008 (N 224/51 SbNU 799) nebo již citovaný nález sp. zn. IV. ÚS 682/20]. Není-li zastavení řízení zaviněno některým z účastníků řízení, nemá podle § 146 odst. 1 písm. b) žádný z účastníků právo na náhradu nákladů řízení. Smyslem využití zásady procesního zavinění na zastavení řízení je sankční náhrada nákladů řízení, které by při jeho řádném průběhu nevznikly, uložená rozhodnutím soudu tomu, kdo jejich vznik zavinil [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 653/03 ze dne 12. 5. 2004 (N 69/33 SbNU 189)].

23. Zavinění na zastavení řízení je nutné posuzovat výlučně z procesního hlediska [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 3778/18 ze dne 8. 10. 2019 (N 171/96 SbNU 192) nebo nález sp. zn. III. ÚS 3447/15 ze dne 8. 8. 2017 (N 141/86 SbNU 411)]. Princip procesního hlediska nelze chápat formálně; rozhodování o nákladech řízení nesmí být jen mechanickým posuzováním otázky zavinění výsledku řízení bez komplexního zhodnocení okolností případu, ale má být zřejmým a logickým ukončením soudního řízení [viz např. nález sp. zn. II. ÚS 439/06 ze dne 8. 11. 2007 (N 186/47 SbNU 443), nález sp. zn. I. ÚS 660/11 ze dne 20. 11. 2012 (N 190/67 SbNU 285) nebo již citovaný nález sp. zn. I. ÚS 613/18]. Výrok o náhradě nákladů řízení proto musí být v souladu s průběhem řízení, úkony účastníků i s obsahem příslušného soudního spisu, jinak může být porušen čl. 36 odst. 1 Listiny a stejně tak obsahově shodný čl. 6 odst. 1 Úmluvy [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 262/20 ze dne 10. 11. 2020 (N 208/103 SbNU 142)].

24. Při hodnocení zavinění, zejména při zastavení řízení pro nedostatek jeho podmínek, je třeba vážit, zda účastník věděl nebo vědět měl a mohl, že řízení bude zastaveno; v této souvislosti lze užít kritéria procesně nezodpovědného chování žalobce, jenž jde při posuzování procesního zavinění k jeho tíži (srov. již citovaný nález sp. zn. IV. ÚS 682/20). Jinými slovy, na rozdíl od zásady úspěchu ve věci, který lze (je nutno) zásadně v určitém poměru nalézt při rozhodování o nákladech meritorně skončeného řízení, není u zastaveného řízení vždy možné nalézt viníka; aplikace § 146 odst. 2 o. s. ř. tedy není jediným východiskem rozhodování o takto vzniklých nákladech. Z okolností konkrétní věci může legitimně vyplynout, že důvod zastavení řízení nelze klást k tíži žádného z účastníků; v takovém případě je aplikace § 146 odst. 2 o. s. ř. vyloučena a soud postupuje podle § 146 odst. 1 písm. b) o. s. ř.

VII. 1 b) Princip právní jistoty a předvídatelnost soudního rozhodování

25. Podle čl. 1 odst. 1 Ústavy je Česká republika demokratický právní stát založený na úctě k právům člověka a občana. Ústavní soud již v minulosti zdůraznil, že materiální právní stát je vystavěn mimo jiné na důvěře občanů v právo a právní řád a podmínkou takové důvěry

je stabilita právního řádu a dostatečná míra právní jistoty občanů [viz např. nález sp. zn. II. ÚS 566/05 ze dne 20. 9. 2006 (N 170/42 SbNU 455) nebo nález sp. zn. II. ÚS 2571/16 ze dne 8. 11. 2016 (N 214/83 SbNU 391)].

26. Neopomenutelnou komponentou principu právní jistoty je předvídatelnost práva a legitimní předvídatelnost postupu orgánů veřejné moci v souladu s právem a zákonem stanovenými požadavky (princip předvídatelnosti soudního rozhodování upravený v zákonné rovině v § 6 o. s. ř.). Stabilitu práva, právní jistotu jednotlivce a v konečném důsledku též míru důvěry občanů v právo a v instituce právního státu jako takové proto ovlivňuje i to, jakým způsobem orgány aplikující právo, tedy především soudy, jejichž základním úkolem je poskytovat ochranu právům (čl. 90 Ústavy), přistupují k výkladu právních norem [srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 613/06 ze dne 18. 4. 2007 (N 68/45 SbNU 107), nález sp. zn. IV. ÚS 334/11 ze dne 26. 11. 2012 (N 194/67 SbNU 329) nebo nález sp. zn. IV. ÚS 3500/18 ze dne 10. 12. 2019 (N 208/97 SbNU 238)].

27. Problematikou změn rozhodovací praxe soudů (judikatury) se Ústavní soud již několikrát zabýval a dovodil, že judikatura obecných soudů nemůže být bez vývoje a není vyloučeno, aby (a to i při nezměněné právní úpravě) byla nejen doplňována o nové interpretační závěry, ale i měněna [srov. např. již citovaný nález sp. zn. IV. ÚS 613/06 nebo nález sp. zn. II. ÚS 1769/13 ze dne 7. 5. 2014 (N 79/73 SbNU 397)]. Změna rozhodovací soudní praxe, zvláště jde-li o praxi nejvyšší soudní instance povolání i k sjednocování judikatury nižších soudů, je ale jevem ve své podstatě nežádoucím, neboť je narušen princip předvídatelnosti soudního rozhodování [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 387/18 ze dne 17. 8. 2018 (N 138/90 SbNU 259) nebo nález sp. zn. I. ÚS 1343/20 ze dne 6. 4. 2021 (N 70/105 SbNU 244)]. Ústavní soud v minulosti proto uzavřel, že při změně rozhodovací praxe je stávající výklad zákona nahrazen výkladem novým, a je tedy logické, že se nahrazující výklad bude vztahovat zpravidla na všechny právě probíhající případy, byť jejich skutkový základ spočívá v minulosti; za určitých okolností však může retrospektivní působení změny v ustálené judikatuře působit – vzhledem k legitimnímu očekávání adresátů právních norem v trvalé aplikaci staré judikatury – příliš tvrdě; proto je třeba zvažovat určité omezení retrospektivního působení (srov. již citovaný nález sp. zn. IV. ÚS 3500/18).

VII. 2 Aplikace obecných východisek na projednávanou věc

28. Otázka (nedostatku) pravomoci může být někdy velmi složitá a stěžejní lze po účastníkovi řízení striktně vyžadovat, aby vždy předem tušil, zda bude řízení zastaveno pro tento neodstranitelný nedostatek podmínky řízení, či nikoli. V kontextu souzené věci je třeba uvést, že v této otázce neměly jasno ani obecné soudy všech instancí, ani zvláštní senát. Prizmatem zásady zavinění při rozhodování o nákladech řízení je rozhodné, zda účastník řízení postupoval procesně zodpovědným způsobem, či jinak řečeno, zda mu s přihlédnutím ke všem dostupným okolnostem lze klást zastavení řízení za vinu. Ústavní soud tedy posuzoval, zda stěžovatelka mohla objektivně vědět, že obecné soudy nejsou k projednání a rozhodnutí jejího sporu pravomocné.

29. Řízení bylo u obvodního soudu zastaveno z důvodu nedostatku pravomoci k projednání a rozhodování sporu o vydání bezdůvodného obohacení z podpory obnovitelných zdrojů elektřiny a věc byla postoupena ERÚ jakožto pravomocnému správnímu orgánu. Závěr obvodního soudu je opřen o usnesení zvláštního senátu č. j. Konf 45/2017-14, ve kterém uzavřel, že „[p]ravomoc Energetického regulačního úřadu rozhodovat spory, jejichž předmětem je splnění peněžité povinnosti uložené zákonem č. 165/2012 Sb., o podporovaných zdrojích energie, nebo sjednané na základě tohoto zákona (§ 52 odst. 2 citovaného zákona) není omezena jen na případy, kdy jedna ze smluvních stran splnění této povinnosti odmítá, ale dopadá na všechny spory, kde je rozporována povinnost k peněžitému plnění z titulu smluvního ustanovení sjednaného na základě zákona č. 165/2012 Sb.“. Citované usnesení bylo vydáno dne

15. 1. 2019 a žaloba stěžovatelky byla podána dne 18. 11. 2016. K vyhodnocení vědomosti stěžovatelky o správnosti jejího postupu je třeba posuzovat právní a judikatorní stav ke dni podání její žaloby.

30. Z judikatury Nejvyššího soudu a zvláštního senátu před vydáním usnesení zvláštního senátu č. j. Konf 45/2017-14 vyplývá, že závazkové právní vztahy vzniklé z bezdůvodného obohacení (jehož vydání se stěžovatelka před obecnými soudy domáhala) podléhají při posuzování pravomoci obecných soudů zvláštnímu režimu. Zvláštní senát se ve své rozhodovací praxi (např. v usnesení č. j. Konf 18/2007-14 ze dne 20. 9. 2007, usnesení č. j. Konf 117/2009-20 ze dne 27. 4. 2010 nebo usnesení č. j. Konf 26/2010-12 ze dne 19. 10. 2010) opakovaně přidržel názoru vysloveného v usnesení č. j. Konf 132/2005-7 ze dne 30. 6. 2006, podle kterého „je-li podání podle svého obsahu i označení žalobou na vydání bezdůvodného obohacení, přísluší o něm rozhodovat soudu v občanském soudním řízení. Soud nemůže popřít svou pravomoc jen proto, že podle jeho názoru by se měl žalobce domáhat sporné částky za použití prostředků správního (resp. daňového) řízení“. Obdobně Nejvyšší soud ve svém usnesení sp. zn. 33 Odo 1532/2005 ze dne 27. 2. 2008 dovodil, že v případě tvrzeného vzniku závazkového vztahu z bezdůvodného obohacení je dána pravomoc obecných soudů v civilním řízení, nehledě na to, že v případě platně uzavřené smlouvy by byl povolán rozhodovat spor správní orgán. Uvedené závěry byly aprobovány i ve stěžovatelkou citovaném usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 4410/2010 ze dne 12. 1. 2011, ve kterém Nejvyšší soud uzavřel, že „vymezoval-li dovolatel již od počátku řízení svůj nárok jako povinnost žalované plynoucí ze závazkového vztahu z bezdůvodného obohacení, tedy ze vztahu občanskoprávního, nelze závěr, že není dána pravomoc soudů rozhodnout o věci v občanském soudním řízení dle § 7 o. s. ř., akceptovat jako správný“.

31. V době podání žaloby stěžovatelky tak byla ustálena rozhodovací praxe, že k projednání a rozhodování sporů o vydání bezdůvodného obohacení (bez ohledu na jejich původ) jsou zásadně pravomocné obecné soudy v civilním řízení. Tento závěr byl překonán až na základě usnesení zvláštního senátu č. j. Konf 45/2017-14, jenž – vědom si výše nastíněné judikatorní linie – uvedl: „Přestože výše citovaný právní názor považuje i nadále za hájitelný, nemohl pominout jeho nežádoucí dopady do praxe, kdy byly soudy v občanském soudním řízení nuceny rozhodovat spory, které byly z dosahu pravomoci správních orgánů vyňaty jen z důvodu právní kvalifikace žalované pohledávky zvolené žalobcem [...] Z tohoto důvodu lze tedy zmiňovanou judikaturní praxi zvláštního senátu považovat za překonanou.“ Zvláštní senát tedy výslovně překonal svůj předchozí právní názor, aniž by vyloučil jeho hájitelnost.

32. Ústavní soud zásadně není povolán k výkladu podústavního úprava; proto ani nehodnotil, který z výkladů týkající se pravomoci pro rozhodování sporů o vydání bezdůvodných obohacení položených na základě zákona o POZE lze považovat za správný. Změna rozhodovací praxe jako taková ani není předmětem nyní projednávané věci. Je však možné spolehlivě dovodit, že v době podání žaloby stěžovatelkou byla její důvěra ve správnost procesního postupu podpořena ustálenou soudní praxí Nejvyššího soudu a zejména zvláštního senátu. Nadto byla správnost právního názoru zastávaného stěžovatelkou potvrzena usnesením Nejvyššího soudu přímo v její konkrétní věci. Nic na tom nemění skutečnost, že závěr Nejvyššího soudu následně nebyl – z důvodu vydání usnesení zvláštního senátu č. j. Konf 45/2017-14 – obvodním soudem respektován.

33. Stěžovatelka postupovala procesně zodpovědně, podala-li s ohledem na uvedené okolnosti žalobu k obecným soudům. Stěží mohla předvídat následný judikatorní odklon a překonání (řadu let) ustáleného právního názoru o pravomoci obecných soudů v civilním řízení. Při podání žaloby tedy stěžovatelka nevěděla a ani vědět nemohla, že řízení bude zastaveno z důvodu nedostatku pravomoci k projednání a rozhodnutí jejího sporu. Nemůže jí tak být ani zastavení řízení kladeno za vinu, neboť důvodem zastavení byly skutečnosti, jež

nastaly až po podání její žaloby, a stěžovatelka je nemohla jakkoli důvodně předpokládat ani ovlivnit.

34. Ve vedlejší účastníci citovaném usnesení sp. zn. II. ÚS 563/01 Ústavní soud sice uvedl, že použitý termín „zavinění“ nelze interpretovat v doslovném jazykovém smyslu, ale ve vztahu k příčinné souvislosti, v němž je příčinou chování účastníka řízení (tedy i jeho projev vůle), eventuálně též náhoda, a důsledkem je vznik nákladů dalšího účastníka. Lze však přisvědčit stěžovateli, že jediným relevantním (přičitatelným) procesním projevem vůle bylo podání žaloby (tedy realizace ústavního práva), jež bylo prizmatem tehdejšího ustáleného právního názoru procesně bezvadné, a nebylo tak samo o sobě příčinou vzniku nákladů vedlejšího účastníka. Ústavním soudem uváděná „náhoda“ je relevantní ve vztahu k § 147 odst. 1 o. s. ř. (upravujícímu zásadu separace nákladů) a je třeba ji odlišovat od kategorie „zavinění“ ve smyslu § 146 odst. 2 věty první o. s. ř., nehledě na skutečnost, že změnu ustáleného právního názoru nelze považovat za „náhodu“.

35. Vzhledem ke specifickým okolnostem případu Ústavní soud dospěl k závěru, že je třeba interpretaci a aplikaci ustanovení § 146 odst. 2 věty první o. s. ř. provedenou odvolacím soudem považovat za ústavně nekonformní. Odvolací soud postupoval příliš formalisticky, dovodil-li procesní zavinění stěžovatelky za zastavení řízení, aniž by zohlednil relevantní okolnosti daného případu a důvody zastavení. Závěr o „jednoznačném procesním zavinění“ stěžovatelky je v rozporu s principy spravedlnosti a právní jistoty a ani nekoresponduje s průběhem řízení před obecnými soudy; vykazuje tak znaky svévole, jež svou povahou dosahuje ústavněprávní roviny problému. Uložil-li odvolací soud za této situace povinnost stěžovateli zaplatit vedlejší účastníci na náhradě nákladů řízení 7 770 196,50 Kč, citelně zasáhl do majetkové sféry stěžovatelky, a porušil tak svoji povinnost nezasahovat do již existujícího vlastnictví jednotlivce. Výrok II, a tedy i akcesorický výrok III napadeného usnesení jsou proto v rozporu s právem stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 6 Úmluvy a čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s jejím právem na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

36. Nezvážil-li odvolací soud žádným způsobem legitimní očekávání stěžovatelky o pravomoci obecných soudů k projednání a rozhodnutí jejího sporu v době podání žaloby, postupoval v rozporu s principy právního státu garantovanými v čl. 1 odst. 1 Ústavy. V poměrech materiálního právního státu je nepřipustné, aby účastník řízení byl stížen sankcí (v tomto případě náhradou nákladů řízení) za to, že v souladu s principy právní jistoty a s tím související předvídatelností soudního rozhodování řádně uplatnil své právo u orgánu veřejné moci s odůvodněnou důvěrou ve správnost svého postupu a legitimním očekáváním, že bude jeho spor projednán a rozhodnut. Nepřiměřeně tvrdý dopad změny judikatorní praxe s retrospektivními účinky musí být zohledněn i tehdy, není-li přímo způsoben změnou ustáleného výkladu jako takovou.

37. Závěry odvolacího soudu jsou nadto v rozporu, uvedl-li, že až na základě usnesení zvláštního senátu č. j. Konf 45/2017-14 bylo „postaveno najisto“, že obecné soudy nejsou pravomocné projednat a rozhodnout spor stěžovatelky, zatímco předchozí konstantní (opačně vyznívající) judikaturu, kterou se stěžovatelka řídila, za „najisto postavenou“, nepovažoval. Také zvláštní senát v usnesení č. j. Konf 45/2017-14 uvedl, že překonávaný právní názor považuje nadále za hájitelný (bod 23 citovaného usnesení).

38. Ústavní soud si je vědom, že řízení před obecnými soudy bylo iniciováno stěžovatelkou, vedlejší účastnice byla do tohoto řízení „vtažena“ a následně byla nucena vynaložit náklady na svoji procesní obranu; nicméně tyto náklady nemohou být bez dalšího hojeny na stěžovateli, která zjevně zastavení řízení nezavinila. Taktéž stěžovatelka musela v souvislosti se zahájením řízení před obecnými soudy vynaložit určité náklady, které jí nebudou v důsledku nepředvídatelného postoupení věci správnímu orgánu reparovány.

39. Vzhledem k tomu, že v nyní projednávané věci podle Ústavního soudu není ústavně konformní klást zastavení řízení za vinu stěžovatelce ve smyslu § 146 odst. 2 věty první o. s. ř. (a tudíž ji uložit povinnost k náhradě nákladů řízení vedlejší účastníci), nezabýval se dále námitkou stěžovatelky a s tím související argumentací odvolacího soudu a vedlejší účastnice týkající se neodůvodněné (ne)aplikace moderačního práva podle § 150 o. s. ř. ani námitkou nesprávného výpočtu náhrady nákladů nalézacího a odvolacího řízení.

VIII. Závěr

40. Ústavní soud dospěl k závěru, že odvolací soud napadenými výroky II a III v záhlaví uvedeného usnesení porušil právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy a čl. 36 odst. 1 Listiny, ve spojení s jejím právem na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny, neboť jím provedený výklad a aplikace § 146 odst. 2 věty první o. s. ř. byly formalistické a vedly ke zjevné nespravedlnosti a k zásahu do vlastnického práva stěžovatelky. Při výkladu procesních norem nezohlednil důvěru stěžovatelky ve správnost jejího procesního chování s ohledem na legitimní předvídatelnost soudního rozhodování, aplikoval tak nepřiléhavé ustanovení a postupoval v rozporu s principy materiálního právního státu vyvěrajícími z čl. 1 odst. 1 Ústavy.

41. Ústavní soud proto stěžovatelce vyhověl a napadené výroky II a III v záhlaví uvedeného usnesení zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu. V dalším řízení bude úkolem odvolacího soudu, aby ústavně konformním způsobem zvážil, zda lze s ohledem na okolnosti dané věci shledat zavinění na zastavení řízení u některého z účastníků řízení ve smyslu § 146 odst. 2 věty první o. s. ř., nebo zda je namístě aplikovat § 146 odst. 1 písm. b) o. s. ř. a rozhodnout tak, že žádnému z účastníků řízení nenáleží právo na náhradu nákladů řízení.

Č. 175**Fikce jednotnosti trestu dle § 77 zákona o výkonu trestu v souvislosti se zrušením či prominutím doživotního trestu odnětí svobody
(sp. zn. II. ÚS 2148/21 ze dne 7. října 2021)**

I. I v případě, že je odsouzenému uloženo postupně více trestů odnětí svobody, z nichž alespoň jeden je výjimečným trestem odnětí svobody na doživotí, se uplatní § 77 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, (dále jen „zákon o výkonu trestu“), a tedy z hlediska výkonu se tyto tresty považují za jediný.

II. Je-li následně doživotní trest zrušen či prominut, počítá se doba strávená jeho výkonem i do doby výkonu ostatních trestů, které s ním byly ve smyslu § 77 zákona o výkonu trestu považovány z hlediska výkonu za trest jediný. Opačný výklad by vedl k popření fikce jednotnosti výkonu trestu dle § 77 zákona o výkonu trestu, a byl by tedy ústavně nekonformním pro rozpor s čl. 8 odst. 2 Listiny.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků v senátě složeném z předsedy senátu Davida Uhlíře, soudkyně Kateřiny Šimáčkové a soudce zpravodaje Jaroslava Fenyka o ústavní stížnosti stěžovatele R. T., t. č. ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Bělušice, zastoupeného JUDr. Jakubem Křížem, Ph.D., advokátem, se sídlem Na Podkovce 281/10, Praha 4, pobočka Thákurova 676/3, Praha 6, proti jinému zásahu spočívajícímu ve faktickém zbavení osobní svobody stěžovatele na základě usnesení Okresního soudu v Karlových Varech ze dne 4. 3. 2005 sp. zn. PP 107/99 a nařízení výkonu trestu ze dne 6. 9. 2009, jinému zásahu Okresního soudu v Sokolově spočívajícímu v nečinnosti při vydání příkazu k propuštění stěžovatele z výkonu trestu odnětí svobody na základě usnesení Okresního soudu v Karlových Varech ze dne 4. 3. 2005 sp. zn. PP 107/99 a proti jinému zásahu Okresního soudu v Sokolově spočívajícímu ve sdělení protokolující úřednice ze dne 6. 8. 2021 sp. zn. 6 T 132/95, za účasti Okresního soudu v Sokolově, Vězeňské služby České republiky a Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem jako účastníků řízení a Okresního státního zastupitelství v Sokolově jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Jiným zásahem Okresního soudu v Sokolově spočívajícím v nevydání příkazu k propuštění stěžovatele z výkonu trestu odnětí svobody uloženého stěžovateli rozsudkem Okresního soudu v Sokolově ze dne 19. 2. 1996 sp. zn. 6 T 132/95, ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Plzni ze dne 29. 4. 1996 sp. zn. 8 To 188/96, z něžž byl stěžovatel podmíněně propuštěn usnesením Okresního soudu v Karlových Varech ze dne 3. 5. 1999 sp. zn. PP 107/99 a ohledně něžž byl stěžovateli nařízen výkon zbytku tohoto trestu v délce 457 dní usnesením Okresního soudu v Karlových Varech ze dne 4. 3. 2005 sp. zn. PP 107/99, po zrušení rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 26. 11. 2008 č. j. 2 T 46/2007-4003, rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 9. 12. 2009 č. j. 8 To 97/2009-4175 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 7. 2011 sp. zn. 8 Tdo 790/2010 nálezem Ústavního soudu ze dne 27. 7. 2021 sp. zn. Pl. ÚS 110/20, byla porušena

ústavně zaručená základní práva stěžovatele dle čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Okresnímu soudu v Sokolově se zakazuje, aby pokračoval v tomto jiném zásahu.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

IV. Stěžovateli se přiznává náhrada nákladů právního zastoupení ve výši 9 856,50 Kč k rukám právního zástupce stěžovatele.

Odůvodnění

I. Vymezení předmětu řízení

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 6. 8. 2021 a doplněnou podáními ze dne 7. 9. 2021 a ze dne 17. 9. 2021, která splňuje formální náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhá, aby Ústavní soud vyslovil porušení jeho ústavně zaručeného základního práva dle čl. 8 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) jiným zásahem Vězeňské služby České republiky (dále jen „vězeňská služba“) a jeho ústavně zaručených základních práv dle čl. 8 odst. 2 Listiny a čl. 36 odst. 1 Listiny jinými zásahy Okresního soudu v Sokolově (dále též jen „okresní soud“) vymezenými v záhlaví, aby přikázal vězeňské službě propuštění stěžovatele na svobodu, okresnímu soudu vydání příkazu k propuštění stěžovatele a neprodlené vydání rozhodnutí o návrhu stěžovatele na promlčení doby výkonu trestu.

2. Stěžovatel dle § 39 zákona o Ústavním soudu požádal o přednostní projednání své ústavní stížnosti, neboť tvrdí, že je držen ve výkonu trestu v rozporu se zákonem i ústavním pořádkem, neboť pro tento trest chybí právní základ, a tedy vzhledem k trvajícimu zásahu do osobní svobody stěžovatele je ústavní stížnost naléhavá, ba dokonce nesnese odkladu. Ústavní soud o tomto návrhu samostatně nerozhodoval, ale vyhověl mu *via facti*.

3. Stěžovatel rovněž doplněním ústavní stížnosti ze dne 7. 9. 2021 navrhl, aby soudce zpravodaj ve smyslu § 119 odst. 6 ve spojení s § 83 a 84 zákona o Ústavním soudu rozhodl tak, že náklady právního zastoupení stěžovatele v řízení před Ústavním soudem budou zcela zaplacený státem, neboť stěžovatel je zcela nemajetný a stejné rozhodnutí bylo vydáno i v jeho věci sp. zn. Pl. ÚS 110/20 [nález sp. zn. Pl. ÚS 110/20 ze dne 27. 7. 2021 (N 132/107 SbNU 77)]. Stěžovatelův právní zástupce dohromady „náklady obhajoby a vyčíslení nákladů řízení vč. DPH“ spočetl na 13 598 Kč. Doplněním ze dne 17. 9. 2021 informoval stěžovatel Ústavní soud o odložení podnětu k podání stížnosti pro porušení zákona.

II. Rekapitulace skutkového stavu a procesního vývoje

4. Stěžovatel byl rozsudkem Okresního soudu v Sokolově ze dne 19. 2. 1996 sp. zn. 6 T 132/95 ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Plzni (dále jen „krajský soud“) ze dne 29. 4. 1996 sp. zn. 8 To 188/96 uznán vinným ze spáchání dvou trestných činů loupeže dle § 234 odst. 1 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v tehdy platném a účinném znění, (dále též jen „trestní zákon“) a z trestného činu nedovoleného ozbrojování dle § 185 odst. 1 trestního zákona, za něž mu byl uložen úhrnný trest odnětí svobody v délce pěti let a šesti měsíců, z jehož výkonu byl podmíněně propuštěn usnesením Okresního soudu v Karlových Varech ze dne 3. 5. 1999 sp. zn. PP 107/99 na zkušební dobu v délce pěti let. Jelikož se v této zkušební době stěžovatel opětovně dopustil trestného činu loupeže, za nějž byl odsouzen rozsudkem krajského soudu ze dne 30. 4. 2004 sp. zn. 5 T 4/2002 ve spojení s rozsudkem Vrchního soudu v Praze (dále též jen „vrchní soud“) ze dne 23. 6. 2004 sp. zn. 10 To 80/2004 k trestu odnětí svobody v délce deseti let, rozhodl Okresní soud v Karlových Varech usnesením ze dne 4. 3. 2005 sp. zn. PP 107/99 (dále jen „nařízení výkonu zbytku trestu“) dle § 64 odst. 1 trestního

zákonu, že stěžovatel vykoná zbytek trestu (457 dní), z nějž byl podmíněně propuštěn, (dále jen „předmětný zbytek trestu“).

5. Výrok o trestu v délce deseti let zmíněný v předchozím odstavci byl následně zrušen rozsudkem vrchního soudu ze dne 27. 4. 2005 č. j. 8 To 26/2005-2280 a nahrazen souhrnným trestem odnětí svobody v délce 13 let a šesti měsíců, který byl stěžovateli uložen i za další sbíhající se trestný čin loupeže (dále jen „předmětný souhrnný trest“). Výkon předmětného zbytku trestu byl stěžovateli nařízen dne 6. 9. 2009, přičemž započato s ním mělo být dne 27. 5. 2015 po vykonání předchozího trestu odnětí svobody (předmětného souhrnného trestu) a ukončen měl být dne 26. 8. 2016.

6. V průběhu výkonu předmětného souhrnného trestu byl stěžovatel rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 26. 11. 2008 č. j. 2 T 46/2007-4003 ve spojení s rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 9. 12. 2009 č. j. 8 To 97/2009-4175 uznán vinným ze spáchání trestného činu vraždy dle § 219 odst. 1, odst. 2 písm. a) a h) trestního zákona, jehož se měl dopustit v souběhu s trestnými činy, za něž byl potrestán předmětným souhrnným trestem, a byl odsouzen k souhrnnému výjimečnému trestu odnětí svobody na doživotí (dále jen „předmětný výjimečný trest“), jímž byl současně zrušen předmětný souhrnný trest. Tyto rozsudky však byly zrušeny nálezem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 110/20 ze dne 27. 7. 2021 (všechna zde uvedená rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná rovněž na webových stránkách <https://nalus.usoud.cz> – pozn. Ústavního soudu). K podrobné rekapitulaci jednotlivých trestních věcí stěžovatele viz část I odkazovaného nálezu.

7. Po zrušení předmětného výjimečného trestu stěžovateli vězeňská služba dne 5. 8. 2021 přikázala nastoupit výkon předmětného zbytku trestu. Stěžovatel, který měl za to, že celý předmětný souhrnný trest i celý předmětný zbytek trestu již vykonal, se proto obrátil na okresní soud s návrhem, aby nařízení výkonu zbytku trestu bylo zrušeno či aby byl nařízen odklad výkonu předmětného zbytku trestu do doby, než okresní soud rozhodne o jeho promlčení dle § 94 odst. 1 písm. d) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, či o započítání nezákonně vykonávaného předmětného výjimečného trestu. Vyjádřením ze dne 6. 8. 2021 sp. zn. 6 T 132/95 okresní soud stěžovateli (resp. jeho právnímu zástupci) bez bližšího odůvodnění sdělil, že se s jeho právním názorem neztotožňuje, že stěžovateli byl řádně nařízen výkon předmětného zbytku trestu, který stěžovatel bude vykonávat a který nelze odložit ani započíst a ani není promlčen jeho výkon.

III. Argumentace stěžovatele a dalších účastníků řízení, obsah spisu

8. Stěžovatel v první části ústavní stížnosti rekapituluje skutkový stav a procesní vývoj a uvádí, že běžnému citu pro spravedlnost se přičí, pokud předmětný zbytek trestu fakticky vykonal již asi čtyřikrát výkonem nezákonně uloženého předmětného výjimečného trestu (resp. té jeho části, která přesahovala všechny dříve uložené tresty odnětí svobody) a že okresní soud mu neposkytl právní ochranu. Dále stěžovatel formuluje své námitky proti napadeným jiným zásahům veřejné moci, a to 1. promlčení výkonu předmětného zbytku trestu a 2. započítání předmětného výjimečného trestu na předmětný zbytek trestu. Podstata těchto námitek tkví v následujícím:

9. Ad 1 stěžovatel argumentuje, že ve smyslu § 94 odst. 1 písm. d) trestního zákoníku ve spojení s § 94 odst. 2 trestního zákoníku byl výkon předmětného zbytku trestu již promlčen, neboť nenastala žádná z okolností, která by dle § 94 odst. 3 a 4 trestního zákoníku přerušovala či stavěla běh promlčecí doby. Jelikož předmětný zbytek trestu nedosahoval pěti let, promlčecí doba činila dle stěžovatele na základě § 94 odst. 1 písm. d) trestního zákoníku pět let, přičemž pro určení délky promlčecí doby ve smyslu § 94 odst. 1 trestního zákoníku je dle stěžovatele u nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody, z nějž byl předtím odsouzený podmíněně propuštěn, jednoznačně rozhodující právě délka nevykonaného zbytku tohoto trestu, a to dle § 94 odst. 2 trestního zákoníku. Dle stěžovatele nelze rovněž uvažovat tak, že by promlčení

bránil výkon předmětného výjimečného trestu, neboť ten byl zrušen, byl tedy nezákonný, kterážto okolnost jde plně k tíži státu, a pro stěžovatele z něj nelze vyvozovat žádné negativní důsledky. Dle stěžovatele tak měl okresní soud v důsledku promlčení vydat usnesení dle § 350k zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

10. Ad 2 stěžovatel doplňuje svou předchozí námitku tím, že i kdyby nedošlo k promlčení výkonu předmětného zbytku trestu, fakticky jej již několikrát vykonal. Stěžovatel je názoru, že i v rovině podústavního práva je možno se s jeho nestandardní situací vypořádat, a to započítáním již vykonaného nezákonně uloženého předmětného výjimečného trestu. Stěžovatel si je vědom toho, že za podmínek § 92 trestního zákoníku při adekvátním či restriktivním výkladu nelze toto započítání provést, neboť v jeho věci by započítání mělo proběhnout mezi tresty uloženými v různých trestních řízeních za různé skutky, přičemž § 92 odst. 1 trestního zákoníku je omezen pouze na stejné trestní řízení, odstavec 2 na stejný skutek a odstavec 3 se netýká započítání, ale ukládání trestu, avšak smysl těchto ustanovení je zřejmý – kompenzovat různá omezení svobody jejich započítáním. K tomu stěžovatel připomněl závěr nálezu sp. zn. III. ÚS 4284/18 ze dne 3. 3. 2020 (N 38/99 SbNU 17), který považuje za ideál, jenž musí orgány činné v trestním řízení mít vždy na paměti, započítání vykonané vazby do trestu odnětí svobody, přičemž tento postup je primární, zatímco odškodnění v penězích za subsidiární postup, který lze uplatnit jen tehdy, není-li započítání možné. Stěžovatel tento závěr vztahuje na svou věc a na podporu tohoto svého závěru se dovolává dalších rozhodnutí Ústavního soudu, Nejvyššího soudu i Evropského soudu pro lidská práva.

11. V doplnění ústavní stížnosti ze dne 7. 9. 2021 stěžovatel upřesnil, že primárně za účastníky řízení považuje okresní soud a Krajské státní zastupitelství v Ústí nad Labem (dále též jen „KSZ“), na něž se obrátil s žádostí o provedení dozoru nad výkonem trestu. Rovněž stěžovatel informoval Ústavní soud, že okresní soud požádal o odůvodnění postupu odpírajícího rozhodnutí dle § 350k trestního řádu, na něž okresní soud reagoval stručným přípisem obsahujícím v podstatě shodné stanovisko okresního soudu, jaké je prezentováno níže.

12. Ústavní soud si vyžádal vyjádření okresního soudu a Okresního státního zastupitelství v Sokolově (dále jen „OSZ“), jakož i spisový materiál, z něž ověřil průběh řízení tak, jak byl zrekapitulován výše.

13. Okresní soud považuje postup protokolující úřednice za ústavně konformní. Výkon předmětného zbytku trestu dle § 94 trestního zákoníku nemohl být promlčen, neboť stěžovatel se v době nařízení jeho výkonu dne 6. 9. 2009 nacházel ve výkonu jiného trestu odnětí svobody, a tedy ve smyslu § 94 odst. 3 trestního zákoníku došlo k přerušení běhu promlčecí doby. Podmínky pro započítání trestu ve smyslu § 92 trestního zákoníku dány nebyly a ohledně hodnocení nezákonnosti uloženého trestu bude dle okresního soudu třeba vyčkat pravomocného rozhodnutí v předmětné věci, neboť byl-li by znovu stěžovateli uložen pravomocně trest odnětí svobody, teprve pak by bylo namístě započíst již vykonanou část nepodmíněného trestu odnětí svobody. Okresní soud tak nevydal žádné rozhodnutí, neboť k tomu neshledal právní důvod, ověřiv u Věznice Bělušice, že stěžovatel byl převeden do výkonu předmětného zbytku trestu.

14. OSZ prostřednictvím okresního státního zástupce sdělilo, že příslušný dozorový spis OSZ byl v roce 2020 skartován. Námitky stěžovatele okresní státní zástupce považuje za nedůvodné. Ať již se použije § 94 odst. 2 trestního zákoníku, nebo § 68 trestního zákona, důsledky budou vždy stejné. Do promlčecí doby se nezapočítává doba, po kterou byl na odsouzeném vykonáván jiný trest odnětí svobody. Dle § 77 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, (dále též jen „zákon o výkonu trestu“) se postupně uložené tresty odnětí svobody považují z hlediska výkonu za jeden, a tedy nelze říci, který trest je vykonáván dříve a který později. Všechny jsou vykonávány souběžně, z každého vždy stejná část, přičemž u doživotních trestů je nutno vycházet při určení konce výkonu z úmrtnostních tabulek Českého statistického úřadu. Dle okresního státního zástupce je tak třeba na celou věc nahlížet tak, že vykonal-li stěžovatel z onoho jednoho celého trestu určitý

podíl, vztahuje se takový podíl na každý jím vykonávaný jednotlivý trest. Jelikož však OSZ není znám datum nástupu stěžovatele do výkonu trestu odnětí svobody, nemůže určit, jaký podíl trestu vykonal ke dni vyhlášení nálezu sp. zn. Pl. ÚS 110/20, zcela jistě to však nebylo plných 100 %. Ke stěžovatelově námitce, že by mu délka dosavadního pobytu ve věznici měla být započítána do jiných trestů, jde dle OSZ o předčasnou úvahu, neboť trestní řízení neskončilo, a teprve po jeho ukončení bude zřejmé, zda je možno tuto operaci vůbec realizovat.

15. Vzhledem ke způsobu rozhodnutí o ústavní stížnosti nepovažoval Ústavní soud za nutné zasílat stěžovateli vyjádření stížnostního soudu k replice.

16. Z vyžádaného spisového materiálu Ústavní soud zjistil následující:

17. Z lustrace stěžovatele vyplývá, že tento se fakticky nacházel ve výkonu trestu odnětí svobody či ve vazbě souvisle v období od 2. 2. 1995 do 3. 5. 1999, od 30. 11. 1999 do 22. 3. 2001 a naposledy od 27. 11. 2001 do současnosti. Z opisu z evidence Rejstříku trestů fyzických osob však plyne, že stěžovatel vykonával dva tresty odnětí svobody ještě dříve, a to na základě rozsudků okresního soudu z let 1992 a 1994, jimiž byl odsouzen k trestu odnětí svobody v délce dvou a půl roku a ve druhém případě v délce tří měsíců, které postupně vykonal dne 27. 10. 1994.

18. Stěžovateli byl dne 29. 4. 1996 nařízen výkon trestu odnětí svobody v délce pěti let a šesti měsíců uložený rozsudkem krajského soudu ze dne 29. 4. 1996 sp. zn. 8 To 188/96, k jehož výkonu nastoupil dne 30. 4. 1996. Dne 3. 5. 1999 byl stěžovatel z výkonu tohoto trestu podmíněně propuštěn.

19. Dne 19. 4. 2005 nabylo právní moci usnesení o nařízení výkonu zbytku trestu, neboť krajský soud usnesením ze dne 19. 4. 2005 sp. zn. 9 To 206/2005 zamítl stížnost stěžovatele proti tomuto usnesení. Ve spisu se dále nachází několik urgencí vězeňské služby ke sdělení, zda se stěžovatel ve zkušební době podmíněného propuštění osvědčil, či zda bude nařízen jeho výkon, a následně po přijetí informace o vydání usnesení o nařízení výkonu zbytku trestu o zaslání dokladů k nařízení výkonu předmětného zbytku trestu. Nařízení výkonu předmětného zbytku trestu bylo doručeno vězeňské službě (Věznici Mírov) dne 11. 8. 2009 a stěžovateli byl dle zprávy věznice stanoven počátek trestu na 27. 5. 2015 s pravděpodobným koncem výkonu trestu dne 26. 8. 2016 ve 3:15 hod.

20. Usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 23. 10. 2009 č. j. 32 Nt 1327/2009-84 bylo rozhodnuto dle § 320 odst. 3 trestního řádu (tzv. „ujednocení výkonu trestu“), že postupně uložené tresty odnětí svobody – předmětný souhrnný trest, pro jehož výkon byl stěžovatel zařazen do věznice se zvýšenou ostrahou – a předmětný zbytek trestu, k jehož výkonu byl zařazen do věznice s ostrahou, stěžovatel vykonává společně ve věznici se zvýšenou ostrahou.

21. Rozsudek ukládající stěžovateli předmětný výjimečný trest nabyt právní moci dne 9. 12. 2009 a stěžovatel jej počal vykonávat dne 10. 12. 2009 s tím, že do výkonu tohoto trestu mu byl započítán výkon vazby od 27. 11. 2001 do 23. 6. 2004, výkon trestu odnětí svobody od 23. 6. 2004 do 27. 4. 2005 a výkon trestu od 28. 4. 2005 do 9. 12. 2009. Dle tzv. rozsudkových dat k aktuálnímu věznění a historii stěžovatele pak před vydáním nálezu sp. zn. Pl. ÚS 110/20 stěžovatel aktuálně vykonával předmětný výjimečný trest, předmětný souhrnný trest byl zrušen právě rozsudkem ukládajícím předmětný výjimečný trest a předmětný zbytek trestu byl k výkonu plánován s tím, že nebyl stanoven ani počátek, ani konec trestu vzhledem k nařízenému předmětnému výjimečnému trestu.

22. Usnesením Okresního soudu v Jičíně ze dne 30. 4. 2013 č. j. 25 Nt 2122/2013-18 bylo rozhodnuto dle § 57 odst. 2 trestního zákoníku o přeřazení stěžovatele vykonávajícího (postupně uložené) předmětný výjimečný trest a předmětný zbytek trestu do věznice s ostrahou.

IV. Posouzení Ústavním soudem

23. Pravomoc Ústavního soudu v řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je založena ustanovením čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České

republiky (dále jen „Ústava“) jen tehdy, jestliže tímto rozhodnutím došlo k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod. Jakékoliv jiné vady takového rozhodnutí se nachází mimo přezkumnou pravomoc Ústavního soudu, a tomu je tak zapovězeno se jimi zabývat. Ústavní soud totiž nestojí nad Ústavou, nýbrž podléhá stejné povinnosti respektovat ústavně zakotvenou dělbu moci jako kterýkoliv jiný orgán veřejné moci. Proto se musí důsledně vystříhat svévole a bedlivě dbát mezi svých pravomocí svěřených mu Ústavou. Jinak by popřel samotný smysl své existence jakožto soudního orgánu ochrany ústavnosti. V řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je tak Ústavní soud povinen vždy nejprve zkoumat, zda jsou ústavní stížností napadená rozhodnutí způsobilá k vlastnímu meritornímu přezkumu, tedy zda těmito rozhodnutími vůbec mohla být porušena ústavně garantovaná práva či svobody stěžovatelů. Pakliže Ústavní soud dospěje k závěru, že tomu tak není, musí ústavní stížnost odmítnout dle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

24. V nynější věci tak však Ústavní soud postupovat nemohl. Po seznámení se s ústavní stížností, jejími přílohami, vyjádřením okresního soudu a spisovým materiálem dospěl naopak k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

25. Oproti stěžovateli Ústavní soud nemá za to, že by esenciálními pro rozhodnutí o ústavní stížnosti byly otázky započítání trestů odnětí svobody ukládaných v různých trestních řízeních za různé skutky či zda promlčecí dobu výkonu trestu dle § 94 odst. 3 trestního zákoníku může stavět i trest odnětí svobody, který byl později zrušen Ústavním soudem, nýbrž otázka posoupnosti výkonu trestů odnětí svobody ukládaných postupně za různé skutky v různých trestních řízeních a počítání okamžiků rozhodných pro začátek a konec jejich výkonu.

V. Obecná východiska

26. Stěžovatelova argumentace se odvíjí od dvou zásadních námitek – že výkon předmětného zbytku trestu již byl promlčen, a že i kdyby promlčen nebyl, měl být započítán. Oběma těmito otázkami se tak Ústavní soud musel zabývat samostatně, stejně jako otázkou v nynější věci nakonec rozhodující, již je posoupnost výkonu sukcesivně ukládaných trestů.

A. K promlčení výkonu trestu v případě nařízení výkonu zbytku trestu po podmíněném propuštění

27. Pro otázku promlčení výkonu trestu je z hlediska ústavněprávního rámce, v němž se realizuje, kardinální čl. 8 odst. 2 věta první Listiny, která zní: „Nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon.“ Způsob, který stanoví zákon, se totiž vztahuje stejně na otázku vzniku jako na otázku zániku trestu ukládaného v trestním řízení za spáchaný trestný čin.

28. Ústavní soud již v minulosti otázku legitimního cíle hmotněprávní úpravy promlčení výkonu trestu zodpověděl tak, že je jím otevření časového úseku, v němž jsou dány podmínky k výkonu trestu, a v zájmu právní jistoty působení jak na odsouzeného, tak i na státní moc, aby trest byl řádně vykonán s tím, že promlčecí doba neběží v období, v němž trest vykonán být nemůže [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 1511/18 ze dne 11. 6. 2019 (N 110/94 SbNU 322), bod 21].

29. Ustanovení § 94 trestního zákoníku, upravující promlčení výkonu trestu, stanoví:

„(1) Uložený trest nelze vykonat po uplynutí promlčecí doby, jež činí

[...]

c) deset let, jde-li o odsouzení k trestu odnětí svobody nejméně na pět let,

d) pět let při odsouzení k jinému trestu.

(2) Promlčecí doba počíná právní mocí rozsudku a při podmíněném odsouzení nebo podmíněném propuštění právní mocí rozhodnutí, že se trest vykoná.

(3) Do promlčecí doby se nezapočítává doba, po kterou nebylo možno trest vykonat proto, že [...] nebo byl na něm vykonáván jiný trest odnětí svobody. [...]

- (4) Promlčecí doba se přerušuje,
a) učinil-li soud opatření směřující k výkonu trestu, o jehož promlčení jde, nebo [...]
(5) Přerušením promlčecí doby počíná nová promlčecí doba.“

30. Délka promlčecí doby se stanoví podle druhu a výše uloženého trestu, přičemž zkrácení promlčecí doby není možné; toliko byl-li původně uložený trest zmírněn amnestií či individuální milostí prezidenta republiky, určuje se délka promlčecí doby podle druhu a délky takto zmírněného trestu [srov. např. PÚRY, F. In: ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1134 nn.; AUGUSTINOVÁ, P. In: DRAŠTÍK, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015, citováno dle ASPI (právní informační systém), komentář k § 94, body 4 a 5; KALVODOVÁ, V. In: ŠČERBA, F. a kol. Trestní zákoník. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1019 nn.].

31. V případě rozhodnutí, že se vykoná zbytek trestu odnětí svobody, z jehož výkonu byl odsouzený předtím podmíněně propuštěn, začíná promlčecí doba běžet od právní moci usnesení dle § 91 odst. 1 trestního zákoníku [srov. např. PÚRY, F. In: ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1135; AUGUSTINOVÁ, P. In: DRAŠTÍK, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015, citováno dle ASPI (právní informační systém), komentář k § 94, bod 5; KALVODOVÁ, V. In: ŠČERBA, F. a kol. Trestní zákoník. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1020]. Jedním z důvodů přerušení promlčecí doby, jímž počíná běžet nová promlčecí doba, je i nařízení výkonu trestu odnětí svobody dle § 321 odst. 1 trestního řádu [srov. např. PÚRY, F. In: ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1137; AUGUSTINOVÁ, P. In: DRAŠTÍK, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015, citováno dle ASPI (právní informační systém), komentář k § 94, bod 7; KALVODOVÁ, V. In: ŠČERBA, F. a kol. Trestní zákoník. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1023], jímž je mimo jiné i nařízení výkonu zbytku trestu, z něžž byl původně odsouzený podmíněně propuštěn, dle § 332 odst. 1 trestního řádu (srov. KRÁL, V. In: FENYK, J.; DRAŠTÍK, A. a kol. Trestní řád. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 851; či ŠKVAIN, P. In: ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3750).

B. K započítání trestů uložených za různé skutky v různých trestních řízeních

32. Započítání zákonného zbavení osobní svobody v trestním řízení (vnitrostátním) na jiné zákonné zbavení osobní svobody v trestním řízení (vnitrostátním) upravuje toliko § 92 trestního zákoníku, který stanoví:

„(1) Jestliže se vedlo proti pachateli trestní řízení ve vazbě a dojde v tomto řízení k jeho odsouzení, započítá se mu doba strávená ve vazbě do uloženého trestu, popřípadě do trestu úhrnného nebo souhrnného, pokud je vzhledem k druhu uloženého trestu započítání možné.

(2) Jestliže byl pachatel soudem nebo jiným orgánem potrestán a došlo k jeho novému odsouzení pro týž skutek, započítá se mu vykonaný trest do uloženého trestu, pokud je vzhledem k druhu uloženého trestu započítání možné. Obdobně postupuje soud, uložil-li pachateli trest úhrnný nebo souhrnný (§ 43) nebo společný trest za pokračování v trestném činu (§ 45).

[...]“

33. Ustanovení odstavce 1 umožňuje započítání toliko vazby ve stejném trestním řízení, byť rozhodovací praxe k této otázce přistupuje poměrně velkoryse a ukládá započítání např. vazby, do níž byl vzat obviněný v trestním řízení pro trestný čin, z něžž byl později zproštěn obžaloby, jestliže v témže trestním řízení byl uznán vinným za jiný trestný čin, pro něž bylo dodatečně rozšířeno trestní stíhání [srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18. 10. 1983 sp. zn. 1 Tz 22/83 (publ. jako Rt 53/1984 SbNS); vazby na trest uložený ve formálně sice jiném trestním řízení, ale toliko z důvodu vyloučení k samostatnému projednání [srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 12. 1992 sp. zn. Tv 16/92 (publ. jako Rt 28/1993

SbNS)]; stejně jako vazby vykonané v původně samostatném trestním řízení, které bylo spojeno s trestním řízením, v němž byl obviněnému uložen trest [srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2003 sp. zn. 4 Tz 42/2003 (publ. jako Rt 14/2004 SbNS)]; vazby, do níž byl obviněný vzat v trestním řízení, které skončilo upuštěním od uložení souhrnného trestu, jestliže lze vazbu započítat do trestu uloženého dřívějším rozsudkem za sbíhající se trestný čin [srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 9. 10. 1997 sp. zn. 2 Tzn 84/97 (publ. jako Rt 21/1998 SbNS)], a to i když původní vazební trestní stíhání bylo zastaveno dle § 172 odst. 2 písm. a) trestního řádu [srov. rozhodnutí vrchního soudu ze dne 4. 3. 1998 sp. zn. 12 To 30/98 (publ. jako Rt 12/1999 SbNS)].

34. Ustanovení odstavce 2 je obdobně limitováno toliko na započítání trestu uloženého za týž skutek, jestliže byl tento trest (typicky na podkladě mimořádného opravného prostředku) zrušen a odsouzenému byl uložen za tentýž skutek jiný trest. I zde je přístup aplikační praxe jinak dost široký, a tak umožňuje započítání např. trestu obecně prospěšných prací, byl-li přeměněn na trest odnětí svobody [srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 1998 sp. zn. 7 Tz 138/98 (publ. jako Rt 50/1999 SbNS)]; započítání trestu odnětí svobody, u nějž došlo k fikci, že byl vykonán [srov. např. rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 15. 3. 2007 sp. zn. 10 To 75/2007 (publ. jako Rt 35/2008)], atd.

C. K posloupnosti výkonu postupně ukládaných trestů

35. Trestní zákoník, trestní řád ani zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, nestanovují žádná pravidla pro časové pořadí výkonu více postupně uložených trestů odnětí svobody. Trestní zákoník upravuje toliko pořadí výkonu trestu odnětí svobody ve vztahu k současně uloženým ochranným opatřením ochranného léčení a zabezpečovací detence (srov. § 99 odst. 4 věty druhou až čtvrtou trestního zákoníku a § 100 odst. 3 věty druhou a třetí trestního zákoníku). Jediné pravidlo upravující obecněji situaci, v níž má odsouzený vykonat více postupně uložených trestů odnětí svobody, představuje § 77 zákona o výkonu trestu, který stanoví: „Postupně uložené a dosud zcela nevykonané tresty se považují z hlediska výkonu trestu za trest jediný.“

36. Fikce jednotnosti postupně uložených trestů odnětí svobody z hlediska jejich výkonu se projevuje např. tím, že pro potřeby stanovení minimální délky vykonaného trestu při rozhodování o podmíněném propuštění dle § 88 trestního zákoníku se všechny postupně uložené vykonatelné tresty odnětí svobody sečtou a potřebná minimální délka se určí z tohoto jejich součtu [srov. např. stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 18. 3. 1974 sp. zn. Tpjn 13/74 (publ. jako Rt 30/1974-II. SbNS) či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 12. 1996 sp. zn. 2 Tzn 196/96 (publ. jako Rt 26/1997 SbNS)]. Jestliže je v určitých případech [§ 88 odst. 1 písm. b) a odst. 2 trestního zákoníku] umožněno podmíněné propuštění i před vykonáním jedné poloviny uloženého trestu a pachateli bylo uloženo postupně více trestů odnětí svobody, z nichž ne na všechny dopadá tento zvýhodněný režim, může být odsouzený podmíněně propuštěn jen po výkonu nejméně jedné poloviny (srov. PÚRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1086; KALVODOVÁ, Věra. In: ŠČERBA, Filip a kol. Trestní zákoník. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 980). Přísnější úprava platí ve vztahu ke všem postupně uloženým trestům odnětí svobody i tehdy, jestliže alespoň jeden z nich vyžaduje pro podmíněné propuštění naopak delší dobu, než je polovina uložené výměry (srov. PÚRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1090).

37. Kromě toho trestní řád obsahuje úpravu tzv. ujednacení výkonu postupně uložených trestů odnětí svobody v § 320 odst. 3, který zní: „Je-li u trestů odnětí svobody postupně uložených (§ 36 odst. 2 tr. zák.) stanoven různý způsob výkonu trestu, určí společný způsob výkonu postupně uložených trestů soud, v jehož obvodu se trest odnětí svobody vykonává;“

příčemž § 36 odst. 2 trestního zákona historicky obsahoval pravidlo prakticky stejné jako § 77 zákona o výkonu trestu. Tzv. ujednacení tedy spočívá v obligatorním stanovení společného způsobu výkonu trestu odnětí svobody (tedy zařazení do určitého typu věznice) pro všechny postupně uložené tresty odnětí svobody, u nichž byly původně způsoby výkonu (zařazení do příslušného typu věznice) stanoveny různě. Mění se tím tedy u některých těchto trestů specifikace, která byla stanovena pro jejich výkon již v odsuzujícím rozsudku v rámci soudní individualizace trestu.

38. Obdobou § 77 zákona o výkonu trestu je i § 6a odst. 9 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „řád výkonu trestu“), který stanoví: „Pro účely stanovení stupně zabezpečení se postupně uložené na sebe navazující tresty považují za trest jediný.“

39. Fikce jednotnosti výkonu postupně uložených trestů odnětí svobody nečiní žádné aplikační problémy, je-li trest odnětí svobody ukládán jako pravidelný trest či jako výjimečný trest nad dvacet až do třiceti let (§ 54 odst. 2 trestního zákoníku), tedy má-li povahu trestu určitého. V takovém případě se sečtou konkrétní výměry vyjádřené jako přirozená čísla (přínejmenším při přepočtu na měsíce či dny) a výsledkem je rovněž přirozené číslo (např. dva postupně uložené tresty odnětí svobody každý uložený ve výměře pěti let se pro účely výkonu trestu považují za jeden trest odnětí svobody v délce deseti let). Ačkoliv se eviduje, kdy odsouzený začal s každým z takto postupně uložených trestů a kdy jej vykonal, z hlediska vlastního výkonu trestu je situace odsouzeného taková, jako kdyby mu byl uložen jeden trest v délce součtu všech postupně uložených trestů (v uvedeném příkladu tedy jako kdyby mu byl uložen jeden trest v délce deseti let).

40. Režim výkonu bude ve všech shora uvedených ohledech jednotný a taktéž se odsouzenému stanoví jen jeden program zacházení. Ten je z povahy věci nástrojem dosažení účelu trestu (§ 40 odst. 2 zákona o výkonu trestu), a proto musí reflektovat nejen okolnosti, které jsou stejné ve vztahu ke všem trestným činům, které odsouzený spáchal (např. osobnost, osobní poměry atd.), ale i variabilní okolnosti, které jsou v tomto vztahu proměnlivé, např. příčiny trestné činnosti nebo délku uloženého trestu (§ 41 odst. 1 zákona o výkonu trestu).

41. I konkrétní náplň programu zacházení (§ 36 řádu výkonu trestu) je tedy stanovena jednotně se zřetelem na fikci jednotnosti postupně uložených trestů, avšak zohledňuje specifické okolnosti odsouzeného v relaci ke každému takto postupně uloženému trestu, resp. trestnému činu, za nějž byl uložen. Tato specifika a reakce na ně v programu zacházení (zejména vzdělávací a speciální výchovné aktivity dle § 36 odst. 4 a 5 řádu výkonu trestu) se přitom mohou značně lišit, neboť zcela jiné aktivity budou zapotřebí např. jako reakce na sexuálně motivovanou trestnou činnost, hospodářskou trestnou činnost, drogovou trestnou činnost atd. Náplň výkonu trestu ve smyslu § 77 zákona o výkonu trestu tak musí vyhovovat všem těmto specifikům současně, jako kdyby byl fiktivní jediný trest (tj. součet všech uložených výměr) uložen za každý jednotlivý trestný čin.

42. V tom se ostatně neliší situace postupně uložených trestů odnětí svobody od uložení souhrnného či úhrnného trestu odnětí svobody, v němž je za více trestných činů spáchaných v souběhu sice ukládán *de iure* i *de facto* jediný trest vyjádřený jedinou konkrétní výměrou, avšak předpoklady naplnění účelu tohoto trestu musí být posuzovány rovněž současně a v plném rozsahu s přihlédnutím ke specifikům všech sbíhajících se trestných činů, za něž je ukládán.

43. Tato východiska lze zobecnit do několika tezí:

- za prvé, § 77 zákona o výkonu trestu má za následek, že pro účely výkonu trestu odnětí svobody se vytváří fikce, že odsouzenému byl uložen jeden trest odnětí svobody v délce součtu výměr všech postupně uložených trestů odnětí svobody;

- za druhé, obsah výkonu takového fiktivního jediného trestu (program zacházení, režim podmíněného propuštění, druh věznice, stupeň zabezpečení ve věznici s ostrahou) je jednotný i ve vztahu k naplňování účelů jednotlivých trestů uložených za různé trestné činy;
- za třetí, praktický dosah zaznamenávání začátků a konců výkonu těchto jednotlivých trestů tak nepřekračuje evidenční rovinu;
- za čtvrté, v případě, že je jedním z postupně uložených trestů odnětí svobody výjimečný trest odnětí svobody na doživotí, nestanovuje platná a účinná právní úprava žádná odchylná pravidla.

VI. Aplikace obecných východisek na případ stěžovatele

44. Po předestření východisek každé otázky vzešlé z nynější věci dospěl Ústavní soud ve vztahu ke každé z nich *in concreto* k následujícímu:

A. K promlčení výkonu trestu v případě nařízení výkonu zbytku trestu po podmíněném propuštění

45. Jak vyplývá z části V. A tohoto nálezu, promlčecí doba dle § 94 odst. 1 trestního zákoníku se odvíjí od druhu a výše uloženého trestu, jímž je třeba rozumět trest, který byl odsouzenému uložen pravomocným rozhodnutím trestního soudu. Trestní zákoník tedy neobsahuje pro účely stanovení délky promlčecí doby žádné zvláštní pravidlo pro případy, v nichž byl odsouzenému pravomocně uložen trest odnětí svobody, poté byl z výkonu tohoto trestu dle § 88 trestního zákoníku podmíněně propuštěn a následně byl nařízen výkon zbytku tohoto trestu. Pro takové situace stanoví úprava promlčení trestního zákoníku jedinou odchylku, jíž je stanovení počátku promlčecí doby dle § 94 odst. 2. Smysl této odchylky je tedy takto stanovit, že zkušební doba podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody nemá na běh promlčecí doby výkonu trestu, z něž byl odsouzený podmíněně propuštěn, žádný vliv, neboť nařízením výkonu jeho zbytku počíná běžet promlčecí doba nová, samostatná.

46. Trestní zákoník však užitím výrazu „odsouzení“ v § 94 odst. 1, jehož význam je jednoznačný (trest uložený pravomocným rozsudkem za trestný čin, jímž byl obžalovaný uznán vinným), v takových případech znemožňuje modifikaci délky promlčecí doby tak, aby byla určena podle toliko nevykonaného zbytku původně uloženého trestu, neboť jakákoliv interpretace, která by k takovému závěru směřovala, by byla v rozporu s v tomto ohledu jasným textem zákona odkazujícím k trestu, k němuž byl dotýčný odsouzen, neboť za odsouzení nelze považovat jen nevykonaný zbytek trestu.

47. Jelikož trest, z něhož stěžovateli zbyl k vykonání toliko předmětný zbytek trestu, byl uložen původně v délce pěti let a šesti měsíců, činí promlčecí doba jeho výkonu v souladu s § 94 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku deset let, což koresponduje i s délkou promlčecí doby dle § 68 odst. 1 písm. c) trestního zákona, podle něž byl stěžovateli tento trest ukládán. Jestliže s výkonem předmětného zbytku trestu měl stěžovatel začít až 27. 5. 2015, neboť měl před ním vykonat ještě předmětný souhrnný trest, až do tohoto data by běh promlčecí doby stávil ve smyslu § 94 odst. 3 trestního zákoníku výkon jiného trestu odnětí svobody (předmětného souhrnného trestu), a tedy promlčecí doba by skončila až dne 27. 5. 2025. Zcela bez ohledu na později zrušený předmětný doživotní trest by tak výkon předmětného zbytku trestu nemohl být v současné době ještě promlčen.

48. Je však zřejmé, že pro správné posouzení promlčení výkonu předmětného zbytku trestu je klíčové určit, v jakém pořadí byly jednotlivé postupně stěžovateli ukládané tresty vlastně vykonávány. To platí ostatně již proto, že nastoupil-li by stěžovatel k výkonu předmětného zbytku trestu tak, jak měl, byl by jej vykonal v původně předpokládaném termínu dne 26. 8. 2016. Dlužno přitom podotknout, že v době od původně předpokládaného začátku výkonu předmětného zbytku trestu do původně předpokládaného termínu jeho vykonání se stěžovatel fakticky ve výkonu trestu odnětí svobody nacházel. Pokud by tak stěžovatel v tomto

období předmětný zbytek trestu skutečně vykonával, nebyla by námitka promlčení namístě, protože předmětný zbytek trestu by zanikl přímo svým výkonem. Ústavní soud se proto bude níže v části VI. C zabývat pořadím výkonu jednotlivých trestů uložených stěžovateli.

B. K započítání trestů uložených za různé skutky v různých trestních řízeních

49. Z výše uvedeného v části V. B tohoto nálezu je zřejmé, že § 92 odst. 1 i 2 trestního zákoníku umožňují sice poměrně velkoryse započítání vazby na později uložený trest, vždy je však takový postup vázán na blízkou procesní souvislost. Ještě pevnější sepětí je vyžadováno v případě započítání trestu na jiný trest, které je možné *de lege lata* toliko v případě, že oba tresty byly ukládány za tentýž skutek. Zde tedy ani blízká procesní souvislost nepostačuje. Judikatura, o níž stěžovatel opírá svou námitku započítání vykonané části předmětného výjimečného trestu na předmětný zbytek trestu, se bezezbytku týká toliko započítání vazby na později uložený trest. Ve stěžovatelově situaci jde však právě o započítání jednoho trestu na jiný trest, pro něž platí zmíněná přísnější podmínka.

50. Započítání jednoho vykonaného či zčásti vykonaného trestu uloženého za jeden skutek do jiného trestu uloženého za druhý skutek tedy *de lege lata* není možné. Vyloučena je i analogická aplikace § 92 odst. 2 trestního zákoníku, neboť by narážela na limity metod interpretace a aplikace práva. Účelem § 92 odst. 2 trestního zákoníku je zajistit odsouzenému garanci stejné relevance již vykonané části trestu bez ohledu na to, jaká další právní řízení (typicky o mimořádných opravných prostředcích dle trestního řádu, ale i o ústavní stížnosti dle zákona o Ústavním soudu) do uloženého trestu zasáhnou. Započítání trestu dle § 92 odst. 2 trestního zákoníku je obligatorní a nepodmíněné, a tedy soud rozhodující o něm dle § 350k trestního řádu nemá žádný prostor k úvaze, zda a v jakém rozsahu k započítání přistoupí.

51. Pokud by tak došlo k započítání trestu uloženého za jeden skutek, který již byl částečně vykonán a později zrušen, do trestu uloženého za druhý skutek analogickou aplikací § 92 odst. 2 trestního zákoníku, vznikla by neuspokojivě řešitelná situace, byl-li by za první skutek znovu uložen nový trest. Dosavadně vykonaná část později zrušeného trestu za první skutek by totiž již byla započítána do trestu uloženého za druhý skutek, ovšem pravidlo § 92 odst. 2 trestního zákoníku je, jak je uvedeno výše, nepodmíněné. *Ex offio* by tak soud musel (znovu) provést započítání, což se zjevně přičí účelu tohoto institutu a což by vedlo k nedůvodnému zvýhodnění takového odsouzeného.

52. Analogická aplikace § 92 odst. 2 trestního zákoníku v těchto situacích by tak dávala smysl toliko tehdy, jestliže by byla doprovázena i teleologickou redukcí tohoto ustanovení pouze na případy, v nichž původně uložený, částečně vykonaný a později zrušený trest za stejný skutek nebude nahrazen žádným jiným trestem, která by vylučovala započítání tohoto trestu do trestu uloženého později za stejný skutek, jestliže již předtím došlo k započítání na trest uložený za jiný skutek.

53. Takový postup by se však již zjevně vymykal přípustným metodám interpretace a aplikace práva, neboť by *de facto* vytvářel zcela nová ustanovení o započítání trestů, které nemá žádnou oporu v platném a účinném podústavním právu.

54. Stěžovateli tedy nelze přisvědčit v tom, že by započítání jím vykonané části předmětného výjimečného trestu na předmětný zbytek trestu bylo možné. Jako *obiter dictum* však Ústavní soud apeluje na zákonodárce, aby zvážil zavedení takové právní úpravy, která by umožňovala započítání již alespoň částečně vykonaného trestu, který byl později zrušen, nejen do trestu později uloženého za stejný skutek, ale případně místo toho i do trestu uloženého za jiný skutek, jestliže za původní skutek žádný trest uložen později není (trestní řízení skončí např. zproštěním obžaloby či zastavením trestního stíhání), nebo jestliže má trest za druhý skutek být vykonán dříve, než řízení o původním skutku skončí uložením nového trestu, v kterémžto případě by bylo opětovně započítání na tento nový trest vyloučeno.

C. K posloupnosti výkonu postupně ukládaných trestů

55. Po vztažení východisek uvedených výše v části V. C tohoto nálezu na případ stěžovatele je zřejmé, že z evidenčního hlediska stěžovatel nikdy předmětný zbytek trestu nezačal vykonávat, neboť předmětný výjimečný trest nahradil předmětný souhrnný trest, který stěžovatel vykonával ještě předtím, než měl začít vykonávat předmětný zbytek trestu (předmětný výjimečný trest tedy „vstoupil“ na místo předmětného souhrnného trestu). Význam této skutečnosti však nelze přeceňovat, jelikož i na výkon předmětného výjimečného trestu a předmětného zbytku trestu je třeba aplikovat § 77 zákona o výkonu trestu, neboť stále jde o situaci výkonu dvou postupně uložených trestů odnětí svobody.

56. Že k respektování tohoto pravidla u stěžovatele došlo, o tom svědčí mimo jiné i to, že byl pro výkon obou těchto trestů přerazen z věznice se zvýšenou ostrahou do věznice s ostrahou, do níž mu byl předtím ujednacen výkon předmětného souhrnného trestu (ještě než byl zrušen předmětným výjimečným trestem) a předmětného zbytku trestu (viz výše sub 22), ačkoliv výkon předmětného zbytku trestu byl stěžovateli nařízen do věznice s ostrahou. U stěžovatele tak bylo zohledněno, že mu bylo postupně uloženo více trestů odnětí svobody a že je vykonává ve smyslu § 77 zákona o výkonu trestu jako trest jediný, a kdyby nebyl splnil při jeho výkonu podmínky pro přerazení do věznice s mírnějším typem, byl by jej vykonával celý (tj. i dobu reprezentovanou předmětným zbytkem trestu) ve věznici se zvýšenou ostrahou.

57. Z výše uvedeného v části V. C tohoto nálezu vyplývá, že § 77 zákona o výkonu trestu má na zřeteli především výkon dvou sukcesivních určitých trestů odnětí svobody, u nichž nečiní aplikace tohoto ustanovení větších potíží, nicméně žádné jiné pravidlo pro výkon postupně uloženého neurčitěho doživotního trestu a určitého trestu odnětí svobody právní řád neobsahuje. I zde je tak třeba pohlížet na oba tyto tresty z hlediska jejich výkonu jako na jediný, tedy jako kdyby stěžovateli byl uložen jeden trest v délce rovnající se součtu doživotí a předmětného zbytku trestu.

58. Byť je tento myšlenkový konstrukt obtížně uchopitelný, jeho *ratio* vysvítá právě tehdy, je-li doživotní trest zrušen. V takovém případě není důvodu postupovat při odpovědi na otázku, zda a jakou část kterého trestu vlastně odsouzený vykonával, jinak, než šlo-li by o dva určité tresty odnětí svobody. Pokud by odsouzenému tak byly uloženy (jako v příkladu uvedeném výše) postupně dva pětileté tresty odnětí svobody, jež by odsouzený dle § 77 zákona o výkonu trestu vykonával *de facto* jako jeden trest desetiletý, a po vykonání pěti let byl zrušen ten pětiletý trest, který mu byl uložen jako první, těžko by bylo možno oponovat závěru, že odsouzený má být z výkonu trestu propuštěn. Zbývalo mu totiž formálně vykonat toliko už jen pětiletý trest a pět let z trestu, který se považoval z hlediska výkonu za jediný desetiletý trest, ale po zrušení prvního pětiletého trestu se „smrskl“ na trest celkově již jen pětiletý, vykonával.

59. Opačný závěr, že v takovém případě se výkon prvního, později zrušeného pětiletého trestu „nepočítá“, by odporoval logice § 77 zákona o výkonu trestu, protože by situaci odsouzeného činil závislou na tom, která část z trestu, který se považuje za jediný, vykonával jako první a která byla zrušena (pokud by totiž byl zrušen pětiletý trest uložený jako druhý v pořadí, byl by odsouzený po vykonání pěti let propuštěn zcela jednoznačně). Tato nelogičnost by spočívala v tom, že nelze z hlediska výkonu trestu současně aplikovat fikci jedinství postupně uložených trestů odnětí svobody a současně k nim přistupovat jako k několika samostatným trestům. Otázka, jakou část trestu odsouzený vykonával, pak spadá do rozsahu § 77 zákona o výkonu trestu, neboť tato otázka spočívá, lapidárně řečeno, právě v tom, kolik dní odsouzený strávil ve věznici, byl nucen se podrobovat režimu výkonu trestu, plnil program zacházení atd., tedy kolik dní fakticky naplňoval obsah pojmu „výkon trestu“.

60. Není tedy rozumného důvodu jinak postupovat v případě, že jeden z postupně uložených trestů odnětí svobody je trest odnětí svobody na doživotí, a tedy takový jiný postup by současně odporoval ústavně konformnímu výkladu § 77 zákona o výkonu trestu, což by jej stavělo do rozporu s čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny.

61. Matoucí v této souvislosti může být, že na rozdíl od postupného výkonu trestů odnětí svobody s konkrétní určitou výměrou, u postupného výkonu trestů odnětí svobody, z nichž jeden je výjimečným trestem odnětí svobody na doživotí, se faktická délka výkonu tohoto posledně jmenovaného trestu může v čase proměňovat podle toho, jaké další (určité) tresty odnětí svobody jsou odsouzenému ukládány, či naopak rušeny nebo promíjeny. Zatímco v prvním případě totiž pachatel vždy má pevně stanovenou celkovou délku trestu vyjádřenou prostřednictvím přirozeného čísla představujícího součet všech postupně uložených výměr (např. $5 + 5 = 10$), ve druhém případě reálná délka doživotí vždy odpovídá zbytku života odsouzeného, takže ji přirozeným číslem vyjádřit nelze ani samu o sobě, natož přičítají-li se k ní či odčítají-li se od ní další tresty (doživotí je stále zbytek života, ať už se k němu přičítá, či odčítá cokoliv).

62. To je ovšem podstatou doživotí jakožto neurčitého trestu, k němuž je jako k takovému třeba přistupovat. Právě proto nelze souhlasit s výkladem § 77 zákona o výkonu trestu provedeným OSZ, že pro účely výkonu trestu se má u doživotí vycházet z „úmrtnostních tabulek“, neboť to by neurčitost tohoto trestu popíralo tím, že by jeho délku přepočítalo na konkrétní hodnotu, pro což zákonná právní úprava nedává žádný podklad.

63. Kdyby neexistoval § 77 zákona o výkonu trestu, bylo by možno uvažovat nad tím, že postupně uložené tresty odnětí svobody se izolovaně vykonají v pořadí, v jakém byly uloženy, tedy že bylo-li započato s výkonem trestu odnětí svobody na doživotí před výkonem jakéhokoliv jiného určitého trestu odnětí svobody, výkon tohoto jiného trestu nezačne, dokud bude vykonáván trest odnětí svobody na doživotí (tedy v zásadě nikdy, nedojde-li ke zrušení či prominutí trestu odnětí svobody na doživotí). Jelikož však § 77 zákona o výkonu trestu je platnou a účinnou součástí právního řádu a nestanovuje pro takové případy žádnou výjimku, uplatní se na ně bezezbytku. Výsledkem jeho aplikace tak v těchto případech nemůže být to, že by se pro účely výkonu trestu považovaly doživotní a jiný (určitý) trest za tresty izolované a samostatně vykonávané, neboť to by bylo přesným opakem obsahu tohoto ustanovení.

64. Jediným logickým důsledkem aplikace § 77 zákona o výkonu trestu v takových případech je tedy to, že je-li trest odnětí svobody na doživotí vytvářející společně s určitým trestem odnětí svobody fikci jedinství trestu zrušen, čas strávený ve výkonu tohoto trestu se počítá i do výkonu určitého trestu (či všech dalších určitých trestů, bylo-li by jich více). Nejde zde však o jakési kvazizapočítání, ale právě o důsledek fikce jedinství trestu, v jejímž rámci fakticky odsouzený vykonává trest po jedinou dobu na více různých trestů a tato doba se mu počítá společně vůči všem z nich.

65. Mimoběžná s tímto závěrem je tedy i argumentace okresního soudu, že s případným započítáním předmětného zbytku trestu je třeba vyčkat, jak dopadne stále ještě probíhající trestní stíhání stěžovatele. Ani v případě, že stěžovatel bude odsouzen (což Ústavní soud nikterak nepředjímá) a bude mu uložen nějaký trest odnětí svobody, by totiž započítání předmětného zbytku trestu nebylo možné, neboť by nešlo o započítání dvou trestů uložených za týž skutek, jak vyžaduje § 92 odst. 3 trestního zákoníku. I v takové eventualitě by případně mohla povinnost stěžovatele vykonat předmětný zbytek trestu zaniknout jedině z toho důvodu fikce jedinství trestu pro účely jeho výkonu, a to tehdy, kdyby doba, po kterou dosud vykonával trest z titulu předmětného výjimečného trestu a předmětného zbytku trestu, byla stejná nebo delší než délka nově uloženého trestu.

66. V každém případě však výsledek trestního stíhání stěžovatele nelze předvídat a nelze pro potřeby rozhodnutí nynější věci nikterak operovat s variantou, že může ještě v budoucnu být odsouzen, neboť aktuálně se trestní řízení proti němu nachází v bodě, v němž byl stěžovatel nepravomocně zproštěn obžaloby. Stále tedy požívá presumpce neviny dle čl. 40 odst. 2 Listiny.

67. V nynější věci je tak zřejmé, že stěžovatel od počátku výkonu předmětného výjimečného trestu ze společné doby odpovídající zbytku jeho života a předmětného zbytku trestu vykonával jednoznačně dobu přesahující předmětný zbytek trestu [zbývalo mu vykonat 457

dní, předmětný výjimečný trest začal vykonávat dne 10. 12. 2009, a i kdyby mu nebyl předmětný výjimečný trest nikdy uložen, vykonal by předchozí trest (předmětný souhrnný trest) dne 26. 5. 2015 a předmětný zbytek trestu dne 26. 8. 2016.], a tedy jeho další výkon je nezákonný a porušující jeho ústavně garantovanou osobní svobodu dle čl. 8 odst. 1 Listiny a jeho ústavně garantované základní právo na zbavení osobní svobody toliko zákonným způsobem dle čl. 8 odst. 2 Listiny.

68. K tomu Ústavní soud pro úplnost doplňuje, že v současné chvíli jsou vůči stěžovateli pravomocné a vykonatelné toliko rozsudek ukládající předmětný souhrnný trest a usnesení nařizující výkon předmětného zbytku. Doba součtu těchto trestů, kterou stěžovatel již vykonal, je tak v této chvíli dobou jeho zákonného zbavení osobní svobody ve smyslu čl. 8 odst. 2 Listiny. Pouze doba, po kterou ji přesahoval faktický výkon nyní již zrušeného předmětného výjimečného trestu stěžovatelem, je tak dobou nezákonného zbavení osobní svobody stěžovatele. Z toho plyne i to, že v případě, že by nynější trestní stíhání stěžovatele opět skončilo odsuzujícím rozsudkem a uložením trestu odnětí svobody, k započítání ve smyslu § 92 odst. 3 trestního zákoníku by byla způsobilá pouze ta část výkonu trestu, která odpovídá již vykonané části předmětného souhrnného trestu předtím, než byl zrušen předmětným výjimečným trestem, a ta část, o kterou výkon předmětného výjimečného trestu přesáhl délku předmětného zbytku trestu.

VII. Ke zbytku ústavní stížnosti

69. Stěžovatel formuloval petit své ústavní stížnosti z pochopitelných důvodů široce a jiný zásah spatřoval v postupu hned několika orgánů veřejné moci, podstata tohoto zásahu však byla stále stejná a spočívala v odmítnutí okresního soudu vydat příkaz k propuštění stěžovatele z výkonu trestu. Ostatní orgány veřejné moci (vězeňská služba a KSZ) však neměly samy o sobě pravomoc stěžovatele propustit, jestliže okresní soud byl názoru, že stěžovatel stále vykonává existující trest odnětí svobody.

70. Oproti stěžovatelovu návrhu, v němž tento jiný zásah spočívající v nezákonném zbavení svobody přičítal vězeňské službě, Ústavní soud za původce tohoto zásahu nemohl vězeňskou službu považovat, neboť ta není samostatně oprávněna rozhodovat o tom, který odsouzený bude z výkonu trestu odnětí svobody propuštěn, jestliže má tento odsouzený nevykonaný zbytek trestu a vězeňská služba neobdrží rozhodnutí soudu či státního zastupitelství k propuštění takového odsouzeného.

71. Stejně postupoval Ústavní soud i ve vztahu ke Krajskému státnímu zastupitelství v Ústí nad Labem, které stěžovatel označil za účastníka řízení až ve svém doplnění ústavní stížnosti ze dne 7. 9. 2021, neboť ačkoliv jde bezpochyby o orgán vykonávající dozor nad zákonností výkonu trestu odnětí svobody ve smyslu § 78 odst. 1 zákona o výkonu trestu, bez příslušného rozhodnutí soudu samo o sobě Krajské státní zastupitelství v Ústí nad Labem nemohlo nařídít propuštění stěžovatele z výkonu trestu, i kdyby samo dospělo k závěru, že materiálně by pro vydání takového rozhodnutí soudu byl důvod. Ačkoliv § 78 odst. 2 písm. f) zákona o výkonu trestu upravuje pravomoc státního zástupce krajského státního zastupitelství nařídít, aby osoba, která je ve výkonu trestu držena nezákonně, byla ihned propuštěna, a § 73 písm. c) zákona o výkonu trestu ukládá věznicí propustit odsouzeného z výkonu trestu, nařídil-li to státní zástupce při výkonu dozoru nad výkonem trestu, uvedená ustanovení nelze vykládat tak, že by státní zástupce byl oprávněn takto konat proti vůli soudu a nařizovat propuštění odsouzeného z výkonu trestu, který soud nařídil a považuje za dosud nevykonaný.

72. V rozsahu ostatních stěžovatelem namítaných jiných zásahů je tedy ústavní stížnost zjevně neopodstatněná. Ústavní soud proto vězeňskou službu ani KSZ nevyzýval k vyjádření, což by nebyl nečinil ani tehdy, byla-li by ústavní stížnost směřovala jenom proti údajným jiným zásahům, které měly způsobit tyto dva orgány veřejné moci. V opačném případě by toliko bylo

prodlouženo řízení, což by vzhledem k trvající povaze zásahu do stěžovatelovy osobní svobody bylo obzvlášť nežádoucí.

VIII. Závěr

73. Nosné právní závěry tohoto nálezu, které jsou ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy závazné pro všechny, jsou vyjádřeny v bodech 64 a 67 tohoto nálezu. Další držení stěžovatele ve výkonu trestu odnětí svobody je neústavní, a je proto úkolem okresního soudu vydat bezodkladně příkaz k jeho propuštění.

74. Vzhledem ke všemu shora uvedenému Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavně zaručená základní práva stěžovatele garantovaná čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny a čl. 36 odst. 1 Listiny byla porušena.

75. Jelikož Ústavní soud posoudil ústavní stížnost jako důvodnou, dle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyslovil, která ústavně zaručená základní práva stěžovatele byla porušena a jakým zásahem orgánu veřejné moci, a dle § 82 odst. 3 písm. b) zákona o Ústavním soudu zakázal okresnímu soudu v pokračování tohoto zásahu a přikázal mu, aby obnovil stav před tímto zásahem, respektive aby odstranil nečinnost s vydáním příkazu k propuštění stěžovatele z výkonu trestu odnětí svobody.

76. Jelikož vězeňská služba ani KSZ nemohly samy bez příkazu okresního soudu stěžovatele propustit za situace, v níž jí bylo doručeno nařízení soudu k výkonu dalšího trestu, jež vězeňská služba ani KSZ nemohou samostatně přezkoumávat, a jelikož přípis protokolující úřednice okresního soudu nelze považovat ani za pravomocné rozhodnutí či opatření ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu, ani za samostatný jiný zásah orgánu veřejné moci dle stejného ustanovení (šlo toliko o informaci, že okresní soud bude pokračovat v nečinnosti s vydáním příkazu k propuštění, ačkoliv měl okresní soud *ex officio* tento příkaz vydat), ve zbytku Ústavní soud dle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnost odmítl jako návrh zjevně neopodstatněný.

77. Protože stěžovatel požádal o přiznání náhrady nákladů zastoupení dle § 83 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a protože stejnému návrhu Ústavní soud v řízení pod sp. zn. Pl. ÚS 110/20 vyhověl a není známo nic, co by svědčilo pro podstatnou změnu poměrů na straně stěžovatele v mezidobí, rozhodl Ústavní soud dle § 83 odst. 1 zákona o Ústavním soudu tak, že náhradu nákladů zastoupení stěžovateli přiznal.

78. Oproti celkové vyúčtované částce 13 598 Kč však učinil Ústavní soud korekci a přiznal náhradu nákladů zastoupení toliko ve výši 9 856,50 Kč. Stěžovatel vyúčtoval celkem 3 úkony právní služby [dle § 11 odst. 1 písm. a) vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, dle § 11 odst. 1 písm. c) advokátního tarifu a dle § 11 odst. 1 písm. d) advokátního tarifu], avšak stěžovatel neprokázal, že by absolvoval „další“ poradu s klientem ve smyslu § 11 odst. 1 písm. c) advokátního tarifu, tedy že by porada s ním nebyla součástí převzetí věci ve smyslu § 11 odst. 1 písm. a) advokátního tarifu. Stěžovatel dále vycházel při stanovení délky cesty do Věznice Bělušice ze vzdálenosti mezi Prahou 1 a touto věznicí, nikoliv ze vzdálenosti mezi adresou pobočky své advokátní kanceláře a touto věznicí, tedy určil tuto délku pro sebe výhodněji o 3 km.

79. Ústavní soud proto přiznal stěžovateli náhradu nákladů dle § 83 odst. 1 zákona o Ústavním soudu v celkové výši 9 856,50 Kč sestávající z:

- mimosmluvní odměny za dva úkony právní služby v sazbě 3 100 Kč za jeden úkon dle § 7 bodu 5 advokátního tarifu při tarifní hodnotě 50 000 Kč dle § 9 odst. 4 písm. e) advokátního tarifu, celkem tedy 6 200 Kč,

- dvou paušálních částek náhrady hotových výdajů po 300 Kč dle § 13 odst. 4 advokátního tarifu, celkem tedy 600 Kč,

- náhrady za promeškaný čas ve výši 5 x 100 Kč dle § 14 odst. 3 advokátního tarifu při cestě z pobočky advokátní kanceláře do Věznice Bělušice a zpět v celkové délce 2:06 minut, celkem tedy 500 Kč,

- náhrady cestovních výdajů dle § 13 odst. 5 při celkové ujeté vzdálenosti 142 km a kombinované spotřebě 5,6 l/100 km (dle technického průkazu předloženého právním zástupcem stěžovatele) ve výši 845,87 Kč [základní náhrada dle § 1 písm. b) vyhlášky č. 589/2020 Sb., o změně sazby základní náhrady za používání silničních motorových vozidel a stravného a o stanovení průměrné ceny pohonných hmot pro účely poskytování cestovních náhrad, + vynaložené náklady na pohonné hmoty dle § 4 písm. a) téže vyhlášky],

- daně z přidané hodnoty ve výši 21 %, celkem tedy 1 710,63 Kč.

Č. 176

**Náležitosti výzvy k prokázání totožnosti dle § 63 odst. 2 písm. l)
zákona o Policii České republiky
(sp. zn. II. ÚS 1022/21 ze dne 11. října 2021)**

I. Právo pokojně se shromažďovat poskytuje lidem účinný prostředek k vyjadřování názorů na politické i jiné společenské otázky, pročež jej lze chápat i jako kolektivní výkon svobody projevu. Je to právě kolektivní aspekt shromažďovacího práva, který aktivní účast na veřejném životě umožňuje i těm, kdo by se z nejrůznějších důvodů obávali vykonávat jiná, individuální a s konkrétní osobou tedy spojitelná politická práva. Ústavně zaručené právo pokojně se shromažďovat lze vykonávat jak účastí na shromážděních předem oznámených v souladu s příslušnou podústavní úpravou, tak i účastí na shromážděních neozenámených. K zásahu do práva pokojně se shromažďovat může dojít nejen znemožněním shromáždění, ale také jeho omezením v důsledku opatření přijatých před jeho konáním, v jeho průběhu či po něm. Při hodnocení takových opatření z hlediska jejich způsobilosti zasáhnout do práva pokojně se shromažďovat je třeba přihlížet k zásadě nepřipustnosti tzv. odrazujícího účinku.

II. V případě, že kterýkoli orgán veřejné moci svým nezákonným či jinak ústavně nekonformním postupem působí tak, aby jednotlivce odradil od realizace jeho politického práva či svobody, ať už svobody projevu chráněné čl. 17 Listiny, či práva pokojně se shromažďovat dle čl. 19 Listiny, jedná se zpravidla o porušení tohoto práva.

III. Součástí práva na soukromí je i právo na informační sebeurčení. K zásahu do tohoto práva garantovaného čl. 10 odst. 2 a 3 Listiny dojde, pokud je jedinci znemožněno autonomně rozhodovat o tom, co a jak o něm bude známo, tedy pokud je mu znemožněno realizovat rozhodnutí týkající se jeho soukromého a rodinného života bez vědomí subjektů, kterým je jedinec nezamýšlel sdělovat.

IV. Zasáhnout do práva pokojně se shromažďovat prostřednictvím odrazujícího opatření a do práva na soukromí a na informační sebeurčení lze na základě zákona, mimo jiné i § 63 odst. 2 písm. l) zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, (dále jen „zákon o policii“). Toto ustanovení opravňuje policistu vyzvat jednotlivce k prokázání totožnosti, je-li to nezbytné k ochraně bezpečnosti osob a majetku, veřejného pořádku nebo pro předcházení trestné činnosti. Aby nedošlo k porušení základních práv ztotožňované osoby, je třeba dodržet podmínky, které citované ustanovení zakotvuje, a rovněž zachovat proporcionalitu výzvy (respektive proporcionalitu jí způsobeného zásahu do základních práv) vzhledem ke sledovanému legitimnímu cíli.

V. Z ústavního pořádku vyplývá také požadavek, aby orgán moci veřejné, který zasahuje do základních práv, svůj postup odůvodnil tak, aby ten, do jehož práv je zasahováno, mohl sám seznat přípustnost zásahu a aby bylo vyloučeno svévolné užití zákonem konstituované pravomoci. Tento ústavněprávní princip, odvozený zejména z čl. 2 odst. 2 ve spojení s čl. 4 odst. 1 Listiny, se promítá i do zákona o policii a poučovací povinnosti policisty podle § 13 zákona o policii. Toto ustanovení je třeba vykládat tak, že nepostačí, pokud policista uvede pouze označení konkrétního zákonného ustanovení, na jehož základě výzvu k prokázání totožnosti činí, ani pokud jej jen cituje či parafrázuje. Policista je povinen právní důvod svého postupu vztáhnout na konkrétní okolnosti prováděného ztotožnění a ztotožňované osobě jej náležitě (byť nikoli nutně obsáhle) vysvětlit, a to ideálně tak, aby si ztotožňovaná osoba dokázala představit, co policii k postupu vůči ní vedlo, nepovažovala postup policie za svévolný, s nutností takového postupu se ztotožnila a tomuto postupu se s důvěrou v jeho legitimitu podrobila.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Ludvíka Davida, soudkyně zpravodajky Kateřiny Šimáčkové a soudce Davida Uhlíře o ústavní stížnosti P. B., zastoupeného Pavlem Uhlem, advokátem, se sídlem Kořenského 15, Praha 5, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 2. 2021 č. j. 1 As 426/2019-32 a proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 8. 10. 2019 č. j. 11 A 17/2019-53, za účasti Nejvyššího správního soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení, takto:

I. Rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 2. 2021 č. j. 1 As 426/2019-32 a rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 8. 10. 2019 č. j. 11 A 17/2019-53 bylo porušeno základní právo stěžovatele pokojně se shromažďovat dle čl. 19 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jeho právo na ochranu soukromí a na informační sebeurčení dle čl. 10 odst. 2 a 3 Listiny základních práv a svobod a právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Stěžovatel se domáhá zrušení v záhlaví označených rozsudků Městského soudu v Praze (dále také „městský soud“) a Nejvyššího správního soudu, protože jimi mělo být porušeno zejména jeho právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), a v důsledku toho i jeho právo na ochranu soukromí a na informační sebeurčení podle čl. 10 odst. 2 a 3 Listiny.

2. Ústavní soud z ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí a vyžádaných spisů Městského soudu v Praze sp. zn. 11 A 17/2019 a Nejvyššího správního soudu sp. zn. 1 As 426/2019 zjistil následující. Stěžovatel v červnu 2018 cestoval do obce Louka u Litvínova za účelem účasti na několikadenní společenské akci. Ihned po svém příjezdu do obce byl stěžovatel v prostorách vlakového nádraží hlídkou Policie České republiky (dále jen „policie“) vyzván, aby prokázal svou totožnost (konkrétní formulace výzvy není z materiálů dostupných Ústavnímu soudu zřejmá). Stěžovatel výzvě vyhověl a současně se ptal na její důvody. Policie svůj postup odůvodnila odkazem na ustanovení § 63 odst. 2 písm. l) zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, (dále jen „zákon o policii“). Toto ustanovení opravňuje policistu vyzvat osobu k prokázání totožnosti „při plnění jiného úkolu, je-li to nezbytné k ochraně bezpečnosti osob a majetku, veřejného pořádku nebo pro předcházení trestné činnosti“. Jeden z policistů provádějících ztotožnění kromě odkazu na zmíněné ustanovení dále uvedl, že „je to k zabezpečení bezpečnosti veřejného pořádku, bezpečnosti osob a majetku“, že není povinen stěžovateli sdělovat, jaký úkol v dané chvíli policie plní, a že se stěžovatel může případně se stížností obrátit na nadřízené (viz záznam zásahu založený ve vyžádaném spise Městského soudu v Praze). Stěžovatel právě popsany zásah policie považoval za nezákonný, a proto se s žalobou na určení nezákonnosti výzvy k prokázání totožnosti a na ochranu před případně trvající nezákonnou evidencí zjištěných údajů týkajících se jeho osoby obrátil na městský soud.

3. Městský soud napadeným rozsudkem stěžovatelovu žalobu zamítl, a to především na základě vyjádření žalovaného Ministerstva vnitra. Ministerstvo konkretizovalo důvody ztotožnění stěžovatele. Uvedlo, že onou akcí, jíž se stěžovatel přijel do obce Louka u Litvínova účastnit, byla akce Klimakemp 2018. Tato akce navazovala na obdobnou akci konanou o rok dříve, během níž docházelo k protiprávnímu jednání ze strany některých účastníků – blokování důlních zařízení v hnědouhelném dole Bílina. Nadto organizátor akce, zapsaný spolek Limity jsme my, v rámci pozvánky na akci Klimakemp 2018 na svém webu otevřeně uváděl, že podobné aktivity spočívající v občanské neposlušnosti budou součástí akce i v roce 2018. Městský soud ve svém rozhodnutí uvedl, že zákonnost zásahu policie je třeba hodnotit v kontextu těchto skutečností a že si jich měl být stěžovatel vědom, a musel tedy být srozuměn s tím, že vůči němu může dojít k omezujícímu zásahu. To vše, ačkoliv se tvrzeně účastnil uvedené akce toliko s cílem navštívit v rámci ní organizované přednášky a řádně oznámenou demonstraci. Jelikož městský soud dospěl k závěru, že výzva k prokázání totožnosti nebyla nezákonná, konstatoval dále, že nezákonná nemůže být ani evidence zjištěných údajů. Městský soud shledal, že policie svůj postup vůči stěžovateli odůvodnila zcela v souladu se zákonem, neboť uvedla konkrétní ustanovení právního předpisu, na jehož základě úkon prováděla, což bylo přiměřené vzniklé situaci.

4. Kasační stížnost stěžovatele Nejvyšší správní soud napadeným rozsudkem zamítl. Ve svém rozhodnutí v podstatě zopakoval argumentaci městského soudu stran rizikovosti akce Klimakemp 2018 s ohledem na průběh jejího předchozího ročníku. Otázce zákonnosti evidence zjištěných údajů ani otázce (ne)dostatečnosti sdělení důvodů postupu policie se Nejvyšší správní soud ve svém rozhodnutí nevěnoval.

II. Argumentace účastníků řízení

5. Stěžovatel má za to, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a jeho právo na ochranu soukromí a na informační sebeurčení podle čl. 10 odst. 2 a 3 Listiny. V ústavní stížnosti v prvé řadě tvrdí, že rozhodnutí Nejvyššího správního soudu je nepřezkoumatelné, neboť nevypořádává všechny jeho námitky. Nereflektována podle stěžovatele zůstala jeho výtku, že městský soud označil za postačující, jestliže policie výzvu k prokázání totožnosti odůvodnila odkazem na zákonné ustanovení, aniž uvedla konkrétní věcné důvody pod toto ustanovení podřaditelné. Nadto Nejvyšší správní soud nevypořádal ani stěžovatelovu námitku, že zásah policie nebyl nezbytný [srov. § 63 odst. 2 písm. l) zákona o policii, citovaný v bodě 2 tohoto nálezu].

6. Dále stěžovatel uvádí, že důvodnost kontroly totožnosti jakéhokoliv účastníka akce nemůže být dána tím, že někteří účastníci jejího předchozího ročníku se dopustili přestupku. Nadto pokud už policie vycházela ze zkušeností z předchozího ročníku akce, měla vycházet i ze skutečnosti, že všichni pachatelé tehdejších přestupků byli bez komplikací zadrženi. V tomto kontextu se preventivní kontrola totožnosti blíže neurčeného okruhu osob jeví zcela zbytečná (nikoliv nezbytná). Podle stěžovatele jediným faktickým důsledkem zjišťování totožnosti účastníků akce Klimakemp 2018 byla jejich psychologická disciplinace ze strany policie; stát těmito účastníky prostřednictvím svého represivního aparátu dal symbolicky najevo, že má průběh akce pod kontrolou, a svým zásahem je stigmatizoval.

7. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřily soudy, jejichž rozhodnutí byla ústavní stížností napadena. Městský soud odkázal na odůvodnění svého rozsudku, aniž se k věci dále vyjádřil. Nejvyšší správní soud ve svém vyjádření nejprve zrekapituloval skutkové okolnosti případu, přičemž zdůraznil, že nesdílí benevolentní pohled stěžovatele na přestupkovou činnost, ke které docházelo na akci Klimakemp 2017, a že se od této činnosti organizátoři akce Klimakemp 2018 nedistancovali, ale nadále se k ní hlásili a účastníky k ní opět vyzývali. Dále Nejvyšší správní soud uvedl, že ačkoliv nijak nezpochybňuje legálnost a jistý společenský přesah akcí Klimakemp jako celku a nepřehlíží ani historický význam

tzv. přímých akcí, pokud jde o vývoj a prosazování ochrany určitých lidských práv, nelze nebrat v potaz také rizika, která byla s tímto druhem akce bezprostředně spjata, jakož ani zákonné povinnosti policie, které jí vůči takovému ohrožení chráněných hodnot ukládají v rámci jí svěřených pravomocí vystupovat. Nejvyšší správní soud připomněl, že účastníci akce, jejichž totožnost byla zjišťována, nemuseli být potenciálními pachateli přestupkové činnosti, ale třeba i jen případnými svědky protiprávního jednání. Závěrem svého vyjádření Nejvyšší správní soud dodal, že ačkoliv hlídka policie při zásahu vůči stěžovateli neuvedla konkrétní věcné důvody svého postupu, sdělila mu, že se může obrátit na její nadřízené, což však stěžovatel neučinil.

8. K vyjádření bylo vyzváno i Ministerstvo vnitra jako žalovaný správní orgán; to se však k věci nevyjádřilo, čímž se vzdalo postavení vedlejšího účastníka v řízení o ústavní stížnosti.

III. Hodnocení Ústavního soudu

9. Ústavní soud nejprve posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v nichž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Ústavní stížnost je přípustná [§ 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) *a contrario*], neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky zákona o Ústavním soudu.

10. Stěžovatel má především za to, že výzvou k prokázání totožnosti, která podle něj nebyla učiněna v souladu s § 63 odst. 2 písm. l) zákona o policii, bylo porušeno jeho právo na ochranu soukromí a na informační sebeurčení podle čl. 10 odst. 2 a 3 Listiny. Vzhledem k tomu, že stěžovatel byl k prokázání totožnosti vyzván v souvislosti s účastí na hromadné akci, je nicméně třeba projednávaný případ hodnotit i s ohledem na právo pokojně se shromažďovat (dále také „shromažďovací právo“) zakotvené v čl. 19 Listiny, přestože se jej stěžovatel výslovně nedovolává. Ústavní soud není vázán právní kvalifikací, kterou věci přisuzuje stěžovatel v odůvodnění své ústavní stížnosti [srov. například nález sp. zn. III. ÚS 2645/11 ze dne 12. 9. 2013 (N 163/70 SbNU 517), bod 8; všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná též z <http://nalus.usoud.cz>].

11. Po posouzení ústavní stížnosti z těchto hledisek dospěl Ústavní soud k závěru, že je důvodná.

A. Obecné principy

a) Právo shromažďovací a nepřípustnost odrazování od jeho výkonu

12. Právo pokojně se shromažďovat zaručené čl. 19 odst. 1 Listiny patří k základním pilířům demokratického státu. Jeho uplatňování představuje jednu z hlavních forem aktivní účasti na veřejném životě a poskytuje lidem účinný prostředek k vyjadřování názorů na politické i jiné společenské otázky, pročež jej lze chápat i jako kolektivní výkon svobody projevu. Právě kolektivní aspekt shromáždění může často vystupovat jako podpůrný faktor pro rozproudění veřejné diskuse a debaty nad věcmi veřejnými, poněvadž někteří jedinci nemají vůli (z různých důvodů) veřejně pronášet a prezentovat své názory individuálně a pokoušet se přesvědčovat ostatní o jejich správnosti. Účast na shromáždění společně s jinými jim však poskytuje možnost, jak se veřejně s určitými názory ztotožnit, vyjádřit jim tak podporu a takto využít svého práva na svobodu projevu [nález sp. zn. II. ÚS 164/15 ze dne 5. 5. 2015 (N 88/77 SbNU 285), bod 22].

13. Je to právě kolektivní aspekt shromažďovacího práva, který aktivní účast na veřejném životě umožňuje i těm, kdo by se z nejrůznějších důvodů obávali vykonávat jiná, individuální, a s konkrétní osobou tedy spojitelná politická práva (svobodu projevu, právo rovného přístupu k veřejným funkcím). To ostatně reflektuje i výklad ustanovení § 7 zákona č. 84/1990 Sb.,

o právu shromažďovacím, ve znění zákona č. 252/2016 Sb., (dále jen „zákon o právu shromažďovacím“). Dle tohoto ustanovení jsou sice účastníci shromáždění povinni si nezakrývat obličej způsobem ztěžujícím či znemožňujícím jejich identifikaci. Nicméně v metodice a praxi je toto ustanovení (které je v komentářové literatuře kritizováno, srov. Černý, P. § 7 – Povinnosti účastníků shromáždění. In: Černý, P., Lehká, M. Zákon o právu shromažďovacím. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 112.) vykládáno nikoliv tak, že totožnost jednotlivých účastníků shromáždění má být známa, ale že musí být její zjištění toliko umožněno, a to nadto pouze v případě, že je ohrožen veřejný pořádek [Jamborová, K., Potměšil, J. Zákon o právu shromažďovacím. Praktický komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2019, citováno dle: ASPI (právní informační systém)]. Účastníci shromáždění mají tedy být za určitých okolností ztotožnitelní, nikoliv však již dopředu ztotožnění. Ostatně novelou provedenou zákonem č. 94/2021 Sb. zákonodárce upřesnil, že umožnit svou identifikaci odhalením obličeje jsou účastníci shromáždění povinni toliko, je-li k tomu z důvodu narušení či ohrožení pokojného průběhu shromáždění vydán pokyn.

14. V demokratické společnosti, tj. společnosti vzkvétající díky pluralitě postojů k věcem veřejným, je význam práva pokojně se shromažďovat dále posílen tím, že k omezení tohoto práva může často dojít jen před zraky veřejnosti (typicky u spontánních, tj. předem neoznámených shromáždění), v důsledku čehož je toto právo odolnější vůči plíživému omezování ústavně zaručených práv a svobod. Shromažďovací právo tak může představovat klíčový prostředek pro vyjadřování názorů a pro zachování svobody a demokracie [nález sp. zn. Pl. ÚS 21/16 ze dne 27. 6. 2017 (N 110/85 SbNU 793; 282/2017 Sb.), bod 57].

15. Ústavně zaručené právo pokojně se shromažďovat lze vykonávat jak účastí na shromážděních předem oznámených v souladu s příslušnou podústavní úpravou (viz zejména § 5 zákona o právu shromažďovacím), tak i účastí na shromážděních neoznámených. Neoznámení shromáždění nemůže být důvodem k jeho rozpuštění (či k jinému zásahu do práva shromažďovacího). Tento závěr, implicitně obsažený již v samotné zákonné úpravě (srov. možnost rozpustit neoznámené shromáždění jen tehdy, bylo-li by jej možno podle zákona zakázat, § 12 odst. 2 zákona o právu shromažďovacím) dlouhodobě zastává i komentářová literatura [Šimíček, V. Čl. 19 – Shromažďovací právo. In: Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2012, citováno dle: ASPI (právní informační systém); Výborný, Š. Čl. 19 – Právo shromažďovací. In: Husseini, F., Bartoň, M., Kokeš, M., Kopa, M. a kol. Listina základních práv a svobod. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 600]. Ústavně chráněná jsou nicméně toliko pokojná shromáždění (srov. znění čl. 19 Listiny). Ochrany tedy naopak nepožívají shromáždění nepokojná, tj. shromáždění zaměřená či projevující se agresivním či dokonce násilnickým způsobem či shromáždění, při nichž v masivní míře dochází k páchání trestné činnosti (srov. obě posledně uvedené citace).

16. Ustanovení čl. 19 odst. 2 Listiny pak stanoví, že na základě zákona lze omezit na veřejných místech konaná shromáždění, je-li to v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu práv a svobod druhých, ochranu veřejného pořádku, zdraví, mravnosti, majetku nebo pro bezpečnost státu.

17. Z výše uvedeného vyplývá, že zásah do práva pokojně se shromažďovat je přípustný (nepředstavuje porušení tohoto práva), je-li činěn v souladu se zákonem. Takový zákon ovšem musí mít určitou kvalitu; daná právní úprava musí být přesná a zřetelná ve svých formulacích a dostatečně předvídatelná, aby potenciálně dotčeným jednotlivcům poskytovala dostatečnou informaci o okolnostech a podmínkách, za kterých je veřejná moc oprávněna k zásahu do jejich základního práva [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 27/16 ze dne 18. 12. 2018 (N 200/91 SbNU 485; 51/2019 Sb.), bod 93]. Další podmínka, kterou musí přípustný zásah do shromažďovacího práva splňovat, je, aby tento zásah sledoval jeden z legitimních cílů vyjmenovaných v čl. 19 odst. 2 Listiny. Konečně je třeba, aby byl předmětný zásah k naplnění tohoto cíle v demokratické

společnosti nezbytný, tj. aby byl ve vztahu k danému cíli přiměřený. Nutnost zachování přiměřenosti (proporcionality) při zásazích do základních práv vyplývá z ústavního pořádku, zejména z čl. 4 Listiny, a byla již dostatečně vymezena judikaturou Ústavního soudu. Podle této judikatury je zásah do základního práva proporcionální sledovanému legitimnímu cíli, pokud splňuje následující tři kritéria: 1. opatření omezující základní právo je vůbec způsobilé dosáhnout sledovaného cíle (test vhodnosti); 2. sledovaného cíle není možno ve stejné nebo podobné míře dosáhnout jinými prostředky, které by méně zasahovaly do základního práva (test potřebnosti); a 3. zásah je přiměřený, tedy závažnost zásahu do základního práva je v dané konkrétní situaci vyvážena významem sledovaného cíle, neboli oběť přinesená v podobě omezení základního práva se nedostává do nepoměru s užitkem, který omezení přineslo (proporcionalita v užším smyslu) [srov. kromě posledně citovaného nálezu například i nález sp. zn. I. ÚS 1587/15 ze dne 15. 12. 2015 (N 214/79 SbNU 443), bod 27 a další judikaturu tam citovanou].

18. Z judikatury Ústavního soudu pak – krom faktického naplnění všech práv uvedených požadavků pro přípustnost zásahu do základního práva – vyplývá ještě další požadavek, a to že orgán moci veřejné, který zasahuje do základního práva (zde práva pokojně se shromažďovat), musí svůj postup odůvodnit tak, aby ten, do jehož práv je zasahováno, mohl sám seznat přípustnost takového zásahu. Orgány moci veřejné jsou totiž vázány čl. 2 odst. 2 Listiny, podle něhož lze státní moc uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví. K tomu pak komplementárně působí čl. 4 odst. 1 Listiny, podle něž mohou být povinnosti ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod; toto ustanovení tak zpřesňuje dopad čl. 2 odst. 2 Listiny na individuální osoby [srov. nález sp. zn. I. ÚS 512/02 ze dne 20. 11. 2002 (N 143/28 SbNU 271)]. Navíc v podmínkách materiálního právního státu je třeba zmíněná ustanovení vykládat nikoliv v tom smyslu, že orgán veřejné moci je oprávněn uplatnit vůči jednotlivci zákonem konstituovanou pravomoc jakýmkoliv způsobem, nýbrž je nutné trvat na tom, že při uplatnění pravomoci je orgán veřejné moci povinen co nejvíce respektovat ochranu základních práv jednotlivce [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 29/05 ze dne 1. 6. 2005 (N 113/37 SbNU 463)]. Právě z těchto premis Ústavní soud již v minulosti dovodil, že v podmínkách materiálního právního státu musí omezení či narušení autonomní sféry jednotlivce mít jasný a předem seznatelný důvod legitimizující použití takového omezení [nález sp. zn. I. ÚS 1835/07 ze dne 18. 11. 2008 (N 196/51 SbNU 375), bod 32]. Jinými slovy, každý zásah do osobní sféry jednotlivce, ať už je činěn v rámci jakéhokoli postupu státu vůči jednotlivci, musí být ospravedlněn konkrétní skutečností, respektive důvodem takového omezení, a nikoliv proveden pouze proto, že orgán státu je takovou pravomocí formálně nadán [bod 33 posledně citovaného nálezu; zpřesnění nálezu provedl Ústavní soud ve stanovisku pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 33/11 ze dne 8. 11. 2011 (ST 33/63 SbNU 567; 368/2011 Sb.), kde zdůraznil, že je při omezení osobní sféry jednotlivce potřeba vyloučit zejména svévolný postup orgánu moci veřejné]. Pokud zásah orgánu moci veřejné do základního práva jednotlivce takto ospravedlněn není, představuje nepřípustné omezení (porušení) tohoto práva.

19. Lze shrnout, že do práva pokojně se shromažďovat lze zasáhnout jen tehdy, je-li postupováno v souladu se zákonem, v zájmu naplnění některého z legitimních cílů a ve vztahu k tomuto cíli přiměřeně. Zasahuje-li do shromažďovacího práva orgán moci veřejné, musí svůj postup odůvodnit.

20. Právo pokojně se shromažďovat je zaručeno též v čl. 11 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) zdůraznil, že čl. 11 Úmluvy chrání toliko pokojná shromáždění; jeho ochrany nepoživají demonstrace, jejichž organizátoři a účastníci mají násilné úmysly. Současně však jednotlivce nepozbývá ochrany čl. 11 Úmluvy v důsledku sporadických výskytů násilí ze strany jiných účastníků shromáždění, zůstávají-li jeho úmysly i jednání pokojné (srov. rozsudek ve

věci *Frumkin proti Rusku* ze dne 5. 1. 2016 č. 74568/12, § 98 a 99). Konkrétněji, za pokojná shromáždění požívající ochrany čl. 11 Úmluvy ELP v minulosti označil například blokování komunikací zemědělskou technikou za podmínky, kdy tato není užita k ubližování na zdraví (rozsudek ve věci *Kudrevičius a další proti Litvě* ze dne 15. 10. 2015 č. 37553/05, § 93); protesty v průběhu summitu G8, byť se v době posuzovaného zásahu očekávalo, že se jich budou účastnit extremisté s násilnými úmysly (rozsudek ve věci *Schwabe a M. G. proti Německu* ze dne 1. 12. 2011 č. 8080/08 a 8577/08, § 104) či obstrukční protest proti kácení stromů ve veřejném parku (rozsudek ve věci *Chernega a ostatní proti Ukrajině* ze dne 18. 6. 2019 č. 74768/10, § 8 a 231).

21. Podle ELP zásah do práva dle čl. 11 Úmluvy představuje nejen naprosté znemožnění shromáždění, ale také jeho omezení v důsledku opatření přijatých před jeho konáním, v jeho průběhu či po něm (výše citovaný rozsudek ve věci *Kudrevičius a další proti Litvě*, § 100 a judikatura tam citovaná). Do práva pokojně se shromažďovat přitom zasahují i ta opatření, která mají ve vztahu k nositelům tohoto práva v konkrétní situaci tzv. odrazující účinek (*chilling effect*), tedy jim plný výkon práva sice znemožňují, ovšem odrazují je od něho. Například předchozí nepovolení shromáždění, které ovšem následně bez jakéhokoliv narušení proběhne, představuje zásah do práva dle čl. 11 Úmluvy právě proto, že nevydání příslušného povolení má odrazující účinek jak ve vztahu k reálným, tak i ve vztahu k potenciálním účastníkům shromáždění. Toto nepovolení tedy může představovat porušení práva dle čl. 11 Úmluvy, pokud není učiněno na základě zákona, nesleduje legitimní cíl či není v demokratické společnosti nezbytné (rozsudek ve věci *Bączkowski a další proti Polsku* ze dne 3. 5. 2007 č. 1543/06, § 67 až 69). Stejně tak mohou nepřipustné odrazování od výkonu práva dle čl. 11 Úmluvy představovat i následné sankce za účast na pokojném shromáždění (rozsudek ve věci *Navalnyj proti Rusku* ze dne 15. 11. 2018 č. 29580/12 a další, § 152).

22. K zásadě nepřipustnosti opatření s tzv. odrazujícím účinkem ve své judikatuře, byť prozatím jen ve vztahu k právu na svobodu projevu, výslovně přihlížel i Ústavní soud [srov. nález sp. zn. I. ÚS 1586/09 ze dne 6. 3. 2012 (N 43/64 SbNU 491), bod 44; či nález sp. zn. I. ÚS 2617/15 ze dne 5. 9. 2016 (N 162/82 SbNU 539), bod 116]. Porušení práva zaručeného Listinou v důsledku porušení této zásady nicméně dosud nekonstatoval [srov. případ stěžovatele, který byl pokutou nucen k podání vysvětlení v souvislosti s tím, že v průběhu řádně oznámeného shromáždění na pozemní komunikaci umístil zvukové reproduktory, v němž Ústavní soud dospěl k závěru o porušení vlastnického práva stěžovatele, aniž však hodnotil odrazující účinek pokuty na výkon práva shromažďovacího; nález sp. zn. I. ÚS 1849/08 ze dne 18. 2. 2010 (N 30/56 SbNU 339), body 26 a 27].

23. Na druhou stranu Ústavní soud v nálezu sp. zn. II. ÚS 3647/10 ze dne 2. 6. 2011 (N 106/61 SbNU 589) označil za bezprostředně aplikovatelný čl. 3 odst. 3 Listiny, který stanoví, že nikomu nesmí být způsobena újma na právech pro uplatňování jeho základních práv a svobod (v uvedené věci byla stěžovatelka sankcionována – v podobě ponechání ve vazbě – výhradně za to, že udržovala korespondenční styk s osobami, jež se orgánům činným v trestním řízení jevily jako problematické). Z toho je zřejmé, že ani samotný výkon shromažďovacího práva nemůže být sankcionován nepřipustným zásahem do jiných základních práv.

24. Lze shrnout, že k zásahu do práva pokojně se shromažďovat může dojít nejen znemožněním shromáždění, ale také jeho omezením v důsledku opatření přijatých před jeho konáním, v jeho průběhu či po něm. Při hodnocení takových opatření z hlediska jejich způsobilosti zasáhnout do práva pokojně se shromažďovat je třeba přihlížet k zásadě nepřipustnosti tzv. odrazujícího účinku. Pokud opatření uplatňovaná vůči jednotlivcům proto, že hodlají vykonat, vykonávají či vykonali své shromažďovací právo, jim způsobují újmu na jiných právech, ocitají se rovněž v rozporu s čl. 3 odst. 3 Listiny.

25. V případě, že kterýkoli orgán veřejné moci svým nezákonným či jinak ústavně nekonformním (nesledujícím legitimní cíl či k tomuto cíli nepřiměřeným) postupem působí tak, aby jednotlivce odradil od realizace jeho politického práva či svobody, ať už svobody projevu chráněné čl. 17 Listiny, či práva pokojně se shromažďovat dle čl. 19 Listiny, jedná se zpravidla o porušení tohoto práva.

b) K právu na ochranu soukromí a na informační sebeurčení a možnosti jeho omezení

26. Právo na nerušený soukromý život požívá v liberálních demokratických státech zcela zvláštní respekt a ochranu, neboť zajištění autonomní sféry jednotlivce je nejspolehlivější zárukou individuální nezávislosti a lidské svobody [nález sp. zn. II. ÚS 2048/09 ze dne 2. 11. 2009 (N 232/55 SbNU 181), bod 19]. Právo na respekt k soukromému životu zahrnuje vedle tradičního vymezení soukromí v jeho prostorové dimenzi (ochrana obydlí v širším slova smyslu) a v souvislosti s autonomní existencí a veřejnou mocí nerušenou tvorbou sociálních vztahů (v manželství, v rodině, ve společnosti) i garanci sebeurčení ve smyslu zásadního rozhodování jednotlivce o sobě samém [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 24/10 ze dne 22. 3. 2011 (N 52/60 SbNU 625; 94/2011 Sb.), bod 29]. Soukromý život tak obsáhne nejen *internum*, nýbrž i *externum*, které se vztahuje k obchodním, pracovním nebo i sociálním aktivitám [nález sp. zn. I. ÚS 1586/09 ze dne 6. 3. 2012 (N 43/64 SbNU 491), bod 27]. Funkcí práva na respekt k soukromému životu je zajistit prostor pro rozvoj a realizaci individuální autonomní osobnosti, tj. zajistit prostor svobody jednotlivce (srov. výše již citovaný nález sp. zn. Pl. ÚS 24/10, bod 29).

27. Právo na nerušený soukromý život obecně chrání možnost jednotlivce žít svůj život bez nepřiměřených zásahů a narušení, přičemž v základech tohoto práva je koncept svobody ve smyslu „být nechán na pokoji“, tedy existence soukromé zóny, do které by neměl nikdo vstupovat či zasahovat [srov. nález sp. zn. I. ÚS 1587/15 ze dne 15. 12. 2015 (N 214/79 SbNU 443), bod 26].

28. V Listině není právo na respekt k soukromému životu (dále také „právo na soukromí“) garantováno v jednom všezahrnujícím článku (jako je tomu v čl. 8 Úmluvy). Ochrana soukromé sféry jednotlivce je v Listině rozložena a doplňována dalšími aspekty práva na soukromí, deklarovanými na různých místech Listiny. Nicméně při výkladu jednotlivých základních práv garantovaných Listinou, která jsou zachycením práva na soukromí v jeho různých dimenzích, je nezbytné respektovat účel obecně chápáného a dynamicky se vyvíjejícího práva na soukromí jako takového (srov. výše citovaný nález sp. zn. Pl. ÚS 24/10, bod 31).

29. Právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života výslovně zakotvuje čl. 10 odst. 2 Listiny. Toto ustanovení kromě rodinného života chrání především autonomní rozhodování jedince o jeho osobní fyzické či psychické integritě (Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 284). K porušení základního práva dle čl. 10 odst. 2 Listiny dojde, pokud je jedinci toto autonomní rozhodování znemožněno.

30. Součástí práva na soukromí je i právo jednotlivce rozhodnout podle vlastního uvážení, zda vůbec a případně v jakém rozsahu, jakým způsobem a za jakých okolností mají být skutečnosti a informace z jeho osobního soukromí zpřístupněny jiným subjektům. Jde o aspekt práva na soukromí v podobě práva na informační sebeurčení, výslovně garantovaný čl. 10 odst. 3 Listiny (srov. výše citovaný nález sp. zn. Pl. ÚS 24/10, bod 29 a judikaturu tam zmíněnou). Právo na informační sebeurčení přitom zahrnuje též právo na ochranu před sledováním, hlídáním a pronásledováním především ze strany veřejné moci i ve veřejném prostoru či na veřejně přístupných místech (Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 284).

31. K zásahu do základního práva na informační sebeurčení dojde, pokud je jedinci znemožněno autonomně rozhodovat o tom, co a jak o něm bude známo, tedy pokud je mu znemožněno realizovat rozhodnutí týkající se jeho soukromého a rodinného života (někde bydlet, s někým utvářet vazby atp.) bez vědomí subjektů, kterým je tento jedinec nezamýšlel sdělovat. Porušení práva na soukromí a na informační sebeurčení dle čl. 10 odst. 2 a 3 Listiny v minulosti Ústavní soud konstatoval například v případech, kdy soudce pro účely trestního řízení udělil souhlas se zpřístupněním zdravotnické dokumentace v neomezeném rozsahu, ačkoliv to vzhledem k povaze skutečností prověřovaných v rámci trestního řízení nebylo nutné [nález sp. zn. II. ÚS 2499/14 ze dne 10. 3. 2015 (N 55/76 SbNU 761), bod 26].

32. Ačkoliv Listina výslovně neuvádí, kdy a jak lze právo na soukromí a na informační sebeurčení ve smyslu jejího čl. 10 omezit (na rozdíl od práva pokojně se shromažďovat, srov. bod 16 tohoto nálezu), nelze ani toto právo považovat za neomezitelné. Právo na soukromí a na informační sebeurčení lze nicméně omezit pouze za účelem ochrany jiných základních práv či ústavně aprobovaných veřejných zájmů [výše citovaný nález sp. zn. Pl. ÚS 24/10, bod 37]. Stejně jako je tomu u práva shromažďovacího, rovněž zásah do práva na soukromí a na informační sebeurčení, má-li být přípustný, musí mít zákonný podklad, přičemž daná právní úprava musí být přesná a zřetelná ve svých formulacích a dostatečně předvídatelná, aby potenciálně dotčeným jednotlivcům poskytovala dostatečnou informaci o okolnostech a podmínkách, za kterých je veřejná moc oprávněna k zásahu do jejich soukromí [srov. nález sp. zn. II. ÚS 502/2000 ze dne 22. 1. 2001 (N 11/21 SbNU 83)]. Dále musí předmětný zásah sledovat legitimní cíl (tedy ochranu jiných základních práv či ústavně aprobovaných veřejných zájmů) a být ve vztahu přiměřenosti (proporcionality) k danému cíli (srov. bod 17 tohoto nálezu). Dále musí jít o zásah ospravedlněný konkrétní skutečností, respektive důvodem omezení základního práva, a nikoliv provedený pouze proto, že orgán státu je takovou pravomocí formálně nadán (srov. bod 18 tohoto nálezu).

33. Právo na soukromí se uplatňuje ve více sférách, a to ve sféře soukromé a sociální, přičemž druhou z nich lze dále dělit na sféru společenskou, občanskou a profesionální. Zatímco v sociální sféře neplatí naprosté informační sebeurčení, neboť se v ní mohou vyskytovat fakta, která mohou být předmětem oprávněného veřejného zájmu, ve sféře soukromé naprosté informační sebeurčení zpravidla platí [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 23/05 ze dne 17. 7. 2007 (N 111/46 SbNU 41), body 33 až 35]. Vnější okraj sociální sféry jednotlivce pak tvoří tzv. veřejná sféra. Pravdivé informace z této veřejné sféry lze šířit prakticky bez omezení; k zásahu do práva na soukromí a na informační sebeurčení tak zde zpravidla vůbec nedochází (srov. bod 36 právě citovaného nálezu). Při hodnocení přítomnosti a popřípadě i přípustnosti zásahu do práva na soukromí a na informační sebeurčení je tedy podstatné to, kdo konkrétně je v dané situaci jeho nositelem a do jaké sféry tohoto nositele předmětná informace spadá. Uvedené hledisko je součástí hodnocení existence zásahu, legitimacy zásahem sledovaného cíle a přiměřenosti zásahu.

c) Podmínky přípustnosti zásahu do práva pokojně se shromažďovat a práva na soukromí a na informační sebeurčení výzvou k prokázání totožnosti podle § 63 odst. 2 písm. l) zákona o policii

34. Úkolem policie je zejména chránit bezpečnost osob a majetku a veřejný pořádek a předcházet trestné činnosti (srov. § 2 zákona o policii). Ochrana práv a svobod druhých, zajišťování veřejného pořádku a předcházení zločinnosti jsou přitom ústavně aprobovanými veřejnými zájmy, jejichž naplnění může představovat legitimní cíl zásahu do základních práv [srov. například nález sp. zn. Pl. ÚS 12/07 ze dne 20. 5. 2008 (N 90/49 SbNU 247; 355/2008 Sb.), bod 23; nebo výše citovaný nález sp. zn. Pl. ÚS 24/10, bod 20 a judikaturu tam uvedenou].

35. Jedním z oprávnění, která zákon policii k naplnění jejích úkolů svěřuje, je i oprávnění vyzvat jednotlivce k prokázání jeho totožnosti. To je však možné pouze za taxativně stanovených podmínek obsažených v § 63 odst. 2 písm. a) až k) zákona o policii, tedy například je-li dotyčný podezřelý ze spáchání trestného činu či přestupku, požaduje-li se od něj vysvětlení, odpovídá-li popisu hledané nebo pohřešované osoby či zdržuje-li se v blízkosti místa, kde došlo ke spáchání trestného činu nebo přestupku.

36. Ustanovení § 63 odst. 2 písm. l) zákona o policii opravňuje policistu vyzvat osobu k prokázání totožnosti i při plnění jiného než v předchozích písmenech konkretizovaného úkolu, je-li to nezbytné k ochraně bezpečnosti osob a majetku, veřejného pořádku nebo pro předcházení trestné činnosti. Uvedené účely představují ústavně aprobované veřejné zájmy, jejichž naplnění může představovat legitimní cíl omezení základního práva. Prostřednictvím požadavku nezbytnosti výzvy k prokázání totožnosti vzhledem ke sledovaným legitimním cílům navíc předmětné ustanovení ve své podstatě zdůrazňuje též požadavek proporcionality takového postupu (jeho vhodnosti, potřebnosti a přiměřenosti). Zodpovězení otázky, zda byla výzva k prokázání totožnosti učiněna v souladu se zákonem, tedy v sobě už zahrnuje i posouzení její přiměřenosti ve vztahu k zasaženým základním právům.

37. Výzvou k prokázání totožnosti zpravidla jednotlivci (kromě nevýznamného časového zdržení) nebude znemožněno realizovat autonomní rozhodnutí týkající se jeho soukromého života, ovšem téměř vždy (je-li výzva učiněna při realizaci rozhodnutí, která dotyčný jedinec dosud orgánům veřejné moci neoznámil) mu bude znemožněno realizovat je bez vědomí orgánů veřejné moci (policie). Výzva k prokázání totožnosti tak zpravidla představuje zásah do práva na soukromí a na informační sebeurčení, jehož součástí je právě i možnost nebýt nikým, tím spíše představitelem státu, sledován, nebýt objektem shromažďování informací o svém životě, žít v skrytu a nepozorován.

38. V závislosti na okolnostech, při nichž policie jednotlivce k prokázání jeho totožnosti vyzývá, pak může postup policie představovat zásah i do jiných základních práv dotyčného. Je-li například výzva učiněna v souvislosti s účastí ztotožňovaného na pokojném shromáždění (k pokojnosti shromáždění srov. body 15 a 20 tohoto nálezu), může představovat zásah do práva shromažďovacího, pokud v jejím důsledku ztotožňovaný může mít pocit, že je od účasti na daném shromáždění odrazován.

39. V posuzovaném případě došlo k zásahu do práv stěžovatele na základě § 63 odst. 2 písm. l) zákona o policii. Je tedy třeba především zhodnotit, zda dané ustanovení vyhovuje požadavkům na zákonný podklad pro omezení základního práva, tedy zda je přesné a zřetelné ve svých formulacích a dostatečně předvídatelné, aby potenciálně dotčeným jednotlivcům poskytovalo dostatečnou informaci o okolnostech a podmínkách, za kterých je veřejná moc oprávněna k zásahu do jejich soukromí (srov. bod 17 tohoto nálezu). Dotčené ustanovení je totiž formulováno poměrně široce a v podstatě umožňuje policistovi vyzvat kohokoliv k prokázání totožnosti při plnění úkolů policie, je-li to k plnění těchto úkolů nezbytné [viz částečný formulační překryv úkolů policie dle § 2 a znění § 63 odst. 2 písm. l) zákona o policii]. Jakkoliv jsou úkoly policie vymezeny ne zcela určitými pojmy jako veřejný pořádek či široce jako ochrana osob a majetku a předcházení trestné činnosti, nelze toto vymezení označit za nepředvídatelné v tom smyslu, že by si pod nimi běžná osoba nedokázala představit konkrétní situace, v nichž bude mít policie povinnost své úkoly plnit. Nadto předmětné ustanovení zakotvuje požadavek nezbytnosti prokazování totožnosti vzhledem k plnění úkolů policie, což představuje pojistku proti jeho svévolné aplikaci; je totiž tudíž nutné, aby v každém jednotlivém případě byly zkoumány konkrétní okolnosti výzvy, včetně toho, v jaké situaci a vůči jaké konkrétní osobě byla učiněna. Vždy je samozřejmě také třeba, aby existoval konkrétní důvod legitimizující výzvu k prokázání totožnosti, respektive aby bylo jasné, k ochraně jakého konkrétního veřejného zájmu je identifikace osoby nezbytná. Předmětné ustanovení § 63 odst. 2 písm. l) zákona o policii nelze brát jako sběrnou klauzuli, pod kterou se

vejde jakákoliv situace a výzva k prokázání totožnosti kohokoli kdekoli. Při popsaném ústavně konformním chápání dotčeného ustanovení lze uzavřít, že toto ustanovení může sloužit jako zákonný podklad omezení základních práv.

40. Lze doplnit, že obdobné požadavky na zákonný podklad omezení základního práva pokojně se shromažďovat a práva na soukromý život vyplývají také z čl. 11 a 8 Úmluvy. Rovněž ESLP vyžaduje, aby právní norma, na jejímž základě dochází k zásahu do těchto práv, byla přístupná a předvídatelná. Mimoto ve vnitrostátním právu musí existovat možnost právní ochrany proti svévolným zásahům orgánů veřejné moci do práv zaručených Úmluvou. Nelze ani připustit, aby byl zákonný prostor pro uvážení poskytnutý výkonné moci v oblastech ovlivňujících základní práva formulován jako neomezená moc; zákon tedy musí rozsah jakékoli takové diskreční pravomoci svěřené příslušným orgánům a způsob jejího výkonu formulovat dostatečně jasně a s ohledem na legitimní cíl dotčeného opatření, tak aby byla jednotlivci poskytnuta odpovídající ochrana před svévolným zásahem (srov. výše citovaný rozsudek ve věci *Chernega a ostatní proti Ukrajině*, § 218; a rozsudek ve věci *Vig proti Maďarsku* ze dne 14. 1. 2021 č. 59648/13, § 51).

41. ESLP se k opatřením souvisejícím s policejními kontrolami v minulosti vyjádřil například v případech *Gillan a Quinton proti Spojenému království* (rozsudek ze dne 12. 1. 2010 č. 4158/05) a *Vig proti Maďarsku* (citováno výše). V prvním případě ESLP hodnotil zákon, dle něž mohla policie ve vymezeném území zastavit a na místě prohlédat kohokoli, a to za účelem zjištění, zda má dotčený u sebe předměty, které by mohly být užity v souvislosti s terorismem. Policie tak mohla postupovat, ať už měla, či neměla podezření, že dotčená osoba takové předměty má. Takovou právní úpravu ESLP označil ve světle Úmluvy za nevyhovující, neboť neobsahovala požadavek nezbytnosti předmětného zásahu, a mohla tak být (a dle statistických údajů skutečně byla) nadužívána (srov. § 83 a 84 rozsudku ve věci *Gillan a Quinton proti Spojenému království*). V druhém případě ESLP posuzoval zákon, který policii umožňoval na základě vydaného opatření o tzv. rozšířené kontrole v určité oblasti zjišťovat totožnost všech tam přítomných osob a na místě je prohlédat. Při vydávání daného opatření ani při samotné kontrole nebylo dle zákona třeba dodržet požadavek nezbytnosti (přiměřenosti), a proto zásah policie učiněný v rámci jedné z těchto rozšířených kontrol ESLP označil za rozporný s požadavkem zákonnosti ve smyslu Úmluvy, a tedy porušující čl. 8 Úmluvy (srov. § 56 a 61 rozsudku ve věci *Vig proti Maďarsku*).

42. Na rozdíl od právních úprav v popsaných případech obsahuje § 63 odst. 2 písm. l) zákona o policii výslovný požadavek nezbytnosti zásahu, a i v tomto ohledu tedy odpovídá Úmluvě. Vedle toho je ovšem ještě zapotřebí vždy zkoumat, zda v konkrétním případě zásah sledoval legitimní cíl a byl nezbytný v demokratické společnosti.

d) Odůvodnění zásahu do práva pokojně se shromažďovat a do práva na soukromí a na informační sebeurčení ze strany policie jako další podmínka přípustnosti tohoto zásahu

43. Jak již bylo výše připomenuto (viz bod 18 tohoto nálezu a judikaturu tam citovanou), z ústavního pořádku, krom požadavků stran zákonného podkladu pro zásah do základních práv a stran jeho legitimního cíle, vyplývá také požadavek na odůvodnění postupu orgánu moci veřejné, kterým je do základního práva zasahováno. Odůvodnění musí být takové, aby ten, do jehož práv je zasahováno, mohl sám seznat přípustnost zásahu. Tento ústavněprávní princip, odvozený zejména z čl. 2 odst. 2 ve spojení s čl. 4 odst. 1 Listiny, se promítá i do zákona o policii, který mezi základní povinnosti policistů řadí i povinnost poučovací. Podle § 13 zákona o policii je tak policista povinen před provedením úkonu poučit osobu dotčenou úkonem o právních důvodech provedení úkonu. Pouze brání-li takovému (předchozímu) poučení povaha a okolnosti úkonu, nemusí jej policista poskytnout; v tom případě ale zajistí poučení ihned, jakmile to okolnosti dovolí.

44. Citované ustanovení zákona o policii je třeba vykládat právě s ohledem na nutnost vyloučit svévolné užití zákonem konstituované pravomoci orgánu moci veřejné, zvláště je-li jejím užitím zasahováno do osobní sféry jednotlivce. Řádné poučení tak především nelze redukovat na pouhé označení právního předpisu či jeho ustanovení, na jehož základě se úkon provádí; to nepostačuje. Nelze totiž bez dalšího předpokládat, že si osoba, do jejíž osobní sféry je úkonem zasahováno, pod tímto označením dokáže představit, co policii k postupu vůči ní vedlo, a nebude postup policie považovat za svévolný, ale legitimní. Přitom právě to, tedy poučení osoby do takové míry, aby byla schopna seznat důvod legitimizující omezení jejich práv a jednat v přesvědčení o přípustnosti tohoto omezení, by mělo být cílem policie při každém jejím úkonu.

45. Právě proto nedostačuje ani poučení, které se sice neomezí jen na označení příslušného právního předpisu či jeho ustanovení, ale spočívá v pouhé citaci nebo parafrázi dané právní normy (aniž taková citace či parafráze v konkrétním případě postačuje k seznání důvodů pro omezení práv dotčené osoby). Při výzvě k prokázání totožnosti tak policie svou poučovací povinností, interpretovanou ústavně konformním způsobem, nesplní, uvede-li například, že jednotlivce vyzývá k prokázání totožnosti, protože je podezřelý ze spáchání přestupku, aniž mu stručně sdělí, v čem má tento přestupek spočívat. Stejně tak nelze užít ani povšechného odkazu na nezbytnost zajištění ochrany bezpečnosti osob a majetku a veřejného pořádku, jelikož ani takové odůvodnění není způsobitelné vyvrátit případné podezření, že policie vůči ztotožňované osobě využívá svá formální oprávnění bezdůvodně, tj. šikanózním způsobem. Teprve až alespoň stručné vysvětlení povahy ohrožení bezpečnosti osob a majetku či veřejného pořádku ztotožňovanému jednotlivci umožní nabýt důvěru v legitimitu postupu policie. Povinnost odůvodnění výzvy k prokázání totožnosti je též nástrojem proti možné libovůli a svévoli. Není-li policista ochoten seznatelně vysvětlit důvody svého zákroku, naznačuje to, že tyto důvody buď neexistují, nebo by sdělení skutečných důvodů výzvy odhalovalo jejich rozpor se zákonnými a ústavními požadavky.

46. Povinnost policisty mít a objasnit konkrétní důvod pro zjišťování totožnosti jednotlivce ostatně stanovil i zákonodárce, který by jistě v § 63 odst. 2 zákona o policii neuváděl taxativní výčet situací, kdy je policista oprávněn vyzvat jednotlivce k prokázání totožnosti, kdyby zamýšlel policii oprávnit k tomu, aby tuto výzvu učinila, kdykoliv uzná za vhodné, tedy libovolně. A právě proto, aby bylo zřejmé, že policie jednotlivce k prokázání totožnosti nevyzývá, protože se jí to zkrátka „hodí“, ale že tak skutečně činí z jednoho ze zákonem taxativně stanovených důvodů, je třeba tento důvod vztáhnout na konkrétní okolnosti prováděného ztotožnění a ztotožňované osobě jej náležitě (byť nikoli nutně obsáhle) vysvětlit. Toto vysvětlení musí být konkrétní a odpovídat konkrétním okolnostem případu, nepostačí jen parafráze obecné zákonné úpravy ani odkaz na nadřízenou osobu, již se dotčený jednatel může na odůvodnění posléze „doptat“.

B. Aplikace obecných principů na projednávaný případ

47. Prizmatem všech právě popsanych ústavněprávních principů a požadavků je nyní třeba posoudit předložený případ stěžovatele. Nejdříve je namístě ověřit, zda bylo vůbec zasaženo do stěžovatelových základních práv (práva pokojně se shromažďovat dle čl. 19 Listiny a práva na soukromí a na informační sebeurčení dle čl. 10 odst. 2 a 3 Listiny), tedy zda výzva k prokázání totožnosti mohla stěžovatele odradit od účasti na pokojném shromáždění a zda byly výzvou k prokázání totožnosti zjištěny informace, které sám stěžovatel nezamýšlel orgánům veřejné moci sdělovat. Následně bude posuzováno, zda byl stěžovatel k prokázání své totožnosti vyzván v souladu s § 63 odst. 2 písm. l) zákona o policii, respektive zda tato výzva sledovala legitimní cíl a byla vzhledem k němu přiměřená (tj. byla vhodná, potřebná a proporcionální v užším smyslu) a zda policie splnila též podmínku náležitého poučení

stěžovatele o důvodu svého postupu v souladu s § 13 zákona o policii (interpretovaným shora popsáním ústavně konformním způsobem, zejména s ohledem na čl. 4 odst. 1 Listiny).

48. Stěžovatel byl policií k prokázání své totožnosti vyzván poté, co vystoupil z vlaku v obci Louka u Litvínova, kde se v tu dobu konala veřejně přístupná akce Klimakemp 2018. Stěžovatel měl dle svých slov v úmyslu navštívit v rámci akce organizované přednášky a řádně oznámenou demonstraci. Dle přesvědčení Ministerstva vnitra, které vystupovalo v řízení před správními soudy jako žalovaný subjekt, bylo možné předpokládat, že v rámci akce dojde k protiprávnímu blokování důlních zařízení v hnědouhelném dole Bílina. Pro posouzení toho, zda byl stěžovatel chráněn čl. 19 Listiny, ovšem není podstatné, zda byla akce předem oznámena (neoznámení shromáždění nemůže být samo o sobě důvodem k zásahu do základních práv jeho účastníků, srov. bod 15 tohoto nálezu) ani zda v jejím průběhu mělo docházet k protiprávní činnosti (i protiprávní postupy účastníků shromáždění mohou být v rámci shromažďovacího práva chráněny, srov. příklady a judikaturu ESLP v bodě 20 tohoto nálezu). Podstatné je pouze to, zda akce byla shromážděním pokojným. Nic nenasvědčuje tomu, že by akce pokojným shromážděním nebyla, tedy že by v jejím průběhu mělo docházet k (podněcování) násilí či k masivnímu páchání trestné činnosti. Ani vniknutí na soukromý pozemek a několikahodinové blokování důlních zařízení pouhou přítomností osob bez dalšího za takové aktivity podle Ústavního soudu označit nelze.

49. Nadto nelze odhlédnout od toho, že k blokování důlních zařízení v roce 2017 nedošlo a v roce 2018 ani nemělo dojít samoúčelně; veřejně deklarovaným cílem pokojné blokády bylo vyjádřit nesouhlas s prolomením limitů těžby hnědého uhlí v dole Bílina a podnítit zásadní debatu o změnách klimatu a problémech s nimi souvisejících. Blokáda důlních zařízení tedy byla vědomým porušením právních předpisů apelujícím na obecný zájem, konkrétně zájem na příznivém životním prostředí [Listinou v čl. 35 odst. 1 dokonce každému garantovaný jako právo, jehož esenciálním jádrem je závazek státu k ochraně proti zásahu do životního prostředí, dosahuje-li zásah takové míry, že znemožňuje realizaci základních životních potřeb člověka; srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 22/17 ze dne 26. 1. 2021 (N 16/104 SbNU 135; 124/2021 Sb.), bod 89]. Stručněji, blokáda byla aktem tzv. občanské neposlušnosti [srov. definici tohoto pojmu v Smart, B. Defining Civil Disobedience. In: Hugo, A. B. (ed.). Civil Disobedience in Focus. London: Routledge, 1991, s. 189–211; citovanou v Kozák, J. Občanská neposlušnost z perspektivy práva a právní teorie. Právník, 2013, č. 4, s. 361–376, poznámka pod čarou č. 12].

50. Nicméně, jak již bylo uvedeno, ani skutečnost, že v průběhu shromáždění dochází k tzv. občanské neposlušnosti, ještě sama o sobě neznamená, že má být tomuto shromáždění jakožto nepokojnému odejmuta ústavní ochrana. Nelze tedy dospět k závěru, že by bylo možno takové shromáždění na veřejných místech omezit za jiných než ústavním pořádkem (Listinou) stanovených podmínek. Stále je tedy třeba dbát, aby případné omezení takového shromáždění bylo stanoveno zákonem a bylo v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu práv a svobod druhých, ochranu veřejného pořádku, zdraví, mravnosti, majetku nebo pro bezpečnost státu.

51. Shrnutí ještě jinak, ústavní pořádek shromáždění konaná za účelem ochrany životního prostředí zpod své ochrany nevyjímá, byť by v jejich rámci docházelo k vědomému porušování právních předpisů za účelem upozornění na ohrožení obecného zájmu (tedy k občanské neposlušnosti). Do základních práv účastníků takového shromáždění tedy lze zasáhnout jen na základě zákona, při sledování legitimního cíle a je-li to k naplnění tohoto cíle nezbytné.

52. Z výše uvedeného je zřejmé, že stěžovatel svou účastí na akci Klimakemp 2018 vykonával své základní právo pokojně se shromažďovat. Nyní je namístě posoudit, zda výzva k prokázání totožnosti představovala zásah do tohoto jeho práva. Ústavní soud má za to, že tomu tak bylo, neboť výzva měla ve vztahu k výkonu stěžovatelova shromažďovacího práva nepochybně odrazující účinek. Ústavní soud připomíná, že záměrem akce, v souvislosti s níž

byl stěžovatel vyzván k prokázání své totožnosti, bylo, krátce shrnuto, projevit nesouhlas se státní politikou určování limitů pro těžbu uhlí. Přitom lze mít za to, že pokud je kolektivně projevován názor spočívající v kritice státu, pak postup státního orgánu (policie), který potenciálně může vést k evidenci osob zastávajících takový „protistátní“ názor, může působit směrem k odrazení od takového projevu daného názoru, tedy od využití práva pokojně se shromažďovat.

53. Ústavní soud si je samozřejmě vědom toho, že právní řád zakotvuje četné záruky s cílem zabránit zneužití informací zjišťovaných orgány moci veřejné. Ve vztahu k policii jsou takovou zárukou především ustanovení hlavy III zákona č. 110/2019 Sb., o zpracování osobních údajů, a § 60, 79 a násl. zákona o policii. Z § 63 zákona o policii mimoto nelze dovodit, že by důsledkem výzvy k prokázání totožnosti mělo automaticky být zjištění (zapsání) informací o místě a čase výskytu ztotožňované osoby, a nikoliv jen ověření (přečtení) informací o této osobě již v minulosti zjištěných a uložených v zákonem vyjmenovaných evidencích (srov. § 66 zákona o policii). Nelze proto bez dalšího usuzovat, že k vytváření seznamů osob zastávajících názory kritické vůči státní politice opravdu dochází či že je tato informace ve vztahu k daným osobám státem jakkoliv používána.

54. Na druhou stranu při přijetí teze, že ztotožňování osob spočívá toliko v přečtení, a nikoliv v zapsání určitých údajů, nelze rozumět tomu, jak by takové ztotožňování mohlo napomoci k předcházení protiprávní činnosti či ke snadnějšímu nalezení jejích případných pachatelů. Bylo by proto zcela logické, pokud by se účastníci akce domnívali, že se v důsledku ztotožnění ve spojení s účastí na Klimakempu, lapidárně řečeno, dostali na nějaký seznam. A právě v tomto spočíval odrazující účinek, který mohla mít výzva k prokázání totožnosti na účastníky Klimakempu, včetně stěžovatele. Namítaný postup policie, zjišťující totožnost osob v souvislosti s konáním akce Klimakemp 2018, tak lze označit za opatření s odrazujícím účinkem vůči výkonu shromažďovacího práva účastníků akce, a tudíž zasahující do stěžovatelova práva pokojně se shromažďovat.

55. Co se týče přítomnosti zásahu do práva na soukromí a na informační sebeurčení, Ústavní soud konstatuje následující. Nebylo zjištěno, že by stěžovatel patřil mezi svolavatele v rámci Klimakempu 2018 konané, předem oznámené demonstrace, ani že by jinak předem orgánům moci veřejné sděloval své autonomní rozhodnutí účastnit se předmětné akce. Policii tedy před ztotožněním stěžovatele nebylo známo, kdo stěžovatel je, stejně jako jí ani nebyla známa informace o jeho pohybu na daném místě a v souvislosti s danou akcí. Ačkoliv se stěžovatel nacházel na veřejně přístupném místě (vlakovém nádraží) v souvislosti s účastí na veřejné akci, tyto informace nebyly veřejně známé a orgány moci veřejné s nimi nedisponovaly již před tím, než je zjistily napadenou policejní výzvou k prokázání totožnosti. Tato výzva tudíž představovala zásah do stěžovatelova základního práva na soukromí a na informační sebeurčení.

56. Zásah do práva stěžovatele pokojně se shromažďovat a do jeho práva na soukromí a na informační sebeurčení byl formálně odůvodněn odkazem na zákonné ustanovení, které je obecně způsobilé být zákonným podkladem omezení základního práva (viz body 39 až 42 tohoto nálezu). Ústavní soud nicméně shledal, že tato výzva nebyla učiněna zcela v souladu se zákonným podkladem [§ 63 odst. 2 písm. l) zákona o policii], neboť nebyla nezbytná.

57. Policie stěžovatele k prokázání totožnosti vyzvala dle slov zasahujícího příslušníka s cílem zabezpečit veřejný pořádek, osoby a majetek; v řízení před správními soudy žalované Ministerstvo vnitra ještě upřesnilo, že šlo o snahu předejít opakování protiprávního jednání, kterého se dopustili někteří účastníci předchozího ročníku akce a ke kterému byli dle pozvánky zveřejněné na webových stránkách pořadatele vyzýváni i účastníci aktuálního ročníku Klimakempu. Protiprávní jednání některých účastníků předchozího ročníku akce Klimakemp spočívalo v tom, že vnikli na soukromý pozemek a svými těly po dobu několika hodin blokovali důlní zařízení v hnědouhelném dole Bílina. Výzva k prokázání totožnosti tedy sledovala

legitimní cíl, a to naplnění ústavně aprobovaného veřejného zájmu na ochraně práv a svobod druhých (zde zejména obchodních zájmů majitelů dolu Bílina) a zajišťování veřejného pořádku (v tomto případě v okolí dolu Bílina).

58. K dosažení tohoto cíle byl napadený zásah i teoreticky vhodný, tedy způsobilý jej dosáhnout. Lze si představit, že ti z účastníků akce Klimakemp 2018, kteří by hypoteticky měli v úmyslu dopustit se protiprávního jednání, mohli být bezprostředním kontaktem s policií a s ním související ztrátou anonymity od tohoto úmyslu odrazeni.

59. Výzva k prokázání totožnosti stěžovatele však nebyla k naplnění určeného legitimního cíle potřebná, neboť tohoto cíle bylo možno ve stejné nebo podobné míře dosáhnout jinými prostředky, které by méně zasahovaly do stěžovatelova základního práva pokojně se shromažďovat a do jeho práva na soukromí a na informační sebeurčení. Zamýšlela-li policie dát najevo, že má průběh akce Klimakemp 2018 pod kontrolou a je připravena předejít případnému protiprávnímu jednání účastníků této akce či na něj reagovat, mohla tak, a snad i účinněji, učinit jinými prostředky bez vyzývání stěžovatele k prokázání totožnosti. Tak příkladmo k tomu mohla sloužit samotná přítomnost příslušníků policie na relevantních místech, například tam, odkud bylo možné uskutečnit průnik nepovolaných osob do dolu Bílina (spíš než na vlakovém nádraží). Případně mohla policie prostřednictvím různých komunikačních kanálů (letáků, megafonem atp.) sdělovat informace, které by od protiprávního jednání odrazovaly (např. povahu a výši hrožících sankcí). Nejvyšší správní soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti krom toho presumuje, že zjišťování totožnosti osob ze strany policie mohlo být činěno i za účelem zjištění potenciálních svědků (nikoli pachatelů) případného protiprávního jednání. Ani k dosažení takového účelu se ovšem nejvíce jako vhodné považovat za potenciální svědky paušálně všechny osoby pohybující se v prostorách vlakového nádraží, odkud nadto činnost jiných osob v dole Bílina nelze zpozorovat. Navíc je třeba zdůraznit, že takový postup zákon o policii – při výkladu respektujícím hodnotu soukromí a informačního sebeurčení – vůbec neumožňuje, jelikož je velmi nepravděpodobné, že by v konkrétním případě byla výzva k prokázání totožnosti potenciálních (nikoliv skutečných) svědků protiprávní činnosti nezbytná k ochraně bezpečnosti osob a majetku, veřejného pořádku nebo pro předcházení trestné činnosti.

60. Výzva k prokázání totožnosti stěžovatele tedy sice byla tvrzeně učiněna na základě ústavně konformního zákonného ustanovení, sledovala legitimní cíl a k jeho dosažení byla vhodná, nicméně nebyla k jeho dosažení potřebná, protože v důsledku nesplňovala ani požadavek nezbytnosti zakotvený přímo v příslušném zákonném ustanovení. Tato výzva tak představovala nepřipustný zásah do stěžovatelových základních práv, práva pokojně se shromažďovat a práva na soukromí a na informační sebeurčení, neboť v jejím důsledku bylo stěžovateli znemožněno realizovat jeho autonomní rozhodnutí účastnit se akce Klimakemp 2018 bez vědomí orgánů veřejné moci, čímž se mohl cítit od účasti na této akci odrazován.

61. Vedle toho policie nesplnila ani další podmínku přípustnosti zásahu do stěžovatelových základních práv, neboť stěžovateli neposkytla náležité poučení o důvodu svého postupu, tedy poučení způsobilé legitimizovat prováděný zásah. Ke stěžovateli dotazu policie toliko sdělila, že postupuje na základě § 63 odst. 2 písm. l) zákona o policii a že „je to k zabezpečení bezpečnosti veřejného pořádku, bezpečnosti osob a majetku“. Policie tedy uvedla jen formální odkaz na příslušné zákonné ustanovení a jeho parafrázi, ale nedoplnila žádné konkrétní okolnosti, které by mohly věcně odůvodnit, respektive legitimizovat prováděné ztotožnění. K opakované žádosti stěžovatele jej policista dále odkázal na své nadřízené. Stěžovateli tak nebylo sděleno nic, z čeho by mohl nabýt přesvědčení, že policie vůči němu postupuje zákonně, a nikoli svévolně či dokonce šikanózně. Policie neposkytla žádné konkrétní (byť třeba i stručné) vysvětlení, z něž by bylo patrné, že jedná v rámci zákonem svěřených pravomocí i v materiálním smyslu a že se nejedná jen o libovolné a nedůvodné využívání jejích formálních pravomocí, které v materiálním právním státě není přípustné. Policejní hlídka

stěžovateli na místě nesdělila ani tolik, čím pak bylo argumentováno v řízení před správními soudy, tedy například to, že vzhledem k přestupkové činnosti účastníků minulého ročníku akce Klimakemp vyzývá všechny letošní účastníky k prokázání totožnosti (bez ohledu na to, že takový postup nemůže obstát z hlediska požadavku potřebnosti k naplnění sledovaného cíle). Právě až na takto konkretizovaný právní důvod by ovšem stěžovatel mohl adekvátně reagovat, ať uznáním legitimacy postupu policie, nebo třeba kultivovanou polemikou s ním či následnou obranou proti němu.

62. Z veřejně dostupné judikatury správních soudů mimoto vyplývá, že v minulosti byli účastníci akce Klimakemp k prokázání totožnosti vyzýváni na základě různých ustanovení zákona o policii. V roce 2017 policie vyzvala určitou osobu k prokázání totožnosti zprvu s odůvodněním, že v rámci dané akce provádí kontrolu všech osob, a až následně toto odůvodnění upravila tak, že ztotožnění provádí z důvodu pátrání po hledaných a pohřešovaných osobách (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19. 9. 2018 č. j. 1 As 145/2018-57). Jiné účastníky, kteří na akci Klimakemp 2017 cestovali dvěma různými zvláště objednanými autobusy, policie k prokázání totožnosti vyzvala s dvěma různými odůvodněními, a to prvně z důvodu pátrání po hledané či pohřešované osobě a podruhé s ohledem na důvodný předpoklad, že se v autobuse zdržují cizinci bez oprávnění k pobytu (srov. rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 30. 1. 2020 č. j. 10 A 150/2017-67 a rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 30. 1. 2020 č. j. 10 A 151/2017-67). Ústavní soud samozřejmě nijak nehodnotí postup policie v právě uvedených případech, to nyní není jeho úkolem. Uvedené příklady nicméně dokreslují širší kontext stěžovatelovy věci a zvyrazňují nutnost náležitého poučování osob, vůči nimž policie jako orgán veřejné moci postupuje a do jejichž práv zasahuje, tedy i poučování ztotožňovaných osob o materiálních, a nikoliv jen formálních důvodech ztotožnění. Při absenci takového poučení se nabízí vysvětlení, že policie výzvu k prokázání totožnosti nadužívá, respektive k ní přistupuje i v jiných než zákonem taxativně vymezených situacích. V demokratickém právním státě ovšem nelze připustit, aby policie ke ztotožňování, jež může být zásahem do práva pokojně se shromažďovat a zpravidla je zásahem do práva na soukromí a na informační sebeurčení, přistupovala bez ohledu na zákonem vymezené podmínky a užívala jej k účelům, jež zákon nedovoluje, například k manifestaci své moci.

63. Zbývá dodat, že výzva k prokázání totožnosti představovala újmu na stěžovatelově právu na soukromí a na informační sebeurčení odůvodněnou toliko uplatňováním jeho shromažďovacího práva. Postup policie ve stěžovatelově případě byl tedy rovněž v rozporu s čl. 3 odst. 3 Listiny.

64. Lze uzavřít, že v projednávaném případě byla nezákonnou (protože nikoliv nezbytnou) a neodůvodněnou výzvou k prokázání totožnosti porušena ústavně zaručená práva stěžovatele, a to jeho právo pokojně se shromažďovat podle čl. 19 odst. 1 Listiny a právo na ochranu soukromí a na informační sebeurčení podle čl. 10 odst. 2 a 3 Listiny. Porušení stěžovatelových ústavních práv ze strany policie nijak nenapravily ani správní soudy, které jeho žalobu i následnou kasační stížnost zamítly. Nejvyšší správní soud přitom navíc nerespektoval svou povinnost vypořádat se v rozhodnutí s námitkami účastníků řízení, které mají vztah k projednávané věci, a to způsobem, který odpovídá závažnosti těchto námitek vzhledem k možnému výsledku řízení, čímž sám porušil též právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. nálezný sp. zn. III. ÚS 1167/17 ze dne 31. 7. 2017 (N 134/86 SbNU 273), body 27 a 29 a judikaturu tam citovanou]. Nejvyšší správní soud se totiž v odůvodnění svého rozhodnutí vůbec nezabýval kasační námitkou stěžovatele týkající se nedostatečnosti poučení o důvodech postupu policie; učinil tak teprve až ve svém vyjádření k ústavní stížnosti (tam uvedl, že bylo na stěžovateli, aby se s dotazem stran důvodů postupu policejní hlídky obrátil na její nadřízené, aniž však takový aktivní přístup ztotožňované osoby vyžaduje zákon o policii).

65. Pro úplnost Ústavní soud dodává, že stěžovatel v řízení před správními soudy (srov. body 34 až 37 stěžovatelovy žaloby na listu č. 5 vyžádaného spisu Městského soudu v Praze) namítal rovněž to, že policie možná nezákonně zpracovává údaje o něm zjištěné, tedy informaci o čase, místě a důvodech jeho výskytu (jeho účasti na akci Klimakemp 2018), tyto údaje činí součástí širší databáze potenciálně rizikových osob a spojuje s dalšími údaji vztahujícími se ke stěžovateli. Je zřejmé, že nezákonně zjištěné údaje nelze dále zpracovávat. Ze samotného provedení ztotožnění ovšem nevyplyvá, že by k zaznamenání zmíněných údajů o stěžovateli a k jejich dalšímu využití skutečně došlo. Lze nicméně využít možnosti adresovat pověřenci pro ochranu osobních údajů žádost o zpřístupnění a případný výmaz stěžovatele se týkajících a policií zpracovávaných údajů [srov. § 79a odst. 2 písm. e) ve spojení s § 88b odst. 1 zákona o policii].

C. Závěr

66. Právo pokojně se shromažďovat poskytuje lidem účinný prostředek k vyjadřování názorů na politické i jiné společenské otázky, pročej jej lze chápat i jako kolektivní výkon svobody projevu. Je to právě kolektivní aspekt shromažďovacího práva, který aktivní účast na veřejném životě umožňuje i těm, kdo by se z nejrůznějších důvodů obávali vykonávat jiná, individuální a s konkrétní osobou tedy spojitelná politická práva. Ústavně zaručené právo pokojně se shromažďovat lze vykonávat jak účastí na shromážděních předem oznámených v souladu s příslušnou podústavní úpravou, tak i účastí na shromážděních neozenámených. K zásahu do práva pokojně se shromažďovat může dojít nejen znemožněním shromáždění, ale také jeho omezením v důsledku opatření přijatých před jeho konáním, v jeho průběhu či po něm. Při hodnocení takových opatření z hlediska jejich způsobilosti zasáhnout do práva pokojně se shromažďovat je třeba přihlížet k zásadě nepřipustnosti tzv. odrazujícího účinku.

67. V případě, že kterýkoli orgán veřejné moci svým nezákonným či jinak ústavně nekonformním postupem působí tak, aby jednotlivce odradil od realizace jeho politického práva či svobody, ať už svobody projevu chráněné čl. 17 Listiny, či práva pokojně se shromažďovat dle čl. 19 Listiny, jedná se zpravidla o porušení tohoto práva.

68. Součástí práva na soukromí je i právo jednotlivce rozhodnout podle vlastního uvážení, zda vůbec, a pokud ano, v jakém rozsahu, jakým způsobem a za jakých okolností mají být skutečnosti a informace z jeho osobního soukromí zpřístupněny jiným subjektům. Jde o aspekt práva na soukromí v podobě práva na informační sebeurčení. K zásahu do tohoto práva garantovaného čl. 10 odst. 2 a 3 Listiny dojde, pokud je jedinci znemožněno autonomně rozhodovat o tom, co a jak o něm bude známo, tedy pokud je mu znemožněno realizovat rozhodnutí týkající se jeho soukromého a rodinného života (někde bydlet, s někým utvářet vazby atp.) bez vědomí subjektů, kterým je jedinec nezamýšlel sdělovat.

69. Zasáhnout do práva pokojně se shromažďovat prostřednictvím odrazujícího opatření a do práva na soukromí a na informační sebeurčení lze na základě zákona, mimo jiné i § 63 odst. 2 písm. l) zákona o policii. Toto ustanovení opravňuje policistu vyzvat jednotlivce k prokázání totožnosti, je-li to nezbytné k ochraně bezpečnosti osob a majetku, veřejného pořádku nebo pro předcházení trestné činnosti. Aby výzvou k prokázání totožnosti učiněnou na základě tohoto ustanovení nedošlo k porušení základních práv ztotožňované osoby, je třeba dodržet podmínky, které citované ustanovení zakotvuje, a rovněž zachovat proporcionalitu výzvy (respektive proporcionalitu jí způsobeného zásahu do základního práva) vzhledem ke sledovanému legitimnímu cíli. Výzvu k prokázání totožnosti podle citovaného ustanovení může policie učinit toliko za účelem ochrany některého z ústavně aprobovaných veřejných zájmů na bezpečnosti osob a majetku, veřejném pořádku či na předcházení trestné činnosti (výzva musí mít legitimní cíl); výzva musí být k dosažení legitimního cíle vhodná; naplnění legitimního cíle nesmí být možné zajistit jinými prostředky, které by méně zasahovaly do dotčených základních

práv ztotožňované osoby; a význam legitimního cíle musí být skutečně takový, aby vyvážil zásah do daných základních práv.

70. Z ústavního pořádku vyplývá také požadavek, aby orgán moci veřejné, který zasahuje do základních práv, svůj postup odůvodnil tak, aby ten, do jehož práv je zasahováno, mohl sám seznat přípustnost zásahu a aby bylo vyloučeno svévolné užití zákonem konstituované pravomoci. Tento ústavněprávní princip odvozený zejména z čl. 2 odst. 2 ve spojení s čl. 4 odst. 1 Listiny se promítá i do poučovací povinnosti policisty podle § 13 zákona o policii. Toto ustanovení je třeba vykládat tak, že nepostačí, pokud policista uvede pouze označení konkrétního zákonného ustanovení, na jehož základě výzvu k prokázání totožnosti činí, ani pokud jej jen cituje či parafrázuje. Policista je povinen právní důvod svého postupu vztáhnout na konkrétní okolnosti prováděného ztotožnění a ztotožňované osobě jej náležitě (byť nikoli nutně obsáhle) vysvětlit, a to ideálně tak, aby si ztotožňovaná osoba dokázala představit, co policii k postupu vůči ní vedlo, nepovažovala postup policie za svévolný, s nutností takového postupu se ztotožnila a tomuto postupu se s důvěrou v jeho legitimitu podrobila.

71. Ve stěžovatelově případě došlo k zásahu do jeho práva pokojně se shromažďovat a do práva na soukromí a na informační sebeurčení, neboť mu bylo policejní výzvou k prokázání totožnosti znemožněno účastnit se akce Klimakemp 2018 bez vědomí orgánů veřejné moci (policie), čímž se stěžovatel mohl cítit od účasti na této akci odrazován. Policie přitom nepostupovala v souladu s § 63 odst. 2 písm. l) zákona o policii, neboť stěžovatele k prokázání totožnosti vyzvala, aniž to bylo nezbytné k naplnění ústavně aprobovaného veřejného zájmu na ochraně práv a svobod druhých a zajišťování veřejného pořádku (zejména k předcházení blokování práce důlních zařízení v hnědouhelném dole Bílina). Právě popsaného legitimního cíle bylo ve stejné nebo podobné míře možno dosáhnout i jinými prostředky, které by méně zasahovaly do stěžovatelových základních práv (policie mohla potenciální pachatele protiprávní činnosti od jejich domnělého záměru odrazovat i jinak než paušálním ztotožňováním účastníků dané akce), a proto zásah nelze považovat za potřebný, a tedy ani přiměřený (nezbytný). Policie nadto nesplnila ani další podmínku přípustnosti zásahu do stěžovatelova základního práva, neboť v rozporu s § 13 zákona o policii, interpretovaným zejména s ohledem na čl. 4 odst. 1 Listiny, stěžovatele nepoučila o důvodu svého postupu způsobem, který by byl způsobilý legitimizovat omezení jeho práv.

72. Pokud městský soud stěžovatelovu žalobu na nezákonnost napadené výzvy k prokázání totožnosti zamítl, aniž by jednoznačně identifikoval základní práva a veřejný zájem, které se při této výzvě dostaly do konfliktu, aniž by tyto řádně vyvážil a aniž by poučovací povinnost policie interpretoval s ohledem na čl. 4 odst. 1 Listiny a shledal její nenaplnění, porušil stěžovatelovo základní právo pokojně se shromažďovat dle čl. 19 Listiny a dále právo na soukromí a na informační sebeurčení dle čl. 10 odst. 2 a 3 Listiny. Ani Nejvyšší správní soud zásah do stěžovatelova práva pokojně se shromažďovat a práva na soukromí a na informační sebeurčení nenapravil. Navíc pak porušil stěžovatelovo ústavně zaručené právo na spravedlivý proces, neboť se v odůvodnění svého rozhodnutí vůbec nezabýval kasační námitkou stěžovatele týkající se nedostatečnosti poučení o důvodech postupu policie.

73. S ohledem na shora uvedené Ústavní soud podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti a zrušil napadená rozhodnutí Městského soudu v Praze a Nejvyššího správního soudu pro porušení ústavně zaručených práv stěžovatele, konkrétně jeho práva pokojně se shromažďovat zaručeného čl. 19 odst. 1 Listiny, práva na soukromí a na informační sebeurčení garantovaného čl. 10 odst. 2 a 3 Listiny a práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

Odlišná stanoviska

1. Odlišné stanovisko soudce Ludvíka Davida

Souhlasím s výrokem nálezu i s podstatnou částí jeho odůvodnění. Využívám-li přesto formy konkurenčního vóta, pak jde o reakci na debatu o důvodech nálezu uvnitř senátu a dílem o nesouhlas s jedním aspektem odůvodnění nálezu. Mé stanovisko může být navíc podle mého přesvědčení podáno na rozdíl od nálezové formy otevřenějším způsobem, přesahujícím obvyklý *stilum curiae* Ústavního soudu.

Tak především se, na rozdíl od disentujícího kolegy, domnívám, že řešení případu je z ústavněprávního hlediska jasné a věc mluví sama za sebe – *res ipsa loquitur*. Policista je podle § 13 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, povinen poučit osobu dotčenou úkonem mj. o právních důvodech jeho provedení. Jak se měl či měli policisté zachovat, vyžadovali-li průkaz totožnosti („ztotožňovali“) poté, co – jak je patrné ze zjištění v soudním spise včetně vyjádření příslušných orgánů veřejné moci – tak činili na základě obecného pokynu nadřízených složek? Měli zřejmě „naplno“ říci minimálně to, že „mám/e povinnost, a to na základě pokynu nadřízeného k akci Klimakemp, které se hodláte zúčastnit, vyžádat od vás průkaz totožnosti z důvodu, že zamýšlíte kolektivní akci, jejímž výsledkem může být narušení veřejného pořádku a případně i škoda na majetku“.

Ani to se však, přinejmenším ne v úplnosti, nestalo, a navíc tu zůstává předech jakéhosi preventivního postupu: loni zablokovali těžební stroje, tak to zřejmě budou chtít udělat i letos. K ústavněprávní rovině případu, o níž přesvědčivě mluví nález, jen dodatek či zdůraznění. Již před stoletím dovodil americký Nejvyšší soud, že k omezení shromažďovací svobody může dojít jen při aktuálním a bezprostředně trvajícím ohrožení veřejného pořádku nebo podle okolností jiných hodnot. Ve světle tohoto i nyní respektovaného kritéria a postulátu je pro mne nepřijatelné, aby v demokracii došlo k preventivnímu ztotožňování osob, dokonce ve větším rozsahu, jen proto, že snad mohou v blízké budoucnosti uskutečnit protestní akci. Tak si lze zajisté zjednodušit pozdější zásah veřejné moci vytvořením seznamu předpokládaných účastníků. Souhlasím zde navíc s body 39 (obecně) a 59, 60 (konkrétněji) nálezu, že namísto ztotožňování účastníků předem mohl být použit jiný nezbytný a potřebný, resp. dostačující prostředek – zcela jistě například střežení těžebních mechanismů nebo jejich nejbližšího okolí.

Bezprostředním motivem mého konkurenčního vóta je podle mne přílišný důraz kladený v nálezu na právo na soukromí, informační sebeurčení a shromažďovací svobodu (shromáždění se přitom policisté až tak dalece neobávali, srov. body 57–59 nálezu), a naopak malý akcent na ochranu projevu občanské neposlušnosti, která mohla spočívat ve vniknutí na soukromé pozemky a zablokování těžebních strojů (čehož se orgány veřejné moci obávaly více, a podle mne tu pak ani nejde o shromáždění). O občanské neposlušnosti se spíše obecně pojednává v bodech 49 a 50 nálezu.

Občanská neposlušnost, tato „mladší a mírnější sestra“ práva na odpor podle čl. 23 Listiny (Molek, P. Politická práva. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 573), k demokracii takřka odedávna patří a plní v ní některé funkce, z nichž pro nyní daný účel zdůrazňuji funkci signalizační. Rozhodnou-li se občan nebo skupina občanů odeprít poslušnost aktu veřejné moci či šířeji upozornit na nežádoucí společenský fenomén – a vyjádřit s ním případně i veřejný nesouhlas s vědomím možné sankce za jednání nebo pasivitu, pak takovému projevu nelze odeprít eventuálně i ústavní ochranu [srov. ostatně nález sp. zn. II. ÚS 3212/18 ze dne 17. 4. 2019 ve znění opravného usnesení ze dne 27. 5. 2019 (N 66/93 SbNU 311) o protestu ostravského hotelu Brioni proti ruské anexi Krymu, byť pro mne až příliš radikální]. Tím spíše by měl projev občanské neposlušnosti požívat potřebný respekt orgánů veřejné moci, jde-li o realizaci práva na ochranu životního prostředí. Ústavněprávní interpretace se tu v poslední době právem osvobodila ze striktně procesualistického rámce a posouvá se do roviny materiální (srov. ještě *de lege ferenda* zejména Müllerová, H. Perspektivy práva na příznivé

životní prostředí: vzor přezkumu socioekonomických práv a test racionality. Právník č. 6/2019, s. 533–554, a poté již téměř doktrinárně Vomáčka/Tomoszek/Tomoszková v textu k čl. 35 Listiny in Husseini, F., Bartoň, M., Kokeš, M., Kopa, M. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 974–1031).

Stává-li se legitimním cílem projevu občanské neposlušnosti ochrana životního prostředí, pak se jeví obecně ústavně nežádoucí ztotožňovat, a tak nepřímo preventivně odrazovat od tohoto projevu účastníky zatím jen předpokládané akce, zejména lze-li veřejný zájem na ochraně jiných hodnot přiměřeně bránit jinak.

Minulý rok a půl byl provázen občanskou neposlušností téměř stále. Neskrývaná neochota tisíců občanů podřídit se vládním opatřením v boji proti pandemii nebyla jen nežádoucím projevem nedostatku slušnosti, ohledu či mezigenerační solidarity (incident Techle Mechtle). Byla v mnoha případech vědomou demonstrací nesouhlasu s opatřeními, jež omezovala kupříkladu svobodu pohybu nebo podnikání. Napadlo by někoho protestující občany, a někteří mohli být známi předem, preventivně ztotožňovat a sepisovat?

Ekologičtí aktivisté to nemají snadné. Určitě, některé jejich projevy vykazují jistou míru zideologizovanosti (který univerzalisticky zformulovaný myšlenkový směr tak nečiní?), ale nepochopení a lhostejnost široké, někdy i právnické veřejnosti zůstávají až zarážející. Nestačí roztálat Arktidu ani plastový ostrov plující v Pacifiku. Nejde však už „jen“ o politiku, ale o v nejvlastnějším smyslu slova existenciální přístup k budoucnosti lidstva.

Malé *post scriptum*. Nepředpokládám, že po vyhlášení tohoto nálezu nabudou ekologičtí aktivisté hypertrofované sebevědomí ohledně odmítání být ztotožněni tehdy, je-li to zákonem „otevřeno“ a přiměřené. A stejně tak nepředpokládám, že se budou policisté v odůvodněných případech obávat ztotožňovat občany s poukazem na nález Ústavního soudu, nebo že jim budou napřed předávat jakousi nově zformulovanou písemnou českou verzi amerického poučení Miranda.

2. Odlišné stanovisko soudce Davida Uhlíře

Podle § 22 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, podávám odlišné stanovisko k nálezu senátu sp. zn. II. ÚS 1022/21.

Nesouhlasím ani s výrokem, ani s odůvodněním nálezu. S podstatnou částí argumentace týkající se obecných principů (body 12 až 46 odůvodnění) mohu souhlasit, nikoliv však s jejich aplikací na projednávaný případ (body 47 a násl. odůvodnění).

Úvaha soudu o nezákonnosti a neústavnosti postupu hlídky Policie České republiky, která vyzvala stěžovatele k prokázání totožnosti, se opírá o dva zásadní argumenty. Prvním argumentem je, že policie nedostatečně informovala stěžovatele o důvodech, proč byl vyzván k prokázání své totožnosti, proč byl legitimován. Druhým argumentem je, že se policie legitimováním stěžovatele snažila odradit jej od výkonu práva shromažďovacího.

Pokud se týká povinnosti policie odůvodnit svůj požadavek na to, aby občan prokázal svoji totožnost, lze v obecné rovině souhlasit s tím, že tato povinnost je dána, zejména tehdy, jestliže se legitimovaný občan na důvod legitimování dotáže. Jak má splnění takové povinnosti vypadat, jak podrobné vysvětlení má legitimující policista občanu podat, se však vymyká jednoduchému a použitelnému návodu.

Za problematickou tak považuji úvahu o rozsahu poučovací povinnosti, kterou má policista splnit současně s tím, když vyzve občana k prokázání totožnosti. Podle názoru Ústavního soudu „... z ústavního pořádku ... vyplývá také požadavek na odůvodnění postupu orgánu moci veřejné, kterým je do základního práva zasahováno. Odůvodnění musí být takové, aby ten, do jehož práv je zasahováno, mohl sám seznat přípustnost zásahu,“ (bod 43 odůvodnění). Nabízí se ale otázka, jaké důsledky z tohoto požadavku vyplývají? Jak má postupovat občan, který z policistova poučení přípustnost zásahu nesezná? Jak má v souladu s ústavním pořádkem jednat policista, jestliže po jeho poučení a odůvodnění zásahu

legitimovaný občan prohlásí, že přípustnost zásahu neshledal? Lze stavět kritéria poučovací povinnosti na subjektivním názoru občana, který má prokázat svoji totožnost?

(Jistěže by bylo ideální, kdyby byl Ústavní soud schopen obsah takového poučení jasně definovat, podobně jako Nejvyšší soud USA ve věci *Miranda v. Arizona*, nebo jak učinila směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/13/EU o právu na informace v trestním řízení. Takový ideál je zřejmě nedosažitelný, varianty důvodů a okolností, za kterých se prokázání totožnosti vyžaduje, jsou mnohé. Kromě toho postavení občana, po kterém je požadováno prokázání totožnosti, je ale nesrovnatelné s postavením podezřelého nebo obviněného, pouhé prokázání totožnosti je z tohoto pohledu zásahem do práva na ochranu soukromí s velmi omezeným významem. Ostatně svoji totožnost běžně prokazujeme i soukromým osobám při vstupu do veřejných a často i soukromých budov.)

Je tedy nutné posuzovat poučovací a informační povinnost policie vždy podle konkrétních okolností, za kterých je totožnost občanů zjišťována. Jiná bude požadovaná a proveditelná podrobnost takového poučení tehdy, jestliže na jinak opuštěném nádraží policejní hlídka zjišťuje totožnost jediného cestujícího, jiná, jestliže má zjistit totožnost několika desítek osob. Ústavní soud na tento aspekt věci rezignoval, neprovedl potřebná skutková zjištění a rozhodl arbitrárně. Nad rámec toho je třeba říci, že s největší pravděpodobností obě strany (policista i stěžovatel) dobře věděly, že důvodem zjištění totožnosti stěžovatele je jeho zamýšlená účast na akci Klimakemp 2018. Lze předpokládat, že tento důvod „visel ve vzduchu“, byť nebyl nikým vyjádřen *expressis verbis*.

Ponechávám stranou otázku, zda byla zamýšlená účast stěžovatele na akci Klimakemp 2018 ohrožením bezpečnosti osob a majetku, veřejného pořádku nebo směřovala k trestné činnosti, aby ospravedlnila postup policie. K odpovědi na takovou otázku Ústavnímu soudu též chyběla dostatečná skutková zjištění, informace o průběhu předchozího Klimakempu jsou k dispozici jen omezeně, o průběhu Klimakempu 2018 nebylo soudu známo nic. Z veřejně dostupných zdrojů si lze učinit představu o povaze celé akce jen z údajů, které zveřejnili sami organizátoři; program lze nalézt na stránkách *Limity jsme my*: <https://limityjsmemy.cz/klimakemp2018/program/>, průběh akce organizátoři propagačně dokumentovali a zveřejnili na Youtube: <https://youtu.be/AZupVCunexU>.

Z těchto zdrojů se však nabízí podezření, že nejméně bezpečnost osob byla ohrožena.

Nyní k druhému argumentu, tedy že se policie legitimováním stěžovatele snažila odradit jej od výkonu práva shromažďovacího. Kdo pamatuje operace VB a StB proti návštěvníkům Palachova hrobu ve Všetatech, ten na takový argument dobře slyší. Nicméně dnes nežijeme v 70. letech minulého století a je třeba zvážit a zjistit, zda Klimakemp 2018 byl výkonem práva shromažďovacího, a pokud ano, tak zda jím byl úplně nebo jen zčásti. Tato zjištění si Ústavní soud neopatřil, není zřejmé, zda byl Klimakemp 2018 oznámen nebo ne, pokud byl oznámen, tak kým. Ústavní soud se spokojil s úvahou, že ochrany požívají jak shromáždění oznámená, tak neoznámená.

Podle komentářové literatury (Wagnerová, E.; Šimíček, V.; Langášek, T.; Pospíšil, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012) „... můžeme odlišit tři typy shromáždění: (a) předem řádně oznámená, (b) spontánní a (c) zakázaná. Optimální je samozřejmě první zmíněný případ ... Ani v obou ostatních případech nicméně nelze dovodit automatickou možnost pro rozpuštění takto konaného shromáždění ...“.

Z dostupných informací se nepodává, že by se jednalo o shromáždění řádně oznámené, přinejmenším stěžovatel nic takového ve své stížnosti netvrdí. Nejednalo se ani o shromáždění spontánní, celá akce byla pečlivě předem připravena a dána veřejnosti na vědomí. Také se podle všeho nejednalo o shromáždění zakázané. Mám-li charakterizovat předmětnou akci, souhlasím s tím, jak ji popsal stěžovatel, tedy jako několikadenní společenskou akci spojenou s přednáškami a kulturním programem. Součástí této akce byl i předem připravený projev

občanské neposlušnosti, obsazení důlního prostoru a zabránění těžbě. Dále platí, že předpokladem výkonu práva shromažďovacího je, aby shromáždění probíhalo na místě veřejnosti přístupném. Otázku, zda těžební prostor dolu Bílina je veřejně přístupný, si Ústavní soud nepoložil.

Úvaha Ústavního soudu podle mého soudu měla být zaměřena na skutečný, nikoliv domnělý (předpokládaný) charakter akce. Nejednalo se o uplatnění práva shromažďovacího (to ani stěžovatel nikdy netvrdil), ale o projev občanské neposlušnosti. Ústavní soud měl tedy odpovědět na otázku, zda z hlediska základních lidských práv a svobod náleží aktům občanské neposlušnosti stejná ochrana jako právu shromažďovacímu; zda je přípustné, aby účastníci takového aktu byli odrazováni od své účasti zjištěním totožnosti.

Mojí poslední, ale nikoli nejméně závažnou, námitkou proti rozhodnutí je úvaha soudu o společensky přínosném charakteru akce. V bodě 49 odůvodnění Ústavní soud akcentuje, že cílem akce bylo též prosazení základního práva na příznivé životní prostředí. Soudím, že nelze požadovat od policisty, který vyzývá občana k prokázání totožnosti, aby zvažoval, jaké základní právo občan svou účastí na akci brání. Podotýkám, že názory na význam toho kterého základního práva se mohou lišit, pro mnohé je kupříkladu právo lidského života na ochranu již před narozením (čl. 6 odst. 1 věta druhá Listiny) či právo bránit život svůj či jiného i se zbraní (čl. 6 odst. 4 věta druhá Listiny) významnější než právo na příznivé životní prostředí. Jestliže Ústavní soud stanoví mantinely postupu policie při dohledu na akce, při kterých dochází k projevům občanské neposlušnosti, musí tyto mantinely platit pro všechny obdobné akce bez ohledu na to, kterých základních lidských práv zaručených ústavním pořádkem se tyto akce dovolávají.

Č. 177**Spravedlivá odměna za práci v souvislosti s požadavkem zaměstnavatele
být k dispozici v době přestávky
(sp. zn. II. ÚS 1854/20 ze dne 18. října 2021)**

Z práva na spravedlivou odměnu za práci garantovaného v čl. 28 Listiny plyne právo každého zaměstnance na to, aby byl přiměřeně odměněn za dobu, během níž vykonává pro zaměstnavatele práci nebo je zaměstnavateli k dispozici, připraven okamžitě zasáhnout na místě zaměstnavatelem určeném. Neplacenou dobou odpočinku může být naopak pouze taková doba, se kterou může zaměstnanec nakládat dle své volné úvahy, tedy věnovat se oddechu a nebýt během této doby zaměstnavateli k dispozici.

Porušením čl. 36 odst. 1 Listiny není samotné nepoložení předběžné otázky dovolacím soudem, nýbrž svévolný postup dovolacího soudu v rozporu s ustáleným výkladem dané otázky Soudním dvorem, aniž by dovolací soud zahájil řízení o předběžné otázce.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Ludvíka Davida, soudkyně zpravodajky Kateřiny Šimáčkové a soudce Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatele Petra Smékala, zastoupeného JUDr. Dominikem Brůhou, Ph.D., advokátem, se sídlem Koněvova 54/1107, Praha 3, proti rozsudku Nejvyššího soudu č. j. 21 Cdo 3521/2019-293 ze dne 24. 3. 2020 a proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě č. j. 16 Co 30/2019-268 ze dne 20. 6. 2019, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Ostravě jako účastníků řízení a Letiště Ostrava, a. s., se sídlem Mošnov 401, zastoupeného Mgr. Radimem Struminským, advokátem, se sídlem Svornosti 86/2, Havířov, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Rozsudkem Nejvyššího soudu č. j. 21 Cdo 3521/2019-293 ze dne 24. 3. 2020 a rozsudkem Krajského soudu v Ostravě č. j. 16 Co 30/2019-268 ze dne 20. 6. 2019 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivou odměnu za práci dle čl. 28 Listiny základních práv a svobod ve spojení s právem na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění**I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení**

1. Stěžovatel pracoval u vedlejšího účastníka v pracovním poměru od 1. 4. 1997 do 31. 1. 2007 jako hasič a od 1. 2. 2007 do 31. 12. 2016 jako hasič-strojník. Na výkon jeho práce se vztahoval mimo jiné předpis Ministerstva dopravy, Úřadu pro civilní letectví č. L14, který po celou dobu fyzické přítomnosti stěžovatele na pracovišti závazně určoval limit akceschopnosti a povinného zásahu nejpozději do 3 minut na nejvzdálenějším místě letiště.

Podstatou pracovní činnosti stěžovatele tak byla mimo jiné i neustálá připravenost k zásahu, která trvala i během přestávek na jídlo a oddech.

2. Pracovní poměr stěžovatele u vedlejšího účastníka skončil dne 31. 12. 2016 z důvodu výpovědi ze strany stěžovatele. Stěžovatel následně vyzval vedlejšího účastníka k proplacení nečerpaných přestávek v práci za období od 1. 2. 2014 do 31. 12. 2016, to však vedlejší účastník odmítl. Spor mezi stěžovatelem a vedlejším účastníkem spočíval v právní povaze přestávek v práci na jídlo a oddech ve smyslu § 88 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákoník práce“), konkrétně v otázce, zda se doba těchto přestávek započítává či nezapočítává do pracovní doby, tedy zda za dobu těchto přestávek náleží stěžovateli jakožto zaměstnanci odměna, či nikoli.

3. Stěžovatel se obrátil na Okresní soud v Novém Jičíně, který jeho žalobu zamítl (rozsudek ze dne 12. 12. 2017 č. j. 13 C 99/2017-199). K odvolání stěžovatele Krajský soud v Ostravě zrušil uvedený rozsudek okresního soudu se závazným právním názorem, že pokud musí zaměstnanci jíst, aniž mohou práci přerušit a nerušeně čerpat přestávku v práci, jde u nich v této době o výkon práce a celá směna se jim započítá jako odpracovaná doba, za kterou mají nárok na mzdu nebo plat (usnesení ze dne 10. 4. 2018 č. j. 16 Co 25/2018-230).

4. Po uvedeném rozhodnutí krajského soudu rozhodoval v obdobné věci pracovněprávní senát Nejvyššího soudu (rozsudek ze dne 12. 6. 2018 č. j. 21 Cdo 6013/2017-448). Ten v případě hasiče Dopravního podniku hl. m. Prahy, akciové společnosti, ve skutkově shodné věci dospěl k závěru, že charakter práce hasiče umožňuje, aby denní řád zaměstnavatele mimo jiné stanovil přesný čas, kdy mají zaměstnanci čerpat přestávky na jídlo a oddech, aniž by tím byl jakkoli dotčen výkon služby. Nejvyšší soud tedy hasiči ve skutkově stejných okolnostech nárok nepřiznal.

5. Jelikož Nejvyšší soud rozhodoval ve skutkově totožné věci, Okresní soud v Novém Jičíně považoval za účelné reagovat na dané rozhodnutí Nejvyššího soudu mezitímním rozsudkem, aby v případě odvolání postavil odvolací soud najisto, zda bude či nebude po rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. 6. 2018 revokovat své závěry vyslovené v usnesení ze dne 10. 4. 2018. Okresní soud v mezitímním rozsudku uvedl, že nárok stěžovatele je co do právního základu zcela opodstatněn (rozsudek ze dne 15. 1. 2019 č. j. 13 C 99/2017-244).

6. Krajský soud v Ostravě však k odvolání vedlejšího účastníka změnil rozhodnutí okresního soudu tak, že žalobu zamítl. V odůvodnění uvedl, že při respektování role Nejvyššího soudu jako vrcholného soudního orgánu zajišťujícího jednotu a zákonnost rozhodování změnil svůj právní názor vyslovený v předcházejícím usnesení ze dne 10. 4. 2018 (rozsudek ze dne 20. 6. 2019 č. j. 16 Co 30/2019-268).

7. K dovolání stěžovatele se věcí zabýval Nejvyšší soud (rozsudek ze dne 24. 3. 2020 č. j. 21 Cdo 3521/2019-293). Dovolání stěžovatele označil za přípustné, neboť dovolací soud ve své rozhodovací činnosti dosud nevyřešil ve všech souvislostech otázku, za jakých podmínek se zaměstnancům poskytuje přestávka v práci na jídlo a oddech nebo přiměřená doba na oddech a jídlo. Zdůraznil, že tyto dva pojmy nelze ztotožňovat, neboť během přestávky v práci dochází k suspenzi pracovního závazku a přerušení výkonu práce za účelem odpočinku, zatímco během přiměřené doby na oddech a jídlo se provoz práce nepřerušuje a jedná se o pracovní dobu, za kterou zaměstnanci náleží mzda.

8. Ve vztahu k pracovní činnosti hasiče vykonávané stěžovatelem došel Nejvyšší soud k závěru, že nejde o práci, která nemůže být přerušena, neboť stěžovateli nic nebránilo v tom, aby čerpal přestávky na jídlo a oddech, aniž by tím byl jakkoli dotčen výkon jeho pracovních povinností. Samotné „držení pohotovosti na pracovišti“ dle Nejvyššího soudu není nepřetržitě probíhajícím technologickým nebo pracovním procesem vyžadujícím průběžnou kontrolu nebo jinou aktivitu zaměstnance. Sice není možné vyloučit, že by mohlo i během přestávky dojít k nepředpokládanému výkonu práce (tedy k zásahu hasiče v případě požáru), takovýto případný zásah je však ze své podstaty nahodilou skutečností, která postrádá povahu soustavnosti.

9. Co se týče unijního rozměru projednávané věci, Nejvyšší soud sice souhlasil se stěžovatelem v tom, že ustanovení § 88 odst. 1 zákoníku práce zapracovává předpisy Evropské unie (dále též jen „EU“) – mimo jiné i směrnici Evropského parlamentu a Rady 2003/88/ES ze dne 4. listopadu 2003 o některých aspektech úpravy pracovní doby; dále jen „směrnice 2003/88/ES“ – a že proto musí být při jeho výkladu respektovány i rozsudky Soudního dvora, které tuto právní normu vykládají. Dle Nejvyššího soudu však závěry Soudního dvora v rozsudku ve věci C-518/15 Matzak nelze na projednávanou věc vztáhnout, neboť citovaný případ se zabýval otázkou doby pracovní pohotovosti, kterou pracovník tráví doma s povinností reagovat na povolání svým zaměstnavatelem do 8 minut, zatímco projednávaná věc se týká otázky čerpání přestávek v práci na jídlo a oddech na pracovišti, resp. otázky posouzení prací, které nemohou být přerušeny.

II. Argumentace účastníků

10. Stěžovatel napadá ústavní stížností rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2020 č. j. 21 Cdo 3521/2019-293 a rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 20. 6. 2019 č. j. 16 Co 30/2019-268, neboť má za to, že těmito rozhodnutími bylo porušeno jeho právo na spravedlivou odměnu za práci a právo na spravedlivý proces podle čl. 28 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

11. Stěžovatel namítá, že odvolací soud i dovolací soud provedly výklad právních norem v rozporu s obecnými výkladovými pravidly a také s precedenční českou i evropskou judikaturou. Obecné soudy dle stěžovatele vyložily ustanovení § 88 zákoníku práce v rozporu se smyslem a účelem právní úpravy přestávek v práci, které jsou – na rozdíl od přiměřené doby na jídlo a oddech – neplacenými dobami odpočinku, s nimiž může zaměstnanec nakládat dle své volné úvahy. Během přestávky v práci se zaměstnanec může věnovat v zásadě jakékoli formě oddechu, například vyřizování soukromých telefonických hovorů či e-mailů, sportování atd. Stěžovatel jako hasič však nikdy neměl možnost čerpat skutečnou přestávku v práci, neboť po celou dobu přítomnosti na pracovišti musel stále konat práci či držet pracovní pohotovost.

12. Dle stěžovatele tedy formálně vykazované „kvazi přestávky“ měly charakter přiměřené doby na jídlo a oddech ve smyslu § 88 odst. 1 věty druhé zákoníku práce, nikoli přestávek v práci ve smyslu § 88 odst. 1 věty první zákoníku práce. Pokud vedlejší účastník jakožto zaměstnavatel vyžadoval od stěžovatele běžný výkon jeho pracovních povinností i v době „kvazi přestávek“ a zároveň mu za tyto časové úseky nevyplatil mzdu, je třeba toto považovat za rozpor s právem stěžovatele na spravedlivou odměnu za práci zaručeným v čl. 28 Listiny.

13. Nejvyššímu soudu dále stěžovatel vytýká, že v napadeném rozhodnutí takřka doslovně přepisuje právní závěry vyslovené v dřívější věci (rozsudek ze dne 12. 6. 2018 č. j. 21 Cdo 6013/2017-448), aniž by se vypořádal se skutkovými odlišnostmi, a tedy i odlišným právním posouzením případu stěžovatele. Vysvětlení těchto odlišností bylo přitom obsahem podstatné části stěžovatelova dovolání. Stěžovatel rovněž označuje za nepřiléhavý argument Nejvyššího soudu, že rozsudek Soudního dvora ve věci C-518/15 Matzak nelze na stěžovatelovu situaci vztáhnout. Dle stěžovatele zmíněné evropské rozhodnutí řeší právě (a především) otázku toho, co je třeba považovat za pracovní dobu s právem na odměnu za závislou práci ve smyslu směrnice 2003/88/ES. Jestliže Soudní dvůr dovodil, že z hlediska unijního práva je pracovní dobou to, když je belgický hasič na pracovní pohotovosti doma a je povinen zasáhnout do 8 minut, pak tím spíše musí být za pracovní dobu považovány „kvazi přestávky“ stěžovatele, který navíc nemohl být doma a nemohl se v žádné části směny ani přestávky věnovat oddechu v pravém slova smyslu, nýbrž musel být stále připraven zasáhnout i na nejvzdálenějším místě letiště do 3 minut. Stěžovatel argumentuje, že směrnice 2003/88/ES je stejně závazná pro Belgii a pro Českou republiku, a proto by bylo v rozporu s principy obecné spravedlnosti interpretovat zmiňovaný rozsudek Soudního dvora tak, že belgický hasič může

být na pracovní pohotovosti doma a jeho pobyt bude právně kvalifikován (a také zaplacen) jako pracovní doba, zatímco český hasič musí být fyzicky přítomen na pracovišti a musí reagovat na povinnost zásahu nikoli do 8 minut, ale dokonce jen do 3 minut, a přesto se v jeho případě o zaplacenou pracovní dobu nejedná. Takový právní závěr, aprobevovaný v napadeném rozhodnutí Nejvyššího soudu, je dle názoru stěžovatele nepřijatelný pro rozpor s právem na spravedlivou odměnu za práci a právem na spravedlivý proces, neboť popírá elementární principy zásluhovosti mzdy jako plnění poskytovaného za práci.

14. Stěžovatel dále poukazuje na kontrast mezi judikaturou Nejvyššího soudu týkající se § 88 zákoníku práce a judikaturou Nejvyššího správního soudu týkající se § 60 odst. 3 zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ačkoli právní úprava, kterou oba nejvyšší soudy aplikují, má totožnou formulaci, stejný smysl a účel, a navíc dotčené osoby, na něž oba zákony dopadají (hasiči a záchranáři jako zaměstnanci na straně jedné; příslušníci bezpečnostních sborů, např. policisté, na straně druhé) jsou součástí integrovaného záchranného systému, který funguje společně, doplňuje se a často řeší stejné situace. Stěžovatel nevidí žádný legitimní důvod pro to, aby byla zcela shodná situace interpretována odlišně jen proto, že je úprava přestávek v práci versus přiměřené doby na jídlo a oddech obsažena ve dvou zákonech, které spadají pod jinou soudní soustavu.

15. Stěžovatel v ústavní stížnosti také uvádí, že výklad § 88 zákoníku práce předestřený Nejvyšším soudem popírá základní principy organizace práce na letištích a rezignuje na zajištění bezpečnosti letového provozu. Pokud by skutečně šlo o neplacenou přestávku v práci a pracovněprávní vztah by měl být během přestávek suspendován, jak předestírá Nejvyšší soud, pak by měli zaměstnanci právo odmítnout výkon práce v době odpočinku. Důsledkem by bylo, že pokud by všichni zaměstnanci-hasiči skutečně čerpali přestávky během stanoveného denního řádu, tak by všichni shodně měli přestávku např. od 11:30 do 12:00 a po dobu čerpání přestávek by byla celá akceschopnost hasičské služby na letišti zcela paralyzována, neboť by reálně po uvedenou dobu nemohlo na letišti přistávat ani vzlétat žádné letadlo. Taková praxe je v podmínkách leteckého provozu neudržitelná.

16. Stěžovatel v závěru ústavní stížnosti obecným soudům vytýká, že se v napadených rozhodnutích dostatečně nezabývaly individuálním hodnocením konkrétních podmínek pracoviště, čímž porušily právo stěžovatele na spravedlivý proces. Pro právní posouzení případu byla nutná aplikace práva EU, kterou dovolací soud neprovedl a judikaturu Soudního dvora nerespektoval, resp. nevyužil možnosti položit Soudnímu dvoru předběžnou otázku. Tím se dle stěžovatele dopustil porušení práva na zákonného soudce v rozporu s čl. 38 odst. 1 Listiny, neboť zcela opomenul položit si otázku, zda by měl vznést předběžnou otázku k Soudnímu dvoru, a její nepoložení řádně neodůvodnil.

17. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil Krajský soud v Ostravě, Nejvyšší soud a vedlejší účastník. Ústavní soud všechny účastníky vyzval, aby se zaměřili na právní analýzu obsaženou ve stanovisku generálního advokáta Pitruzzely ze dne 13. 2. 2020 ve věci C-107/19 XR proti Dopravnímu podniku hl. m. Prahy. Toto stanovisko bylo vydáno v řízení probíhajícím před Soudním dvorem o předběžné otázce Obvodního soudu pro Prahu 9 ve skutkově obdobné věci hasiče Dopravního podniku hl. m. Prahy, v níž byl vydán i výše zmiňovaný rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 6. 2018 č. j. 21 Cdo 6013/2017-448.

18. Krajský soud v Ostravě ve svém vyjádření uvedl, že svůj názor na problematiku přestávek v práci na jídlo a oddech vyjádřil již ve svém usnesení ze dne 10. 4. 2018, jímž stěžovateli původně vyhověl. Tam vyslovený názor korespondoval i s právním názorem Nejvyššího správního soudu (např. rozsudek sp. zn. 8 As 257/2018). Nicméně při respektování role Nejvyššího soudu jako vrcholného soudního orgánu sjednocujícího judikaturu změnil krajský soud svůj právní názor, a to s ohledem na právní názor vyslovený v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 12. 6. 2018 č. j. 21 Cdo 6013/2017-448, který se týkal po skutkové

a právní stránce totožné věci hasiče Dopravního podniku hl. m. Prahy. Ke stanovisku generálního advokáta vydanému později v téže věci se krajský soud nevyjádřil.

19. Nejvyšší soud ve svém vyjádření označil ústavní stížnost za pouhou polemiku na úrovni podústavního práva. Zopakoval argumenty uvedené již v odůvodnění napadeného rozhodnutí a o „nepředvídané“ nutnosti přerušit přestávku uvedl, že ta může nastat nejen u stěžovatele, nýbrž u všech zaměstnanců, například v podobě plnění povinnosti zakročit ve smyslu ustanovení § 249 odst. 2 zákoníku práce. Dále dovolací soud opět zdůraznil, že stěžovatel fakticky během obědové přestávky nikdy nebyl povolán k výkonu práce. K argumentu stěžovatele rozsudkem Soudního dvora ve věci C-518/15 Matzak dovolací soud uvedl, že hrozba nepředvídané nutnosti přerušit přestávku v případě stěžovatele představuje s ohledem na krátkou dobu trvání přestávky nižší míru omezení a menší zásah než v případě belgického hasiče, nikoli naopak. V tomto kontextu Nejvyšší soud citoval i stanovisko generálního advokáta ve věci C-107/19 XR proti Dopravnímu podniku hl. m. Prahy, k právním závěrům tohoto stanoviska a jejich relevanci pro případ stěžovatele se však nijak nevyjádřil.

20. Nejvyšší soud uvedl, že i pokud by byla přestávka ve věci stěžovatele posouzena jako pracovní doba, nevedlo by to k vyhovění stěžovatelově žalobě na peněžitě plnění, nýbrž by to znamenalo, že by mělo dojít k nápravě ze strany zaměstnavatele tak, aby měli zaměstnanci čas na odpočinek. K položení předběžné otázky Nejvyšší soud neshledal potřebu, neboť řešení věci záviselo na výkladu pojmu „práce, které nemohou být přerušeny“, což je pojem vnitrostátního práva. Nejvyšší soud se rovněž vymezil proti argumentu stěžovatele ohledně rozporu judikatury Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu: služební poměr příslušníků bezpečnostních sborů se od pracovního poměru jakožto institutu soukromého práva liší svou veřejnoprávní povahou. V případě služebního poměru navíc potřeba přerušit přestávku „běžně nastává“. Nejvyšší soud proto vyjádřil svůj nesouhlas s názorem stěžovatele, že došlo k zásahu do jeho základních práv mimo jiné podle čl. 28 a čl. 36 odst. 1 Listiny, a navrhl Ústavnímu soudu, aby ústavní stížnost odmítl jako zjevně neopodstatněnou.

21. Vedlejší účastník označil napadený rozsudek dovolacího soudu za rozhodnutí zcela správné, zákonné a logicky zdůvodněné a rozsudek odvolacího soudu rovněž za správný a souladný s judikaturou dovolacího soudu. Zdůraznil, že se nikdy nestalo, že by byl stěžovatel během přestávky v práci odvolán k jakémukoli hasičskému zásahu. Stěžovatel během každé směny čerpal dvě přestávky v práci a zaměstnavatel vytvořil komfortní systém zavážení jídla na pracoviště tak, aby měl stěžovatel dostatek času si odpočinout a občerstvit se. Stěžovateli nikdo nezakázal během přestávky v práci opustit areál letiště, avšak vzhledem k umístění letiště žádný z hasičů této možnosti nevyužíval, neboť by se reálně mimo letiště ani najíst nestihl. Vedlejší účastník dále uvedl, že měl organizačně zajištěnou možnost vystřídat stěžovatele jiným zaměstnancem se stejnou kvalifikací. Pokud tedy Nejvyšší soud dovodil, že v případě práce hasiče nejde o nepřetržitě probíhající technologický proces, který by vyžadoval průběžnou kontrolu a aktivitu zaměstnanců, tento závěr zcela přesně vystihuje pozici stěžovatele. Dle vedlejšího účastníka nelze v žádném případě tvrdit, že by stěžovatel někdy během přestávek v práci pracoval; pokud totiž stěžovatel na letišti nerušeně odpočíval, občerstvoval se nebo se stravoval, z pohledu vedlejšího účastníka o práci nešlo.

22. Ve vztahu k unijnímu právu vedlejší účastník uvedl, že směrnice 2003/88/ES se týká pouze některých aspektů úpravy pracovní doby, v zásadě se tedy na odměnu pracovníků nepoužije. K probíhajícímu řízení před Soudním dvorem ve věci C-107/19 XR proti Dopravnímu podniku hl. m. Prahy vedlejší účastník uvedl, že v české soudní praxi existovala lety zavedená zásada, že obecné soudy respektovaly judikaturu dovolacího soudu, sledovaly její vývoj a podle ní v převážné většině rozhodovaly. Pokud nyní Obvodní soud pro Prahu 9 snad hodlá polemizovat dokonce s právním názorem dovolacího soudu vysloveným v rámci zrušovacího rozhodnutí v dané konkrétní věci, kterou má nyní Obvodní soud pro Prahu 9 – vázán samozřejmě právním názorem Nejvyššího soudu – znovu rozhodnout, pak

vedlejší účastník sleduje tento přístup se skutečným zneklidněním, a to nikoli pouze ve vazbě na tuto konkrétní věc, ale obecně. Dochází totiž k relativizování zavedených a respektovaných procesních zásad, což dle vedlejšího účastníka není správně.

23. Ústavní soud následně zaslal vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení k replice stěžovateli. Stěžovatel v replice zdůraznil důležitost probíhajícího řízení před Soudním dvorem ve věci C-107/19 XR proti Dopravnímu podniku hl. m. Prahy, neboť se týká obdobného skutkového případu pracovní doby hasiče a práva na přestávky v práci, a upozornil i na další podobné případy, které byly nedávno rozhodnuty velkým senátem Soudního dvora (C-580/19 a C-344/19). Stěžovatel je přesvědčen, že Nejvyšší soud v době vydání napadeného rozhodnutí ze dne 24. 3. 2020 nerespektoval závěry probíhajícího řízení o předběžné otázce ve věci C-107/19, byť již tehdy bylo známo stanovisko generálního advokáta Pitruzzely ze dne 13. 2. 2020. Stěžovatel z citovaných rozhodnutí Soudního dvora dovozuje, že určujícím faktorem při kvalifikaci dob pracovní pohotovosti, a to i v rámci přestávek na jídlo a oddech, je intenzita omezení vyplývajících z podřízení pracovníka pokynům zaměstnavatele, zejména pak reakční doba, v níž zaměstnanec musí být schopen reagovat na zavolání, resp. na povolání k výkonu práce. Reakční doba na zavolání je určujícím faktorem, neboť bezprostředně a zásadním způsobem ovlivňuje možnost zaměstnance reálně odpočívat. Reakční doba na zavolání v délce pouhých 3 minut, jak je tomu ve stěžovatelově případě, neumožňuje žádné plánování ani žádné skutečné čerpání vlastní doby odpočinku zaměstnancem. Ve zbytku repliky stěžovatel ještě zopakoval některé své argumenty již uvedené v ústavní stížnosti.

24. Poté, co Soudní dvůr vydal dne 9. 9. 2021 rozsudek ve věci C-107/19 XR proti Dopravnímu podniku hl. m. Prahy, doplnil stěžovatel svou repliku o stručné vyjádření věnované tomuto rozsudku. Zdůraznil, že právní závěry Soudního dvora mají zásadní dopad na pozici stěžovatele. Soudní dvůr judikoval, že pokud zaměstnanec nemůže během přestávky nakládat volně se svým časem a věnovat se vlastním zájmům, musí být doba takové přestávky považována za pracovní dobu ve smyslu unijního práva.

III. Hodnocení Ústavního soudu

25. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 *a contrario* zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“), byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

26. Hlavním předmětem sporu mezi stěžovatelem a vedlejším účastníkem je povaha práce, kterou stěžovatel pro vedlejšího účastníka vykonával, resp. povaha pracovních povinností stěžovatele v době rozvrhovaných přestávek. Dle vedlejšího účastníka čerpal stěžovatel během každé směny dvě třicetiminutové přestávky na jídlo a oddech ve smyslu § 88 odst. 1 věty první zákoníku práce. Tyto přestávky vedlejší účastník nepovažoval za součást pracovní doby, a proto za tuto dobu nevyplácel stěžovateli žádnou odměnu. Stěžovatel naopak považuje tyto přestávky za součást pracovní doby, neboť šlo pouze o přiměřenou dobu na oddech a jídlo ve smyslu § 88 odst. 1 věty druhé zákoníku práce, protože během této doby musel zůstat na pracovišti a být připraven plnit pokyny zaměstnavatele, konkrétně zasáhnout v případě potřeby nejpozději do 3 minut na nejvzdálenějším místě letiště. Pokud mu za tuto dobu nebyla vyplácena odměna za práci, považuje to stěžovatel za porušení svých práv plynoucích z čl. 28 Listiny. Spor se tedy nevede o výši odměny za práci, nýbrž o určení toho, zda v daných okolnostech vůbec šlo o výkon práce, za kterou by stěžovateli měla náležet odměna.

27. Po prostudování vyžádaného spisového materiálu a posouzení právního stavu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná. Ústavní soud posoudil situaci stěžovatele ve čtyřech vzájemně souvisejících krocích. Za prvé, pokud stěžovatel pro svého zaměstnavatele vykonával závislou práci, pak mu za ni náleží spravedlivá odměna. Jde o minimální standard,

který plyne přímo z čl. 28 Listiny. Pokud by tedy stěžovatel nedostával žádnou odměnu za práci, kterou by pro zaměstnavatele v pracovní době odvedl, byla by taková situace protiústavní *per se*. Za druhé, to, zda stěžovatelovo „držení pohotovosti“ během přestávek je či není pracovní dobou, vyplývá z podústavní právní úpravy, konkrétně z ustanovení zákoníku práce. Za třetí, tato podústavní právní úprava má svůj původ v unijním právu, proto je pro její správnou interpretaci a aplikaci relevantní judikatura Soudního dvora. Za čtvrté, pokud by se chtěl Nejvyšší soud odchýlit od rozhodovací praxe Soudního dvora, byl by dle unijního práva i dle ustálené judikatury Ústavního soudu povinen položit Soudnímu dvoru předběžnou otázku.

A. Právo na spravedlivou odměnu za práci a na uspokojivé pracovní podmínky

28. Ustanovení čl. 28 Listiny garantuje zaměstnancům právo na spravedlivou odměnu za práci a na uspokojivé pracovní podmínky. Dle Ústavního soudu je podstatou práva na spravedlivou odměnu za práci podle čl. 28 Listiny princip, že za výkon závislé práce v jakékoliv formě pracovněprávního vztahu náleží zaměstnancům odměna [viz nález sp. zn. Pl. ÚS 1/12 ze dne 27. 11. 2012 (N 195/67 SbNU 333; 437/2012 Sb.), bod 267; srov. též nález sp. zn. Pl. ÚS 20/15 ze dne 19. 7. 2016 (N 127/82 SbNU 61), bod 86].

29. Podle ustálené judikatury se základní práva neuplatňují pouze vůči státu, ale působí rovněž zprostředkovaně skrze jednotlivé normy podústavního práva tak, že „prozařují“ podústavním právem [nález sp. zn. I. ÚS 615/17 ze dne 10. 8. 2017 (N 148/86 SbNU 485), bod 55; nález sp. zn. I. ÚS 185/04 ze dne 14. 7. 2004 (N 94/34 SbNU 19); nález sp. zn. Pl. ÚS 20/15 ze dne 19. 7. 2016 (N 127/82 SbNU 61)]. Základní práva chráněná čl. 28 Listiny jsou na úrovni podústavního práva výslovně zakotvena v ustanovení § 1a zákoníku práce, zároveň jsou reflektována i v dalších ustanoveních zákoníku práce a jiných právních předpisů v oblasti pracovního práva. Soudy jsou přitom povinny toto prozařování pečlivě vážit a brát v potaz tak, aby při výkladu či aplikaci norem podústavního práva zároveň chránily základní práva, jak je stanoveno v čl. 4 Ústavy [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 83/06 ze dne 12. 3. 2008 (N 55/48 SbNU 629; 116/2008 Sb.), bod 183].

30. Právo na spravedlivou odměnu za práci a na uspokojivé pracovní podmínky se systematicky řadí mezi hospodářská, sociální a kulturní práva. Jejich pojmovým znakem je skutečnost, že nemají bezpodmínečnou povahu a je možné se jich domáhat pouze v mezích zákonů, jak stanoví čl. 41 odst. 1 Listiny. Ústavní pořádek tak zákonodárci poskytuje široký prostor pro uvážení, jakým způsobem tato práva na zákonné úrovni provede [nález sp. zn. Pl. ÚS 24/19 ze dne 24. 11. 2020 (N 214/103 SbNU 203; 7/2021 Sb.), bod 34; nález sp. zn. Pl. ÚS 1/12 ze dne 27. 11. 2012 (N 195/67 SbNU 333; 437/2012 Sb.), bod 267], nikoliv však prostor neomezený. Zákonodárce totiž musí respektovat čl. 4 odst. 4 Listiny, podle kterého při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu. Významným limitem zákonodárcova prostoru pro uvážení jsou též mezinárodní závazky, včetně práva Evropské unie, které řadu otázek pracovního práva harmonizuje.

31. Listina sice nijak nespecifikuje, co lze považovat za spravedlivou odměnu za práci, avšak podústavní úprava tento pojem nesmí vyprázdnit, popřít či anulovat. Podobně jako v případě práva na vzdělání či práva občanů na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci, minimální rozsah práva na spravedlivou odměnu za práci plyne přímo z textu Listiny. Když byla krátce po vzniku samostatné České republiky předmětem ústavního přezkumu zákonná úprava, podle níž měli občané právo na bezplatné základní a středoškolské vzdělání, „nestanoví-li zákon jinak“, rozhodl Ústavní soud s odkazem na jednoznačné znění čl. 33 odst. 2 Listiny tak, že slova „nestanoví-li zákon jinak“ jsou v rozporu s právem na vzdělání. I když se lze práva na bezplatné vzdělání domáhat pouze v mezích zákonů, které ustanovení čl. 33 odst. 2 provádějí, slovy Ústavního soudu „lze sotva mít za to, že s šetřením mezí základních práv a svobod by ještě byla slučitelná zákonnou výjimkou zpochybněná nepodmíněnost práva na bezplatné základní a středoškolské vzdělání“ [nález

sp. zn. Pl. ÚS 35/93 ze dne 15. 2. 1994 (N 7/1 SbNU 51; 49/1994 Sb.)). Podobně rozhodl Ústavní soud i v případě přezkumu ústavnosti zákonné úpravy tzv. karenční lhůty. V odůvodnění nálezu Ústavní soud uvedl, že „zrušení poskytování nemocenského za prvé tři dny pracovní neschopnosti je v rozporu s ustanovením čl. 30 odst. 1 Listiny, konkrétně s právem na přiměřené hmotné zabezpečení při nezpůsobilosti k práci“ [nález sp. zn. Pl. ÚS 2/08 ze dne 23. 4. 2008 (N 73/49 SbNU 85; 166/2008 Sb.), bod 63].

32. Stejně tak v případě práva na spravedlivou odměnu za práci plynou jeho základní garance přímo z textu Listiny. Již ze samotného textu čl. 28 Listiny lze tedy dovodit, že pokud zaměstnanec vykonává pro svého zaměstnavatele závislou práci, pak mu za ni náleží spravedlivá odměna. Podrobnosti stanoví zákon, avšak neobdržel-li by zaměstnanec žádnou odměnu za práci, kterou by pro zaměstnavatele v pracovní době odvedl, byla by taková situace protiústavní.

B. Pracovní doba versus doba odpočinku dle podústavního práva

33. Dle ustanovení § 88 odst. 1 zákoníku práce je zaměstnavatel povinen poskytnout zaměstnanci nejdéle po 6 hodinách nepřetržité práce přestávku v práci na jídlo a oddech v trvání nejméně 30 minut. Jde-li o práce, které nemohou být přerušeny, musí být zaměstnanci i bez přerušení provozu nebo práce zajištěna přiměřená doba na oddech a jídlo; tato doba se však – na rozdíl od přestávky v práci – započítává do pracovní doby. Ustanovení § 88 odst. 1 zákoníku práce implementuje do českého právního řádu čl. 4 směrnice 2003/88/ES, podle nějž mají členské státy přijmout nezbytná opatření, aby měl při pracovní době delší než šest hodin každý zaměstnanec nárok na přestávku na odpočinek.

34. Podle směrnice 2003/88/ES je třeba ve všech případech vymezit, zda je posuzovaný čas pracovní dobou nebo dobou odpočinku; třetí možnost unijní právo nepřipouští. Pracovní dobou se dle čl. 2 odst. 1 směrnice rozumí jakákoli doba, během níž pracovník pracuje, je k dispozici zaměstnavateli a vykonává svou činnost nebo povinnosti v souladu s vnitrostátními právními předpisy nebo zvyklostmi. Doba odpočinku je v čl. 2 odst. 2 směrnice definována jako každá doba, která není pracovní dobou. To samozřejmě nevylučuje, že doba pohotovosti, která je součástí pracovní doby, může být odměňována dle jiných zásad než doba běžného výkonu práce.

35. Zákoník práce definuje pracovní dobu v § 78 odst. 1 písm. a) jako dobu, v níž je zaměstnanec povinen vykonávat pro zaměstnavatele práci, a dobu, v níž je zaměstnanec na pracovišti připraven k výkonu práce podle pokynů zaměstnavatele. Na rozdíl od směrnice 2003/88/ES obsahuje zákoník práce i pojem pracovní pohotovosti, kterou v § 78 odst. 1 písm. h) definuje jako dobu, v níž je zaměstnanec připraven k případnému výkonu práce podle pracovní smlouvy, která musí být v případě naléhavé potřeby vykonána nad rámec jeho rozvrhu pracovních směn; pracovní pohotovost však může být jen na jiném místě dohodnutém se zaměstnancem, odlišném od pracoviště zaměstnavatele.

36. To, zda byly přestávky čerpané stěžovatelem neplacenými přestávkami dle první věty § 88 odst. 1 zákoníku práce, nebo placenou přiměřenou dobou na oddech a jídlo dle druhé věty § 88 odst. 1 zákoníku práce, závisí na tom, zda stěžovatel ve svém zaměstnání vykonával „práce, které nemohou být přerušeny“.

37. Nejvyšší soud v odůvodnění napadeného rozhodnutí uvedl, že „držení pohotovosti na pracovišti“ nemá charakter práce, kterou nelze přerušit, neboť ani případný zásah hasičů není svou povahou soustavnou prací. S tímto argumentem však nelze souhlasit. To, zda práci stěžovatele lze, či nelze během přestávky na jídlo přerušit, není dáno charakterem případného zásahu, nýbrž charakterem pracovní povinnosti (pohotovosti) uložené stěžovateli. Měl-li stěžovatel povinnost být připraven zasáhnout nejpozději do tří minut, a to i během plánované přestávky na jídlo a oddech, pak vykonával práci, která ze své povahy (být ve střehu, být připraven) nemohla být přerušena. *A contrario*, pokud by přestávka na jídlo a oddech byla

skutečně dobou odpočinku, za kterou stěžovateli nenáležela odměna, pak by si během této doby mohl odpočinout i od povinnosti být zaměstnavateli k dispozici, což pojmově vylučuje povinnost pohotovosti.

38. Pro posouzení nároku stěžovatele je zcela irelevantní, zda během přestávek došlo, či nedošlo k potřebě zásahu, tedy zda byl stěžovatel někdy během přestávky „odvolán“ k hasičskému zásahu, nebo zda k potřebě zásahu nikdy nedošlo. Doba, po kterou je zaměstnanec připraven zasáhnout, je pracovní dobou bez ohledu na to, zda k zásahu dojde, či nikoli. Pracovník ostrahy objektu přece dostane zapláceno i za směny, kdy se nikdo nepokusil do objektu vloupat, a plavčík má nárok na mzdu i za dny, kdy se v bazénu nikdo netopil. Práce hasiče rovněž spočívá z velké části v tom, že je hasič ve střehu, tedy připraven zasáhnout, pokud si to situace bude vyžadovat. Práci, která si v těchto případech zaslouhuje podle čl. 28 Listiny spravedlivou odměnu, je pouhá připravenost zasáhnout, nikoli zásah samotný. Nelze proto souhlasit s argumentem vedlejšího účastníka, aprobevnaným v napadených rozhodnutích obecných soudů, že pokud stěžovatel během přestávek nikdy fakticky nezasahoval, není důvod, aby byl za svou přítomnost na pracovišti odměněn.

39. Jak uvedl stěžovatel, s neplacenými dobami odpočinku může zaměstnanec nakládat dle své volné úvahy: může se věnovat v zásadě jakékoli formě oddechu, například vyřizování soukromých telefonických hovorů či e-mailů, sportování, ale také nerušenému meditování či krátkému spánku na zotavenou. Během těchto aktivit zaměstnanec pochopitelně není zaměstnavateli k dispozici: neplní pracovní úkoly a nemusí být ve střehu, zda nebude muset nějaký pracovní úkol nečekaně vyřešit.

40. Z práva na spravedlivou odměnu za práci garantovaného v čl. 28 Listiny plyne právo každého zaměstnance na to, aby byl přiměřeně odměněn za dobu, během níž vykonává pro zaměstnavatele práci nebo je zaměstnavateli k dispozici, připraven okamžitě zasáhnout na místě zaměstnavatelem určeném. Neplacenou dobou odpočinku může být naopak pouze taková doba, se kterou může zaměstnanec nakládat dle své volné úvahy, tedy věnovat se oddechu a nebýt během této doby zaměstnavateli k dispozici.

41. Zatímco stěžovatel uvádí, že musel být zaměstnavateli k dispozici nepřetržitě, vedlejší účastník ve svém vyjádření tvrdí, že měl na pracovišti organizačně zajištěnu možnost vystřídat stěžovatele jiným zaměstnancem se stejnou kvalifikací. Nálezací soud poněkud nejasně uzavírá, že se zaměstnanci vedlejšího účastníka mohli za jistých okolností „teoreticky“ v čerpání přestávek vystřídat; tím se však spor dostává do skutkové roviny, která není předmětem rozhodování Ústavního soudu. Pokud stěžovatel musel být během přestávek zaměstnavateli k dispozici a v případě potřeby nejpozději do 3 minut zasáhnout na pracovišti, pak tyto přestávky tvořily součást jeho pracovní doby a náležela mu za ně odměna za práci. Naopak, byla-li organizace práce u vedlejšího účastníka zajištěna tak, že si stěžovatel mohl během naplánovaných přestávek opravdu odpočinout a nebýt zaměstnavateli k dispozici, pak byly tyto přestávky dobou odpočinku a odměna za ně stěžovateli nenáleží. Úkolem obecných soudů proto bude aplikovat tyto právní závěry na situaci stěžovatele dle zjištěného skutkového stavu. Obecné soudy musí v rámci posouzení případu především zjistit, zda měl stěžovatel během přestávek příležitost odpočinout si a nebýt po dobu těchto přestávek zaměstnavateli k dispozici. V tomto ohledu jsou relevantní i argumenty stěžovatele týkající se základních principů organizace práce na letištích a bezpečnosti letového provozu.

C. Judikatura Soudního dvora k pracovní době a době odpočinku

a) Obecné principy

42. Protějškem čl. 28 Listiny je čl. 31 Listiny základních práv Evropské unie. Ten ve svém prvním odstavci garantuje všem zaměstnancům (pracovníkům) právo na pracovní podmínky respektující jejich zdraví, bezpečnost a důstojnost, zatímco druhý odstavec téhož

ustanovení zakotvuje právo zaměstnanců (pracovníků) na stanovení maximální přípustné pracovní doby, na denní a týdenní odpočinek a na každoroční placenou dovolenou. Unijní právní úpravu provádějící tato práva lze nalézt mimo jiné ve směrnici 2003/88/ES, kterou na vnitrostátní úrovni reflektují výše uvedená ustanovení zákoníku práce.

43. Jelikož má podústavní právní úprava upravující situaci stěžovatele svůj původ v unijním právu, je pro její správnou interpretaci a aplikaci relevantní judikatura Soudního dvora, který dle čl. 19 Smlouvy o Evropské unii zajišťuje dodržování práva při výkladu a provádění Smluv. Měl-li Soudní dvůr již příležitost vyložit ve své judikatuře pojmy obsažené ve směrnici, které jsou zároveň přítomny ve vnitrostátních právních řádech, je nutno i ve vnitrostátní interpretaci a aplikaci těchto pojmů volit jejich eurokonformní výklad. Ustanovení čl. 4 Ústavy je totiž třeba vykládat ve světle čl. 1 odst. 2 Ústavy a čl. 10a Ústavy tak, že povinností soudní moci (včetně Ústavního soudu) je v rámci poskytování ochrany základním právům a svobodám dbát na dodržování závazků, které pro Českou republiku vyplývají z práva EU; zvláště významné je to v případě závazků plynoucích z Listiny základních práv Evropské unie, která je lidskoprávním katalogem a Ústavní soud ji považuje – samozřejmě za předpokladu její vlastní aplikovatelnosti podle jejího čl. 51 – za součást referenčního rámce přezkumu v řízení o ústavních stížnostech [viz nález sp. zn. I. ÚS 945/20 ze dne 16. 12. 2020 (N 233/103 SbNU 372), bod 33; nález sp. zn. I. ÚS 387/20 ze dne 26. 5. 2020 (N 105/100 SbNU 221), bod 46; či nález sp. zn. II. ÚS 78/19 ze dne 24. 1. 2020 (N 14/98 SbNU 108), bod 11]. Soudní moc má proto povinnost interpretovat a aplikovat vnitrostátní právo eurokonformním způsobem; nečiní-li tak, dopouští se porušení práva na spravedlivý proces garantovaného v čl. 36 odst. 1 Listiny [viz výše citovaný nález sp. zn. I. ÚS 615/17, bod 71; či nález sp. zn. II. ÚS 2778/19 ze dne 5. 11. 2019 (N 186/97 SbNU 31), bod 18 a judikaturu tam citovanou].

44. Stěžovatel ve svých podáních opakovaně argumentoval rozsudkem Soudního dvora ze dne 21. 2. 2018 ve věci C-518/15 Matzak (ECLI:EU:C:2018:82). Soudní dvůr v tomto rozhodnutí navázal na ustálenou judikaturu, podle níž se pojmy „pracovní doba“ a „doba odpočinku“ vzájemně vylučují, a proto musí být doba pohotovosti, kterou pracovník stráví v rámci činnosti vykonávané pro zaměstnavatele, považována buď za pracovní dobu, nebo za dobu odpočinku (rozsudek ve věci C-518/15 Matzak, bod 55). V případě belgického hasiče Rudyho Matzaka došel Soudní dvůr k závěru, že „doba pracovní pohotovosti, kterou pracovník tráví doma s povinností reagovat na povolání svým zaměstnavatelem do 8 minut, což velmi významně omezuje možnosti věnovat se jiným činnostem, musí být považována za pracovní dobu“ (bod 66 citovaného rozsudku).

45. Dne 9. 3. 2021 vydal velký senát Soudního dvora rozsudky ve dvou řízeních týkajících se výkladu pojmů „pracovní doba“ a „doba odpočinku“. V rozsudku ve věci C-344/19 Radiotelevizija Slovenija (ECLI:EU:C:2021:182) posuzoval Soudní dvůr povahu práce odborného technika, který své pracovní povinnosti vykonával ve vysílacích střediscích umístěných na vrcholu hory. Soudní dvůr v odůvodnění uvedl, že „určujícím faktorem pro zjištění, zda jsou přítomny charakteristické znaky pojmu ‚pracovní doba‘ ve smyslu směrnice 2003/88, je skutečnost, že pracovník je nucen být fyzicky přítomen v místě určeném zaměstnavatelem a být tam k dispozici, aby mohl okamžitě poskytnout své služby v případě potřeby; [...] během takové doby pracovní pohotovosti musí pracovník, který je povinen zůstat na pracovišti a být bezprostředně k dispozici zaměstnavateli, pobývat vzdálený od svého rodinného a sociálního prostředí a má jen velmi malý prostor pro nakládání s časem, během něhož nejsou jeho profesní služby požadovány. Celá tato doba musí být tudíž kvalifikována jako ‚pracovní doba‘ ve smyslu směrnice 2003/88 bez ohledu na práci skutečně vykonanou pracovníkem během uvedené doby“ (body 33 a 35 citovaného rozsudku).

46. S odkazem na čl. 31 odst. 2 Listiny základních práv Evropské unie pak Soudní dvůr uzavřel, že do pracovní doby „spadají všechny doby pracovní pohotovosti, včetně těch držených v režimu pracovní pohotovosti na zavolání, během nichž jsou omezení uložena pracovníkovi

takové povahy, že objektivně a významně ovlivňují jeho možnost během těchto dob volně nakládat s časem, během něhož nejsou jeho profesní služby požadovány, a věnovat se vlastním zájmům. Naopak, pokud omezení uložená pracovníkovi během určené doby pracovní pohotovosti nedosahují takového stupně intenzity a umožňují mu nakládat s jeho časem a věnovat se vlastním zájmům bez značných omezení, pouze doba související s výkonem práce, která je případně skutečně vykonána během takovéto doby, představuje „pracovní dobu“ pro účely použití směrnice 2003/88“ (body 37 a 38 citovaného rozsudku).

47. Ve stejný den vydal Soudní dvůr rozsudek velkého senátu ve věci C-580/19 RJ proti městu Offenbach am Main (rozsudek ze dne 9. 3. 2021, ECLI:EU:C:2021:183) týkající se právní povahy služby, během níž musí být hasič nepřetržitě dostupný, mít připraven zásahový oblek, nacházet se v blízkosti služebního vozidla, reagovat na příchozí telefonické hovory a v určitých případech se dostavit na místo zásahu nebo na služebnu ve lhůtě 20 minut. Soudní dvůr i v tomto rozhodnutí zdůraznil, že definice pracovní doby závisí na tom, zda pracovník v době pohotovosti může, či nemůže plánovat své sociální a osobní záležitosti. Obecně platí, že „doba pracovní pohotovosti, během níž je lhůta uložená pracovníkovi pro návrat do práce omezena na několik minut, musí být v zásadě považována v plném rozsahu za „pracovní dobu“ ve smyslu [směrnice 2003/88/ES], protože v [takovém] případě je pracovník v praxi značně odrazen od plánování jakékoli odpočinkové aktivity, byť krátké“. Zároveň je ale úkolem vnitrostátních soudů, aby v každém individuálním případě posoudily, zda pracovník „podléhá během dob pracovní pohotovosti v režimu pracovní pohotovosti na zavolání omezením takové intenzity, že objektivně a významně ovlivňují jeho možnost volně nakládat během těchto dob s časem, během něhož jeho profesní služby nejsou vyžadovány, a věnovat tento čas vlastním zájmům“ (body 47 a 55 citovaného rozsudku).

48. Dne 9. 9. 2021 rozhodl Soudní dvůr o předběžné otázce Obvodního soudu pro Prahu 9 ve věci hasiče XR, zaměstnance Dopravního podniku hl. m. Prahy (rozsudek ze dne 9. 9. 2021 ve věci C-107/19 XR proti Dopravnímu podniku hl. m. Prahy, ECLI:EU:C:2021:722), tedy v případě, který je skutkově i právně srovnatelný se situací stěžovatele v nyní projednávané věci. Soudní dvůr vyšel ze skutkových závěrů, že v době, kdy hasič XR čerpal přestávky, nebyla žádným způsobem zajištěna jeho zastupitelnost; XR byl proto po tuto dobu vybaven vysílačkou, prostřednictvím které mohl být upozorněn na nutnost přerušení přestávky z důvodu potřeby okamžitě (do dvou minut) vyjet k zásahu. Z toho Soudní dvůr usoudil, že hasič XR „držel po dobu přestávek pracovní pohotovost, což je pojem, který v obecné rovině zahrnuje všechny doby, během nichž pracovník zůstává k dispozici zaměstnavateli, aby mohl zajistit výkon práce na žádost tohoto zaměstnavatele“ (viz bod 27 citovaného rozsudku). Soudní dvůr zopakoval závěry, které formuloval již ve výše citované judikatuře (ve věcech C-344/19 a C-580/19), a zdůraznil, že samotná skutečnost, že v průměru musí pracovník během doby pracovní pohotovosti přistoupit k výkonu práce pouze zřídka, nemůže vést k tomu, že by tyto doby byly považovány za „doby odpočinku“, pokud je lhůta na návrat k profesním činnostem tak krátká, že pracovníka velmi významně omezuje v možnosti nakládat během těchto dob volně se svým časem (bod 40 citovaného rozsudku). Taková doba navíc nemůže být považována za dobu odpočinku i proto, že nepředvídatelnost možných přerušení přestávky může pracovníka stavět do „stavu trvalé ostražitosti“ (bod 41 citovaného rozsudku). Pro úplnost Soudní dvůr doplnil, že způsob odměňování pracovníků za doby pracovní pohotovosti není upraven unijním právem, nýbrž se řídí relevantními ustanoveními vnitrostátního práva. Unijní právo proto „nebrání použití právní úpravy členského státu, kolektivní smlouvy nebo rozhodnutí zaměstnavatele, jež pro účely odměny za pracovní pohotovost zohledňují odlišně doby, během nichž je práce skutečně vykonávána, a doby, během nichž se skutečná práce nevykonává, i když tyto doby musí být pro účely použití [směrnice 2003/88/ES] považovány v plném rozsahu za „pracovní dobu““ (bod 42 citovaného rozsudku).

b) Aplikace na posuzovanou věc

49. Výše uvedená judikatura Soudního dvora vznikala postupně během projednávání sporu mezi stěžovatelem a vedlejším účastníkem před obecnými soudy. Stěžovatel argumentoval právními závěry z rozsudku ve věci C-518/15 Matzak již v řízení před obecnými soudy. Ty však v odůvodnění napadených rozhodnutí uvedly, že závěry Soudního dvora ve věci Matzak nelze na projednávanou věc vztáhnout, neboť citovaný případ se zabýval otázkou doby pracovní pohotovosti mimo pracoviště, zatímco projednávaná věc se týká otázky čerpání přestávek v práci na jídlo a oddech na pracovišti.

50. S argumentem obecných soudů však v tomto ohledu nelze souhlasit. Veškerá výše citovaná judikatura Soudního dvora se ve své podstatě týká definice pojmů „pracovní doba“ a „doba odpočinku“. Správná subsumpce skutkových závěrů pod tyto dva pojmy je základním předpokladem ochrany práva plynoucího z čl. 28 Listiny, který zaměstnancům garantuje spravedlivou odměnu za práci. Jinými slovy, jasné vymezení toho, kdy zaměstnanec pracuje a kdy odpočívá, je základním předpokladem toho, aby mu za práci mohla být vyplacena spravedlivá odměna, na kterou má nárok dle čl. 28 Listiny. Pokud tedy v době rozhodování obecných soudů existoval judikatorní výklad pojmů unijního práva „pracovní doba“ a „doba odpočinku“, měly obecné soudy při interpretaci a aplikaci těchto pojmů z tohoto existujícího výkladu vycházet. Judikatura Soudního dvora totiž řeší právě (a především) otázku toho, co je třeba považovat za pracovní dobu s právem na odměnu za závislou práci ve smyslu směrnice 2003/88/ES, a ve vnitrostátním kontextu též ve smyslu práva garantovaného v čl. 28 Listiny.

51. Ústavní soud rovněž nemůže souhlasit s argumentací Nejvyššího soudu ustanovením § 249 odst. 2 zákoníku práce, který stanoví, že je-li k odvrácení škody hrozící zaměstnavateli neodkladně třeba zákroku, je zaměstnanec povinen zakročit; nemusí tak učinit, brání-li mu v tom důležitá okolnost, nebo jestliže by tím vystavil vážnému ohrožení sebe nebo jinou fyzickou osobu. Dle Nejvyššího soudu může dle tohoto ustanovení nastat „nepředvídaná“ nutnost přerušit přestávku u všech zaměstnanců, nejen u stěžovatele. Citované ustanovení se však vztahuje na zcela jinou situaci. Pokud by zaměstnanec během obědové pauzy v kuchyňce například upozoroval, že někdo zapomněl zastavit tekoucí vodu nebo vypnout některý z elektrospotřebičů, nebo pokud by na pracovišti byla otevřená okna a z důvodu průvanu či bouřky by hrozilo, že může dojít k jejich rozbití, byl by zaměstnanec podle § 249 odst. 2 zákoníku práce povinen proti bezprostředně hrozící škodě sám zakročit, a to i přesto, že by zrovna čerpal přestávku na odpočinek. Pro vznik tzv. zakročovací povinnosti však musí být splněna podmínka bezprostřední naléhavosti zákroku (viz Horna, V., Hůrka, P., § 249 [Povinnost zaměstnance předcházet škodám]. In: Doležilek, J., Doudová, S., Horna, V., Hůrka, P., Kahle, B., Košnar, M., Randlová, N., Roučková, D., Vysokajová, M. Zákoník práce: Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2020 [Systém ASPI]). Situace stěžovatele, který měl být během obědové pauzy připraven nejpozději do tří minut zasáhnout a plnit pokyny zaměstnavatele, nelze pod ustanovení § 249 odst. 2 zákoníku práce v žádném případě subsumovat.

52. Pokud tedy obecné soudy v napadených rozhodnutích vyložily § 88 zákoníku práce tak, že rozvrhované přestávky byly zároveň dobou odpočinku, za kterou stěžovateli nenáleží odměna za práci, ale zároveň též dobou, ve které měl stěžovatel v případě potřeby povinnost být zaměstnavateli k dispozici a zasáhnout nejpozději do tří minut, pak je tento výklad v rozporu jak se smyslem a účelem právní úpravy přestávek v práci, tak i s ustálenou judikaturou Soudního dvora, která je pro výklad daného ustanovení zákoníku práce vysoce relevantní. Přestávky v práci jsou totiž – na rozdíl od přiměřené doby na jídlo a oddech – neplacenými dobami odpočinku, s nimiž může zaměstnanec nakládat dle své volné úvahy.

D. Nepoložení předběžné otázky Nejvyšším soudem

53. Stěžovatel v závěru ústavní stížnosti uvádí, že dovolací soud se měl dopustit porušení jeho procesních práv též tím, že zcela opomenul posoudit, zda by měl vznést předběžnou otázku k Soudnímu dvoru, a její nepoložení řádně neodůvodnil. Nejvyšší soud v řízení před Ústavním soudem uvedl, že k položení předběžné otázky neshledal potřebu, neboť řešení věci záviselo pouze na výkladu pojmů vnitrostátního práva.

54. Soudní dvůr má v rámci řízení o předběžné otázce ve smyslu čl. 267 Smlouvy o fungování Evropské unie (dále jen „SFEU“) pravomoc rozhodovat skutečně pouze o výkladu a platnosti unijního práva; nemůže posuzovat soulad ustanovení vnitrostátních právních předpisů s unijním právem (srov. např. rozsudek Soudního dvora ze dne 28. 3. 1995 ve věci C-346/93 Kleinwort Benson, ECLI:EU:C:1995:85). Vnitrostátní soudy se však mohou na Soudní dvůr obrátit s otázkou na výklad či platnost ustanovení unijního práva, je-li pro řešení věci relevantní. Vystane-li taková otázka při jednání před vnitrostátním soudem poslední instance, je tento soud podle čl. 267 odst. 3 SFEU povinen obrátit se na Soudní dvůr; může tak učinit i bez návrhu účastníka, což je v posuzované věci relevantní, neboť stěžovatel dovolacímu soudu vytýká právě to, že potřebu položení předběžné otázky sám neposoudil.

55. V ustálené judikatuře Soudního dvora jsou přitom uvedeny tři výjimky z této povinnosti podle čl. 267 odst. 3 SFEU (srov. rozsudek Soudního dvora ze dne 6. 10. 1982 ve věci 283/81 CILFIT, ECLI:EU:C:1982:335; srov. též potvrzení této doktríny v rozsudku Soudního dvora ze dne 6. 10. 2021 ve věci C-561/19 Consorzio Italian Management, ECLI:EU:C:2021:799). Vnitrostátní soudy poslední instance se nemusí obrátit na Soudní dvůr, jestliže: 1. předmětná otázka unijního práva není významná pro řešení daného případu; 2. již existuje ustálená judikatura Soudního dvora k dané otázce (tzv. *acte éclairé*; srov. např. usnesení sp. zn. I. ÚS 1646/13 ze dne 25. 6. 2013; usnesení sp. zn. II. ÚS 1173/15 ze dne 1. 12. 2015 či usnesení sp. zn. I. ÚS 2389/15 ze dne 19. 1. 2016) a 3. výklad a správná aplikace unijního práva jsou natolik zřejmé, že nedávají žádný prostor pro rozumné pochybnosti (tzv. *acte claire*; srov. např. usnesení sp. zn. I. ÚS 2553/07 ze dne 15. 2. 2010 či usnesení sp. zn. I. ÚS 1324/08 ze dne 17. 9. 2008).

56. Ústavní soud na tomto místě připomíná, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti, zatímco položení předběžné otázky je otázkou unijního práva. Vysoký standard kladený na vnitrostátní soudy poslední instance v ustanovení čl. 267 odst. 3 SFEU tedy není předmětem dohledu ústavních soudů. Na druhou stranu však Ústavní soud opakovaně uvedl, že za určitých okolností může nepoložení předběžné otázky v rozporu s právem Evropské unie zapříčinit i porušení ústavně garantovaných práv na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny) či na zákonného soudce (čl. 38 odst. 1 Listiny); nepoložení předběžné otázky může být rovněž porušením čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jak ve své judikatuře opakovaně uvedl i Evropský soud pro lidská práva [srov. nález sp. zn. I. ÚS 1434/17 ze dne 11. 6. 2018 (N 108/89 SbNU 593), body 69 a 70 a judikaturu tam citovanou].

57. Pokud by stěžovatel sám navrhoval dovolacímu soudu položení předběžné otázky, ústavně relevantním zásahem do jeho práv by byla situace, pokud by se dovolací soud s takovým návrhem nevypořádal vůbec nebo by se s ním sice vypořádal, avšak jeho odůvodnění by bylo nesrozumitelné či zcela neudržitelné (nález sp. zn. I. ÚS 1434/17, bod 72). Z ustálené judikatury Ústavního soudu dále plyne, že pouhé konstatování soudu poslední instance, že výklad daného problému unijního práva považuje za zřejmý, rovněž nelze za řádné odůvodnění považovat; zejména takové konstatování nestačí v situaci, kdy je názoru soudu oponováno účastníkem řízení [srov. nález sp. zn. II. ÚS 1009/08 ze dne 8. 1. 2009 (N 6/52 SbNU 57), bod 22]. Zároveň však platí, že pouhé tvrzení účastníka řízení, že vyvstala potřeba položení otázky, samo o sobě nestačí k tomu, aby byla založena povinnost soudu ve smyslu čl. 267 odst. 3 SFEU, pokud soud současně nedospěje k tomu, že mu povinnost k předložení předběžné otázky skutečně vyvstala (srov. usnesení sp. zn. I. ÚS 1324/08 ze dne 17. 9. 2008).

58. Porušením procesních práv garantovaných Listinou (čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny) by byl rovněž takový postup soudu poslední instance, který by předběžnou otázku nepoložil svévolně, tedy v rozporu s principem právního státu (srov. výše citovaný nález sp. zn. II. ÚS 1009/08). Porušením přitom není každé nepoložení předběžné otázky, které je v rozporu s unijním právem, nýbrž pouze zásadní a kvalifikované pochybení při takovém rozhodování (srov. usnesení sp. zn. IV. ÚS 154/08 ze dne 30. 6. 2008 či usnesení sp. zn. II. ÚS 2463/12 ze dne 24. 6. 2014). Podle citované judikatury Ústavního soudu lze jednání soudu považovat za svévoli, jestliže 1. rozhodující soud posledního stupně měl sám pochybnosti ohledně správného výkladu unijního práva, přesto však předběžnou otázku nepoložil, 2. rozhodující soud se úmyslně odchýlil od ustáleného výkladu dané otázky Soudním dvorem, aniž by zahájil řízení o předběžné otázce, nebo 3. v situaci, kdy neexistovala (nebo zatím neexistuje) ustálená judikatura Soudního dvora k dané otázce nebo tato judikatura nepokrývá celou problematiku, a soud překročil míru svého uvážení a vyložil unijní právo bez položení předběžné otázky, ačkoli bylo třeba jednoznačně upřednostnit jiný názor na výklad či platnost unijního práva (srov. výše citovaný nález sp. zn. II. ÚS 1009/08, bod 23; či usnesení sp. zn. III. ÚS 3400/12 ze dne 6. 3. 2014).

59. V nyní projednávaném případě je klíčové vnímat napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu v kontextu existující judikatury Soudního dvora shrnuté výše v části C tohoto nálezu. Stěžovatel ve svých podáních na existující judikaturu Soudního dvora opakovaně upozorňoval a Nejvyšší soud se stěžovatelem souhlasil, že ustanovení §88 zákoníku práce zapracovává předpisy unijního práva, a že proto musí být při jeho výkladu respektována i judikatura Soudního dvora. Zároveň však v odůvodnění uvedl, že stěžovatelem předloženou judikaturu nelze na projednávanou věc vztáhnout, neboť v projednávané věci jde o právní otázku posouzení „prací, které nemohou být přerušeny“. V tomto ohledu je důležité upozornit na to, že v napadeném rozhodnutí došel Nejvyšší soud ke stejným právním závěrům jako v dřívější skutkově obdobné věci (rozsudek ze dne 12. 6. 2018 č. j. 21 Cdo 6013/2017-448). V této skutkově obdobné věci se však po zrušujícím rozsudku Nejvyššího soudu věc vrátila k Obvodnímu soudu pro Prahu 9, který se – na rozdíl od Nejvyššího soudu – obrátil na Soudní dvůr s předběžnou otázkou týkající se výkladu pojmů „pracovní doba“ a „doba odpočinku“ v unijním právu. Z odpovědi Soudního dvora, rekapitulované výše v části C tohoto nálezu, je přitom zřejmé, že právní závěry Nejvyššího soudu nejsou udržitelné.

60. Ve vztahu k nyní projednávané věci je klíčové posoudit časovou posloupnost výše uvedených událostí. Nejvyšší soud vydal napadené rozhodnutí v době, kdy již před Soudním dvorem probíhalo řízení ve věci C-107/19 XR, tedy v řízení o předběžné otázce položené Obvodním soudem pro Prahu 9, a to ve skutkově obdobné situaci týkající se totožné právní otázky. Stěžovatel namítá, že v tomto kontextu se Nejvyšší soud dopustil porušení jeho práva na spravedlivý proces tím, že v době vydání napadeného rozsudku (ze dne 24. 3. 2020) nerespektoval právní závěry generálního advokáta (ze dne 13. 2. 2020) v probíhajícím řízení o předběžné otázce Obvodního soudu pro Prahu 9, byť stanovisko generálního advokáta Pitruzzely bylo zveřejněno před vydáním napadeného rozhodnutí Nejvyššího soudu.

61. Ústavní soud nemůže se stěžovatelem v této věci souhlasit. Stanoviska generálních advokátů nejsou právně závazná, a to ani pro Soudní dvůr, natož pak pro vnitrostátní soudy. Jsou cenným zdrojem právní argumentace a právního myšlení v otázkách unijního práva, avšak jejich nereflektování ve vnitrostátních soudních řízeních týkajících se skutkově obdobných případů nemůže zakládat porušení procesních práv účastníků řízení.

62. To však nic nemění na závěrech plynoucích z výše uvedené judikatury Ústavního soudu, podle níž je jednání soudu poslední instance svévolné, pokud se soud úmyslně odchýlil od ustáleného výkladu dané otázky Soudním dvorem, aniž by zahájil řízení o předběžné otázce. Jestliže si byl Nejvyšší soud vědom toho, že zcela totožná právní otázka je předmětem řízení před Soudním dvorem ve skutkově obdobné věci a že generální advokát Soudnímu dvoru

navrhuje postupovat jinak, než dříve v téže věci rozhodl Nejvyšší soud, a to především na základě již existující prejudikatury Soudního dvora, včetně rozsudku ve věci C-518/15 Matzak, na který opakovaně odkazoval stěžovatel, pak lze postup Nejvyššího soudu vedoucí k vydání napadeného rozhodnutí ze dne 24. 3. 2020 označit za svévolný. Porušením čl. 36 odst. 1 Listiny není samotné nepoložení předběžné otázky dovolacím soudem, nýbrž svévolný postup dovolacího soudu v rozporu s ustáleným výkladem dané otázky Soudním dvorem, aniž by dovolací soud zahájil řízení o předběžné otázce.

63. S ohledem na výše uvedené okolnosti totiž nelze odůvodnění napadeného rozhodnutí Nejvyššího soudu označit za udržitelné (obhajitelné a přesvědčivě vyargumentované), jak vyžaduje ustálená judikatura Ústavního soudu, neboť Nejvyšší soud při výkladu a aplikaci vnitrostátních právních norem majících svůj původ v unijním právu nedostatečně zohlednil existující judikaturu Soudního dvora a odchýlil se od jeho rozhodovací praxe, aniž by Soudnímu dvoru položil předběžnou otázku. Tím došlo k porušení práva stěžovatele na soudní ochranu zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny, které zahrnuje též právo na řádné (dostatečné) odůvodnění soudního rozhodnutí, resp. povinnost soudů vypořádat se se všemi námitkami účastníků majícími vztah k projednávané věci v míře odpovídající jejich závažnosti [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 2903/14 ze dne 12. 5. 2015 (N 94/77 SbNU 377), bod 37; nález sp. zn. III. ÚS 1265/16 ze dne 19. 6. 2018 (N 114/89 SbNU 723), bod 58; nález sp. zn. I. ÚS 113/02 ze dne 4. 9. 2002 (N 109/27 SbNU 213); nález sp. zn. I. ÚS 593/04 ze dne 20. 12. 2005 (N 230/39 SbNU 443); nález sp. zn. II. ÚS 435/09 ze dne 2. 6. 2009 (N 129/53 SbNU 623); nález sp. zn. III. ÚS 3328/09 ze dne 29. 4. 2010 (N 99/57 SbNU 289); nález sp. zn. II. ÚS 2086/14 ze dne 16. 9. 2014 (N 170/74 SbNU 469), bod 34; či nález sp. zn. I. ÚS 2346/14 ze dne 25. 9. 2014 (N 177/74 SbNU 543), bod 14].

64. Nad rámec všech výše uvedených argumentů ještě Ústavní soud nemůže nechat bez reakce námitku vedlejšího účastníka, podle něhož je samotné položení předběžné otázky Obvodním soudem pro Prahu 9 v podobné věci porušením či relativizováním zavedených zásad české soudní praxe, které vyvolává skutečné zneklidnění. Po vstupu České republiky do Evropské unie jsou všechny vnitrostátní soudy rovněž soudy unijními. Jejich povinností je tak mimo jiné i aplikace ustanovení unijního práva. I v situacích vázanosti kasačními rozhodnutími soudů vyšší instance mají obecné soudy právo předložit Soudnímu dvoru žádost o rozhodnutí o předběžné otázce, a to v jakémkoli okamžiku řízení, který považují za vhodný (viz rozsudek Soudního dvora ze dne 15. 1. 2013 ve věci C-416/10 Križan, ECLI:EU:C:2013:8, bod 71; či rozsudek Soudního dvora ze dne 22. 6. 2010 ve spojených věcech C-188/10 a C-189/10 Melki a Abdeli, ECLI:EU:C:2010:363, body 41 až 45). Postup soudu prvního stupně, který po kasačním rozhodnutí dovolacího soudu položí Soudnímu dvoru předběžnou otázku na výklad unijního práva, je tedy v souladu s ustálenými principy unijního práva a není důvodem pro zneklidnění.

E. Závěr

65. Na základě všech výše uvedených argumentů Ústavní soud uzavírá, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivou odměnu za práci dle čl. 28 Listiny ve spojení s právem na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti a podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona napadená rozhodnutí zrušil.

Č. 178**Odměna advokáta za výkon funkce opatrovníka
aneb ústavnost § 9 odst. 5 advokátního tarifu
(sp. zn. Pl. ÚS 17/21 ze dne 19. října 2021; 443/2021 Sb.)**

Stanoví-li ustanovení § 9 odst. 5 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, že při výkonu funkce opatrovníka ustanoveného správním orgánem účastníku řízení nebo ustanoveného soudem účastníku řízení, jemuž se nepodařilo doručit na známou adresu v cizině, který byl stížen duševní poruchou nebo který není schopen srozumitelně se vyjadřovat, se pro účely výpočtu odměny advokáta jako opatrovníka považuje za tarifní hodnotu částka 1 000 Kč, pak takové pravidlo je podle názoru Ústavního soudu v rozporu nejen s principem rovnosti, vztaženo k výkonu advokacie v širším slova smyslu, a v rozporu s právem advokáta získávat prostředky pro své životní potřeby prací (čl. 26 odst. 3 Listiny základních práv a svobod), ale také s právem opatrovaného na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny.

Zaručuje-li stát právním předpisem vymezeným účastníkům řízení právní pomoc ve formě opatrovnictví, musí také vytvořit podmínky pro to, aby taková právní pomoc byla poskytována na odpovídající úrovni.

Nález

Ústavní soud rozhodl pod sp. zn. Pl. ÚS 17/21 dne 19. října 2021 v plénu složeném ze soudců a soudkyň Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Pavla Rychetského, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Pavla Šámala, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka o návrhu Veřejného ochránce práv na zrušení § 9 odst. 5 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, za účasti Ministerstva spravedlnosti jako účastníka řízení, takto:

Ustanovení § 9 odst. 5 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, se dnem vyhlášení nálezu ve Sbírce zákonů ruší.

Odůvodnění**I. Vymezení věci, obsah návrhu Veřejného ochránce práv**

1. Návrhem podle čl. 87 odst. 1 písm. b) Ústavy České republiky (dále též jen „Ústava“) a § 64 odst. 2 písm. f) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se navrhovatel domáhá zrušení § 9 odst. 5 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů.

2. Veřejný ochránce práv ve svém návrhu konstatuje, že si je vědom procesních důvodů, z nichž Ústavní soud v minulosti nepřistoupil ke zrušení celého ustanovení [nálezy sp. zn. Pl. ÚS 4/19 ze dne 24. 9. 2019 (N 163/96 SbNU 88; 302/2019 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 22/19 ze dne 14. 1. 2020 (N 3/98 SbNU 22; 28/2020 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 23/19 ze dne 28. 1. 2020 (N 15/98 SbNU 116; 43/2020 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 26/19 ze dne 3. 3. 2020 (N 37/99 SbNU 11; 176/2020 Sb.)]. Ochránce nicméně obdržel dne 1. května 2020 podnět (sp. zn. 2773/2020/VOP/AK), v němž stěžovatel navrhovatele požádal, aby využil aktivní legitimace k podání návrhu na zrušení předmětného ustanovení jiného právního předpisu. Navrhovatel se poté informoval u ministryně spravedlnosti, zda hodlá novelizovat také § 9 odst. 5 advokátního tarifu, případně v jakém časovém horizontu. Podle vyrozumění, které navrhovatel obdržel, však zatím Ministerstvo spravedlnosti (dále též jen „ministerstvo“) pouze shromažďuje a vyhodnocuje podněty týkající se advokátního tarifu, rovněž bylo dlouhodobě zcela vytíženo urgentními úkoly souvisejícími s epidemickou situací a účinnost novely advokátního tarifu by pravděpodobně byla stanovena nejdříve v roce 2022. Podle navrhovatele bude do doby zrušení předmětného ustanovení advokátního tarifu i nadále docházet k aplikaci ustanovení v jednotlivých případech. Aktuální znění dotčeného ustanovení přitom vykazuje ještě závažnější rozpor s ústavním pořádkem, protože mimo jiné zasahuje do práva na právní pomoc účastníka řízení, který byl stížen duševní poruchou nebo který není schopen se srozumitelně vyjadřovat. S ohledem na reakci ministerstva Veřejnému ochránci práv nezbylo než se na Ústavní soud obrátit s návrhem na zrušení sporného ustanovení.

3. Na základě stručného shrnutí geneze dosavadní judikatury (již shora uvedené nálezy sp. zn. Pl. ÚS 4/19, sp. zn. Pl. ÚS 22/19, sp. zn. Pl. ÚS 23/19 a sp. zn. Pl. ÚS 26/19) navrhovatel konstatoval, že závěry o rozporu s ústavním pořádkem platí v plné míře i pro zbylé hypotézy ustanovení § 9 odst. 5 advokátního tarifu. Ani v případě ustanovení advokáta opatrovníkem účastníku řízení (ať již správního, nebo soudního), jemuž se nepodařilo doručit na známou adresu v cizině, či účastníku řízení stíženému duševní poruchou nebo neschopnému se srozumitelně vyjadřovat nelze označit takové zastupování za jednodušší činnost s menší finanční náročností. Ani v těchto případech nelze dovodit, že by se stanovení odlišného způsobu odměňování formou paušální tarifní odměny zakládalo na obecně rozumných a objektivizovaných kritériích.

4. Nad rámec navrhovatel podotkl, že je „zbylé“ ustanovení § 9 odst. 5 advokátního tarifu rozporné s principem právní jistoty, jakož i obecným principem rovnosti. Právní jistotě nepřispívá, když v některých případech dochází k paušálnímu snižování odměny, a v jiných nikoliv. V tomto rozsahu ochránce odkázal na odlišné stanovisko soudce Jana Filipa k nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/19, který upozorňoval, že protiústavnost ustanovení od začátku netkvěla ve vymezených konkrétních typových situacích. Je zjevné, že soudy by měly podle čl. 95 odst. 1 Ústavy závěry již tohoto prvního nálezu aplikovat i ve všech ostatních situacích předvídaných tímto ustanovením. V praxi nicméně přesto může docházet k neodůvodněným rozdílům mezi stanovováním odměny advokátů v návaznosti na aplikaci či neaplikaci této judikatury. Zrušení předmětného ustanovení je tedy stěžejní z pohledu principu právní jistoty, jehož základem je zásada předvídatelnosti práva a jehož respektování je v demokratickém právním státu zcela zásadní [nálezy sp. zn. Pl. ÚS 31/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 16/32 SbNU 143; 105/2004 Sb.); nálezy sp. zn. I. ÚS 420/09 ze dne 3. 6. 2009 (N 131/53 SbNU 647), nálezy sp. zn. II. ÚS 3764/12 ze dne 13. 5. 2014 (N 91/73 SbNU 517)]. Rozpor s obecným principem rovnosti dle čl. 1 a čl. 3 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 26 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (sic! – správně čl. 26 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech) navrhovatel spatřuje právě v postupném rušení jednotlivých částí ustanovení. Tím totiž došlo ke vzniku nového rozdílného zacházení, a to mezi advokáty-opatrovníky mezi sebou navzájem podle toho, jakou osobu opatrovují. Byť je charakter a průběh opatrovnictví ve smyslu daného ustanovení srovnatelný (a liší-li se, je to spíše

důsledkem každého individuálního případu, nikoli toho, že by opatrovnictví např. osoby s neznámým pobytem bylo diametrálně odlišné od osoby, které se nedaří doručovat), odměna za ně se liší. Je nutno konstatovat, že takové odlišné zacházení nesleduje legitimní cíl ani nevychází z objektivních, rozumných kritérií. Daná věc se navíc dotýká základních práv tak, jak judikoval Ústavní soud ve výše zmíněných nálezech. Pro uvedení stavu do souladu s principem rovnosti je nutno zrušit celé ustanovení.

5. Závěrem navrhovatel upozornil, že České republice vyplývají z Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením [sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 10/2010 Sb. m. s., (dále též jen „Úmluva“)] významné povinnosti v otázkách rovnosti před zákonem a přístupu ke spravedlnosti. Ústavní soud sám v uvedených nálezech dovodil, že na rozpor § 9 odst. 5 advokátního tarifu s principem rovnosti a právem plynoucím z čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny je třeba nahlížet rovněž v kontextu práva na právní pomoc. S ohledem na to, že fixní odměna se podle účinné právní úpravy advokátního tarifu použije také v případech zastupování osob stížených duševní poruchou či osob, které se nemohou srozumitelně vyjadřovat, je nezbytné přihlídnout i k právům obsaženým v této Úmluvě.

II. Vyjádření Ministerstva spravedlnosti

6. Ústavní soud v souladu s § 69 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 18/2000 Sb., zaslal předmětný návrh na zrušení napadeného ustanovení ministerstvu. Ministerstvo ve svém vyjádření v úvodu upozornilo na obsáhlé nesouhlasné stanovisko doručené Ústavnímu soudu ve věci sp. zn. Pl. ÚS 4/19.

7. V první řadě uvedlo, že odstavec 5 byl do § 9 advokátního tarifu doplněn vyhláškou č. 276/2006 Sb. Tato novela se tehdy vztahovala pouze na případy, kdy byl advokát ustanovován opatrovníkem podle § 29 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „o. s. ř.“), to je za situace, když šlo především o to, aby bylo v zahájeném řízení možno (po formální stránce) pokračovat a dokončit je. Teprve později se dosah § 9 odst. 5 advokátního tarifu rozšiřoval tak, jak se rozšiřovalo použití procesního opatrovníka podle jiných právních předpisů. Znění předmětného ustanovení § 9 odst. 5 advokátního tarifu se po zrušovacích nálezech Ústavního soudu velmi blíží původnímu znění § 9 odst. 5 účinnému k 1. 9. 2006 (mj. s tím, že tarifní hodnota, od které se odvíjí výše odměny procesního opatrovníka, je nyní dvojnásobná). Považuje-li se při výkonu funkce opatrovníka ustanoveného orgánem státní moci za tarifní hodnotu částka 1 000 Kč, činí sazba mimosmluvní odměny 500 Kč za jeden úkon právní služby (§ 9 odst. 5 ve spojení s § 7 advokátního tarifu). Podle § 12a advokátního tarifu se od r. 1997 takto přiznaná odměna z mimořádných důvodů snižuje o 20 %. V současné době však ministerstvo připravuje změnu advokátního tarifu, v jejímž rámci dojde k vypuštění tohoto ustanovení bez náhrady.

8. Ministerstvo s ohledem na sérii zrušujících nálezů, s nimiž jsou obecné soudy obeznámeny, upozornilo toliko na nedostatky dosavadní argumentace s tím, že není možné předjímat negativní konsekvence pro legislativní práci a aplikační praxi do budoucna.

9. Advokátní tarif má ve vztahu mezi státem a advokátem povahu cenového předpisu (ceníku), který vylučuje ujednání o smluvní odměně. Aniž by bylo nezbytně nutné se do detailů zabývat konkrétním srovnáním náplní činností advokáta, je třeba připomenout, že ve všech případech jde, co do rozsahu ve větší či menší míře, bez ohledu na procesní označení těchto osob, především o výkon advokacie, přičemž aktivní advokát zpravidla vystupuje střídavě v různém procesním i mimoprocením postavení, nežádka i během jednoho pracovního dne. Kritéria pro určení mimosmluvní odměny za „výkon advokacie“ jsou v advokátním tarifu nastavena na různých místech odlišným způsobem, a to i tak, že výsledná výše odměn může být za zdánlivě totožnou nebo obdobnou práci odlišná, jak plyne nejen ze vztahu mezi § 9 odst. 5 a § 8 odst. 1, ale i ze samotného § 7 advokátního tarifu. Ministerstvo jako základní kritéria pro určování odměny advokáta zvolilo jednak kritérium tarifní hodnoty projednávané

věci a alternativně kritérium určení/přirazení tarifní hodnoty věci (§ 8 až 10a, včetně § 9 odst. 5 advokátního tarifu). Podle ministerstva jsou tato kritéria nastavena v souladu se zákonným zmocněním jasně, předvídatelně a tak, aby byl ve všech případech advokátům zajištěn přiměřený zisk. K problematice nerovnosti při odměňování advokátů se v minulosti vyjadřoval i sám Ústavní soud, který konstatoval, že není úkolem ústavního soudnictví rozhodovat o tom, podle jakých předpisů bude vypočítávána odměna advokátů (srov. usnesení sp. zn. IV. ÚS 880/09 ze dne 15. 6. 2009, usnesení sp. zn. II. ÚS 2722/09 ze dne 18. 2. 2010, usnesení sp. zn. III. ÚS 84/10 ze dne 26. 1. 2010, usnesení sp. zn. IV. ÚS 812/10 ze dne 6. 4. 2010), obdobně plyne i z judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) [rozhodnutí ESLP ze dne 23. 11. 1983 ve věci *Van der Mussele proti Belgii* (stížnost č. 8919/80) a ze dne 18. 10. 2011 ve věci *Graziani-Weiss proti Rakousku* (stížnost č. 31950/06)].

10. V pozadí argumentů stran opakované snahy o zrušení § 9 odst. 5 advokátního tarifu přitom s největší pravděpodobností zůstává primárně nespokojenost s paušální, rigidní a obvykle nižší výší mimosmluvní, státem stanovené, odměny za tento typ právních služeb ve srovnání se zastupováním podle § 30 o. s. ř., které využívá zejména odstupňovaných sazeb mimosmluvní odměny podle tarifní hodnoty projednávané věci (§ 8 odst. 1 ve spojení s § 7 advokátního tarifu), což však nemůže založit její protiústavní povahu. Pouze okrajově lze poznamenat, že výkon činnosti advokáta, který se v jejím rámci dobrovolně zaváže i k výkonu činnosti procesního opatrovníka v občanském soudním řízení (zpravidla tím, že příslušnému soudu či soudům zašle písemně tzv. souhlas se zasíláním věcí *ex offio*), zde má hlubší přesah a částečně i povahu poskytnuté služby občanského charakteru *pro bono*, poskytování právní služby osobám, které bez své viny nemohou v soudním řízení aktivně vykonávat svá procesní práva.

11. Ministerstvo vyjádřilo obavu o možných negativních konsekvencích judikatury Ústavního soudu k § 9 odst. 5 advokátního tarifu na jiné případy v téže vyhlášce. Základ právní argumentace v dosavadních zrušovacích nálezech týkajících se § 9 odst. 5 advokátního tarifu spočívá zjednodušeně v tom, že za stejný druh práce v zásadě nelze státem hradit rozdílné odměny. Tím došlo podstatným způsobem ke zpochybnění oprávnění Ministerstva spravedlnosti vyhláškou stanovit (po předchozím vyjádření České advokátní komory) způsob určení odměny advokáta a její výši, a to nejen ve vztahu k advokátům-opatrovníkům ustanoveným podle § 29 odst. 3 o. s. ř. (lze odkázat například na § 7 ve spojení s § 8 odst. 1 větou první advokátního tarifu).

12. Podle ministerstva by v případě vyhovění návrhu byla nepřímou zpochybněna dokonce nejen zbylá ustanovení advokátního tarifu, ale i dalších cenových předpisů vydaných Ministerstvem spravedlnosti. Mohly by se objevit související požadavky na přezkum např. ustanovení notářského tarifu [vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů, správců pozůstalosti a Notářské komory České republiky (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů], vyhlášky č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem, ve znění pozdějších předpisů, nebo dokonce i jakéhokoli jiného státem řízeného odměňování. Rovněž v případě neprávnických povolání ve zdravotnictví (vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 428/2020 Sb., o stanovení hodnot bodu, výše úhrad hrazených služeb a regulačních omezení pro rok 2021, tzv. úhradová vyhláška) aj. Ministerstvo rovněž poukázalo na případné „nerovné“ odměňování soudců a přísedících podle § 60 a násl. zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, ve spojení s vyhláškou Ministerstva spravedlnosti č. 44/1992 Sb., o náhradách za vykonávání funkce přísedícího, ve znění vyhlášky č. 313/1995 Sb., a další. Proto účastník položil Ústavnímu soudu hypotetickou otázku, zda by se přísedící mohli stejnou logikou nově domáhat vyplacení rozdílu oproti platu soudce nebo jiné více či méně ekvivalentní náhrady.

S vědomím, že tato právní situace není předmětem ústavněprávního přezkumu v projednávané věci, je právě i použití argumentu *ad absurdum* pro dokreslení opodstatněnosti odlišného odměňování za obdobnou či shodnou práci Ministerstvem spravedlnosti namístě. Z výše uvedených důvodů proto účastník navrhl návrh zamítnout.

III. Ústní jednání

13. Ve smyslu § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci.

IV. Aktivní legitimace navrhovatele

14. Zákon o Ústavním soudu stanoví v § 64 odst. 2 písm. f), že návrh na zrušení jiného právního předpisu nebo jeho jednotlivých ustanovení podle čl. 87 odst. 1 písm. b) Ústavy je oprávněn podat Veřejný ochránce práv. Aktivní legitimace navrhovatele k podání návrhu na zrušení vyhlášky nebo jejích jednotlivých ustanovení je tedy přímo založena tímto ustanovením.

V. Ústavní a zákonné podmínky přijetí napadeného ustanovení

15. Při řízení o kontrole norem podle čl. 87 odst. 1 písm. b) Ústavy České republiky musí Ústavní soud podle § 68 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., nejprve zkoumat, zda byl předmětný „jiný právní předpis“ přijat a vydán ústavně předepsaným způsobem.

16. Vyhlášku č. 177/1996 Sb., jakož i vyhlášku č. 276/2006 Sb., kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, na základě níž byla nyní přezkoumávaná část § 9 odst. 5 do advokátního tarifu včleněna, vydalo Ministerstvo spravedlnosti. Pravomoc ministerstev vydávat právní předpisy k provedení zákona je přitom založena v čl. 79 odst. 3 Ústavy. Tímto ustanovením Ústavy je však současně podmíněna existence zákonného zmocnění a vydání podzákonného předpisu v jeho mezích, přičemž dle judikatury Ústavního soudu je dané ústavní ustanovení třeba vykládat restriktivně v tom smyslu, že toto výslovné zmocnění musí být konkrétní, jednoznačné a jasné [srov. nález ze dne 21. 6. 2000 sp. zn. Pl. ÚS 3/2000 (N 93/18 SbNU 287; 231/2000 Sb.)]. Pakliže tomu tak je, Ústavní soud zkoumá, zda byl podzákonný právní předpis vydán státním orgánem k tomu oprávněným a v mezích jeho kompetence, tedy zda se při výkonu této pravomoci pohyboval v mezích a na základě zákona (*secundum et intra legem*), a nikoliv mimo zákon (*praeter legem*) – srov. k tomu např. nález ze dne 18. 8. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 7/03 (N 113/34 SbNU 165; 512/2004 Sb.) nebo nález ze dne 22. 10. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 19/13 (N 178/71 SbNU 105; 396/2013 Sb.).

17. V daném případě je tímto zákonným zmocněním § 22 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii. Odstavec 2 tohoto zákonného ustanovení do 3. 6. 2002 zněl: „Způsob určení odměny a náhrad advokáta, popřípadě i její výši stanoví Ministerstvo spravedlnosti právním předpisem.“ Do 31. 3. 2006 pak zněl: „Způsob určení odměny a náhrad advokáta, popřípadě i jejich výši stanoví Ministerstvo spravedlnosti po předchozím vyjádření Komory vyhláškou.“ Platné znění jeho odstavce 3 je následující: „Způsob určení odměny a náhrad advokáta, který vykonává advokacii samostatně nebo společně s jinými advokáty (§ 11 odst. 1), případně i jejich výši, stanoví Ministerstvo spravedlnosti po předchozím vyjádření Komory vyhláškou.“ Ústavní soud toto zmocnění považuje v jeho posléze uvedeném znění, na jehož základě byla vydána vyhláška č. 276/2006 Sb. obsahující napadené znění, za dostatečně konkrétní, jednoznačné a jasné. Přistoupilo-li tedy ministerstvo vydáním této vyhlášky, podepsané příslušným ministrem spravedlnosti a řádně vyhlášené ve Sbírce zákonů, k přijetí právní úpravy obsažené v napadeném ustanovení, stanovující jednotnou tarifní hodnotu pro určení odměny

advokáta jako opatrovníka, má Ústavní soud za to, že tak učinilo v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem.

VI. Znění napadeného ustanovení

18. Napadené ustanovení § 9 odst. 5 vyhlášky č. 177/1996 Sb., ve znění pozdějších předpisů, zní: „Při výkonu funkce opatrovníka ustanoveného správním orgánem účastníku řízení nebo ustanoveného soudem účastníku řízení, jemuž se nepodařilo doručit na známou adresu v cizině, který byl stížen duševní poruchou nebo který není schopen srozumitelně se vyjadřovat ^{1b)}, se považuje za tarifní hodnotu částka 1 000 Kč.“

1b) § 29 odst. 3 občanského soudního řádu.

VII. Hodnocení Ústavního soudu

19. Ústavní soud se významem opatrovníka při zastupování účastníka zvláště v soudním řízení zabýval opakovaně, včetně řízení o kontrole norem [již shora uvedené nálezy sp. zn. Pl. ÚS 4/19 ze dne 24. 9. 2019 (N 163/96 SbNU 88; 302/2019 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 22/19 ze dne 14. 1. 2020 (N 3/98 SbNU 22; 28/2020 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 23/19 ze dne 28. 1. 2020 (N 15/98 SbNU 116; 43/2020 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 26/19 ze dne 3. 3. 2020 (N 37/99 SbNU 11; 176/2020 Sb.)]. Dovodil, že normotvůrcem rozdílně stanovená odměna pro advokáty jako opatrovníky je v rozporu se zásadou rovnosti ve spojení s právem získávat prostředky pro své životní potřeby prací i právem podnikat, vztaženo zejména k ustanoveným zástupcům podle § 30 o. s. ř. Odměna advokáta za výkon funkce opatrovníka ustanoveného osobě neznámého pobytu (nález sp. zn. Pl. ÚS 4/19), osobě, která se z jiných zdravotních důvodů dlouhodobě nemůže účastnit řízení (nález sp. zn. Pl. ÚS 22/19), opatrovníka ustanoveného soudem podle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob (nález sp. zn. Pl. ÚS 23/19) a jmenovaného soudem podle zákona upravujícího zvláštní řízení soudní (nález sp. zn. Pl. ÚS 26/19) se tak dle derogačních nálezů nesmí odvíjet od tarifní hodnoty ve výši 1 000 Kč stanovené v různých částech (hypotézách) nyní napadeného ustanovení.

20. Z judikatury Ústavního soudu i ESLP, kterou Ústavní soud již v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/19 podrobně rozebíral [srov. například nález ze dne 14. 8. 2018 sp. zn. Pl. ÚS 14/17 (N 134/90 SbNU 205; 200/2018 Sb.) a nález ze dne 15. 9. 2015 sp. zn. Pl. ÚS 13/14 (N 164/78 SbNU 451; 297/2015 Sb.)], jakož i ministerstvem odkazované rozsudky ESLP ze dne 23. 11. 1983 ve věci *Van der Mussele proti Belgii* (stížnost č. 8919/80) a ze dne 18. 10. 2011 ve věci *Graziani-Weiss proti Rakousku* (stížnost č. 31950/06)], vyplývá, že stát na jednu stranu advokátům negarantuje právo na zisk a právní úprava, která advokátům ukládá vykonávat určité druhy činností ve veřejném zájmu a za sníženou odměnu hrazenou státem nebo dokonce bez nároku na odměnu, neodporuje ústavnímu pořádku. Na druhou stranu ani rozdílně stanovená odměna nemůže být založena na svévolných (libovolných) kritériích nebo úvahách. Naopak kritéria, na základě nichž se stanoví odlišné zacházení s obdobnými subjekty v obdobných (nebo dokonce stejných) situacích, musí být alespoň obecně rozumná a objektivizovaná. Taková kritéria však v případě stanovení odměny pro advokáty jako opatrovníky zvolena nebyla. Naopak § 9 odst. 5 advokátního tarifu vychází podle Ústavního soudu z paušalizujícího a ničím nepodloženého předpokladu jednoduchosti a menší finanční náročnosti zastupování účastníků v jednotlivých typových řízeních. To v kontextu východisek nálezu ze dne 13. 9. 2016 sp. zn. I. ÚS 848/16 (N 174/82 SbNU 693) vede k tomu, že advokát odměňovaný na základě zjednodušujícího kritéria je v horším postavení oproti advokátovi, který činnost spojenou s nevyhovujícím způsobem odměňování nevykonává nebo ji vykonával v menším rozsahu.

21. Důvody, pro které v uvedených typových případech přistoupil Ústavní soud k derogaci části ustanovení, se v plné míře uplatní rovněž v nyní posuzovaném případě výkonu funkce opatrovníka ustanoveného správním orgánem nebo soudem účastníku řízení, jemuž se

nepodařilo doručit na známou adresu v cizině, který byl stížen duševní poruchou nebo který není schopen srozumitelně se vyjadřovat. Ostatně již v prvním ze série nálezů Ústavní soud dovodil, že jím vyslovené výtky stran ústavnosti části § 9 odst. 5 advokátního tarifu přesahují zrušenou část hypotézy (bod 46 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/19), přičemž Ústavní soud dle tehdejšího rozhodnutí toliko neměl procesní příležitost zabývat se konkrétní kontrolou ústavnosti ustanovení § 9 odst. 5 advokátního tarifu jako celku. Této procesní možnosti se mu dostává až v nynějším případě, v němž je návrhovatel aktivně legitimován k návrhu na zrušení celého ustanovení. Ústavnímu soudu nezbylo než uzavřít, že zákonodárcem stanovená nižší odměna pro advokáty-opatrovníky dle platného znění § 9 odst. 5 advokátního tarifu nese znaky libovůle a je v rozporu s ústavním principem rovnosti (čl. 1, čl. 3 odst. 1 Listiny), ústavním právem podnikat a získávat prostředky pro své životní potřeby prací (čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny), právem na právní pomoc (čl. 37 odst. 2 Listiny, srov. zejména nálezy sp. zn. Pl. ÚS 4/19) nebo na spravedlivou odměnu za práci, resp. na srovnatelnou odměnu za srovnatelnou práci (čl. 28 Listiny *per analogiam*, nálezy sp. zn. Pl. ÚS 23/19 a sp. zn. Pl. ÚS 26/19).

22. Česká republika se kromě toho přistoupením k Úmluvě o právech osob se zdravotním postižením zavázala k pozitivnímu závazku v podobě zajištění rovných procesních práv osob se zdravotním postižením, neboť právě tyto osoby mohou potřebovat přijetí speciální úpravy k tomu, aby se mohly řízení efektivně účastnit. Podle Úmluvy je zásadní zajistit všem osobám rovnoprávný přístup ke spravedlnosti, a to i těm, které mají nějaké zdravotní omezení či postižení, může přitom jít o existenci odpovídající úpravy ustanovení advokáta jako prostředku zajištění právní pomoci (Antonovičová, B. Právo na přístup ke spravedlnosti a soudu pro osoby se zdravotním postižením. Soudce: profesní časopis soudců a soudů České republiky. Soudcovská unie ČR, o. s., 2020, roč. XXII, č. 3, s. 9–14). Jestliže Ústavní soud v citovaných nálezech dovodil, že na rozpor § 9 odst. 5 advokátního tarifu s principem rovnosti a právem plynoucím z čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny je třeba nahlížet taktéž optikou práva na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny, pak je rovněž třeba upozornit, že v kontextu Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením je povinností státu zajistit osobám se zdravotním postižením účinný přístup ke spravedlnosti na rovnoprávném základě s ostatními, mimo jiné prostřednictvím procedurálních a věku odpovídajících úprav, s cílem usnadnit jim účinné plnění jejich role jako přímých nebo nepřímých účastníků a svědků při všech soudních řízeních, a to i ve fázi vyšetřování a předběžného řízení (podle čl. 13 Úmluvy). Podle Úmluvy je rovněž povinností států přijmout odpovídající opatření, aby umožnily osobám se zdravotním postižením přístup k asistenci, kterou mohou pro uplatnění své právní způsobilosti potřebovat (podle čl. 12 odst. 3 Úmluvy). Zrušení části advokátního tarifu stanovující sníženou odměnu za práci advokátu ustanovenému opatrovníkem osobě stížené duševní poruchou nebo osobě, která není schopna srozumitelně se vyjadřovat, proto v širším kontextu přispěje k naplňování cílů Úmluvy a pozitivních závazků státu.

23. Argumentace ministerstva, že je advokátní tarif svého druhu cenovým předpisem a zrušující judikatura Ústavního soudu, která do legislativní podoby části vyhlášky zasáhla pro libovůli normotvůrce, nyní může sloužit jako podklad pro eventuální vyslovení neústavnosti dalších částí advokátního tarifu (nebo dokonce celé řady ostatních cenových předpisů), je nepřipadná. Výše citované nálezy, na které nyní Ústavní soud navazuje, se zabývaly konkrétní problematikou dvojrole advokáta a opatrovníka, přičemž závěry v nich vyslovené nelze zobecnit způsobem predestinovaným ze strany ministerstva.

VIII. Závěr

24. Ze všech uvedených důvodů Ústavní soud zastává názor, že stanovil-li normotvůrce nižší odměnu, kterou obdrží advokát jako opatrovník ustanovený správním orgánem účastníku řízení nebo ustanovený soudem účastníku řízení, jestliže se nepodařilo doručit na známou adresu v cizině, který byl stížen duševní poruchou nebo který není schopen srozumitelně se vyjadřovat,

porušil zásadu rovnosti (čl. 1, čl. 3 odst. 1 Listiny) v návaznosti na právo podnikat a právo získávat prostředky pro své životní potřeby prací podle čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny. Proto Ústavní soud podle § 70 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., rozhodl o zrušení ustanovení § 9 odst. 5 advokátního tarifu, a to ke dni vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů.

Č. 179**Náklady pozůstalostního řízení ve smyslu § 127 zákona o zvláštních řízeních soudních z pohledu jmenovaného správce pozůstalosti
(sp. zn. II. ÚS 3195/20 ze dne 19. října 2021)**

Odměna, náhrada výdajů a náhrada za daň z přidané hodnoty soudem do funkce jmenovaného správce pozůstalosti vykonávajícího správu pozůstalosti patří mezi náklady pozůstalostního řízení ve smyslu § 127 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních; jejich výše se určuje postupem dle § 22 až 24 vyhlášky č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů, správců pozůstalosti a Notářské komory České republiky (notářský tarif), ve znění pozdějších předpisů, a pozůstalostní soud o jejich placení rozhoduje při analogické aplikaci § 108 a 109 zákona o zvláštních řízeních soudních.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Ludvíka Davida, soudkyně Kateřiny Šimáčkové a soudce zpravodaje Davida Uhlíře ve věci ústavní stížnosti stěžovatele Mgr. Michala Janíka, advokáta, se sídlem Hornických učňů 286, Příbram IV, proti usnesení Okresního soudu v Příbrami ze dne 30. dubna 2020 č. j. 25 D 1412/2014-1056 a usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 18. srpna 2020 č. j. 24 Co 123/2020-1079, za účasti Okresního soudu v Příbrami a Krajského soudu v Praze jako účastníků řízení a Magdaleny Milcové, zastoupené JUDr. Martinou Koláčkovou, advokátkou, se sídlem Zahradnická 74, Příbram III, Bohdany Lukeš Milcové, Roberta Hrabého, Občanského sdružení „Člověk zpět k člověku“, IČ: 457 70 433, se sídlem Na Folimance 2121/11, Praha 2, a Technických služeb města Příbrami, příspěvkové organizace, IČ: 000 68 047, se sídlem U Kasáren 6, Příbram IV, zastoupené JUDr. Mojmírem Přívarou, advokátem JP Legal, s. r. o., advokátní kancelář, se sídlem Kovářská 1253/4, Plzeň, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění**I. Vymezení věci**

1. V ústavní stížnosti doručené Ústavnímu soudu 12. listopadu 2020 se stěžovatel postupem dle § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí obecných soudů, neboť tato mají porušovat jemu ústavně zaručené právo na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a dále právo na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

II. Skutkový základ a shrnutí řízení před obecnými soudy

2. Z obsahu podané ústavní stížnosti, jejích příloh a vyžádaného soudního spisu vyplývá, že stěžovatel, který je aktivním advokátem, vykonával funkci správce pozůstalosti po zůstaviteli Jiřím Milcovi, zemřelém dne 17. září 2014. Do této funkce jej jmenoval Okresní soud v Příbrami (dále jen „soud prvního stupně“) svým usnesením ze dne 8. října 2015 č. j. 25 D 1412/2014-36, a to postupem dle § 157 odst. 1 písm. c) zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, (dále též jen „z. ř. s.“) z tzv. „jiného vážného důvodu“. Zůstavitel, který byl rozvedený, měl ve své závěti vydědit obě své dcery, které v reakci na toto zjištění uplatnily v samostatných sporných řízeních jim svěřící dědická práva. Vzhledem k tomu, že zůstavitel podnikal jako fyzická osoba, byl jednatelem a společníkem obchodní společnosti, choval hospodářská zvířata a ke dni jeho smrti nebylo ukončeno řízení o vypořádání majetku ve společném jmění manželů, požádali závětní dědicové o jmenování správce pozůstalosti, neboť nesouhlasili s tím, aby tuto správu vykonávala některá z dcer zůstavitele. Sporné otázky týkající se platnosti závěti a vydědění byly vyřešeny soudně schválenými smíry a pozůstalostní řízení bylo skončeno usnesením soudu prvního stupně ze dne 20. června 2019 č. j. 25 D 1412/2014-986, které nabylo právní moc dne 11. července 2019. Tímto usnesením určil soud prvního stupně obvyklou cenu majetku, jiných aktiv, výši dluhů a dalších pasiv pozůstalosti a čistou hodnotu pozůstalosti, schválil dohodu o rozdělení pozůstalosti, schválil dohodu o vypořádání povinných podílů pro nepominutelné dědičky (dcery zůstavitele), přiznal České republice právo na náhradu nákladů řízení, uložil závětním dědicům povinnost zaplatit soudním komisařům odměny a hotové výdaje, a to vše s tím, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení.

3. Dne 7. ledna 2020 podal stěžovatel u soudu prvního stupně návrh na přiznání odměny za správu pozůstalosti, kterou vyčíslil dle § 23 vyhlášky č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů, správců pozůstalosti a Notářské komory České republiky (notářský tarif), ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „notářský tarif“) na částku 319 562,10 Kč bez DPH (386 670,10 Kč vč. DPH), neboť obvyklá cena aktiv pozůstalosti činila částku 4 010 217,66 Kč a správu pozůstalosti vykonával na základě výše uvedeného rozhodnutí soudu po dobu 44 měsíců (od listopadu 2015 do července 2019) a základní částka odměny za 4 měsíce výkonu funkce dle § 13 odst. 1 notářského tarifu činila částku 29 051,10 Kč. Nároku na náhradu hotových výdajů se stěžovatel v podání výslovně vzdal.

4. Na tento návrh stěžovatele nejdříve zareagovala soudní komisařka (pověřená notářka) písemným sdělením ze dne 11. února 2020, ve kterém stěžovatele informovala o tom, že odměna správce pozůstalosti není nákladem pozůstalostního řízení, neboť § 127 z. ř. s., který mezi náklady pozůstalostního řízení výslovně řadí i odměnu správce dědictví, má být „v provázanosti s aktuální právní úpravou správy cizího jmění v této části neúčinnou právní normou, byť je stále formálně platná, a nelze tak podle ní při rozhodování postupovat“. Práva a povinnosti správce pozůstalosti mají být odvozeny z pravidel prosté správy cizího majetku (§ 1405 až 1408 občanského zákoníku), přičemž § 1402 občanského zákoníku zakládá vyvratitelnou domněnku úplatnosti výkonu funkce správce cizího majetku. Stěžovateli tak má náležet „obvyklá odměna podle povahy jeho služeb proti zjištěným dědicům zůstavitele“. Mezi dědici a stěžovatelem měl být dle pověřené notářky založen „hmotněprávní vztah“, byť z rozhodnutí soudu, a pokud se stěžovatel s dědici nedomluvil na přiměřené odměně, nebo dědici tuto odměnu stěžovateli dobrovolně neuhradili, nezbývá mu nic jiného, než aby se svého práva správce pozůstalosti domáhal proti dědicům žalobou o zaplacení konkrétní částky ve sporném civilním nalézacím řízení (mimo řízení pozůstalostní).

5. Podáním ze dne 17. února 2020 požádal stěžovatel o to, aby ohledně jeho návrhu ze dne 7. ledna 2020 bylo „procesně adekvátním způsobem“ rozhodnuto, jelikož jeho návrh na přiznání odměny správce pozůstalosti byl řádným návrhem určeným soudu a „neformální sdělení“ nelze dle názoru stěžovatele považovat za odpovídající vypořádání návrhu v souladu

s procesními předpisy. Stěžovatel v podání zdůraznil, že jen proti soudnímu rozhodnutí ve formě usnesení bude mít možnost podat opravný prostředek a dosáhnout jeho přezkumu. Soud prvního stupně následně rozhodl (pověřenou notářkou) usnesením ze dne 30. dubna 2020 č. j. 25 D 1412/2014-1056 (dále jen „napadené usnesení soudu prvního stupně“) tak, že návrh stěžovatele na přiznání odměny správce pozůstalosti se zamítá s odůvodněním, které je totožné s odůvodněním původního sdělení pověřené notářky (viz předchozí bod 4 tohoto nálezu).

6. Proti napadenému usnesení soudu prvního stupně podal stěžovatel z důvodu nesprávného právního posouzení věci odvolání ke Krajskému soudu v Praze (dále jen „odvolací soud“), který usnesením ze dne 18. srpna 2020 č. j. 24 Co 123/2020-1079 (dále jen „napadené usnesení odvolacího soudu“) napadené usnesení soudu prvního stupně potvrdil (výrok I napadeného usnesení odvolacího soudu) a rozhodl o tom, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před odvolacím soudem (výrok II). Odvolací soud se plně ztotožnil s právním posouzením věci soudem prvního stupně, shledal jej věcně správným a odvolání stěžovatele neopodstatněným (o skutkových otázkách pochyby nepanovaly). Odvolací soud sice označil aktuální právní úpravu správy pozůstalosti za nikoli „zcela jednoznačnou“, nepřehlednou a obsahující řadu rozporů, neboť tato není obsažena jen v občanském zákoníku, popř. z. ř. s., nýbrž také v dalších zvláštních právních předpisech (z nichž celá řada měla být přijímána ještě v době, kdy neplatila nová úprava dědického práva a řízení o pozůstalosti účinná od 1. ledna 2014), ale jinak své rozhodnutí odůvodnil obdobně jako soud prvního stupně: mezi dědici zůstavitele a stěžovatelem vznikl rozhodnutím pozůstalostního soudu hmotněprávní vztah, v jehož rámci stěžovatel prováděl prostou správu cizího majetku. Odměna správce pozůstalosti se tak řídí § 1402 občanského zákoníku, a nebude-li jeho odměna uspokojena dědici dobrovolně, může se domáhat její úhrady ve sporném řízení. Tato odměna je pasivem pozůstalosti (které hradí dědicové zůstavitele). Stejně jako soud prvního stupně označil odvolací soud § 127 z. ř. s. v dané části za formálně platnou, ale již neúčinnou právní normu. Ani § 128 z. ř. s. na danou situaci dle názoru odvolacího soudu nedopadá, neboť odměna správce pozůstalosti není nákladem určitého účastníka vynaložená na účelné uplatňování či bránění (dědického práva) v pozůstalostním řízení. Odměnu správce pozůstalosti tak nelze považovat za náklady pozůstalostního řízení. Odvolací soud v této souvislosti odkázal na komentářovou literaturu, a to konkrétně na Fiala, R., Drápal, L. a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 491 a násl. Odvolací soud dále konstatoval, že i pokud by měl platit právní názor opačný, tj. že odměna správce pozůstalosti nákladem pozůstalostního řízení je, odvolací soud dle vlastního tvrzení „nenachází v platné právní úpravě dědění a dědického práva od 1. 1. 2014 žádné konkrétní ustanovení, jež by snad mohl využít k přijetí tohoto závěru, že by v rámci pozůstalostního řízení pozůstalostní soud měl a mohl pro případ, kdy nedošlo k dohodě dědiců a správce pozůstalosti o výši jeho odměny, o této odměně sám rozhodnout se stanovením platební povinnosti státu či dědicům k rukám správce pozůstalosti (zde existuje rozdíl oproti existující konkrétní právní úpravě, týkající se notáře, za provádění úkonů soudního komisaře)“. Závěry vyslovenými v usnesení Ústavního soudu ze dne 14. května 2019 sp. zn. III. ÚS 1437/19 se odvolací soud „necítí vázán“, neboť skutkové okolnosti a právní otázky v něm řešené byly „poněkud odlišné“. Možnost soudu uložit dědicům v rámci pozůstalostního řízení povinnost složit zálohu na odměnu a hotové výdaje správce pozůstalosti má být dle odvolacího soudu „z hlediska svých předpokladů problematikou odlišnou od problematiky řešené v tomto řízení odvolacím soudem“.

III. Argumentace stěžovatele

7. V úvodu stížnosti stěžovatel podrobně popisuje průběh pozůstalostního řízení, který však pro vypořádání ústavní stížnosti není rozhodný, a Ústavní soud jej tak nebude reprodukovat. Ačkoli se v odůvodnění stížnosti stěžovatel argumentačně vymezuje téměř

výlučně vůči napadenému usnesení odvolacího soudu, je především z formulace petitu zjevné, že stížnost směřuje i proti prvostupňovému rozhodnutí.

8. Stěžovatel ve stížnosti tvrdí porušení jemu ústavně zaručeného práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny a práva na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Věcně je argumentace stěžovatele postavena na neústavním výkladu zákonného ustanovení § 127 z. ř. s. a s tím přímo souvisejícím nepoužití navazujícího notářského tarifu (jakožto prováděcího podzákonného právního předpisu). Výklad této právní úpravy provedený obecnými soudy je dle názoru stěžovatele ve zřejmém rozporu s principy spravedlnosti a legitimního očekávání. Pokud pozůstalostní soud svým rozhodnutím (slovy stěžovatele „aktem veřejné moci“) jmenuje nezávisle na vůli dědiců, popř. zůstavitele, určitou osobu do funkce správce pozůstalosti, musí též rozhodnout o její odměně za výkon této funkce. Pokud by k takovému rozhodnutí neměl být pozůstalostní soud vůbec oprávněn, pak by právní úprava odměny správce pozůstalosti obsažená v § 22 až § 23a notářského tarifu zcela postrádala smyslu. Postup soudů označuje stěžovatel za alibistický – v dané věci byly oprávněny (resp. povinovány) k rozhodnutí, přesto z důvodu jimi zaujatého výkladu zákona nekonaly, ačkoli konat měly. Stěžovatel namítá, že obecné soudy nepřihlédly k závěrům vysloveným v nálezů Ústavního soudu ze dne 18. února 2020 sp. zn. I. ÚS 2002/19 (N 29/98 SbNU 334) a usnesení ze dne 14. května 2019 sp. zn. III. ÚS 1437/19 (obě rozhodnutí jsou dostupná na <https://nalus.usoud.cz>), z nichž má dle stěžovatele plynout, že i Ústavní soud odměnu správce pozůstalosti za náklady pozůstalostního řízení zjevně považuje. V závěru ústavní stížnosti označuje stěžovatel postup obecných soudů za svévolný, který má být v rozporu s čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a čl. 4 odst. 4 Listiny.

IV. Řízení před Ústavním soudem

9. Ústavní soud si u soudu prvního stupně vyžádal spis o řízení před obecnými soudy. Následně Ústavní soud vyzval účastníky řízení a vedlejší účastníky k vyjádření se k podané ústavní stížnosti.

10. Soud prvního stupně se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

11. Odvolací soud ve svém vyjádření především odkázal na odůvodnění napadeného usnesení odvolacího soudu, které v některých bodech podrobněji rozvedl. Za prvé odvolací soud (nad rámec již popsaného odůvodnění) zdůraznil, že stěžovatel se svým jmenováním do funkce správce pozůstalosti souhlasil. Za druhé odvolací soud upozornil na charakter pozůstalostního řízení jakožto řízení nesporného, které nemůže „sloužit“ k tomu, aby v něm byla řešena případně sporná výše obvyklé odměny správce pozůstalosti. Za třetí odvolací soud zopakoval závěr, že § 127 z. ř. s. je v provázanosti s aktuální právní úpravou správy cizího jmění v této části „neúčinnou právní normou“. Odvolací soud si je sice vědom toho, že na toto téma jsou názory odborné veřejnosti „rozkolísané“, ale takto je dané ustanovení autory úpravy vykládáno na specializovaných odborných seminářích a odvolací soud se s tímto výkladem ztotožňuje. Tento výklad je pak i výkladem žádoucím, neboť pomáhá řešit možnou „dvoukolejnost“ úpravy odměny správce pozůstalosti, kdy na jedné straně stojí správci pozůstalosti povolání zůstaviteli, vykonavatelé závěti či dědicové vykonávající správu pozůstalosti, a na druhé straně stojí správci pozůstalostí jmenovaní soudy. Ostatně, i kdyby měl převážet názor prosazovaný stěžovatelem, § 127 z. ř. s. by mohl zodpovědět toliko otázku, zda odměna správce pozůstalosti je nákladem řízení, nikoliv pak „otázku, zda a kdo tyto náklady hradí“ (přitom toto ustanovení dle odvolacího soudu ani nehovoří o hotových výdajích správce pozůstalosti). Za čtvrté odvolací soud výslovně setrval na svém názoru o nepřiléhavosti závěrů obsažených ve výše citovaném usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1437/19, neboť problematika možnosti uložení povinnosti dědicům složit zálohu na odměnu správce pozůstalosti se liší od problematiky možnosti (povinnosti) uložení povinnosti dědicům zůstavitele k úhradě konkrétní výše obvyklé odměny správce pozůstalosti při vzniklém sporu

o tuto výši (nedošlo-li v průběhu řízení mezi nimi k dohodě o této odměně, popř. pokud ji dědicové neuhradí dobrovolně). Jinou ústavněprávní argumentaci k řešení otázky odvolací soud ve svém vyjádření nepředložil a neučinil ani žádný návrh na meritorní rozhodnutí.

12. Z vedlejších účastníků se k ústavní stížnosti vyjádřili dva, a to Magdaléna Milcová a Technické služby města Příbrami.

13. Magdalena Milcová se ztotožnila s odůvodněním obou napadených rozhodnutí, neboť mezi dědici a vedlejším účastníkem byl jmenováním ze strany pozůstalostního soudu, se kterým stěžovatel souhlasil, založen hmotněprávní vztah, a mezi dědici a stěžovatelem tak měla být „v průběhu řízení o pozůstalosti“ uzavřena dohoda o její obvyklé výši, která však uzavřena nebyla. Vedlejší účastnice si je vědoma toho, že stěžovateli za správu pozůstalosti náleží odměna, ale nesouhlasí s její požadovanou výší, která je dle jejího názoru nepřiměřeně vysoká a neodpovídá povaze služeb, které byly stěžovatelem vykonány. Vedlejší účastnice navrhla zamítnutí ústavní stížnosti pro její nedůvodnost.

14. Technické služby města Příbrami se též ztotožnily s právním hodnocením věci ze strany obou obecných soudů a připomněly, že v pozůstalostním řízení ani neměly možnost se s usnesením, jímž byl stěžovatel do funkce správce pozůstalosti zůstavitele jmenován, „seznámit, event. se k němu vyjádřit“. Dohoda dědiců o správě pozůstalosti se stěžovatelem uzavřena nebyla. Vyúčtování odměny za správu pozůstalosti předložené stěžovatelem považuje tento vedlejší účastník za neadekvátní a je přesvědčen, že provedená správa vůči jeho „části“ by neměla být zpoplatněna vůbec, neboť nebyla „reálně jakkoliv potřebná“ a dále nebyla ani „fakticky realizována“. Nic nemá bránit stěžovateli v tom, aby vůči jednotlivým dědicům uplatnil své případné nároky, a to s ohledem „na skutečně provedenou správu (řádně vyúčtovanou) a další okolnosti (skutečná činnost správce, jeho výdaje, a to vše vždy řádně vyúčtované s ohledem na jednotlivé dědice a majetek, který byl předmětem dědictví vůči jednotlivým dědicům)“. Závěrem svého vyjádření navrhl tento vedlejší účastník zamítnutí stížnosti.

15. Ústavní soud zaslal vyjádření účastníka řízení a vedlejších účastníků stěžovateli k replice, nicméně stěžovatel tuto možnost dále argumentačně reagovat na uvedená vyjádření nevyužil.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

16. Ústavní soud před meritorním posouzením ústavní stížnosti zkoumá, zda ústavní stížnost splňuje procesní požadavky stanovené zákonem o Ústavním soudu. Ústavní soud dospěl k závěru, že projednávaná ústavní stížnost byla podána stěžovatelem, který byl účastníkem (určité části) pozůstalostního řízení, ve kterém mělo být rozhodnuto o věci stěžovatele. Samotný fakt, že napadená rozhodnutí byla obecnými soudy vydána po právní moci rozhodnutí o dědictví, nemůže dle názoru Ústavního soudu vyloučit jejich přezkum v řízení o ústavní stížnosti vedeném dle § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu, neboť ačkoli byla formálně vydána po ukončení pozůstalostního řízení, obecné soudy jimi stěžovatelův návrh projednaly a meritorně o něm rozhodly. Znění ustanovení § 115 z. ř. s. nebylo pro účely posouzení aktivní legitimace k podání projednávané ústavní stížnosti pro Ústavní soud limitující. Stěžovatel vyčerpal před podáním ústavní stížnosti všechny opravné prostředky zákonem mu poskytnuté k ochraně jeho práv. Ústavní stížnost byla také podána včas a splňuje veškeré zákonem o Ústavním soudu stanovené náležitosti. Podmínku povinného zastoupení advokátem stanovenou § 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu stěžovatel vzhledem ke své profesní kvalifikaci, kdy je sám advokátem, splňovat nemusí [srov. stanovisko sp. zn. Pl. ÚS-st. 42/15 ze dne 8. října 2015 (ST 42/79 SbNU 637; 290/2015 Sb.)].

VI. Vlastní posouzení návrhu Ústavním soudem

17. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací stěžovatele obsaženou v ústavní stížnosti a napadených soudních rozhodnutích, vyjádřením účastníka řízení, vyjádřením vedlejších účastníků a obsahem vyžádaného soudního spisu, dospěl nakonec k závěru, že s ohledem na konkrétní časové okolnosti případu, které jsou vyloženy níže, nelze stížnosti vyhovět, byť by jinak byla co do základu důvodná, a proto ji postupem dle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl.

18. Ústavní soud se v projednávané věci nejdříve musel vyrovnat s dvěma předběžnými otázkami, které souvisí s jejím právním základem a materií. Za prvé se totiž stěžovatel dožaduje ústavního přezkumu soudní interpretace „pouhého“ zákona a za druhé předmětem této interpretace bylo ustanovení týkající se „toliko“ nákladů soudního řízení. Na základě obou těchto znaků by se mohlo jevit, že ústavní přezkum napadených rozhodnutí nebude opodstatněný, nicméně Ústavní soud došel k závěru, že s ohledem jak na rozkolísanost soudní praxe při řešení dané otázky (viz bod 32 níže), tak individuální okolnosti věci (viz bod 20 níže), je ústavní přezkum, ve kterém bude posouzeno, zdali obecné soudy při dané interpretaci nevybočily z mezí ústavně konformního výkladu použitých zákonných ustanovení, a nedopustily se tak porušení stěžovatelova základního práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, namístě.

19. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) a není součástí soustavy obecných soudů (čl. 91 Ústavy). Ústavní soud není další přezkumnou instancí – k výkladu a aplikaci běžného zákona jsou povolány právě obecné soudy [viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 512/12 ze dne 13. března 2013 (N 41/68 SbNU 419) či nález sp. zn. I. ÚS 1052/10 ze dne 29. září 2010 (N 206/58 SbNU 857)]. Ústavní soud soudní interpretaci zákonných norem, pokud tato neodporuje ústavněprávním požadavkům, nepřehodnocuje [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 1524/15 ze dne 30. listopadu 2016 (N 229/83 SbNU 575) či nález sp. zn. IV. ÚS 2372/11 ze dne 3. září 2012 (N 146/66 SbNU 219)]. S ohledem na tato východiska tak Ústavní soud nemůže být ani povolán ke sjednocování judikatury, které se má odehrávat právě v rámci soustavy obecného soudnictví. Ústavnímu soudu nepřisluší, aby prováděl přezkum rozhodovací činnosti obecných soudů ve stejném rozsahu, jako činí obecné soudy. Stejně tak Ústavní soud ale vnímá, že se na výsledku dané věci projevuje absence rozhodovací činnosti Nejvyššího soudu, který, pokud by k tomu měl příležitost, by nyní řešenou otázku již patrně postavil judikatorně najisto [k tomu viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2020 č. j. 24 Cdo 607/2020-480, jímž bylo odmítnuto dovolání proti usnesení Krajského soudu v Ostravě, který jako odvolací soud potvrdil usnesení Okresního soudu ve Frýdku-Místku o určení odměny a náhradě hotových výdajů správce dědictví a uložení povinnosti k zaplacení těchto nákladů, neboť odměna a náhrada hotových výdajů správce dědictví patří mezi náklady řízení a dle § 238 odst. 1 písm. h) o. s. ř. není proti rozhodnutí o nákladech řízení přípustné dovolání *ex lege*; usnesení dostupné na <http://nsoud.cz>]. Ve věcech, ve kterých jde o interpretaci či aplikaci podústavního práva, které však významem „přesahují“ kauzu samotnou, kdy rozhodnutí Ústavního soudu může mít vliv na značný počet případů alespoň s nepřímým ústavněprávním dopadem, je dle názoru Ústavního soudu namístě meritorní přezkum připouštět [k otázce potřebného „ústavněprávního“ pozadí pro sjednocování judikatury Ústavním soudem viz např. nález ze dne 10. dubna 2014 sp. zn. III. ÚS 3725/13 (N 55/73 SbNU 89)]. K takovýmto věcem pak patří i projednávaná stížnost, neboť i odvolacím soudem konstatovaná neustálenost judikatury obecných soudů k řešené otázce narušuje princip právní jistoty jako neoddelitelné součásti pojmu materiálního právního státu.

20. Rovněž k samotné materii požadovaného přezkumu, tj. k otázce nákladů soudních řízení, se Ústavní soud obecně staví rezervovaně a k přezkumu přistupuje spíše výjimečně, jelikož nákladové výroky zpravidla nedosahují ve svých důsledcích intenzity opodstatňující

závěr o porušení základních práv a svobod [k tomu viz např. usnesení ze dne 5. srpna 2002 sp. zn. IV. ÚS 303/02 (U 25/27 SbNU 307), popř. z recentní doby náleze ze dne 3. března 2020 sp. zn. III. ÚS 2118/19 (N 39/99 SbNU 28)]. Přesto i tato rozhodnutí obecných soudů musí být činěna v rámci ústavního půdorysu vymezeného hlavou pátou Listiny (popř. čl. 6 odst. 1 Úmluvy), a pokud se po (předběžném) posouzení jeví z hlediska ústavnosti kvantitativně anebo kvalitativně jako významná, připouští Ústavní soud jejich plnohodnotný přezkum. Projednávaná věc splňuje obě tato kritéria. Co se týče kvantitativního dopadu věci do práv a majetkové sféry stěžovatele, ten je významný již na první pohled – šlo o tvrzený nárok na odměnu za 44 měsíců trvající správu pozůstalosti ve stěžovatelem dle notářského tarifu vyčíslené výši 319 562,10 Kč bez DPH (386 670,10 Kč vč. DPH), tzn. nejde o hodnotově bagatelní spor či spor, který by se hranici bagatelnosti blížil. Taktéž co do míry tíživosti dopadu do práv a majetkové sféry stěžovatele je dle názoru Ústavního soudu poměrně zjevné, že tento dopad je přímý a významný, neboť místo toho, aby o jeho odměně za vykonávanou funkci bylo rozhodnuto jedním rozhodnutím přímo pozůstalostním soudem za účasti všech dědiců v řízení, ve kterém jej soud do funkce jmenoval, byl stěžovatel soudy odkázán na jedno či vícero sporných nalézacích řízení o zaplacení peněžité částky proti několika žalovaným, které by pro něj znamenaly další vynaložený čas, zvýšenou právní nejistotu co do výsledku a jeho hodnoty, finanční rizika (min. ve formě případné náhrady nákladů řízení protistranám a placení vlastních nákladů) a odklad uspokojení pohledávky (bez ohledu na její konečnou výši).

21. Ústavní soud v řadě svých rozhodnutí vymezil podmínky, při jejichž existenci má vadná aplikace podústavního práva obecným soudem za následek porušení základních práv a svobod jednotlivce [k tomu viz např. náleze ze dne 10. října 2002 sp. zn. III. ÚS 74/02 (N 126/28 SbNU 85)]. V principu může jít o tři typické situace: (i) případ konkurence norem jednoduchého práva, v němž soud upřednostní variantu, která nepřipustně postihuje některé ze základních práv či svobod, (ii) konkurence interpretačních alternativ právní normy (či vícero souvisejících norem), kde soud opomine možnou ústavně konformní výkladovou alternativu na úkor základního práva či svobody, a konečně (iii) případy svévolné aplikace jednoduchého práva, která je důsledkem neodůvodněného vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován (a představuje tak nepředvídatelnou interpretační libovůli), případně je v extrémním rozporu s požadavky věcně přiléhavého a rozumného uspořádání posuzovaného právního vztahu nebo s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti.

22. Ustanovení § 127 z. ř. s. (po celou dobu účinnosti zákona, tj. od 1. ledna 2014) zní:

„Odměna notáře za prováděné úkony soudního komisaře a jeho hotové výdaje a náhrada za daň z přidané hodnoty i odměna správce dědictví jsou náklady řízení. Náhrada za daň z přidané hodnoty patří k nákladům řízení, provádí-li v řízení o pozůstalosti úkony soudního komisaře notář, který je plátcem daně z přidané hodnoty podle jiného právního předpisu.“
Důvodová zpráva k tomuto ustanovení, které bylo původně zařazeno jako § 126 vládního návrhu z. ř. s., výslovně označuje odměnu správce dědictví za náklad řízení (návrh zákona o zvláštních řízeních soudních byl projednáván jako sněmovní tisk 931/0 v 6. volebním období Poslanecké sněmovny ; důvodová zpráva k návrhu zákona je dostupná na <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=931&CT1=0>). S ohledem na předmět úpravy a jednoznačnost (kategoričnost) formulace nepochybuje Ústavní soud o tom, že § 127 z. ř. s. je ustanovením, které má kogentní povahu.

23. Ustanovení § 516 písm. b) z. ř. s. zmocňuje Ministerstvo spravedlnosti k vydání vyhlášky, která bude upravovat výši a způsob určení odměny a náhrady hotových výdajů správců pozůstalosti. Touto vyhláškou je notářský tarif. Část šestá notářského tarifu s nadpisem „Odměna a náhrada hotových výdajů správce pozůstalosti“ obsahuje ustanovení § 22 až 24, která s účinností od 1. ledna 2014 zní:

„HLAVA I ODMĚNA SPRÁVCE POZŮSTALOSTI

§ 22

Základem odměny správce pozůstalosti je obvyklá cena aktiv pozůstalosti, k jejichž správě byl správce pozůstalosti ustanoven. Ustanovení § 12 odst. 2 platí obdobně.

§ 23

Pokud správce pozůstalosti vykonává správu aktiv pozůstalosti nebo jejich části po dobu čtyř měsíců, náleží mu odměna ve výši vypočtené podle § 13 odst. 1 a 3. Vykonává-li správu po dobu kratší nebo delší, odměna se poměrně sníží nebo zvýší.

§ 23a

Odměnu vypočtenou podle § 23 může soud přiměřeně zvýšit, nejvýše však o 100 %, jestliže úkony správce pozůstalosti při správě pozůstalosti byly mimořádně obtížné nebo časově náročné.

HLAVA II HOTOVÉ VÝDAJE SPRÁVCE POZŮSTALOSTI

§ 24

(1) Správce pozůstalosti má nárok na náhradu hotových výdajů účelně vynaložených při správě pozůstalosti.

(2) Výše náhrady cestovních výdajů se řídí zvláštním právním předpisem¹⁶⁾.

Toto znění uvedených ustanovení notářského tarifu je výsledkem dvou novelizací prvotního znění notářského tarifu. První novelizace byla provedena vyhláškou č. 403/2005 Sb., jež novelizačním bodem 2 zavedla s účinností od 5. října 2005 nové znění celé části šesté (tj. § 22 až 24), a druhá novelizace byla provedena vyhláškou č. 432/2013 Sb., jež novelizačním bodem 1 v názvu vyhlášky nahradila výraz správce „dědictví“ výrazem správce „pozůstalosti“ a novelizačním bodem 3 provedla stejnou změnu pojmosloví v ustanoveních § 22 až 24.

24. V dané věci tedy obecné soudy zaujaly výkladové stanovisko jdoucí proti výslovnému znění ustanovení kogentních procesních norem obsažených jak v právním předpise se silou zákona, tak v navazujícím podzákoném právním předpisu (pojem „správce dědictví“, který je i nadále obsažen v § 127 z. ř. s., a pojem „správce pozůstalosti“, který je použit v § 516 z. ř. s., považuje Ústavní soud i přes terminologickou nejednotnost za obsahové ekvivalenty, které od sebe nelze významem či funkcí odlišit). A ačkoli Ústavní soud mnohokrát judikoval, že při výkladu a aplikaci právních předpisů nelze opomíjet jejich účel a smysl, je jazykový výklad primární metodou výkladu a je při interpretaci předpisu základním východiskem – až po jeho provedení přichází v úvahu postupy (metody) další, tj. zejm. výklad logický, historický, teleologický či systematický. Nota bene v situaci, kdy dle názoru Ústavního soudu zjevně nejde o „přeřeknutí“ zákonodárce, ale o celý, byť mezerovitý (k tomu viz níže v bodě 32 tohoto nálezu), soubor právních norem řešících danou otázku (přes základní ustanovení v podobě § 127 z. ř. s., přes zmocňovací ustanovení v § 516 z. ř. s., až po vlastní úpravu obsaženou v § 22 až 24 notářského tarifu, která se odvolává na § 12 a 13 notářského tarifu).

25. Z napadených rozhodnutí a vyjádření odvolacího soudu plyne, že obecné soudy své interpretační stanovisko založily na kombinaci výkladů systematického a teleologického a své závěry obhajovaly tím, že (i) mezi stěžovatelem jakožto správcem pozůstalosti a dědici byl rozhodnutím soudu o jmenování založen hmotněprávní vztah, u něhož dle § 1402 občanského zákoníku platí vyvratitelná domněnka úplatnosti obvyklou odměnou, (ii) stěžovatel se svým jmenováním souhlasil, (iii) jimi zvolený výklad přispívá k odstranění „dvoukolejnosti řešení odměny“ mezi osobami vykonávajícími správu pozůstalosti a (iv) procesní úprava pozůstalostního řízení obsažená v z. ř. s. nenabízí pro postup prosazovaný stěžovatelem dostatečný podklad.

26. Ústavní soud se s těmito důvody nemůže ztotožnit a považuje je pro odchýlení se od výslovného ustanovení kogentního procesního předpisu za nedostatečné (nepřesvědčivé).

27. Ústavní soud sice nerozporuje závěr obecných soudů o tom, že i mezi správcem pozůstalosti jmenovaným soudem a dědici vzniká hmotněprávní vztah (jehož obsah je do rozhodné míry regulován občanským zákoníkem), ale není mu vůbec zřejmé, proč by tento stav měl způsobovat obsolenci zvláštní kogentní úpravy týkající se odměny správce pozůstalosti v pozůstalostním řízení a vylučovat její použitelnost. Správce pozůstalosti buď povolá (veřejnou listinou) zůstavitel, nebo jej do funkce jmenuje soud. Umožňuje-li tedy zvláštní zákon soudu, aby tohoto hmotněprávního institutu využil v pozůstalostním řízení pro zajištění řádné správy pozůstalosti, uchování její hodnoty a ochrany zájmů dědiců či z jiných vážných důvodů a aby za podmínek stanovených v § 157 z. ř. s. jmenoval správce pozůstalosti i bez návrhu, nejeví se Ústavnímu soudu zvláštní úprava odměny soudem jmenovaného správce pozůstalosti vykonávajícího správu pozůstalosti spadající do nákladů řízení bez dalšího jako obsoletní či překonaná norma, ba naopak. Jinými slovy řečeno, existence obecné hmotněprávní úpravy určitého institutu nutně nepopírá autonomii procesní úpravy dílčí otázky, jež přímo souvisí s možností využití daného institutu v soudním řízení (z rozhodnutí soudu), přičemž řešení dílčí otázky může být v procesních poměrech odlišné od úpravy hmotněprávní.

28. Taktéž fakt, že stěžovatel se svým jmenováním do funkce souhlasil, neopodstatňuje soudy zvolenou interpretační variantu, neboť stěžovatelův souhlas se jmenováním nic nevypovídá o tom, že by býval souhlasil se způsobem řešení jeho odměny, který upřednostnily obecné soudy. Ze stížnosti plyne, a dle názoru Ústavního soudu jde o hájitelné tvrzení, že se stěžovatel naopak spoléhal na výslovné znění § 127 z. ř. s. a notářského tarifu (a proto v interpretačním přístupu obecných soudů spatřuje zásah do svého legitimního očekávání). Ústavní soud o tomto nemá vážnější důvod pochybovat – jen těžko si lze představit třetí osobu (v této věci dokonce aktivního advokáta, který je podnikatelem), jež by akceptovala apriorně co do trvání a náročnosti nejisté angažmá ve funkci správce pozůstalosti (bez ohledu na její skutečné trvání a náročnost, protože ty jsou známy vždy až *ex post*), pokud by bývala věděla, že v případě nedohody s dědici o výši odměny bude odkázána na soudní spor. Pokud by měl Ústavní soud použít určité paralely z jiného oboru práva – samotný souhlas stěžovatele se jmenováním do funkce správce pozůstalosti nelze považovat za „informovaný“ souhlas se soudy předestřeným způsobem řešení odměny za výkon této funkce.

29. Rovněž tak nelze přitakat názoru, že by skrze zvolený výklad měla být eliminována odvolacím soudem zmiňovaná „dvoukolejnost řešení odměny“ mezi správcí pozůstalosti v závislosti na způsobu jejich ustavení do funkce, popř. dokonce mezi dalšími osobami, které mohou vykonávat správu pozůstalosti, byť tuto funkci nezastávají (vykonavatel závěti, dědicové či některý z dědiců). V první řadě dle názoru Ústavního soudu nelze směšovat pojem správce pozůstalosti s dalšími osobami, které mohou případně vykonávat správu pozůstalosti. Správce pozůstalosti je jasně definovaným hmotněprávním institutem upraveným v § 1556 a násl. občanského zákoníku, přičemž se mimo jiné předpokládá, že povolá-li správce zůstavitel, jenž bude mít obvykle nejúplnější informace o tom, co vše může správa budoucí pozůstalosti obnášet, určí též, zda a jak bude za výkon funkce správce odměněn (neurčí-li způsob a rozsah odměny zůstavitel, platí vyvratitelná domněnka, že správci náleží odměna obvyklá dle povahy jeho služeb – viz § 1402 odst. 1 občanského zákoníku). Dle názoru Ústavního soudu přitom bude komunikace a součinnost mezi (budoucím) správcem pozůstalosti a zůstavitelem spíše pravidlem, byť to právní úprava nevyžaduje, a správce i zůstavitel tak budou s předjednanými podmínkami budoucího výkonu funkce správce pozůstalosti srozuměni (stav, kdy budoucí správce pozůstalosti předem souhlasí se svým povoláním do funkce, podmínkami správy včetně odměňování, je především v zájmu zůstavitele a budoucích dědiců, neboť pokud zůstavitel hodlá využít služeb konkrétní osoby, vedou ho k tomuto záměru určité důvody, které se obvykle týkají charakteru či předmětu

budoucí pozůstalosti anebo přímo osoby správce). V případě soudem jmenovaného správce pozůstalosti však bude situace často diametrálně odlišná. Právní úprava jmenování správce soudem vychází z toho, že tento bude jmenován při již existující potřebě správy pozůstalosti (k tomu viz také § 98 odst. 2 z. ř. s.), tj. nikoli preventivně či *pro futuro* (k tomu viz § 158 odst. 3 z. ř. s.), a jen stěží by tak mohlo být žádoucí, aby soudem čerstvě jmenovaný správce po seznámení se s pozůstalostí a při započetí její správy zároveň zahajoval vyjednávání o své odměně a po eventuální nedohodě (v krajním případě) rezignoval a správu pozůstalosti předával další osobě (příčemž ani mezi všemi dědici, jsou-li vůbec známi, nemusí na otázce odměňování správce pozůstalosti panovat jednomyslná shoda). Neefektivnost a nejistota spojené s takovým postupem by dle názoru Ústavního soudu zbytečně oslabovaly předpoklady pro řádný výkon dané funkce, resp. vůbec zájem o výkon této funkce. V tomto ohledu se tedy Ústavnímu soudu jeví právní úprava obsažená v § 127 z. ř. s. a § 22 až 24 notářského tarifu jako logická a opodstatněná. I když samozřejmě soud může formálně jmenovat správcem pozůstalosti i někoho z dědiců, lze dle Ústavního soudu férově předpokládat, že má-li být správcem jmenována na dědicích nezávislá osoba [v praxi zpravidla advokát stejně jako v souzené věci, a to zejm. z tzv. „jiného vážného důvodu“ ve smyslu § 157 odst. 1 písm. c) z. ř. s., kterým bývají přetrvávající neshody mezi dědici ohledně záležitostí správy pozůstalosti], jen málokterá osoba by mohla mít skutečný zájem na řádném výkonu této funkce ve prospěch dědiců při takové nejistotě ohledně své odměny, popř. i náhradě vynaložených hotových výdajů, kterou obecnými soudy předestřená interpretace zakládá. Ostatně ani samotné obecné soudy k potřebě „sjednocení úpravy výkladem“ vlastně žádnou věcnou argumentaci nenabídly (vyjma konstatování, že současná úprava této otázky je nepřehledná a nejasná, s čímž se jinak Ústavní soud ztotožňuje). Ústavní soud tak není přesvědčen o tom, že by odměňování správců pozůstalosti jmenovaných do funkce soudem (nutně) muselo být řešeno stejně jako u správců pozůstalosti povolaných zůstavitelem, popř. u vykonavatelů závěti či dědiců vykonávajících správu pozůstalosti.

30. Konečně ani v komentáři k občanskému zákoníku, na který odkazoval odvolací soud (Fiala, R., Drápal, L. a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015), neshledal Ústavní soud dostatečnou argumentační oporu pro obecnými soudy zastávaný názor. Citovaný komentář na str. 236 uvádí: „Povolal-li zůstavitel správce pozůstalosti, náleží správci odměna ve výši, kterou určil zůstavitel nebo která byla stanovena způsobem určeným zůstavitelem, a náhrada jeho hotových výdajů; to platí samozřejmě jen tehdy, jestliže správce pozůstalosti s takovým určením souhlasil. V případě, že zůstavitel neurčil, zda správci pozůstalosti náleží odměna, nebo že správce pozůstalosti s určením odměny zůstavitelem nevyslovil souhlas anebo že správce pozůstalosti jmenoval soud, má správce pozůstalosti za vykonanou správu pozůstalosti právo na odměnu a náhradu hotových výdajů; vzhledem k tomu, že správa pozůstalosti zásadně představuje prostou správu cizího majetku (srov. § 1678 odst. 1 a komentář k § 1678), náleží správci pozůstalosti ‚obvyklá odměna podle povahy jeho služeb‘ (srov. § 1402 odst. 1 a komentář k § 1402). Uvedené platí analogicky rovněž pro určení odměny správci, který byl soudem jmenován jen za účelem splnění poslední vůle zůstavitele. Ustanovení § 22–24 vyhlášky č. 196/2001 Sb. (ve znění pozdějších předpisů) se na určení odměny a náhrady hotových výdajů správců pozůstalosti nepoužijí. Z uvedeného vyplývá, že odměna správce pozůstalosti (a náhrada jeho hotových výdajů) nepředstavují náklady řízení o pozůstalosti, ale pasivum pozůstalosti, které hradí dědici zůstavitele; část § 127 ZŘS, která hovoří v souvislosti s náklady řízení o pozůstalosti o ‚odměně správce dědictví‘, je tedy – s ohledem na zmíněnou hmotněprávní úpravu – obsoletní.“ Jde o argumentaci, ze které zjevně čerpaly obecné soudy při formulaci odůvodnění svých rozhodnutí, a proto již (argumentačně) nepřináší nic nového. Ústavní soud pouze uvádí, že ji v tomto rozsahu nepovažuje za dostatečnou pro závěr o obsolenci kogentní právní úpravy. Takto formulovaný závěr o (ne)použitelnosti části daného ustanovení považuje Ústavní soud za závěr předčasný,

který sám o sobě neobstojí. Musely by pro něj svědčit i další důvody vyvěrající zejména z účelu té právní úpravy či jí chráněných hodnot, která by měla být oproti doslovnému znění zákona upřednostněna. Samotná existence obecné (hmotněprávní) úpravy bez dalšího nevylučuje možnost odchylné speciální úpravy dílčí otázky i v procesním předpise (bližší viz bod 27 tohoto nálezu).

31. V odstavci, který následuje po pasáži v předchozím bodě tohoto nálezu, pak uvedený komentář (rovněž na str. 236) hovoří v souvislosti s odměnou správce pozůstalosti o tom, že správce je oprávněn postupovat v intencích § 1447 občanského zákoníku, kdy je osoba vykonávající správu cizího majetku oprávněna zadržet na zajištění své pohledávky na odměnu a náhradu výdajů majetek, který je povinna vydat, popř. započíst své peněžité pohledávky proti vzájemným peněžitým pohledávkám beneficentů (v tomto případě dědiců). Ústavní soud tento závěr sice obecně respektuje, ale existuje-li výslovná úprava odměny správce v notářském tarifu, považoval by takový postup během (či bezprostředně po ukončení) pozůstalostního řízení jako zbytečné navyšování právní nejistoty a souvisejících rizik u všech zúčastněných, a to i s přihlédnutím k § 1987 odst. 2 občanského zákoníku, dle něhož je vyloučeno započtení pohledávkou nejistou či neurčitou (Ústavnímu soudu není známa žádná judikatura ohledně případného vztahu speciality ustanovení § 1447 k ustanovení § 1987 odst. 2 občanského zákoníku). Úvaha, že vyjednávání a případná nedohoda ohledně řešení části nákladů jednoho nesporného řízení by mohly ústit v jedno či vícero sporných řízení o výši obvyklé odměny správce, platnosti započtení apod. (s jejich vlastními náklady), se Ústavnímu soudu nejeví jako žádoucí. Ostatně i část odborné komentářové literatury k z. ř. s. vychází ze závěru, že odměna správce pozůstalosti mezi náklady pozůstalostního řízení náleží [k tomu srov. Macková, A., Muzikář, L. a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou. Praha: Leges, 2016. Citováno dle ASPI (právní informační systém), k § 127; a dále KOVÁŘOVÁ, SEDLÁK. In: JIRSA, J. a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Soudcovský komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Citováno dle ASPI (právní informační systém), k § 127].

32. K argumentu obecných soudů o neúplnosti právní úpravy rozhodování o odměně a výdajích správce pozůstalosti Ústavní soud uvádí následující. Jestliže z. ř. s. výslovně neupravuje samotné „rozhodování“ o těchto otázkách, je také dle výše citované komentářové literatury k z. ř. s. zapotřebí při subsidiaritě o. s. ř. vycházet z § 151 odst. 1 o. s. ř., podle kterého o povinnosti k náhradě nákladů řízení rozhodne soud v rozhodnutí, kterým se u něho řízení končí – tj. v tomto případě v rozhodnutí o dědictví dle § 185 z. ř. s. Ve vztahu k otázkám náhrady za daň z přidané hodnoty (je-li správce pozůstalosti plátcem této daně) a určení, kdo a v jakém poměru má povinnost správci pozůstalosti odměnu, náhradu výdajů a daně z přidané hodnoty platit, je situace o něco komplikovanější, neboť tyto otázky nejsou upraveny nejen žádným ustanovením z. ř. s., ale ani subsidiárně o. s. ř. Přesto však je dle názoru Ústavního soudu třeba k řešení těchto otázek co nejkorektnějším způsobem dospět, neboť jinak by bylo praktické naplnění § 127 z. ř. s. a § 22 až 24 notářského tarifu téměř vyloučeno. Z pohledu Ústavního soudu jde patrně o zákonodárcem nezamýšlené mezery v úpravě, které však lze překlenout pomocí výkladového pravidla v podobě analogie zákona (*analogie legis*), tedy soudcovského dotvoření práva. Ústavní soud považuje analogii zákona v oblasti civilního procesního práva za obecně přípustnou [k tomu viz např. náleze ze dne 7. října 2014 sp. zn. Pl. ÚS 39/13 (N 188/75 SbNU 95; 275/2014 Sb.)]. Podstatou analogie zákona je vyřešení situace, na niž žádné ustanovení jinak použitelného právního předpisu výslovně nedopadá, pomocí použití ustanovení daného právního předpisu, který řeší situaci nejpodobnější. Ohledně řešení otázky náhrady za daň z přidané hodnoty u odměny správce pozůstalosti se Ústavnímu soudu jeví jako nejvhodnější a obsahově nejbližší ustanovení § 107 z. ř. s., v němž je upraven postup při náhradách za daň z přidané hodnoty u notářů jako soudních komisařů (srov. též § 209 z. ř. s., který obdobným způsobem upravuje postup při náhradách za daň z přidané hodnoty

u likvidačních správců). Jsou-li v pozůstalostním řízení v zákonem upraveném procesním postavení zúčastnění v rámci své ekonomické činnosti plátcí daně z přidané hodnoty, kterým náleží odměna (potažmo i náhrada výdajů), nevidí Ústavní soud jakýkoli důvod pro to, aby jedné skupině z nich náhrada za daň z přidané hodnoty náležela a druhé nikoli, neboť ve svém důsledku by tento postup vedl k nespravedlivému přenesení daňové zátěže z příjemce služby na jejího poskytovatele bez jakéhokoli rozumného rozlišovacího kritéria v rozporu s řešením použitým pro ostatní osoby ve srovnatelném postavení. K otázce rozložení (určení poměru placení) odměny, hotových výdajů a náhrady za daň z přidané hodnoty má Ústavní soud za to, že lze na základě *analogie legis* vycházet z obsahu § 108 a 109 z. ř. s., a to zejména pro případ, kdy dědictví nabývá vícero dědiců, což bude v praxi zpravidla ta situace, v níž bude kalkulace odměny soudem jmenovaného správce pozůstalosti za vykonanou správu nejsložitější [viz § 108 odst. 1 písm. b) z. ř. s.]. Spravuje-li správce pozůstalosti jen určitou část pozůstalosti (popř. je-li správců více), pak se při výpočtu těchto platebních povinností přihledne toliko k poměru dědických podílů nebo hodnoty nabytého majetku ve vztahu ke spravované části pozůstalosti, popř. částí pozůstalostí spravovaných tím kterým správcem. K samotné výši odměny správce pozůstalosti, resp. způsobu jejího určení, pak Ústavní soud odkazuje na § 22 až 24 notářského tarifu, které dle jeho názoru není v tomto rozhodnutí třeba blíže komentovat. Legitimizační důvody uvedené analogie spatřuje Ústavní soud v posílení předvídatelnosti soudního rozhodování z pohledu účastníků pozůstalostního řízení, udržení principu právní jistoty, zajištění co možná nejvyšší bezrozpornosti právní úpravy pozůstalostního řízení a s tím souvisejícího řádného výkonu soudnictví v dané oblasti. Uvedená analogie dle názoru Ústavního soudu neoprávněně neznevýhodňuje dědice ani správce pozůstalosti a je vůči nim z ekonomického hlediska principiálně neutrální, neboť správce pozůstalosti při výkonu funkce vykonává činnost (poskytuje služby) primárně ve prospěch dědiců, kteří mu za to po ukončení řízení zaplatí předvídatelnou a prováděcím právním předpisem transparentně určenou odměnu, popř. též nahradí účelně vynaložené hotové výdaje se správou související a daň z přidané hodnoty. Přestože tedy nelze vyloučit variantu, že i soudem jmenovaný správce pozůstalosti si s dědici způsob svého odměňování při respektování zásady smluvní volnosti sjedná samostatnou dohodu (přičemž své odměny se pak v rámci nákladů řízení výslovně vzdá, neboť na úhradu nákladů řízení svědčí účastníkům právo, jehož výkon je v jejich dispozici) je v případě neexistence dohody na odměně dle názoru Ústavního soudu více preferovanou alternativou, aby zde existovala možnost soudu rozhodnout o této otázce v rámci pozůstalostního řízení na základě předem známých pravidel, než aby byly následně vedeny další (soudní) spory o obvyklou odměnu a způsob její úhrady.

33. K historickému kontextu věci Ústavní soud dále poznamenává, že rovněž v předchozí právní úpravě patřila odměna a hotové výdaje správce dědictví k nákladům řízení o dědictví (k tomu viz § 137 odst. 1 o. s. ř. a § 480c zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, oboje ve znění k 31. prosinci 2013; na tuto zákonnou úpravu navazoval notářský tarif v ustanoveních § 22 až 24, též ve znění k 31. prosinci 2013). Ústavní soud nahlédl do komentáře ke znění ustanovení § 137 odst. 1 o. s. ř. (Drápal, L., Bureš J. a kol. Občanský soudní řád I. Komentář. § 1–200. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1215 a 1216) a zjistil, že názory v tomto komentáři vyjádřené byly také jednoznačné – tj. že odměna správce dědictví byla nepochybně považována za náklad dědického řízení. Ústavní soud v minulosti nezaznamenal k této otázce ani žádné, natož významné, rozpory v justiční praxi. Proto, jak je patrné z výše uvedeného, nespátřuje Ústavní soud ani nyní žádný důvod pro tak zásadní diskontinuitu ve výkladu v současnosti platných a účinných ustanovení § 127 z. ř. s. a § 22 až 24 notářského tarifu, která jsou obsahově téměř totožná se zněním uvedených předpisů před rekodifikací civilního práva. V bodě 7 napadeného usnesení odvolací soud na podporu svých interpretačních závěrů konstatuje, že některé „zvláštní právní předpisy“ obsahující úpravu „správy pozůstalosti“ byly „přijímány ještě v době, kdy neplatila nová úprava dědického práva a řízení o pozůstalosti“. Z tohoto

Ústavní soud dovozuje, že odvolací soud mohl mít na mysli užití aplikačního pravidla „*lex posterior derogat legi priori*“ (pozdější zákon ruší zákon dřívější). Přestože Ústavnímu soudu není přesně zřejmé, kterých ustanovení a jakého předpisu se úvaha odvolacího soudu v tomto směru měla týkat (z. ř. s. nabyl účinnosti ve stejný den jako občanský zákoník a byl navíc přijat později), má za to, že závěr o poměru dvou (či vícero) předpisů je namístě budovat především ve vztahu k jednotlivým normám v nich obsaženým a po posouzení jejich působnosti či předmětu úpravy. Vzhledem k tomu, že ustanovení § 127 z. ř. s. výslovně upravuje zvláštní a v podstatě jedinečnou procesní otázku (některých) nákladů pozůstalostního řízení, je dle názoru Ústavního soudu zřejmé, že tato norma bude v postavení zvláštní normy vůči ostatním normám, které by snad mohly přicházet v úvahu, a v takovéto situaci pak spíše než pravidlo „*lex posterior derogat legi priori*“ přichází do úvahy pravidlo „*lex generalis non derogat legi priori specialit*“ (obecný zákon neruší dřívější speciální zákon).

34. Stěžovatel v ústavní stížnosti na podporu své argumentace rovněž odkazuje na dvě rozhodnutí Ústavního soudu, a to na náleze ze dne 18. února 2020 sp. zn. I. ÚS 2002/19 a usnesení ze dne 14. května 2019 sp. zn. III. ÚS 1437/19. K těmto odkazům Ústavní soud uvádí, že ačkoli v nich nebyla otázka výkladu § 127 z. ř. s. ve spojení s § 22 až 24 notářského tarifu přímo řešena v rozsahu obdobném jako v nyní projednávané věci, je také z nich naprosto zřejmé, že rozhodující senáty Ústavního soudu nepochybovaly o tom, že odměna správce pozůstalosti (ve věci sp. zn. I. ÚS 2002/19 ještě odměna správce dědictví) mezi náklady pozůstalostního řízení patří. Především v usnesení sp. zn. III. ÚS 1437/19, které bylo vydáno ve věci, v níž byl s ústavní stížností spojen i návrh na zrušení ustanovení § 22 až 24 notářského tarifu, Ústavní soud výslovně uvádí, že odměna správce pozůstalosti mezi náklady pozůstalostního řízení patří (viz zejm. bod 8 citovaného usnesení). Odvolací soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti stěžovatele uvedl, že si byl při rozhodování o odvolání proti napadenému usnesení soudu prvního stupně vědom existence citovaného usnesení sp. zn. III. ÚS 1437/19, ale nepovažoval jej za příléhavé, neboť problematika možnosti uložení povinnosti dědicům složit zálohu na odměnu správce pozůstalosti je údajně problematikou odlišnou od věci stěžovatele. S touto myšlenkou se Ústavní soud neztotožňuje a spatřuje v tomto bodě argumentace odvolacího soudu určitou nekonzistenci, jelikož odvolací soud na jednu stranu (přínejmenším implicitně) připouští oprávnění soudu uložit v pozůstalostním řízení dědicům povinnost složit zálohu na odměnu správce pozůstalosti, na druhou stranu ale odmítá, že by odměna správce pozůstalosti mohla být nákladem řízení, o kterém by měl soud v pozůstalostním řízení rozhodnout. Dle názoru Ústavního soudu nejsou tyto dva závěry slučitelné. Má-li být pozůstalostní soud (v režimu tzv. nesporného řízení) oprávněn rozhodnout o záloze na odměnu, měl by mít možnost rozhodnout i o samotné odměně.

35. K námitkám vedlejších účastníků ohledně nepřiměřenosti částky odměny vyúčtované stěžovatelem poukazuje Ústavní soud na skutečnost, že tato odměna vychází především z hodnoty věci, a nemusí tak nutně reflektovat právní či faktickou složitost, popř. časovou náročnost, vykonávané správy (k tomu viz obdobně bod 4 citovaného usnesení sp. zn. III. ÚS 1437/19). Určitá paušalizace nákladů řízení není vyloučena, pokud je alespoň v základu přiměřená či rozumná. Přitom v pozůstalostním řízení je věcí soudu, aby se znalostí konkrétních okolností (průběžně) vyhodnocoval trvání potřeby správy pozůstalosti. V tomto ohledu pak nic nebrání dědicům v podání návrhu či podnětu na odvolání správce pozůstalosti a ukončení jím vykonávané správy v okamžiku, kdy potřeba správy části pozůstalosti nebo jejího celku pomine.

36. Pro úplnost Ústavní soud konstatuje, že ve věci nezaznamenal ze strany obecných soudů žádnou námitku co do případného nesouladu jakéhokoli ustanovení notářského tarifu se zákonem či mezinárodní smlouvou ve smyslu čl. 95 odst. 1 Ústavy.

37. Ústavní soud tedy shrnuje, že výklad ustanovení § 127 z. ř. s. ve spojení s ustanoveními § 22 až 24 notářského tarifu tak, jak byl proveden soudem prvního stupně

a odvolacím soudem, představuje svévolný výklad zákona, který je rozporný s právem na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 95 odst. 1 Ústavy zakotvujícím princip vázanosti soudce zákonem. Obecné soudy bez dostatečného opodstatnění nerespektovaly kogentní procesní normu obsaženou v zákoně a na ni navazující podzákoné normy obsažené v ustanoveních § 22 až 24 notářského tarifu. Tím, že vědomě nerozhodly o odměně pozůstalostním soudem jmenovaného správce pozůstalosti a takto nevyčerpaly celý předmět pozůstalostního řízení, vybočily obecné soudy z mezí ústavně konformního výkladu ustanovení § 127 z. ř. s. Pro závěr, který obecné soudy ohledně obsolence části tohoto zákonného ustanovení v projednávané věci přdestřely, by bývaly musely svědčit mimořádné důvody, které však nebyly zjištěny.

38. I přes tento závěr byl však nucen Ústavní soud ústavní stížnost stěžovatele zamítnout, a to z následujících důvodů.

39. Dle § 1 odst. 3 z. ř. s. platí, že nestanoví-li z. ř. s. jinak, použije se o. s. ř. i na řízení vedená dle z. ř. s. Dle § 167 odst. 2 o. s. ř. platí, že nestanoví-li o. s. ř. jinak, užije se na rozhodnutí ve formě usnesení přiměřeně ustanovení o rozsudku.

40. Dle § 151 odst. 1 o. s. ř. platí, že o povinnosti k náhradě nákladů řízení rozhodne soud bez návrhu v rozhodnutí, jímž se řízení u něho končí.

41. Dle § 166 odst. 1 o. s. ř. platí, že nerozhodl-li soud v rozsudku o některé části předmětu řízení, o nákladech řízení nebo o předběžné vykonatelnosti, může účastník do patnácti dnů od doručení rozsudku navrhnout jeho doplnění. Soud může rozsudek, který nenabyl právní moci, doplnit i bez návrhu.

42. Vychází-li Ústavní soud z výše uvedeného právního závěru, že odměna soudem ustanoveného správce pozůstalosti je nákladem pozůstalostního řízení ve smyslu § 127 z. ř. s., byl soud prvního stupně povinen o této odměně rozhodnout dle § 151 odst. 1 o. s. ř. v rozhodnutí o dědictví (usnesení ze dne 20. června 2019 č. j. 25 D 1412/2014-986).

43. Ústavní soud již v nálezu ze dne 11. února 2004 sp. zn. I. ÚS 672/03 (N 17/32 SbNU 163) vyslovil právní názor, že je nepřípustné, aby obecné soudy rozhodovaly o nákladech řízení dodatečně mimo časový rámec stanovený v ustanoveních o. s. ř. a tento postup odůvodňovaly extenzivním výkladem § 151 o. s. ř. Takový extenzivní výklad § 151 o. s. ř. označil Ústavní soud v citovaném nálezu za neústavní, jelikož dodatečné rozhodování o nákladech řízení by bylo v rozporu s čl. 2 odst. 2 Listiny, dle kterého lze státní moc uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem a způsobem, který zákon stanoví, a čl. 4 odst. 1 Listiny, dle něhož lze povinnost ukládat toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod. Ve svém důsledku by takové dodatečné rozhodování o nákladech řízení mohlo zasáhnout i do vlastnických práv účastníků řízení garantovaných čl. 11 odst. 1 Listiny. Na citovaný nálezu sp. zn. I. ÚS 672/03 navazuje nálezu ze dne 10. prosince 2014 sp. zn. IV. ÚS 113/13 (N 224/75 SbNU 517), v němž Ústavní soud řešil totožnou problematiku a v němž se s východisky a závěry formulovanými v nálezu sp. zn. I. ÚS 672/03 plně ztotožnil [obdobně dále srov. nálezu ze dne 29. ledna 2019 sp. zn. II. ÚS 3769/18 (N 17/92 SbNU 192)]. Ke stejným závěrům dochází i odborná komentářová literatura – viz např. LAVICKÝ, P. In: LAVICKÝ a kol. Občanský soudní řád. Praktický komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Citováno dle ASPI (právní informační systém), k § 166, nebo JIRSA, J. In: JIRSA, J. a kol. Občanský soudní řád. Soudcovský komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Citováno dle ASPI (právní informační systém), k § 166.

44. Z obsahu spisu plyne, že rozhodnutí o dědictví nabylo právní moci dne 11. července 2019 (což stěžovatel nerozporoval).

45. Po právní moci usnesení o dědictví by byl soud prvního stupně oprávněn rozhodnout postupem dle § 166 odst. 1 o. s. ř. o odměně stěžovatele již jen na návrh stěžovatele, popř. na návrh jiného účastníka pozůstalostního řízení, avšak jen do patnácti dnů ode dne, kdy bylo stěžovateli, popř. tomuto jinému účastníkovi, usnesení o dědictví doručeno (z potvrzení

založeného v soudním spise – bez vyznačeného čísla listu – plyne, že rozhodnutí o dědictví bylo stěžovateli doručeno do datové schránky dne 25. června 2019).

46. Prvním podáním, které stěžovatel vůči soudu prvního stupně učinil a které by bylo možné považovat za návrh na vydání doplňujícího usnesení dle § 166 odst. 1 o. s. ř., byl až jeho návrh ze dne 7. ledna 2020 na přiznání odměny správce pozůstalosti, což je téměř půl roku poté, co rozhodnutí o dědictví nabylo právní moci. Ze soudního spisu neplyne, že by stěžovatel či jiný účastník řízení bývali vůči soudu učinili jiné dřívější podání (např. podání označené jako návrh na vydání opravného usnesení), které by bylo možno podle jeho obsahu (viz § 41 odst. 2 o. s. ř.) považovat za návrh na vydání doplňujícího rozhodnutí. Ústavnímu soudu tak nezbylo nic jiného než vyhodnotit návrh stěžovatele ze dne 7. ledna 2020 jako opožděný návrh na vydání doplňujícího usnesení dle § 166 odst. 1 o. s. ř., kterému soud prvního stupně z důvodů popsaných v předchozích bodech tohoto nálezu nemohl vyhovět. Ústavnímu soudu sice není zřejmé, proč se stěžovatel nedomáhal rozhodnutí o své odměně dříve, ale v této fázi věci musí konstatovat, že stěžovatel svým procesním postupem pozbyl reálnou možnost domoci se nápravy opomenutí, k němuž ze strany obecných soudů v jeho věci došlo. Ačkoli obecné soudy rozhodly o stěžovatelově návrhu na přiznání odměny za výkon funkce správce pozůstalosti z chybného důvodu, jsou jejich rozhodnutí ve výrocích správná a ani případný kasační zásah Ústavního soudu, kterého se stěžovatel domáhal, by na výsledku věci již ničeho nezměnil.

47. Ústavní soud tedy rekapituluje, že nebýt marného uplynutí lhůty pro návrh na vydání doplňujícího usnesení dle § 166 odst. 1 o. s. ř., považoval by podmínky pro kasační zásah za splněné, neboť odměna, náhrada výdajů a náhrada za daň z přidané hodnoty soudem do funkce jmenovaného správce pozůstalosti vykonávajícího správu pozůstalosti patří mezi náklady pozůstalostního řízení ve smyslu § 127 z. ř. s., jejich výše se určuje postupem dle § 22 až 24 notářského tarifu a pozůstalostní soud o jejich placení rozhoduje při analogické aplikaci § 108 z. ř. s. (popř. § 109 z. ř. s.).

48. Ústavní soud zdůrazňuje, že v tomto řízení se zabýval odměnou, náhradou hotových výdajů a náhradou za daň z přidané hodnoty u správce pozůstalosti, který vykonával správu na základě jmenování do funkce soudem dle § 157 z. ř. s., nikoli tedy správce pozůstalosti povolaného do funkce zůstavitelem, ohledně jehož odměny a souvisejících nároků nečiní Ústavní soud žádný autoritativní závěr, neboť tento by dle jeho názoru šel nad rámec věci stěžovatele. Ústavní soud si je vědom toho, že § 127 z. ř. s. hovoří obecně o „správci dědictví“ bez rozlišování důvodu vzniku funkce (k tomu ale srov. § 22 notářského tarifu, který již užívá výraz „ustanovený“ správce pozůstalosti, což dle názoru Ústavního soudu spíše svědčí jmenování v rámci úředního postupu) a že také část odborné literatury se kloní k závěru, že odměna a související nároky správce pozůstalosti povolaného zůstavitelem jsou náklady pozůstalostního řízení [viz např. Macková, A., Muzikář, L. a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou. Praha: Leges, 2016. Citováno dle ASPI (právní informační systém), k § 127], nicméně posouzení této problematiky by vyžadovalo dle názoru Ústavního soudu ještě širší právní rozbor a zhodnocení systémových souvislostí (především pojmu pasiv pozůstalosti, ke kterému se Ústavní soud necítí být, přinejmenším v tuto chvíli, povolán).

49. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud tedy shledal ústavní stížnost stěžovatele nedůvodnou, a proto ji podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl. Ústavní soud ústní jednání ve věci nenařizoval, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 180**Určení rozhodující příčiny nedoložení platné plné moci zástupcem účastníka řízení****(sp. zn. IV. ÚS 1109/21 ze dne 19. října 2021)**

Zahájil-li soudní řízení zástupce účastníka, aniž by byl k tomu řádně zmocněn a aniž by takto jednal úmyslně či z nedbalosti, takže náklady řízení mohly vzniknout v důsledku náhodné okolnosti, pak musí jít o náhodu „na jeho straně“; v případě, že nesplnění procesní povinnosti předložit plnou moc k zastupování mělo více příčin, je povinností soudu při stanovení náhrady nákladů následně zastaveného řízení podle § 147 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (tj. při jejich tzv. separaci) určit, která z nich je právně relevantní, a tedy komu lze takové porušení spojené s náhradou nákladů řízení „přičítat“, jinak soud poruší právo zástupce účastníka řízení na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s právem na ochranu majetku podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Pavla Šámala a soudců Josefa Fialy a Jana Filipa (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatele Mgr. Jiřího Klimíčka, LL.M., advokáta, zastoupeného JUDr. Rianou Kvačkovou, Ph.D., advokátkou, sídlem Panská 891/5, Praha 1 – Nové Město, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 25. ledna 2021 č. j. 6 Cmo 310/2020-1560 a usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 21. srpna 2020 č. j. 45 Cm 216/2013-1519, za účasti Vrchního soudu v Praze a Krajského soudu v Plzni jako účastníků řízení a 1. obchodní společnosti A, zastoupené Mgr. Milanem Edelmannem, advokátem, sídlem Petržílkova 2707/38, Praha 13 – Stodůlky, a 2. R. H., zastoupeného Mgr. Ing. Ondřejem Blahou, advokátem, sídlem Sokolovská 47/73, Praha 8 – Karlín, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 25. ledna 2021 č. j. 6 Cmo 310/2020-1560 bylo porušeno základní ústavně zaručené právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 25. ledna 2021 č. j. 6 Cmo 310/2020-1560 se ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených soudních rozhodnutí, přičemž tvrdí, že jimi byla porušena jeho základní práva zaručená čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 2 a 3 Listiny

základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Z ústavní stížnosti, jejích příloh a vyžádaného soudního spisu se podává, že Krajský soud v Plzni (dále jen „krajský soud“) usnesením ze dne 9. 12. 2016 č. j. 45 Cm 216/2013-973, vydaným v řízení o žalobě vedlejší účastnice (právní nástupce A, dále též jen „žalobkyně“) proti vedlejšímu účastníkovi (dále též jen „žalovaný“) o zaplacení 40 837 687 Kč s příslušenstvím, nepřiznal žalobkyni osvobození od soudních poplatků (výrok I), podle § 104 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“) řízení zastavil (výrok II) a podle § 146 odst. 2 a § 150 o. s. ř. rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (výrok III). Krajský soud vyšel z toho, že stěžovatel k podání žaloby a zastupování v tomto sporu přijal dne 30. 9. 2013 plnou moc od jednatele žalobkyně J. Š., ač ten byl již dne 22. 8. 2012 z funkce jednatele odvolán, tedy od osoby, která nebyla oprávněna za žalobkyni činit žádné úkony.

3. K odvolání žalovaného Vrchní soud v Praze (dále jen „vrchní soud“) usnesením ze dne 28. 2. 2017 č. j. 6 Cmo 43/2017-997 usnesení ve výroku III potvrdil a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení.

4. Proti tomuto usnesení podal žalovaný dovolání, načež Nejvyšší soud usnesením ze dne 10. 4. 2019 č. j. 27 Cdo 3260/2017-1035 (dále jen „kasační usnesení“) zrušil jak usnesení vrchního soudu, tak usnesení krajského soudu ve výroku III. V jeho odůvodnění konstatoval, že stěžovatel z procesního hlediska zavinil zastavení řízení, neboť ani přes opatření soudu nedoložil své právo zastupovat žalobkyni, a lze mu tak podle § 147 odst. 1 o. s. ř. uložit, aby žalovanému nahradil náklady řízení, případně za podmínek uvedených v § 150 o. s. ř. žalovanému náhradu nákladů (vůči stěžovateli) nepřiznat.

5. Následně krajský soud napadeným usnesením („v řízení o zaplacení 40 837 687 Kč s příslušenstvím“) uložil stěžovateli podle § 147 odst. 1 o. s. ř. nahradit žalovanému na nákladech řízení 703 005,70 Kč (výrok I) a dále rozhodl, že vedlejší účastníci nemají vůči sobě právo na náhradu nákladů řízení (výrok II), že se stěžovateli ukládá povinnost nahradit žalovanému na nákladech řízení 139 004,80 Kč (výrok III) a že (v něm) stěžovatel a žalobkyně nemají vůči sobě právo na náhradu nákladů řízení. Krajský soud, jsa vázán právním názorem Nejvyššího soudu, dospěl k závěru, že stěžovatel z procesního hlediska zavinil zastavení řízení, neboť nedoložil právní zastoupení žalobkyně, a tudíž mu podle uvedeného ustanovení lze uložit, aby žalovanému uhradil náklady řízení (tzv. separace nákladů řízení), a dále neshledal, že by majetkové poměry stěžovatele či žalovaného odůvodnily aplikaci § 150 o. s. ř.

6. K odvolání stěžovatele i vedlejšího účastníka vrchní soud napadeným usnesením usnesení krajského soudu ve výrocích I a III potvrdil a dále rozhodl, že stěžovatel je povinen nahradit žalovanému náklady odvolacího řízení ve výši 10 083 Kč. Vrchní soud se plně ztotožnil s názorem krajského soudu, že stěžovatel zavinil zastavení řízení a že nelze aplikovat ani § 150 o. s. ř., neboť jej – jakožto výjimku z pravidla – je nutno vykládat restriktivně, a navíc neobstojí-li důvody jeho použití ve vztahu mezi žalobkyní a žalovaným, tím méně mohou obstát důvody ve vztahu k osobě zúčastněné na řízení.

II. Stěžovatelova argumentace

7. V ústavní stížnosti stěžovatel uvádí, že po vrácení věci Nejvyšším soudem jej krajský soud předvolal jako svědka na jednání dne 2. 10. 2019, na tomto jednání mu sdělil, že je účastníkem řízení, a ve zhruba jeho polovině jednání se mu dostalo poučení, že je povinen tvrdit, jak se případné uložení povinnosti zaplatit žalovanému náhradu nákladů řízení projeví v jeho majetkové sféře. Následně nevyhověl jeho návrhu na přiznání svědeckého. V této souvislosti stěžovatel krajskému soudu a vrchnímu soudu vytýká, že mu nevysvětlily, kdy a jak se jeho procesní postavení mělo změnit, resp. jaké bylo jeho procesní postavení. Krajský soud mu měl odeprít četná procesní práva, např. se na dané jednání připravit, nechat se právně

zastoupit, doručovat listiny či nahlížet do soudního spisu, navrhopvat důkazy a reagovat na důkazy již provedené. Krajský soud jej dále nepoučil ani k meritu věci, ani k separaci nákladů řízení a potlačil jeho právo navrhopvat důkazy a reagovat na důkazy již provedené, resp. všechny jeho důkazní návrhy zamítl. Vrchnímu soudu stěžovatel vytýká, že se nezabýval souvisejícími odvolacími důvody.

8. Podle stěžovatele soudy obou stupňů také pominuly, že nebyl vyzván, aby doložil své oprávnění zastupovat žalobkyni. Výzva byla adresována opatrovníkovi žalobkyně a ten mu názor krajského soudu, že žalobu podal jako neoprávněná osoba, nesdělil. On sám vycházel ze zápisu v obchodním rejstříku, podle něhož mu plnou moc udělil řádný jednatel žalované. Nebylo mu doručeno ani usnesení krajského soudu o zastavení řízení, ač to bylo avizováno ve sdělení ze dne 9. 12. 2016. Zastavení řízení nemohl nijak ovlivnit, a přesto má hradit jeho náklady. V této souvislosti poukazuje na to, že až s časovým odstupem po udělení plné moci bylo zjištěno, že se konala valná hromada, která měla jednatele odvolat ještě před udělením této plné moci, a namítá, že v dané věci postupoval správně při zahájení řízení a z procesního hlediska nezavinil ani jeho zastavení. Obecné soudy pominuly rovněž, že opatrovník dne 24. 5. 2016 dodatečně schválil všechny jeho úkony. S ohledem na tyto skutečnosti stěžovatel tvrdí, že obecné soudy přistoupily k mechanické aplikaci práva, tedy že nezvažily, zda jejich rozhodnutí přinese také racionální a spravedlivé uspořádání vztahů, přičemž se odvolává na nálezy Ústavního soudu ze dne 3. 1. 2012 sp. zn. I. ÚS 170/11 (N 1/64 SbNU 3) – všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>.

9. Dále stěžovatel tvrdí, že vrchní soud se nevypořádal s jeho argumenty obsaženými v odvolání a že nedostatečně odůvodnil své rozhodnutí, resp. že ignoroval jeho podání a předložené důkazy. V návaznosti na to konkretizuje své odvolací námitky, přičemž uvádí, jak se s nimi vrchní soud vypořádal, resp. namítá, že se s nimi vypořádal nedostatečně, vadně či vůbec. Dále tvrdí, že krajský soud dostatečně neodůvodnil své závěry o jeho majetkových poměrech, jakož i to, proč nemůže být aplikován § 150 o. s. ř. Obecné soudy tak postupovaly v rozporu s právním názorem Ústavního soudu, jak plyne z nálezu ze dne 24. 11. 2016 sp. zn. II. ÚS 2588/16 (N 223/83 SbNU 481) týkajícího se povinnosti obecných soudů řádně odůvodnit svá rozhodnutí.

10. Stěžovatel následně opět vytýká vrchnímu soudu, že se nezabýval jeho odvolací argumentací, s tím, že v odvolání argumentoval jednak zásadou právní jistoty, resp. předvídatelnosti práva, a to s poukazem na nálezy ze dne 3. 6. 2009 sp. zn. I. ÚS 420/09 (N 131/53 SbNU 647), jednak tím, že případný nedostatek procesní plné moci lze odstranit, a to výzvou tomu, kdo v řízení vystupuje jako zmocněnec, přičemž poukázal na judikaturu Nejvyššího soudu (mj. na usnesení ze dne 29. 8. 2002 sp. zn. 29 Odo 733/2001), a konečně tím, že opatrovník po svém ustanovení do funkce jeho úkony schválil, přičemž poukázal na e-mailové zprávy ze dne 24. 5. 2016 a 8. 6. 2016 a judikaturu Nejvyššího soudu (např. na rozsudek ze dne 3. 2. 2004 sp. zn. 21 Cdo 1883/2003). Má za to, že vrchní soud nedostál své povinnosti vypořádat se s námitkami účastníka řízení, jak plyne z judikatury Ústavního soudu [nálezy ze dne 29. 8. 2017 sp. zn. III. ÚS 593/17 (N 157/86 SbNU 589) a ze dne 23. 1. 2008 sp. zn. I. ÚS 2568/07 (N 20/48 SbNU 213)].

III. Vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení

11. Soudce zpravodaj postupem podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům a vedlejším účastníkům řízení.

12. Vrchní soud uvedl, že ve svém rozhodování byl limitován závazným právním názorem Nejvyššího soudu, tedy že stěžovatel zavinil zastavení řízení, když nedoložil své zastoupení v řízení. Z tohoto důvodu zastává právní názory vyjádřené v napadeném usnesení s tím, že podmínky pro vyhovění ústavní stížnosti nejsou dány.

13. Podle názoru krajského soudu nebyla stěžovatelova procesní práva porušena. K prvnímu jednání po zrušovacím rozhodnutí Nejvyššího soudu byl sice volán jako svědek, ale při tomto jednání mu bylo sděleno, že s ním bude jednáno jako s účastníkem, kdy mu naopak toto postavení přiznávalo širší okruh jeho procesních práv. V řízení o náhradě nákladů řízení proběhlo několik jednání, při nichž byl stěžovatel přítomen a vždy se mohl řádně vyjadřovat a ke svým tvrzením navrhopvat důkazy, které byly následně posuzovány podle zásady volného hodnocení důkazů. V ostatním krajský soud odkázal na odůvodnění napadených rozhodnutí.

14. Vedlejší účastnice uvedla, že nelze opomenout, že to byl sám stěžovatel, kdo způsobil zastavení řízení, neboť jako advokát podal žalobu, pro jejíž podání nebyl zmocněn, a tato vada nebyla zhojena ani následně, kdy její hmotněprávní opatrovník nové zmocnění neudělil. Stěžovatelovy námitky, jimiž zpochybňuje tento závěr s poukazem na komunikaci s opatrovníkem, jakož i námitky další jsou irelevantní. Vedlejší účastnice odmítla porušení základních práv stěžovatele, neboť ten byl vyrozumíván o nařízených jednáních, na kterých se mu od soudu dostalo plného a úplného poučení o projednávání věci, stěžovatel se mohl vyjádřit ke všem rozhodným otázkám, což také hojně činil před soudy obou stupňů. Nutno zohlednit i stěžovatelovo zvláštní postavení, tedy že nebyl žalobcem, a bylo-li rozhodováno v řízení o nákladech řízení i za její účasti jako žalobkyně, je pochopitelné, že tato skutečnost musela být rozlišena v předvolání nebo při jednání samotném např. v rozsazení osob v jednací síni. Kromě těchto zvláštností nebyl stěžovatel nijak krácen na svých ústavně zaručených právech, tato uplatnit mohl a také je uplatnil, takže nemohla být porušena zásada rovnosti účastníků. Závěry soudů jsou v souladu s příslušnou právní úpravou, rozhodně nešlo o mechanickou aplikaci práva, ale uložení povinnosti stěžovateli bylo pečlivě soudy zvažováno, jak plyne z příslušných rozhodnutí i soudního spisu. Z těchto důvodů považuje vedlejší účastnice ústavní stížnost za zjevně neopodstatněnou a navrhuje, aby ji Ústavní soud odmítl.

15. Vedlejší účastník vyjádřil názor, že ústavní stížnost je zjevně neopodstatněná, neboť stěžovatel opakuje svou argumentaci uplatněnou v odvolání, kteréžto tvrzení se zakládá pouze na formálních aspektech, které jsou z materiálního hlediska nepodstatné, nemající s právy osoby v postavení obdobném jako účastník řízení nic do činění. Stěžovateli byl poskytnut dostačující prostor k vyjádření a předložení důkazů, bylo mu umožněno nahlížet do spisu a vykonávat práva účastníka řízení i jinak, a to za stejných podmínek jako jemu. V odmítnutí důkazních návrhů nelze spatřovat porušení stěžovatelových práv, neboť se tak stalo pro nadbytečnost a jejich odmítnutí bylo řádně odůvodněno. Namítl-li stěžovatel, že mu bylo upřeno se na jednání soudu připravit, podle vedlejšího účastníka na tomto jednání i později byl stěžovateli poskytnut dostatečný prostor na další přípravu a uplatnění procesních práv, stejně tak mu nic nebránilo od chvíle, kdy mu byla sdělena informace o jeho postavení v řízení, nechat se zastoupit.

16. Důvodná podle vedlejšího účastníka není ani námitka, že se stěžovateli nedostalo poučení k meritu věci, fázi řízení či separaci nákladů řízení, neboť tyto skutečnosti vyplývaly z kasačního usnesení, se kterým byl seznámen, stejně tak jako námitka, že nebyl vyzván, aby doložil oprávnění k zastupování, neboť stěžovatel je osobou práva znalou, u níž se předpokládá znalost práva, navíc sám činil kroky k doložení plné moci, když oslovil opatrovníka žalobkyně. Kromě toho jej mohl J. Š. zmocnit z pozice společníka v souladu s § 108 (pozn. správně „§ 157“) zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), k doložení takové plné moci nedošlo, přičemž stěžovatel na jejím základě mohl jménem žalobkyně požádat soud o připuštění změny žaloby již na počátku sporu, případně v jeho průběhu, což lze hodnotit i jako profesní pochybení. Aplikaci práva nelze považovat za mechanickou, protože obecné soudy se zabývaly všemi okolnostmi podstatnými pro rozhodování o nákladech řízení, včetně okolností, jež by umožňovaly aplikaci § 150 o. s. ř. Stěžovatelova námitka nevyporádání se s jeho námitkami vrchním soudem představuje v převážné části polemiku se závěry vrchního soudu, která postrádá ústavněprávní rozměr. Závěrem vedlejší účastník vyjádřil přesvědčení, že se napadená rozhodnutí opírají

o jednoznačné normy a ve zbývajících částech jsou dostačujícím způsobem odůvodněna a že stěžovatelova argumentace s ohledem na nízkou míru relevance byla vypořádána dostatečně, načež navrhl odmítnutí ústavní stížnosti.

IV. Stěžovatelova replika

17. Ústavní soud zaslal výše uvedená vyjádření stěžovateli na vědomí a k případné replice. Této možnosti stěžovatel využil a uvedl, že Nejvyšší soud neměl k dispozici podklady pro svůj závěr, zejména neznal okolnosti údajné valné hromady ze dne 22. 8. 2013, stejně jako skutečnost, že byl v dobré víře při převzetí zastupování. Nejvyšší soud neměl ani podrobné informace k tomu, že „v případě podání společnické žaloby by žalovaný nebyl zřejmě pasivně legitimován“, neměl informace k pokynům žalobkyně, čeho se snažila v řízení dosáhnout, a že jejím cílem bylo znemožnění dalšího vyvedení finančních prostředků. Neměl informaci ani o tom, že podle orgánů činných v trestním řízení měla být v předmětném období žalovaným páčána trestná činnost. Ve spise nebyla žádná informace ani o komunikaci mezi ním a opatrovníkem, podle níž opatrovník souhlasil s tím, aby žalobkyni dále zastupoval a úkony dosud učiněné odsouhlasil. Nejvyšší soud neměl ani informace, že finanční prostředky byly záhy po ustanovení opatrovníka do funkce převedeny zpět a opatrovník jej (stěžovatele) o tom neinformoval. Právní názor Nejvyššího soudu se tak nemůže uplatnit.

18. Dále stěžovatel opakuje, že nebyl vyzván k doložení zastoupení, toto mu nesdělil ani klient, sdělení ze dne 21. 11. 2016 mu opatrovník nezaslal, nebylo mu ani doručeno rozhodnutí o zastavení řízení. Z toho plyne, že zastoupení doložit nemohl, neboť to nevěděl, zásadní pak je, že plnou moc přiložil při zahájení řízení. Potlačeno bylo i jeho právo navrhnout důkazy, neboť všechny jeho návrhy soud zamítl. Krajský soud mu materiálně nedal možnost se procesně relevantně řízení účastnit, takže byl v pozici, že nemohl řízení ovlivnit. Vrchní soud zcela rezignoval, jde-li o související odvolací důvody, soudy obou stupňů se nevypořádaly s jeho argumenty a své rozhodnutí řádně neodůvodnily. Ačkoliv mu bylo uloženo zaplatit částku, která má zásadní dopad do jeho majetkových poměrů, nebylo mu umožněno se v řízení bránit. S ohledem na tyto důvody stěžovatel uvedl, že na podané ústavní stížnosti trvá.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

19. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny procesní předpoklady řízení. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, ve kterém byla napadená rozhodnutí vydána. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Jeho ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpal všechny zákonné prostředky k ochraně svého práva.

VI. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

20. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu obecných soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost napadených soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto je nutno vycházet (mimo jiné) z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ jsou v zásadě věcí obecných soudů a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je dané rozhodování stíženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady).

21. Stěžovatel v ústavní stížnosti mj. namítá, že vrchní soud se řádně či vůbec nevypořádal s jeho odvolacími námitkami. Jak lze zjistit ze stěžovatelova odvolání reprodukováného vrchním soudem v napadeném usnesení, stěžovatel uplatnil celkem 16 námitek, které lze rozdělit do čtyř skupin. První skupinu představují námitky, jejichž podstatou bylo, že v daném řízení krajský soud upřel stěžovateli jeho procesní práva. Ve druhé stěžovatel zpochybňuje závěr krajského soudu, že jako zástupce účastnice (žalobkyně) ve smyslu § 147 odst. 1 o. s. ř. zavinil vznik nákladů řízení. Třetí skupinu tvoří námitky týkající se (ne)použití moderačního práva ve smyslu § 150 o. s. ř. a čtvrtá se týká stanovení výše náhrady nákladů řízení.

22. Z odůvodnění napadeného usnesení je následně patrné, že vrchní soud pouze konstatoval stěžovatelovo zavinění z důvodu, že nedoložil své zastoupení, dále vyloučil možnost použití moderačního práva ve smyslu § 150 o. s. ř. a následně se vyjádřil k otázce namítaného nesprávného vyčíslení nákladů řízení. Řadu argumentů přitom ponechal bez povšimnutí nebo se s nimi nevypořádal důsledně, a první skupinu námitek dokonce pominul úplně (jako celek).

23. Jde-li o druhou skupinu námitek, jimiž stěžovatel zpochybňuje závěr krajského soudu, že jako zástupce účastnice (žalobkyně) „zavinil“ vznik nákladů řízení, zde vrchní soud toliko stroze konstatoval, že stěžovatel své zastoupení nedoložil, a tudíž postup podle § 147 odst. 1 o. s. ř. je namístě. Vůbec přitom nereagoval na stěžovatelovu výtku, že se krajský soud nezabýval otázkou, že to nebyl on, kdo zastavení řízení způsobil, která byla doplněna o řadu argumentů, mimo jiné, že stěžovatel nebyl vyzván, aby danou vadu odstranil, že J. Š., který mu plnou moc udělil, byl v době udělení plné moci jako jednatel žalobkyně zapsán v obchodním rejstříku, že o jeho odvolání valnou hromadou z funkce jednatele nevěděl, že valná hromada, na které byl tento jednatel odvolán, je nicotná, že soudem ustanovený opatrovník žalobkyně jím učiněné úkony nejprve schválil, jakož i že se nezabýval vztahy ve společnosti a podílem žalovaného na vzniku sporu.

24. Nejde přitom o argumentaci zjevně irelevantní. Stěžovatel v soudním řízení argumentoval mimo jiné tak, že mu plnou moc udělila osoba, která byla jako jednatel žalobkyně zapsána v obchodním rejstříku, resp. že nevěděl o tom, že byla z této funkce odvolána valnou hromadou dříve, než mu tuto plnou moc udělila. Jak Ústavní soud nastínil již ve svém usnesení ze dne 1. 4. 2003 sp. zn. II. ÚS 563/01 (U 8/30 SbNU 519), pojem „zavinění“ obsažený v § 147 odst. 1 o. s. ř. nelze interpretovat v doslovném jazykovém smyslu, ale ve vztahu příčinné souvislosti, kdy musí existovat vztah příčinné souvislosti mezi jednáním (opomenutím) tohoto účastníka nebo jeho zástupce a náklady jiného účastníka, které by tomuto (jinak) nevznikly. Jde tedy o tzv. objektivní odpovědnost, jejímiž předpoklady jsou porušení (nesplnění) určité procesní povinnosti bez ohledu na to, zda k ní došlo v důsledku zaviněného jednání (opomenutí) účastníka či jeho zástupce anebo náhody, „která se mu přihodila“ (tj. nezaviněné objektivní události, kterou nebylo možné předvídat a která spočívala na jeho straně), dále pak vznik „zbytečných“ nákladů jiného účastníka a existence příčinné souvislosti mezi nimi.

25. Nejvyšší soud v kasačním usnesení konstatoval, že je-li návrh na zahájení řízení podepsán pouze zástupcem účastníka na základě plné moci, který ani přes opatření soudu podle § 104 odst. 2 věty první o. s. ř. vůči němu učiněné toto zastoupení nedoložil, soud řízení podle § 104 odst. 2 věty třetí o. s. ř. zastaví; zástupce je pak osobou, která zastavení řízení zavinila, a proto tomuto lze podle § 147 odst. 1 o. s. ř. uložit, aby nahradil náklady řízení, které by bez jeho zavinění nevznikly. Odvolal se přitom na svou judikaturu a následně uzavřel, že stěžovatel své zastoupení nedoložil, a lze mu tudíž uložit, aby žalobci nahradil náklady daného řízení. Soudy nižších stupňů se tímto právním názorem bez dalšího řídily.

26. Jak ale plyne z výše uvedeného, povinnost účastníka nebo zástupce sice nastupuje bez ohledu na to, co bylo příčinou vzniku „zbytečných“ nákladů řízení, tedy zda šlo o zaviněné jednání či toliko o náhodu, nicméně musí jít o jednání (opomenutí) právě tohoto účastníka nebo

zástupce, které je v příčinné souvislosti se zastavením řízení, nebo musí jít o náhodu na jeho straně (opět v příčinné souvislosti se zastavením řízení). V posuzované věci z ničeho neplyne, že by stěžovatel úmyslně či z nedbalosti zahájil dané řízení, aniž by byl k tomu (řádně) zmocněn, a tudíž bylo třeba se zabývat otázkou, zda příčinu vzniku nákladů lze spatřovat v náhodě, k níž došlo (znovu je nutno zdůraznit) na jeho straně. Rozumí-li se náhodou objektivní událost, kterou nešlo předvídat (viz výše), pak tuto definici jistě splňuje např. zpoždění hromadného dopravního prostředku, v důsledku kterého se zástupce nedostaví na jednání soudu, anebo dopravní nehoda, i když ji zástupce sám nezavinil; naopak o náhodě na straně zástupce lze stěžít hovořit např. tehdy, když protistrana sama vytvoří překážku, která mu zabrání zúčastnit se soudního jednání. Z tohoto důvodu je povinností obecných soudů, má-li porušení (nesplnění) procesní povinnosti účastníkem nebo jeho zástupcem několik příčin, určit, jaká z nich je právně relevantní (a komu tedy lze takové porušení „přičítat“).

27. Tímto určením se však obecné soudy nezabývaly, ač stěžovatel v soudním řízení tvrdil, že nevěděl, a ani vědět nemohl, a to s ohledem na tehdy platný zápis v obchodním rejstříku, že plná moc, kterou mu společník a domnělý jednatel vedlejší účastnice udělil, není platná, a že ani tento jednatel nemohl na tuto skutečnost usuzovat, protože o konání valné hromady, na níž byl z funkce jednatele odvolán, nevěděl, protože nebyl na valnou hromadu pozván. Současně ze soudního spisu plyne, že společníci žalobkyně mají mezi sebou mnohaletý spor, přičemž mj. svolávají valné hromady, kde odvolávají druhého společníka z funkce jednatele, aniž by o tom tento druhý společník věděl, a sami se do této funkce jmenují, což vedlo mj. právě k tomu, že plná moc udělená stěžovateli nebyla platná. Otázkou tedy je, v čem tkví rozhodující příčina nesplnění dané procesní povinnosti, tedy zda tato skutečně spočívá na stěžovateli anebo (především) na společnicích žalobkyně, tj. na žalovaném (a potažmo i vedlejší účastnici).

28. Dlužno dodat, že poukaz Nejvyššího soudu na jeho předchozí judikaturu není (nemusí být) případný, neboť jím uváděná rozhodnutí se týkala poněkud odlišné situace, ve které procesní úkony učinil zástupce, i když si byl vědom toho, že mu k tomu chybí oprávnění, případně si měl/musel být vědom toho, že zmocnění není platné (a ani přes výzvu soudu nebyl schopen oprávnění jednat za účastníka doložit). Zjevně tak bylo možné zastavení řízení přičítat zástupci účastníka řízení, zatímco v posuzované věci zástupce (stěžovatel) zmocněn byl a nemohl (nemusel) si být (třeba jen v části řízení) neplatnosti plné moci vědom (viz níže).

29. Přitom lze souhlasit se stěžovatelem, že právní názor Nejvyššího soudu vyjádřený v kasačním usnesení může být pro soudy nižších stupňů závazný jen potud, nevýjdou-li v následujícím řízení najevo další právně relevantní skutečnosti; nyní je na vrchním soudu, aby posoudil, zda za takové skutečnosti (s ohledem na právní názor, který Ústavní soud vyslovil výše) nelze považovat ty, které stěžovatel uvedl. To platí i pro argument žalovaného, že domnělý jednatel žalobkyně mohl zmocnit stěžovatele k podání tzv. společnické žaloby a stěžovatel následně mohl navrhnout soudu změnu žaloby a že neučinil-li tak, zavinil zastavení řízení; takový argument v soudním řízení dosud nezazněl, resp. se jím obecné soudy nezabývaly (neměly k tomu důvod), a Ústavní soud se necítí oprávněn jakkoliv závěry obecných soudů v tomto ohledu předjímat, neboť by tím zasahoval do jejich rozhodování.

30. Bez posouzení výše naznačené otázky jde o stěžovatelem vytýkaný projev mechanické aplikace práva (a judikatury) obecnými soudy, jejímž důsledkem může být neracionální či „nespravedlivé“ uspořádání vztahů mezi účastníky, což je předmětem opakované kritiky Ústavního soudu (např. v již zmíněném nálezu sp. zn. I. ÚS 170/11). Takový postup je o to více překvapující právě v daném případě, kdy stěžovateli bylo uloženo uhradit značnou částku a splnění této povinnosti bude zásahem do jeho majetku.

31. Jde-li o třetí skupinu námitek týkající se (ne)použití moderačního práva ve smyslu § 150 o. s. ř., z napadeného usnesení je patrné, že krajský soud se touto otázkou zabýval z toho hlediska, zda použití uvedeného ustanovení neodůvodňují stěžovatelovy majetkové poměry.

Vrchní soud se ztotožnil s názorem krajského soudu a současně uvedl, že v dané věci neobstojí důvody použití uvedeného ustanovení ve vztahu žalobkyně–žalovaný, a tudíž tím méně mohou obstat tyto důvody ve vztahu ke stěžovateli. Tímto způsobem se ale vrchní soud nevypořádal se stěžovatelovou argumentací, kterou není možné považovat za irelevantní, neboť pod pojmem důvody zvláštního zřetele hodné se nerozumí jen důvody spočívající v majetkových poměrech, ale podle právní teorie i praxe může třeba jít o okolnosti, které vedly k soudnímu uplatnění nároku apod.

32. Ke zmíněnému argumentu vrchního soudu dlužno podotknout, že není příliš srozumitelný, neboť Nejvyšší soud ve svém kasačním usnesení nevyšel z toho, že by ve vztahu mezi žalobkyní a žalovaným nebyly naplněny důvody ve smyslu § 150 o. s. ř., ale že toto ustanovení nelze použít, protože zastavení řízení nezavinila žalobkyně, ale stěžovatel, a naopak uložil soudům nižších stupňů se existencí zmíněných důvodů na straně stěžovatele zabývat, přičemž se nabízí, že Nejvyšší soud považoval za nutné upozornit na možnost postupu podle uvedeného ustanovení právě (i) s ohledem na okolnosti, jimiž se Ústavní soud zabýval výše právě v souvislosti s otázkou „zavinění“ (vyloučil-li *a priori* jinou možnost, než že zastavení řízení zavinil stěžovatel).

33. Čtvrtá skupina námitek se týkala samotné výše nákladů řízení. Vrchní soud v této souvislosti nejprve akceptoval rozdělení řízení o nákladech krajským soudem do dvou fází, dále pouze akceptoval jeho závěry o důvodnosti provedení každého jednotlivého úkonu právní služby, resp. označil vyčíslení nákladů řízení za vycházející z dostatečných tvrzení a dokladů a za odpovídající advokátnímu tarifu. Vyjde-li Ústavní soud z předpokladu, že z napadeného usnesení krajského soudu dostatečně plyne, s ohledem na jaké konkrétní úkony byla výše náhrady stanovena, a že se vrchní soud mohl po přezkoumání příslušných závěrů s nimi toliko ztotožnit, pak nelze pominout, že stěžovatel v odvolání namítl i to, že i když žalovaný postupně snižoval výši nároku na náhradu nákladů řízení, krajský soud nevzal v úvahu zásadu úspěchu ve věci. S touto námitkou se však vrchní soud vůbec nevypořádal.

34. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu (viz výše) z ústavně zaručeného základního práva na soudní ochranu podle čl. 36 a násl. Listiny pramení (i) právo účastníků v soudním řízení skutkově a právně argumentovat, s čímž koresponduje povinnost obecných soudů na tuto argumentaci reagovat, resp. se s ní náležitě (tj. srozumitelně, racionálně, v rozsahu odpovídajícím jejich relevanci a významu) vypořádat v odůvodnění svých rozhodnutí (a zajistit tak jejich „přezkoumatelnost“); to rovněž platí pro námítky, které účastník řízení vznesl proti rozhodnutí soudu nižšího stupně v oprávněném prostředku. Neučiní-li tak, jde o projev libovůle v soudním rozhodování, který není slučitelný s výše uvedeným ústavně zaručeným základním právem účastníka řízení.

35. S ohledem na již uvedené Ústavní soud konstatuje, že vrchní soud v záhlaví označeným usnesením porušil ústavně zaručené základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 11 odst. 1 Listiny. Z tohoto důvodu podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona toto rozhodnutí zrušil.

36. Směřuje-li ústavní stížnost proti napadenému usnesení krajského soudu, je třeba konstatovat, že v důsledku zmíněného procesního pochybení vrchního soudu nelze považovat stěžovatelovo odvolání za řádně projednané a že se v něm uplatněnými námitkami bude vrchní soud znovu zabývat. Kasační zásah Ústavního soudu ve větším rozsahu tak není z hlediska ochrany ústavně zaručených základních práv či svobod stěžovatele nezbytný, resp. by se ani neslučoval se zásadou minimalizace zásahů tohoto soudu do činnosti soudů obecných a s principem subsidiarity ústavní stížnosti. Vzhledem k tomu Ústavní soud ústavní stížnost v této části odmítl jako nepřipustnou podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu.

37. Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 181**Přezkum rozhodnutí o neudělení státního občanství z důvodu ohrožení
bezpečnosti státu****(sp. zn. III. ÚS 2116/21 ze dne 19. října 2021)**

1. Jakkoliv neexistuje základní právo na udělení státního občanství, zůstává stěžovateli v podmínkách právního státu zachováno ústavní právo žádat, aby správní orgán v řízení ve věcech udělení státního občanství České republiky jednal stanoveným postupem, v jehož rámci mu bude zaručena jiná právní ochrana podle čl. 36 odst. 1 Listiny při plném respektování principů právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy). Lapidárně vyjádřeno, byť v případě řízení o podané žádosti o udělení státního občanství neexistuje základní právo na jeho nabytí („právo na výsledek“), plyne z čl. 36 odst. 1 Listiny základní právo na to, aby proces domáhání se práva každého probíhal způsobem, který je zákonný, korektní, rozumný, předvídatelný a přezkoumatelný („právo na respektování stanoveného postupu“).

2. Ministerstvo vnitra je povinno ve vazbě na konkrétní situaci stěžovatelky přezkoumat důvod, pro který vydala bezpečnostní služba k její osobě negativní stanovisko, a za použití principu proporcionality náležitě posoudit, zda je tento důvod přiměřený a dostačující pro zamítnutí její žádosti.

3. Současně však musí v podmínkách právního státu platit, že utajované informace mohou být pouze takové, jejichž vyzrazením by mohlo dojít k některému ze zákonem vymezených následků. Nedává totiž žádný rozumný smysl, aby byla jako utajovaná informace uváděna taková, která je veřejně dostupná. K prozrazení utajovaných informací pojmově vůbec nemůže dojít, jsou-li tyto informace stěžovatelce známy, jsou veřejně dostupné, a úkolem ministerstva je proto „pouze“ posoudit jejich relevanci ve vztahu k žádosti stěžovatelky o udělení státního občanství. Podle Ústavního soudu má mít stěžovatelka následně možnost na toto hodnocení reagovat, a pokud s rozhodnutím nesouhlasí, pokusit se v rozkladu správní orgán argumentačně přesvědčit o tom, že její žádosti mělo být vyhověno.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků v senátu složeném z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky T. J. V., zastoupené Mgr. Pavolem Kehlem, advokátem, se sídlem Panská 6, Praha 1, proti rozhodnutí ministra vnitra ze dne 4. 6. 2021 č. j. MV-43358-3/SO-2021 a rozhodnutí Ministerstva vnitra ze dne 19. 2. 2021 č. j. MV-52562/17/VS-2020, za účasti Ministerstva vnitra jako účastníka řízení, takto:

I. Rozhodnutím ministra vnitra ze dne 4. 6. 2021 č. j. MV-43358-3/SO-2021 a rozhodnutím Ministerstva vnitra ze dne 19. 2. 2021 č. j. MV-52562/17/VS-2020 bylo porušeno právo stěžovatelky domáhat se stanoveným postupem svého práva u jiného orgánu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Průběh předchozího řízení a podstatný obsah ústavní stížnosti

1. Ve správním řízení, které předcházelo podání nyní posuzované ústavní stížnosti, stěžovatelka požádala dne 2. 3. 2020 o udělení státního občanství České republiky, kterou odůvodnila tím, že je státní občankou Ukrajiny, nicméně svou zemi opustila před deseti lety a od té doby žije na území České republiky, kde má od roku 2013 trvalý pobyt, což také doložila. V České republice má pevné pracovní zázemí a přátelské vazby; bydlí zde i její dvě děti se svými rodinami.

2. K žádosti o udělení státního občanství stěžovatelka připojila řadu listin obsahujících – mimo jiné – doporučující stanovisko Úřadu městské části Praha 3, osvědčení o vykonání zkoušky znalosti z českého jazyka, základní znalosti ústavního systému České republiky a základní orientace v realitách pro účely udělování státního občanství a potvrzení o bezdlužnosti. Stěžovatelka doložila rovněž potvrzení o neevidování přestupku a výpis z evidence Rejstříku trestů fyzických osob, ze kterého se podává, že ve vztahu k osobě stěžovatelky nejsou ke dni 25. 11. 2020 žádné informace o jejím odsouzení.

3. Ministerstvo vnitra v záhlaví označeným rozhodnutím tuto žádost zamítlo z důvodu ohrožení bezpečnosti státu podle ustanovení § 13 odst. 2 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů (zákon o státním občanství České republiky) – dále jen „zákon o státním občanství“. Následný rozklad proti tomuto rozhodnutí zamítl rovněž napadeným rozhodnutím ministr vnitra.

4. Obě tato rozhodnutí napadla stěžovatelka ústavní stížností s tvrzením, že správní orgány porušily její právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Stěžovatelka odkazuje na nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 22/20 ze dne 29. 9. 2020 (N 191/102 SbNU 182; judikatura zdejšího soudu je dostupná na <https://nalus.usoud.cz>) a namítá, že nemá žádnou představu o důvodech, pro které byla její žádost o udělení státního občanství zamítnuta, a neví, jaké informace o ní zpravodajské služby shromažďují. Stěžovatelka splňuje podmínku trestní bezúhonnosti, nicméně je si vědoma skutečnosti, že v minulosti byla trestně stíhána a odsouzena; toto odsouzení však již bylo zahaleno. Pokud by proto byla žádost stěžovatelky o udělení občanství zamítnuta právě z tohoto důvodu, jednalo by se o překročení kompetencí stanovených zákonem, a ve svém důsledku by tak došlo k porušení čl. 2 odst. 1 Listiny. Proto stěžovatelka Ústavní soud žádá v intencích citovaného nálezu sp. zn. III. ÚS 22/20 o přezkum dodržení stanoveného postupu Ministerstvem vnitra.

II. Vyjádření účastníka řízení

5. Ministerstvo vnitra k ústavní stížnosti pouze uvedlo, že ji považuje za zjevně neopodstatněnou, a měla by být proto odmítnuta. Postup ve správním řízení byl totiž ústavně konformní, neboť žádost stěžovatelky o udělení státního občanství byla zamítnuta na základě zjištění, že stěžovatelka ohrožuje bezpečnost státu, jeho svrchovanost a územní celistvost, demokratické základy, životy, zdraví nebo majetkové hodnoty.

6. S ohledem na obsah tohoto vyjádření je Ústavní soud nezasílal stěžovatelce k případné replice, jelikož by to bylo zjevně neúčelné.

III. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

7. Stěžovatelka v ústavní stížnosti vychází z právních závěrů obsažených v nálezu zdejšího soudu sp. zn. III. ÚS 22/20. Od těchto závěrů nemá Ústavní soud důvod jakkoliv se odchýlovat i v nyní rozhodované věci.

8. Podle čl. 36 odst. 1 Listiny platí, že „[k]aždý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu“.

9. Ústavní soud v opakovaně zmiňovaném nálezu konstatoval, že zde uváděný požadavek „stanoveného postupu“ se nevztahuje pouze k ochraně ústavně zaručených základních práv nebo svobod. Ustanovení čl. 36 odst. 2 Listiny, na které stěžovatelka rovněž poukazuje, zaručuje právo každého obrátit se na soud s návrhem na přezkum rozhodnutí orgánu veřejné správy, „nestanoví-li zákon jinak. Z pravomoci soudu však nesmí být vyloučeno přezkoumávání rozhodnutí týkajících se základních práv a svobod podle Listiny“.

10. Jakkoliv proto Listina připouští možnost soudní výluky přezkumu rozhodnutí orgánu veřejné správy, je tato výluka ústavně nepřipustná v případě rozhodnutí týkajících se základních práv. Již z povahy věci se však čl. 36 odst. 2 Listiny netýká práva na soudní a jinou právní ochranu podle odstavce 1 stejného článku, a to především proto, že by se toto právo „zacyklilo“: ústavně akceptovaná soudní výluka by se (současně!) stala ústavně nepřipustnou. Nedává tedy rozumný smysl, aby právo na soudní a jinou právní ochranu ve vztahu k přezkumu jakéhokoli rozhodnutí orgánu veřejné správy bylo vykládáno jako ústavně zaručené základní právo *per se*, jelikož v tomto případě by zákonná výluka soudního přezkumu těchto rozhodnutí nemohla nastat v žádném případě, což by ale odporovalo výslovnému znění Listiny.

11. Současně však platí, že právo na jinou právní ochranu představuje jeden ze základních atributů právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy). V podmínkách právního státu totiž platí, že státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví (čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny), zatímco jedinec může činit vše, co není zákonem zakázáno, a nesmí být nucen činit, co zákon neukládá (čl. 2 odst. 4 Ústavy a čl. 2 odst. 3 Listiny). Ústavní soud proto ve své setrvalé judikatuře vychází z primátu jednotlivce před státem a z toho, že se státní moc nesmí dopouštět libovůle, která by se mohla projevovat i ve zřetelně neomezeném a nijak efektivně nekontrolovatelném rozhodování orgánu veřejné moci o právech jednotlivce. Dílčí závěr, plynoucí ze shora provedeného výkladu čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny, je proto ten, že ani okolnost, že se nejedná o rozhodnutí orgánů veřejné správy přímo se týkající základních práv a svobod podle Listiny, a je proto ústavně akceptovatelná soudní výluka těchto rozhodnutí, ještě neznamená, že by se na toto rozhodování orgánů veřejné správy nevztahovaly elementární požadavky plynoucí ze zásad právního státu.

12. Ústavní soud dále uvádí, že jakkoliv na udělení státního občanství neexistuje subjektivní základní právo, neplyne z tohoto závěru, že by existovala formální či faktická soudní výluka přezkumu negativních správních rozhodnutí prováděného samotným Ústavním soudem v řízení o ústavní stížnosti. Pravomoc Ústavního soudu rozhodovat o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod je totiž zakotvena přímo v čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, z čehož plyne, že tuto pravomoc nelze zákonem omezit. Otázka, zda se v konkrétním případě jedná o zásah do ústavně zaručených základních práv a svobod, je pak otázkou hodnocení splnění podmínek řízení a důvodnosti (resp. opodstatněnosti) podané ústavní stížnosti, nikoliv případného institucionálního omezení přístupu k Ústavnímu soudu, které možné není.

13. Z předchozího závěru o přezkoumatelnosti rozhodnutí orgánu veřejné správy Ústavním soudem i v případě, kdy se toto rozhodnutí přímo netýká základních práv a svobod podle Listiny, plyne další nutný závěr. Pokud totiž nemá být tento přezkum čistě formální a v konečném důsledku i zcela neefektivní a neúčelný, je nezbytné, aby Ústavní soud přezkoumal všechny skutečnosti a zjištění, na kterých svoje rozhodnutí založil správní orgán, a to včetně těch, které podléhají utajení. V opačném případě (tzn. bez znalosti všech podkladů, ze kterých ministerstvo ve svém rozhodování vycházelo) by nastala protismyslná situace, kdy na straně jedné má Ústavní soud v rámci řízení o ústavní stížnosti poskytnout efektivní ochranu proti tvrzenému porušení práv stěžovatele, nicméně současně jsou odůvodnění

přezkoumávaných rozhodnutí redukována na odkaz na zákonné ustanovení, podle kterého byla žádost zamítnuta, přičemž by nebylo ani zřejmé, (1.) zda vůbec mělo Ministerstvo vnitra k dispozici předmětné stanovisko bezpečnostních služeb (tzn. Policie České republiky nebo zpravodajských služeb České republiky, viz § 22 odst. 3 zákona o státním občanství), a pokud ano, (2.) které z nich, (3.) na jakých bezpečnostních rizicích je založeno (resp. jsou založena), a (4.) zda závěry učiněné ministerstvem jsou natolik dostatečně, racionálně a logicky opřeny o tato bezpečnostní rizika, že to odůvodňuje zamítnutí žádosti o udělení státního občanství.

14. V nyní posuzovaném případě nastala situace, kdy stěžovatelka uplatňovala svoje právo na udělení státního občanství, a to přinejmenším v tom smyslu, že předložila všechny požadované podklady a měla za to, že splnila všechny zákonem stanovené podmínky pro to, aby jí mohlo být uděleno státní občanství.

15. Z obsahu správního spisu se ostatně podává, že její právní zástupce po nahlédnutí do podkladů pro vydání rozhodnutí poukázal na okolnost, že tyto tvoří pouze doklady předložené stěžovatelkou, resp. některé podklady vyžádané i správním orgánem, ze kterých však neplyne žádná skutečnost, která by představovala zákonný důvod pro neudělení státního občanství. Za této situace stěžovatelka vyjádřila překvapení nad tím, že správní orgán hodlá její žádosti nevyhovět, a poukazuje na to, že vykazuje-li podaná žádost vady nebo nedostatky, je správní orgán povinen stěžovatelku vyzvat k odstranění vad (§ 45 odst. 2 správního řádu), což se však nestalo.

16. V nálezu sp. zn. III. ÚS 22/20 Ústavní soud dále uvedl, že jakkoliv neexistuje základní právo na udělení státního občanství, zůstává stěžovateli v podmínkách právního státu zachováno ústavní právo žádat, aby správní orgán v řízení ve věcech udělení státního občanství České republiky jednal stanoveným postupem, v jehož rámci mu bude zaručena jiná právní ochrana podle čl. 36 odst. 1 Listiny při plném respektování principů právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy). Lapidárně vyjádřeno, byť v případě řízení o podané žádosti o udělení státního občanství neexistuje základní právo na jeho nabytí („právo na výsledek“), plyne z čl. 36 odst. 1 Listiny základní právo na to, aby proces domáhání se práva každého probíhal způsobem, který je zákonný, korektní, rozumný, předvídatelný a přezkoumatelný („právo na respektování stanoveného postupu“). Pojistku, která má zaručit zmíněné atributy za situace, kdy zákonodárce vyloučil přezkum negativních rozhodnutí obecnými soudy a Ústavní soud tuto soudní výlukou akceptoval jako ústavně souladnou, představuje řízení o ústavní stížnosti před Ústavním soudem.

17. S ohledem na shora uvedené je proto Ústavní soud povinen přezkoumat dodržení „stanoveného postupu“ Ministerstva vnitra v řízení ve věcech udělení státního občanství České republiky, což s sebou přináší též nutnost posouzení toho, zda informace obsažené ve stanovisku bezpečnostní služby jsou svojí povahou způsobilé odůvodnit vydání negativního rozhodnutí. Toto posouzení se přitom odehrává při plném respektování vyváženého vztahu mezi zájmem na vyloučení libovůle ze strany správního orgánu na straně jedné a současně na utajení informací potřebných k ochraně veřejného zájmu na straně druhé.

18. Z principu separace jednotlivých mocí rovněž plyne, že efektivní soudní kontrola rozhodnutí orgánů veřejné správy nemá být založena na apriorní důvěře, nýbrž právě naopak na nedůvěře, byť plně respektující presumpci správnosti správních rozhodnutí. Ústavní soud proto nikterak nezpochybňuje, že v případě zjištění některého z důvodů, obsažených v ustanovení § 13 odst. 2 zákona o státním občanství, skutečně nelze žadateli státní občanství udělit a v odůvodnění rozhodnutí se pouze uvede, že k zamítnutí žádosti došlo z důvodu ohrožení bezpečnosti státu (§ 22 odst. 3 citovaného zákona). Podstatné však je, aby pro tento závěr existovaly relevantní podklady, tzn., aby ze stanoviska bezpečnostní služby, které není součástí spisu, skutečně plynuly informace, ze kterých lze dovodit reálné riziko ohrožení bezpečnosti státu.

19. V nyní posuzované věci ministerstvo odůvodnilo zamítnutí žádosti stěžovatelky o udělení státního občanství pouhým odkazem na negativní stanovisko bezpečnostní služby. Jak se podává z odůvodnění napadeného rozhodnutí ministra vnitra o podaném rozkladu stěžovatelky (str. 3), stanoviska bezpečnostních služeb nejsou závaznými stanovisky podle § 149 odst. 1 správního řádu a „ministr vnitra v rámci řízení o rozkladu je přezkoumává ve vazbě na konkrétní situaci osoby žádající o státní občanství, požadavky zákona o státním občanství, správního řádu a další dotčené právní předpisy, jakož i s přihlédnutím k judikatuře vnitrostátních i mezinárodních soudů“. S tímto právním názorem Ústavní soud plně souhlasí a pouze dodává, že o zamítnutí žádosti o udělení státního občanství nerozhoduje bezpečnostní služba, nýbrž samotné ministerstvo, a je proto jeho nezadatelným oprávněním i povinností přezkoumat, zda důvody uváděné ve stanovisku bezpečnostní služby jsou relevantní, přesvědčivé, dostatečně odůvodněné a zda jsou ve svém souhrnu a při respektování principu vyloučení libovůle způsobilé odůvodnit negativní rozhodnutí.

20. V daném případě ministr vnitra uzavřel, že „kladnému vyřízení žádosti bránila překážka dle § 22 odst. 3 zákona o státním občanství, tudíž ministr vnitra ani správní orgán I. stupně neshledal v uvedeném postupu žádnou nesprávnost“. To znamená, že se ministr vnitra plně ztotožnil se závěrem bezpečnostní služby, která vydala negativní stanovisko k žádosti stěžovatelky.

21. Z ustanovení § 22 odst. 3 zákona o státním občanství, na kterém jsou obě napadená rozhodnutí založena, vyplývá, že „tato stanoviska [Policie České republiky nebo zpravodajské služby] se nestávají součástí spisu, pokud obsahují utajované informace“.

22. Pro utajování těchto informací však musí být dán zřejmý zákonný důvod. Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o ochraně utajovaných informací“) rozčleňuje utajované informace do jednotlivých kategorií podle závažnosti případného poškození nebo ohrožení zájmu České republiky. Kritériem je význam zásahu do zájmů České republiky; pojmy, které jsou v tomto ustanovení použity pro vymezení jednotlivých kategorií utajovaných informací, tedy nevýhodnost pro zájmy České republiky, prostá, vážná a mimořádně vážná újma těmto zájmům, jsou vymezeny v § 3 citovaného zákona.

23. V nyní posuzovaném případě předmětné stanovisko podléhá stupni utajení „vyhrazené“, a jedná se proto o případ, kdy „[u]tajovaná informace se klasifikuje stupněm utajení vyhrazené, jestliže její vyzrazení neoprávněně osobě nebo zneužití může být nevýhodné pro zájmy České republiky“ [§ 4 písm. d) zákona o ochraně utajovaných informací]. Podle § 3 odst. 5 stejného zákona „[n]evýhodné pro zájmy České republiky je vyzrazení utajované informace neoprávněně osobě nebo zneužití utajované informace, které může mít za následek

a) narušení činnosti ozbrojených sil České republiky, Organizace Severoatlantické smlouvy nebo jejího členského státu nebo členského státu Evropské unie,

b) zmaření, ztížení anebo ohrožení prověřování nebo vyšetřování ostatních trestných činů než uvedených v odstavci 4 písm. f) nebo usnadnění jejich páčání,

c) poškození významných ekonomických zájmů České republiky nebo Evropské unie nebo jejího členského státu,

d) narušení důležitých obchodních nebo politických jednání České republiky s cizí mocí, nebo

e) narušení bezpečnostních operací nebo činnosti zpravodajských služeb“.

24. Z právě uvedeného je zřejmé, že ministerstvo bylo povinno ve vazbě na konkrétní situaci stěžovatelky přezkoumat důvod, pro který vydala bezpečnostní služba k její osobě negativní stanovisko, a za použití principu proporcionality náležitě posoudit, zda je tento důvod přiměřený a dostačující pro zamítnutí její žádosti.

25. Současně však musí v podmínkách právního státu platit, že utajované informace mohou být pouze takové, jejichž vyzrazením by mohlo dojít k některému ze zákonem

vymezených následků. Nedává totiž žádný rozumný smysl, aby byla jako utajovaná informace uváděna taková, která je veřejně dostupná. Právě k tomu nicméně došlo v nyní posuzované věci a právě v tomto ohledu shledal Ústavní soud porušení práva stěžovatelky domáhat se stanoveným postupem svého práva u jiného orgánu, tzn. u Ministerstva vnitra, ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

26. Z napadeného rozhodnutí ministra vnitra plyne, že důvodem, pro který nelze připustit, aby stěžovatelka měla možnost se seznámit se stanovisky bezpečnostních služeb obsahujícími utajované informace, je okolnost, že by uvedení takových informací „mělo za následek prozrazení utajovaných informací“. K prozrazení utajovaných informací však pojmově vůbec nemůže dojít, jsou-li tyto informace stěžovatelce známy, jsou veřejně dostupné, a úkolem ministerstva je proto „pouze“ posoudit jejich relevanci ve vztahu k žádosti stěžovatelky o udělení státního občanství. Podle Ústavního soudu má mít stěžovatelka následně možnost na toto hodnocení reagovat, a pokud s rozhodnutím nesouhlasí, pokusit se v rozkladu správní orgán argumentačně přesvědčit o tom, že její žádosti mělo být vyhověno.

27. Situace, která nastala v této věci, však není nepodobná střelbě na terč se zavázanýma očima. Ministerstvo totiž žádost stěžovatelky zamítlo, přičemž však stěžovatelku neseznámilo s důvody, pro které v řízení nebyla úspěšná; to však učinilo za situace, kdy svoje rozhodnutí opřelo výhradně o okolnosti, pro jejichž utajování není dán žádný zákonný a ani rozumný důvod, jelikož jsou stěžovatelce dobře známy a veřejně dostupné. Takovýto postup ovšem Ústavní soud nemůže akceptovat a považovat za souladný s čl. 36 odst. 1 Listiny.

28. Ze všech shora uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí ministra vnitra a Ministerstva vnitra zrušil pro rozpor s čl. 36 odst. 1 Listiny.

29. V důsledku kasace napadených rozhodnutí a vázanosti shora vyjádřeným právním názorem musí ministerstvo o žádosti stěžovatelky o udělení státního občanství rozhodovat znovu, přičemž je však povinno – pokud této žádosti nevyhoví – svoje rozhodnutí řádně, přezkoumatelně a přesvědčivě odůvodnit, a to v tom smyslu, v čem konkrétně spatřuje ze strany stěžovatelky ohrožení bezpečnosti státu, jeho svrchovanosti a územní celistvosti, demokratických základů, životů, zdraví nebo majetkových hodnot podle ustanovení § 13 odst. 2 zákona o státním občanství. S ohledem na obsah vyžádaného stanoviska bezpečnostní služby je přitom povinno takovéto rozhodnutí odůvodnit věcně a za použití principu proporcionality pečlivě posoudit, zda je tento důvod přiměřený a dostačující pro zamítnutí žádosti stěžovatelky.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Radovana Suchánka

Nesouhlasím s výrokem ani s odůvodněním nálezu, a to z těchto důvodů:

1. Dnešní nález argumentačně vychází z nálezu ze dne 29. 9. 2020 sp. zn. III. ÚS 22/20 (N 191/102 SbNU 182), v němž většina III. senátu prosadila závěry, vůči nimž jsem se vymezil v odlišném stanovisku. Nezbyvá mi než na svůj tehdejší dissent odkázat i v nynější věci.

2. V dnes přijatém nálezu se nadto spatřuje porušení práva stěžovatelky domáhat se stanoveným postupem svého práva dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod v tom, že stanoviska bezpečnostních sborů (Policie České republiky a zpravodajských služeb České republiky) vyžádaná podle § 22 odst. 3 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů (zákon o státním občanství České republiky) – dále jen „zákon o státním občanství“ – obsahovala informace, k jejichž utajení nebyl dán „zřejmý zákonný důvod“ (bod 22), neboť „nedává totiž žádný rozumný smysl, aby byla jako utajovaná informace uváděna taková, která je veřejně dostupná“ (bod 25). Ministerstvu se tak vytýká, že „stěžovatelku neseznámilo s důvody, pro které v řízení nebyla úspěšná“, a to „za situace, kdy

svoje rozhodnutí opřelo výhradně o okolnosti, pro jejichž utajování není dán žádný zákonný a ani rozumný důvod, jelikož jsou stěžovatelce dobře známé a veřejně dostupné“ (bod 27).

3. S takto založeným kasačním důvodem nemohu souhlasit. Jak se z nálezu podává, senát Ústavního soudu se seznámil se správním spisem, jakož i se stanovisky bezpečnostních sborů obsahujícími utajované informace. Z napadených rozhodnutí i ze spisu vyplývá, že ministerstvo i ministr postupovali v řízení zcela v souladu se zákony a naplnili i požadavek nálezu „ve vazbě na konkrétní situaci stěžovatelky přezkoumat důvod, pro který vydala bezpečnostní služba k její osobě negativní stanovisko, a za použití principu proporcionality náležitě posoudit, zda je tento důvod přiměřený a dostačující pro zamítnutí její žádosti“ (bod 24). V napadeném rozhodnutí ministra se k tomu mimo jiné uvádí: „V rámci přezkumu napadeného rozhodnutí si ministr vnitřně vyžádal aktualizované podklady od příslušného bezpečnostního sboru, aby tak mohl posoudit, zda bezpečnostní riziko u účastnice řízení nadále trvá. Na základě takto získaných aktualizovaných podkladů dospěl k závěru, že bezpečnostní riziko ze strany účastnice řízení je v současné době stále dáno. V daném případě tedy nepominula překážka pro udělení státního občanství České republiky účastnici řízení ve smyslu § 22 odst. 3 zákona o státním občanství České republiky.“ Jak si senát Ústavního soudu ověřil, naplnění všech čtyř kritérií vymezených v bodě 13 odůvodnění nálezu je z napadených rozhodnutí zřejmé, přičemž obsah stanovisek bezpečnostních sborů je plně způsobilý vést ministerstvo i ministra ke zcela podloženému závěru, že na jejich základě vyšlo v řízení najevo, že stěžovatelka ve smyslu § 22 odst. 3 zákona o státním občanství ohrožuje bezpečnost státu.

4. Z hlediska zajištění ochrany hodnot vymezených v § 22 odst. 3 zákona o státním občanství, resp. již v čl. 1 ústavního zákona č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, je přitom v obecné i v konkrétní rovině naprosto irelevantní, jsou-li informace obsažené ve stanoviscích bezpečnostních sborů, z nichž ministerstvo a ministr vycházejí, žadateli známy (viz bod 25). Přitom předmětné informace, o něž v dané věci jde, v souladu s příslušnou právní úpravou „veřejně dostupné“ vůbec nejsou (!), a ostatně ani argumentace většiny senátu v odůvodnění nálezu je nijak konkrétně nespecifikuje. Bez znalosti těchto informací ovšem ministerstvo není schopno zjistit existenci rizika udělení státního občanství stěžovatelce pro bezpečnost státu.

5. Jakkoli pak může být sporné, zda tyto informace jsou způsobilé stát se utajovanou skutečností podle zákona č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, ve znění pozdějších předpisů, [viz zejména jeho § 2 písm. a) a § 139, jakož i § 1 a přílohu č. 8 nařízení vlády č. 522/2005 Sb., kterým se stanoví seznam utajovaných informací], nelze pominout, že o utajení daných informací, resp. o stupni tohoto utajení nerozhoduje ministerstvo či ministr, ale původce těchto informací, tedy v dané věci bezpečnostní sbor, bez jehož souhlasu nesmí být stupeň utajení změněn nebo zrušen (§ 22 odst. 2 zákona o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti). Lze si tak jen obtížně představit, jak by ministerstvo mělo po dnešním nálezu standardně postupovat. Má snad tyto informace bez dalšího stěžovatelce sdělit tím, že v odůvodnění uvede „v čem konkrétně spatřuje ze strany stěžovatelky ohrožení bezpečnosti státu ...“, jak nálezu požaduje (bod 29)?

6. Přitom přestože nálezy kategoricky klade uvedený požadavek, vůbec se nevypořádává s tím, zda podle nálezu pléna Ústavního soudu ze dne 11. 10. 2016 sp. zn. Pl. ÚS 5/16 (N 186/83 SbNU 43; 393/2016 Sb.) byla či nebyla splněna podmínka, za níž může správní orgán na základě § 22 odst. 3 zákona o státním občanství uplatnit zákonnou výjimku z povinnosti konkrétně uvést daný důvod zamítavého rozhodnutí v jeho odůvodnění. Dle uvedeného plenárního nálezu může tuto výlukou z odůvodnění svého rozhodnutí legitimně uplatnit v případě, „kdy se jedná o relevantní, a nikoliv zcela marginální bezpečnostní riziko“. Tehdy totiž platí, že „vyjádření bezpečnostního důvodu, pro který správní orgán žádost zamítne, reálně může v konkrétním případě představovat ohrožení bezpečnosti státu či třetích osob“. Proto „v těch případech, kdy je zde reálná obava“, že by zpřístupnění konkrétních důvodů nevyhovění

žádosti „mohlo ohrozit bezpečnost státu či třetích osob“, nebudou tyto důvody žadateli o občanství sdělovány (bod 60 citovaného plenárního nálezu). Platí-li tedy podle dnešního nálezu, že je „nezadatelným“ (!) oprávněním i povinností ministerstva „přezkoumat, zda důvody uváděné ve stanovisku bezpečnostní služby, jsou relevantní, přesvědčivé, dostatečně odůvodněné a ... způsobilé odůvodnit negativní rozhodnutí“ (bod 19), pak jestliže tak učinilo, není na Ústavním soudu, aby přehodnocoval správní úvahu ministerstva, kvůli níž neuvedlo v odůvodnění rozhodnutí o žádosti o udělení státního občanství konkrétní bezpečnostní důvod vedoucí k jejímu zamítnutí.

7. Nález senátu tak ve svých důsledcích opět obchází nejen nález sp. zn. Pl. ÚS 5/16, ale i plenární nález ze dne 2. 7. 2019 sp. zn. Pl. ÚS 39/17 (N 124/95 SbNU 8; 212/2019 Sb.), jímž Ústavní soud nevyhověl návrhu na zrušení § 26 zákona o státním občanství, dle něhož rozhodnutí o zamítnutí žádosti o udělení státního občanství České republiky podle § 22 odst. 3 téhož zákona je vyloučeno z přezkoumání soudem. Senátní většina se však zjevně rozhodla plenární judikaturu Ústavního soudu ignorovat, resp. negovat, neboť v dnešním nálezu (opět) staví na tom, že „je nezbytné, aby Ústavní soud přezkoumal všechny skutečnosti a zjištění, na kterých svoje rozhodnutí založil správní orgán“, na „závěru o přezkoumatelnosti rozhodnutí orgánu veřejné správy Ústavním soudem i v případě, kdy se toto rozhodnutí přímo netýká základních práv a svobod podle Listiny“ (bod 13) a na tezi, že „efektivní soudní kontrola rozhodnutí orgánů veřejné správy nemá být založena na apriorní důvěře, nýbrž právě naopak na nedůvěře“ (bod 18). To jsou ovšem kritéria přezkumu typická nikoli pro řízení o ústavní stížnosti, nýbrž pro správní soudnictví, nebýt ovšem oné výluky soudního přezkumu připuštěné v čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Přestože je tedy zákonem o státním občanství – po aprobaci plénem Ústavního soudu – soudní přezkum napadených rozhodnutí vyloučen, senát Ústavního soudu, aby vyplnil tuto „mezeru“, tu opět aktivisticky vystupuje, jakoby byl v plné jurisdikci správním soudem on sám.

8. Neujasněnost základních východisek pro přezkum uvedené věci dokládá i vnitřní rozpornost odůvodnění nálezu, kdy např. na jedné straně uznává Ústavním soudem mnohokrát judikovaný princip, zračící se i ve znění zákona o státním občanství (viz jeho § 12), že „na udělení státního občanství neexistuje subjektivní základní právo“ (bod 12), přesto na straně druhé uvádí, že „v nyní posuzovaném případě nastala situace, kdy stěžovatelka uplatňovala svoje právo na udělení státního občanství“ (bod 14). Obsah tohoto údajného práva pak senátní většina v nálezu spatřuje „přinejmenším“ v tom, že stěžovatelka „předložila všechny požadované podklady a měla za to, že splnila všechny zákonem stanovené podmínky pro to, aby jí mohlo být uděleno státní občanství“. K tomu netřeba ničeho dodávat.

9. Ze všech uvedených důvodů mám za to, že ústavní stížnost měla být odmítnuta jako návrh zjevně neopodstatněný, popř. měla být zamítnuta.

Č. 182**Neposkytnutí ochrany povinnému soudem proti svévolnému postupu soudního exekutora****(sp. zn. III. ÚS 2208/21 ze dne 19. října 2021)**

I. Soudní exekutor je vykonavatelem státní moci, pročež je vázán mezemi vyplývajícími z čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky. Musí se proto vyvarovat jakékoliv svévole při výkladu a uplatňování právních předpisů a dbát mimo jiné o ochranu práv účastníků řízení dotčených jeho postupem. Současně však vystupuje v postavení podnikatele, který vykonává svou činnost soustavně za účelem dosažení zisku, a především na vlastní riziko. Musí tudíž nést i riziko, že nikoli vždy dosáhne skončení exekuce jejím úspěšným provedením, a tím spíše pak musí nést i odpovědnost za svá vlastní pochybení.

II. Z § 47 odst. 1 exekučního řádu vyplývá nejen oprávnění soudního exekutora vydávat za zákonem stanovených podmínek exekuční příkazy, ale rovněž tyto exekuční příkazy zrušit. Po právní moci usnesení o zrušení všech exekučních příkazů vydaných v exekučním řízení není přípustné, aby soudní exekutor dále prováděl exekuci, resp. aby pouhým úředním záznamem nebo prostým oznámením obnovil již zrušené exekuční příkazy. Neposkytnou-li soudy povinnému ochranu proti svévolnému postupu soudního exekutora, zasahují do jeho práva na soudní ochranu a do práva vlastnit majetek podle čl. 36 odst. 1 a čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a soudců Vojtěcha Šimíčka a Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatele Lukáše Juříčka, zastoupeného advokátem Mgr. Václavem Píchou, sídlem Sladkovského 51, Jičín, proti usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 31. května 2021 č. j. 40 Co 212/2021-102, za účasti Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci jako účastníka řízení a obchodní společnosti B2 Kapital Czech Republic, s. r. o., sídlem Rybná 682/14, Praha 1, zastoupené advokátem Mgr. Markem Lošanem, sídlem Na Florenci 2116/15, Praha 1, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 31. května 2021 č. j. 40 Co 212/2021-102 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 31. května 2021 č. j. 40 Co 212/2021-102 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Dne 12. 8. 2021 byla Ústavnímu soudu doručena ústavní stížnost podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), kterou se stěžovatel domáhá zrušení shora uvedeného rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci (dále jen „krajský soud“) s tvrzením, že jím bylo porušeno jeho právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti a obsahu soudního spisu sp. zn. 49 EXE 3657/2010 vedeného Okresním soudem v Olomouci (dále též jen „okresní soud“), který si Ústavní soud za účelem posouzení opodstatněnosti a důvodnosti ústavní stížnosti vyžádal, vyplývají následující skutečnosti. Platebním rozkazem ze dne 2. 11. 2005 č. j. 43 Ro 807/2005-17 (dále jen „platební rozkaz“) byla stěžovateli uložena povinnost zaplatit obchodní společnosti GE Money Multiservis, a. s. (v současné době v likvidaci), pohledávku ve výši 22 028 Kč s úrokem z prodlení ve výši 0,1 % denně od 1. 3. 2005 do zaplacení s kapitalizovaným úrokem z prodlení ve výši 17 402 Kč a náhradu nákladů řízení ve výši 10 352,40 Kč. Žádostí došlou dne 20. 5. 2010 Okresnímu soudu v Bruntále požádal soudní exekutor JUDr. Tomáš Vrána o pověření k provedení exekuce, a to toliko pro jistinu ve výši 22 028 Kč, náklady nalézacího řízení ve výši 10 352,40 Kč a úrok z prodlení ve výši 0,1 % denně z částky 17 402 Kč od 1. 3. 2005 do zaplacení. Okresní soud v Bruntále usnesením ze dne 25. 6. 2010 č. j. 60 EXE 470/2010-19 vyslovil svou místní nepříslušnost a postoupil věc Okresnímu soudu v Olomouci, v jehož obvodu měl stěžovatel bydliště. Usnesením ze dne 23. 7. 2010 č. j. 49 EXE 3657/2010-25 nařídil okresní soud exekuci podle platebního rozkazu a současně pověřil provedením exekuce soudního exekutora JUDr. Tomáše Vránu.

3. Soudnímu exekutorovi JUDr. Tomáši Vránovi, který byl pověřen provedením exekuce, zanikl výkon úřadu ke dni 31. 3. 2016 a do uvolněného úřadu byl počínaje dnem 1. 4. 2016 jmenován nový soudní exekutor JUDr. Lukáš Jícha (dále jen „soudní exekutor“), který dále vedl exekuční řízení proti stěžovateli. Usnesením soudního exekutora ze dne 23. 11. 2018 č. j. 203 EX 17100/10-121 bylo rozhodnuto o procesním nástupnictví na straně oprávněného, a to z oprávněné obchodní společnosti MONETA Money Bank, a. s. (dříve GE Money Bank, a. s.), na nového oprávněného, obchodní společnost B2 Kapital Czech Republic, s. r. o., která má v řízení o ústavní stížnosti postavení vedlejší účastnice.

4. Usnesením ze dne 5. 8. 2020 č. j. 203 Ex 17100/10-146 rozhodl soudní exekutor o zrušení všech pěti exekučních příkazů vydaných v daném exekučním řízení. Toto rozhodnutí odůvodnil tak, že „dne 20. 7. 2020 bylo dosaženo účelu exekuce tím, že byla pohledávka i náklady exekuce vymoženy“ (č. l. 49 soudního spisu; č. l. 155 spisu soudního exekutora). Později však soudní exekutor vydal písemnost označenou jako „úřední záznam“ ze dne 14. 10. 2020 č. j. 203 Ex 17100/10-147, v níž uvádí, že „bylo zjištěno, že na základě podaného exekučního návrhu oprávněného bylo v elektronickém exekučním spise nesprávně založeno vymáhané plnění“, přičemž „chybné zadání bylo uvedeno i v elektronické žádosti o pověření k provedení exekuce“. V předmětném úředním záznamu se dále uvádí, že „soudní exekutor tímto konstatuje, že exekuce bude dále prováděna k vymožení nedoplatku na pohledávce oprávněného a k vymožení dalších nákladů exekuce“, protože byl stěžovatel vyzván, aby telefonicky kontaktoval soudního exekutora za účelem zaplacení „nedoplatku v exekuci“ ve výši cca 54 500 Kč (č. l. 50 soudního spisu, č. l. 156 spisu soudního exekutora). V písemnosti označené jako „oznámení“ ze dne 14. 10. 2020 č. j. 203 Ex 17100/10-148, které bylo doručeno stěžovateli, soudní exekutor uvedl, že „žádá, necht' usnesení ze dne 5. 8. 2020 č. j. 203 Ex 17100/10-146 není bráno v potaz, neboť skutečnosti uvedené v daném usnesení

(tedy, že byla pohledávka i náklady exekuce vymoženy) neodpovídají aktuálnímu reálnému stavu exekuce. Nadále je v exekuci pokračováno, přičemž žádáme, necht' jsou případně nadále prováděny srážky z majetku povinného ve prospěch této exekuce“ (č. l. 51 soudního spisu, č. l. 157 spisu soudního exekutora).

5. Dne 8. 1. 2021 podal stěžovatel návrh na zastavení exekuce, spolu s návrhem na odklad jejího výkonu. Uvedl přitom, že exekuce byla pravomocným usnesením soudního exekutora skončena. Jestliže soudní exekutor na základě prostého úředního záznamu „obnovil“ již zrušené exekuční příkazy a pokračuje dále v provádění exekuce, jde o postup v rozporu se zákonem. Zdůraznil, že „pakliže soudní exekutor ukončil exekuci v důsledku vlastní chyby, která je mu plně přičitatelná, odpovídá za škodu vzniklou oprávněnému on, nikoliv povinný“. Vedlejší účastník projevil se zastavením exekuce nesouhlas, načež soudní exekutor postoupil návrh stěžovatele na zastavení exekuce okresnímu soudu.

6. Okresní soud usnesením ze dne 19. 1. 2021 č. j. 49 EXE 3657/2010-57 nejprve odložil provedení exekuce do pravomocného rozhodnutí o návrhu na její zastavení, neboť bylo možno očekávat, že exekuce bude zastavena. Usnesením ze dne 5. 3. 2021 č. j. 49 EXE 3657/2010-82 okresní soud vyhověl žádosti stěžovatele a rozhodl, že exekuce nařízená usnesením téhož soudu ze dne 23. 7. 2020 č. j. 49 EXE 3657/2010-25 se zastavuje (výrok I). Náhradu nákladů řízení nepřiznal soudnímu exekutorovi (výrok II) ani stěžovateli a vedlejší účastníci (výrok III). V odůvodnění svého rozhodnutí zdůraznil, že „exekuce pokračuje neoprávněně, když soudní exekutor po právní moci usnesení ze dne 5. 8. 2020 č. j. 203 EX 17100/10-146 pokračuje i nadále v provádění exekuce. Rovněž nelze obnovit zrušené exekuční příkazy neformálním úkonem soudního exekutora. Pokud bylo vydáno usnesení o ukončení exekuce a nebyla vymožena celá částka, je potřeba podat nový exekuční návrh popřípadě po soudním exekutorovi vymáhat náhradu za způsobenou škodu“ (bod 11 odůvodnění). Jelikož podle okresního soudu vydal soudní exekutor usnesení, kterým zrušil veškeré v exekuci vydané a platné exekuční příkazy, jsou splněny předpoklady, aby nařízená exekuce byla zastavena, a to z důvodu uvedeného v § 268 odst. 1 písm. h) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „o. s. ř.“).

7. Proti rozhodnutí okresního soudu podala vedlejší účastnice odvolání v celém jeho rozsahu, stěžovatel podal odvolání toliko proti III. výroku o náhradě nákladů řízení. Napadeným usnesením změnil krajský soud usnesení okresního soudu tak, že návrh stěžovatele na zastavení předmětné exekuce zamítl. Uvedl, že podle § 51 písm. c) zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zaniká pověření exekutora toliko tehdy, byla-li pohledávka, její příslušenství a náklady exekuce vymoženy. K tomuto vymožení však podle krajského soudu ve skutečnosti nedošlo, protože není možné považovat exekuci za provedenou (bod 15 odůvodnění). Právně významné je pouze to, že nedošlo k zániku pověření soudního exekutora podle § 51 písm. c) exekučního řádu a že „oznámení o skončení exekuce dle § 46 odst. 8 exekučního řádu slouží k jiným účelům než k vlastnímu ukončení exekuce“. Navíc platí, že oznámení o skončení exekuce není rozhodnutím, nýbrž pouhým potvrzením o skutečnosti vyplývající z exekučního spisu. Zastavení exekuce provedené okresním soudem by bylo v rozporu se základní zásadou exekučního řízení v podobě maximálního rozsahu exekuce (bod 14 odůvodnění). Zdůraznil přitom, že „zastavení exekuce je způsobem skončení exekučního řízení, k němuž dochází dříve, než bylo plnění povinnosti vymoženo a z jiných důvodů než proto, že by vymáhaná povinnost byla splněna, což se v souzené věci dosud nestalo, neboť pohledávka oprávněné dosud nebyla v celém rozsahu vymožena“ (bod 18 odůvodnění).

II. Argumentace stěžovatele

8. Stěžovatel rekapituluje průběh řízení před soudy a uvádí, že napadeným usnesením krajského soudu bylo porušeno jeho právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, právo

vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny a ustanovení čl. 2 odst. 2 Listiny, resp. čl. 2 odst. 3, čl. 1 odst. 1 a čl. 90 Ústavy. Soudní exekutor se podle něj dopustil nepřipustné svévole, když svěřenou veřejnou moc vykonával mimo meze zákona, přičemž krajský soud stěžovateli neposkytl právní ochranu.

9. Krajský soud se podle stěžovatele dopustil zjevné účelovosti výkladu práva, jehož výsledkem je tolerance chyb soudního exekutora. Stěžovatel uvádí, že bylo na soudním exekutorovi, aby si před vydáním usnesení, kterým zrušil veškeré vydané exekuční příkazy, ověřil správnost svého zjištění o vymožení povinnosti stěžovatele v plné výši. Neučinil-li tak, popř. tak učinil vadně, jde o jeho odpovědnost a důsledky je třeba vyvozovat pouze vůči němu. Stěžovatel upozorňuje na to, že byl jako spotřebitel u původního závazku v dobré víře, že je postup soudního exekutora správný. V důsledku napadeného usnesení krajského soudu si podle stěžovatele nemůže být žádný dlužník jist, že „dluh v rámci exekuce uhradil, protože ani oznámení exekutora, že dluh byl uhrazen, nestačí“. Dále namítá, že „nelze přitakat ani myšlence, že stěžovatel měl v postavení povinného vědět, kolik činí celková pohledávka, a musel vědět, že nebyla vymožena, zvláště za stavu, kdy mu sám soudní exekutor vyplatil přeplatek vymoženého plnění“. To platí tím spíše, když soudní exekutor deset let vymáhal nesprávnou částku a ani vedlejší účastnice po celou dobu nic nečinila.

10. Za zjevně nezákonný považuje stěžovatel exekutorův postup po vydání předmětného usnesení, kdy „bez opory v právním řádu obnovil výkon skončeného exekučního řízení, pro které koneckonců pozbyl i pověření“. Soudní exekutor dokonce ani ke dni podání ústavní stížnosti nepřistoupil k vydání nových exekučních příkazů a obeslal účastníky řízení a další osoby, aby nebylo bráno toto usnesení v potaz. Argumentaci krajského soudu, podle něhož je třeba vycházet z § 46 odst. 8 exekučního řádu s tím, že ke skončení exekuce nedošlo, označuje stěžovatel za ústavně neslučitelnou. Ani samotnému oznámení o skončení exekuce podle § 46 odst. 8 exekučního řádu nelze odepřít jeho právní význam. Nejde o bezvýznamnou listinu, která je mimo jiné podkladovou listinou pro výmaz zápisu v katastru nemovitostí.

III. Vyjádření k ústavní stížnosti

11. Ústavní soud vyzval účastníka řízení, aby se vyjádřil k ústavní stížnosti. Krajský soud pouze uvedl, že se s obsahem ústavní stížnosti neztotožňuje a plně odkazuje na odůvodnění svého rozhodnutí. Z těchto důvodů krajský soud navrhl, aby byla ústavní stížnost odmítnuta.

12. Ústavní soud dále zaslal ústavní stížnost vedlejší účastnici, která ve svém vyjádření uvedla, že ústavní stížnost je nepřipustná. Důvod nepřipustnosti shledává v tom, že stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky obrany, neboť se proti postupu soudního exekutora může bránit podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem“) a uplatnit náhradu škody. Stejně tak stěžovatel nevyužil postupu podle § 7 exekučního řádu a nepodal podnět Ministerstvu spravedlnosti a Exekutorské komoře České republiky (dále jen „Exekutorská komora“) k prošetření postupu soudního exekutora. Vedlejší účastnice dále uvádí, že je to právě ona jako osoba oprávněná (a nikoliv stěžovatel), která je v exekučním řízení slabší stranou, přičemž zastavení exekučního řízení by pro ni mělo „významnější a zásadnější“ dopad. Připouští, že „procesní situace v této věci není v rámci zákonné úpravy řešena, nicméně postupu, který soudní exekutor zvolil, nelze ze zákonného a potažmo také z ústavněprávního hlediska ničeho vytknout“. Soudní exekutor podle vedlejší účastnice „využil všechny možnosti, které mu zákon dává k dispozici, aby své pochybení napravil a závadný stav narovnal. Toto v žádném případě nelze označit za vykročení z mezí demokratického právního státu a za obcházení zákona“.

13. Vzhledem k obsahu vyjádření účastníka řízení, který pouze odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí, a vedlejší účastnice, neobsahujícího pro stěžovatele zásadní neznámé informace (vyjma námitky nepřipustnosti ústavní stížnosti), nepovažoval Ústavní soud za účelné tato vyjádření zasílat stěžovateli na vědomí a k možné replice.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud posuzoval splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je zastoupen advokátem podle § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv, resp. dovolání proti napadenému usnesení nebylo přípustné.

15. K námitce vedlejší účastnice namítající nepřipustnost ústavní stížnosti Ústavní soud uvádí, že obsahem řízení před obecnými soudy byla v posuzované věci toliko otázka zastavení exekuce, nikoliv (ani zčásti) otázka náhrady škody způsobené nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem soudního exekutora. Z tohoto hlediska je odkaz vedlejší účastnice na zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem zcela nerelevantní. Ani skutečnost, že stěžovatel neuplatnil podnět k Ministerstvu spravedlnosti nebo Exekutorské komoře k prošetření postupu soudního exekutora, nevede k nepřipustnosti ústavní stížnosti. Uplatnění tohoto podnětu nelze považovat za poslední procesní prostředek ochrany práva stěžovatele ve smyslu § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu, protože vůbec nejde o (řádný ani mimořádný) opravný prostředek, jehož podáním by bylo zahájeno jakékoliv řízení.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

16. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti, nikoliv další revizní instancí v systému obecného soudnictví [srov. např. náleze ze dne 12. 3. 1997 sp. zn. I. ÚS 157/96 (N 26/7 SbNU 165)]. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je proto oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho ústavně zaručených práv a svobod. Skutečnost, že se soud opřel o výklad právní normy, s nímž se stěžovatel neztotožňuje, sama o sobě důvodnost ústavní stížnosti nezakládá. Na straně druhé však platí, že „výklad a následné použití právních předpisů obecnými soudy mohou být vybočující z mezí daných hlavou pátou Listiny, jakož i z principů ovládajících demokratický právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva“ [náleze ze dne 8. 10. 2019 sp. zn. II. ÚS 1782/19 (N 172/96 SbNU 197)], což odůvodňuje kasační zásah Ústavního soudu.

17. Po posouzení ústavní stížnosti, obsahu napadeného usnesení krajského soudu a spisu vedeného okresním soudem dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná. Ústavní soud takto rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť měl za to, že od něj nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

18. Již ve svých dřívějších rozhodnutích definoval Ústavní soud podmínky, při jejichž existenci má vadné použití podústavního práva obecným soudem za následek porušení základních práv či svobod [srov. nálezy ze dne 10. 10. 2002 sp. zn. III. ÚS 74/02 (N 126/28 SbNU 85) a ze dne 11. 5. 2021 sp. zn. IV. ÚS 3542/20 (N 94/106 SbNU 49)]. K tomu dochází zejména tehdy, „postihuje-li rozhodování obecných soudů nepřipustně některé ze základních práv a svobod, případně pomíjí možný výklad jiný, ústavně konformní, nebo je výrazem zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován (a představuje tím nepředvídatelnou interpretační libovůli), případně je v extrémním rozporu s požadavky věcně příslušného a rozumného vypořádání posuzovaného právního vztahu či

v rozporu s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti ...“ (nález sp. zn. IV. ÚS 3542/20). Nelze totiž opomíjet, že „základní práva a svobody v oblasti podústavního práva působí jako regulativní ideje, pročež na ně obsahově navazují komplexy norem podústavního práva“ [nález ze dne 10. 3. 2020 sp. zn. I. ÚS 3302/19 (N 48/99 SbNU 106)].

19. Soudní exekutor je vykonavatelem státní moci, který je vázán zásadou enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí vyplývající již z čl. 2 odst. 3 Ústavy, resp. čl. 2 odst. 2 Listiny. Musí se proto vystříhat jakékoliv svévole při výkladu a uplatňování právních předpisů a dbát mimo jiné o ochranu práv účastníků řízení dotčených jeho postupem (§ 46 odst. 1 exekučního řádu). Podmínkou fungování právního státu je totiž „respektování autonomní sféry jednotlivce (čl. 2 odst. 3 Listiny), která požívá ochrany ze strany státu tak, že na jedné straně stát zajišťuje takovou ochranu proti zásahům ze strany třetích osob, jednak sám vyvíjí pouze takovou aktivitu, kterou do této sféry sám nezasahuje, resp. zasahuje pouze v případech, ... kdy je takový zásah přiměřený s ohledem na cíle, jichž má být dosaženo“ (nález sp. zn. IV. ÚS 3542/20). Současně však exekutor vystupuje v postavení podnikatele, který vykonává svou činnost soustavně za účelem dosažení zisku, a především na vlastní riziko [nález ze dne 11. 12. 2020 sp. zn. II. ÚS 65/20 (N 229/103 SbNU 334)]. Musí tudíž nést i riziko, že ne vždy dosáhne skončení exekuce jejím úspěšným provedením, tím spíše pak musí nést i odpovědnost za svá vlastní pochybení.

20. V podmínkách exekučního řízení má zcela zásadní roli exekuční příkaz, „protože pouze jeho prostřednictvím může soudní exekutor legálně exekučně postihnout majetek ve vlastnictví povinného ..., a to podle zvoleného způsobu provedení exekuce“ (WOLFOVÁ, J., ŠTIKA, M. Soudní exekuce. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 99). Z § 47 odst. 2 exekučního řádu je tedy třeba dovodit, že je to v konečném důsledku až exekuční příkaz, který zakládá soudnímu exekutorovi právo na provedení exekuce, čímž se chápe „jednak vznik práva exekutora na reálné postižení ... majetkových hodnot, jednak právo na jejich realizaci, tedy zpeněžení“ (shodně: SVOBODA, K. Exekuční řízení. Civilní proces z pohledu účastníka. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 31).

21. Z § 47 odst. 1 exekučního řádu dále vyplývá nejen oprávnění exekutora vydávat (za zákonem splněných podmínek) exekuční příkazy, ale také exekuční příkazy zrušit (viz již formulaci „vydá nebo zruší exekuční příkazy“), typicky tehdy, dojde-li k závěru, že „zajištění majetku postiženého tímto exekučním příkazem již není třeba, nebo protože zvolený způsob nevede k efektivnímu ukončení exekuce“ (KASÍKOVÁ, M. In KASÍKOVÁ, M. a kol. Exekuční řád. Komentář. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 338). Ze systematického výkladu je pak třeba dovodit, že zrušení exekučního příkazu má právní formu usnesení [viz § 55c odst. 3 písm. c) exekučního řádu]. Již z povahy věci a principu formalizace předpokladů výkonu rozhodnutí (exekuce) je přitom patrné, že jednou pravomocně zrušené exekuční příkazy nelze „obnovit“ pouhým oznámením soudního exekutora ani skrze úřední záznam.

22. V posuzované věci je nesporné, že soudní exekutor vymáhal vůči stěžovateli po dobu deseti let plnění v částce nižší, než náleží vedlejší účastníci na základě vykonatelného exekučního titulu (platebního rozkazu). Konkrétně soudní exekutor „opomenul“ vymáhat (nekapitalizovaný) úrok z prodlení, který navíc neuvedl již v samotné žádosti o pověření k provedení exekuce z května 2010 (viz bod 2 výše). Tuto skutečnost si soudní exekutor uvědomil až poté, co usnesením ze dne 5. 8. 2020 zrušil všechny v exekučním řízení vydané exekuční příkazy a konstatoval, že bylo dosaženo účelu exekuce vymožením pohledávky i nákladů exekučního řízení (viz bod 4 výše). Až dne 14. 10. 2020 vydal soudní exekutor úřední záznam a oznámení, jehož obsahem je fakticky výzva, ať není pravomocné usnesení bráno v potaz, neboť údaje v něm uvedené neodpovídají skutečnosti. Současně uvedl, nechť jsou nehledě na výše uvedené usnesení nadále prováděny srážky ze mzdy. Stěžovatele v té souvislosti vyrozuměl, že exekuce nadále pokračuje, a to pro vymáhání částky ve výši zhruba 54 500 Kč.

23. Uvedený postup soudního exekutora je v příkrém rozporu s východisky uvedenými výše v bodech 18 až 21. V právním státě není přípustné, aby soudní exekutor jako vykonavatel státní moci vyzýval přípisy účastníky řízení, ať nerespektují pravomocné usnesení o zrušení všech exekučních příkazů, které on sám před dvěma měsíci (údajně nedopatřením) vydal, a současně konstatoval, že navzdory tomuto usnesení exekuce nadále probíhá a mají být mimo jiné dále prováděny srážky ze mzdy stěžovatele. Exekuční řád ani jiný právní předpis takový postup soudnímu exekutorovi neumožňuje. Tomuto svévolnému postupu soudního exekutora, zasahujícímu v konečném důsledku do práva stěžovatele na vlastnictví majetku podle čl. 11 odst. 1 Listiny, měly soudy poskytnout ochranu. Okresní soud tak svým usnesením o zastavení exekuce učinil, jeho rozhodnutí však bylo následně změněno napadeným usnesením krajského soudu, který návrh na zastavení exekuce zamítl.

24. Krajský soud se v posuzované věci dopustil nepřipustné libovůle, za kterou Ústavní soud považuje též nerespektování kogentní normy, popřípadě takový výklad, který je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. tzv. přepjatý formalismus), jakož i výklad zákonných pojmů v jiném než zákonem stanoveném a právním myšlením konsensuálně přijímaném významu, a konečně ve smyslu rozhodování bez bližších kritérií či alespoň zásad odvozených z právní normy [viz např. nález ze dne 24. 11. 2004 sp. zn. III. ÚS 351/04 (N 178/35 SbNU 375) či nález ze dne 30. 9. 2014 sp. zn. II. ÚS 2121/14 (N 182/74 SbNU 591)]. Tato libovůle při výkladu a použití právních předpisů se může projevit též jako extrémní rozpor napadeného rozhodnutí s požadavky věcně příslušného a rozumného vypořádání posuzovaného právního vztahu či v rozporu s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti (nález sp. zn. IV. ÚS 3542/20, viz bod 18 výše). Právě k tomu v posuzované věci došlo.

25. Krajský soud na rozdíl od okresního soudu zcela ignoroval skutečnost, že jednou zrušené exekuční příkazy nelze obnovit pouhými neformálními úkony, resp. prostým úředním záznamem nebo sdělením soudního exekutora. Opomenul též východiska shrnutá Ústavním soudem zejména v bodu 19 výše, podle nichž musí nést odpovědnost za vlastní (po více než 10 let trvající) pochybení v první řadě sám soudní exekutor, a nikoliv stěžovatel, který je vůči němu fakticky v podřízeném postavení. S krajským soudem se nelze ztotožnit ani v tom, že by úkon soudního exekutora, kterým byly zrušeny všechny v řízení vydané exekuční příkazy, byl prostým oznámením o skončení exekuce, který je bez právní relevance. Veškeré exekuční příkazy byly naopak zrušeny rozhodnutím soudního exekutora ve formě usnesení, které takto navíc bylo i formálně označeno. Nešlo tak o neformální přípis (oznámení), ale o úkon soudního exekutora rušící podle § 47 odst. 1 exekučního řádu vydané exekuční příkazy. Tento úkon má přitom podle zákona formu usnesení [viz § 47 odst. 1 ve spojení s § 55 odst. 3 písm. c) exekučního řádu; shodně: KASÍKOVÁ, M. In KASÍKOVÁ, M. a kol. Exekuční řád. Komentář. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 338]. Důvodem předmětného zrušení exekučních příkazů přitom byla skutečnost, že došlo k provedení exekuce vymožením částky, kterou soudní exekutor uvedl již v žádosti o pověření k provedení exekuce. Skutečnost, že krajský soud vycházel toliko z restriktivního výkladu § 46 odst. 8 exekučního řádu, aniž by jakkoliv zohlednil (pro celé exekuční řízení) klíčové ustanovení § 47 odst. 1 exekučního řádu, představuje libovůli při použití podústavního práva. Krajský soud též zcela přehlédl, že zrušení všech exekučních příkazů bylo nezbytným krokem soudního exekutora, měl-li v daném okamžiku za to, že exekuce byla provedena. V opačném případě by se totiž stěžovatel úspěšně domohl zastavení exekuce podle § 268 odst. 1 písm. g) o. s. ř. (srov. SVOBODA, K. Zastavení exekuce. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 245).

26. Byť byla předmětem daného sporu otázka zastavení exekuce, krajský soud zcela opomněl zabývat se použitím příslušných ustanovení exekučního řádu a občanského soudního řádu upravujících zastavení exekuce, zejména pak ustanovením § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. Ústavní soud opakovaně zdůraznil, že „zatímco důvody zakotvené pod písmeny a) až g) § 268 odst. 1 o. s. ř. jsou důvody konkrétními, důvod uvedený pod písmenem h) je formulován obecně

a jeho účelem je umožnit, aby výkon rozhodnutí byl zastaven i v jiných závažných případech, které pro jejich možnou rozmanitost nelze s úplností předjímat a podrobit konkrétnímu popisu“ [nález ze dne 27. 4. 2021 sp. zn. I. ÚS 1486/20 (N 87/105 SbNU 401)]. Zastavení exekuce připustil Ústavní soud, jakož i odborná literatura dokonce i v některých případech, kdy již exekuce skončila svým provedením (vymožením) [srov. již nález ze dne 26. 1. 2012 sp. zn. I. ÚS 199/11 (N 21/64 SbNU 205); blíže viz SVOBODA, K. Zastavení exekuce již dříve ukončené vymožením. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 4, s. 35–39]. Přestože okresní soud právě na použití § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. založil svůj závěr o nutnosti zastavit exekuci vedenou proti stěžovateli, krajský soud se smyslem a účelem daného ustanovení vůbec nezabýval a rozhodnutí okresního soudu změnil toliko s argumentem, že exekuce ve skutečnosti neskončila provedením a soudnímu exekutorovi nezaniklo jeho pověření. Součástí práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny však je, aby obsahem odůvodnění soudního rozhodnutí bylo řádně vyložené, logicky konzistentní a přesvědčivé použití práva soudem. Pečlivě odůvodněné rozhodnutí účastníkům řízení ukazuje, že jejich případ byl soudem skutečně zvážen, což přispívá k vyšší míře legitimacy daného rozhodnutí (viz např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 16. 11. 2010 ve věci *Taxquet proti Belgii*, bod 91 odůvodnění). Těmto požadavkům krajský soud v napadeném usnesení nedostál. Jeho rozhodnutí je v extrémním rozporu s požadavky věcně příslušného a rozumného vypořádání posuzovaného právního vztahu, což zakládá důvod pro kasační zásah Ústavního soudu (viz nález sp. zn. IV. ÚS 3542/20).

27. Ústavní soud nikterak nezpochybňuje legitimní požadavek vedlejší účastnice domáhat se plnění přiznaného exekučním titulem (platebním rozkazem). Na druhou stranu to však byla právě vedlejší účastnice, resp. její procesní předchůdkyně (srov. bod 3 výše), která si svobodně zvolila konkrétního soudního exekutora, jenž se dopustil shora popsanych pochybení a vůči němuž může případně požadovat náhradu škody. Není však s ohledem na čl. 36 odst. 1 a čl. 11 odst. 1 Listiny přípustné, aby po právní moci usnesení o zrušení všech vydaných exekučních příkazů prováděl soudní exekutor dále exekuci, resp. pouhým úředním záznamem a oznámením reagujícím na své vlastní pochybení „oživil“ již zrušené exekuční příkazy a s odstupem více než deseti let požadoval po stěžovateli na základě zrušených exekučních příkazů zaplacení úroku z prodlení, který v podstatné části narostl právě v důsledku jeho vlastního pochybení.

28. Ústavní soud uzavírá, že pro uvedené ústavněprávní nedostatky bylo usnesením krajského soudu porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a právo vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

29. S ohledem na výše uvedené dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, proto jí vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené rozhodnutí zrušil.

Č. 183**Aplikace judikaturou vytvořeného požadavku na transparentnost losování
dle zákona o veřejných zakázkách
(sp. zn. II. ÚS 2191/20 ze dne 25. října 2021)**

Při posuzování, zda bylo losování dle § 6 ve spojení s § 61 odst. 4 zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, ve znění do 31. 3. 2012, transparentní, je třeba vzít v úvahu průběh a okolnosti losování v jejich souhrnu. Dovodí-li judikatura specifický požadavek pro zajištění transparentnosti losování, nemohou být předcházející losování automaticky označena za netransparentní pouze z toho důvodu, že v nich takový požadavek nebyl dodržen. Rozhodnutí o vrácení části dotace opírající se o takový důvod představuje porušení práva na ochranu majetku podle čl. 11 Listiny a práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Ludvíka Davida, soudkyně zpravodajky Kateřiny Šimáčkové a soudce Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatele Svazek obcí Čistá Odra, se sídlem Náměstí 3, Frýdlant nad Ostravicí, zastoupeného Mgr. Janou Zwyrtek Hamplovou, advokátkou, se sídlem Olomoucká 36, Mohelnice, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu č. j. 7 Afs 22/2019-43 ze dne 11. 6. 2020 a rozsudku Krajského soudu v Ostravě č. j. 22 Af 40/2016-56 ze dne 12. 12. 2018, rozsudku Nejvyššího správního soudu č. j. 7 Afs 24/2019-44 ze dne 25. 6. 2020 a rozsudku Krajského soudu v Ostravě č. j. 22 Af 39/2016-62 ze dne 12. 12. 2018, za účasti Nejvyššího správního soudu a Krajského soudu v Ostravě jako účastníků řízení a Odvolacího finančního ředitelství jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Rozsudkem Nejvyššího správního soudu č. j. 7 Afs 22/2019-43 ze dne 11. 6. 2020, rozsudkem Krajského soudu v Ostravě č. j. 22 Af 40/2016-56 ze dne 12. 12. 2018 a rozsudkem Nejvyššího správního soudu č. j. 7 Afs 24/2019-44 ze dne 25. 6. 2020 a rozsudkem Krajského soudu v Ostravě č. j. 22 Af 39/2016-62 ze dne 12. 12. 2018 bylo porušeno základní právo stěžovatele na ochranu majetku podle čl. 11 Listiny základních práv a svobod ve spojení s právem na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění**I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení**

1. Stěžovatel je svazkem obcí, který byl příjemcem dotace ze Státního fondu životního prostředí České republiky v rámci Operačního programu Životní prostředí k pokrytí části nákladů na výstavbu kanalizace. Stěžovatel byl v roce 2011 zadavatelem veřejné zakázky s cílem vybudovat tuto kanalizaci. V roce 2015 správní orgány uložily stěžovateli vrátit část

dotace, protože stěžovatel podle nich nedodržel zásadu transparentnosti při losování za účelem snížení počtu zájemců ve veřejné zakázce. Podstatou ústavní stížnosti je otázka, zda požadavky, které správní orgány kladly na průběh losování, neporušily legitimní očekávání a stěžovatelovu důvěru v právo tím, že tyto požadavky dovodily správní orgány z rozhodnutí soudů vynesných poté, co se uskutečnilo losování v rámci předmětné zakázky.

2. Zákon č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, ve znění účinném do 31. 3. 2012, v době zadávacího řízení umožňoval snížit počet zájemců v užším řízení losováním. Stěžovatel využil tuto možnost a vylosoval elektronickým zařízením deset zájemců, kteří postoupili do dalšího kola zadávacího řízení. V dubnu 2014, tři roky po proběhlém losování, ředitel odboru fondů Evropské unie Operačního programu Životní prostředí informoval stěžovatele o rozsudku Krajského soudu v Brně z června 2013, v němž krajský soud dospěl k závěru, že u losování elektronickým zařízením je jediným způsobem, jak mohli sami zájemci sledovat transparentnost losování, způsob navržený jedním ze zájemců, a sice změnit čísla předem přiřazená jednotlivým zájemcům bezprostředně před losováním. Na základě tohoto závěru krajského soudu následně Ministerstvo životního prostředí zkontrolovalo všechny projekty, v nichž bylo k losování využito elektronické zařízení.

3. Ministerstvo zjistilo, že i v nyní posuzované věci jeden ze zájemců žádal před losováním změnit čísla zájemců, která byla zájemcům přidělena a byla jim předem známa. Tento požadavek organizátor losování zamítl. S odkazem na uvedený rozsudek Krajského soudu v Brně ministerstvo navrhlo zahájit šetření pro podezření, že došlo k porušení rozpočtové kázně podle zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla). Též byl podán podnět Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže. Podle informací ze spisu Úřad pro ochranu hospodářské soutěže dne 17. 9. 2014 dospěl k závěru, že neshledává důvody k zahájení správního řízení z moci úřední (č. j. ÚOHS-P430/2014/VZ-17555/2014/523/JDo).

4. Finanční úřad pro Moravskoslezský kraj (dále jen „správce daně“) dospěl k závěru, že stěžovatel porušil zásadu transparentnosti, neboť neumožnil změnit čísla zájemců, a porušil tedy i pravidla uvedená ve smlouvě se Státním fondem životního prostředí a v rozhodnutí Ministerstva životního prostředí o poskytnutí dotace. Rozhodl tedy o porušení rozpočtové kázně podle § 44 odst. 1 písm. j) rozpočtových pravidel a uložil stěžovateli uhradit odvod do Státního fondu životního prostředí ve výši 808 001 Kč platebním výměrem ze dne 14. 7. 2015 č. j. 17122/16/5000-10470-700938 a do Národního fondu ve výši 13 736 005 Kč platebním výměrem ze dne 14. 7. 2015 č. j. 2198336/15/3200-31473-806333. Tato rozhodnutí potvrdilo Odvolací finanční ředitelství (dále jen „žalovaný“).

5. Podle protokolu losování proběhlo dne 4. 4. 2011 elektronickým losovacím zařízením (generátorem náhodných čísel). Součástí spisu je zpráva o zkoušce zařízení provedená Elektrotechnickým zkušebním ústavem v Praze vydaná 10. 3. 2011, předávací protokol ze dne 29. 3. 2011 s tímtež výrobním číslem losovacího zařízení, jako obsahuje zpráva o zkoušce, potvrzující, že na zařízení byla uzamčená plomba a že losovací zařízení převzala společnost, která později prováděla losování, a notářský zápis. Součástí zprávy Elektrotechnického zkušebního ústavu je výsledek zkoušky: „Okolnost, jež určuje výsledek losování, není předem nikomu známa a je takového druhu, že nemůže být provozovatelem ani další osobou ovlivněna. Zařízení nevyužívá pro losování žádné prvky mimo zařízení, proces probíhá pouze za pomoci instalovaného software uvnitř zařízení.“

6. Notářský zápis uvádí, že losovací zařízení nemá žádné aktivní komunikační rozhraní, například bluetooth, WI-FI, LAN, touch screen, vyjma tří kláves pro ovládání aplikace, přičemž jej lze otevřít jen vyklopením zadního víka, které je pevně spojeno se zbytkem zařízení pomocí bezpečnostní pečeti. Bez porušení pečeti nelze zařízení otevřít a provádět jakékoli změny v zařízení a aplikaci.

7. Podle notářského zápisu JUDr. Jan Bělíček vyzval náhodně vybraného zástupce zájemce, aby zkontroloval stav neporušenosti plomby a její číslo, což jeden ze zájemců provedl. Na ukázkou vyzkoušel JUDr. Jan Bělíček losovací zařízení tak, že „kterýkoliv z přítomných zástupců zájemců může svým hlasitým pokynem zastavit generování příslušného čísla, vybrat počet losovaných čísel a eventuálně číslo či čísla vyloučená a počet čísel, která budou losována“. Poté vyzval zástupce zájemců, aby vybrali počet zadaných, počet losovaných a vyloučených čísel a aby určili počet demonstrací losovacího procesu. Konstatoval, že k žádosti zájemců budou provedeny dvě demonstrace. Poprvé zadá do losovacího zařízení čtyři čísla, a to čísla jedna až čtyři, k pokynu jednoho ze zájemců bylo vyřazeno jedno číslo a jedno číslo bude vylosováno. Ve velké rychlosti se budou na obrazovce zobrazovat tři čísla a na pokyn k zastavení zařízení bude určeno číslo vylosovaného zájemce. Stisknutím klávesy „ENTER“ vylosoval jedno číslo, které se objevilo na obrazovce v řádku „vylosovaná čísla“ (číslo dvě).

8. Poté proběhla druhá ukáзка losování. Zástupci zájemců požádali, aby bylo zadáno do losovacího zařízení celkem 28 čísel, žádné číslo nebylo označené jako vyloučené a vylosovalo se celkem pět čísel. Na základě tohoto zadání losující stisknutím klávesy ENTER vylosoval pět čísel, která se postupně objevila na obrazovce v řádku vylosovaná čísla (čísla 13, 24, 25, 8 a 12). Zástupce společnosti provádějící losování vysvětlil, že po vylosování čísla s ním zařízení přestává pracovat a toto číslo nepostupuje do procesu dalšího losování. Poté jeden ze zástupců zájemců vznesl požadavek, aby byla čísla zájemců náhodně změněna a aby zájemcům nebyla přidělena čísla dle pořadí určeného datem došlé nabídky. JUDr. Jan Bělíček tomuto zájemci sdělil, že pravidla losování určuje zadavatel veřejné zakázky a nelze je v průběhu losování měnit. Není jasné, kdo by v tomto případě určil pořadová čísla zájemců. Ostatní přítomní zástupci zájemců o veřejnou zakázku se k této žádosti nepřipojili a proti způsobu losování, jak byl navržen, nevznesli připomínky.

II. Napadená rozhodnutí soudů

9. Krajský soud v Ostravě zamítl rozsudkem ze dne 12. 12. 2018 č. j. 22 Af 40/2016-56 žalobu proti platebnímu výměru týkajícímu se odvodu do Státního fondu životního prostředí. Rozsudkem z téhož dne č. j. 22 Af 39/2016-62 zamítl žalobu proti platebnímu výměru ve vztahu k odvodu do Národního fondu. Krajský soud uvedl, s poukazem na judikaturu Nejvyššího správního soudu, že jediným způsobem, jak mohli sami zájemci sledovat transparentnost procesu losování, byla právě změna přiřazených čísel jednotlivým zájemcům bezprostředně před losováním, jak jeden ze soutěžitelů navrhl. Okolnosti případu tak vzbuzovaly odůvodněnou pochybnost o férovosti průběhu losování.

10. Nejvyšší správní soud zamítl jak kasační stížnost ve vztahu k rozhodnutí týkajícímu se odvodu do Státního fondu životního prostředí (rozsudek ze dne 11. června 2020 č. j. 7 Afs 22/2019-43), tak kasační stížnost týkající se odvodu do Národního fondu (rozsudek ze dne 25. června 2020 č. j. 7 Afs 24/2019-44).

11. V prvním z těchto rozsudků č. j. 7 Afs 22/2019-43 vyšel Nejvyšší správní soud z judikatury, která se zabývala skutkově podobnými případy. Nejvyšší správní soud připomněl, že orgány rozhodující o odvodu za porušení rozpočtové kázně v řízení vedeném podle daňového řádu jsou nezávislé na výsledcích kontrol vedených podle jiných právních předpisů, v tomto případě Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže. Porušení zákona o veřejných zakázkách představuje porušení povinnosti stanovené právním předpisem, za které lze uložit odvod za porušení rozpočtové kázně, a toto porušení zákona si správce daně může posoudit samostatně. Územní finanční orgány mohou prověřit, zda byly splněny podmínky dotace, byť se tak mělo stát již před vyplacením finančních prostředků.

12. K námitce stěžovatele, že vyhověním požadavku zájemce by se celý proces losování dostal mimo zákon a pravidla losování, Nejvyšší správní soud uvedl, že nelze pomíjet charakter transparentnosti jako jedné ze základních zásad řízení. Závěr o porušení zásady transparentnosti

má místo tehdy, pokud jsou v zadavatelském postupu sledovány takové prvky, jež by zadávací řízení činily nekontrolovatelným, hůře kontrolovatelným, nečitelným a nepřehledným nebo jež by vzbuzovaly pochybnosti o pravých důvodech jednotlivých kroků zadavatele. Průběh zadávacího řízení se musí navenek jevit jako férový a řádný. V posuzované věci příloha k rozhodnutí o poskytnutí dotace předpokládá odvod poskytnuté dotace v rozsahu 100 %, prokáže-li se úmyslná manipulace při omezení počtu zájemců, a odvod v rozsahu 25–30 % v případě nesplnění požadavků na způsob a průběh omezování počtu zájemců a v této hranici byl odvod stěžovateli uložen.

13. Nejvyšší správní soud odkázal na judikaturu, která se vztahuje k obdobným skutkovým okolnostem. Například pokud zadavatel odmítl vyhovět žádosti, aby před losováním byla změněna čísla, jež byla zájemcům předem přidělena, a nebylo možné provést jinou kontrolu losovacího přístroje či samotného losování, tak Nejvyšší správní soud shledal, že toto odmítnutí bez racionálního důvodu posiluje pochyby o průběhu losování (rozsudek ze dne 6. 11. 2013 č. j. 1 Afs 64/2013-49). Dále odkázal Nejvyšší správní soud na rozsudek ze dne 18. 6. 2018 č. j. 6 As 59/2018-75. Právě proto, že šlo o zcela nahodilé losování předem daného počtu losovaných zájemců, nebylo třeba ani nezměnitelného klíče (pravidel) pro určení čísel, pod kterými se zájemci losování účastní. Podstatné bylo, že před zahájením losování byla zájemcům tato čísla objektivně přidělena a bylo předem známo, pod jakým konkrétním číslem se který z nich losování účastní. Na těchto závěrech nemůže nic změnit ani to, že zadavatelem zakázky byl nevýdělečný subjekt a dotace byla určena na stavbu důležitého veřejného zájmu, byla řádně provedena a slouží zdárně svému účelu.

14. V rozsudku týkajícím se druhého platebního výměru ze dne 25. června 2020 č. j. 7 Afs 24/2019-44 Nejvyšší správní soud plně odkázal na výše uvedený rozsudek. Doplnil, že o dodržení zásady transparentnosti losování nesvědčí ani notářský zápis, ani zpráva o zkoušce Elektrotechnického zkušebního ústavu. Takováto zpráva svědčí o funkčnosti a technických vlastnostech losovacího zařízení k datu zkoušky, ale nic nevypovídá o stavu losovacího zařízení ke dni losování a o samotném procesu losování. Stěžovatel směřuje argumentaci, že zařízení fungovalo ve skutečnosti bezchybně, na straně jedné, a otázku, jak se mohla férovost losování jevit navenek třetím osobám, na straně druhé.

III. Ústavní stížnost

15. Stěžovatel namítá zásah do práva na samosprávu, neústavní výklad právního předpisu, který zasahuje princip spravedlnosti a předvídatelnosti práva (legitimní očekávání) a nepřípustnou retroaktivitu výkladu právního předpisu.

16. Podle stěžovatele se správní uvážení vymklo z mantinelů přiměřenosti a důvodnosti a tento výklad stěžovatel nemohl legitimně očekávat a byl vytvořen retroaktivně. Stěžovatel při losování postupoval transparentně, bez známek diskriminace a za dodržení rovnosti všech zájemců. To vyplývá mimo jiné z detailního popisu losování, které proběhlo na bezvadném a nijak nezpochybněném losovacím zařízení, což bylo fakticky demonstrováno, a to dokonce dvakrát, ve formě zkušebního losování. Pokud jeden z přítomných zájemců bez udání konkrétního důvodu navrhl „jen tak“ změnu čísel, která byla zájemcům přidělena rovněž transparentně a rovným způsobem (zcela nahodile bez možnosti manipulace a za jasných a rovných pravidel pro každého zájemce), bylo namístě tento požadavek odmítnout. Kdyby tomuto požadavku stěžovatel vyhověl, naopak by se celý proces pohyboval mimo pravidla losování, která byla jasně a rovným způsobem předem stanovena: bylo by nutné znovu přidělit nová čísla, což by mohl opět někdo napadnout, a k samotnému losování by vůbec nemuselo dojít. Postup byl v souladu s tehdy platnou legislativou a byl by popřen, kdyby se na místě vytvářela změna pravidel, přičemž tato pravidla stanovil zadavatel.

17. Změna nebyla možná ani objektivně, protože zadavatelem byl svazek obcí, který nemohl na místě jednat ani rozhodovat, protože zde nebyl přítomen. Soudy postavily požadavek

jednoho zájemce nad pravidla pro všechny a ztotožnily jej s pojmem transparentnost, aniž by se na věc podívaly logicky a objektivně. Pokud kontrolující a žalovaný přejali jako fakt, že „není podstatné, zda k neférovému ovlivňování losování skutečně došlo, podstatné je, že existuje reálná možnost, že k určitému ovlivňování dojít mohlo, a že tedy vyvstala objektivní pochybnost o korektnosti a průběhu hlasování“, říkají tím, že nemají žádný argument, kterým by osvědčili to, že k ovlivnění soutěže došlo, ale pouze se domnívají, že teoreticky k tomu dojít mohlo.

18. Stěžovatel odkazuje též na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 5. 12. 2014 č. j. 4 Afs 215/2014, podle kterého je při ukládání sankce za porušení rozpočtové kázně správní orgán povinen zohlednit závažnost porušení podmínek poskytnutí dotace a závažnost jednotlivých pochybení příjemce dotace ve vztahu k čerpané částce prostředků státního rozpočtu, posoudit, v jaké fázi realizace smlouvy o dílo k těmto pochybením došlo a jaké byly dopady pochybení, a vymežit, jaká část dotace byla čerpána bezchybně, a tuto zhodnotit v rámci proporcionality výše odvodu.

IV. Vyjádření účastníků

19. Nejvyšší správní soud odkázal na odůvodnění napadených rozsudků. Podle judikatury je podmínkou dodržení zásady transparentnosti, že zadávací řízení proběhne takovým způsobem, který se navenek jeví jako férový a řádný, judikatura dále zdůrazňuje, že porušení zásady transparentnosti nastává nezávisle na tom, zda se podaří prokázat konkrétní porušení některé konkrétní zákonné povinnosti. To platí tím spíše v případě, kdy se přistoupí k losování, protože losování je úkon ze své povahy nepřezkoumatelný. Posouzení transparentnosti losování tak nespočívá v dokazování, zda došlo při losování k manipulaci, či nikoliv. K porušení zásady transparentnosti postačí, že okolnosti případu vzbuzují odůvodněnou pochybnost o férovosti průběhu losování. K tomu může dojít i v případě, že k žádné manipulaci nedošlo.

20. Způsob a průběh losování, které provedl stěžovatel, se v zásadě neliší od toho, který posuzoval Nejvyšší správní soud právě v rozsudku č. j. 1 Afs 45/2010-159, ale rovněž v rozsudcích ze dne 18. 7. 2018 č. j. 6 As 59/2018-75 a ze dne 16. 8. 2018 č. j. 10 As 81/2018-97. V těchto rozsudcích Nejvyšší správní soud dospěl k závěru, že *de facto* jediným způsobem, jak mohou sami zájemci sledovat transparentnost elektronického způsobu losování, je právě změna čísel přiřazených zájemcům bezprostředně před losováním. Tato změna čísel by umožnila faktickou kontrolu losovacího postupu, a zvýšila tak transparentnost losování, její nepřipuštění naopak vyvolává objektivní pochybnosti o transparentnosti losování. Nejvyšší správní soud proto i v posuzované věci považoval za zcela racionální a smysluplný postup vyhovět požadavku na změnu čísel zájemců před zahájením losování konaného veřejně a za jejich účasti, a to i s přihlédnutím k tomu, že se právě v souvislosti s náhodným losováním zájemců do užšího výběru na základě podobných zařízení děly nejružnější podvody a machinace (srov. příklady zmiňované v rozsudku ze dne 15. 9. 2010 č. j. 1 Afs 45/2010-159, č. 2189/2011 Sb. NSS). Tomuto postupu nijak nebránilo, že nebyla stanovena pravidla pro změnu (předem daných) čísel, jak již soud uvedl v napadeném rozsudku. Ve věci nešlo o to, aby byla „férově“ přidělena čísla zájemcům, ale o to, aby následné losování nebylo zatíženo pochybnostmi o jeho řádném průběhu a bylo co nejčistší. V podrobnostech odkazuje Nejvyšší správní soud dále na svůj rozsudek a předcházející rozsudky ze dne 16. 8. 2018 č. j. 10 As 81/2018-97, ze dne 18. 7. 2018 č. j. 6 As 59/2018-75 či ze dne 6. 11. 2013 č. j. 1 Afs 64/2013-49 a na rozhodnutí správních orgánů.

21. Nejvyšší správní soud doplnil, že rozsudek ze dne 16. 8. 2018 č. j. 10 As 81/2018-97, který se zabýval obdobnou skutkovou situací, byl rovněž napaden ústavní stížností a ta byla usnesením ze dne 18. 12. 2018 sp. zn. IV. ÚS 3473/18 odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost. Stěžovatel pouze opakuje námitky, s nimiž se krajský soud i Nejvyšší správní soud vypořádaly.

K poukazu na likvidační charakter částky uloženého odvodu Nejvyšší správní soud uvádí, že stěžovatel samotnou výši uloženého odvodu nijak nerozporoval, veškeré námitky směřovaly proti tomu, zda mohl být odvod za porušení rozpočtové kázně za daných skutkových okolností vůbec uložen.

22. Krajský soud v Ostravě předložil spis a plně odkázal na své rozsudky.

23. Vedlejší účastník řízení (žalovaný) se vyjádřil k ústavní stížnosti tak, že jádrem ústavní stížnosti je spíše nesouhlas stěžovatele s právními závěry všech, kteří v dané věci doposud rozhodovali, a tak je potřeba připomenout, že Ústavní soud není další běžnou instancí v systému obecného soudnictví. Stěžovatel opakuje své námitky z kasační stížnosti. Skutečnost, že stěžovatel je spolkem obcí, není pro případ rozhodná, a tak podle vedlejšího účastníka řízení nedošlo k žádnému zásahu do oblasti samosprávy podle čl. 100 Ústavy. Jde-li o právo na spravedlivý proces a legitimní očekávání, podle vedlejšího účastníka řízení nepředestřel stěžovatel žádné důvody, pro které by se měly soudy odchýlit od dosavadní rozhodovací linie.

24. V replice na uvedená vyjádření stěžovatel uvedl, že výklad dotačních podmínek provedený v dané věci „byl toho druhu, že ať by se stěžovatel zachoval jakkoli, vždy mohl být jeho postup shledán za porušení podmínek, protože žádný z výkladů nemohl od ničeho odvodit ani předvídat“. Doplnil, že „poslední roky se vyznačují vysokou mírou až nedůvodné formální přísnosti ze strany jak vedlejšího účastníka, tak obecných soudů, když tato výkladová přísnost je výrazně, až „nerozumně“, preferována, zatímco by mělo být preferováno to, zda došlo k naplnění účelu a cílů dotací, jinými slovy, uplatňuje se přístup nalézání tvrzených pochybení „za každou cenu“, preferenčně, cíleně, tedy primární přestal být obsah (smysl, účel, jejich naplnění), ale forma“.

V. Hodnocení Ústavního soudu

25. Ústavní soud spojil ústavní stížnosti vedené pod sp. zn. II. ÚS 2191/20 a III. ÚS 2192/20, jež napadaly oba rozsudky Nejvyššího správního soudu, a nadále o nich rozhoduje pod sp. zn. II. ÚS 2191/20.

26. K projednání ústavních stížností je Ústavní soud příslušný a jde zároveň o návrhy přípustné, neboť směřují proti rozsudkům Nejvyššího správního soudu, proti nimž není přípustný další opravný prostředek [§ 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)]. Ústavní stížnosti byly včas podané (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu), procesně bezvadné a byly podány oprávněnou osobou, která je řádně zastoupena (§ 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

27. Místní samospráva v mezích daných zákonem, v rámci své odpovědnosti a v zájmu místního obyvatelstva řídí část veřejných záležitostí. Ústava to umožňuje mimo jiné tím, že zakládá právní subjektivitu územních samosprávných celků a počítá s tím, že samosprávné subjekty mají vlastní majetek a hospodaří podle vlastního rozpočtu [čl. 101 odst. 3; nález sp. zn. Pl. ÚS 1/96 ze dne 19. 11. 1996 (N 120/6 SbNU 369; 294/1996 Sb.)]. Obec je veřejnoprávní korporací, která má vlastní majetek, vystupuje v právních vztazích svým jménem a nese odpovědnost z těchto vztahů vyplývající. Obec pečuje o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů; při plnění svých úkolů chrání též veřejný zájem [§ 2 odst. 1 a 2 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení)]. Za účelem ochrany a prosazování svých společných zájmů mají obce právo být členy dobrovolného svazku obcí (§ 49 odst. 1 obecního zřízení).

28. V posuzované věci společným zájmem spolku obcí bylo vybudovat kanalizaci a stěžovatel ji financoval mimo jiné dotacemi, kterých se týkaly předmětné platební výměry. Obce i svazky obcí dotace pro své financování využívají, přičemž jejich poskytování ze státního rozpočtu se řídí pravidly stanovenými zákonem, pravidly konkrétní dotace a smlouvou o poskytnutí dotace, jež určuje mimo jiné, jakou část dotace je potřeba vrátit v případě porušení některých podmínek.

29. Okamžikem pravomocného rozhodnutí o poskytnutí dotace vzniká příjemci nárok na čerpání dotace v souladu s jejím předpokládaným účelem [nález sp. zn. Pl. ÚS 12/14 ze dne 16. 6. 2015 (N 109/77 SbNU 577; 177/2015 Sb.), obdobně viz usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 4. 2017 č. j. 6 Afs 270/2015-48, bod 32]. Za dodržení podmínek, které se vážou k udělení dotaci, odpovídá příjemce dotace (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 15. 8. 2012 č. j. 1 Afs 15/2012-38), v tomto případě stěžovatel. Jeho odpovědnost podle zákona o veřejných zakázkách není dotčena ani tehdy, když se nechá při výkonu povinností souvisejících se zadávacím řízením zastoupit jinou osobou (§ 151 odst. 1 a 3 zákona o veřejných zakázkách, ve znění účinném k 31. 3. 2012). Jde o objektivní odpovědnost, tedy subjekt, který svým jednáním naplnil znaky správního deliktu, odpovídá za škodlivý následek bez ohledu na zavinění.

30. Dotace, o jejímž částečném vrácení bylo rozhodováno napadenými rozhodnutími, byla kryta prostředky z Fondu soudržnosti z rozpočtu Evropské unie. Podle Soudního dvora Evropské unie je systém dotací vypracovaný unijními předpisy „založen zejména na tom, že příjemce plní řadu povinností, které ho opravňují k čerpání stanovené finanční pomoci. Pokud příjemce všechny povinnosti nesplní, (...) Komise může přehodnotit rozsah svých povinností“ (rozsudek Soudního dvora ze dne 13. 3. 2008 ve věci C-383/06 až C-385/06 Vereniging Nationaal Overlegorgaan Sociale Werkvoorziening a další, bod 55).

31. Pozastavení výplaty části dotace se hluboce dotýká právní sféry jejího příjemce. Takové opatření může vést ke zmaření celého dotací podpořeného záměru, případně ke vzniku odpovědnosti za neschopnost splnit závazek, k němuž se zavázal, předpokládaje, že finanční prostředky na jeho uhrazení bude mít z dotace [viz náález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 12/14 ze dne 16. 6. 2015 (N 109/77 SbNU 577; 177/2015 Sb.), bod 34]. Stejně důsledky může mít rozhodnutí o vrácení části dotace či dotace celé v případě obce či svazku obcí. Takové rozhodnutí může mít značný dopad na výkon práva samosprávy, na hospodaření a správu věcí obce. Zásah státní moci v takovém případě nesmí být svévolný a musí být individuálně odůvodněný a přezkoumatelný ve spravedlivém soudním řízení.

32. Výběr zájemců v zadávacím řízení proběhl v rámci užšího řízení, kdy zadavatel měl možnost snížit počet zájemců, kteří splnili kvalifikační podmínky, a vyzvat pouze některé, aby podali nabídku. Takové omezení počtu zájemců pak muselo proběhnout „podle objektivních kritérií podle odstavce 2 nebo 4 uvedených v oznámení o zahájení zadávacího řízení“ (§ 61 odst. 1 věta první zákona o veřejných zakázkách, ve znění účinném k 31. 3. 2012). Pořadí zájemců, kteří prokázali splnění kvalifikace, se mělo stanovit podle míry naplnění úrovně příslušného kritéria. Pokud zájemci prokázali splnění kvalifikace zcela shodně či pokud nebylo možné stanovit objektivně pořadí kvalifikovaných zájemců podle tohoto odstavce, měl veřejný zadavatel provést náhodný výběr losem (§ 61 odst. 3 téhož zákona). Zadavatel mohl losovat pomocí mechanických, elektronickomechanických, elektronických nebo obdobných zařízení, za účasti notáře, který osvědčil průběh losování. Musel přitom dodržet zásady uvedené v § 6 zákona o veřejných zakázkách, mimo jiné zásadu transparentnosti (§ 61 odst. 4 zákona). Zadavatel byl „povinen umožnit zájemcům zkontrolovat před zahájením losování zařízení a prostředky sloužící k losování“ (§ 61 odst. 5 zákona).

33. Transparentnost je neurčitým právním pojmem. Soudy zdůraznily, že jeho definování v právních předpisech „nemusí být vhodné, dokonce ani možné“, a to i proto, aby takové normy mohly pružně „reagovat na nekonečné množství životních situací, na něž nemůže ve své obecnosti jakákoliv konkrétněji formulovaná právní norma pamatovat“. Podle Nejvyššího správního soudu tak podmínkou pro dodržení zásady transparentnosti bylo zajistit takový průběh zadávacího řízení, „který se navenek jeví jako férový a řádný“.

34. U losování elektronickými zařízeními nebylo dlouhou dobu jasné, jak lze zkontrolovat před zahájením losování elektronické losovací zařízení, a rovněž zde vyvstávaly otázky ohledně zajištění transparentnosti takového losování. Později judikatura dovodila, že

právě přečíslování zájemců před losováním, pokud o to požádal jeden ze zájemců, k transparentnosti přispěje.

35. Právní normy si musí zachovat určitou obecnost. Neurčitým právním pojmem je takový obecný pojem, z jehož jazykového vyjádření není zřejmé, na jakou třídu individuí se vztahuje, a není zjevné, jaký je obsah a rozsah tohoto pojmu. Díky tomu se může přizpůsobovat společenským, přírodním či technickým změnám bez zásahu zákonodárce a může být živoucím nástrojem regulace společenských vztahů (viz MELZER, F. Metodologie nalézání práva: Úvod do právní argumentace. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 113–114). Od neurčitých právních pojmů lze odlišit abstraktnost pojmů, které se v právu využívají proto, že se vztahují na určitou třídu individuí z toho důvodu, že zákony nemají být přijímány k řešení individuálních případů (KOPA, M. Soudní přezkum výkladu a použití neurčitých pojmů správními orgány – in dubio pro libertate v praxi? Právní rozhledy, 1/2016, s. 26, a citovaná publikace MELZER, F. s. 111–115).

36. Ačkoli však obsah a rozsah neurčitého právního pojmu jsou naplňovány teprve v praxi, neznamená to, že je možno při jeho aplikaci rezignovat na předvídatelnost právních povinností. Ani výklad neurčitého právního pojmu nesmí vést k vytvoření povinnosti, která nemohla být předvídatelná pro ty, kteří jsou vázáni dodržovat pravidla obsahující neurčité právní pojmy.

37. Evropský soud pro lidská práva konstatoval, že „normu nelze chápat jako ‚zákon‘ s výjimkou případů, kdy je formulována s dostatečnou přesností, aby umožnila občanovi regulovat své chování: musí být schopen – v případě potřeby díky přiměřenému poradenství – předvídat, v rozumné míře s ohledem na okolnosti, důsledky, které má jeho jednání. Tyto důsledky nemusí být předvídatelné s absolutní jistotou: máme zkušenost, že to je nedosažitelné. Ačkoli jistota by byla žádoucí, mohla by způsobit přehnanou strnulost a právo musí být schopno držet krok s měnícími se okolnostmi. Proto jsou zákony nevyhnutelně psány slovy, která jsou do větší či menší míry vágní a jejichž interpretace a aplikace se odehrává jejich užíváním (...). Je rolí soudů přesně to, aby rozptýlily pochyby v interpretaci, které zůstávají (...). Proto úroveň upřesnění požadovaná ve vnitrostátních předpisech – které nemohou upravovat každou eventualitu – závisí do značné míry na obsahu předmětného nástroje, oblasti, kterou má pokrývat, a počtu a postavení těch, kterým je adresována (...)“ [rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Rekvényi proti Maďarsku* ze dne 20. 5. 1999 č. 25390/94 (II.), bod 3].

38. Jak již Ústavní soud konstatoval, v demokratickém právním státě (čl. 1 odst. 1 Ústavy) musí mít adresáti právních norem reálnou možnost seznámit se předem s jejich obsahem, a poznat tak rozsah svých práv a povinností. Jen v takovém případě jim totiž mohou přizpůsobit své jednání a nést za něj odpovědnost. Právní norma, která se stává účinnou teprve poté, co nastaly skutečnosti, ve vztahu k nimž se má uplatnit, již na toto jednání nemůže mít vliv; může mu pouze – ať už zpětně, nebo do budoucna – přiznat nebo odeprít právní účinky. Protože však jednotlivec obsah takovéto právní normy nemohl v minulosti znát, je zásadně nepřipustné, aby bylo jeho původně dovolené jednání zpětně učiněno protiprávním nebo aby s ním byly dodatečně spojeny právní následky, jež jdou k jeho tíži [viz nálezný sp. zn. Pl. ÚS 18/14 ze dne 15. 9. 2015 (N 165/78 SbNU 469; 299/2015 Sb.), body 29–34]. Ústavní soud již vyslovil, že na rozdíl od jiných orgánů veřejné moci vzhledem ke specifické povaze soudního rozhodování nenalezne v případě moci soudní obecné uplatnění zákaz retroaktivity. V případě, kdy se soud vyslovil v určité „přelomové“ kauze, jejíž skutkový základ spočívá v minulosti, a další případy budou rozhodovány až po rozhodnutí v „přelomové“ kauze, je potřeba vyvažovat mezi potřebou právní jistoty a požadavkem materiální správnosti soudního rozhodnutí a řešení je třeba hledat primárně v rovině tzv. podústavního práva [viz nálezný sp. zn. III. ÚS 3221/11 ze dne 12. 12. 2013 (N 216/71 SbNU 531), body 34–35, který se zabýval změnou ustálené rozhodovací soudní praxe].

39. Poprvé se k transparentnosti v případě losování elektronickým zařízením a ke kontrole tohoto zařízení vyjádřil Krajský soud v Brně v rozsudku ze dne 6. 6. 2013 č. j. 62 Af 61/2012-108, tedy několik let po proběhlém losování v nynější věci. Žalobu podal jeden ze zájemců, který se účastnil losování, nebyl vylosován a vnímal zadávací řízení jako netransparentní. Kombinace různých faktorů v dané věci podle krajského soudu způsobila, že omezení počtu zájemců skutečně navenek nepůsobilo transparentně. Například zpráva Elektrotechnického zkušebního ústavu o zkoušce losovacího zařízení se nijak nezabývala samotným procesem losování, z notářského zápisu neplynulo, že by notář ověřil číslo losovacího zařízení použitého v losování s číslem zařízení ve zprávě o zkoušce losovacího zařízení. Soud též přihlédl k tiskovému prohlášení, že předmětem zkoušky v Elektrotechnickém zkušebním ústavu nebylo posouzení procesu losování a že tento ústav žádným způsobem neověřoval funkčnost a trvanlivost plombování přístroje vůči neoprávněnému zásahu, tj. že nebyl certifikován samotný proces losování nebo možnost jeho ovlivnění zásahy obsluhy. Krajský soud vyšel z toho, že losování prováděla společnost VE-ZAK CZ, s. r. o., prostřednictvím „svého“ losovacího zařízení a nikdo nezpochybnil výše uvedené pochybnosti v tiskovém prohlášení.

40. V téže věci Nejvyšší správní soud dospěl k závěru, že zpráva Elektrotechnického zkušebního ústavu sice svědčila o funkčnosti a technických vlastnostech losovacího zařízení, nešlo však o kontrolu provedenou zájemci o veřejnou zakázku ani o kontrolu bezprostředně před zahájením losování, jak požaduje zákon. *De facto* jediným způsobem, jak mohli sami zájemci sledovat transparentnost losování, byl vzhledem k technické povaze losovacího zařízení způsob navržený jedním ze zájemců, a sice změnit čísla přiřazená jednotlivým zájemcům bezprostředně před losováním (rozsudek ze dne 6. 11. 2013 č. j. 1 Afs 64/2013-49). Losování elektronickým zařízením tedy bylo shledáno netransparentním, neboť zadavatel neumožnil zájemcům o veřejnou zakázku bezprostředně před zahájením losování zkontrolovat losovací zařízení.

41. Tentýž závěr pak Nejvyšší správní soud potvrdil v rozsudcích ze dne 18. 7. 2018 č. j. 6 As 59/2018-75 – jednalo se o delikt v oblasti veřejných zakázek a podnět k přezkoumání původně podal jeden z účastníků losování, po zpětvzetí však řízení z vlastní iniciativy zahájil Úřad pro ochranu hospodářské soutěže – a dne 16. srpna 2018 č. j. 10 As 81/2018-97 – zde se v rozsudku krajského soudu ze dne 26. 1. 2018 č. j. 30 Af 9/2016-439 zmiňuje z rozhodnutí žalovaného souhrn více okolností, kromě technické povahy losovacího zařízení, a to, „že předem připravené označení zájemců čísla bylo pouze v dispozici žalobce a zájemci o tomto označení nebyli předem informováni a vzhledem k okolnosti, že nebyla ověřitelná funkčnost a trvanlivost plomby losovacího přístroje, pak byla navrhovaná změna čísel přiřazených jednotlivým zájemcům jedním z mála způsobů, jak mohli sami zájemci alespoň nějakým způsobem sledovat a zkontrolovat transparentnost procesu losování“ (bod 58) a význam souhrnu těchto okolností potvrdil i krajský soud. S ohledem na částečně odlišné okolnosti posouzení Ústavní soud nepovažoval za nutné následovat svůj postup a odmítnout ústavní stížnost, jak to učinil v případě ústavní stížnosti proti uvedenému rozsudku Nejvyššího správního soudu (viz usnesení Ústavního soudu ze dne 18. 12. 2018 sp. zn. IV. ÚS 3473/18).

42. Z uvedených rozsudků se jeví, že v nich byly zvažovány veškeré okolnosti losování ve svém souhrnu a nebyla v nich zdůrazněna pouze jediná okolnost bez vazby na další okolnosti a obvykle tento přezkum navazoval na předtím vyjádřenou pochybnost o netransparentnosti ze strany soutěžitelů.

43. Ze soudního spisu krajského soudu, který si Ústavní soud vyžádal v nyní posuzované věci, plyne, že v návaznosti na shora citovaný rozsudek Krajského soudu v Brně z června 2013 Ministerstvo životního prostředí zkontrolovalo všechny projekty, v nichž byl počet zájemců snížen za využití elektronického losovacího zařízení. Kontrola proběhla na základě notářských zápisů z losování prostřednictvím kontrolního listu. Ve spisu byl založený kontrolní list, který

ministerstvo vytvořilo, aby zpětně zkontrolovalo všechny dotace a do něj zapracovalo i požadavek plynoucí z výše citované judikatury, aby byla na žádost některého ze zájemců umožněna změna čísel přidělených zájemcům bezprostředně před losováním. Podle zjištění Ministerstva životního prostředí provedeného podle uvedeného kontrolního listu nesplnil zadavatel v průběhu losování jedinou položku ze seznamu, a to že neumožnil změnu čísel zájemců. Na konci listu byl uveden závěr „netransparentní“, načež nahlásilo ministerstvo správci daně podezření z porušení rozpočtové kázně. Na otázku z kontrolního listu, zda některý z účastníků losování vyslovil pochybnosti o průběhu losování, odpověď zněla „Ne“.

44. Ústavní soud v principu považuje postup zvolený ministerstvem, tj. vyhledat podle položek v kontrolním listu potenciálně netransparentní zakázky, za úsporný a vhodný způsob k vytipování těch, na které se dále mají dotační orgány zaměřit, a dokonce vítá, že se dotační orgány snaží vysledovat také možnou netransparentnost veřejných zakázek v minulosti. Nicméně takový postup má sloužit pouze k prvnímu vytipování případů, kde mohou být určité pochyby, a další posouzení musí zohlednit veškeré okolnosti zadávacího řízení ve svém souhrnu, jak to činily soudy v předchozích případech, aby byla zcela zaručena individualizace takového rozhodnutí. Jinými slovy, z tzv. přelomové kauzy, jež vyložila, jak zajistit kontrolu losovacího zařízení, nelze vyabstrahovat pouze tento jeden požadavek a shledat, že veškerá zadávací řízení, která právě tento požadavek nenaplnila, byla automaticky netransparentní.

45. Ministerstvo životního prostředí na základě svých zjištění, učiněných na základě výše popsání kontrolního listu, předalo věc správci daně, který shledal porušení rozpočtové kázně podle § 44 odst. 1 písm. j) rozpočtových pravidel. Podle tohoto ustanovení je porušením rozpočtové kázně „porušení povinnosti stanovené právním předpisem, rozhodnutím nebo dohodou o poskytnutí dotace nebo návratné finanční výpomoci, které přímo souvisí s účelem, na který byla dotace nebo návratná finanční výpomoc poskytnuta a ke kterému došlo před přijetím peněžních prostředků poskytnutých ze státního rozpočtu, státního fondu, Národního fondu nebo státních finančních aktiv a které trvá v okamžiku přijetí prostředků na účet příjemce (...)“. Při předání ministerstvo uvedlo, že jako řídicí orgán Operačního programu Životní prostředí je ministerstvo „povinně zahájit v této věci podezření na nesrovnalost, z důvodu podezření na porušení rozpočtové kázně“. Podle rozhodnutí o poskytnutí dotace, pokud zadavatel nesplnil požadavky na způsob a průběh omezování (např. porušení zásady transparentnosti), měla být výše dotace snížena o 10–30 %, a proto po shledání porušení rozpočtové kázně správce daně uložil stěžovateli vrátit část dotací.

46. V odůvodnění platebních výměrů, které následně vydal správce daně, je uvedeno „nedodržení zásady transparentnosti stanovené zákonem č. 137/2006 Sb.“. Bližší odůvodnění lze nalézt v protokolu o seznámení daňového subjektu se stanoviskem správce daně podle § 88 daňového řádu, v němž správce daně sice podrobně rozebírá svůj požadavek, že mělo být umožněno přečíslování zájemců, ale vychází především z odůvodnění ve výše uvedené judikatuře, například: „Nelze vyloučit teoretickou možnost, že k ovlivnění losování dojít mohlo. (...) K dosažení dostatečné míry transparentnosti mohlo přispět (...) umožnění kontroly losovacího zařízení ze strany zájemců. Přestože byla kontrola provedena předem Elektrotechnickým zkušebním ústavem, pak bez ohledu na to, že se kontrola netýkala samotného procesu losování, se jednak nejednalo o kontrolu ze strany zájemců, jak ukládá ustanovení § 61 odst. 5 [zákona o veřejných zakázkách], nýbrž šlo o dřívější kontrolu provedenou třetí osobou, k níž nedošlo bezprostředně před zahájením losování. (...) účinná kontrola losovacího zařízení zájemci nebyla fakticky možná.“

47. Je nepopíratelné, že v případě veřejných zakázek má transparentnost zásadní význam při využití veřejných financí. Požadavek, že měl zadavatel umožnit přečíslování zájemců bezprostředně před losováním, obecné soudy před tímto případem aplikovaly po zvážení všech okolností případů v souhrnu a často na případy, kdy u samotných zájemců vyvstávaly pochyby o tom, že veřejná zakázka nebyla zadána transparentně. V nyní projednávané věci žádné

pochyby ze strany zájemců vyjádřeny nebyly a správce daně použil jednu podmínku vytvořenou soudní praxí, kterou si jen stěží mohl zadavatel představit jako běžný krok k zajištění větší transparentnosti, aniž správce daně zvážil další okolnosti losování. Dokonce i argumenty, kterými reaguje na námitky zadavatele, se vždy vztahují na samotnou otázku přechíslování, ale nezohledňují například to, že zájemci měli možnost zkontrolovat plombu, provést vizuální kontrolu zařízení, že proběhlo zkušební losování, jednou zadané osobami, které losování organizovaly, podruhé na základě kritérií zvolených na místě zájemci, a sami zájemci si mohli zvolit počet zkušebních losování.

48. Právní úprava v předmětné době neobsahovala popis toho, jak by kontrola elektronického losovacího zařízení mohla proběhnout, a požadavek, na základě kterého správce daně nařídil částečné vrácení dotací, v té době nebyl znám. V době, kdy zadavatel prováděl losování, se z jeho postupu jeví, že se snažil učinit co nejvíce kroků k zajištění dostatečné transparentnosti. V platebních výměrech i rozsudcích obecných soudů, které je přezkoumávaly, schází odůvodnění, zda nemohla být transparentnost dosažena jinak než právě přechíslováním a proč i navzdory trochu odlišným okolnostem veškeré kroky, které osoby organizující losování provedly, stále nepostačovaly. Je-li totiž transparentnost neurčitý právní pojem, tím spíše musí jak správní orgány, tak soudy každý případ hodnotit individuálně a zvažovat veškeré okolnosti věci v souhrnu, a nikoli jen převzít jediný výklad transparentnosti a kontroly losovacího zařízení před losováním, který předtím vytvořila judikatura.

49. V daném případě zadavatel nastavil pravidla zúžení výběru zájemců a v průběhu losování se jedno z těchto pravidel pokusil jeden ze zájemců změnit. Není zcela lichý argument stěžovatele, že kdyby připustil, aby se v průběhu losování měnila předem stanovená pravidla, i to mohlo vyvolávat pochyby o transparentnosti ze strany dalších zájemců anebo zvenčí. Ostatně za netransparentní je běžně považováno i takové zadávací řízení, kde se změni podmínky výběru, které nejsou zveřejněny a včas známy zájemcům a o nichž nejsou zájemci dostatečně informováni.

50. Ústavní soud připomíná, že zejména na menší obce jsou často kladeny vysoké nároky z pohledu administrativy. Zástupci obcí přitom často nakládají s majetkem obce či získávají větší finanční prostředky k zajištění rozsáhlých veřejnoprávních staveb s poměrně omezeným personálním i finančním zajištěním a bez potřebné odborné podpory, avšak s vědomím, že v případě pochybení bude obec čelit velkým finančním potížím, či dokonce že budou sami čelit odpovědnosti, v nejhorším případě v trestněprávní rovině (srov. např. PÚRY, F., RICHTER, M. Trestní odpovědnost při hospodaření s veřejným majetkem a výkon pravomoci úřední osoby. Časopis pro právní vědu a praxi č. 2, 2017, s. 195). Již jednou, byť v jiném kontextu, Ústavní soud konstatoval, že přemíra požadavků kladených ze strany úřadů na územní samosprávné celky jde mnohdy nad rámec pravidel řádného fungování demokratického státu [nález sp. zn. Pl. ÚS 49/03 ze dne 28. 4. 2005 (N 95/37 SbNU 285; 227/2005 Sb.), bod IV].

51. Ústavní soud shledal ve skutkových okolnostech oproti předchozím případům citovaným obecnými soudy rozdíl v tom, že organizátor losování na začátku před ukázkou testování losovacího zařízení vybídl zástupce zájemců, aby sami určili různé aspekty zkušebního losování, ale rovněž aby určili, kolikrát bude zkušební losování probíhat. Pokud soudy k uvedeným částečně odlišným skutkovým okolnostem nepřihlédly a podobně jako správce daně pouze mechanicky převzaly jeden ze způsobů, jak zkontrolovat elektronické losovací zařízení a zajistit vyšší transparentnost, aniž by posoudily okolnosti ve svém souhrnu, ve skutečnosti tím vytvořily další pravidlo, které nebylo v zákoně o veřejných zakázkách formulované a nebylo zadavatelům v předmětné době známé. Toto pravidlo pak využila veřejná moc k tomu, aby zpětně hledala pochybení jednotlivých zadavatelů, jež umožnila požadovat vrácení dotací či jejich částí.

52. Při výkladu neurčitého právního pojmu transparentnosti a abstraktního pojmu „kontroly losovacího zařízení“ tak obecné soudy vytvořily ve své judikatuře další povinnost

zadavateli zakázek, a to umožnit přečíslování zájemců losování bezprostředně před losováním. Tato povinnost však byla vytvořena až poté, co stěžovatel organizoval veřejnou zakázku, a proto její nedodržení mu nemohou přičítat orgány státní moci k tíži a jen na základě jejího nedodržení požadovat vrácení dotace či její části, neboť by tím došlo k zásahu do právní jistoty a předvídatelnosti práva. Obecné soudy nevyhodnotily, zda částečně odlišné skutkové okolnosti nezajistily dostatečnou transparentnost.

53. Soudní dvůr EU se k tomu, zda může dojít k porušení zásady legitimního očekávání v případě vrácení dotace, vyjádřil tak, že předpokladem možnosti dovolávat se legitimního očekávání je poskytnutí konkrétních ujištění ze strany příslušného orgánu, která mohou vzbudit legitimní očekávání u toho, komu jsou určena, a skutečnost, že tato ujištění jsou v souladu s použitelnými právními předpisy (rozsudek Soudního dvora ze dne 25. 3. 2010 ve věci C-414/08 *Sviluppo Italia Basilicata* proti Komisi, body 102 a 107). Zásady legitimního očekávání se také nemůže dovolávat příjemce, který se dopustil zjevného porušení platné právní úpravy (rozsudek Soudního dvora ze dne 13. 3. 2008 ve věci C-383/06 až C-385/06 *Vereniging Nationaal Overlegorgaan Sociale Werkvoorziening* a další, Sb. rozh. s. I-1561, body 55–56, a rozsudek Soudního dvora ze dne 12. 12. 1985 ve věci 67/84 *Sideradria* proti Komisi, bod 21). I v souladu s citovanou judikaturou Soudního dvora EU lze tedy dovodit, že ač se zadavateli nedostalo konkrétního ujištění, právní úprava týkající se kontroly elektronického zařízení byla do té míry nejasná, že zadavatel nemohl vědět, že se výše uvedeným postupem dopustí jejího porušení.

54. Napadená rozhodnutí obecných soudů měla značný dopad do majetkové sféry stěžovatele, který využíval dotace k uplatnění svého práva na samosprávu. Soudy tím, že vyložily nejasné pravidlo způsobem, který nebyl předvídatelný v době skutkových okolností, a s jednáním stěžovatele dodatečně spojily právní následky, jež mu jdou k tíži a jež značně zasahují do jeho majetkové sféry, a přitom nepřihlédly k částečně odlišným skutkovým okolnostem od předchozích rozhodnutí, porušily právo stěžovatele na ochranu majetku podle čl. 11 Listiny a právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

55. Při posuzování, zda bylo losování dle § 6 ve spojení s § 61 odst. 4 zákona o veřejných zakázkách ve znění do 31. 3. 2012 transparentní, je třeba vzít v úvahu průběh a okolnosti losování v jejich souhrnu. Dovodí-li judikatura specifický požadavek pro zajištění transparentnosti losování, nemohou být předcházející losování automaticky označena za netransparentní pouze z toho důvodu, že v nich takový požadavek nebyl dodržen. Rozhodnutí o vrácení dotace či její části opírající se o takový důvod představuje porušení práva na ochranu majetku podle čl. 11 Listiny a práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

56. Jelikož napadenými rozhodnutími bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a ochranu majetku podle čl. 11 Listiny, Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušil.

Č. 184**Ukončení procesního účastnictví v konkursním řízení ze strany
obecných soudů
(sp. zn. II. ÚS 1413/21 ze dne 25. října 2021)**

Shledají-li obecné soudy, že pohledávka věřitele již z perspektivy hmotného práva bezpochyby zanikla splněním mimo konkursní řízení, musejí tuto skutečnost promítnout i do procesní roviny při posuzování účastnictví takového konkursního věřitele.

Přiznáním procesních práv účastníka v postavení konkursního věřitele tomu, kdo již věřitelem v rovině hmotného práva není, neboť jeho pohledávka zanikla splněním mimo konkursní řízení, vytváří obecné soudy bez rozumného důvodu neústavní překážky k efektivní ochraně vlastnického práva věřitelů, kteří mají zjištěné přihlášené pohledávky. Nabízí-li se takový výklad podústavního práva, jímž obecné soudy mohou v konkursním řízení ukončit procesní účastnictví osobě, která již věřitelem v rovině hmotného práva není, a obecné soudy zvolí výklad jiný, jímž účastnictví neukončí, dojde tím k porušení pozitivních závazků státu vyplývajících z čl. 11 odst. 1 Listiny, jež spočívají v zajištění dostatečně efektivních procesních mechanismů k ochraně a vymáhání vlastnického práva.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Ludvíka Davida, soudkyně zpravodajky Kateřiny Šimáčkové a soudce Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatelky HSK Invest, a. s., se sídlem Václavská 316/12, Praha 2, zastoupené Mgr. Martinem Petrošem, advokátem, se sídlem Velehradská 88/1, Praha 3, proti usnesení Vrchního soudu v Olomouci č. j. 3 Ko 1/2021-249 ze dne 31. 3. 2021, za účasti Vrchního soudu v Olomouci jako účastníka řízení a NEVET, a. s., se sídlem Plaská 622/5, Praha 5, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Vrchního soudu v Olomouci č. j. 3 Ko 1/2021-249 ze dne 31. 3. 2021 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na ochranu majetku dle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění**I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení**

1. Stěžovatelka vystupuje jako věřitelka v konkursním řízení vedeném u Krajského soudu v Brně pod sp. zn. 45 K 79/99 ohledně majetku úpadkyně ČESKOMORAVSKÉ SLADOVNY, a. s., na nějž krajský soud v březnu 2000 prohlásil konkurs.

2. Vedlejší účastnice jakožto další věřitelka měla v konkursním řízení přihlášenou pohledávku, která byla zčásti uspokojena na základě usnesení o částečném rozvrhu v konkursním řízení a ve zbývajících částech ji následně v září 2020 uspokojila mimo konkursní řízení stěžovatelka, a to za souhlasu úpadce postupem dle § 332 odst. 1 ve spojení s § 261

odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění do 31. 12. 2013, (uspokojovaná pohledávka vznikla v 90. letech, a proto se na ni podle § 3028 odst. 3 občanského zákoníku použila předchozí právní úprava). Jelikož vedlejší účastnice svou přihlášku pohledávky nevzala zpět, navrhla stěžovatelka krajskému soudu, aby rozhodl o ukončení účasti vedlejší účastnice v konkursním řízení z důvodu zániku její pohledávky splněním.

3. Krajský soud usnesením č. j. 45 K 79/99 ze dne 19. 11. 2020 návrhu vyhověl a účast vedlejší účastnice v konkursním řízení ukončil. Podle krajského soudu zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění do 31. 12. 2007, (dále jen „zákon o konkursu a vyrovnání“) neobsahuje žádné speciální ustanovení vztahující se k účastenství věřitele. Ve smyslu § 66a odst. 1 zákona o konkursu a vyrovnání tak krajský soud postupoval podle obecné úpravy – nikoliv však podle občanského soudního řádu, jak citované ustanovení vyžaduje, ale podle zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, (dále jen „z. ř. s.“). Na projednávaný případ aplikoval § 7 odst. 2 z. ř. s., jehož znění se podle krajského soudu prakticky shoduje s již neúčinným § 94 odst. 4 občanského soudního řádu a podle kterého soud usnesením ukončí účast v řízení takového účastníka, o jehož právech nebo povinnostech se v řízení nejedná. Krajský soud tedy uzavřel, že přihlášená pohledávka vedlejší účastnice byla zcela uspokojena a v řízení již neexistuje žádné její právo, o němž by se jednalo.

4. Vrchní soud v napadaném usnesení naopak vyhověl odvolání vedlejší účastnice a rozhodnutí krajského soudu změnil tak, že se účast vedlejší účastnice v řízení neukončuje. Vrchní soud se ztotožnil s krajským soudem v tom, že došlo k zániku přihlášené pohledávky mimo konkursní řízení splněním ve smyslu § 332 odst. 1 obchodního zákoníku, avšak na její účastenství v konkursním řízení tato skutečnost podle vrchního soudu nemá vliv. S odkazem na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 828/2006 ze dne 30. 7. 2008 uvedl, že zanikla-li přihlášená pohledávka jinak než poměrným uspokojením z majetku konkursní podstaty a nevzala-li vedlejší účastnice přihlášku pohledávky v příslušném rozsahu zpět, jde v rozsahu takového zániku o pohledávku spornou, ke které se v rozvrhovém usnesení nebude přihlížet, účastenství vedlejší účastnice ale nezaniká. Na základě svého dřívějšího usnesení pak vrchní soud dodal, že konkursní věřitel přestává být účastníkem konkursního řízení v jeho průběhu pouze v případech, kdy nastane fikce, že se k jeho pohledávce nepřihlíží, tedy pouze v případech dle § 20 odst. 3, § 23 odst. 4 a § 24 odst. 1 zákona o konkursu a vyrovnání. Vrchní soud má za to, že k naplnění některého z těchto případů nedošlo, a účastenství proto zaniknout nemohlo.

II. Argumentace účastníků řízení

5. Podle stěžovatelky bylo napadeným usnesením porušeno její právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na rovné zacházení podle čl. 1 Listiny.

6. Stěžovatelka uvádí, že se jakožto největší konkursní věřitelka přihlášených pohledávek v řádu desítek milionů korun rozhodla pro opakované obstrukce úpadkyně a některých konkursních věřitelů včetně vedlejší účastnice mimo jiné právě vedlejší účastnici z konkursního řízení, lidově řečeno, vyplatit, tedy na vlastní náklady uspokojit její pohledávku vůči úpadkyni. Přestože tak za souhlasu úpadkyně v souladu s § 332 odst. 1 obchodního zákoníku učinila, svého deklarovaného záměru – zbavit se obstrukčního potenciálu vedlejší účastnice – nedosáhla. Vrchní soud podle stěžovatelky totiž dostatečně nereflektoval existenci mezery v zákoně, čímž se v důsledku dopustil odepření spravedlnosti.

7. Stěžovatelka s odkazem na judikaturu Nejvyššího soudu tvrdí, že interpretací zákona o konkursu a vyrovnání lze na základě analogie, resp. teleologické extenze dojít k závěru, že účast konkursního věřitele může zaniknout i v dalších případech zákonem výslovně neuvedených. Konkrétně stěžovatelka předkládá dvě možné interpretační cesty, jak dojít ke stejnému cíli. Ta první se zakládá na § 20 odst. 3 zákona o konkursu a vyrovnání, podle jehož věty druhé se nepřihlíží k nevyčísleným pohledávkám. Stěžovatelka míní, že hmotněprávní

zánik pohledávky způsobuje nemožnost jejího vyčíslení, a tuto skutečnost tak lze podřadit pod hypotézu této právní normy. Druhá stěžovatelkou nabízená cesta spočívá ve vytvoření nové skutkové podstaty „nepřihlížení k přihlášené pohledávce“, analogické k § 20 odst. 3, § 23 odst. 4 a § 24 odst. 1 zákona o konkursu a vyrovnání a navázané na zjištění konkursního soudu o mimokonkursním zániku přihlášené pohledávky. Tuto cestu stěžovatelka podepírá odkazem na rakouskou doktrínu a právní praxi, neboť podle stěžovatelky zákon o konkursu a vyrovnání představuje pouze zjednodušenou verzi rakouského konkursního řádu z roku 1914, který v Rakousku platí dodnes, přičemž v tomto konkursním řádu je posuzovaný právní problém řešen právě analogickou aplikací jiného ustanovení stejného předpisu.

8. Stěžovatelka se domnívá, že účastníkem konkursního řízení mají být z podstaty jen dlužník a jeho věřitelé, a nikoliv někdo, o kom se ví, že vůči dlužníkovi už žádnou pohledávku nemá. Taková osoba totiž podle stěžovatelky nemůže mít jiný motiv než prostřednictvím obstrukcí oddalovat či mařit uspokojení pohledávek skutečných věřitelů a už jen kvůli neúročení přihlášených pohledávek taková situace podle stěžovatelky představuje zásah do jejího vlastnického práva. Jako nedostatečný přitom vnímá závěr, že zanikne-li přihlášená pohledávka mimo konkursní řízení, půjde o pohledávku spornou a v důsledku toho se k ní nebude přihlížet v rozvrhovém usnesení a ani takovému věřiteli nemusí být přiznáno hlasovací právo. Podotýká totiž, že účastenství v konkursním řízení zahrnuje vedle hlasování na schůzi věřitelů a práva na podíl na výtěžku zpeněžení také řadu dalších práv. Stěžovatelka má zároveň za to, že přiznáním stejných procesních práv věřitelům a někomu, kdo již věřitelem není, dochází k porušení zásady rovnosti, protože soud pak zachází stejně s osobami v odlišném postavení.

9. Vrchní soud ve svém vyjádření navrhl, aby byla ústavní stížnost odmítnuta, přičemž zopakoval důvody uvedené již v napadeném rozhodnutí. Ústavní soud proto nepovažoval za nutné tato vyjádření zasílat stěžovatelce k replice. Vedlejší účastnice možnosti vyjádřit se k ústavní stížnosti nevyužila.

III. Hodnocení Ústavního soudu

10. Jádrem sporu před obecnými soudy byla v projednávaném případě otázka, zda mimokonkursní zánik přihlášené pohledávky v konkursním řízení představuje ve smyslu zákona o konkursu a vyrovnání důvod pro ukončení účasti věřitelky (vedlejší účastnice) takové zaniklé pohledávky v konkursním řízení. Stěžovatelka se domnívá, že ano, vrchní soud v napadeném rozhodnutí tvrdí, že ne. Ústavní soud připomíná, že podle čl. 83 Ústavy je soudním orgánem ochrany ústavnosti, nikoliv „běžné“ zákonnosti, výklad podústavního práva je tak primárně úkolem obecných soudů. Do jejich rozhodovací činnosti Ústavní soud zasáhne pouze tehdy, dojde-li napadeným rozhodnutím k porušení ústavně zaručených práv. Přitom pouhá skutečnost, že obecný soud zvolil právní výklad, s nímž se stěžovatelka neztotožňuje, sama o sobě relevantní důvod k podání ústavní stížnosti nezakládá [srov. nález sp. zn. I. ÚS 1575/16 ze dne 1. 6. 2020 (N 107/100 SbNU 248), bod 12; nález sp. zn. IV. ÚS 188/94 ze dne 26. 6. 1995 (N 39/3 SbNU 281) nebo nález sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41)]; veškerá rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>]. V projednávané věci však Ústavní soud shledal, že v důsledku právního výkladu vrchního soudu došlo k porušení vlastnického práva stěžovatelky podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

11. Garance vlastnického práva podle čl. 11 Listiny přitom neznamená jen povinnost veřejné moci jednat tak, aby do vlastnického práva jednotlivce sama nezasahovala, ale rovněž ji zavazuje k tomu, aby jednotlivci poskytla ochranu v případě, kdy by jeho vlastnické právo bylo omezováno ze strany třetích subjektů. Vlastnické právo tedy nepředstavuje pouze ochranu před zásahy ze strany veřejné moci (negativní závazek), nýbrž zakotvuje i nárok na určité pozitivní plnění ze strany státu (pozitivní závazek) [srov. nález sp. zn. II. ÚS 1452/20 ze dne

10. 3. 2021 (N 49/105 SbNU 70), bod 35; nebo nález sp. zn. IV. ÚS 1735/07 ze dne 21. 10. 2008 (N 177/51 SbNU 195), bod 31].

12. Doktrínu pozitivních závazků státu rozvinula především judikatura Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“). Z obecné povinnosti smluvních států přiznat všem pod jejich jurisdikcí práva zakotvená v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) vyvozuje ESLP povinnost zajistit také dostatečně efektivní procesní systém k ochraně a vynucení těchto práv (srov. rozsudek ESLP ve věci *Fuklev proti Ukrajině* č. 71186/01 ze dne 7. 6. 2005, bod 91; *Sorensen a Rasmussen proti Dánsku* č. 52562/99 a 52620/99 ze dne 11. 1. 2006, bod 57; GERARDS, J. *General Principles of the European Convention on Human Rights*. Cambridge University Press, 2019, str. 108 a násl.). Jinak řečeno, pozitivní závazky státu ve vztahu ke konkrétnímu základnímu právu se netýkají jen práva hmotného, ale i procesního.

13. Nejinak je tomu i u pozitivních závazků k ochraně vlastnického práva podle čl. 1 odst. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě. Podle ESLP vzniká pozitivní povinnost států zajistit, že majetková práva budou v jejich právním systému dostatečně chráněna zákonem a že těm, jejichž práva budou narušena, stát poskytne k dispozici adekvátní prostředky nápravy (rozsudek ESLP ve věci *Blumberga proti Lotyšsku* č. 70930/01 ze dne 14. 10. 2008, bod 67; srov. také rozsudek ESLP ve věci *Kotov proti Rusku* č. 54522/00 ze dne 3. 4. 2012, bod 114). Konkrétně k horizontálním vztahům dlužník–věřitel ESLP dlouhodobě judikuje, že stát sice obecně v soukromoprávních vztazích nenese přímou odpovědnost za uspokojení pohledávky věřitele, neboť to závisí především na solventnosti dlužníka, závazek státu nicméně spočívá v poskytnutí nezbytné asistence věřiteli k vymožení jeho nároků, například prostřednictvím exekučního či insolvenčního řízení (rozsudek ESLP ve věci *Acar a další proti Turecku* č. 26878/07, 32446/07 ze dne 12. 12. 2017, bod 29; rozsudek ESLP ve věci *Kotov proti Rusku* č. 54522/00 ze dne 3. 4. 2012, bod 90). V samotném insolvenčním řízení má pak stát dle ESLP zajistit spravedlivé a rovné nakládání s věřiteli nacházejícími se ve stejné či obdobné situaci (rozsudek ESLP ve věci *Acar a další proti Turecku* č. 26878/07, 32446/07 ze dne 12. 12. 2017, bod 33).

14. Ústavní soud doktrínu pozitivních závazků přijal jak v obecné rovině [viz např. nález sp. zn. II. ÚS 1969/10 ze dne 27. 12. 2011 (N 219/63 SbNU 515), body 33–34], tak ve vztahu k právu vlastnickému [viz např. nález sp. zn. II. ÚS 1452/20 ze dne 10. 3. 2021, bod 35; nebo nález sp. zn. IV. ÚS 1735/07 ze dne 21. 10. 2008 (N 177/51 SbNU 195), bod 31]. V materiálním právním státě by tak každý jedinec při realizaci svých základních práv měl mít možnost spolehnout se na pomoc státu. Toto zapojení státu bude obvykle spočívat v zajištění procesních mechanismů, které musí být dostatečně efektivní. V opačném případě dochází k nabourání důvěry občanů v právo, což ve svých důsledcích ohrožuje stabilitu právního státu. Podle Ústavního soudu je proto nezbytné východiska pozitivních závazků státu vyžadující dostatečně účinnou ochranu vlastnického práva promítnout i do výkladu čl. 11 odst. 1 Listiny. Mělo-li by tomu být jinak, vlastnické právo by znamenalo pouze nezávazné přání; jenom světlo, které nesvítlí (parafráze výroku připisovaného Hansi Kelsenovi – viz BLAHOŽ, J. *Soudní kontrola ústavnosti: srovnávací pohled*. Praha: ASPI Publishing, 2001, str. 46).

15. Ústavní soud nadto připomíná, že ve své judikatuře k čl. 11 odst. 1 Listiny reflektoval interpretaci pojmu majetek, již ve vztahu k čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě dlouhodobě zaujímá ESLP. Podle jeho judikatury se pojem „majetek“ může vztahovat i na majetkové hodnoty, včetně pohledávek, na jejichž základě může stěžovatel tvrdit přinejmenším své legitimní očekávání skutečného užívání práva vlastnit majetek. Jinými slovy, musí jít o právo, které již bylo nabyto nebo je předmětem dostatečně určité pohledávky s patřičným právním základem, jakým je třeba pravomocné rozhodnutí soudu nebo ustanovení právního předpisu (srov. rozsudek ESLP ve věci *Anheuser-Busch Inc proti Portugalsku* č. 73049/01 ze dne 11. 1. 2007, bod 64; rozsudek ESLP ve věci *Glaser proti České republice* č. 55179/00 ze dne 14. 2. 2008, bod 51; anebo rozsudek ESLP ve věci *Pressos Compania Naviera S.A. a další proti Belgii*

č. 17849/91 ze dne 20. 11. 1995, bod 31). Ústavní soud se k tomuto širšímu výkladu přihlásil a aplikoval jej i při interpretaci čl. 11 Listiny kupříkladu v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 5/19 ze dne 1. 10. 2019 (N 168/96 SbNU 144; 303/2019 Sb.), body 41–42; v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 33/15 ze dne 7. 11. 2017 (N 201/87 SbNU 269; 422/2017 Sb.), bod 61; v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 53/10 ze dne 19. 4. 2011 (N 75/61 SbNU 137; 119/2011 Sb.), bod 148; anebo v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 2/02 ze dne 9. 3. 2004 (N 35/32 SbNU 331; 278/2004 Sb.). V projednávaném případě přihlásila stěžovatelka své pohledávky do konkursního řízení, pohledávky byly vyčísleny a následně zjištěny konkursním soudem. Ústavní soud v takovém případě považuje pohledávky za dostatečně určité s patřičným právním základem na to, aby je pokládal za majetkovou hodnotu ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 33/15 ze dne 7. 11. 2017 (N 201/87 SbNU 269; 422/2017 Sb.), bod 61].

16. Už ve výše citovaném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 33/15 ze dne 7. 11. 2017 Ústavní soud uvedl, že nemůže-li dlužník uspokojit pohledávky všech věřitelů v plné výši, což je jev v hospodářském styku běžný, lze to považovat za skutečnost zakládající zásah do vlastnických práv těch věřitelů, kteří mají vůči dlužníkovi ať již vykonatelné, či nevykonatelné pohledávky, jsou-li po právu. Avšak tento zásah, kdy právo každého věřitele je omezováno právy ostatních věřitelů, nespočívá primárně v jednání či nečinnosti státu, a nelze jej tak za ně činit odpovědným. Povinností státu však je nastalou situaci ústavně konformním způsobem vyřešit – to znamená zajistit, aby v co nejkratší době s minimálními náklady došlo ke spravedlivému rozdělení zbývajících majetku dlužníka jeho věřitelům, případně přijmout jiné řešení, jež bude ve společném zájmu věřitelů [nález sp. zn. Pl. ÚS 33/15 ze dne 7. 11. 2017 (N 201/87 SbNU 269; 422/2017 Sb.), bod 60].

17. Potřeba vhodné a dostatečně účinné procesní úpravy ochrany vlastnického práva plynoucí z pozitivních závazků státu vytváří kromě povinnosti zákonodárce také povinnost soudů vybrat z nabízených výkladových variant tu, která požadavkům ochrany základního práva vyhovuje nejvíce. Funkcí soudů je totiž podle čl. 4 Ústavy poskytovat ochranu právům jednotlivce, a to včetně ochrany právům základním. Ta přitom působí buď přímo, nebo nepřímo prostřednictvím norem podústavního práva. Soudy tak ochranu základním právům poskytují také cestou interpretace a aplikace podústavních norem způsobem zohledňujícím účel těchto ústavně garantovaných práv. Úkolem soudce v podmínkách materiálního právního státu je vždy v dané procesní situaci najít řešení, které by zajišťovalo maximální realizaci základních práv účastníků. Obecné soudy tedy nemohou odepřít ochranu základnímu právu poukazem na mezeru v právním řádu, ale naopak jsou povinny ochranu základnímu právu důsledně poskytnout [srov. nález sp. zn. II. ÚS 2048/09 ze dne 2. 11. 2009 (N 232/55 SbNU 181), bod 17; nález sp. zn. IV. ÚS 282/05 ze dne 31. 5. 2007 (N 92/45 SbNU 329), bod 16; nález sp. zn. IV. ÚS 763/05 ze dne 11. 4. 2006 (N 82/41 SbNU 79); nález sp. zn. I. ÚS 554/04 ze dne 31. 3. 2005 (N 67/36 SbNU 707) nebo nález sp. zn. I. ÚS 185/04 ze dne 14. 7. 2004 (N 94/34 SbNU 19)].

18. Ve vztahu ke konkursnímu řízení je pak v obecné rovině třeba poukázat na cíl konkursního řízení spočívající v rozumném uspořádání majetkových poměrů všech subjektů dotčených dlužnickovým úpadkem (srov. § 1 odst. 1 zákona o konkursu a vyrovnání a ZOULÍK, F. Zákon o konkursu a vyrovnání: komentář. Praha: C. H. Beck, 1998, str. 2). Jeho smyslem je co možná nejvyšší uspokojení věřitelů v co nejkratším možném čase, a to při vyloučení nespravedlivého poškození kteréhokoli účastníka řízení. Ústavní soud přitom pokládá za společensky i právně nežádoucí, aby konkursní či obecněji insolvenční řízení poskytovalo prostor pro zneužívání práv plynoucích z postavení účastníka [srov. § 2 odst. 1 zákona o konkursu a vyrovnání, § 5 písm. a) insolvenčního zákona a také nález sp. zn. I. ÚS 1575/16 ze dne 1. 6. 2020, bod 28, či nález sp. zn. III. ÚS 1589/15 ze dne 13. 10. 2016 (N 192/83 SbNU 125), bod 25].

19. V projednávané věci stály soudy před otázkou, jak vyřešit aplikovatelnými právními předpisy výslovně neupravenou procesní situaci. Vedlejší účastnice jakožto další věřitelka měla v konkursním řízení přihlášenou pohledávku, kterou v její zbývající části uspokojila mimo konkursní řízení stěžovatelka. Jelikož stěžovatelka tak učinila kvůli tomu, aby se dle svých slov zbavila jejího obstrukčního potenciálu v konkursním řízení, a vedlejší účastnice přesto nevzala přihlášku své pohledávky zpět, navrhla stěžovatelka obecným soudům, aby rozhodly o ukončení účasti vedlejší účastnice v konkursním řízení z důvodu zániku její pohledávky splněním. Toho času účinný zákon o konkursu a vyrovnání ovšem žádnou úpravu ukončení účasti přihlášeného věřitele pro případ, že jeho přihlášená pohledávka zanikla v průběhu konkursního řízení jinak než plněním v jeho rámci, neobsahuje. Nastalou procesní situaci ovšem nelze vyřešit tak, že při absenci výslovného zákonného ustanovení budou i nadále přiznávána procesní práva účastníka v postavení konkursního věřitele tomu, kdo již věřitelem nesporně fakticky není. Stejnými právy jako věřitel s přihlášenou a neuspokojenou pohledávkou by totiž pak v konkursním řízení disponovala i osoba, o jejíž právech a povinnostech se nejedná a která nemůže mít žádný legitimní zájem na uspořádání majetkových poměrů dlužníka. Takový výsledek by nerespektoval ústavní požadavky vyplývající z pozitivních závazků státu k čl. 11 odst. 1 Listiny a v neposlední řadě ani smysl konkursního řízení. Před obecnými soudy tak vyvstal problém mezery v zákoně (srov. blíže KÜHN, Z. Aplikace práva ve složitých případech, k úloze principů v judikatuře. Praha: Karolinum, 2002, str. 200 a násl.), již musí vyplnit ústavně konformní interpretací. Obecným soudům se za takových okolností nabízelo několik výkladových variant zákona o konkursu a vyrovnání, případně souvisejících předpisů, z nichž si však vrchní soud zvolil tu, již za ústavně konformní považovat nelze.

20. Účastníky konkursu jsou podle § 7 zákona o konkursu a vyrovnání věřitelé, kteří uplatňují nároky, a dlužník. Existence každého dalšího věřitele jakožto účastníka konkursního řízení co možná nejvyšší a nejrychlejší uspokojení přihlášených pohledávek ostatních věřitelů vzhledem k rozsáhlým procesním právům každého účastníka sama o sobě znesnadňuje, a tím znesnadňuje i ochranu vlastnického práva věřitelů přihlášených pohledávek. Čím je totiž okruh účastníků širší, tím více jednotlivých procesních úkonů může být v souhrnu provedeno, což v konečném důsledku může prodloužit celkovou délku řízení [srov. v obecné rovině nálezy sp. zn. Pl. ÚS 22/17 ze dne 26. 1. 2021 (N 16/104 SbNU 135; 124/2021 Sb.), bod 91]. Jak přitom podotýká stěžovatelka, práva účastníka v konkursním řízení nelze redukovat jen na hlasování na schůzi věřitelů a právo na podíl na výtěžku zpeněžení. Účastenství v konkursním řízení, založené na konceptu věřitelství, zahrnuje mnoho dalších práv, jimiž lze výrazně zasahovat do celého procesu uspořádání majetkových poměrů dlužníka (např. právo popírat pohledávky či podávat incidenční žaloby), a ovlivnit tak celkový průběh konkursního řízení. (srov. PRUDILOVÁ KONÍČKOVÁ, Z. Práva a povinnosti věřitelů v konkursním řízení ve světle judikatury Nejvyššího soudu. Soudní rozhledy, 2003, č. 10, str. 333–338). Vykonává-li tato práva někdo, kdo už žádnou pohledávku za dlužníkem nemá, a tudíž nemůže mít ani žádný legitimní zájem na uspořádání jeho majetkových poměrů, dochází k narušení smyslu celého konkursního řízení. Proto je třeba vždy pečlivě posoudit, zda daná osoba předpoklady pro účastenství v postavení věřitele splňuje, či nikoliv (k tomu slouží mimo jiné incidenční spory).

21. Tato východiska ostatně reflektuje i aktuální znění § 186 insolvenčního zákona, který zákon o konkursu a vyrovnání 1. 1. 2008 nahradil a mezeru v předcházející právní úpravě vyplnil. Podle tohoto dnes účinného ustanovení insolvenční soud ukončí účast přihlášeného věřitele, jehož pohledávka zanikla, jestliže tento věřitel nevzal svou přihlášku bez zbytečného odkladu zpět. Ačkoliv předešlý a na daný případ aplikovatelný zákon o konkursu a vyrovnání takovou situaci výslovně neřeší, lze k podobnému výsledku, jak z okolností projednávaného případu plyne, dojít výkladem. Krajský soud tak učinil prostřednictvím aplikace § 7 odst. 2 z. ř. s., stěžovatelka zase nabízí cestu teleologické extenze při interpretaci § 20 odst. 3 zákona

o konkursu a vyrovnání nebo analogie k § 20 odst. 3, § 23 odst. 4 a § 24 odst. 1 zákona o konkursu a vyrovnání, navázané na zjištění konkursního soudu o mimokonkursním zániku přihlášené pohledávky.

22. Jak bylo rozvedeno výše, úkol obecných soudů plynoucí z povinnosti chránit základní práva (čl. 4 Ústavy) představuje také vyplňování mezer v zákonech tak, aby v dané procesní situaci zajistily co největší realizaci základních práv. Výklad vrchního soudu, podle kterého k zániku účastenství věřitele v konkursním řízení dochází jen tehdy, když zákon o konkursu a vyrovnání stanoví, že se k přihlášené pohledávce nepřihlíží, ale této své ústavní povinnosti nedbá, stejně jako nedbá ani výše popsaného smyslu konkursního řízení. Shledají-li obecné soudy, že pohledávka věřitele již z perspektivy hmotného práva bezpochyby zanikla splněním mimo konkursní řízení, musejí tuto skutečnost promítnout i do procesní roviny při posuzování účastenství takového konkursního věřitele. Závěr o tom, že účastníkem konkursního řízení má být i věřitelka, jejíž přihlášená pohledávka již zanikla splněním, poskytuje prostor pro potenciální zneužívání práv plynoucí z postavení účastníka, neboť ponechává účastnická práva osobě, která účastníkem v materiálním smyslu ani není – o její práva se totiž v řízení už vůbec nejedná, není nijak dotčena dlužníkovým úpadkem.

23. Přiznáním procesních práv účastníka v postavení konkursního věřitele tomu, kdo již věřitelem v rovině hmotného práva není, neboť jeho pohledávka zanikla splněním mimo konkursní řízení, vytváří obecné soudy bez rozumného důvodu neústavní překážky k efektivní ochraně vlastnického práva věřitelů, kteří mají zjištěné přihlášené pohledávky. Nabízí-li se takový výklad podústavního práva, jímž obecné soudy mohou v konkursním řízení ukončit procesní účastenství osobě, která již věřitelem v rovině hmotného práva není, a obecné soudy zvolí výklad jiný, jímž účastenství neukončí, dojde tím k porušení pozitivních závazků státu vyplývajících z čl. 11 odst. 1 Listiny, jež spočívají v zajištění dostatečně efektivních procesních mechanismů k ochraně a vymáhání vlastnického práva.

24. Ústavní soud podotýká, že stěžovatelka čeká na uspokojení svých pohledávek, představujících majetkovou hodnotu ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny, již více než 20 let. Ačkoliv taková délka řízení může být způsobena řadou objektivních příčin, jež Ústavnímu soudu zde nepřísluší hodnotit, z pozitivních závazků k ochraně vlastnického práva plyne povinnost státu (tj. všech jeho orgánů a složek včetně soudů) pomoci stěžovatelce k vymožení jejího nároku prostřednictvím dostatečně efektivních procesních nástrojů. K zajištění této dostatečné efektivity obecně mohou výraznou měrou přispět ústavně konformní interpretací a aplikací podústavních norem také soudy. V projednávané věci přitom tak postupovat nejen mohly, ale i měly. Vrchní soud však z možných výkladových variant předložených jak krajským soudem, tak stěžovatelkou vybral tu, která účel ústavně garantovaných základních práv nerespektuje, a naopak svou interpretací dovedl další překážku zamezující ochraně vlastnického práva stěžovatelky. Takovým řešením nastalé procesní situace proto vrchní soud zapříčinil porušení práva stěžovatelky na ochranu vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

25. Výběr toho nejvhodnějšího výkladu podústavního práva je už věcí obecných soudů, jeho závěrem ovšem nemůže být to, že postavení konkursního věřitele bude mít i osoba, kteréžto pohledávka již mimokonkursně zanikla splněním a o jejíž práva se v řízení už vůbec nejedná. Obecné soudy tedy musí dbát na to, aby zvoleným výkladem respektovaly veškeré ústavněprávní požadavky, zejména pak ty vyplývající z pozitivních závazků státu plynoucí z čl. 11 odst. 1 Listiny.

26. Ústavní soud z výše uvedených důvodů podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona napadené usnesení zrušil.

Č. 185**Možnost rozdělení pozemku pro účely převodu náhradního pozemku na oprávněnou osobu podle zákona o půdě rozhodnutím soudu
(sp. zn. II. ÚS 1778/21 ze dne 25. října 2021)**

Rozhodnou-li obecné soudy v řízení o nahrazení projevu vůle povinné osoby k bezúplatnému převodu náhradního pozemku na oprávněnou osobu podle § 11a zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, na základě k rozsudku přiloženého geometrického plánu, nepostupují *ultra vires*, nýbrž poskytují ochranu právu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Ludvíka Davida, soudkyně zpravodajky Kateřiny Šimáčkové a soudce Davida Uhlíře ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky České republiky – Státního pozemkového úřadu, se sídlem Husinecká 1024/11a, Praha 3, zastoupené Mgr. Martinem Bělinou, advokátem, se sídlem Pobřežní 370/4, Zlín, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 979/2021-465 ze dne 28. 4. 2021, rozsudku Krajského soudu v Praze č. j. 26 Co 199/2020-427 ze dne 2. 12. 2020 a rozsudku Okresního soudu v Mladé Boleslavi č. j. 8 C 232/2019-378 ze dne 18. 6. 2020, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Praze a Okresního soudu v Mladé Boleslavi jako účastníků řízení a Bc. Jana Patery, zastoupeného Mgr. Martinem Mládkem, advokátem, se sídlem Ostrovní 2064/5, Praha 1, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. V řízení o ústavní stížnosti se pokračuje.

II. Ústavní stížnost se zamítá.

III. Vedlejšímu účastníkovi se náhrada nákladů řízení před Ústavním soudem nepřiznává.

Odůvodnění**I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení**

1. Stěžovatelka se ve své ústavní stížnosti domáhá zrušení usnesení Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 979/2021-465 ze dne 28. 4. 2021, rozsudku Krajského soudu v Praze č. j. 26 Co 199/2020-427 ze dne 2. 12. 2020 a rozsudku Okresního soudu v Mladé Boleslavi č. j. 8 C 232/2019-378 ze dne 18. 6. 2020, neboť tvrdí, že jimi bylo porušeno její právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“), právo vlastnit majetek dle čl. 11 odst. 1 Listiny a dále princip legitimního očekávání a právní jistoty.

2. Okresní soud napadeným rozsudkem nahradil projev vůle stěžovatelky (žalované v řízení před obecnými soudy) uzavřít s vedlejším účastníkem (žalobcem) smlouvu o bezúplatném převodu pozemků nově oddělených geometrickým plánem, které jsou ve

vlastnictví České republiky. Vedlejší účastník je podle okresního soudu osobou oprávněnou podle § 4 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o půdě“) a domáhá se vydání náhradních pozemků za pozemky odňaté, jejichž naturální restituci brání překážky předvídané v § 11a odst. 1 zákona o půdě. Okresní soud posoudil dosavadní postup stěžovatelky ve vztahu k vedlejšímu účastníkovi jako liknavý ve smyslu judikatury Ústavního soudu [např. nález sp. zn. Pl. ÚS 6/05 ze dne 13. 12. 2005 (N 226/39 SbNU 389; 531/2005 Sb.) anebo nález sp. zn. III. ÚS 495/02 ze dne 4. 3. 2004 (N 33/32 SbNU 303)], a to z důvodu dlouhodobého neplnění její povinnosti vypořádat nárok na vydání náhradních pozemků, na základě čehož vyhověl požadavku uspokojit restituční nárok vedlejšího účastníka mimo zákonem předpokládaný postup. Jelikož některé pozemky navržené k vydání byly částečně dotčeny plánovanou veřejně prospěšnou stavbou, což představuje zákonnou překážku převodu z vlastnictví státu ve smyslu § 11 odst. 2 zákona o půdě ve spojení s § 6 odst. 1 písm. b) zákona č. 503/2012 Sb., o Státním pozemkovém úřadu a o změně některých souvisejících zákonů, okresní soud rozhodl o oddělení těchto částí pozemků geometrickým plánem, jenž se stal součástí rozsudku. Součástí převodu se tak staly pozemky tímto způsobem nově vzniklé. Krajský soud svým napadeným rozhodnutím následně rozhodnutí okresního soudu potvrdil.

3. Nejvyšší soud dovolání stěžovatelky jako nepřijatelné odmítl. Uvedl, že dle ustálené judikatury může oprávněná osoba v případě liknavého, svévolného či diskriminujícího postupu státu uplatnit u soudu svůj nárok žalobou na vydání konkrétního pozemku. Obecné civilní soudy přitom podle Nejvyššího soudu mají pravomoc rozhodnout o dělení pozemku v situaci, kdy sice pozemek není vhodný k vydání celý, ale část tohoto pozemku oddělená geometrickým plánem už k převodu vhodná je. Tento závěr plyne z ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, jenž přes odlišný právní názor Ústavního soudu v nálezu sp. zn. III. ÚS 3804/19 ze dne 5. 1. 2021 (N 1/104 SbNU 10) neshledal dle svých slov rozumný důvod se od své konzistentní judikatury odchýlit (odkazuje k tomu zejména na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 509/2021 ze dne 27. 4. 2021, rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 2060/2010 ze dne 11. 12. 2013 či usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2669/2015 ze dne 28. 4. 2016; citovaná judikatura Nejvyššího soudu je dostupná na www.nsoud.cz). Nejvyšší soud nesouhlasí s názorem Ústavního soudu spočívajícím v interpretaci § 82 odst. 3 věty první zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), podle něhož se rozhodnutí stavebního úřadu o dělení nebo scelování pozemků nevyžaduje, jsou-li podmínky pro dělení nebo scelení pozemků dány regulačním plánem, rozhodnutím stavebního úřadu nebo rozhodnutím podle zvláštního předpisu; v poznámce č. 33 je pak uveden odkaz na § 2, 3 a 11 zákona č. 139/2002 Sb., o pozemkových úpravách a o pozemkových úřadech a o změně zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o pozemkových úpravách“). Nejvyšší soud vykládá toto ustanovení tak, že „rozhodnutím podle zvláštního předpisu“ se rozumí i pravomocný rozsudek soudu o nahrazení projevu vůle povinné osoby uzavřít s oprávněnou osobou smlouvu o bezúplatném převodu náhradního pozemku podle § 11a odst. 1 zákona o půdě. Zvláštním právním předpisem ve smyslu § 82 odst. 3 stavebního zákona je podle Nejvyššího soudu předpis, který orgánu veřejné moci umožňuje současně se vznikem nové nemovité věci rozhodnout i o vlastnickém právu k ní. Za takový předpis pokládá Nejvyšší soud i zákon o půdě. Poznámce pod čarou pak Nejvyšší soud přiznává charakter pouhé interpretační a orientační pomůcky. Rozhodnutím podle zvláštního předpisu ve smyslu § 82 odst. 3 stavebního zákona je podle Nejvyššího soudu také rozhodnutí soudu o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví. Stejně tak i rozsudek o nahrazení projevu vůle k převodu pozemků podle § 11a odst. 1 zákona o půdě přitom dle Nejvyššího soudu sám o sobě konstituuje vlastnické právo k převáděným pozemkům a právě tento rozsudek (nikoliv smlouva) představuje ve smyslu § 17

odst. 4 zákona č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon), ve spojení s § 1114 občanského zákoníku podklad pro deklaratorní zápis do katastru nemovitostí.

4. Nejvyšší soud v obecnější rovině svůj právní názor podepírá také poukazem na to, že soudy v občanskoprávním řízení podle § 7 odst. 1 občanského soudního řádu projednávají všechny spory a právní věci vyplývající z poměrů soukromého práva, ledaže o nich podle zákona mají rozhodovat orgány jiné. Pravomoc civilního soudu má tedy v soukromoprávních věcech obecnou povahu. Řízení o nahrazení projevu vůle k převodu pozemků podle § 11a odst. 1 zákona o půdě má navíc podle Nejvyššího soudu zřetelný restituční rozměr, a proto by všechna aplikovaná ustanovení měla být interpretována s respektem ke smyslu a účelu restitučního zákonodárství.

II. Argumenty účastníků řízení

5. Stěžovatelka se ve své ústavní stížnosti odvolává na nález sp. zn. III. ÚS 3804/19 ze dne 5. 1. 2021, v němž Ústavní soud dospěl k závěru, že v řízení podle § 11a zákona o půdě obecné soudy k rozhodnutí o dělení pozemku neměly pravomoc, v důsledku čehož porušily práva stěžovatelky na ochranu vlastnictví dle čl. 11 odst. 1 Listiny a na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud v tomto nálezu podle stěžovatelky jednoznačně konstatoval, že z procesu dělení pozemku není přípustné vynechat ani stěžovatelku coby vlastníka pozemku, ani stavební úřad coby orgán kompetentní k územnímu řízení o dělení pozemku. Stěžovatelka s odkazem na tento nález míní, že k převodům části pozemků vymezených geometrickým plánem nejsou soudy v restitučních řízeních oprávněny. Má-li smlouva o převodu náhradních pozemků účinky pouze obligační a ke změně vlastnictví dojde až konstitutivním vkladem do katastru nemovitostí, stejně tomu tak dle stěžovatelky musí být tehdy, domáhá-li se oprávněná osoba převodu náhradního pozemku soudní cestou prostřednictvím žaloby na nahrazení projevu vůle.

6. Krajský soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že jeho postupem nebylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces, neboť neshledal v rozhodnutí okresního soudu žádné právní ani skutkové pochybení a krajský soud i okresní soud se rovněž dostatečně vypořádaly se všemi relevantními námitkami stěžovatelky. Okresní soud jen odkázal na odůvodnění svého napadeného rozhodnutí.

7. Nejvyšší soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti navrhuje, aby ji Ústavní soud odmítl jako zjevně neopodstatněnou a alternativně aby II. senát, neztotožní-li se se závěry formulovanými v nálezu sp. zn. III. ÚS 3804/19 ze dne 5. 1. 2021, věc předložil podle § 23 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, plénu Ústavního soudu. Nejvyšší soud dále opakuje argumenty z výše popsaného napadeného rozhodnutí a zdůrazňuje svůj právní názor, že rozhodnutím podle zvláštního právního předpisu ve smyslu ustanovení § 82 odst. 3 stavebního zákona, k jehož vydání se nevyžaduje rozhodnutí stavebního úřadu o rozdělení pozemku, se rozumí i pravomocný rozsudek soudu o nahrazení projevu vůle povinné osoby uzavřít s oprávněnou osobou podle § 11a odst. 1 zákona o půdě smlouvu o bezúplatném převodu náhradního pozemku v situaci, kdy tento pozemek sice není vhodný k vydání oprávněné osobě v celé své výměře, ale jeho převoditelnost je dána k části oddělené geometrickým plánem.

8. Vedlejší účastník ve svém vyjádření předložil argumentaci souladnou s napadeným rozhodnutím Nejvyššího soudu, poukázal na dosavadní konstantní judikaturu ve svůj prospěch a navrhl zamítnutí stížnosti. Vedlejší účastník dále žádá přiznání náhrady nákladů řízení před Ústavním soudem.

9. Ústavní soud neshledal ve vyjádřeních účastníků řízení nic nového nad rámec řízení vedeného před obecnými soudy, a proto nepovažoval za nutné, zaslat je k replice stěžovatelce.

III. Postup a hodnocení Ústavního soudu

10. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 *a contrario* zákona o Ústavním soudu), byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

11. Usnesením ze dne 7. 9. 2021 bylo přerušeno řízení o ústavní stížnosti. Citovaným usnesením byl podle ustanovení § 23 zákona o Ústavním soudu plénu Ústavního soudu postoupen návrh na zaujetí stanoviska k právnímu názoru odchylnému od právního názoru vysloveného v nálezu sp. zn. III. ÚS 3804/19 ze dne 5. 1. 2021.

12. Plénum Ústavního soudu svým stanoviskem ze dne 12. října 2021 sp. zn. Pl. ÚS-st. 54/21 (ST 54/108 SbNU 318; 408/2021 Sb.) dospělo k tomuto závěru. Rozhodnou-li obecné soudy v řízení o nahrazení projevu vůle povinné osoby k bezúplatnému převodu náhradního pozemku na oprávněnou osobu podle § 11a zákona o půdě na základě k rozsudku přiloženého geometrického plánu, nepostupují *ultra vires*, nýbrž poskytují ochranu právu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

13. Ústavní soud tento závěr opřel o názor, že funkcí soudů v materiálním právním státě je podle čl. 4 ve spojení s čl. 90 Ústavy poskytovat ochranu právům jednotlivce. Ta přitom působí buď přímo, nebo nepřímo prostřednictvím právních předpisů, kdy základní práva představují korektiv jejich obsahu, aplikace i interpretace. Soudy tak ochranu základním právům poskytují nejen přímo, ale také cestou interpretace a aplikace podústavních norem způsobem zohledňujícím účel ústavně garantovaných základních práv. Úkolem soudce v podmínkách právního státu je vždy v dané procesní situaci najít řešení, které by zajišťovalo maximální realizaci základních práv účastníků sporu [srov. nález sp. zn. II. ÚS 2048/09 ze dne 2. 11. 2009 (N 232/55 SbNU 181), bod 17; nález sp. zn. IV. ÚS 763/05 ze dne 11. 4. 2006 (N 82/41 SbNU 79); nález sp. zn. I. ÚS 554/04 ze dne 31. 3. 2005 (N 67/36 SbNU 707) nebo nález sp. zn. I. ÚS 185/04 ze dne 14. 7. 2004 (N 94/34 SbNU 19)].

14. Stojí-li tedy soud před otázkou, jak vyložit zákonné ustanovení, musí z nabízených možností zvolit tu, která v co největší možné míře realizuje ústavně zaručená práva účastníků, a naopak ve svých důsledcích neznamená odepření spravedlnosti. Ústavně konformní nemůže být taková interpretace, která nezohledňuje účel aplikovaného ustanovení, bez předložení ústavně akceptovatelných důvodů nerespektuje ustálenou rozhodovací praxi a vytváří nové překážky v nalézání spravedlivého řešení věci. Přijal-li by Ústavní soud takový výklad, nedostál by své povinnosti poskytovat ochranu právům podle čl. 4 a 90 Ústavy a porušil by tím práva dotčených účastníků podle čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 1835/08 ze dne 15. 10. 2009 (N 215/55 SbNU 27), bod 13; nález sp. zn. III. ÚS 495/02 ze dne 4. 3. 2004 (N 33/32 SbNU 303) nebo nález sp. zn. I. ÚS 89/02 ze dne 21. 5. 2002 (N 60/26 SbNU 135)].

15. Stát po změně společenských poměrů v roce 1989, vědom si velkých křivd, které byly napáchány, poskytl prostřednictvím restitučních předpisů možnost jejich částečné nápravy [srov. nález sp. zn. II. ÚS 504/04 ze dne 8. 6. 2005 (N 118/37 SbNU 511) nebo nález sp. zn. III. ÚS 495/02 ze dne 4. 3. 2004 (N 33/32 SbNU 303)]. Mezi restituční předpisy se řadí i zákon o půdě, jehož konkrétní účel tkví ve zmírnění následků majetkových křivd vůči vlastníkům zemědělského a lesního majetku. Stát se přitom svých zákonných povinností nemůže zbavit, naopak musí prostřednictvím svých orgánů jednat tak, aby majetkové příkoří oprávněných osob bylo zmírněno v co možná nejkratší době [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 1835/08 ze dne 15. 10. 2009 (N 215/55 SbNU 27), bod 10; nález sp. zn. III. ÚS 495/02 ze dne 4. 3. 2004 (N 33/32 SbNU 303)]. Jestliže Státní pozemkový úřad (vykonávající práva a povinnosti státu) bez ospravedlnitelného důvodu ztěžuje uspokojení nároku oprávněného, čímž dochází k mnohaletému prodlení, může se oprávněný podle ustálené rozhodovací praxe Ústavního soudu, rozpracované judikaturou Nejvyššího soudu, domáhat vydání konkrétních náhradních pozemků žalobou u soudu v občanskoprávním řízení [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 1835/08 ze dne 15. 10. 2009 (N 215/55 SbNU 27), bod 10; nález sp. zn. III. ÚS 495/05 ze dne 30. 10. 2007

(N 174/47 SbNU 323), bod 30; nebo nález sp. zn. III. ÚS 495/02 ze dne 4. 3. 2004 (N 33/32 SbNU 303); dále pak rozsudek velkého senátu Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 3767/2009 ze dne 9. 12. 2009].

16. Účel restitucí představuje důležitý princip při rozhodování v jakékoliv restituční věci, tím spíše pak v případech, kdy oprávněné osobě bez ospravedlnitelného důvodu ztěžuje uspokojení jejího nároku stát svou liknavostí a tato osoba se v duchu zásady „právo přejde bdělým“ (*vigilantibus iura scripta sunt*) snaží svých práv domoci soudní cestou. Výklad ve vztahu k oprávněným co možná nejvstřícnější jakožto projev teleologické metody výkladu pak musí být respektován – samozřejmě při zohlednění dalších interpretačních metod – nejenom u specifických restitučních předpisů, ale i u všech dalších ustanovení, která budou při rozhodování restituční věci použita [srov. nález ze dne 29. 5. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 10/13 (N 96/69 SbNU 465; 177/2013 Sb.), bod 94; anebo usnesení sp. zn. II. ÚS 2426/19 ze dne 13. 9. 2019, bod 14].

17. Judikatura Ústavního soudu v souvislosti s liknavostí orgánů veřejné moci při vydávání náhradních pozemků podle zákona o půdě dovodila, že omezováním nároků oprávněných osob může docházet i k zásahu do jejich legitimního očekávání mít možnost uspokojit svůj restituční nárok prostřednictvím náhradního pozemku [srov. např. body 53 a 76 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 35/17 ze dne 19. 6. 2018 (N 112/89 SbNU 655; 135/2018 Sb.)]. Ústavní soud též judikoval, že osobám, jejichž nárok je ve smyslu zákona o půdě oprávněný, vzniká legitimní očekávání, že se s ohledem na existenci nároku podle zákona o půdě stanou vlastníkem v žalobě specifikovaných pozemků jako majetkového práva ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny [srov. bod 16 nálezu sp. zn. III. ÚS 1389/13 ze dne 31. 3. 2015 (N 65/76 SbNU 887)].

18. Soudy v občanskoprávním řízení dle § 7 odst. 1 občanského soudního řádu projednávají spory a jiné právní věci vyplývající z poměrů soukromého práva, ledaže je podle zákona projednávají a rozhodují o nich jiné orgány. Jak v napadeném rozhodnutí podotýká Nejvyšší soud, pravomoc civilního soudu v soukromoprávních věcech má tedy obecnou povahu – je dána vždy vyjma případů, kdy zákon stanoví pravomoc jiného orgánu. Z ustálené rozhodovací praxe Ústavního soudu i Nejvyššího správního soudu plyne, že mezi soukromoprávní věci se řadí i právní poměr mezi osobou oprávněnou a povinnou při vydání nemovitosti podle zákona o půdě [nález sp. zn. III. ÚS 495/02 ze dne 4. 3. 2004 (N 33/32 SbNU 303); nález sp. zn. IV. ÚS 1835/08 ze dne 15. 10. 2009 (N 215/55 SbNU 27), bod 10; nebo rozsudek zvláštního senátu č. j. Konf 64/2009-7 ze dne 5. 8. 2010 a rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 7 As 2/2003 ze dne 17. 9. 2003]. Ustálená rozhodovací praxe obecných soudů využívá pravomoci obecného soudu rozhodovat o rozdělení pozemku při rozhodování o soukromoprávních sporech, a to například v rozhodování o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví podle § 1143 občanského zákoníku (srov. rozsudek Nejvyššího soudu 22 Cdo 586/2017 ze dne 26. 4. 2017 nebo rozsudek Nejvyššího soudu 28 Cdo 4144/2018 ze dne 22. 1. 2019). Takový závěr několikrát aproboval i Ústavní soud (viz usnesení sp. zn. IV. ÚS 940/21 ze dne 18. 5. 2021, usnesení sp. zn. I. ÚS 1391/19 ze dne 21. 5. 2019 nebo usnesení sp. zn. I. ÚS 2159/10 ze dne 6. 9. 2010). Jak poznamenává Nejvyšší soud, pokud by byl soud rozhodující o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví k pozemku vázán na vydání územního rozhodnutí správního orgánu, znamenalo by to zásah do jeho pravomoci, neboť by rozhodnutí bylo vázáno na ještě předchozí vydání územního rozhodnutí, které by fakticky do značné míry předurčilo obsah rozsudku (rozsudek Nejvyššího soudu 22 Cdo 586/2017 ze dne 26. 4. 2017).

19. Odkaz na stavební zákon učiněný v nálezu sp. zn. III. ÚS 3804/19 je podle citovaného stanoviska pléna Ústavního soudu zcela nepřipadný, neboť použité ustanovení stavebního zákona nelze aplikovat mimo rozsah stavebního zákona, jenž se (ve smyslu svého § 1) zabývá regulací územního plánování a stavebního řízení, požadavků na výstavbu, účely vyvlastnění, vstupy na pozemky a do staveb. Pravomoc stavebního úřadu rozhodovat o dělení pozemků

i výjimky z ní lze vztáhnout jen na právní vztahy regulované stavebním zákonem. Stavební zákon však nelze aplikovat pro účel určování či omezování pravomocí soudů v občanskoprávním řízení.

20. Plénem Ústavního soudu v citovaném stanovisku neshledalo žádný relevantní důvod pro to, aby na určování pravomoci soudů v soukromoprávních sporech či restitučních řízeních byl aplikován stavební zákon. Navíc není možné, aby při vypořádání spoluvlastnictví obecné soudy měly pravomoc rozhodnout o dělení pozemku na základě přiloženého geometrického plánu, a v řízení o nahrazení projevu vůle k převodu náhradních pozemků dle zákona o půdě nikoliv. Tím spíše pak nelze přijmout ani význam, jaký nález sp. zn. III. ÚS 3804/19 při výkladu § 82 odst. 3 stavebního zákona připisuje poznámce pod čarou k větě první tohoto ustanovení. Poznámky pod čarou zlepšují orientaci v předpisu a slouží jako interpretační pomůcka. Při výkladu ustanovení zákona poznámka sama o sobě nemůže mít omezující význam ani stanovit závazná pravidla chování (včetně pravidel interpretačních), nevyplyvá-li to přímo ze zákona. Obecné ustanovení v zákoně a jeho omezení až v poznámce pod čarou neodpovídá podle ustálené judikatury uznávaným principům demokratických právních států [srov. nález sp. zn. I. ÚS 653/99 ze dne 29. 8. 2000 (N 123/19 SbNU 155), nález sp. zn. I. ÚS 22/99 ze dne 2. 2. 2000 (N 14/17 SbNU 103) a nález sp. zn. II. ÚS 485/98 ze dne 30. 11. 1999 (N 173/16 SbNU 259)]. Ústavní soud přisvědčuje závěrům vysloveným v bodě 22 nálezu sp. zn. III. ÚS 3804/19, že ač v projednávané věci nelze poznámku pod čarou přehlížet, výklad citovaného ustanovení musí být proveden v souladu s dalšími výkladovými pravidly a nemůže ve výsledku rozporovat smysl dané právní normy. Právě zvolený výklad vyjádřený v nálezu sp. zn. III. ÚS 3804/19 však tyto interpretační požadavky nenaplnuje, neboť při nedostatečném zohlednění jiných výkladových metod omezuje dosah formulace „rozhodnutí podle zvláštního právního předpisu“ v § 82 odst. 3 stavebního zákona v podstatě pouze na rozhodnutí pozemkového úřadu podle zákona o pozemkových úpravách. Plénem Ústavního soudu dále dospělo k závěru, že není podstatné, zda rozsudek soudu v řízení o nahrazení projevu vůle osoby povinné k převodu pozemku na oprávněného podle zákona o půdě sám o sobě konstituuje vlastnické právo k převáděným pozemkům a zda právě tento rozsudek představuje ve smyslu § 17 odst. 4 katastrálního zákona podklad pro deklaratorní zápis do katastru nemovitostí, anebo zda je na základě takového rozsudku teprve nuceně uzavřena smlouva mezi povinnou a oprávněnou osobou a až tato smlouva představuje podklad pro tentokrát už konstitutivní zápis do katastru nemovitostí. Tato odlišnost je relevantní výlučně na úrovni podústavního práva, při posouzení ústavnosti plénem posuzované pravomoci obecných soudů nehraje podstatnou roli.

21. Plénem Ústavního soudu tedy v citovaném stanovisku dospělo k jinému právnímu názoru než k tomu, který je vyjádřen v nálezu sp. zn. III. ÚS 3804/19, že by rozhodnutí soudu o dělení pozemku v řízení o nahrazení projevu vůle k převodu pozemku podle zákona o půdě porušovalo princip dělby moci dle čl. 2 odst. 1 a 3 Ústavy, zásadu zákonnosti při výkonu veřejné moci dle čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny a práva dosavadního vlastníka pozemků na ochranu majetku dle čl. 11 odst. 1 Listiny a na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Naopak, výkladem zvoleným v citovaném nálezu by soudy nedostály své povinnosti poskytovat ochranu právům podle čl. 4 a 90 Ústavy a porušily práva oprávněných osob na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny.

22. Ústavní soud tedy vyšel z tvrzení samotné stěžovatelky, že nyní posuzovaná věc je skutkově srovnatelná s věcí posuzovanou v nálezu sp. zn. III. ÚS 3804/19, a vázán výše citovaným stanoviskem, jímž byl nález, jehož se stěžovatelka dovolává, překonán, dospěl k závěru, že nedošlo k porušení základních práv stěžovatelky.

23. Ústavní soud proto podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl stěžovatelčinu ústavní stížnost.

24. Ústavní soud nepřiznal vedlejšímu účastníkovi náhradu nákladů řízení ve smyslu § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu. Základní zásadou řízení před Ústavním soudem je, že

náklady řízení před Ústavním soudem, které vzniknou účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi, hradí účastník nebo vedlejší účastník (§ 62 odst. 3 zákona o Ústavním soudu). V odůvodněných případech může Ústavní soud podle § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu „uložit některému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi, aby zcela nebo zčásti nahradil jinému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi jeho náklady řízení“. K aplikaci tohoto ustanovení v nyní posuzované věci Ústavní soud neshledal prostor. Je jeho ustálenou praxí, že k uložení povinnosti náhrady nákladů řízení přikračuje toliko ve zcela mimořádných a výjimečných případech [srov. usnesení ze dne 19. 11. 2002 sp. zn. I. ÚS 662/01 (U 41/28 SbNU 471), nález ze dne 17. 8. 2004 sp. zn. IV. ÚS 180/04 (N 112/34 SbNU 157)]. Úspěch v řízení není v řízení před Ústavním soudem jediným kritériem přiznání náhrady nákladů řízení. Nyní posuzovaný případ Ústavní soud za zcela mimořádný a výjimečný nepovažuje.

Č. 186**Důvody odvolacího soudu ke změně senátu nalézacího soudu
dle § 262 trestního řádu
(sp. zn. IV. ÚS 541/21 ze dne 26. října 2021)**

I. Při rozhodování podle § 262 trestního řádu musí být brán zřetel na to, že institut zákonného soudce je důležitým prvkem právní jistoty, jejíž prolomení je nutno chápat jako postup nestandardní a zcela výjimečný, byť v odůvodněných případech dovolený (viz např. usnesení ze dne 18. 9. 2012 sp. zn. I. ÚS 2531/12). Použije-li odvolací soud § 262 trestního řádu z důvodu opakovaného nerespektování jeho závazných pokynů pro odlišné hodnocení skutkového stavu soudem prvního stupně, je možno tento postup podle Ústavního soudu považovat za opodstatněný jen tehdy, byly-li pokyny dostatečně konkrétní a přezkoumatelně popsány [viz nález ze dne 30. 9. 2021 sp. zn. IV. ÚS 839/21 (N 167/108 SbNU 73)] a vyplývalo-li z nich, že soud prvního stupně nedostál požadavku hodnotit důkazy logicky správně a v souladu s jejich obsahem, jednotlivě a ve vzájemných souvislostech, vyplývajícím z § 2 odst. 6 trestního řádu [viz nález ze dne 5. 3. 2013 sp. zn. II. ÚS 3564/12 (N 38/68 SbNU 391)]. Je však v rozporu s právem na spravedlivý proces, pokud odvolací soud nad rámec svého zákonného oprávnění (srov. § 254 odst. 2 trestního řádu), jakož i procesních pravidel pro dokazování spekulativně mění skutková zjištění nalézacího soudu, aniž by provedl všechny relevantní důkazy, z nichž tato skutková zjištění vyplývají. Změny skutkových závěrů není možno provádět ani implicitně v rámci vyvozování nových právních závěrů. Pokud je takové přehodnocení skutkových zjištění provedeno v neprospěch obžalovaného, pak je rovněž v rozporu s presumpcí nevinny [srov. nález ze dne 26. 4. 2016 sp. zn. I. ÚS 3235/15 (N 80/81 SbNU 349)].

II. Zavinení je psychický vztah pachatele k určitým skutečnostem, jež zakládají trestný čin, a spočívá na složce vědění a složce vůle. Závěr o eventuálním úmyslu, tj. o tom, že pachatel věděl, že svým jednáním může způsobit porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn [§ 15 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku], musí být opřen o konkrétně zjištěné skutečnosti. Nepřímý úmysl nelze v žádném případě jen předpokládat, nýbrž je nutno jej na základě zjištěných okolností prokázat. Chybí-li o této otázce doznání pachatele, lze závěr o něm učinit i z objektivních skutečností, např. z povahy činu a způsobu jeho provedení, i ze zjištěných okolností subjektivní povahy, např. z pohnutky činu, avšak musí se tak stát po velmi detailním dokazování a všestranné analýze jednání. Jde-li o eventuální úmysl u trestného činu podvodu podle § 209 trestního zákoníku v rámci obchodních vztahů ve stavebnictví, je třeba vycházet z toho, že musí být založeny také na odpovídající míře vzájemné důvěry, ze které vyplývá opodstatněnost očekávání a předvídatelnost postupu účastníků takových obchodních vztahů. Závěr o existenci eventuálního podvodného úmyslu lze učinit pouze za předpokladu, nebylo-li v době vzniku závazku možné vůbec důvodně očekávat dostatečné zdroje ke splnění závazku nebo spoléhal-li pachatel bezdůvodně na budoucí nejisté skutečnosti, které však nenastaly. Korektnost postupu účastníků je totiž stejně významným předpokladem zdravých obchodních vztahů. Zjištění, že právnická osoba nedisponovala takovými prostředky, které by jí v okamžiku uzavření smlouvy umožňovaly budoucí úhradu sjednané ceny, neznamená, že v případě dalšího fungování nemohla generovat zisk, který by jí k tomuto sloužil. Je ostatně běžné, o to více v sektoru stavebnictví, že jednotlivé subjekty vstupují do obchodních vztahů s negativní platební bilancí, kterou následně eliminují příjmy z vykonané práce. Všechny tyto okolnosti je

však třeba hodnotit v jejich vzájemné souvislosti. Nelze přikládat zásadní význam jen některé z nich. Nezbytným předpokladem pro závěr o srozumění pachatele se zamýšleným následkem je prokázání toho, že pachatel si daný následek představoval jako možný a nepočítal s žádnou konkrétní okolností, která by mohla zabránit následku [srov. náleze ze dne 1. 4. 2004 sp. zn. IV. ÚS 433/02 (N 49/33 SbNU 11) a náleze ze dne 15. 8. 2008 sp. zn. III. ÚS 1076/08 (N 144/50 SbNU 269)].

III. Právní řád, byť vnitřně diferencovaný, tvoří jednotu a jako s takovým je třeba s ním zacházet při aplikaci jednotlivých ustanovení a institutů; proto pokud jde o naplnění objektivních znaků trestného činu, z hlediska zásady subsidiarity trestní represe při promítnutí principu trestněprávní represe jako posledního prostředku – „*ultima ratio*“ – nemůže být ignorována obchodněprávní stránka věci [náleze sp. zn. IV. ÚS 564/2000 ze dne 8. 11. 2001 (N 169/24 SbNU 255)]. Pravidla liberálního demokratického právního státu vyžadují, aby vina pachatele byla autoritativně konstatována jen ohledně takového jednání, o němž mohl pachatel v době, kdy se ho dopouštěl, důvodně předpokládat, že jde o jednání trestné, a to s ohledem na obsah účinného trestního zákoníku, nebo tam, kde je to třeba s ohledem na ustálenou a obecně dostupnou judikaturu obecných soudů. Tento závěr plně koresponduje i s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva, tak jak byla např. uvedena v rozhodnutích ve věcech *Kokkinakis proti Řecku* (14307/88, § 52) a *Cantoni proti Francii* (17862/91, § 29) [náleze ze dne 25. 11. 2003 sp. zn. I. ÚS 558/01 (N 136/31 SbNU 205)]. Jen důsledné respektování zásady subsidiarity trestní represe a principu trestání jako prostředku *ultima ratio* zaručuje, že omezení základních práv jednotlivců v důsledku trestních sankcí je možno považovat za proporcionální s účelem sledovaným trestním řízením [viz např. náleze ze dne 2. 6. 2005 sp. zn. IV. ÚS 469/04 (N 116/37 SbNU 489), náleze ze dne 18. 11. 2008 sp. zn. II. ÚS 254/08 (N 197/51 SbNU 393) aj.]. Obecně uznávaný princip subsidiarity trestní represe vyžaduje, aby prostředky trestního práva byly v právním státě používány jen tam, kde nepostačí ochrana poskytovaná jinými právními odvětvími (právem občanským, obchodním, správním, finančním atd.).

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Pavla Šámala (soudce zpravodaj) a soudců Josefa Fialy a Jana Filipa o ústavní stížnosti stěžovatele M. P., zastoupeného Mgr. Václavem Dařbujanem, advokátem, sídlem Jungmannova 351/2, Liberec, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. prosince 2020 sp. zn. 7 Tdo 1243/2020 a usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 20. května 2020 sp. zn. 9 To 80/2020, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Praze jako účastníků řízení a Nejvyššího státního zastupitelství a Krajského státního zastupitelství v Praze jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 8. 12. 2020 sp. zn. 7 Tdo 1243/2020, usnesením Krajského soudu v Praze ze dne 20. 5. 2020 sp. zn. 9 To 80/2020 a rozsudkem Okresního soudu v Kolíně ze dne 9. 12. 2019 č. j. 3 T 135/2017-2023 bylo porušeno právo stěžovatele na řádný proces podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 8 odst. 2, čl. 39 a čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesením Krajského soudu v Praze ze dne 30. 8. 2019 č. j. 9 To 254/2019-1986 byla porušena práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních

práv a svobod ve spojení s právem na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

III. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 12. 2020 sp. zn. 7 Tdo 1243/2020, usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 20. 5. 2020 sp. zn. 9 To 80/2020, rozsudek Okresního soudu v Kolíně ze dne 9. 12. 2019 č. j. 3 T 135/2017-2023 a usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 30. 8. 2019 č. j. 9 To 254/2019-1986 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí s tvrzením, že jimi došlo k porušení jeho ústavně zaručených základních práv a svobod, a to práva na řádný soudní proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), práva domáhat se svých práv u nestranného a nezávislého soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny, zásady dvojinstančnosti trestního řízení zaručené Protokolem č. 7 k Úmluvě a principu *ultima ratio*.

2. Z ústavní stížnosti a předložených podkladů se podává, že Okresní soud v Kolíně (dále jen „okresní soud“) rozsudkem ze dne 9. 12. 2019 sp. zn. 3 T 135/2017 stěžovatele uznal vinným zločinem podvodu podle § 209 odst. 1, odst. 4 písm. d) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, za který ho odsoudil podle § 209 odst. 4 trestního zákoníku k trestu odnětí svobody v trvání dvaceti šesti měsíců, jehož výkon podle § 81 a § 82 odst. 1 trestního zákoníku podmíněně odložil na zkušební dobu v trvání třiceti šesti měsíců. Podle § 82 odst. 2 trestního zákoníku stěžovateli uložil přiměřenou povinnost ve zkušební době podle svých sil uhradit škodu, která byla trestným činem způsobena. Dále stěžovateli podle § 228 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, uložil povinnost zaplatit poškozené obchodní společnosti A (dále jen „poškozená“), na náhradu škody částku ve výši 1 163 280 Kč. Podle zjištění okresního soudu se stěžovatel předmětného zločinu dopustil tím, že jako jednatel obchodní společnosti B (pozn. nyní v likvidaci, dále jen „společnost B“), objednávkami ze dne 3. 8. 2011 evid. č. 112000039 a ze dne 8. 8. 2011 evid. č. 112000046 zadal u poškozené provedení zemních prací na stavbě haly obchodní společnosti C v H., s nepřímým úmyslem objednané práce neuhradit, přičemž zamlčel podstatnou skutečnost, že zaplacení zemních prací je podmíněno zaplacením subdodávky společnosti B obchodní společností D (dále jen „společnost D“), a poté, co společnost D neuhradila svůj dluh společnosti B, což mohl již v době, kdy zadal zmiňované objednávky, předpokládat, nezaplatil faktury týkající se předmětných zemních prací vystavené poškozenou, objednávky popřel, faktury jako neoprávněné vrátil poškozené, a to přesto, že jménem společnosti B předmětné zemní práce fakturoval odběrateli, čímž společnost B neoprávněně obohatil, a způsobil tak poškozené škodu ve výši 1 163 280 Kč.

3. V odůvodnění rozsudku okresní soud uvedl, že šlo o jeho v pořadí čtvrté rozhodnutí v dané věci (viz sub 4) a že podle pokynu Krajského soudu v Praze (dále též jen „krajský soud“) z usnesení ze dne 30. 8. 2019 č. j. 9 To 254/2019-1986 věc znovu v hlavním líčení projednal v jiném složení senátu a na základě dříve provedeného dokazování uzavřel, že ačkoli stěžovatel spáchání vytýkaného jednání popíral, bylo k dispozici dostatečné množství na sebe navazujících důkazů prokazujících jeho vinu. Z hlediska obsahu podané ústavní stížnosti je podstatné, že podle okresního soudu bylo prokázáno i to, že stěžovatel daný závazek uzavíral

s vědomím, že nebude-li společnost B zaplacen společností D, nezaplatí ani společnost B poškozené společnosti, přičemž tuto podstatnou skutečnost poškozené společnosti zamlčel. Stěžovatel podle okresního soudu počítal s tím, že mu společnost B nezaplatí, neboť ve své výpovědi uvedl, že v době krize se při nezaplacení objednatelem subdodavatelům nehradilo, neboť nebyly volné peníze, nejdříve se platily provozní záležitosti, např. mzdy, stroje, pohonné hmoty, kanceláře, telefony atd., a že kdyby zaplatili poškozené společnosti, bylo by to pro firmu likvidační. Okresní soud nesouhlasil s tím, že takový postup byl v době krize obecným pravidlem, o kterém se všeobecně vědělo, a nevyplývalo to podle něj ani z provedených důkazů. Poukázal na výpověď svědkyně E. Š., podle níž poškozená společnost vstupovala do závazkového vztahu s v minulosti prověřeným obchodním partnerem, u kterého právem očekávala standardní obchodní jednání – tedy že zaplacení kupní ceny není podmíněno zaplacením společnosti B ze strany jiného subjektu. Stěžovatel poškozenou nijak neupozornil na to, že závazkový vztah uzavírá s tím, že nebude-li zaplacen společnost B, tato nezaplatí ani poškozené. Podle okresního soudu jde o podstatnou skutečnost, kterou kdyby poškozená společnost věděla dopředu, do závazkového vztahu se společností B by vůbec nevstupovala. Okresní soud rovněž konstatoval, že podvodný úmysl eventuální je dotvrzován i následným jednáním stěžovatele, který se nesnažil ani o částečnou úhradu závazku, naopak ztěžoval vymahatelnost závazku, a nakonec s poškozenou společností ani nekomunikoval.

4. Šlo přitom již o čtvrté rozhodnutí okresního soudu v předmětné věci. Nejprve rozsudkem ze dne 18. 4. 2018 č. j. 3 T 135/2017-1856 stěžovatele zprostil obžaloby podle § 226 písm. b) trestního řádu. K odvolání příslušného státního zástupce krajský soud usnesením ze dne 27. 7. 2018 č. j. 9 To 215/2018-1873 rozsudek okresního soudu zrušil a věc mu vrátil k novému projednání. Okresní soud věc znovu projednal podle připomínek krajského soudu a dne 17. 12. 2018 vydal rozsudek č. j. 3 T 135/2017-1895, kterým stěžovatele opět zprostil obžaloby. K odvolání státního zástupce krajský soud usnesením ze dne 20. 3. 2019 č. j. 9 To 215/2018-1920 rozsudek okresního soudu opět zrušil a vrátil věc tomuto soudu k novému projednání. Následně okresní soud rozsudkem ze dne 27. 6. 2019 č. j. 3 T 135/2017-1955 stěžovatele opět zprostil obžaloby. K odvolání státního zástupce krajský soud usnesením ze dne 30. 8. 2019 č. j. 9 To 254/2019-1986 znovu rozsudek okresního soudu zrušil, vrátil věc tomuto soudu a nařídil projednání věci v jiném složení senátu. Proti posledně uvedenému rozhodnutí podal stěžovatel ústavní stížnost, kterou Ústavní soud usnesením ze dne 26. 11. 2019 sp. zn. I. ÚS 3556/19 odmítl, neboť dospěl k závěru, že krajský soud dostal povinnosti řádně odůvodnit svůj postup vůči okresnímu soudu, a to opakované zrušení jeho rozhodnutí ve spojení s navazujícím rozhodnutím o změně složení senátu podle § 262 trestního řádu.

5. Odvolání stěžovatele proti uvedenému rozsudku okresního soudu ze dne 9. 12. 2019 sp. zn. 3 T 135/2017 krajský soud v záhlaví specifikovaným usnesením zamítl podle § 256 trestního řádu jako nedůvodné.

6. Dovolání stěžovatele proti usnesení krajského soudu Nejvyšší soud napadeným usnesením odmítl podle § 265i odst. 1 písm. e) trestního řádu jako zjevně neopodstatněné. Své rozhodnutí odůvodnil tím, že dovolací námitky směřovaly zčásti do důkazního řízení, a tudíž neodpovídaly dovolacímu důvodu podle § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu. Za námitky podřaditelné pod zmíněný dovolací důvod považoval Nejvyšší soud námitky týkající se nenaplnění objektivní a subjektivní stránky trestného činu podvodu, resp. jeho kvalifikované skutkové podstaty. Shledal však, že jde o námitky zjevně neopodstatněné. Poškozená podle jeho názoru legitimně očekávala, že uzavře-li s ní někdo smlouvu o dílo, které ona vykoná, bude podle smlouvy uhrazena cena. Stěžovatel podle závěru rozhodujících soudů zamlčel druhé smluvní straně skutečnost, že zaplacení dohodnuté ceny je závislé na tom, zda dostane zaplacen od subjektu, který si u něj předmětné práce, které byly předmětem dané smlouvy o dílo, objednal. Nejvyšší soud se ztotožnil s názorem okresního soudu a krajského soudu, že

nelze přenášet podnikatelské riziko v rámci dodavatelského řetězce na další subjekty, které si ani nemohly vyhodnotit spolehlivost smluvního partnera zadavatele, který stál v řetězci nad ním. Ve shodě se soudy nižších stupňů v jednání stěžovatele shledal zavinění ve formě nepřímého úmyslu podle § 15 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku s tím, že stěžovatel předmětný závazek s poškozenou uzavíral s vědomím, že nebude-li společnost B zapláceno společností D, nezaplatí ani společnost B poškozené společnosti, a tuto podstatnou skutečnost poškozené společnosti zamlčel. Závěrem Nejvyšší soud konstatoval, že v posuzované věci nelze aplikovat ani zásadu subsidiarity trestní represe.

II. Argumentace stěžovatele

7. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že krajský soud opakovaně rušil zprošťující rozsudky okresního soudu, kterému podsouval své právní posouzení skutku včetně interpretace důkazů. Poté, co okresní soud vydal v pořadí třetí rozsudek, kterým stěžovatele zprostil obžaloby s odůvodněním, že v obžalobě označený skutek není trestným činem, krajský soud k odvolání státního zástupce napadený rozsudek zrušil a vrátil věc okresnímu soudu, přičemž nařídil projednání věci v jiném složení senátu. Následně okresní soud požadavkům krajského soudu vyhověl a rozhodl tak, jak si krajský soud přál, a uznal jej vinným. Tím podle stěžovatele došlo ke zkrácení jeho práva na zákonného soudce.

8. V další části ústavní stížnosti stěžovatel nesouhlasí se závěry rozhodujících soudů o naplnění objektivní stránky a subjektivní stránky trestného činu a namítá nerespektování zásady subsidiarity trestní represe. K objektivní stránce trestného činu uvádí, že nebyl prokázán znak obohacení sebe nebo jiného ani znak zamlčení podstatných skutečností. Argumentuje tím, že k jeho obohacení ani obohacení kohokoli jiného nedošlo, jelikož společnost B byla činností společnosti D rovněž poškozena. Zdůraznil, že si lze těžko představit jednatele obchodní korporace, který v době, kdy bojuje o přežití ve zhoršené ekonomické situaci, je lhostejný k následku, tj. zda společnosti B bude uhrazeno. Poukazuje na to, že nikdy netvrdil, že poškozené společnosti nebude uhrazeno, neobdrží-li společnost B plnění od svého objednatele (tj. společnosti D), pouze logicky upřednostnil provozní výdaje vlastní společnosti a k pohledávkám poškozené zvolil oddalovací taktiku. Jediný, kdo byl v daném řetězci smluvních vztahů obohacen, je společnost D, která ovšem nejednala se stěžovatelem ve shodě, nýbrž jej rovněž poškodila absencí zisku a odměny za provedenou práci. Dále stěžovatel namítá, že nenaplnil znak trestného činu „zamlčení podstatné skutečnosti“, ale šlo jen o běžný podnikatelský postup, který musel být poškozené zřejmý, jelikož nešlo o její první subdodávku. Poškozená pro společnost B prováděla subdodávky i v minulosti a při úhradách vystavených faktur musela čekat na jejich proplacení do doby, než jejich objednatelka (tj. společnost B) obdržela plnění od svého objednatele v jednom subdodavatelském řetězci. Stěžovatel má za to, že o zamlčení podstatných skutečností představující znak objektivní stránky trestného činu podvodu by mohlo jít jenom tehdy, že by poškozená vůbec nevěděla, že je subdodavatelem, tj. byla by přesvědčena, že je pouze zhotovitelem díla a stěžovatelova společnost je prvotním objednatelem. Skutečnost, že protistranu neinformoval o tom, že se může dostat do platební neschopnosti, nezaplatí-li mu objednatel (o kterém poškozená věděla) odměnu ze smlouvy o dílo, je zřejmá a předvídatelná. Tvrdí, že měl-li by při uzavírání smluv, jejichž předmětem je subdodávka, vysvětlovat samotný princip subdodávky a praxi při hrazení odměny z této smlouvy, choval by se způsobem vymykajícím se obvyklé praxi.

9. Stěžovatel rovněž namítá, že jeho jednáním nedošlo ani k naplnění subjektivní stránky, tj. zavinění ve formě nepřímého úmyslu. Tvrdí, že nebylo prokázáno zavinění vůči všem znakům skutkové podstaty a že nebyl srozuměn s tím, že sebe nebo jiného obohatí zamlčením podstatných skutečností, přestože k tomu ve výsledku došlo, a nešlo tedy o nepřímý úmysl, nýbrž o nedbalost. Neměl ani lhostejné stanovisko k tomu, že někomu způsobí škodu, ostatně za situace, kdy jím vedená obchodní společnost byla sama významně poškozena. Uvádí, že

důvodně předpokládal, že nastane skutečnost, která zamezí škodlivému následku. Smluvní závazek by neuzavřel, věděl-li by, že společnost B neobdrží řádně plnění a nebude schopna poté plnit poškozené. Podotýká, že si je vědom, že pohledávku následně neuhradil, a to ani částečně, navíc odmítl fakturaci, byl však veden především snahou o oddálení předpokládané budoucí povinnosti plnit na základě výsledku civilního řízení. V daném případě se zavinění netýká pouze skutečnosti, zda tvrzený nepřímý úmysl měl, ale rovněž, kdy tento úmysl případně pojal. U podvodu je nutné, aby pachatel měl úmysl obohatit sebe nebo jiného již v době uzavření smlouvy. Stěžovatel má za to, že v trestním řízení nebylo prokázáno, že by takový úmysl při uzavírání smlouvy s poškozenou pojal. Naopak je takový jeho úmysl nelogický, neboť jím vedená společnost B byla sama podstatně poškozena. V době uzavření smlouvy o subdodávce s poškozenou předpokládal dodržení všech závazků vůči poškozené a poskytnutí řádné odměny od společnosti D. Konstatuje, že smluvní strany nemohou protistranu v době uzavření smlouvy vyvozovat o tom, že když nastane skutečnost, kterou neočekávají, nebudou moci dostát řádně svým závazkům. Podnikatel se smluvně zavazuje s vidinou toho, že bude moci řádně plnit, měl-li by protistranu vyvozovat o všech událostech, které by mohly jejich smluvní vztah narušit, nebylo by takovou smlouvu možné uzavřít, neboť by výčet skutečností byl neuzavřený. Opačný přístup by byl nezbytný tehdy, vstupoval-li by podnikatel vědomě do rizikového vztahu, v takovém případě by bylo nutné upozornit svého obchodního partnera. Taková skutečnost však během trestního řízení nebyla nikdy tvrzena ani prokazována.

10. Závěrem ústavní stížnosti stěžovatel namítá nerespektování zásady subsidiarity trestní represe a poukazuje na to, že celé trestní řízení víceméně supluje civilní žalobu poškozené. K tomu odkazuje na odůvodnění usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 11. 2019 sp. zn. I. ÚS 3556/19 (pozn. všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>), ze kterého podle stěžovatele vyplývá, že předmětné trestní řízení svou povahou spadá spíše do „soukromoprávního soudnictví“.

III. Vyjádření účastníků řízení

11. Ústavní soud vyzval podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu účastníky řízení, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti.

12. Okresní soud ve vyjádření k ústavní stížnosti odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí s tím, že poté, co bylo ze strany krajského soudu okresnímu soudu uloženo projednání věci jiným senátem, byla věc přidělena senátu, v němž předsedala Mgr. Karolína Hoderová, která již u okresního soudu nepůsobí.

13. Krajský soud rovněž odkázal na obsah všech svých ve věci vydaných rozhodnutí a konstatoval, že jeho rozhodovací činností nedošlo k porušení práva stěžovatele na řádný soudní proces ani práva na zákonného soudce. Odmítá, že by okresní soud jakkoli nutil k vydání rozhodnutí napadeného ústavní stížností. Svým postupem pouze reagoval na zjištěné nedostatky v řízení před okresním soudem.

14. Také Nejvyšší soud ve svém vyjádření odkázal na své rozhodnutí ve věci a dodal, že obsahem podané ústavní stížnosti je v podstatě doslovné opakování již dříve uplatněné argumentace, se kterou se neztotožnil, a neshledal žádné porušení zákona či ústavních práv stěžovatele.

15. Ústavní soud nepovažoval za nezbytné zasílat vyjádření účastníků řízení stěžovateli k replice, neboť neobsahovala žádné zásadní nebo nové argumenty.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

16. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení. Shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v nichž byla vydána rozhodnutí napadená v ústavní stížnosti. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Jeho ústavní

stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

17. Ústavní soud podotýká, že stěžovatel v závěrečném petitu sice napadá pouze rozhodnutí krajského soudu a Nejvyššího soudu, avšak z obsahu ústavní stížnosti plyne i polemika se závěry a postupy okresního soudu (z rozsudku ze dne 9. 12. 2019 sp. zn. 3 T 135/2017) a rovněž nesouhlas stěžovatele s usnesením krajského soudu ze dne 30. 8. 2019 č. j. 9 To 254/2019-1986. Z tohoto důvodu Ústavní soud přistoupil k přezkumu také těchto rozhodnutí okresního soudu a krajského soudu, neboť bylo namístě považovat ústavní stížnost stěžovatele za obsahově směřující i proti nim [srov. nález ze dne 16. 7. 2013 sp. zn. I. ÚS 4365/12 (N 122/70 SbNU 109), dále též rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. 4. 2004 ve věci stížnosti č. 57567/00 *Bulena proti České republice*].

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

18. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), není jim instančně nadřazen a nezasahuje do rozhodovací činnosti soudů vždy, když došlo k porušení „běžné zákonnosti nebo k jiným nesprávnostem“, ale až tehdy, představuje-li takové porušení zároveň porušení ústavně zaručeného základního práva nebo svobody [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 25. 1. 1995 sp. zn. II. ÚS 45/94 (N 5/3 SbNU 17)]. V řízení o ústavní stížnosti tedy není sama o sobě významná námitka „nesprávnosti“ napadeného rozhodnutí a není rozhodné, je-li dovozována z hmotného či procesního (podústavního) práva.

a) Obecná východiska

19. Podle čl. 36 odst. 1 Listiny se každý může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu. Nezávislost soudu zaručuje, mimo jiné, právo na zákonného soudce, které je samostatně zakotveno v čl. 38 odst. 1 Listiny. Podle tohoto ustanovení nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci, přičemž příslušnost soudu i soudce stanoví zákon.

20. Podstatou práva na zákonného soudce, které je jednou ze systémových záruk nezávislosti soudů, je, že přidělování případů soudcům se odehrává podle předem stanovených pravidel, která jsou obsažena v zákonných ustanoveních (zejména věcná, funkční a místní příslušnost soudu) či v rozvrhu práce vydaném na jejich základě (zohledňujícím zejména zákonem vymezená hlediska rozdělení soudní agendy mezi senáty a samosoudce, jakož i zákonem stanovený počet soudců v senátech). Pravidla pro určení osoby soudce ve složení senátů či osoba samosoudce musí být tedy stanovena dříve, než návrh dojde soudu. Takto je minimalizována možnost ovlivňování soudců, korupce, svévole apod. [srov. nález ze dne 19. 4. 2021 sp. zn. II. ÚS 52/21 (N 79/105 SbNU 322)].

21. Právo na zákonného soudce nicméně není vyčerpáno toliko zákonným určením věcné, funkční a místní příslušnosti soudu, ani pouhým zákonným vymezením hledisek rozdělení soudní agendy mezi senáty a samosoudce, jakož ani stanovením počtu soudců (přisedlících) v senátech, jak požaduje čl. 94 Ústavy. Není vyčerpáno ani požadavkem dalším, a to vyloučením soudců z projednávání a rozhodování věci z důvodu jejich podjatosti. Toto právo totiž představuje zcela neopominutelnou podmínku řádného výkonu té části státní moci, která soudům byla ústavně svěřena. Zásada zákonného soudce tak na jedné straně dotváří a upevňuje soudcovskou nezávislost, na straně druhé představuje pro každého účastníka řízení záruku, že k rozhodnutí jeho věci jsou povolávány soudy a soudci podle předem daných pravidel tak, aby byla zachována zásada pevného přidělování soudní agendy a aby byl

vyloučen – pro různé důvody a rozličné účely – výběr soudů a soudců *ad hoc* [srov. například náleze ze dne 21. 1. 1999 sp. zn. III. ÚS 293/98 (N 11/13 SbNU 71)].

22. Záruky spojené s právem na zákonného soudce se tak sice upínají v první řadě ke způsobu určení soudce, který bude konkrétní věc rozhodovat. Zahrnují ovšem rovněž výslovný zákaz odnětí věci takto určenému soudci, z čehož vyplývá, že v konkrétní věci by měl rozhodovat, nebrání-li tomu závažné objektivní důvody, vždy jeden a týž soudce [srov. např. náleze ze dne 1. 12. 2015 sp. zn. II. ÚS 2766/14 (N 202/79 SbNU 281)], resp. jedno a totéž soudní těleso, neboť stejné podmínky jako pro soudce platí v zásadě i pro přísedící [srov. např. náleze ze dne 2. 6. 2011 sp. zn. II. ÚS 3213/10 (N 105/61 SbNU 581)]. Jinými slovy řečeno, ústavní garance se vztahují jak na způsob ustavení senátu (samosoudce), který bude ve věci účastníka rozhodovat, tak na stabilitu obsazení soudu, projevující se zákazem svévolné změny v jeho složení [srov. například náleze ze dne 1. 12. 2015 sp. zn. II. ÚS 2766/14 (N 202/79 SbNU 281), bod 19]. Pochopitelně však právo na zákonného soudce připouští ve svém formálním i materiálním rozměru výjimky, neboť nemusí být vždy objektivně možné, aby konkrétní věc rozhodovalo konkrétní soudní těleso v konkrétním složení [srov. náleze ze dne 27. 5. 2004 sp. zn. IV. ÚS 307/03 (N 76/33 SbNU 243)]. Na takové výjimky se však vztahují stejné požadavky na transparentnost, předvídatelnost a objektivnost jejich úpravy a tyto vždy musí být v dané situaci důvodné [náleze ze dne 27. 5. 2004 sp. zn. IV. ÚS 307/03 (N 76/33 SbNU 243)], tedy nesmí být arbitrární, ale musí v nich existovat objektivní překážka, která zcela vylučuje, aby věc rozhodovalo v celém hlavním líčení jediné soudní těleso ve stále stejném složení, či to ztěžuje v intenzitě výrazně se blížící faktickému znemožnění.

23. V trestním řízení může být podle § 25 trestního řádu z důležitých důvodů věc příslušnému soudu odňata a přikázána jinému soudu téhož druhu a stupně. O odnětí a přikázání rozhoduje soud, který je oběma soudům nejbližší společně nadřízen. Pojem důležité důvody sice není v zákoně blíže definován, ale je nepochybné, že musí jít o skutečnosti, jež budou svou povahou výjimečné, neboť ustanovení § 25 trestního řádu, podle něhož lze v určitých případech věc delegovat k jinému soudu, je zákonným průlomem do zásady, že nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci, vyjádřené v čl. 38 odst. 1 Listiny. Důvody pro odnětí věci příslušnému soudu a její přikázání jinému soudu musí tedy být natolik významné, aby dostatečně odůvodňovaly vybočení z výše citovaného ústavního principu. K odnětí věci a jejímu přikázání jinému soudu přitom může dojít ve kterémkoliv stadiu trestního řízení [srov. náleze ze dne 22. 9. 2020 sp. zn. IV. ÚS 2565/19 (N 182/102 SbNU 97)].

24. Z rozhodovací praxe Ústavního soudu také vyplývá, že při rozhodování, zda má být postupováno podle § 262 trestního řádu, musí být brán zřetel na to, že institut zákonného soudce je důležitým prvkem právní jistoty, jejíž prolomení je nutno chápat jako postup nestandardní a zcela výjimečný, ale v odůvodněných případech dovolený (viz např. usnesení ze dne 18. 9. 2012 sp. zn. I. ÚS 2531/12). K použití § 262 trestního řádu lze přistoupit pouze za podmínky, že je zde dána vysoká míra pravděpodobnosti, že v případě ponechání věci současnému soudci tento nebude schopen ukončit řízení způsobem, jenž by mohl odvolací soud aprobovat [viz náleze ze dne 5. 3. 2013 sp. zn. II. ÚS 3564/12 (N 38/68 SbNU 391)]. Příkladem takovéto situace může být s ohledem na okolnosti konkrétní věci i opakované nerespektování závazných pokynů odvolacího soudu. Je nezbytné, aby v takovémto případě zrušující rozhodnutí odvolacího soudu vždy obsahovalo konkrétní výhrady k rozhodnutím soudu prvního stupně [srov. usnesení ze dne 14. 7. 1998 sp. zn. I. ÚS 112/98 (U 45/11 SbNU 335)]. Odvolací soud proto např. může zavázat soud prvního stupně, aby se vypořádal se všemi okolnostmi významnými pro rozhodnutí, odstranil nejasnosti nebo neúplnosti svých skutkových zjištění, případně aby některé důkazy zopakoval nebo provedl další důkazy (viz shora uvedený náleze sp. zn. II. ÚS 3564/12). O porušení ústavně zaručených základních práv a svobod stěžovatele by tak mohlo jít v případech týkajících se odnětí věci podle § 262 trestního řádu, bylo-li by rozhodování soudu odvolacího projevem zjevné libovůle. Bylo by tomu tak zvláště tehdy,

neodůvodnil-li by odvolací soud svůj závěr o nutnosti postupu podle § 262 trestního řádu náležitě nebo jestliže by takový závěr spočíval na důvodech evidentně nepřipadných (viz usnesení ze dne 14. 1. 2010 sp. zn. I. ÚS 2991/09 či usnesení ze dne 15. 5. 2008 sp. zn. III. ÚS 963/08).

25. Použije-li odvolací soud § 262 trestního řádu z důvodu opakovaného nerespektování jeho závazných pokynů pro odlišné hodnocení skutkového stavu soudem prvního stupně, je možno tento postup podle Ústavního soudu považovat za opodstatněný tehdy, byly-li pokyny dostatečně konkrétní a přezkoumatelně popsán [viz nález ze dne 30. 9. 2021 sp. zn. IV. ÚS 839/21 (N 167/108 SbNU 73)] a vyplývalo-li z nich, že soud prvního stupně nedostál požadavku hodnotit důkazy logicky správně a v souladu s jejich obsahem, jednotlivě a ve vzájemných souvislostech, vyplývajícím z § 2 odst. 6 trestního řádu (viz shora uvedený nález sp. zn. II. ÚS 3564/12). Je však v rozporu s právem na řádný soudní proces, pokud odvolací či dovolací soud nad rámec svého zákonného oprávnění (srov. § 254 odst. 2 trestního řádu), jakož i procesních pravidel pro dokazování spekulativně mění skutková zjištění nalézacího soudu, aniž by provedl všechny relevantní důkazy, z nichž tato skutková zjištění vyplývají. Změny skutkových závěrů není možno provádět ani implicitně v rámci vyvozování nových právních závěrů. Pokud je takové přehodnocení skutkových zjištění provedeno v neprospěch obžalovaného, pak je rovněž v rozporu s presumpcí nevinny [srov. nález ze dne 26. 4. 2016 sp. zn. I. ÚS 3235/15 (N 80/81 SbNU 349)].

26. V posuzované věci šlo konkrétně o zjištění rozhodných skutečností a na to navazující právní hodnocení subjektivní stránky skutkové podstaty zločinu podvodu podle § 209 odst. 1, odst. 4 písm. d) trestního zákoníku, zejména zda na základě zjištěného skutkového stavu věci dospěl k závěru, že stěžovatel daný trestný čin spáchal v úmyslu nepřímém podle § 15 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku. Ústavní soud v rámci své rozhodovací praxe zdůrazňuje, že je po staletí v právu uznávanou skutečností, že prokazování subjektivní stránky trestného činu, zejména pak prokazování zavinění, je velmi složité. Zavinění je psychický vztah pachatele k určitým skutečnostem, jež zakládají trestný čin, a spočívá na složce vědění a složce vůle. Zvláště nesnadné je prokazovat nepřímý úmysl, zejména jeho volní složku, tj. srozumění pachatele s tím, že poruší nebo ohrozí chráněný zájem. Srozumění vyjadřuje aktivní volní vztah pachatele ke způsobení následku, který je relevantní pro trestní právo. Na takové „srozumění“ se usuzuje z toho, že pachatel nepočítal s žádnou konkrétní okolností, která by mohla zabránit následku, který si představoval jako možný, a to ať už by šlo o jeho zásah, nebo zásah jiné osoby. Tento vnitřní vztah, odehrávající se v psychice pachatele, je navenek seznatelný pouze tím, že buď slovní informaci o něm poskytne sám pachatel, nejčastěji ve své výpovědi, nebo tím, že se projeví v chování pachatele [srov. např. nález ze dne 7. 1. 2010 sp. zn. III. ÚS 722/09 (N 2/56 SbNU 11); dále srov. Sir William Blackstone. Commentaries on the Laws of England in Four Books. Vol. 2. Philadelphia: J. B. Lippincott Co., 1893 (1753 orig.), s. 303].

27. Závěr o eventuálním úmyslu, tj. o tom, že pachatel věděl, že svým jednáním může způsobit porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn [§ 15 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku], musí být opřen o konkrétně zjištěné skutečnosti. Nepřímý úmysl nelze v žádném případě jen předpokládat, nýbrž je nutno jej na základě zjištěných okolností prokázat. Chybí-li o této otázce doznání pachatele, lze závěr o něm učinit i z objektivních skutečností, např. z povahy činu a způsobu jeho provedení, avšak musí se tak stát po velmi detailním dokazování a všestranné analýze jednání. Úsudek o zavinění lze vyvodit i ze zjištěných okolností subjektivní povahy, např. z pohnutky činu. Zavinění je výslednicí (mimo jiné) i osobních vlastností pachatele, a proto také z nich lze na formu zavinění usuzovat. Tyto okolnosti je však třeba hodnotit všechny v jejich souvislosti. Nelze přikládat zásadní význam jen některé z nich. Nezbytným předpokladem pro závěr o srozumění pachatele se zamýšleným následkem je prokázání toho, že pachatel si daný následek představoval jako možný a nepočítal s žádnou konkrétní okolností,

kteřá by mohla zabránit následku [srov. nález ze dne 1. 4. 2004 sp. zn. IV. ÚS 433/02 (N 49/33 SbNU 11) a nález ze dne 15. 8. 2008 sp. zn. III. ÚS 1076/08 (N 144/50 SbNU 269)].

28. V kontextu posuzované trestní věci je nutno připomenout také závěry judikatury Nejvyššího soudu, podle níž o trestném činu podvodu lze uvažovat zejména tehdy, když pachatel již v době vzniku závazku jedná v úmyslu jej nesplnit nebo jedná alespoň s vědomím, že ho nebude moci splnit v souladu se sjednanými smluvními podmínkami, a že tím uvádí věřitele v omyl, aby se ke škodě jeho majetku obohatil. Závěr o existenci podvodného úmyslu lze učinit pouze za předpokladu, nebylo-li v době vzniku závazku možné vůbec důvodně očekávat dostatečné zdroje ke splnění závazku nebo spoléhal-li pachatel bezdůvodně na budoucí nejisté skutečnosti, které však nenastaly (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 11. 2013 sp. zn. 8 Tdo 566/2013). Z rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 2. 11. 2016 sp. zn. 7 Tdo 1426/2016 pak vyplývá, že obchodní vztahy musí být založeny také na odpovídající míře vzájemné důvěry, ze které vyplývá opodstatněnost očekávání a předvídatelnost postupu účastníků obchodních vztahů. Korektnost postupu účastníků je totiž stejně významným předpokladem zdravých obchodních vztahů. Podle rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 2015 sp. zn. 6 Tdo 568/2015 zjištění, že právnická osoba nedisponovala takovými prostředky, které by jí v okamžiku uzavření smlouvy umožňovaly budoucí úhradu sjednané ceny, neznamená, že v případě dalšího fungování nemohla generovat zisk, který by jí k tomuto sloužil. Je ostatně běžné, o to více v sektoru stavebnictví, že jednotlivé subjekty vstupují do obchodních vztahů s negativní platební bilancí, kterou následně eliminují příjmy z vykonané práce.

29. Z principu presumpce neviny (čl. 40 odst. 2 Listiny, § 2 odst. 2 trestního řádu) kromě pravidla, podle něhož musí být obviněnému vina prokázána, plyne rovněž pravidlo *in dubio pro reo*, podle něhož není-li v důkazním řízení dosaženo praktické jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, tj. jsou-li přítomny v daném kontextu důvodné pochybnosti, jež nelze odstranit ani provedením dalšího důkazu, je nutno rozhodnout ve prospěch obviněného [srov. nález ze dne 19. 7. 2016 sp. zn. III. ÚS 1073/15 (N 130/82 SbNU 137), nález sp. zn. III. ÚS 1076/08 aj.]. Nedodržením této povinnosti porušuje soud nejen toto pravidlo, ale i zásadu presumpce neviny podle čl. 40 odst. 2 Listiny [srov. nález ze dne 26. 11. 2009 sp. zn. III. ÚS 2042/08 (N 247/55 SbNU 377)].

30. Součástí práva na soudní ochranu a ústavních záruk řádného procesu vyplývajících zejména z čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy je požadavek náležitého odůvodnění soudních rozhodnutí [srov. např. nález ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257), nález ze dne 11. 2. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.)]. Smyslem odůvodnění je především seznámení účastníků řízení s úvahami, na nichž rozhodující orgán založil své rozhodnutí, a též dodržení principu vyloučení libovůle. Požadavkem na řádné odůvodnění je nutno rozumět přiměřenou míru odůvodnění. Jako celek odůvodnění rozhodnutí musí účastníkům řízení umožňovat seznatelnost těch úvah soudu, jež byly relevantní pro výsledek řízení, a tím jeho přezkoumatelnost z hlediska zákonnosti i věcné správnosti.

31. Právní řád, byť vnitřně diferencovaný, tvoří jednotu a jako s takovým je třeba s ním zacházet při aplikaci jednotlivých ustanovení a institutů; proto pokud jde o naplnění objektivních znaků trestného činu, z hlediska zásady subsidiarity trestní represe při promítnutí principu trestněprávní represe jako posledního prostředku – „*ultima ratio*“ – nemůže být ignorována obchodněprávní stránka věci [nález sp. zn. IV. ÚS 564/2000 ze dne 8. 11. 2001 (N 169/24 SbNU 255)]. Pravidla liberálního demokratického právního státu vyžadují, aby vina pachatele byla autoritativně konstatována jen ohledně takového jednání, o němž mohl pachatel v době, kdy se ho dopouštěl, důvodně předpokládat, že jde o jednání trestné, a to s ohledem na obsah účinného trestního zákoníku, nebo tam, kde je to třeba s ohledem na ustálenou a obecně dostupnou judikaturu obecných soudů. Tento závěr plně koresponduje i s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva, tak jak byla např. uvedena v rozhodnutích ve věcech

Kokkinakis proti Řecku (14307/88, § 52) a *Cantoni proti Francii* (17862/91, § 29) [náleze ze dne 25. 11. 2003 sp. zn. I. ÚS 558/01 (N 136/31 SbNU 205)]. Jen důsledné respektování zásady subsidiarity trestní represe a principu trestání jako prostředku *ultima ratio* zaručuje, že omezení základních práv jednotlivců v důsledku trestních sankcí je možno považovat za proporcionální s účelem sledovaným trestním řízením [viz např. náleze ze dne 2. 6. 2005 sp. zn. IV. ÚS 469/04 (N 116/37 SbNU 489), náleze ze dne 18. 11. 2008 sp. zn. II. ÚS 254/08 (N 197/51 SbNU 393) aj.]. Obecně uznávaný princip subsidiarity trestní represe vyžaduje, aby prostředky trestního práva byly v právním státě používány jen tam, kde nepostačí ochrana poskytovaná jinými právními odvětvími (právem občanským, obchodním, správním, finančním atd.).

32. V dané souvislosti je třeba připomenout také nedávný rozsudek ESLP ve věci *Tempel proti České republice*, stížnost č. 44151/12, ve které ESLP shledal, že postupem obecných soudů došlo k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy, neboť Vrchní soud v Praze jako soud odvolací opakovaně přistupoval k použití ustanovení § 262 trestního řádu, a to tak dlouho, dokud Krajský soud v Praze, jemuž byla věc nakonec odvolacím soudem přikázána, neuznal navrhovatele vinným zločinem vraždy a neodsoudil ho k doživotnímu trestu odnětí svobody, na rozdíl od původního soudu prvního stupně, tj. Krajského soudu v Plzni, který navrhovatele obžaloby čtyřikrát zprostil. V té souvislosti poukázal ESLP na to, že při rušení prvoinstančních rozsudků vrchní soud především vytýkal soudu prvního stupně (Krajskému soudu v Plzni) způsob, jakým hodnotil důkazy, včetně věrohodnosti svědka. Tento přístup byl podle názoru ESLP v rozporu s ustanovením § 263 odst. 7 trestního řádu tak, jak jej vykládá Ústavní soud, podle jehož judikatury je odvolací soud vázán hodnocením důkazů provedeným soudem prvního stupně. Vrchnímu soudu ESLP dále vytkl, že z důkazů provedených soudem prvního stupně vyvodil odlišné závěry, aniž by byl sám dotčeného svědka vyslechl či aniž by byl alespoň vyložil, proč nepokládá jeho výsledek za této situace za nezbytný. Rovněž ESLP poukázal na to, že rozhodnutí vrchního soudu obsahuje formulace, jež podle něj mohou být vykládány jako podsouvání názoru, že soud prvního stupně by měl dospět k odlišným závěrům ohledně věrohodnosti předmětného svědka, a že odvolací soud neakceptuje jiný výsledek řízení než odsouzení navrhovatele. ESLP podotkl, že takové závěry stěží obstojí ve světle ustálené judikatury Ústavního soudu. Podle názoru ESLP odvolací soud nesmí za žádných okolností udělovat pokyny soudu prvního stupně v tom smyslu, zda by měl rozhodnout o vině či nevině obžalovaného, resp. nemůže založit své pochybnosti o nezávislosti a nestrannosti soudců ani své výtky, že soud prvního stupně se neřídil závaznými pokyny, na pouhé skutečnosti, že soud prvního stupně dospěl k takovým skutkovým zjištěním a závěru o vině stěžovatele, s nimiž se odvolací soud pouze neztotožňuje. ESLP ve věci uzavřel, že sled událostí v případě navrhovatele významně svědčí o selhání justice, jímž utrpěla celková spravedlivost řízení.

b) Aplikace obecných východisek na nynější věc

33. Ústavní soud v nyní posuzované věci ve svém předchozím shora citovaném usnesení sp. zn. I. ÚS 3556/19 dospěl k závěru, že krajský soud v usnesení ze dne 30. 8. 2019 č. j. 9 To 254/2019-1986 dostal své povinnosti řádně odůvodnit svůj postup vůči okresnímu soudu, a to opakované zrušení jeho rozhodnutí ve spojení s učiněním navazujícího rozhodnutí o změně složení senátu podle § 262 trestního řádu. Vzhledem k výše řečenému a s ohledem na vývoj judikatury ESLP však Ústavní soud považoval za nutné se danou otázkou opětovně zabývat a posoudit, zda existovala objektivní překážka, která vylučovala, aby věc rozhodoval původní senát okresního soudu, tj. zda byly dány důvody pro odnětí věci, jak učinil krajský soud usnesením ze dne 30. 8. 2019 č. j. 9 To 254/2019-1986. Dospěl přitom k závěru, že rozhodnutím o změně složení senátu došlo k porušení práva stěžovatele na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny. K tomu Ústavní soud dodává, že setrvale judikuje, že podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou závazné pro všechny orgány a osoby především jeho nálezy, nikoliv již usnesení. Ta ani nejsou závazná pro Ústavní soud (§ 23 a § 35 odst. 1 zákona o Ústavním soudu

a contrario), ani nejsou považována za obecně precedenčně významná [srov. např. nález ze dne 13. 11. 2007 sp. zn. IV. ÚS 301/05 (N 190/47 SbNU 465), usnesení ze dne 19. 12. 2017 sp. zn. I. ÚS 13/15 aj.].

34. Po prostudování předmětného trestního spisu vyžádaného od okresního soudu Ústavní soud shledal, že z postupu a rozhodnutí okresního soudu (sub 4 shora) učiněných před usnesením krajského soudu ze dne 30. 8. 2019 č. j. 9 To 254/2019-1986 nelze dovodit, že by nerespektoval závazný právní názor odvolacího soudu, což značí, že požadavek čl. 38 odst. 1 Listiny nebyl dodržen.

35. Okresní soud již ve svém prvním zprošťujícím rozhodnutí ve věci (stejně jako v dalších dvou zprošťujících rozsudcích) velmi pečlivě a podrobně odůvodnil, na základě jakých skutečností a důkazů učinil závěr, že stěžovatel svým jednáním zákonné znaky trestného činu podvodu ani jiného trestného činu nenaplnil. Provedl dokazování listinnými důkazy a výsledky stěžovatele a svědků P. P., A. S., A. K. F., L. Š., E. Š., M. P., B. K., M. B. a V. Š. Podle učiněných skutkových zjištění okresního soudu stěžovatel jako statutární orgán společnosti B s poškozenou společností v minulosti po delší dobu bez problémů spolupracoval na stavbě pražského okruhu, společnost B prokazatelně neměla v úmyslu ukončit svoji činnost, ale pod vedením stěžovatele fungovala ještě další tři roky. Stejně jako poškozená společnost předpokládala, že jí společnost B za práci zaplatí, společnost B předpokládala, že jí zaplatí společnost D. Nepochybně proto také podle okresního soudu stěžovatel danou zakázku přijal a jen stěží by přemýšlel v tom smyslu, že by společnosti B nebylo za zakázku zaplacení, to by zakázku nepřijal. Stěžovatel podle závěrů okresního soudu nespolehl na nějakou nejistou budoucí událost, ale na splnění povinnosti ze strany společnosti D v rámci již existujícího závazkového smluvního vztahu. Navíc nespojoval zaplacení poškozené společnosti pouze se zaplacením od společnosti D, ale zaplatil by i z jiných zakázek, neměl však volné finanční prostředky. Okresní soud poukázal na to, že aby mohlo jít o trestný čin podvodu, musel by mít stěžovatel úmysl nezaplatit poškozené společnosti již při objednávání prací, což prokázáno nebylo. Na základě zjištěného skutkového stavu proto okresní soud konstatoval, že stěžovatel nikoho neuváděl v omyl, o vázanosti zaplacení poškozené společnosti na zaplacení společností D nemusel informovat, navíc tato okolnost byla podle výpovědi svědků v oboru stavebnictví veřejně známá. V konečném důsledku neobohatil sebe ani firmu, ve které pracoval a která také byla poškozena, a k obohacení jiných firem, pro které se práce prováděly, neměl důvod a ani nic takového prokázáno nebylo (viz body 28–34 odůvodnění rozsudku okresního soudu ze dne 18. 4. 2018 č. j. 3 T 135/2017-1856).

36. Krajský soud ve svém prvním zrušovacím rozhodnutí (tj. usnesení ze dne 27. 7. 2018 č. j. 9 To 215/2018-1873) stručně konstatoval, že okresní soud provedl všechny důkazy potřebné pro řádné objasnění věci, avšak nezhodnotil je v souladu s § 2 odst. 6 trestního řádu. Podle krajského soudu se okresní soud zaměřil pouze na zjištění úmyslu přímého podle § 15 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku a nezabýval se případným jednáním stěžovatele v úmyslu nepřímém podle § 15 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku. Dodal, že „při hodnocení provedených důkazů je třeba přihlídnout k tomu, že poškozená společnost vstupovala do smluvního vztahu se společností B jako s ověřeným partnerem, se kterým spolupracovala již v minulosti ...“. Poukázal na to, že z výpovědi svědkyně E. Š., jednatelky poškozené společnosti, vyplynulo, že „pokud by předem věděli, že úhrada zakázky je ohrožena či něčím podmíněna, ... zakázku by nikdy nepřijali, neboť si to poškozená společnost nemohla dovolit, na tuto skutečnost však stěžovatel svědkyni E. Š. ani nikoho dalšího z poškozené společnosti neupozornil ...“. Z toho krajský soud dovodil, že stěžovatel od počátku předpokládal a poškozené společnosti zatajil, že úhrada zakázky poškozené společnosti je podmíněna úhradou zakázky ze strany společnosti D, v čemž je nutno spatřovat nepřímý úmysl stěžovatele. Svůj závěr o podvodném úmyslu dále odůvodnil převážně následným jednáním stěžovatele, tj. že s poškozenou společností vůbec

nekomunikoval a namísto jakéhokoliv návrhu smírného řešení vrátil poškozené společnosti fakturaci (viz body 7–9 usnesení krajského soudu ze dne 27. 7. 2018 č. j. 9 To 215/2018-1873).

37. Z § 259 odst. 3 věty první trestního řádu vyplývá, že neztotožní-li se odvolací soud se skutkovými zjištěními rozsudku soudu prvního stupně, není oprávněn sám vytvářet závěry o skutkovém stavu věci, a nahrazovat tak hlavní líčení, nýbrž může jen v odůvodnění svého rozhodnutí rozvést, proč jsou tato skutková zjištění vadná, v čem je třeba je doplnit, případně k jakým důkazům je ještě třeba přihlédnout.

38. Podle § 263 odst. 7 trestního řádu z hlediska změny nebo doplnění skutkových zjištění odvolací soud může přihlížet jen k důkazům, které byly provedeny ve veřejném zasedání před odvolacím soudem. Tyto důkazy hodnotí v návaznosti na důkazy provedené soudem prvního stupně v hlavním líčení. Odvolací soud je vázán hodnocením těchto důkazů soudem prvního stupně s výjimkou těch důkazů, které odvolací soud sám ve veřejném zasedání znovu provedl.

39. Z uvedeného je zřejmé, že krajský soud již ve svém prvním rozhodnutí ve věci hodnotil souhrnně důkazy jinak než soud okresní, přičemž zdůraznil svědeckou výpověď E. Š., aniž by provedl potřebné dokazování, včetně v úvahu přicházejícího svědeckého výsledku uvedené svědkyně, což je v rozporu s judikaturou Nejvyššího soudu [srov. např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 13. 11. 1996 sp. zn. 2 Tzn 187/96 (R 20/1997 tr.), ze dne 28. 2. 1991 sp. zn. 1 Tz 4/91 (R 53/1991 tr.), rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR z 13. 10. 1983 sp. zn. 5 Tz 78/83 (R 57/1984 tr.) aj.] i se shora citovanou judikaturou Ústavního soudu (srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 3235/15) a ESLP (srov. rozsudek ESLP ve věci *Tempel proti České republice*). Krajský soud konkrétně hodnotil pouze výpověď stěžovatele, a to navíc v jeho neprospěch, a výpověď svědkyně E. Š., z níž vyplynulo pouze to, že věděli-li by předem, že úhrada zakázky je ohrožena či něčím podmíněna, zakázku by nikdy nepřijali, a že je na tuto skutečnost nikdo neupozornil (viz bod 8 usnesení krajského soudu ze dne 27. 7. 2018 č. j. 9 To 215/2018-1873). S přihlédnutím k tomu, že se krajský soud nevypořádal s hodnocením důkazů provedeným okresním soudem, jeho závěr naznačující nepřímý (eventuální) úmysl stěžovatele poškozenou společnost podvést již v době objednávání prací vzbuzuje značné pochybnosti. Krajský soud tak překročil svá zákonná oprávnění při hodnocení důkazů ve vztahu k prokázání úmyslu stěžovatele nezaplatit poškozené společnosti již při objednávání prací, neboť okresnímu soudu vytkl výsledky hodnocení provedených důkazů, přičemž tyto důkazy, aniž by je znovu ve veřejném zasedání provedl, sám hodnotil v neprospěch stěžovatele odchylným způsobem, než jak to učinil okresní soud. Přitom nepoukázal na jakékoli nedostatky v jeho postupu při zjišťování skutečného stavu věci. To je jednak v rozporu s jednou ze základních zásad trestního řízení, a to se zásadou volného hodnocení důkazů upravenou v § 2 odst. 6 trestního řádu, jednak i v rozporu s ustanovením § 263 odst. 7 trestního řádu.

40. Podle judikatury Nejvyššího soudu i Ústavního soudu je odvolací soud vázán hodnocením důkazů provedeným soudem prvního stupně. Považuje-li odvolací soud rozsah dokazování před soudem prvního stupně za úplný, ale provedené důkazy hodnotí jinak, nemůže rozhodnout o zrušení rozsudku soudu prvního stupně, aniž by důkazy přímo neprovedl v rámci veřejného zasedání. Neztotožní-li se například odvolací soud s hodnocením výpovědi určitého svědka a se závěrem učiněným z jejího obsahu, měl by sám takového svědka vyslechnout, aby si tím vytvořil dostatečný podklad pro odchylné hodnocení jeho výpovědi i pro změnu skutkových závěrů, které z toho vyplývají. Postup odvolacího soudu při hodnocení důkazů (§ 263 odst. 7 trestního řádu) je projevem zásady přímosti (§ 2 odst. 11 trestního řádu) a zásady bezprostřednosti (§ 2 odst. 12 trestního řádu), jež jsou stěžejními zásadami dokazování určujícími i postup odvolacího soudu v trestním řízení [srov. např. nálezy ze dne 28. 8. 2008 sp. zn. II. ÚS 445/06 ve znění opravného usnesení ze dne 2. 10. 2008 (N 149/50 SbNU 311), ze dne 29. 4. 2008 sp. zn. I. ÚS 608/06 (N 79/49 SbNU 153), rozsudek ESLP ve věci *Tempel proti České republice*). Odvolací soud nemůže závazně hodnotit důkazy, které sám neprovede

a nemůže si ani na soudech nižších stupňů jiné konkrétní hodnocení důkazů vynucovat [srov. např. nález ze dne 9. 1. 2014 sp. zn. III. ÚS 1980/13 (N 1/72 SbNU 23) nebo nález ze dne 21. 6. 2016 sp. zn. I. ÚS 794/16 (N 118/81 SbNU 833)].

41. Odvolací soud tedy nesmí sám nahrazovat hodnocení důkazů, které provedl pouze soud prvního stupně, a tím prosazovat své vlastní hodnocení, skrze zákonem danou závaznost názorů vyššího soudu, navzdory zásadě ústnosti a přímosti trestního řízení. Naproti tomu může a měl by odvolací soud rozvést, proč jsou skutková zjištění nalézacího soudu vadná, v čem je třeba je doplnit, popř. k jakým důkazům je třeba ještě přihlédnout. Odvolací soud proto např. může zavázat soud prvního stupně, aby se vypořádal se všemi okolnostmi významnými pro rozhodnutí, odstranil nejasnosti nebo neúplnosti svých skutkových zjištění, případně aby některé důkazy zopakoval nebo provedl další důkazy. Dostojí-li však rozhodnutí soudu prvního stupně těmto požadavkům, nemůže ho odvolací soud zrušit pouze z důvodu, aby prosadil své hodnocení takto provedených důkazů a z něho plynoucí závěry ohledně skutkových zjištění [srov. např. nálezy ze dne 7. 9. 2009 sp. zn. I. ÚS 1922/09 (N 196/54 SbNU 411), ze dne 5. 3. 2013 sp. zn. II. ÚS 3564/12 (N 38/68 SbNU 391), ze dne 14. 4. 2011 sp. zn. I. ÚS 109/11 (N 72/61 SbNU 105) nebo ze dne 21. 6. 2016 sp. zn. I. ÚS 794/16 (N 118/81 SbNU 833)].

42. Po vrácení věci ze strany krajského soudu okresní soud opětovně vyslechl stěžovatele a setrval na svém původním závěru, že vina stěžovatele vytýkaným jednáním nebyla prokázána. K výtce krajského soudu, že se zaměřil pouze na zjištění úmyslu přímého, uvedl, že již při svém prvním rozhodování ve věci se zabýval tím, zda stěžovatel nespáchal zločin podvodu v úmyslu nepřímém, ale že takovou možnost vyvrací judikatura Nejvyššího soudu (viz níže), ke které se krajský soud nevyjádřil, proto není znám jeho názor na to, zda ji lze v nyní posuzovaném případě použít či nikoliv. Okresní soud považoval danou judikaturu za přílehlavou. K poukazu krajského soudu na to, že stěžovatel poškozené společnosti nesdělil, že úhrada je podmíněna úhradou od společnosti D, okresní soud vysvětlil, že na základě provedených důkazů souhlasí se stěžovatelem, že takto to v obchodním styku chodí, resp. že si lze jen těžko představit, že by podnikatelé či zástupci společností při sjednávání každé zakázky zcela odhalovali svoji finanční situaci a hovořili o tom, čím je splnění jejich povinnosti ze závazku podmíněno (viz bod 38 odůvodnění rozsudku okresního soudu ze dne 17. 12. 2018 č. j. 3 T 135/2017-1895). Ohledně komunikace stěžovatele s poškozenou společností okresní soud poukázal na to, že nejen výpověď stěžovatele, ale i výpověď svědkyně E. Š. prokazuje, že stěžovatel či svědek P. P. komunikovali s jejím manželem P. Š., kterého se pro jeho vážné onemocnění nepodařilo vyslechnout. Stěžovatel podle okresního soudu také logicky vysvětlil, proč společnost B odmítla faktury poškozené společnosti. Na společnost D bylo podáno trestní oznámení a nejevilo se jako reálné, že by tato společnost společnosti B zaplatila, proto se společnost B snažila zpochybnit dluh vůči poškozené společnosti, a oddálit tak zaplacení, neboť v danou chvíli neměla dostatek finančních prostředků. K odmítnutí faktur však došlo až půl roku po ukončení prací poškozenou společností, navíc stěžovatel vypověděl, že takto jednal na radu právního zástupce, což také nespovídá o jeho úmyslu od počátku podvést poškozenou společnost. Okresní soud podotkl, že odmítnutí faktur nelze přeceňovat, neboť to nedokládá podvodný úmysl stěžovatele od počátku, tedy při sjednávání zakázky. Naopak odmítnutí faktur může svědčit o tom, že společnost B neměla až v době jejich odmítnutí peníze na jejich zaplacení, což také bylo prokázáno. Ač okresní soud připustil, že „stěžovatel nejednal férově“, nebylo podle něj prokázáno, že by měl úmysl, byť nepřímý, poškozenou společnost podvést (viz body 38–44 odůvodnění rozsudku okresního soudu ze dne 17. 12. 2018 č. j. 3 T 135/2017-1895).

43. Krajský soud rozsudek okresního soudu usnesením ze dne 20. 3. 2019 č. j. 9 To 74/2019-1920 znovu bez provedení jakéhokoli dokazování zrušil s tím, že okresní soud sice doplnil dokazování o výsledcích stěžovatele, avšak ani tento důkaz nezhodnotil důsledně. Zdůraznil, že sám stěžovatel v doplňujícím výsledku připustil, že poškozené společnosti

nezaplatil, protože na to neměla jeho společnost prostředky, neboť jim nezaplatila společnost D, a že vždy objednávali práci s tím, že to dopadne dobře. Již to mělo podle krajského soudu vést okresní soud k obezřetnosti. Krajský soud bez dalšího a v rozporu se zjištěním okresního soudu učinil závěr, že tím, že stěžovatel připustil, že poškozené společnosti nezaplatil, protože na to společnost B neměla dostatek finančních prostředků a byla špatná doba, „fakticky doznal své povědomí o nedobré finanční situaci společnosti B v době učiněné objednávky“, což svědčí o jeho nepřímém úmyslu poškozenou společnost podvést. Krajský soud opět vrátil věc okresnímu soudu k novému projednání a rozhodnutí s konstatováním, že okresní soud nejen že nerespektoval jeho právní názor, ale dopustil se i pochybení v podobě tzv. opomenutých důkazů, proto mu uložil povinnost vyslechnout svědka P. Š., který se měl blíže vyjádřit zejména k okolnostem uzavírání objednávek na provedení zemních prací poškozenou společností v rozhodném období a k okolnostem následného jednání se stěžovatelem o proplacení, resp. vrácení faktur stěžovatelem (viz body 9, 12–16 usnesení krajského soudu ze dne 20. 3. 2019 č. j. 9 To 74/2019-1920).

44. Okresní soud ve svém třetím zprošťujícím rozsudku ze dne 27. 6. 2019 č. j. 3 T 135/2017-1955 nad rámec původních odůvodnění předchozích rozsudků ve věci podotkl, že chtěl vyslechnout svědka P. Š., který byl statutárním orgánem (jednatel) poškozené společnosti, již před vydáním svého druhého rozsudku, ale že to tehdy nebylo možné, neboť vážně onemocněl a nevědělo se, kdy bude výslechu schopen. Jmenovaného svědka vyslechl tedy až v hlavním líčení před vyhlášením svého třetího rozsudku, přičemž z jeho výpovědi mimo jiné vyplynulo, že při sjednávání zakázky s odběratelem nikdy neřešili svou finanční situaci, neboť v té době v důsledku krize nikdo neměl provozní peníze, splatnost se nedodržovala a ani firma B ji nedodržovala, i když se snažila. Dále svědek uvedl, že neví o tom, že by se společnost E chovala nějak nevybíravě, že by někomu vyhrožovali. Kdyby věděli, že tam je finanční riziko, zakázku by nepřijali. Sami si najímali subdodavatele, neměli finance předem, ale vždy věděli, že jim přijdou peníze od nějakých zákazníků. Svědek také potvrdil, že následně se stěžovatelem či jeho otcem opakovaně telefonicky hovořil a že vrácení faktur bylo v té době běžné. Okresní soud poukázal na to, že svědek P. Š. se dostal do rozporu s výpovědí svědkyně E. Š. z poškozené společnosti, když připustil, že věděl o tom, že společnost B je v řetězci subdodavatelů, do kterého se tak zapojila i poškozená společnost. Z jeho výpovědi vyplynulo, že on i jeho manželka si museli být vědomi jistého rizika při uzavírání smlouvy se společností B i toho, že tato společnost může být závislá na zaplacení objednatel v řetězci za ní, proto také domlouvali splatnost faktur podle splatnosti faktur v předchozím vztahu v řetězci. Na okolnosti předmětného případu si svědek nepamatoval a výpověď svědkyně E. Š. nepotvrdil také v tom, jak s pracemi pro společnost B skončili. Uvedl, že to bylo na pokyn společnosti B, což se shoduje i s výpovědí stěžovatele, tedy společnost B se zachovala vůči poškozené společnosti správně, když ji na stavbě nenechala dále pracovat (viz bod 48 odůvodnění rozsudku okresního soudu ze dne 27. 6. 2019 č. j. 3 T 135/2017-1955). Okresní soud vyslechl i svědka M. S., který potvrdil, že společnost E byla hlavně faktoringová, při své práci vždy komunikoval s dlužníkem a snažil se ho přimět k zaplacení dluhu, přičemž nikdy nedošlo k žádnému vyhrožování (viz bod 47 odůvodnění rozsudku okresního soudu ze dne 27. 6. 2019 č. j. 3 T 135/2017-1955).

45. Krajský soud v usnesení ze dne 30. 8. 2019 č. j. 9 To 254/2019-1986, kterým již potřetí zrušil rozsudek okresního soudu, shledal, že okresní soud poté, co bylo jeho rozhodnutí dvakrát krajským soudem zrušeno, splnil jeho pokyny jen částečně, když doplnil dokazování o výslech svědka P. Š. a svědka M. S., pracovníka společnosti E. Výpovědi jmenovaných svědků však podle krajského soudu zásadní změnu do důkazní situace nepřinesly a ani po takto provedeném dokazování podle jeho mínění nevyzněly přijaté závěry okresního soudu přesvědčivě. Bez bližšího upřesnění, v čem konkrétně spatřoval pochybení okresního soudu, uzavřel, že „okresní soud se uchýlil ke zcela nemístným polemikám, opakovaně pominul

důkazy svědčící v neprospěch stěžovatele a nerespektoval jeho právní názor“ (viz body 8, 9, 10 odůvodnění usnesení krajského soudu ze dne 30. 8. 2019 č. j. 9 To 254/2019-1986). Tímto usnesením krajský soud současně nařídil, aby věc byla projednána v jiném složení senátu, což odůvodnil přetrvávajícími pochybnostmi o správnosti rozhodnutí okresního soudu, který podle jeho názoru nerespektoval a zřejmě ani do budoucna nehodlá respektovat jeho výhrady, neboť opakovaně nedostál požadavku hodnotit důkazy logicky správně a v souladu s jejich obsahem (viz bod 12 odůvodnění usnesení krajského soudu ze dne 30. 8. 2019 č. j. 9 To 254/2019-1986).

46. Shora popsané skutečnosti uváděné krajským soudem však z předmětného trestního spisu nevyplývají. Krajský soud již ve svém prvním rozhodnutí ve věci ze dne 27. 7. 2018, aniž by sám provedl dokazování, odlišně zhodnotil okresním soudem provedené důkazy, přičemž v odůvodnění svého rozhodnutí dokonce výslovně uvedl, že „při hodnocení provedených důkazů je třeba přihlédnout k tomu, že poškozená společnost vstupovala do smluvního vztahu se společností B jako s ověřeným partnerem, se kterým spolupracovala již v minulosti ...“. Z této skutečnosti a ze svědectví svědkyně E. Š., která vypověděla, že „pokud by předem věděli, že úhrada zakázky je ohrožena či něčím podmíněna, ... zakázku by nepřijali“, krajský soud bez provedení potřebného dokazování v odvolacím řízení, na rozdíl od okresního soudu, dovodil, že stěžovatel od počátku předpokládal a poškozené společnosti zatajil, že úhrada zakázky poškozené společnosti je podmíněna úhradou zakázky ze strany společnosti D, v čemž je nutno spatřovat nepřímý úmysl stěžovatele (viz body 7–9 usnesení krajského soudu ze dne 27. 7. 2018 č. j. 9 To 215/2018-1873).

47. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že jeho jednáním nedošlo k naplnění zákonných znaků skutkové podstaty zločinu podvodu podle § 209 odst. 1, odst. 4 písm. d) trestního zákoníku. Rozhodující obecné soudy po posledním zrušujícím rozhodnutí krajského soudu ze dne 30. 8. 2019 dospěly v napadených rozhodnutích na základě zjištěného skutkového stavu věci k závěru, že stěžovatel daný trestný čin spáchal v úmyslu nepřímém podle § 15 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku. V dané souvislosti však nelze pomíjet, jak bylo již výše uvedeno, že závěr o zavinění pachatele, který je závěrem právním, musí být vždy prokázán výsledky provedení dokazování a musí mít oporu ve skutkových zjištěních vyjádřených v tzv. skutkové větě výroku o vině (srov. již zmíněné nálezy sp. zn. IV. ÚS 433/02, III. ÚS 1076/08, III. ÚS 722/09, III. ÚS 1073/15 aj.). Ústavní soud na základě provedení a zhodnocení dokazování okresním soudem ve zprošťujících rozsudcích, které odpovídá obsahu vyžádaného spisu, shledal, že ve věci neexistuje žádný přímý důkaz o eventuálním úmyslu stěžovatele se od počátku neoprávněně obohatit. Přitom krajský soud ve svých zrušujících rozhodnutích zcela zjevně překročil svá zákonná oprávnění při hodnocení důkazů ve vztahu k prokázání úmyslu stěžovatele nezaplatit poškozené společnosti již při objednávání prací, neboť okresnímu soudu pouze obecně vytkl výsledky hodnocení provedených důkazů, přičemž tyto důkazy současně hodnotil v neprospěch stěžovatele odchýlným způsobem, než jak to učinil okresní soud, a to navíc aniž by sám poukázal na nějaké nedostatky v jeho postupu při zjišťování skutečného stavu věci. Závěr krajského soudu v jeho zrušujících rozhodnutích je tak změnou skutkového stavu zjištěného před okresním soudem, ke kterému dospěl krajský soud poté, co rozdílným způsobem hodnotil okresním soudem provedené důkazy, a to zejména výslechy stěžovatele a svědků E. Š. a P. Š., aniž by je sám provedl. Postupoval proto v rozporu s ustanovením § 263 odst. 7 trestního řádu, jak to vyplývá ze shora zmíněné judikatury Ústavního soudu. Přitom považuje-li odvolací soud rozsah dokazování před soudem prvního stupně za úplný, ale provedené důkazy hodnotí jinak, nemůže rozhodnout o zrušení rozsudku soudu prvního stupně, aniž by důkazy přímo neprovedl v rámci veřejného zasedání (srov. např. nálezy sp. zn. II. ÚS 445/06, I. ÚS 608/06, rozsudek ESLP ve věci *Tempel proti České republice*). Krajský soud z důkazů provedených soudem prvního stupně vyvodil odlišné závěry o subjektivní stránce trestného činu podvodu podle § 209 odst. 1, odst. 4 písm. d) trestního zákoníku, aniž by je sám prováděl, a v podstatě okresnímu soudu opakovaně podsouval svůj

názor o vině stěžovatele. Podle zjištěných skutkových okolností okresním soudem však nebyl podvodný úmysl na samém počátku poškozené společnosti nezaplatit u stěžovatele prokázán a nebylo zjištěno ani to, že by někoho uváděl v omyl. Šlo o běžnou smlouvu v dodavatelsko-odběratelských vztazích a stěžovatel neměl povinnost poškozenou společnost informovat o vázanosti zaplacení poškozené společnosti na předchozí zaplacení společností D, navíc z provedeného dokazování vyplynulo, že tato okolnost byla v oboru stavebnictví veřejně známá, jak plyne z výpovědi jednatele poškozené společnosti svědka P. Š. (viz bod 48 odůvodnění rozsudku okresního soudu ze dne 27. 6. 2019 č. j. 3 T 135/2017-1955). Jak se podává již ze shora popsanych obecných východisek, aby mohlo jít o trestný čin podvodu, musel by mít stěžovatel úmysl nezaplatit již od počátku při objednávání prací, pro což na základě provedeného zhodnocení důkazů okresním soudem ve shora citovaných zprošťujících rozsudcích není dostatečný podklad, a takový závěr nelze dovodit ani ze svědecké výpovědi E. Š. zdůrazňované krajským soudem, zvláště když se tento soud nezabýval ani okolnostmi vyplývajících z výpovědi svědka P. Š., které byly v podstatných směrech od jejích údajů rozdílné.

48. Podle učiněných skutkových zjištění okresního soudu (v předchozích zprošťujících rozhodnutích před jejich zrušením a nakonec přikázáním věci jinému senátu krajským soudem) stěžovatel jako statutární orgán společnosti B s poškozenou společností v minulosti po delší dobu bez problémů spolupracoval na stavbě pražského okruhu, společnost B prokazatelně neměla v úmyslu ukončit svoji činnost, ale pod vedením stěžovatele fungovala ještě další tři roky. Z dokazování dále plyne, že stejně jako poškozená společnost předpokládala, že jí společnost B za práci zaplatí, společnost B předpokládala, že jí zaplatí společnost D. Proto také stěžovatel, jak vypověděl, danou zakázku přijal a jen stěží by uvažoval v tom smyslu, že by společností B nebylo D za zakázku zaplacen, neboť to by zakázku nepochybně nepřijal. Stěžovatel prokazatelně nespolehl na nějakou nejistou budoucí událost, ale na splnění povinnosti ze strany společnosti D v rámci již existujícího závazkového smluvního vztahu, a to navíc v rámci dlouhodobé spolupráce. Přitom nespojoval zaplacení poškozené společnosti pouze se zaplacením od společnosti D, ale naopak by mohl zaplatit i z jiných zakázek, neměl však volné finanční prostředky v důsledku druhotné platební neschopnosti. S tímto hodnocením důkazů jsou závěry krajského soudu o skutkových podkladech pro nepřímý úmysl stěžovatele v jeho zrušujících usneseních v rozporu a nejsou ani náležitě odůvodněny (viz body 7–9 usnesení krajského soudu ze dne 27. 7. 2018 č. j. 9 To 215/2018-1873, body 7–14 usnesení krajského soudu ze dne 20. 3. 2019 č. j. 9 To 74/2019-1920 a body 9–11 usnesení krajského soudu ze dne 30. 8. 2019 č. j. 9 To 254/2019-1986).

49. Podle hodnocení důkazů okresním soudem ve zrušených zprošťujících rozsudcích nebyla zjištěna žádná skutečnost, na základě které by stěžovateli nebylo možno uvěřit, že při objednávání prací chtěl poškozené společnosti předmětný závazek uhradit, stejně jako společnost B hradila jiné své závazky, a že tak při běžném průběhu obchodních vztahů mohl učinit, uhradila-li by společnost D řádně svůj závazek vůči společnosti B. O podvodném úmyslu stěžovatele od počátku poškozené společnosti nezaplatit podle těchto závěrů okresního soudu nic nesvědčí, a to ani vrácení faktur společností B poškozené společnosti. Nelze přehlédnout, že i kdyby stěžovatel měl při vrácení faktur úmysl, byť eventuální, poškozené společnosti nezaplatit, neznamená to, že takový úmysl měl již na počátku při objednávání prací, což je, jak bylo shora uvedeno, základní předpoklad k naplnění skutkové podstaty trestného činu podvodu. Krajský soud sice již ve svém prvním rozhodnutí ve věci zdůraznil, že pro právní kvalifikaci trestného činu podvodu je určující počáteční úmysl stěžovatele v době objednávání prací u poškozené společnosti, tedy při vzniku smluvního vztahu, svůj závěr o podvodném úmyslu však kromě skutečností vyplývajících ze svědecké výpovědi E. Š. odůvodnil ve zrušujících rozhodnutích převážně následným jednáním stěžovatele, tj. že s poškozenou společností vůbec nekomunikoval a namísto jakéhokoliv návrhu smírného řešení vrátil poškozené společnosti

fakturaci (viz bod 8 usnesení krajského soudu ze dne 27. 7. 2018). Výpověď svědkyně E. Š. přitom byla následně zpochybněna výpovědí jejího manžela P. Š. (viz sub 44 shora), s čímž se krajský soud vůbec nevypořádal (viz sub 45 a 47 shora). Závěr krajského soudu, že stěžovatel od počátku věděl, že může poškozené společnosti způsobit shora uvedenou škodu a byl s takovým následkem, resp. účinkem srozuměn, je tak v extrémním nesouladu s dokazováním provedeným okresním soudem, kdy krajský soud sám, jak již bylo uvedeno, žádné důkazy, které by nasvědčovaly takovému závěru, neprovedl. Dokonce, bylo-li by připuštěno, že stěžovatel mohl pomyslet na to, že při nezaplacení prací společností D nebude moci poškozené společnosti zaplatit, nemohl by být se způsobením uvedené škody srozuměn, neboť při uzavírání předmětné smlouvy podle řádně odůvodněného a nezpochybněného závěru okresního soudu počítal se zaplacením provedených prací společností D (viz bod 51 rozsudku okresního soudu ze dne 27. 6. 2019), což byl s hledem na uvedené obchodní vztahy odůvodněný předpoklad.

50. Z těchto důvodů nepokládá Ústavní soud závěr obecných soudů v napadených rozhodnutích o nepřímém úmyslu za náležitě prokázaný a dostatečně odůvodněný. Okresní soud v napadeném rozsudku v podstatě přejal hodnocení důkazů provedené krajským soudem v jeho zrušujících rozhodnutích, a to dokonce ještě ve stručnější formě. Odvolání stěžovatele pak krajský soud zamítl podle § 256 trestního řádu s tím, že okresní soud provedl ve věci řádné dokazování a všechny provedené důkazy již také správně vyhodnotil. Uzavřel, že dospěl-li okresní soud k závěru, že provedené důkazy tvoří ucelený řetězec důkazů svědčící o vině stěžovatele, včetně vyžadovaného úmyslného zavinění stíhaným zločinem, nelze tomuto postupu nic vytknout. Takový závěr však nelze s přihlédnutím k výše uvedeným skutečnostem akceptovat. Pochybení okresního soudu a krajského soudu nenapravil ani Nejvyšší soud, který dovolání stěžovatele odmítl podle § 265i odst. 1 písm. e) trestního řádu jako zjevně neopodstatněné.

51. Nezbyvá proto než uzavřít, že právní závěr okresního soudu a krajského soudu v napadených rozhodnutích, že ze strany stěžovatele byla naplněna subjektivní stránka trestného činu podvodu, je v extrémním rozporu se skutkovými zjištěními rozhodujících soudů vycházejícími z dosud provedených důkazů, čímž se vymyká z mezí ustanovení § 2 odst. 5 trestního řádu a je současně i v rozporu se zásadou volného hodnocení důkazů (§ 2 odst. 6 trestního řádu) a pravidlem *in dubio pro reo* vyplývajícím z principu presumpce neviny podle čl. 40 odst. 2 Listiny, čímž porušuje právo stěžovatele na řádný proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny (srov. např. již shora zmíněné nálezy sp. zn. III. ÚS 722/09, IV. ÚS 433/02, III. ÚS 1076/08 aj.).

52. Přitom je třeba mít na paměti, že nikoliv každé porušení jiných oblastí práva je zároveň trestněprávním deliktem. Eventuální porušení právních povinností nedosahující patřičného stupně společenské nebezpečnosti (závažnosti) nebo na základě principu *ultima rationis* lze sankcionovat v souladu se zásadou subsidiarity trestní represe i jinými právními nebo též mimoprávními prostředky (a to i jako občanskoprávní delikt apod.). Trestní právo, resp. trestněprávní kvalifikaci určitého jednání, které má soukromoprávní základ, jako trestného činu je třeba považovat za *ultima ratio*, tedy za krajní právní prostředek, který má význam především celospolečenský, tj. z hlediska ochrany základních společenských hodnot. V zásadě však nemůže sloužit jako prostředek nahrazující ochranu práv a právních zájmů jednotlivce v oblasti soukromoprávních vztahů, kde závisí především na individuální aktivitě jednotlivce, aby střežil svá práva, jimž má soudní moc poskytovat ochranu. Přitom je nepřijatelné, aby tuto ochranu aktivně přebíraly orgány činné v trestním řízení, jejichž úkolem je ochrana převážně celospolečenských hodnot, nikoli přímo konkrétních subjektivních práv jednotlivce, jež svou povahou spočívají v soukromoprávní sféře. Ústavní soud k tomu dodává, že je v právním státě nepřipustné, aby prostředky trestní represe sloužily k uspokojování subjektivních práv soukromoprávní povahy, nejsou-li vedle toho splněny všechny prostředky vzniku trestněprávní

odpovědnosti, resp. nejsou-li tyto předpoklady zcela nezpochybnitelně zjištěny [nález ze dne 23. 3. 2004 sp. zn. I. ÚS 4/04 (N 42/32 SbNU 405)]. Rovněž je zcela nepřijatelná praxe, kdy se standardní civilní vztahy na úkor jednoho z jejich účastníků řeší prostředky trestního práva. Tímto způsobem totiž dochází k znerovnoprávnění osob v jejich vzájemných vztazích a k neúčtě orgánů veřejné moci k rovnosti občanů, tedy k porušení čl. 1 Listiny a čl. 1 Ústavy [nález ze dne 29. 4. 2004 sp. zn. IV. ÚS 469/02 (N 61/33 SbNU 113)].

53. V posuzovaném případě se zejména krajský soud (ale ani okresní soud v napadeném rozsudku poté, co bylo krajským soudem přikázáno, aby věc projednal v jiném složení senátu) nezabýval při svých úvahách o trestnosti vytykaného jednání občanskoprávní stránkou vytykaného jednání a jejím případným občanskoprávním řešením. Přitom stěžovatel v průběhu trestního řízení uplatňoval obhajobu spočívající zejména ve vzniku druhotné platební neschopnosti, neboť společnosti B, které byl jednatelem, za jejich provedenou dodávku prací a výkonů nezaplatila společnost D, přičemž mimo jiné i uvedl, že v době krize se při nezaplacení objednatelem subdodavatelům nehradilo, neboť nebyly volné peníze, přičemž se nejprve platily provozní záležitosti, např. mzdy, stroje, pohonné hmoty, kanceláře, telefony atd., a že kdyby zaplatili poškozené společnosti, bylo by to pro firmu likvidační, přičemž se o tom všeobecně vědělo. Z provedených důkazů okresním soudem vyplývalo, že šlo rovněž o zvažování podnikatelského rizika v rámci dodavatelského řetězce a druhotně vzniklou platební neschopnost v obchodněprávních vztazích, navíc v období hospodářské a finanční krize. Tyto skutečnosti vyplývají nejen z obhajoby stěžovatele, ale také z již opakovaně citované svědecké výpovědi P. Š., který mimo jiné uvedl, že při sjednávání zakázky s odběratelem nikdy neřešili svou finanční situaci, neboť v té době v důsledku krize nikdo neměl provozní peníze, splatnost se nedodržovala a ani společnost B ji nedodržovala, i když se snažila. Sami si také najímali subdodavatele, neměli finance předem, ale vždy věděli, tedy spoléhali na to, že jim přijdou peníze od nějakých zákazníků. Svědek také potvrdil, že následně se stěžovatelem či jeho otcem opakovaně telefonicky hovořil a že vracení faktur bylo v té době běžné (blíže viz sub 44 shora). Mimo zorný úhel obecných soudů tak zcela zůstala skutečnost, po jak přesně dlouhou dobu trvala situace v dodavatelsko-odběratelském vztahu, který stěžovatel jako jednatel společnosti B s P. Š., jednatelem poškozené, řešili, čeho se přesně zmíněné telefonické rozhovory týkaly, jaké byly vyjednávací pozice obou stran a co všechno obě strany za účelem prosazení svých zájmů učinily a zda se strany někdy pokusily své spory vyřešit i za pomoci procesních institutů občanského soudního řízení v návaznosti na uzavřené smlouvy. Přitom trestní stíhání stěžovatele mohlo být motivováno jen snahou poškozené donutit podáním trestního oznámení a navazujícím trestním řízením společnost B uhradit své závazky. Uvedeným rozhraněním trestního práva od občanského práva ve světle shora vyloženého zásadního náhledu Ústavního soudu, že trestní právo a trestněprávní kvalifikaci určitého jednání je třeba považovat za prostředky *ultima ratio* sloužící k ochraně jen v situaci, kdy by ostatní prostředky ochrany práva byly vyčerpány nebo byly zjevně neefektivní, se však obecné soudy nezabývaly [nález ze dne 4. srpna 2010 sp. zn. II. ÚS 1098/10 (N 155/58 SbNU 321)]. V důsledku toho nezohlednily zásadu subsidiarity trestní represe a princip *ultima ratio*, čímž porušily základní práva stěžovatele podle čl. 8 odst. 2 a čl. 39 Listiny.

54. Ze shora uvedeného vyplývá, že krajský soud již v prvním zrušujícím usnesení si bez provedení k tomu potřebných důkazů utvořil závěr o vině stěžovatele, na který ve svých dalších rozhodnutích (ze dnů 20. 3. 2019 a 30. 8. 2019) v podstatě již jen odkazoval (viz např. bod 9 v usnesení ze dne 20. 3. 2019) a doplňoval své úvahy v tomto duchu. V prvním zrušujícím usnesení okresnímu soudu neuložil doplnění důkazů, ale pouze ho zavázal, jak má provedené důkazy hodnotit. Ve druhém zrušujícím usnesení sice uložil doplnění výsledku svědka P. Š., ale následně v posledním zrušujícím rozhodnutí ze dne 30. 8. 2019 k ní a k výpovědi svědka M. S., aniž by se zabýval hodnocením těchto důkazů okresním soudem, pouze konstatoval, že tyto výpovědi zásadní změnu do důkazní situace nepřinesly (viz bod 9 usnesení krajského soudu

ze dne 30. 8. 2019). V této souvislosti nelze přehlédnout, že krajský soud využil úvod bodu 48 rozsudku okresního soudu ze dne 27. 6. 2019, tj. že výpověď jmenovaného svědka „žádnou změnu nepřinesla“, ke zkreslení závěrů okresního soudu, neboť tento závěr okresní soud učinil ve vztahu ke svému hodnocení důkazů, které bylo ve prospěch stěžovatele, a ke svému závěru o jeho zproštění obžaloby. Z hlediska hodnocení důkazů krajským soudem totiž výpověď svědka P. Š. podstatnou změnu přinesla, neboť z jeho výpovědi zejména vyplynulo, že on i jeho manželka si museli být vědomi jistého rizika při uzavírání smlouvy se společností B, že tato společnost může být finančně závislá na zaplacení objednatelem v řetězci za ní, že splatnost faktur domlouvali podle splatnosti faktur v předchozím vztahu v řetězci, přičemž společnost B se navíc zachovala správně vůči poškozené společnosti, když ji na stavbě dále nenechala pracovat, že se stěžovatelem a jeho otcem opakovaně telefonicky hovořil a že vracení faktur bylo v dané době běžné (viz bod 48 rozsudku okresního soudu ze dne 27. 6. 2019). Všechny tyto okolnosti krajský soud vůbec nehodnotil, ač je zřejmé, že výpovědi svědka P. Š. závěr o úmyslném zavinění stěžovatele, jak jej učinil krajský soud, podporován nebyl, a navíc svědecká výpověď jeho manželky E. Š., z níž krajský soud především vycházel, byla touto výpovědi značně zpochybněna. Krajský soud, aniž by se rozdílily ve výpovědích P. Š. a E. Š. zabýval, místo toho okresní soud obvinil z „nemístných polemik, které nemají mít v rozhodnutí místo“ (viz bod 10 usnesení krajského soudu ze dne 30. 8. 2019), ač se okresní soud snažil se závěry krajského soudu, právě na základě provedených důkazů v hlavním líčení, vypořádat. V tomto směru je třeba poukázat na hodnocení důkazů okresním soudem, tj. vždy na základě konkrétních provedených důkazů (viz body 28–34 rozsudku okresního soudu ze dne 18. 4. 2018, body 38–45 rozsudku okresního soudu ze dne 17. 12. 2018, body 46–51 rozsudku okresního soudu ze dne 27. 6. 2019), zatímco u krajského soudu jde o souhrnné hodnocení v podstatě bez poukazu na konkrétní provedené důkazy okresního soudu a při prosazování svého odlišného hodnocení, aniž by k němu podle § 263 odst. 6 a 7 trestního řádu provedl jediný důkaz.

55. Z odůvodnění rozhodnutí krajského soudu o odnětí věci nelze dovodit ani to, že by se původní senát okresního soudu dopustil v řízení závažných vad a že by nadto byl důvod k obavám, že se jich dopustí i propříště, respektive že nebude schopen věc uzavřít způsobem, který by mohl krajský soud jako soud odvolací akceptovat. Již nedostatečné odůvodnění daného rozhodnutí krajského soudu by přitom postačovalo k jeho zrušení [srov. nález sp. zn. II. ÚS 2766/14 ze dne 1. 12. 2015 (N 202/79 SbNU 281)].

56. V kontextu výše uvedeného se podává, že krajským soudem byla okresnímu soudu věc odňata za situace, kdy původní senát okresního soudu byl schopen ve věci sám rozhodnout. Tím došlo k porušení práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny. Uvedeným postupem krajský soud rovněž překročil meze stanovené trestním řádem pro postup odvolacího soudu, neboť sám hodnotil odlišně okresním soudem provedené a hodnocené důkazy, ačkoli takový postup zapovídá § 263 odst. 7 trestního řádu. Okresnímu soudu opakovaně důrazně naznačil, že nevina stěžovatele z provedených důkazů nevyplývá, byť sice navenek deklaroval, že je prost toho, aby naznačoval, jakým způsobem měly být provedené důkazy okresním soudem zhodnoceny. Shora podrobně popsany postup krajského soudu navíc odporuje i zásadě rychlosti a hospodárnosti řízení [srov. nález Ústavního soudu ze dne 1. 12. 2015 sp. zn. II. ÚS 2766/14 (N 202/79 SbNU 281)].

VI. Závěr

57. Ze všech těchto důvodů krajský soud svým usnesením ze dne 30. 8. 2019 č. j. 9 To 254/2019-1986 porušil práva stěžovatele na soudní ochranu a práva na zákonného soudce podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 38 odst. 1 Listiny, v důsledku čehož je celá následující fáze trestního řízení (počínaje úkony a postupem okresního soudu rozhodujícího v jiném složení senátu, přes jeho odsuzující rozsudek ze dne 9. 12. 2019 č. j. 3 T 135/2017-2023, usnesení

krajského soudu ze dne 20. 5. 2020 sp. zn. 9 To 80/2020 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 12. 2020 sp. zn. 7 Tdo 1243/2020) stížena vadou, která spočívá v rozhodování nezákonného soudu o vině a trestu stěžovatele.

58. Ústavní soud proto ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a vyslovil, že usnesením krajského soudu ze dne 30. 8. 2019 č. j. 9 To 254/2019-1986 byla porušena práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny, dále že usnesením Nejvyššího soudu ze dne 8. 12. 2020 sp. zn. 7 Tdo 1243/2020, usnesením krajského soudu ze dne 20. 5. 2020 sp. zn. 9 To 80/2020 a rozsudkem okresního soudu ze dne 9. 12. 2019 č. j. 3 T 135/2017-2023 byla porušena práva stěžovatele na řádný proces podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 8 odst. 2, čl. 39 a čl. 40 odst. 2 Listiny. V návaznosti na to zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu nejen v záhlaví specifikovaná rozhodnutí krajského soudu a Nejvyššího soudu, ale i rozsudek okresního soudu ze dne 9. 12. 2019 č. j. 3 T 135/2017-2023 a usnesení krajského soudu ze dne 30. 8. 2019 č. j. 9 To 254/2019-1986.

59. Věc se tak vrací do stadia po vyhlášení zprošťujícího rozsudku okresního soudu ze dne 27. 6. 2019 č. j. 3 T 135/2017-1955, proti kterému podal státní zástupce odvolání.

60. Ústavní soud o ústavní stížnosti rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť dospěl k závěru, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Josefa Fialy

V souladu s § 22 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, podávám odlišné stanovisko k výrokům a odůvodnění nálezu ve věci sp. zn. IV. ÚS 541/21:

1. Podle mého názoru nebylo napadenými rozhodnutími obecných soudů porušeno stěžovatelovo právo na řádný proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 8 odst. 2, čl. 39 a čl. 40 odst. 2 Listiny, právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny ani právo na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny.

2. Podle nálezu je právní závěr okresního soudu a krajského soudu v napadených rozhodnutích, že stěžovatel naplnil subjektivní stránku trestného činu podvodu podle § 209 odst. 1, odst. 4 písm. d) trestního zákoníku, v extrémním rozporu se skutkovými zjištěními rozhodujících soudů.

3. Je notorietou, že vědomá nedbalost [§ 16 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku] se shoduje s nepřímým úmyslem ve vědomostní složce, ale oproti nepřímému úmyslu [§ 15 odst. 1 písm. b) a odst. 2 trestního zákoníku] u ní chybí volní složka vyjádřená srozuměním. Při vědomé nedbalosti pachatel ví, že může způsobit následek trestného činu, avšak nechce ho způsobit, ani s ním není srozuměn. Při posuzování rozhraničení vědomé nedbalosti a eventuálního úmyslu je třeba hodnotit, zda důvody, pro které pachatel spoléhá, že následek nezpůsobí, mají charakter dostatečných důvodů. Za takové je možno považovat jen důvody, které sice v konkrétním případě nebyly způsobitelné zabránit relevantnímu následku z hlediska trestního práva, ale v jiné situaci a za jiných podmínek by k tomu mohly být reálně způsobitelné, zatímco tam, kde pachatel spoléhá jen na tzv. šťastnou náhodu, nejedná z vědomé nedbalosti, nýbrž v nepřímém úmyslu (srov. Šámal, P. a kol. Trestní zákoník. Komentář I. § 1 až 139. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 211, 221–224, 236; Kratochvíl, V. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 287–295). Eventuální úmysl nevylučuje ani situace, kdy pachatel sleduje cíl souladný s právním řádem (např. provozovat určitý podnik, zaměstnávat řadu osob a dosáhnout zisku) a eventualita vzniku následku (např. způsobení škody

na cizím majetku) je mu nepříjemná (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2019 sp. zn. 5 Tdo 548/2019, bod 39).

4. Nález v bodě 49 konstatuje následující: „Dokonce, bylo-li by připuštěno, že stěžovatel mohl pomyslet na to, že při nezaplacení prací společností D nebude moci poškozené společnosti zaplatit, nemohl by být se způsobením uvedené škody srozuměn, neboť při uzavírání předmětné smlouvy podle řádně odůvodněného a nezpochybněného závěru okresního soudu počítal se zaplacením provedených prací společností D (viz bod 51 rozsudku okresního soudu ze dne 27. 6. 2019), což byl s ohledem na uvedené obchodní vztahy odůvodněný předpoklad.“

5. Zastávám stanovisko, že důvody, pro které stěžovatel spoléhal, že následek relevantní z hlediska trestního práva nezpůsobí, nemají charakter dostatečných důvodů. V daném případě nebylo zjištěno, že si stěžovatel před objednávkami zemních prací obstaral potřebné informace o právních a ekonomických poměrech D.

6. V souvislosti s činností D na stavbě haly v H. byli obžalováni M. Š. (někdejší jednatel D) a A. H. (jednající za D na základě plné moci), a to ze zvlášť závažného zločinu podvodu podle § 209 odst. 1, odst. 5 písm. a) trestního zákoníku ve spolupachatelství podle § 23 trestního zákoníku. Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci rozsudkem ze dne 4. 1. 2018 č. j. 56 T 7/2014-1146 oba obžalované podle § 226 písm. c) trestního řádu obžaloby zprostil. Následně Vrchní soud v Praze usnesením ze dne 6. 8. 2018 sp. zn. 9 To 38/2018 podle § 258 odst. 1 písm. b), c), d) a odst. 2 trestního řádu napadený rozsudek ohledně obžalovaného A. H. v celém rozsahu zrušil a podle § 259 odst. 1 trestního řádu věc vrátil soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí. Trestní řízení není skončené. Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci v odůvodnění rozsudku konstatoval, že: „Svědék P. majitel B uvedl, že D jej kontaktoval telefonicky. Myslí si, že jednal s nějakým panem K., což měl být ředitel nebo ekonom, a na stavbě byl muž jménem T. Osobně s ním nemluvil. Nejednal ani se Š. Objedávka přišla e-mailem. Potvrdil, že obdrželi zálohu převodem na účet. Faktury posílali poštou a nikdy se nevrátil[y]. Když nastala splatnost faktur, tak se byli zeptat, ale už tam nikdo nebyl. Za D s nikým osobně nemluvil. S tím T. ze stavby se setkal v Praze na Černém Mostě. Jednání bylo kvůli úhradě dlužných faktur. Se zástupcem firmy F nejednal. Měl představu, že D dodává přímo pro G. Svědek neznal osoby jako V., P. ani S. Na stavbě byl člověk z D, který dával jeho lidem práci.“ Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci též uvedl, že: „D se zabýval reklamní činností až do chvíle, kdy ji převzal H. Firma se určitě nikdy dříve nezabývala stavební činností.“ ... „Veškerá komunikace mezi poškozenými (tj. i společností B) a společností D probíhala na úrovni e-mailů. V omezeném množství proběhly telefonické hovory, žádný osobní kontakt.“ ... „T. a V. F. byli mnohými opakovaně označováni jako zástupci D. To ale (podle Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci) prokazatelně pravda nebyla a svědčí to jen o tom, jakou péči měli poškození jako dodavatelé o znalost společnosti, pro kterou prováděli práce a které měli práce vyúčtovat.“ ... „Svědci, majitelé nebo zástupci poškozených, příliš často osobně na stavbě nebyli. Bylo zjištěno, že výkazy práce a stavební deník potvrzovali oba F., a pak mladý muž, který měl zastupovat D na stavbě a byl to zřejmě brigádník nebo student v oboru. D na stavbě neměl vlastní stavební buňku.“

7. Spojil-li stěžovatel ekonomické „přežití“ B s platební schopností D, tj. společnosti bez jakýchkoliv dokumentů založených ve sbírce listin, které by umožňovaly posoudit její finanční situaci, bez živnostenského oprávnění očekávatelného u společnosti provádějící stavební práce (v rozhodné době byl v obchodním rejstříku zapsán předmět podnikání: velkoobchod, reklamní činnost a marketing, zprostředkování obchodu a služeb) a bez historie činnosti v oboru a referencí, přičemž takto zásadní zakázku převzal na základě objednávky e-mailem a telefonátů s osobami, se kterými se osobně nesetkal a o nichž si rovněž nic konkrétního nezjistil, šlo nepochybně o vysoce rizikový postup.

8. Nález (v bodě 48) uvádí, že společnost B „fungovala pod vedením stěžovatele ještě další tři roky“ a stěžovatel „nespojoval zaplacení poškozené společnosti pouze se zaplacením

od společnosti D, ale naopak by mohl zaplatit i z jiných zakázek, neměl však volné finanční prostředky v důsledku druhotné platební neschopnosti“. V obchodním rejstříku u společnosti B byl vymazán stěžovatel jako jednatel dne 10. 6. 2014, nicméně z procesního spisu se nepodávají jakékoli informace o tom, že by B v tomto období „fungoval“ (provozoval svoji podnikatelskou činnost, platil své závazky atd.).

9. Konstatování, že B mohl uhradit své závazky vůči poškozené společnosti i bez „zaplacení od společnosti D“, tj. přijetím peněžního plnění od (nespecifikované) jiné společnosti („z jiných zakázek“), vyvrací další část věty, která připouští, že B nedisponoval finančními prostředky k úhradě závazků poškozené, neboť B mu dluh nesplatil, přičemž vůči jinému subjektu B neměl pohledávku, jejíž úhradou by nabyl prostředky pro zaplacení svého dluhu vůči poškozené. Hypotetická úvaha, že B mohl (později) získat jiné zakázky a zisk z nich by mu umožnil sanovat ztrátu způsobenou D a splatit dluhy vůči všem věřitelům B (tedy i poškozené), nemá oporu ve výsledcích dokazování a stěžovatel v tomto směru nic konkrétního neuvedl. Za regulérní postup nelze označit tzv. „vytloukání klínu klínem“, které by vedlo nikoli k „záchraně“ B, ale pouze ke změně v osobě věřitele, jemuž by pohledávka nebyla B uhrazena (B by zůstal dlužen jinému dodavateli než poškozené).

10. Okolnosti, pro které stěžovatel spoléhal, že následek relevantní z hlediska trestního práva nezpůsobí, charakter dostatečných důvodů neměly. Nález k těmto skutečnostem, které považují za zásadní, neobrací pozornost. Stěžovatel přitom předmětné riziko přenesl na své věřitele, zejména na poškozenou společnost.

11. Podle judikatury Nejvyššího soudu zatajení nepřiměřeného podnikatelského rizika souvisejícího s poskytnutím konkrétní služby či zboží poškozeným může za splnění i ostatních podmínek svědčit o existenci subjektivní stránky trestného činu podvodu podle § 209 trestního zákoníku (srov. usnesení ze dne 22. 8. 2018 sp. zn. 7 Tdo 983/2018). Jak bylo uvedeno výše, platební schopnost B byla závislá na platební schopnosti jediné smluvní protistrany, tj. D, o jejíž situaci si stěžovatel závčas prakticky nic nezjistil. Okolnost, že se stěžovatel o právní a ekonomický stav D nezajímal, samozřejmě nevylučuje naplnění nepřímého úmyslu. V širším kontextu lze připomenout judikaturu Nejvyššího soudu vztahující se k § 224 odst. 1 trestního zákoníku a hrubému nepoměru k majetkovým poměrům pachatele při překročení rámce obvyklého podnikatelského rizika i související závěry právní teorie (srov. usnesení ze dne 8. 2. 2012 sp. zn. 5 Tdo 1440/2011, jakož i např. Kuchta, J. Přípustné a podnikatelské riziko u hospodářských trestných činů. In Fryšták, M. Nové jevy v hospodářské kriminalitě ve světle reformy trestního práva. 1. vyd. Brno: MU 387, nakladatelství Munipress, 2011, s. 148–162, či Kuchta, J. – Púry, F. Postih úpadkových deliktů podle nového trestního zákoníku s přihlédnutím k úpravě přípustného rizika. Bulletin advokacie. Praha: ČAK, roč. 2011, č. 9, s. 13–25).

12. Nález konstatuje, že „stěžovatel neměl povinnost poškozenou společnost informovat o vázanosti zaplacení poškozené společnosti na předchozí zaplacení společností D, navíc z provedeného dokazování vyplynulo, že tato okolnost byla v oboru stavebnictví veřejně známá, jak plyne z výpovědi svědka P. Š.“. Podnikatelské subjekty, a to nejen v oboru stavebnictví, mají obecnou vědomost o riziku druhotné platební neschopnosti. Podle mého názoru však tímto předpokladem nelze eliminovat význam výše uvedeného, tj. že stěžovatel bez dostatečných důvodů spoléhal na to, že společnost B obdrží přislíbené finanční plnění od společnosti D, přičemž před poškozenou (jednající v důvěře ve stěžovatele a společnost B na základě předchozí bezproblémové spolupráce na stavbě tzv. pražského okruhu) nepřiměřené podnikatelské riziko zatajil.

13. Nález se dále zabývá užitím zásady subsidiarity trestní represe a principu *ultima ratio*. Určující okolností není zjištění, že se stěžovatel svého jednání dopustil v občanskoprávních vztazích, neboť obecná souvislost s určitým občanskoprávním vztahem je pro jednání, následně posuzované jako podvodné ve smyslu § 209 trestního zákoníku, zcela

běžná. Navíc není u této námitky možné přehlédnout, že stěžovatel se zločinu podvodu dopustil podle § 209 odst. 1, odst. 4 písm. d) trestního zákoníku, tj. i v jeho kvalifikované skutkové podstatě, přičemž způsobená škoda více než dvakrát přesahovala hranici škody značné. Není zcela vyloučeno, aby s poukazem na zásadu subsidiarity trestní represe nebyla trestní odpovědnost uplatněna u kvalifikovaných skutkových podstat trestných činů, nicméně neuplatnění trestní odpovědnosti s poukazem na uvedenou zásadu bude obvykle přicházet v úvahu u trestných činů naplňujících jen skutkovou podstatu základní (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2016 sp. zn. 8 Tdo 1362/2016). O takovou výjimečnou situaci zde však nejde.

14. Ve shodě s usnesením Ústavního soudu ze dne 26. 11. 2019 sp. zn. I. ÚS 3556/19 mám za to, že krajský soud usnesením ze dne 30. 8. 2019 sp. zn. 9 To 254/2019 neporušil stěžovatelovo právo na zákonného soudce (čl. 38 odst. 1 Listiny), jestliže s poukazem na § 262 trestního řádu vrátil věc okresnímu soudu, přičemž nařídil projednání věci v jiném složení senátu.

15. Z výše uvedených důvodů měla být stěžovatelova ústavní stížnost odmítnuta [podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu] pro zjevnou neopodstatněnost, eventuálně nálezem zamítnuta (podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) pro nedůvodnost.

Č. 187**Podmínky pro zamítnutí žádosti o podmíněné propuštění z výkonu trestu
odnětí svobody****(sp. zn. IV. ÚS 1804/21 ze dne 26. října 2021)**

I. Součástí práva na soudní ochranu je i právo na odůvodnění rozhodnutí soudu a zákaz svévole, které jsou obecně odvoditelné z kautel právního státu, v němž je nepřípustné, aby soud neseznámil jednotlivce s logickým, náležitým a spravedlností odpovídajícím odůvodněním rozhodnutí. Neodůvodní-li obecný soud řádně, přesvědčivě a logicky své rozhodnutí o zamítnutí žádosti odsouzeného na podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, poruší jeho právo na řádné soudní řízení zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. V případě, že obecný soud navíc učiní závěr o nenaplnění podmínky očekávání řádného života jen na základě jeho opakovaného páchání trestné činnosti s konstatováním, že je již potřetí ve výkonu trestu odnětí svobody, aniž by zhodnotil všechny konkrétní okolnosti posuzovaného případu (zejména, že minulé tresty odnětí svobody vykonal před 21 a 26 lety a v mezidobí mu byly ukládány výlučně alternativní tresty, které všechny vykonal) a náležitě posoudil potenciální možnost, že se odsouzený polepší, změnil a napravil, a do budoucna od něj bude možno očekávat vedení řádného života, zvláště když má pevné rodinné zázemí a pro případ podmíněného propuštění má zajištěné bydlení i práci, poruší zákaz dvojího přičítání stanovený v čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod.

III. V odůvodnění rozhodnutí o zamítnutí žádosti o podmíněné propuštění je třeba mimo jiné také odsouzenému jasně a srozumitelně vysvětlit, jakým konkrétním způsobem má jednat, aby prokázal polepšení a aby bylo od něj možno očekávat, že povede řádný život, tak, aby měl vyšší šance při dalším projednání své žádosti o podmíněné propuštění, tedy krátký návod pro odsouzeného, jaké konkrétní změny se od něj očekávají. Přitom nelze pominout, že byť příslušné soudy jistě mohou svou argumentaci částečně zakládat rovněž na skutečnostech, které odsouzený nemůže změnit (například na jeho předchozí trestní minulosti), tyto skutečnosti nemohou navždy zamezit možnosti podmíněného propuštění, neboť nikdy nelze vyloučit potenciální možnost, že se odsouzený změní, napraví, polepší a do budoucna od něj bude možno očekávat vedení řádného života.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Pavla Šámala (soudce zpravodaj) a soudců Josefa Fialy a Jana Filipa o ústavní stížnosti stěžovatele V. E., t. č. ve Věznici Břeclav, zastoupeného Mgr. Petrem Zapletalem, advokátem, sídlem Luleč 323, proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 21. dubna 2021 č. j. 3 To 88/2021-98 a usnesení Okresního soudu v Břeclavi ze dne 4. března 2021 č. j. 21 PP 250/2020-82, za účasti Krajského soudu v Brně a Okresního soudu v Břeclavi jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 21. dubna 2021 č. j. 3 To 88/2021-98 a usnesením Okresního soudu v Břeclavi ze dne 4. března 2021 č. j. 21 PP 250/2020-82

bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a zákaz dvojího přičítání zaručený čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 21. dubna 2021 č. j. 3 To 88/2021-98 a usnesení Okresního soudu v Břeclavi ze dne 4. března 2021 č. j. 21 PP 250/2020-82 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí s tvrzením, že jimi došlo k porušení jeho ústavně zaručených základních práv a svobod zakotvených v čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod.

2. Z ústavní stížnosti a předložených podkladů se podává, že v záhlaví specifikovaným usnesením Okresního soudu v Břeclavi (dále jen „okresní soud“) byla podle § 88 odst. 1 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, zamítnuta žádost stěžovatele o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody v trvání třiceti šesti měsíců, který mu byl uložen rozsudkem Okresního soudu v Ústí nad Orlicí ze dne 24. 10. 2018 sp. zn. 3 T 144/2018 za trestný čin nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 odst. 1, odst. 2 písm. c) trestního zákoníku. Okresní soud shledal, že stěžovatel splnil podmínku výkonu poloviny uloženého trestu odnětí svobody i podmínku polepšení. K tomu poukázal na to, že ze zprávy Věznice Břeclav vyplynulo, že stěžovatel do výkonu trestu nastoupil sám v dubnu roku 2019 na oddělení s vysokým stupněm zabezpečení a v červnu roku 2020 byl přeřazen z vysokého do středního stupně zabezpečení. Dále bylo zjištěno, že program zacházení plní, vnitřní řád věznice dodržuje, konfliktní situace nevyvolává ani nevyhledává, k zaměstnancům vězeňské služby se chová slušně a korektně, je zařazen do I. prostupné skupiny vnitřní diferenciaci, v průběhu výkonu trestu byl 1x odměněn pochvalou za pracovní aktivitu, kázeňsky trestán nebyl, účastnil se dobrovolných úklidových činností ve svém osobním volnu, za dobu výkonu trestu byl 6x testován na přítomnost omamných a psychotropních látek, a to vždy s negativním výsledkem, udržuje pravidelný telefonický kontakt se svými blízkými, a proto současný výkon trestu plní svůj účel. Podle okresního soudu však stěžovatel nesplnil třetí zákonnou podmínku, tj. očekávání, že v budoucnu povede řádný život. Ač okresní soud připustil, že stěžovatel má pevné rodinné zázemí a pro případ podmíněného propuštění má zajištěné bydlení i práci, nebylo podle jeho názoru možno přehlédnout stěžovatelovu bohatou trestní minulost s konstatováním, že je již potřetí ve výkonu trestu odnětí svobody (poprvé byl odsouzen ve věci vedené u Okresního soudu Brno-venkov pod sp. zn. 1 T 99/94 k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání jednoho roku a šesti měsíců, podruhé ve věci vedené u Okresního soudu Brno-venkov pod sp. zn. 2 T 287/98 k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání dvaceti osmi měsíců), přičemž předchozí dvě zkušenosti s výkonem trestu jej neodradily od páchání další trestné činnosti. Přihlédl rovněž k tomu, že stěžovatel si ve věci vedené u Okresního soudu Brno-venkov pod sp. zn. 43 T 53/2019, v níž byl pravomocně uznán vinným trestným činem legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 216 odst. 1 písm. a), odst. 3 písm. c) trestního zákoníku, za který mu byl uložen trest odnětí svobody v trvání čtyřiceti dvou měsíců, podal odvolání, v němž svou vinu popřel. Z toho okresní soud dovodil, že u stěžovatele absentuje potřebná míra sebereflexe. Uzavřel proto, že u stěžovatele výkon trestu v dané fázi ještě nesplnil svůj účel.

3. Ke stížnosti stěžovatele Krajský soud v Brně (dále též jen „krajský soud“) napadeným usnesením podle § 149 odst. 1 písm. a) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), usnesení okresního soudu zrušil a podle § 88 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku zamítl žádost stěžovatele o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody v trvání čtyřiceti dvou měsíců, který mu byl uložen rozsudkem Okresního soudu Brno-venkov ze dne 21. 9. 2020 č. j. 43 T 53/2019-786 ve spojení s usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 4. 2. 2021 č. j. 7 To 387/2020-818. V odůvodnění svého rozhodnutí vysvětlil, že byl nucen napravit pochybení okresního soudu, který byl v době rozhodování předmětné věci již seznámen s tím, že trest odnětí svobody v trvání třiceti šesti měsíců, který byl stěžovateli uložen ve věci vedené u Okresního soudu v Ústí nad Orlicí pod sp. zn. 3 T 144/2018, již není aktuálním trestem. Ohledně stěžovatele bylo vydáno další rozhodnutí, a to rozsudek Okresního soudu Brno-venkov ze dne 21. 9. 2020 sp. zn. 43 T 53/2019, přičemž při ukládání souhrnného trestu byl trest v trvání třiceti šesti měsíců zrušen a stěžovateli byl nově uložen souhrnný trest v trvání čtyřiceti dvou měsíců.

4. Při posouzení zákonných podmínek podmíněného propuštění se krajský soud ztotožnil se závěrem okresního soudu, že stěžovatel splnil první i druhou podmínku, ale že třetí zákonnou podmínku nelze považovat za splněnou. V této souvislosti poukázal na to, že stěžovatel má v Rejstříku trestů celkem 11 záznamů a již od roku 1994 byl pravomocně odsuzován za různorodou trestnou činnost. Přestože mu byly dány šance v podobě alternativních trestů, a to podmíněného trestu odnětí svobody, trestu obecně prospěšných prací i dobrodiní amnestie, nevedlo to k jeho nápravě. Podle krajského soudu nebylo možno přehlédnout, že byl opakovaně uznán vinným drogovou trestnou činností. Při prvním odsouzení z roku 1994 mu byl za tuto trestnou činnost uložen podmíněný trest odnětí svobody, a ačkoliv se formálně osvědčil, přesto to nevedlo k nápravě jeho chování. Následně ve věci vedené u Okresního soudu v Ústí nad Orlicí pod sp. zn. 3 T 144/2018 byl opětovně uznán vinným trestným činem nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 odst. 1, odst. 2 písm. c) trestního zákoníku, za což mu byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání třiceti šesti měsíců, k němuž mu byl následně ve věci vedené u Okresního soudu Brno-venkov pod sp. zn. 43 T 53/2019 uložen souhrnný trest odnětí svobody v trvání čtyřiceti dvou měsíců, a to za trestný čin legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 216 odst. 1 písm. a), odst. 3 písm. c) trestního zákoníku. Za podstatné krajský soud považoval, že stěžovatel se opakovaně dopouštěl trestné činnosti bez ohledu na předešlá odsouzení a výkony trestu odnětí svobody, z nichž si nevzal potřebné ponaučení. Vzhledem k trestní minulosti stěžovatele nebylo podle krajského soudu jednoznačné, zda by se trestné činnosti nedopouštěl opakovaně, když má k páčání trestné činnosti výrazné sklony a riziko podmíněného propuštění bylo ještě příliš vysoké. Zdůraznil, že podmíněné propuštění z výkonu trestu je mimořádným benefitem, který dává soudu možnost, nikoliv však povinnost odsouzeného z výkonu trestu podmíněně propustit, a že musí být vždy ponecháno na úvaze soudu, zda s ohledem na splnění zákonem stanovených podmínek na podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody přistoupí, či nikoliv.

5. K judikatuře Ústavního soudu týkající se zákazu dvojího přičítání krajský soud poukázal na rozhodnutí ze dne 17. 9. 2019 sp. zn. IV. ÚS 2479/19, ze dne 21. 1. 2020 sp. zn. II. ÚS 2564/19, ze dne 26. 4. 2016 sp. zn. IV. ÚS 300/16, ze dne 6. 4. 2021 sp. zn. IV. ÚS 638/21 aj. (pozn. všechna citovaná usnesení Ústavního soudu jsou dostupná na <https://nalus.usoud.cz>), ze kterých podle jeho názoru vyplývá nutnost zohlednění trestní minulosti u odsouzených, dále že je to odsouzený, kdo musí prokázat polepšení, odstranění příčin trestné činnosti, snížení rizik a nalezení dostatečné motivace neopakovat trestnou činnost, a že soudy nejsou povinny stanovovat odsouzenému jakýkoliv „plán polepšení“, který musí splnit.

II. Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel v ústavní stížnosti rekapituluje obsah napadených rozhodnutí a dále uvádí, že prognózu budoucího řádného života nelze stanovit jen z trestního rejstříku (resp. z trestní minulosti) a ze skutečnosti, že podal v trestní věci odvolání proti výroku o vině, jak učinily ve věci rozhodující soudy. Má za to, že podané odvolání v trestní věci mu nemůže být přičítáno k tíži. Je přesvědčen, že ze všech projednaných skutečností vyplývá, že splnil všechny tři zákonné podmínky podmíněného propuštění. Poukázal na to, že dříve sice byl odsouzen i k trestům odnětí svobody, ale že jde o rozsudky z let 1994 a 1998, tedy již před 26 a 22 roky. Obecným soudům také vytýká, že nepřihlédly k prokázaným skutečnostem, že má zajištěné bydlení i zaměstnání a že se po celou dobu výkonu trestu choval příkladně a udržoval kontakt s rodinou. I když tyto poznatky byly v průběhu řízení zjištěny, nebyly podle stěžovatele zohledněny při rozhodování, a stejně tak příslušné soudy nepřihlédly k aktuální judikatuře Ústavního soudu, zejména k nálezu ze dne 29. 1. 2021 sp. zn. II. ÚS 1945/20 (N 19/104 SbNU 183). Tím porušily jeho právo na soudní ochranu a pravidlo zákazu dvojího přičítání.

III. Vyjádření účastníků řízení

7. Ústavní soud vyzval podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu účastníky řízení a vedlejší účastníky řízení, aby se k ústavní stížnosti stěžovatele vyjádřili.

8. Okresní soud i krajský soud ve svých vyjádřeních plně odkázaly na odůvodnění svých rozhodnutí ve věci.

9. Krajské státní zastupitelství v Brně se vzdalo postavení vedlejšího účastníka řízení a Okresní státní zastupitelství nevyužilo možnosti vyjádřit se k ústavní stížnosti, čímž se rovněž vzdalo postavení vedlejšího účastníka řízení. Ústavní soud proto s nimi jako s vedlejšími účastníky dále nejednal.

10. Ústavní soud nepovažoval za nezbytné zasílat vyjádření účastníků řízení stěžovateli k replice, neboť se v nich neobjevily žádné zásadní nebo nové argumenty.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

11. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení. Shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v nichž byla vydána rozhodnutí napadená v ústavní stížnosti. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Jeho ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

12. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), není jim instančně nadřazen a nezasahuje do rozhodovací činnosti soudů vždy, když došlo k porušení „běžné zákonnosti nebo k jiným nesprávnostem“, ale až tehdy, představuje-li takové porušení zároveň porušení ústavně zaručeného základního práva nebo svobody [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 25. 1. 1995 sp. zn. II. ÚS 45/94 (N 5/3 SbNU 17)]. V řízení o ústavní stížnosti tedy není sama o sobě významná námitka „nesprávnosti“ napadeného rozhodnutí a není rozhodné, je-li dovozována z hmotného či procesního (podústavního) práva.

13. V odůvodnění ústavní stížnosti stěžovatel napadá výklad obecných soudů třetí zákonné podmínky podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody podle § 88 odst. 1

písm. a) trestního zákoníku, tj. podmínky očekávání vedení řádného života v budoucnu, a jejich závěr o jejím nesplnění.

14. Ústavní soud shledal, že ústavní stížnost stěžovatele je důvodná, neboť obecné soudy při svém rozhodování jednak napadená rozhodnutí dostatečně neodůvodnily, jednak nesplnily všechny povinnosti plynoucí z ústavně konformní interpretace § 88 trestního zákoníku upravujícího institut podmíněného propuštění. Tím došlo k porušení stěžovatelova práva na soudní ochranu zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny a zákazu dvojího přičítání zaručeného čl. 40 odst. 5 Listiny.

a) Právo na soudní ochranu a institut podmíněného propuštění v judikatuře Ústavního soudu

15. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu neexistuje ústavně zaručené právo na to, aby bylo vyhověno žádosti odsouzeného o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Posouzení splnění zákonných podmínek je věcí soudcovské úvahy. Je tedy na obecných soudech, aby zkoumaly a posoudily, zda podmínky pro aplikaci tohoto institutu jsou dány a aby své úvahy v tomto směru přiměřeným způsobem odůvodnily. Ústavní soud zásadně respektuje takové nezávislé rozhodování obecných soudů, nicméně je povolán zasáhnout, vybočuje-li výklad obecných soudů ze zásad spravedlivého procesu [srov. nálezy ze dne 5. 11. 2015 sp. zn. III. ÚS 599/14 (N 194/79 SbNU 207) či ze dne 3. 1. 2017 sp. zn. I. ÚS 2201/16 (N 4/84 SbNU 69)]. Za takový exces lze považovat například rozhodování na základě nedostatečně zjištěného skutkového stavu věci a opření rozhodnutí toliko o informace z doby odsouzení stěžovatele [náleze ze dne 22. 3. 2001 sp. zn. III. ÚS 611/2000 (N 51/21 SbNU 439)], posouzení zákonné podmínky prognózy vedení řádného života na svobodě na základě minulého chování stěžovatele, respektive okolností vztahujících se k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu [náleze ze dne 12. 5. 2011 sp. zn. III. ÚS 1735/10 (N 90/61 SbNU 405)] či porušení principu kontradiktornosti řízení a rovnosti zbraní [náleze ze dne 4. 10. 2016 sp. zn. II. ÚS 2503/16 (N 185/83 SbNU 37)].

16. Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je koncipováno jako mimořádný zákonný institut (náleze sp. zn. III. ÚS 599/14). Mimořádnost podmíněného propuštění ovšem neznamená, že by snad soudy měly možnost libovolného rozhodování či že by se na toto rozhodování nevztahovala povinnost rozhodovat předvídatelně a přesvědčivě. V nálezu ze dne 28. 11. 2018 sp. zn. II. ÚS 482/18 (N 195/91 SbNU 411) Ústavní soud zdůraznil, že mimořádným je institut podmíněného propuštění pouze v tom, že benevolencí státu odsouzený za určitých podmínek nemusí vykonat uložený trest celý. Mimořádnost daného institutu naopak nespočívá v tom, že by soud měl možnost zamítnout žádost odsouzeného o podmíněné propuštění, naplnil-li odsouzený zákonná kritéria. Z požadavku právního státu vyplývá povinnost obecného soudu odsouzeného podmíněně propustit, splnil-li odsouzený všechny zákonné podmínky.

17. Z pojetí trestu jako sankce, která pokud možno postihuje pachatele jen v nezbytné míře (§ 38 odst. 2 trestního zákoníku), vyplývá, že bylo-li dosud odpykanou částí trestu odnětí svobody již dosaženo nápravy pachatele a ochrany společnosti, je další výkon tohoto trestu nepotřebný a také neodůvodněný. I když soud při ukládání trestu přihlíží k možnosti nápravy pachatele, nelze vždy přesně předvídat, jak se u jednotlivých pachatelů projeví její účinek. Z chování odsouzeného a z jeho postoje k plnění povinností v době výkonu trestu odnětí svobody může být pak patrná taková změna, že k tomu, aby vedl řádný život, již není třeba dalšího výkonu tohoto trestu a že může být propuštěn na svobodu. Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je významným prostředkem k dovršení nápravy a resocializace odsouzeného, a neznamená tedy ukončení tohoto procesu, ale pokračování působení na pachatele v jiných podmínkách (na svobodě) a jinými prostředky než vlastním výkonem nepodmíněného trestu odnětí svobody. Podmíněné propuštění spolu s postpenitenciární péčí se

tak řadí mezi významné prostředky k ochraně společnosti před recidivou (viz nález sp. zn. I. ÚS 2201/16).

18. Smysl institutu podmíněného propuštění spočívá v motivování odsouzeného, aby svým chováním a plněním svých povinností ve výkonu trestu prokázal polepšení. Bylo-li dosud odpykanou částí trestu již dosaženo účelu trestem sledovaného, je další výkon trestu nepotřebný a také neodůvodněný (nález sp. zn. II. ÚS 2503/16). Podmíněné propuštění v sobě navíc obsahuje nástroje pro pokračování procesu resocializace, protože je spojeno se stanovením zkušební doby, eventuálně též s vyslovením dohledu a s uložením přiměřených omezení a povinností (srov. § 89 odst. 2 trestního zákoníku). Hrozící „Damoklův meč“ nařízení výkonu zbytku trestu dále snižuje riziko potenciální recidivy (nález sp. zn. III. ÚS 1735/10). Podmíněné propuštění ve správný čas, kdy již byl u odsouzených naplněn účel trestu a ještě nepřevážilo negativní působení vězeňského prostředí a pobytu v něm, tedy napomáhá skutečnému cíli výkonu trestu, jímž je náprava odsouzeného (nález sp. zn. I. ÚS 2201/16).

19. Obdobně je účel podmíněného propuštění vyjádřen v odborné literatuře. Smyslem podmíněného propuštění je umožnit opustit brány věznice osobám, které během svého pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody dokázaly analyzovat své protiprávní jednání, sebekriticky se k němu postavit, vyvodit z něj poučení a svým aktivním a kladným přístupem ve výkonu trestu odnětí svobody prokázat své polepšení (VICHÉREK, R. Současné trendy vývoje podmíněného propuštění. Trestněprávní revue. 2018, č. 1, str. 6 a násl.). Podmíněné propuštění funguje jako motivační prvek u odsouzeného pachatele, aby se aktivně zapojil ve výkonu trestu do programů zacházení, které by měly mít nejen preventivní účinek z hlediska recidivy, ale též integrující a restorativní účinky (HULMÁKOVÁ, J. Podmíněné propuštění z pohledu aplikační praxe a vybraných evropských právních úprav. Trestněprávní revue. 2017, č. 2, str. 27 a násl.).

20. Podmínky podmíněného propuštění je vždy třeba interpretovat tak, že nelze zásadně při rozhodování vyloučit možnost podmíněného propuštění pro jakkoli definovanou skupinu odsouzených, a to ani u chronických recidivistů či pachatelů velmi závažné kriminality, připustil-li zákonodárce obecně možnost podmíněného propuštění u všech odsouzených. Každý případ je třeba hodnotit individuálně a rozhodnutí o podmíněném propuštění je nutné odůvodnit vzhledem k osobě konkrétního odsouzeného a neopomíjet též jeho možný vývoj a nápravu v průběhu výkonu trestu odnětí svobody a další relevantní aktuální informace (nález sp. zn. I. ÚS 2201/16).

21. Nelze též pominout souvislost rozhodování o podmíněném propuštění odsouzeného s jeho ústavně zaručenou osobní svobodou. Ta přitom může být z určitého úhlu pohledu považována za východisko ostatních základních práv a svobod, neboť jejím omezením dochází i k omezení jiných základních práv [srov. nález ze dne 19. 6. 2018 sp. zn. Pl. ÚS 36/17 (N 113/89 SbNU 687)]. Byť tedy Ústavní soud na jedné straně ustáleně připomíná, že samotné porušení procesních pravidel stanovených procesními právními předpisy ještě nemusí samo o sobě znamenat porušení práva na soudní ochranu [srov. např. usnesení ze dne 27. 8. 2003 sp. zn. I. ÚS 148/02 (U 19/31 SbNU 327), nález ze dne 10. 3. 2015 sp. zn. II. ÚS 2172/14 (N 54/76 SbNU 747) či usnesení ze dne 21. 5. 2014 sp. zn. I. ÚS 2435/13], na druhé straně je třeba pamatovat na to, že řádné naplnění všech požadavků spravedlivého procesu při rozhodování o podmíněném propuštění je velmi podstatné právě z hlediska možných důsledků nesprávného rozhodnutí na životní osud konkrétní osoby i její rodiny.

22. Východiskem pro posuzování naplnění podmínek pro podmíněné propuštění je tedy hodnocení, zda došlo ke skutečnému polepšení a k nápravě odsouzeného, neboť právě náprava odsouzeného nejefektivněji vede k ochraně společnosti, tedy k naplnění účelu trestního práva ve společnosti [viz nálezy sp. zn. III. ÚS 1735/10, sp. zn. I. ÚS 2201/16 a sp. zn. II. ÚS 482/18, dále i nálezy ze dne 23. 4. 1998 sp. zn. IV. ÚS 463/97 (N 47/10 SbNU 313) či ze dne 29. 8. 2005 sp. zn. IV. ÚS 144/05 ve znění opravného usnesení ze dne 29. 9. 2005 (N 166/38 SbNU 327)].

23. Součástí práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny je i právo na odůvodnění rozhodnutí soudu a zákaz svévole, které jsou obecně odvoditelné z kautel právního státu, v němž je nepřípustné, aby soud neseznámil jednotlivce s logickým, náležitým a spravedlností odpovídajícím odůvodněním rozhodnutí. Neodůvodní-li obecný soud řádně, přesvědčivě a logicky své rozhodnutí o zamítnutí žádosti na podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, poruší jeho právo na řádné soudní řízení zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. V případě, že obecný soud navíc učiní závěr o nenaplnění podmínky očekávání řádného života jen na základě opakovaného páčání trestné činnosti, aniž by zhodnotil všechny konkrétní okolnosti posuzovaného případu a náležitě posoudil potenciální možnost, že se odsouzený polepšil, změnil a napravil, a proto do budoucna od něj bude možno očekávat vedení řádného života, poruší zákaz dvojího přičítání stanovený v čl. 40 odst. 5 Listiny.

b) Právo na řádně vedené trestní řízení a ústavní požadavky na rozhodování o podmíněném propuštění

24. Podle § 88 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku soud může odsouzeného podmíněně propustit na svobodu, prokázal-li odsouzený po právní moci rozsudku, zejména ve výkonu trestu svým chováním a plněním svých povinností polepšení a může se od něho očekávat, že v budoucnu povede řádný život nebo soud přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného, a odsouzený vykonal alespoň polovinu uloženého nebo podle rozhodnutí prezidenta České republiky zmírněného trestu odnětí svobody. Uvedené ustanovení tedy stanoví tři kumulativní podmínky, při jejichž splnění soud odsouzeného podmíněně propustí na svobodu. První a objektivně lehce zjištělnou podmínkou je, že odsouzený vykonal alespoň polovinu uloženého trestu. Druhá a třetí podmínka se vztahují k osobě odsouzeného. Ten má prokázat, že se v důsledku výkonu trestu odnětí svobody polepšil (druhá podmínka) a že v budoucnu povede řádný život (třetí podmínka). Ustanovení § 88 odst. 3 trestního zákoníku přidává k těmto třem základním (obligatorním) podmínkám tři další faktory, které by měl soud vzít v úvahu u osob odsouzených za zločin, tj. zda odsouzený včas nastoupil do výkonu trestu, zda se pokusil odčinit následky svého činu a jak přistupoval k výkonu ochranného léčení, vykonával-li jej.

25. V nyní posuzované věci jsou rozhodnutí obecných soudů rozporuplná, neboť soudy v obou napadených rozhodnutích výslovně uvedly, že stěžovatel splnil první i druhou zákonnou podmínku podmíněného propuštění, tedy že se polepšil, ale přitom podle nich nebyla splněna podmínka očekávání vedení řádného života stěžovatele na svobodě. Ústavní soud proto posuzoval, zda odůvodnění napadených rozhodnutí neporušila stěžovatelovo právo na řádné trestní řízení, jehož součástí je mimo jiné požadavek náležitého odůvodnění vydaného rozhodnutí.

26. Jak Ústavní soud připomněl již v nálezu sp. zn. III. ÚS 611/2000, v řízení o žádosti odsouzeného o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je nezbytné opatřit dostatek aktuálních skutkových podkladů, z nichž je možno s co nejvyšší mírou pravděpodobnosti usoudit, zda a případně nakolik dosavadní výkon trestu splnil u odsouzeného svůj předpokládaný účel, byť vzhledem k povaze věci bude úsudek soudu v tomto ohledu vždy ohrožen jistým stupněm rizika nesprávnosti. Mimo jiné si tedy nelze vystačit pouze s informacemi o trestní minulosti odsouzeného, a to především při hodnocení podmínky očekávání vedení řádného života v budoucnu. Naopak zásadně je třeba zjistit a zohlednit též aktuální poznatky k osobnosti odsouzeného, stavu jeho nápravy a jeho možné vnitřní proměně (srov. nález sp. zn. I. ÚS 2201/16). Opatřené podklady soudy musí řádně zhodnotit, přičemž jejich úvaha musí být věrohodná, logická a s dostatečnou oporou mimo jiné i v návrzích a podáních účastníků řízení [nález ze dne 28. 6. 2007 sp. zn. III. ÚS 290/06 (N 108/45 SbNU 459)]. Odůvodnění rozhodnutí musí účastníkům řízení umožňovat seznatelnost těch úvah soudu, jež byly relevantní pro výsledek řízení, a tím přezkoumatelnost soudního rozhodnutí z hlediska zákonnosti i věcné správnosti [nález ze dne 15. 8. 2018

sp. zn. I. ÚS 3755/17 (N 135/90 SbNU 227)]. Nesplní-li obecné soudy uvedené povinnosti či nezohlední-li zjištěné relevantní skutečnosti řádně, mohou porušit právo odsouzeného na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny (srov. nálezy sp. zn. III. ÚS 611/2000, sp. zn. II. ÚS 2503/16, sp. zn. I. ÚS 2201/16).

27. Je však třeba dodat, jak Ústavní soud judikoval např. v nálezu sp. zn. II. ÚS 482/18, že nedostatečné odůvodnění rozhodnutí o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je ukázkou a důsledkem systémového problému spočívajícího v nevyjasněnosti konkrétních podmínek a kritérií pro podmíněné propuštění. Sama zákonná úprava podmíněného propuštění používá neurčité pojmy, jejichž obsah dosud nebyl jednotnou interpretací vyjasněn ani v praxi. Taková situace narušuje principy právní jistoty a předvídatelnosti práva, které se vztahují i na oblast podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Není-li stanovena jednotná a bližší interpretace zákonem používaných neurčitých pojmů, respektive přetrvává-li v praxi neurčitost podmínek pro podmíněné propuštění, existuje prostor pro libovůli v soudním rozhodování, která je ústavně nepřijatelná. S ohledem na ústavní principy právní jistoty a předvídatelnosti práva je nezbytné, aby odsouzení mohli předem vědět, jaká kritéria a skutečnosti budou podstatné při posuzování jejich žádosti o podmíněné propuštění a za jakých okolností mohou být podmíněně propuštěni. Nutno dodat, že takové vyjasnění právní úpravy a kritérií pro podmíněné propuštění odsouzených by bylo prospěšné i pro samotné soudy rozhodující v těchto věcech, neboť je vždy obtížné rozhodovat, jakož i kvalitně a ústavně konformně odůvodňovat svá rozhodnutí, není-li úplně zřejmé, na základě jakých okolností rozhodnutí činit a co při nich posuzovat.

c) Ústavně konformní interpretace podmínek podmíněného propuštění

28. S cílem zvýšení právní jistoty a předvídatelnosti právní úpravy a rozhodování o podmíněném propuštění přistoupil Ústavní soud v nálezu sp. zn. II. ÚS 482/18 k upřesnění výkladu jednotlivých neurčitých pojmů, které jsou podstatné při tomto rozhodování a k jejichž nevhodné a nedostačující interpretaci došlo i v posuzovaném případě stěžovatele.

29. Jak již bylo shora uvedeno (sub bod 24), zákonná úprava podmíněného propuštění stanoví v § 88 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku tři základní kumulativní podmínky, při jejichž splnění soud odsouzeného podmíněně propustí na svobodu. Z ustálené judikatury Ústavního soudu vyplývá, že podmínky podmíněného propuštění je vždy třeba interpretovat tak, že nelze judikaturně úplně vyloučit možnost podmíněného propuštění pro jakkoli definovanou skupinu odsouzených, a to ani u chronických recidivistů či pachatelů velmi závažné kriminality, připustil-li zákonodárce obecně možnost podmíněného propuštění u všech odsouzených. Každý případ je třeba hodnotit individuálně a rozhodnutí o podmíněném propuštění je nutné odůvodnit vzhledem k osobě konkrétního odsouzeného a neopomíjet též jeho možný vývoj a nápravu v průběhu výkonu trestu odnětí svobody a další relevantní aktuální informace (srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 2201/16, sp. zn. III. ÚS 611/2000 aj.).

30. Podmínce polepšení může příkladmo nasvědčovat, účastní-li se odsouzený programů určených k předcházení trestné činnosti, rozezná-li a reflektuje-li okolnosti, které v minulosti přispěly k tomu, že páchal trestnou činností, pracuje-li, přestože před nástupem nebyl dlouhodobě zaměstnán, zlepšuje-li své znalosti a schopnosti s cílem uplatnit se ve společnosti, získává-li náhled na svoji trestní minulost a lituje-li upřímně svého jednání nebo neporušuje-li ve výkonu trestu výrazně své povinnosti (například opakovaným užíváním omamných látek). Obecně ovšem není vhodné vycházet pouze z počtu nasbíraných kázeňských odměn či trestů. Primárně je třeba hodnotit, za co mu byly uloženy kázeňské odměny či tresty, nikoli jen kolik mu jich bylo uloženo, byť samozřejmě ani tuto okolnost nelze úplně pominout, neboť při opakovaných odměnách to může zejména u delších trestů ukazovat na zvýšenou snahu po nápravě a na zafixování určitých pozitivních návyků. V souvislosti s tím je nutno reflektovat celý průběh výkonu trestu a vývoj odsouzeného v tomto průběhu. Ukazoval-li například

odsouzený v prvotní fázi výkonu trestu známky polepšení, ale v době předcházející rozhodnutí o podmíněném propuštění se jeho pozitivní vývoj zastavil či stagnoval, anebo se dokonce choval opačným způsobem, soud takové jednání jistě nebude definovat jako polepšení. Podobně ani neplnění povinností v počátku výkonu trestu nutně neznamená, že se odsouzený nepolepšil později. Byť tedy výkon trestu tvoří jeden celek, pro účely podmíněného propuštění lze rozlišovat různé fáze adaptace, a to zejména v případě delších nepodmíněných trestů odnětí svobody.

31. Podmínka prokázání polepšení je úzce svázána s další podmínkou, která se týká předpokladu vedení řádného života odsouzeného v budoucnu, jež logicky (ne však nutně) navazuje na polepšení. Zatímco tedy polepšení sleduje aktivitu a změnu chování odsouzeného v blízké minulosti, popřípadě v přítomnosti, očekávání vedení řádného života je orientováno do budoucna. Dotčená podmínka přitom existuje ve dvou variantách. Alternativou k očekávání vedení řádného života od samotného odsouzeného je přijetí záruky za dovršení jeho nápravy. V obou případech se nicméně předpokládá, že pozitivní proces, který byl započat v průběhu výkonu trestu a který nasvědčuje proměně odsouzeného, bude pokračovat po propuštění. Není přitom vyžadováno stoprocentní přesvědčení o tom, že odsouzený nespáchá další trestný čin. Očekávání vedení řádného života, respektive dovršení nápravy odsouzeného v budoucnu, je ze své podstaty předpokladem pravděpodobnostním, byť je třeba ho činit s potřebnou znalostí rozhodných skutečností a musí jít o odůvodněný předpoklad.

32. Soudy při rozhodování o podmíněném propuštění primárně zkoumají, zda bude mít odsouzený po případném propuštění zajištěné zaměstnání (či jiný zdroj příjmů) a ubytování, zda udržoval kontakt s rodinou či jinými blízkými a jaká je jeho širší trestní minulost, včetně možných předchozích propuštění na svobodu. Tyto okolnosti, vztahující se k materiálnímu a sociálnímu zázemí odsouzeného, ovlivňují možnost reintegrace odsouzeného do společnosti, a tedy jsou relevantní při rozhodování o podmíněném propuštění. Se zajištěním uvedených potřeb (zaměstnání, ubytování) přitom odsouzeným často pomáhají Probační a mediační služba České republiky, sociální kurátoři či jiné organizace zaměřené na resocializaci propuštěných, jejichž podklady proto mohou hrát významnou roli při rozhodování o podmíněném propuštění.

33. Obecně relevantním je pak též faktor trestní minulosti odsouzeného, byť je třeba zdůraznit, že prognóza vedení řádného života se vztahuje k budoucnosti, tj. k době po eventuálním propuštění z výkonu trestu, a na její nedostatek tedy nelze usuzovat výlučně na základě minulého chování odsouzeného. Byl-li by závěr soudu o nenaplnění podmínky očekávání budoucího řádného života odsouzeného založen primárně na okolnostech či důvodech, které hrály roli dříve při uložení samotného trestu odnětí svobody, došlo by i k porušení zákazu dvojího přičítání vyplývajícího z principu *ne bis in idem* podle čl. 40 odst. 5 Listiny [srov. např. nálezy sp. zn. III. ÚS 1735/10, sp. zn. II. ÚS 2503/16, sp. zn. I. ÚS 2201/16, sp. zn. II. ÚS 1945/20 aj.]. Trestní minulost odsouzeného obecně představuje také důležité hledisko při posuzování splnění podmínek podmíněného propuštění, nicméně hodnocení prognózy vedení řádného života v budoucnu zásadně nemůže být založeno jen na ní. Naopak je při něm nutné zohlednit i další, zejména aktuální poznatky k osobnosti odsouzeného, stavu jeho nápravy i prostředí, v němž by se ocitl po případném podmíněném propuštění na svobodu, a zabývat se též okolnostmi spáchané trestné činnosti při zaměření na míru překonání subjektivních příčin této trestné činnosti odsouzeným.

34. Ani trestní minulost odsouzeného nelze hodnotit mechanicky, tedy například sledovat jen počty minulých odsouzení či nevyužitých šancí podmíněného propuštění. Z tohoto hlediska není samo o sobě určující, kolikrát byl odsouzený trestán, kolikrát byl ve výkonu trestu odnětí svobody či kolikrát se neosvědčil po podmíněném propuštění. Žádná z těchto skutečností nemůže sama o sobě vyloučit možnost podmíněného propuštění, změnil-li odsouzený opravdu svůj život. Podobně jako tomu je u relevance kázeňských odměn a trestů pro posouzení polepšení odsouzeného ani hodnocení očekávání vedení řádného života nelze založit na

pouhých počtech odsouzení či výkonů nepodmíněného trestu odnětí svobody. Je nutné analyzovat vývoj trestné činnosti odsouzeného z hlediska její frekvence a závažnosti, a to zejména v letech předcházejících spáchání trestného činu, za který odsouzený vykonává trest. Nelze také v dané souvislosti přehlížet, že míru rizika, jež je inherentně spjata s podmíněným propuštěním, lze zmírnit uložením doprovodných opatření předvídaných v § 89 odst. 1 a 2 trestního zákoníku, tj. dohledu či přiměřených omezení a přiměřených povinností. Tato doprovodná opatření, zejména probační dohled, mohou výrazně napomoci k dovršení nápravy odsouzeného a usnadnit mu přechod z výkonu trestu odnětí svobody na svobodu, což ostatně vyplývá i z § 49 odst. 2 trestního zákoníku.

35. Na rozdíl od povinných kritérií stanovených v § 88 odst. 1 trestního zákoníku, která byla zmíněna a rozebrána výše a která vycházejí z teoretické koncepce podmíněného propuštění a směřují k nápravě pachatele a ochraně společnosti, fakultativní kritéria uvedená v § 88 odst. 3 trestního zákoníku již nejsou tak úzce navázána na teoretické základy a smysl institutu podmíněného propuštění, ale spíše představují určité zpřísnění posouzení podmíněného propuštění v případě odsouzených za zločin. Jde konkrétně o tři skutečnosti, a to včasné nastoupení do výkonu trestu odnětí svobody, částečné nebo plné nahrazení či odčinění škody, popřípadě jiné újmy způsobené trestným činem (respektive vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem) a postoj odsouzeného k výkonu ochranného léčení, vykonával-li jej odsouzený před výkonem trestu nebo v jeho průběhu. Uvedené skutečnosti nicméně nepředstavují nezbytné podmínky pro podmíněné propuštění, nýbrž soud k nim při rozhodování o tomto „toliko“ přihlíží.

36. Zejména kritérium včasného nastoupení do výkonu trestu, které nemá žádnou souvislost s následnou nápravou odsouzeného ani účelem podmíněného propuštění, je tak třeba zohledňovat pouze jako vedlejší, méně významnou skutečnost. Přihlédne-li přitom soud k včasnému nenastoupení do výkonu trestu, měl by se současně alespoň stručně zabývat důvody, které odsouzeného k nenastoupení vedly. Negativní roli by tedy včasné nenastoupení do výkonu trestu mělo hrát především tehdy, vyhýbal-li se odsouzený svévolně dlouhodobě nástupu do výkonu trestu. Ovšem ani v takovém případě nemůže být bez dalšího vyloučena možnost podmíněného propuštění, a to obzvláště jsou-li bezpochyby naplněny obligatorní podmínky podmíněného propuštění.

37. Naopak nahrazení či odčinění trestným činem způsobené škody patří mezi cíle moderního trestního práva. Snaží-li se odčinit škodu způsobenou trestným činem, který spáchal, může to vypovídat i o jeho náhledu na vlastní minulou společensky škodlivou činnost a značit jeho polepšení či nápravu. Je však třeba rozlišovat skutečnou snahu o odčinění škody způsobené trestnou činností od úsilí předstíraného pouze navenek.

d) Aplikace obecných východisek na nyní posuzovanou věc

38. Při aplikaci uvedených závěrů na nyní posuzovanou věc je nutno uzavřít, že obecné soudy při posuzování stěžovatelovy prognózy budoucího vedení řádného života se v napadených rozhodnutích zaměřily výlučně na trestní minulost stěžovatele. Okresní soud shledal, že stěžovatel kromě objektivně poznatelné podmínky vykonání stanovené délky trestu naplnil i podmínku polepšení, což dovodil z vyjádření vězeňské služby o chování stěžovatele ve výkonu trestu (sub bod 2), avšak naplnění podmínky třetí, tj. očekávání (prognózu) vedení řádného života v budoucnu, s odkazem na jeho trestní minulost vyloučil. Ač připustil, že stěžovatel má pevné rodinné zázemí a pro případ podmíněného propuštění má zajištěné bydlení i práci, nebylo podle jeho názoru možno přehlédnout stěžovatelovu bohatou trestní minulost s konstatováním, že je již potřetí ve výkonu trestu odnětí svobody (minulé tresty odnětí svobody vykonal před 21 a 26 lety). Přihlédl rovněž k tomu, že stěžovatel si ve věci vedené u Okresního soudu Brno-venkov pod sp. zn. 43 T 53/2019 podal odvolání, v němž svou vinu popřel. Z toho okresní soud dovodil, že u stěžovatele absentuje potřebná míra sebereflexe. Krajský soud se

s názorem okresního soudu ztotožnil. V souvislosti se závěrem o nenaplnění třetí zákonné podmínky podmíněného propuštění považoval za podstatné, že stěžovatel se opakovaně dopouštěl trestné činnosti bez ohledu na předešlá odsouzení a výkony trestu odnětí svobody, z nichž si nevzal potřebné ponaučení. Vzhledem k trestní minulosti stěžovatele nebylo podle krajského soudu jednoznačné, zda by se trestné činnosti nedopouštěl opakovaně, neboť má k páchání trestné činnosti výrazné sklony a riziko podmíněného propuštění bylo ještě příliš vysoké. Vycházel přitom z předpokladu, jak výslovně uvedl v odůvodnění svého rozhodnutí, že podmíněné propuštění z výkonu trestu je třeba považovat za formu výjimečného dobrodiní, které je dáno pouze těm odsouzeným, kteří splní veškeré podmínky stanovené zákonem, což u stěžovatele neshledal, a uzavřel, že u stěžovatele není dána pozitivní prognóza vedení řádného života v budoucnu.

39. Takové odůvodnění Ústavní soud nepovažuje za náležité a založené na dostatečných skutkových podkladech a nakonec ani za logické. Toto odůvodnění především nezbytným způsobem nereflektuje aktuální informace o stěžovateli, které by mohly svědčit o jeho vnitřní proměně a změně náhledu na své minulé společensky škodlivé jednání. Obecné soudy na jedné straně uzavřely, že se stěžovatel ve výkonu trestu polepšil, na druhou stranu ovšem podle nich nelze očekávat, že by vedl řádný život, a to s ohledem na to, jak se choval v minulosti. Takové posouzení si vnitřně odporuje.

40. Okresní soud ani krajský soud žádným způsobem konkrétně kromě trestní minulosti stěžovatele neodůvodnily, na základě jakých skutečností dospěly k závěru, že stěžovatel zatím skutečně nepřehodnotil svůj dosavadní život a že proces resocializace nebyl ukončen. Blíže se nevyjádřily k aktivitám, které stěžovatel ve výkonu trestu absolvuje, ani ke skutečnosti, že má zajištěné bydliště a zaměstnání, že po celou dobu výkonu trestu udržoval kontakt s rodinou a že jeho chování v průběhu výkonu trestu bylo věznicí hodnoceno jako řádné a bezproblémové, byť tyto skutečnosti, ovšem bez bližšího zhodnocení, konstatovaly. Obecné soudy nijak nehodnotily ani další jimi konstatovanou skutečnost, že stěžovatel do výkonu trestu nastoupil sám a včas, byť jde z hlediska posuzování podmínek podmíněného propuštění o skutečnost méně významnou (sub bod 37).

41. Jedinou konkrétní okolností, kterou obecné soudy vzaly při svém rozhodování v úvahu, byla předchozí trestní minulost stěžovatele, ke které však došlo před mnoha lety (minulé tresty odnětí svobody vykonal před 21 a 26 lety), což také obecné soudy konkrétně nehodnotily. Ústavní soud nepopírá, že předchozí trestní minulost je relevantním faktorem pro posouzení prognózy budoucího života odsouzeného, nemůže však být faktorem jediným a nelze ho hodnotit jen izolovaně bez přihlédnutí k aktuálním poznatkům k osobnosti odsouzeného, stavu jeho nápravy a také prostředí, v němž by se ocitl po případném podmíněném propuštění na svobodu. Tyto důležité okolnosti okresní soud ani krajský soud neposuzovaly a z těchto hledisek vyznívá jejich hodnocení trestní minulosti odsouzeného formalisticky.

42. Ústavní soud nevylučuje, že ve specifických případech je skutečně efektivní na odsouzeného působit delším výkonem trestu. Tento argument by ovšem neměl být použit bez bližšího vysvětlení, jak konkrétně by měl delší výkon trestu vést k nápravě odsouzeného. Podstata odůvodnění soudního rozhodnutí v případě zamítnutí žádosti o podmíněné propuštění je v tom, že odsouzenému má být jasně a srozumitelně vysvětleno (aniž by toto vysvětlení muselo být rozsáhlé), jakým konkrétním způsobem má jednat, aby prokázal polepšení a aby bylo od něj možno očekávat, že povede řádný život, tak, aby měl vyšší šance při dalším projednání své žádosti o podmíněné propuštění. Každé zamítavé usnesení by tedy mělo obsahovat krátký návod pro odsouzeného, jaké konkrétní změny se od něj očekávají.

43. Domnívaly-li se obecné soudy v posuzované věci, že nápravě stěžovatele může prospět další působení nepodmíněného trestu odnětí svobody oproti již vykonané části, pak měly doplnit, jak se tak může stát, tedy například měly uvést, co by měl stěžovatel ještě učinit a jaké konkrétní aktivity by měl ve výkonu trestu ještě absolvovat, které by měly prohloubit

jeho polepšení a zvýšení šancí na vedení řádného života tak, aby závěry obou soudů byly odůvodněným předpokladem ve smyslu shora uvedených obecných závěrů [srov. náleze ze dne 13. 7. 2021 sp. zn. IV. ÚS 575/21 (N 128/107 SbNU 41)]. Stěžovatel ovšem žádný takový návod nedostal, pouze byl utvrzen v tom, že s ohledem na jeho trestní minulost u něj podmíněné propuštění nepřichází v úvahu.

44. Okresní soud žádným způsobem neodůvodnil, na základě jakých skutečností, vyjma trestní minulosti stěžovatele, dospěl k závěru, že stěžovatel zatím skutečně nepřehodnotil svůj dosavadní život a že proces resocializace nebyl ještě ukončen, a co by měl případně ke své nápravě učinit. Za nepřijatelnou je také nutno považovat okolnost, že okresní soud při rozhodování o naplnění podmínek podmíněného propuštění přičítal stěžovateli k tíži, že podal odvolání ve své trestní věci, v němž svou vinu popřel, z čehož okresní soud dovodil, že u stěžovatele abscentuje potřebná míra sebereflexe. Jedním z ústavně zaručených práv obviněných je právo na obhajobu (čl. 37 odst. 2, čl. 40 odst. 3 Listiny), které zahrnuje např. odmítnutí vypovídat, popírání viny nebo i uvádění nepravdivých okolností, jakož i podání opravného prostředku proti rozsudku soudu prvního stupně. Je zřejmé, že skutečnost, že stěžovatel tohoto práva v trestním řízení využil a v podaném odvolání popíral svou vinu, mu nelze přičítat k tíži, a to tím spíše v rozhodnutí o jeho žádosti o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

45. Krajský soud pochybení okresního soudu nenapravit. V odůvodnění svého rozhodnutí toliko vytrhuje jednotlivé pasáže z judikatury Ústavního soudu týkající se rozhodování o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, které se mu hodí. Ve vztahu k zákazu dvojího přičítání vyplývajícimu z principu *ne bis in idem* poukazuje na to, že Ústavní soud ve svých rozhodnutích ustáleně zdůrazňuje nutnost zohlednění trestní minulosti u odsouzených pro reálné posouzení rizika jejich nepřijatelného chování po propuštění, dále že neexistuje ústavně zaručené právo na podmíněné propuštění odsouzeného, že úvaha o případném podmíněném propuštění a zhodnocení toho, zda byly naplněny hmotněprávní podmínky, náleží obecným soudům a že na podmíněné propuštění je nutné nahlížet jako na zákonem presumovaný benefit a jde o výjimku z obecného pravidla výkonu celého spravedlivě vyměřeného trestu, který se automaticky nezkracuje vzorným chováním během určité části výkonu tohoto trestu, ale že je naopak klíčové, aby odsouzený jedinec prokázal, že další výkon trestu odnětí svobody v jeho případě je již nadbytečný (tzn. musí prokázat polepšení, odstranění příčin trestné činnosti, snížení rizik a nalezení dostatečné motivace neopakovat trestnou činnost), což platí obzvláště v případě odsouzených, kteří již v minulosti prokázali opakovaně neschopnost zdržet se dalšího páchání trestné činnosti. Podotýká také, že soudy nejsou povinny stanovovat odsouzenému jakýkoliv „plán polepšení“, který musí splnit, ale že jejich úkolem je zvážit, zda v aktuální situaci rizika recidivy převyšují nad pozitivními skutečnostmi.

46. V kontextu nyní posuzované věci nelze pominout, že ač jsou krajským soudem zmíněné pasáže v judikatuře Ústavního soudu také nepochybně obsaženy, je třeba je chápat v celkovém kontextu, tak jak byl shora vymezen (sub 24 až 37), což však obecné soudy v napadených usneseních neučinily a při svém rozhodování vzaly v úvahu výlučně předchozí trestní minulost stěžovatele. Zejména krajský soud poukazyval na odsuzující rozhodnutí z roku 1994 a dále na nepodmíněné tresty vykonané před více jak dvaceti lety. Přitom v mezidobí byly stěžovateli ukládány výlučně alternativní tresty, které všechny vykonal. Trestní minulost je sice relevantním faktorem pro posouzení prognózy budoucího života stěžovatele, ale jak již bylo shora zmíněno, nemůže být faktorem jediným. Okresní soud a krajský soud si, vyjma informací o trestní minulosti stěžovatele, neopatřily dostatek aktuálních skutkových podkladů, z nichž by bylo možno s co nejvyšší mírou pravděpodobnosti usoudit, zda a případně nakolik dosavadní výkon trestu splnil u stěžovatele svůj předpokládaný účel (srov. náleze sp. zn. III. ÚS 611/2000), a nezjistily a nezohlednily ani aktuální poznatky k osobnosti stěžovatele, stavu jeho nápravy a jeho možné vnitřní proměně (srov. náleze sp. zn. I. ÚS 2201/16). Krajský soud ve svém

rozhodnutí dokonce výslovně popírá výše zmíněný názor Ústavního soudu (sub bod 44 – pozn. red.: správně patrně bod 45) a tvrdí, že soudy nejsou povinny stanovovat odsouzenému jakýkoliv „plán polepšení“, který musí splnit. Takový „plán polepšení“ jistě obecné soudy dávat odsouzenému nemusí, ale jsou za situace, kdy shledají za splnění první dvě zákonné podmínky podmíněného propuštění, avšak třetí podmínku posoudí jako nenaplněnou, povinny uvést, co by měl stěžovatel ještě učinit k tomu, aby mohl být v budoucnu z výkonu trestu odnětí svobody propuštěn (viz nálezn. sp. zn. IV. ÚS 575/21).

47. Byť příslušné soudy jistě mohou svou argumentaci částečně zakládat i na skutečnostech, které odsouzený nemůže změnit (například na jeho předchozí trestní minulosti), tyto skutečnosti nemohou navždy zamezit možnosti podmíněného propuštění, neboť nikdy nelze vyloučit potenciální možnost, že se odsouzený změní, napraví, polepší a do budoucna od něj bude možno očekávat vedení řádného života.

48. V dané souvislosti není možno také přehlížet, že zamítnutí žádosti o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody za situace, kdy stěžovatel vyvinul značné úsilí, aby byl účel trestu naplněn, může mít negativní důsledky na jeho resocializační proces. Pocit zmaru jej může v jeho úsilí tzv. zlomit a může se stát více náchylným vůči negativním vlivům vězeňského prostředí. Obecné soudy náležitě nevzaly v úvahu ani to, že podmíněné propuštění odsouzeného lze spojit s vyslovením dohledu a s uložením vhodných a individualizovaných přiměřených omezení a povinností (srov. § 89 odst. 2 trestního zákoníku), pomocí nichž lze snížit riziko recidivy. K těmto možnostem se v napadených usneseních vůbec nevyjádřily. Z odůvodnění jejich rozhodnutí není zřejmé, co by reálně stěžovatel mohl učinit pro to, aby svá rozhodnutí změnila a rozhodly o jeho podmíněném propuštění. Závěr o nedostatku prognózy vedení řádného života založily obecné soudy v zásadní a téměř výlučné míře na předchozím jednání (trestní minulosti) stěžovatele, které už nelze změnit. Navzdory jeho prokazatelnému polepšení, jak obecné soudy uzavřely, došly k závěru, že od něj nelze očekávat vedení řádného života v budoucnu, a to primárně vzhledem k jeho trestní minulosti. Nevěnovaly se přitom náležitě aktuální situaci stěžovatele, jeho snaze o nápravu a změnu životního náhledu.

49. Jelikož obecné soudy řádně neposoudily vliv prokázaného polepšení na splnění třetí zákonné podmínky podmíněného propuštění [očekávání (prognózu) vedení řádného života v budoucnu] a zásadně pouze na základě jeho trestní minulosti dospěly k závěru, že od něj v budoucnu nelze očekávat vedení řádného života, porušily tím stěžovatelovo právo na řádně vedené soudní řízení podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Napadená usnesení nebyla v uvedeném rozsahu řádně, přesvědčivě a logicky odůvodněna. Učinily-li obecné soudy závěr o nenaplnění podmínky očekávání řádného života primárně na základě opakovaného páčání trestné činnosti a dvou značně časově vzdálených (více jak před dvaceti lety) výkonech trestů odnětí svobody, porušily zákaz dvojího přičítání stanovený v čl. 40 odst. 5 Listiny, jelikož svá rozhodnutí postavily takřka výlučně na minulém jednání stěžovatele, za které již byl potrestán.

50. Okresní soud tak ve svém novém rozhodnutí bude povinen materiálně posoudit, zda stěžovatel splňuje podmínky podmíněného propuštění, přičemž se konkrétně zaměří na zvážení konkrétních okolností pro rozhodnutí, zda u něj došlo ke skutečnému polepšení, tedy zda stěžovatel prošel vnitřní proměnou a získal nový náhled na svůj život, na základě čehož by bylo možné též předpokládat, že přestane i přes svou trestní minulost páchat trestnou činnost. Dojde-li okresní soud k závěru, že některá ze zákonných podmínek, kterou může stěžovatel ovlivnit, nebyla naplněna, stručně ve svém usnesení také uvede, co a jak má napravit před podáním další žádosti o podmíněné propuštění, aby bylo pro stěžovatele zřejmé, jak se má dále ve výkonu trestu odnětí svobody chovat (podrobněji ke způsobu a rozsahu odůvodnění srov. nálezn. sp. zn. II. ÚS 482/18, na který Ústavní soud pro stručnost v této věci v podrobnostech odkazuje). Uvedenými závěry Ústavního soudu je vázán i krajský soud, neboť podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou vykonatelná rozhodnutí, a to včetně jejich nosných důvodů, závazná pro všechny orgány i osoby.

VI. Závěr

51. Protože z uvedených důvodů napadenými rozhodnutími obecných soudů došlo k porušení základního práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a zákazu dvojího přičítání zaručeného v čl. 40 odst. 5 Listiny, Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona napadená rozhodnutí zrušil.

52. Ústavní soud o ústavní stížnosti rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť dospěl k závěru, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Odlišná stanoviska

1. Odlišné stanovisko soudce Jana Filipa

Předmětem řízení v této věci bylo posouzení ústavnosti rozhodnutí obecných soudů, kterými byla zamítnuta žádost stěžovatele o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Stěžovatel podle napadených usnesení splnil dvě podmínky stanovené v § 88 trestního zákoníku, tj. vykonal alespoň polovinu nepodmíněného trestu odnětí svobody a prokázal polepšení. Za splněnou však nebyla považována podmínka, že se od něj může očekávat, že v budoucnu povede řádný život (viz bod 2 odůvodnění). Obecné soudy vyšly ze zjištění, že stěžovatel má v Rejstříku trestů celkem jedenáct záznamů a již od roku 1994 byl pravomocně odsuzován za různorodou trestnou činnost. Přestože mu byly dány šance v podobě alternativních trestů, a to podmíněného trestu odnětí svobody, trestu obecně prospěšných prací i dobrodiní amnestie, nevedlo to k jeho nápravě. Přihlédnuto bylo rovněž k tomu, že stěžovatel si ve věci vedené u Okresního soudu Brno-venkov pod sp. zn. 43 T 53/2019, v níž byl pravomocně uznán vinným trestným činem legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 216 odst. 1 písm. a), odst. 3 písm. c) trestního zákoníku, za který mu byl uložen trest odnětí svobody v trvání čtyřiceti dvou měsíců, podal odvolání, v němž svou vinu popřel. Z toho okresní soud dovodil, že u stěžovatele absentuje potřebná míra sebereflexe.

Tato rozhodnutí byla zrušena s odůvodněním, že jimi bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), k čemuž jsem se přiklonil s respektem k nálezkové judikatuře Ústavního soudu. Nemohu se však ztotožnit s tím, že ve výroku I *in fine* je jako druhý důvod uvedeno porušení tzv. zákazu dvojího přičítání zaručeného čl. 40 odst. 5 Listiny. Proti této části výroku I podávám podle § 22 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, odlišné stanovisko, které opírám o stejné důvody jako v případě nálezu ze dne 13. 7. 2021 sp. zn. IV. ÚS 575/21 (N 128/107 SbNU 41).

Vedou mne k tomu (již opakovaně) tyto důvody:

1. Tato část výroku a odůvodnění je nadále nesprávně založena na již ustálené (na stejně tak nesprávně) judikatuře Ústavního soudu (viz odůvodnění nálezu), kterou Ústavní soud vytváří *de facto* nové základní právo, tj. základní právo na podmíněné propuštění, ačkoli nic takového s odkazem na čl. 40 odst. 5 Listiny (viz výrok II nálezu a body 49 a 51 odůvodnění) nelze dovodit, neboť navíc nejde o trestní stíhání, nýbrž o podmínky propuštění z již uloženého výkonu trestu odnětí svobody. Ústavní soud sice (i v nynější věci) zdůrazňuje, že takové základní právo neexistuje, ve skutečnosti ale postupem podle čl. 40 odst. 5 Listiny nic jiného *de facto* nečiní, ač k tomu nemá žádný důvod.

2. Takto by mohlo být každé „podústavní“ právo spojené s nějakými podmínkami (nakonec právě proto jde o právo, a nikoli o svobodu) prohlášeno za základní a chráněno Ústavním soudem i mimo čl. 36 odst. 1 Listiny, který zaručuje možnost každého domáhat se stanoveným postupem svého práva. Každé právo, na které odkazuje čl. 41 odst. 1 Listiny, by se

mohlo tímto postupem stát základním jen proto, že nebylo podle názoru Ústavního soudu obecným soudem řádně posouzeno. Ústavní soud by se tak místo soudního orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky) stával ústavodárným orgánem produkujícím a nalézajícím cestou práva procesního nová ústavně zaručená (ve skutečnosti Ústavním soudem), zejména hmotná základní práva. Ústavní soud zde právo nejen vykládá, či dokonce dotváří, nýbrž tvoří. Stejně tak pak přestává být jasné, kde vlastně končí hranice ústavněsoudního přezkumu a kde se Ústavní soud stává další instancí v řízeních vyhrazených obecným soudům při hodnocení toho, zda byly splněny podmínky pro podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

3. Odůvodnění zdůrazňuje zásadu *ne bis in idem*. Podle mne ale nemůže jít o žádný další trest, nýbrž jen o nesplnění podmínky pro úlevu z již uloženého trestu. Rovněž body 15 a 16 odůvodnění jsou v tomto směru rozporuplnými, když s odkazem na náleze ze dne 5. 11. 2015 sp. zn. III. ÚS 599/14 (N 194/79 SbNU 207) výslovně uvádějí, že podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je koncipováno jako mimořádný zákonný institut – zdůrazňují slovo „zákonný“, nikoli „ústavní“, ale i to, že nejde o nové ukládání trestu. Ten byl uložen rozhodnutím, které je pravomocné, nicméně tento správný závěr již v dalším není důsledně sledován.

4. Na rozdíl od základních práv zde nejde o obecný požadavek, nýbrž zcela konkrétní pravidlo trestního řízení. Vždyť i poslední věta bodu 16 uvádí, že z požadavku právního státu vyplývá povinnost obecného soudu odsouzeného podmíněně propustit, splnil-li odsouzený všechny (opět zdůrazňují) zákonné podmínky (a to ještě přecházím, že § 88 trestního zákoníku výslovně uvádí, že soud „může odsouzeného propustit“, nikoli propustí). Polepšit se (a prokázat to) tak musí odsouzený.

5. Nutno zdůraznit, že o splnění podmínek rozhoduje právě obecný soud, a ne zákonodárce; zákonodárce podmínky stanoví jako výjimku z výkonu již uloženého trestu, která je možná i s přihlédnutím k „trestní“ minulosti žadatele – tedy je to podmínka, kterou přece stanoví zákonodárce. Kdybychom měli uvažovat o základním právu na podmíněné propuštění, jak to činí Ústavní soud v některých nálezech tím, že odkazuje na porušení čl. 40 odst. 5 Listiny, museli bychom tuto podmínku jako neústavní zrušit nebo v Listině výslovně formulovat. Nejde proto o nějaké „nové“ základní právo, nýbrž jen hodnocení úrovně poskytnutí soudní ochrany podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Právně je to proto jiná konstrukce než v situaci nařízení výkonu zbytku trestu v případě nesplnění podmínek propuštění (viz bod 18 – Damoklův meč, to je něco jiného).

6. Jinak řečeno, kdyby šlo o věc ne soudu, ale zákonodárce, muselo by být předmětné ustanovení trestního zákoníku formulováno tak, že se odsouzený propustí z výkonu trestu po odpykání určité jeho doby, „ledaže“ se prokáže, že jsou zde důvodné obavy z toho, že bude na svobodě znovu pokračovat v porušování práva. Tedy nikoli tak, že to bude prokazovat žadatel o podmíněné propuštění, nýbrž veřejná moc. Konstrukce § 88 odst. 1 trestního zákoníku je však založena na tom, že soud podmíněně odsouzeného propustit „může“, jestliže ten „prokázal“ (ten on, nikoli veřejná moc) polepšení a důvodnou naději, že povede v budoucnu řádný život.

7. Neplatí tedy, že soudce obecného soudu musí prokázat navrhovateli, že podmínky nesplnil, nýbrž naopak žadatel o podmíněné propuštění soudci, že je všechny splnil. Vždyť Ústavní soud se touto cestou postupně blíží k formulaci pravidla *in dubio pro reo*, či dokonce *in dubio pro petitor*, které je už hodně za hranicí obvyklého odkazu na to, že Ústavní soud není další instancí a že zasahuje jen v případě excessu obecného soudu. Jako by už stačilo jen podat žádost (někde se tak postupuje *ex lege* a brání se jen veřejná žaloba). Ale tak tomu u nás zatím není, ačkoli zahraniční inspirace by nebyla na škodu. Dokud se tak ale nestane, je nutno platnou právní úpravu podmíněného propuštění respektovat a rozhodovat podle práva České republiky.

8. Zde je možno poukázat na odůvodnění v bodu 27, které na tento problém naráží. Měl by tedy Ústavní soud (tento senát) řízení přerušit a podle § 78 odst. 2 zákona o Ústavním soudu

něco v § 88 trestního zákoníku zrušit? Jestliže tak neučiní, má obecný soud právo vykládat neurčité pojmy spojené s podmínkami? Jsou tyto podmínky pro všechny osoby ve výkonu trestu stejné, když páchaly odlišnou trestnou činnost? Lze rozlišovat mezi několika záznamy a několika desítkami záznamů v Rejstříku trestů na straně jedné a běžným vzorným chováním uvnitř uzavřeného zařízení na straně druhé? Podle mého názoru je to stále v pravomoci obecného soudu a Ústavní soud postupuje aktivisticky. Chce-li proto postupovat podle maximy *in dubio pro libertate*, dluží důkladné vysvětlení společnosti i poškozeným trestnou činností.

9. Trest se ukládá za to, co se stalo v minulosti (*iudex de preterito*) a co je ústavně vyjádřeno pro posuzování trestnosti (za to, co se zběhlo). Hodnocení budoucnosti (viz bod 34 odůvodnění) je v případě použití § 88 trestního zákoníku něčím jiným (výrazem blahovůle zákonodárce) než novým ukládáním již uloženého trestu (viz výše). I zde jde o dodržení ústavních kautel práva na řádné soudní řízení o možném propuštění z výkonu již uloženého trestu, nikoli o ukládání nového trestu v rozporu s čl. 40 odst. 5 Listiny. Nejde o dvojí přičítání trestního zákoníku, protože to jsou dvě zcela různé věci. Jde o důsledek vadného výkladu čl. 40 odst. 5 Listiny, neboť tam se zakazuje, aby pachatel trestného činu nebyl „přičten“ současně jak kvalifikující znak skutkové podstaty trestného činu, tak i přitěžující okolnost, která obsahuje obdobný znak.

10. Stejnou pochybnost mám u bodu 35. Svěřujeme-li soudci obecného soudu posouzení toho, zda odsouzený ve výkonu trestu změnil svůj život tak, že lze očekávat polepšení, musíme mu (bez pravidla *in dubio pro petitor*) dát možnost rozhodnout i tak, že jej nepřesvědčil, že taková prognóza v jeho případě již existuje. V takovém případě o žádném dvojím přičítání nemůže být řeč, máme-li zůstat v hranicích ústavních kautel trestání. Jinou věcí je pak „napínání“ hranic ústavních kautel práva na řádně vedené soudní řízení podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Dodrží-li obecný soud tyto ústavní kautely, není pro zásah Ústavního soudu místo, protože žádné ústavní právo na podmíněné propuštění v našem ústavním pořádku zakotveno není.

2. Odlišné stanovisko soudce Josefa Fialy

V souladu s § 22 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, podávám odlišné stanovisko k výrokům a odůvodnění nálezu ve věci sp. zn. IV. ÚS 1804/21:

1. Výrok konstatující porušení stěžovatelových základních práv napadeným usnesením Krajského soudu v Brně (pozn. výroky týkající se usnesení Okresního soudu v Břeclavi ponechávám z níže uvedeného důvodu stranou pozornosti), kasační výrok a jejich odůvodnění jsou založeny na závěru [podobně jako nález ve věci sp. zn. IV. ÚS 575/21 ze dne 13. 7. 2021 (N 128/107 SbNU 41)], že napadené usnesení nebylo v uvedeném rozsahu (sc. že „obecné soudy řádně neposoudily vliv prokázaného polepšení na splnění třetí zákonné podmínky podmíněného propuštění“) řádně, přesvědčivě a logicky odůvodněno (srov. bod 47 odůvodnění nálezu). Na rozdíl od většinového stanoviska IV. senátu jsem přesvědčen (stejně jako ve věci sp. zn. IV. ÚS 575/21 – srov. odlišné stanovisko k tomuto nálezu), že napadené usnesení Krajského soudu v Brně obsahuje ústavně konformní odůvodnění skutečnosti, že stěžovatel třetí podmínku podmíněného propuštění nesplnil (srov. body 5 až 7 odůvodnění tohoto usnesení, zejména akcent na skutečnost, že stěžovatel má v Rejstříku trestů celkem 11 záznamů, kdy již od roku 1994 byl kontinuálně pravomocně odsuzován za různorodou trestnou činnost, opakovaně byl uznán vinným i za drogovou trestnou činnost, když v rámci prvního odsouzení mu byl uložen podmíněný trest odnětí svobody, a ačkoliv se formálně osvědčil, přesto to nevedlo k nápravě jeho chování, když je nyní uznán vinným znovu za tuto trestnou činnost k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 36 měsíců, k němuž je pak ukládán nyní aktuálně souhrnný trest odnětí svobody v trvání 42 měsíců za trestný čin legalizace výnosů z trestné činnosti). Na tomto základě je logický závěr, že stěžovatel se opakovaně dopouští trestné činnosti bez ohledu na předešlá odsouzení a výkon trestu odnětí svobody, z nichž si

nevzal potřebné ponaučení, čímž je právě zpochybněna třetí zákonem požadovaná podmínka, že by bylo možno od něho očekávat, že v budoucnu povede řádný život.

2. Krajský soud v Brně též připomenul judikaturní závěry Ústavního soudu (srov. bod 10 odůvodnění napadeného usnesení), včetně usnesení shodně obsazeného senátu ve věci sp. zn. IV. ÚS 638/21. Nález v této souvislosti konstatuje (bod 46), že „krajský soud ve svém rozhodnutí dokonce výslovně popírá výše zmíněný názor Ústavního soudu (sub bod 44)“, avšak v odkazovaném bodě žádný takový názor nenacházím.

3. Stěžovatel ústavní stížností požadoval výslovně i zrušení usnesení Okresního soudu v Břeclavi ze dne 4. 3. 2021 č. j. 21 PP 250/2020-82, které zrušil napadeným usnesením již Krajský soud v Brně. V této části je proto ústavní stížnost návrhem, o kterém není Ústavní soud příslušný rozhodnout [srov. nález ze dne 16. 6. 2015 sp. zn. I. ÚS 1119/15 (N 116/77 SbNU 697)].

4. Z výše uvedených důvodů měla být stěžovatelova ústavní stížnost v části směřující proti usnesení Krajského soudu v Brně odmítnuta [podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu] pro zjevnou neopodstatněnost, eventuálně nálezem zamítnuta (podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) pro nedůvodnost, a v části směřující proti usnesení Okresního soudu v Břeclavi odmítnuta podle § 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu.

II

II. Stanoviska

St. č. 53/21
Stanovisko pléna Ústavního soudu
(sp. zn. Pl. ÚS-st. 53/21 ze dne 7. září 2021; 402/2021 Sb.)

Plénium Ústavního soudu přijalo dne 7. září 2021 pod sp. zn. Pl. ÚS-st. 53/21 ve složení předseda soudu Pavel Rychetský, soudkyně a soudci Ludvík David, Jaroslav Fenyk, Josef Fiala, Jan Filip, Jaromír Jirsa (soudce zpravodaj), Tomáš Lichovník, Vladimír Sládeček, Radovan Suchánek, Pavel Šámal, Kateřina Šimáčková, Vojtěch Šimíček, Milada Tomková, David Uhlíř a Jiří Zemánek na návrh I. senátu Ústavního soudu podle § 23 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve věci právního názoru I. senátu pro řízení vedené pod sp. zn. I. ÚS 1179/20, který se odchyluje od právního názoru Ústavního soudu vysloveného v nálezu sp. zn. II. ÚS 2560/13 ze dne 20. 5. 2014 (N 101/73 SbNU 639), toto

stanovisko:

I. Včasnost elektronického podání učiněného prostřednictvím e-mailu je třeba posuzovat podle okamžiku, kdy podání dojde soudu, nikoliv podle okamžiku, kdy je podatelem odesláno.

II. Za okamžik, kdy je podání řádně učiněno, se považuje okamžik, kdy se e-mailová zpráva dostane do dispozice soudu; pro posouzení včasnosti podání není relevantní, kdy se s ním soud fakticky seznámil.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Projednávaná věc se přímo týká základního práva na přístup k soudu ve smyslu čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Podstatou stanoviska je vyřešení otázky, zda je pro ústavně konformní posouzení včasnosti elektronického podání učiněného prostřednictvím e-mailu rozhodující okamžik odeslání podání, nebo okamžik, kdy podání dojde do elektronické podatelny (dispozice) soudu.

**II. Dosavadní řízení o ústavní stížnosti vedené u Ústavního soudu
pod sp. zn. I. ÚS 1179/20**

2. Ústavní stížností došlou Ústavnímu soudu dne 21. 4. 2020 se stěžovatel domáhá zrušení usnesení Nejvyššího správního soudu (dále též jen „NSS“) č. j. 6 As 267/2019-21 ze dne 19. 2. 2020, neboť je přesvědčen, že jím bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny.

II. 1 Rekapitulace procesního vývoje a skutkových okolností případu

3. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) zamítl usnesením č. j. 14 A 56/2019-50 ze dne 4. 12. 2019 návrh stěžovatele na doplnění rozsudku téhož soudu č. j. 14 A 56/2019-26 ze dne 23. 10. 2019. Dne 19. 12. 2019 byla prostřednictvím datové schránky k Nejvyššímu správnímu soudu podána neodůvodněná (blanketní) kasační stížnost stěžovatele směřující proti výše citovanému usnesení městského soudu. Nejvyšší správní soud usnesením č. j. 6 As 267/2019-4 ze dne 6. 1. 2020 vyzval stěžovatele k zaplacení soudního poplatku a k tomu, aby

ve lhůtě jednoho měsíce od doručení daného usnesení odstranil nedostatky kasační stížnosti; usnesení bylo stěžovateli doručeno dne 9. 1. 2020.

4. Ústavní stížností napadeným usnesením Nejvyšší správní soud odmítl kasační stížnost stěžovatele podle § 37 odst. 5 ve spojení s § 120 soudního řádu správního. Nejvyšší správní soud dospěl k závěru, že poslední den lhůty pro doplnění kasační stížnosti připadl na neděli 9. 2. 2020, takže byl její konec posunut na pondělí 10. 2. 2020. Bylo-li NSS dodáno doplnění kasační stížnosti, které advokát stěžovatele zaslal prostřednictvím e-mailu, až dne 11. 2. 2020 v čase 02:46, došlo dvě hodiny a čtyřicet šest minut po uplynutí lhůty k doplnění kasační stížnosti, a je tedy opožděné.

II. 2 Argumentace stěžovatele v ústavní stížnosti

5. V ústavní stížnosti stěžovatel tvrdí, že Nejvyšší správní soud pochybil, odmítl-li jeho kasační stížnost z důvodu uplynutí lhůty pro její doplnění. Stěžovatel uvádí, že na doplnění kasační stížnosti jeho advokát připojil zaručený elektronický podpis dne 10. 2. 2020 v čase 23:42 a předmětný e-mail odeslal dne 10. 2. 2020 v čase 23:44, tedy 16 minut před uplynutím lhůty.

6. Přibližně tříhodinová prodleva mezi odesláním e-mailu a jeho dojitím do elektronické podatelny Nejvyššího správního soudu byla podle stěžovatele způsobena technickými nedostatky při přenosu e-mailové zprávy, které není možné klást k jeho tíži. Opačný postup by byl podle stěžovatele přepjatým formalismem, neboť by zákon sice poskytl účastníkům možnost zaslat podání elektronicky, veškeré nebezpečí včasnosti podání, a to včetně chyb a zavinění státních orgánů, by přenesl na podatele, kteří by měli minimální možnost ovlivnit okamžik, kdy soud elektronické podání přijme, což by vedlo k nejistotě účastníků a možné svévoli. Jako důkazy stěžovatel označil „odeslaný e-mail“ (jehož kopii/print-screen obrazovky přiložil k ústavní stížnosti) a dále „zaručený elektronický podpis připojený k doplnění kasační stížnosti ze dne 10. 2. 2020“ (v této souvislosti stěžovatel odkázal na spis NSS).

7. Stěžovatel odkazuje na nálezn sp. zn. II. ÚS 2560/13 ze dne 20. 5. 2014 (N 101/73 SbNU 639). Podle stěžovatele se projednávaná věc od věci řešené citovaným nálezn Ústavního soudu skutkově neliší.

II. 3 Vyjádření k ústavní stížnosti a replika stěžovatele

8. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 77/1998 Sb., vyzval Nejvyšší správní soud a vedlejšího účastníka řízení, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili.

9. Nejvyšší správní soud, za který se vyjádřil předseda senátu Filip Dienstbier, navrhl, aby Ústavní soud projednávanou ústavní stížnost odmítl pro zjevnou neopodstatněnost, případně aby ji zamítl. Uvedl, že podání stěžovatele bylo učiněno elektronicky, „prostým“ e-mailem bez zaručeného elektronického podpisu zprávy; elektronickým podpisem byla opatřena pouze příloha zprávy. Ze spisu nevyplývá, že by stěžovatel předmětné podání učinil skutečně již dne 10. 2. 2020, jak uvádí ve své ústavní stížnosti. Na den, kdy podání došlo soudu, především nelze usuzovat z data, které uvedl podatel (slovy „V Praze dne 10. 2. 2020“), ani z data a času elektronického podpisu přílohy e-mailu. Tento podpis totiž není opatřen tzv. časovým razítkem a je odvozen z data a času, na který byl nastaven počítač podatele (slovy na podpisu „Datum: 2020.02.10 23:42:24+01'00“). Podle záznamu o ověření elektronického podání z elektronické podatelny Nejvyššího správního soudu došla zpráva na podatelnu dne 11. 2. 2020 a datum jejího odeslání nelze zjistit. Datum na kopii odeslaného e-mailu, který je přílohou ústavní stížnosti, je podle NSS odvozeno výlučně z data nastaveného v zařízení uživatele a nemůže svědčit o datu skutečného odeslání předmětné zprávy.

10. Nejvyšší správní soud pro účely vyjádření požádal oddělení IT Nejvyššího správního soudu a Ministerstva spravedlnosti, spravujícího centrální e-podatelnu pro soudy,

o sdělení dostupných informací o čase odeslání a dojití stěžovatelova podání v projednávané věci. Ze získaných informací vyplývá, že z dostupných zdrojů nelze ani zpětně zjistit s jistotou datum skutečného odeslání podání, a to vzhledem ke způsobu jeho zaslání zvolenému stěžovatelem (prostý e-mail, elektronický podpis přílohy bez časového razítka, využívání poštovních služeb poskytovatele, který negarantuje historii zprávy – tzv. tracing – z fáze před odesláním adresátovi). Údaj „čas podepsání: 2020/02/11 00:42:24 + 2 '00“ v dokumentu „vlastnosti podpisu“ (příloha č. 4 informace IT oddělení NSS) podle NSS svědčí spíše o opaku tvrzení stěžovatele, neboť se v minutách a sekundách shoduje se stěžovatelem uváděným zobrazeným časem elektronického podpisu a rozdíl jedné hodiny odpovídá odlišnému nastavení časového pásma v počítači stěžovatele od systému určujícího vlastnost elektronického podpisu.

11. Podle NSS nejsou naplněny skutkové předpoklady pro aplikaci závěrů nálezu sp. zn. II. ÚS 2560/13 (s odkazem na bod 34); rozdílnost časových údajů o podpisu přílohy a odeslání zprávy, které jsou všechny odvozovány z nastavení odesílatelova zařízení, znemožňuje hodnocení stěžovatelových tvrzení jako dostatečně věrohodných. Nejvyšší správní soud dále rozporuje správnost závěrů nálezu sp. zn. II. ÚS 2560/13, jde-li o rovnocennost e-mailové komunikace s ostatními způsoby podání, které procesní předpisy umožňují. Podle NSS při volbě tohoto způsobu komunikace nelze, na rozdíl od podání prostřednictvím držitele poštovní licence nebo systému datových schránek, zajistit dostupnost a věrohodnost informací nezbytných pro posouzení zákonných požadavků kladených na včasnost podání. Komunikaci e-mailem je spíše vhodné přirovnat ke službě „soukromého doručovatele“ nebo občanské výpomoci jakékoliv třetí osoby. Podle NSS zákonodárce věděl, proč pouze při podání prostřednictvím držitele poštovní licence poskytuje výhodu spočívající v možnosti předání podání (nikoliv nutně jeho dojití) i poslední den zákonné lhůty.

12. Vedlejší účastník (Úřad městské části Praha 14) Ústavnímu soudu sdělil, že nebude v řízení o ústavní stížnosti uplatňovat práva vedlejšího účastníka. Stěžovatel repliku k vyjádření NSS ve stanovené lhůtě nezaslal.

II. 4 Předpoklady řízení o ústavní stížnosti

13. Ústavní stížnost byla oprávněnou osobou podána včas (§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů) a není nepřijatelná ve smyslu § 75 odst. 1 téhož zákona; stěžovatel je řádně zastoupen advokátem (§ 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 83/2004 Sb.) a Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný.

III. Důvody pro předložení otázky k posouzení plénu Ústavního soudu

14. Při rozhodování výše shrnutého případu dospěl první senát k odlišnému názoru ohledně posouzení otázky včasnosti elektronického podání prostřednictvím e-mailu soudu než tehdejší druhý senát v nálezu sp. zn. II. ÚS 2560/13. Níže budou nejprve popsány skutkové okolnosti případu a právní závěry vyjádřené v nálezu sp. zn. II. ÚS 2560/13 (III. 1); následně bude vysvětlen odlišný právní názor předkládajícího prvního senátu (III. 2).

III. 1 Nález sp. zn. II. ÚS 2560/13

15. Skutkové okolnosti věci sp. zn. II. ÚS 2560/13 lze shrnout následovně: Stěžovatel podal blanketní kasační stížnost. Nejvyšší správní soud stěžovatele vyzval k doplnění kasační stížnosti, a to ve lhůtě jednoho měsíce ode dne doručení předmětného usnesení (tj. od 2. 5. 2013). Jelikož konec stanovené lhůty připadl na neděli 2. 6. 2013, posunul se konec lhůty k doplnění kasační stížnosti na pondělí 3. 6. 2013. Nejvyšší správní soud dospěl v napadeném rozhodnutí k závěru, že mu doplnění kasační stížnosti došlo elektronicky e-mailem se zaručeným elektronickým podpisem až dne 4. 6. 2013 v čase 00:26:56, a proto kasační stížnost odmítl. Stěžovatel namítal, že doplnění kasační stížnosti podal již dne 3. 6. 2013 v čase 23:38.

16. Tehdejší druhý senát dospěl k závěru, že odmítnutí kasační stížnosti Nejvyšším správním soudem představuje porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny. Uvedl, že s ohledem na stále se prohlubující elektronizaci justice, která se projevuje v oblasti komunikační, je třeba akcentovat materiální prvek, jehož smysl spočívá v preferenci věcného a meritorního posouzení věci před jejím procesním skončením tam, kde tomu povaha věci vysloveně nebrání. Taková premisa je podle tehdejšího druhého senátu zpřítomněním čl. 90 Ústavy, podle něhož jsou soudy primárně povolány k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům; současně tím sleduje cíl, aby se ze soudnictví nestalo pouhé „vyřizovačství“, tj. upřednostňuje snahu o pokud možno věcné zhodnocení problému po právní a/nebo faktické stránce tak, aby bylo ochráně (nejen základních) práv učiněno zadost.

17. Tehdejší druhý senát v bodě 32 předmětného nálezu uvedl, že „včasným doručením v této rovině je pak nutno rozumět situaci, kdy úkon účastníka, byť učiněný ve formě elektronického podání prostřednictvím e-mailové schránky, třebaže dojde soudu několik minut po půlnoci dne následujícího po dni, jehož uplynutím příslušná lhůta vypršela, byl ve skutečnosti učiněn před jejím uplynutím, tj. kdy e-mail byl odeslán nejpozději ve 23:59 hod. posledního dne lhůty“. Podle druhého senátu se soud s takovým procesním úkonem ostatně zpravidla neseznamuje dříve než na začátku pracovní doby, a proto distinkce, zda k předání příslušného podání (dodání do dispozice soudu) došlo těsně před půlnocí posledního dne lhůty, anebo jen několik hodin, či dokonce minut těsně po půlnoci následujícího dne, nemá faktické materiální důsledky. Podle tehdejšího druhého senátu nelze rozumně předpokládat, že by se právě v noci dne následujícího po uplynutí lhůty pracovník soudu běžně přihlašoval do informačního systému e-mailových schránek soudu za účelem dalšího nakládání se spisem.

18. Tehdejší druhý senát dále odkázal na nález sp. zn. II. ÚS 1911/11 ze dne 29. 3. 2012 ve znění opravného usnesení ze dne 15. 5. 2012 (N 66/64 SbNU 749), podle kterého platí, že dává-li zákon účastníku řízení možnost, aby procesní úkony činil prostřednictvím veřejné datové sítě (s účinky jako by bylo podání učiněno přímo u soudu), pak není materiálně myslitelné, aby případné poruchy uvnitř doručovacího mechanismu šly na jeho vrub. Podle tehdejšího druhého senátu § 37 odst. 2 soudního řádu správního umožňuje účastníkům řízení činit podání v elektronické formě podepsané elektronicky podle zvláštního zákona [tj. podle zákona č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu a o změně některých dalších zákonů (zákon o elektronickém podpisu), ve znění pozdějších předpisů] a podání v této formě ani nevyžaduje potvrzení písemným podáním shodného obsahu či předložení originálu. Ačkoliv § 40 odst. 4 soudního řádu správního skutečně spojuje zachování lhůty s taxativně vymezenými způsoby podání, v nichž elektronická podání absentují, nelze jej vykládat natolik restriktivně, že by jím bylo znemožněno zachování lhůty prostřednictvím jinak kvalifikované formy podání, a to již pro subsidiární použití ustanovení první a třetí části občanského soudního řádu ve správním soudnictví.

19. Ohledně projednávaného případu tehdejší druhý senát dospěl k závěru, že stěžovatelovo podání bylo NSS doručeno necelých 27 minut po půlnoci dne následujícího po uplynutí stanovené lhůty, a je tedy zřejmé, že NSS měl podání k dispozici již na začátku pracovního dne 4. 6. 2013. Z příslušného výstupu z ISNSS (s odkazem na spis NSS) vyplývá, že ke stažení e-mailové zprávy a jejích příloh došlo až v čase 8:30 a k jejich zpracování v tomto systému až v čase 9:50 hodin. Stěžovatel na výzvu Ústavního soudu předložil kopii odesílané zprávy, která se až na záhlaví shoduje s kopií (výtiskem) předmětné zprávy založené ve spise NSS. Záhlaví přitom obsahuje důležitou informaci o tom, kým, komu, a především kdy byla zpráva odeslána, jakož i údaj o předmětu zprávy a informaci o připojených přílohách. Tehdejší druhý senát zdůraznil, že neměl důvod nevěřit, že kopie e-mailové zprávy a zejména údaj o odeslání zprávy (23:38) jsou správné. E-mailová zpráva byla odeslána před půlnocí, avšak doručena do elektronické podatelny soudu byla až dne 4. 6. 2013 v čase 00:26:56.

20. Podstatu nálezu sp. zn. II. ÚS 2560/13 lze shrnout následovně: Včasnost elektronického podání soudu učiněného prostřednictvím e-mailu je třeba posuzovat podle okamžiku odeslání podání soudu. Bylo-li podání účastníka řízení odesláno v čase 23:38 (ve lhůtě) a soudu došlo v čase 00:26:56 (několik minut po půlnoci následujícího dne po lhůtě), je třeba na ně nahlížet ve smyslu § 40 odst. 4 soudního řádu správního jako na materiálně včasné, byť je formálně opožděné.

III. 2 Odlišný právní názor prvního senátu

21. Po skutkové stránce jsou věci vedené pod sp. zn. II. ÚS 2560/13 a sp. zn. I. ÚS 1179/20 téměř totožné. Stěžovatelé v obou případech podali blanketní kasační stížnost, k jejímuž doplnění jim následně NSS usnesením stanovil měsíční lhůtu. V prvním případě stěžovatel tvrdil, že doplnění kasační stížnosti advokát stěžovatele odeslal prostřednictvím e-mailu Nejvyššímu správnímu soudu v čase 23:38 posledního dne stanovené lhůty; podání podle NSS došlo v čase 00:26 následujícího dne. V nyní projednávaném případě stěžovatel tvrdí, že doplnění kasační stížnosti advokát stěžovatele odeslal prostřednictvím e-mailu NSS v čase 23:44 posledního dne stanovené lhůty; podání podle NSS došlo v čase 2:46 následujícího dne. Významný rozdíl nelze spatřovat v odlišných prodlevách mezi okamžikem odeslání a okamžikem předání podání soudu, neboť právní názor nálezu druhého senátu je založen na tvrzení, že „distinkce, zda k doručení příslušného podání (vlastně jeho dodání do dispozice soudu) došlo těsně před půlnocí posledního dne lhůty, anebo pár hodin nebo dokonce jen několik minut po půlnoci následujícího dne, nemá žádné faktické materiální důsledky“ (viz bod 32 předmětného nálezu). Nepodstatný rozdíl ve srovnávaných případech spočívá v tom, že ve věci sp. zn. II. ÚS 2560/13 byl zaručený elektronický podpis připojen přímo v elektronickém podání (zprávě), zatímco ve věci sp. zn. I. ÚS 1179/20 byla zaručeným elektronickým podpisem opatřena příloha elektronického podání.

22. Při projednávání případu vedeného pod sp. zn. I. ÚS 1179/20 první senát předně dospěl k závěru, že v judikatuře týkající se posuzování otázky včasnosti podání soudu učiněného prostřednictvím e-mailu existuje rozpor. Dřívější nálezová judikatura, která se předmětné otázky týká, nebyla podle prvního senátu v nálezu sp. zn. II. ÚS 2560/13 řádně reflektována a odlišný názor zde vyjádřený nebyl dostatečně odůvodněn; zároveň existuje judikatura pozdější, která „sílu“ a přesvědčivost tohoto nálezu oslabuje. Rozporovaný nález činí často problémy v rozhodovací praxi obecných soudů (v tomto ohledu lze odkázat např. na bod 21 rozsudku NSS č. j. 10 Ads 90/2019-31 ze dne 27. 6. 2019, ve kterém je výslovně uvedeno, že „NSS má za to, že i v samotné judikatuře Ústavního soudu lze asi očekávat další vývoj, neboť její část je k včasnosti elektronických podání až příliš benevolentní a rozporná s jinou nálezovou judikaturou téhož soudu“; viz rovněž bod 11 rozsudku NSS č. j. 10 Ads 183/2018-54 ze dne 16. 12. 2019, bod 9 usnesení NSS č. j. 9 As 116/2017-15 ze dne 4. 5. 2017 či usnesení Nejvyššího soudu č. j. 23 Cdo 3214/2017-515 ze dne 27. 2. 2018). Obdobně kriticky se k popsanému přístupu Ústavního soudu k posuzování včasnosti podání prostřednictvím e-mailu staví i část doktríny, která označuje argumentaci Ústavního soudu za nepřesvědčivou a ostře kontrastující s účelem lhůt (viz KOCOUREK, T. In: KÜHN, Z., KOCOUREK, T. a kol. Soudní řád správní. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 305).

23. Podle prvního senátu je pro posouzení včasnosti elektronického podání prostřednictvím e-mailu rozhodující okamžik jeho dojití do elektronické podatelny soudu (jeho dispozice), nikoliv okolnosti odeslání. Nález tehdejšího druhého senátu důsledně nerozlišuje mezi elektronickým podáním e-mailem a ostatními způsoby podání předvídanými v § 40 odst. 4 soudního řádu správního a § 57 odst. 3 občanského soudního řádu, zároveň nezohledňuje skutečnost, že advokáti coby osoby profesionálně zastupující účastníky řízení mají k dispozici (povinně) aktivovanou datovou schránku a mohou se soudem bezpečně a průkazně komunikovat prostřednictvím informačního systému datových schránek. Názor tehdejšího

druhého senátu podle prvního senátu popírá účel lhůt. Zároveň uvedený „materiální přístup“ bez dalšího absolutizuje právo na přístup k soudu, aniž by dostatečně zvažoval nutné dopady do právní jistoty účastníků řízení. Dodržení stanovené lhůty podle prvního senátu nelze odvozovat od činnosti soudu, tedy od toho, zda a kdy se bude soud podáním zabývat, na druhou stranu je důležitá i objektivní stránka věci – to znamená, zda se podatel choval při komunikaci se soudem v duchu zásady *vigilantibus iura scripta sunt*.

24. Odlišný právní názor prvního senátu lze shrnout následovně: Včasnost elektronického podání soudu učiněného prostřednictvím e-mailu je třeba posuzovat podle okamžiku dojití podání do elektronické podatelny soudu; okolnosti odeslání elektronického podání prostřednictvím e-mailu na straně odesílatele nemohou mít na posouzení včasnosti vliv.

IV. Předložená otázka prvního senátu k posouzení plénu Ústavního soudu

25. Z výše uvedených důvodů první senát řízení o ústavní stížnosti ve sp. zn. I. ÚS 1179/20 usnesením ze dne 14. 7. 2021 přerušil a podle § 23 zákona o Ústavním soudu předložil následující otázky plénu Ústavního soudu: Je pro ústavně konformní posouzení včasnosti elektronického podání soudu učiněného prostřednictvím e-mailu ve smyslu § 40 odst. 4 soudního řádu správního a § 57 odst. 3 občanského soudního řádu rozhodující okamžik odeslání podání, nebo okamžik, kdy podání dojde do dispozice soudu? Mohou mít okolnosti odeslání takového podání vliv na posouzení otázky jeho včasnosti?

V. Posouzení věci plénem Ústavního soudu

26. Pro zodpovězení položených otázek (V. 4) je nutné nejprve shrnout ústavněprávní východiska týkající se základního práva na přístup k soudu a problematiky procesních lhůt jako takových (V. 1), dále předestřít relevantní zákonnou úpravu (V. 2) a vývoj judikatury Ústavního soudu týkající se otázky posouzení včasnosti podání (V. 3).

V. 1 Právo na přístup k soudu a smysl procesních lhůt

27. Esenciální součástí práva jednotlivce na soudní ochranu je právo na přístup k soudu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny i v čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny zaručuje každému, že se může domáhat u soudu svého práva „stanoveným postupem“, přičemž „[p]odmínky a podrobnosti upravuje zákon“ (viz čl. 36 odst. 4 Listiny). Právo na přístup k soudu tedy není absolutní a podléhá některým zákonným omezením, jež jsou vtělena zejména do procesních předpisů; žádné z těchto (legitimních) omezení však nesmí být nepřiměřené a nesmí narušovat podstatu chráněného základního práva (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. 6. 2016 ve věci *Baka proti Maďarsku*, č. stížnosti 20261/12, § 120; rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva jsou dostupná na <https://hudoc.echr.coe.int/>). Z hlediska ochrany základních práv a svobod je nezbytné, aby jednotlivé podmínky, za nichž se lze soudní ochrany domáhat, sledovaly legitimní cíl a byly vůči tomuto cíli přiměřené [bod 27 stanoviska pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 ze dne 28. 11. 2017 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.)].

28. Procesní předpisy provádějící předmětná ustanovení Listiny musí obecné soudy a Ústavní soud interpretovat a aplikovat tak, aby na účastníky řízení nebyly kladeny nepřiměřené, tj. nad rámec smyslu a účelu právní úpravy jdoucí požadavky, a nebylo tím fakticky bráněno realizaci práva na soudní ochranu [viz bod 27 nálezu sp. zn. IV. ÚS 410/20 ze dne 16. 6. 2020 (N 129/100 SbNU 410); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>]. Přepjatý formalismus (či „procesní cynismus“) v postupu soudů je v rozporu s požadavkem zajištění efektivního a faktického přístupu k soudu (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. 11. 2002 ve věci *Běleš a ostatní proti České republice*, č. stížnosti 47273/99, § 50–51).

29. Pravidla formálních postupů a lhůty, které je třeba dodržet při podání opravného prostředku nebo žádosti o soudní přezkum, mají na druhou stranu zajistit řádný výkon spravedlnosti a naplnění zásady právní jistoty; účastníci řízení přitom mají právo očekávat, že daná pravidla budou respektována (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. 10. 2002 ve věci *Cañete de Goñi proti Španělsku*, č. stížnosti 55782/00, § 36). Dodržování formalizovaných zákonných postupů je nezbytné, neboť omezuje libovůli soudu a zajišťuje rovnost zbraní účastníků řízení, efektivní rozhodnutí sporu v přiměřené lhůtě a respekt k soudu (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 5. 4. 2018 ve věci *Zubac proti Chorvatsku*, č. stížnosti 40160/12, § 96).

30. Lze uzavřít, že ze zákazu přepjatého formalismu na straně jedné a požadavku zachování právní jistoty na straně druhé vyplývá, že soudy se při uplatňování příslušných procesních pravidel musí vyvarovat jak excesivní rigidity, která by mohla ohrožovat materiální spravedlnost řízení jako celek, tak přílišné flexibility, jež by vedla k odstranění procesních požadavků stanovených zákonem a předvídatelnosti procesního postupu soudu (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 31. 1. 2017 ve věci *Hasan Tunç a další proti Turecku*, č. stížnosti 19074/05, § 32–33).

31. Ohledně funkce a významu procesních lhůt v právním řádu vyplývá z judikatury Ústavního soudu následující: Smyslem právního institutu lhůty obecně je snížení entropie (neurčitosti) při uplatňování práv, časové omezení stavu nejistoty v právních vztazích, urychlení procesu rozhodování s cílem reálného dosažení zamýšlených cílů [viz bod 25 nálezu sp. zn. I. ÚS 2025/19 ze dne 21. 4. 2020 (N 71/99 SbNU 383)]. Normativní vymezení času pro uplatnění práv přitom může dopadat jak do oblasti hmotných, tak i procesních subjektivních práv [nález sp. zn. II. ÚS 738/2000 ze dne 11. 9. 2001 (N 134/23 SbNU 273)]. Stanovené procesní lhůty vymezují časový úsek pro provedení procesního úkonu účastníkem řízení [srov. nález sp. zn. III. ÚS 236/99 ze dne 13. 1. 2000 (N 5/17 SbNU 35)].

V. 2 Relevantní zákonná úprava

32. Podle § 37 odst. 2 soudního řádu správního lze podání obsahující úkon, jímž se disponuje řízením nebo jeho předmětem, provést písemně, ústně do protokolu, popřípadě v elektronické formě. Bylo-li takové podání učiněno v jiné formě, musí být do tří dnů potvrzeno písemným podáním shodného obsahu nebo musí být předložen jeho originál, jinak se k němu nepřihlíží.

33. V projednávané věci je přímo aplikován § 40 odst. 4 soudního řádu správního, který zní:

„Lhůta je zachována, bylo-li podání v poslední den lhůty předáno soudu nebo jemu zasláno prostřednictvím držitele poštovní licence, popřípadě zvláštní poštovní licence anebo předáno orgánu, který má povinnost je doručit, nestanoví-li tento zákon jinak.“

34. V tomto případě sice není v souvislosti s posuzovanou věcí důvod použít podle § 64 soudního řádu správního přiměřeně ustanovení první a třetí části občanského soudního řádu, neboť soudní řád správní obsahuje samostatnou a úplnou úpravu o zachování lhůt, avšak závěry plynoucí ze stanoviska lze vztáhnout též k občanskému soudnímu řízení a k obsahově shodnému ustanovení § 57 odst. 3 občanského soudního řádu, které stanoví, že:

„Lhůta je zachována, je-li posledního dne lhůty učiněn úkon u soudu nebo podání odevzdáno orgánu, který má povinnost je doručit.“

35. Také podle § 42 odst. 1 a 2 občanského soudního řádu se písemné podání činí v listinné nebo elektronické podobě prostřednictvím veřejné datové sítě nebo telefaxem. Písemné podání obsahující návrh ve věci samé učiněné telefaxem nebo v elektronické podobě je třeba nejpozději do 3 dnů doplnit předložením jeho originálu, případně písemným podáním shodného znění; k těmto podáním, pokud nebyla ve stanovené lhůtě doplněna, soud nepřihlíží. Podle odstavce 3 téhož ustanovení platí, že v případě podání v elektronické podobě

podepsaného způsobem, se kterým zvláštní právní předpis spojuje účinky vlastnoručního podpisu, se nevyžaduje doplnění podání předložením jeho originálu podle odstavce 2.

V. 3 Vývoj judikatury Ústavního soudu v otázce posouzení včasnosti podání soudu

36. Otázkou posouzení včasnosti podání se Ústavní soud zpočátku zabýval zejména ve vztahu k podání učiněnému telefaxem. Již v nálezu sp. zn. I. ÚS 460/97 ze dne 6. 10. 1998 (N 114/12 SbNU 137) posuzoval, zda Nejvyšší soud zhodnotil ústavně konformně včasnost dovolání, které podal advokát stěžovatele. V předmětném případě tehdejší první senát dospěl k závěru, že účastníkům řízení nemůže být přičítáno k tíži, že prokazatelně odeslané faxové podání nebylo nalezeno v soudní evidenci. Obdobně též nálezy sp. zn. III. ÚS 329/2000 ze dne 23. 11. 2000 (N 176/20 SbNU 245), sp. zn. IV. ÚS 179/06 ze dne 10. 9. 2008 (N 153/50 SbNU 355); nález sp. zn. I. ÚS 1286/10 ze dne 8. 9. 2010 (N 191/58 SbNU 695), nález sp. zn. I. ÚS 463/03 ze dne 17. 1. 2006 (N 13/40 SbNU 109) či sp. zn. I. ÚS 548/03 ze dne 30. 5. 2006 (N 107/41 SbNU 343). Citované nálezy se týkaly případů, ve kterých bylo sporné, zda podání soudu vůbec došlo, resp. případů, ve kterých podání nebylo nalezeno v soudní evidenci.

37. V usnesení sp. zn. I. ÚS 250/05 ze dne 20. 7. 2005 Ústavní soud naopak posuzoval ústavní stížnost stěžovatelky, která tvrdila, že doplnění kasační stížnosti odeslala prostřednictvím telefaxu včas poslední den lhůty, NSS však odmítl její kasační stížnost jako opožděnou s tím, že doplnění došlo až následující den (po lhůtě) v čase 00:28. Tehdejší první senát odmítl ústavní stížnost stěžovatelky jako zjevně neopodstatněnou a dospěl k závěru, že pro posouzení včasnosti podání prostřednictvím telefaxu je rozhodné, kdy došlo soudu, nikoliv kdy bylo odesláno. Předmětné usnesení není v rozporu s nálezovou judikaturou uvedenou v předchozím odstavci právě proto, že v této věci se podání „neztratilo“ u soudu, okamžik jeho předání soudu byl naopak postaven najisto.

38. Ve věci, v níž byl vydán nález sp. zn. I. ÚS 578/06 ze dne 14. 3. 2007 (N 49/44 SbNU 629), stěžovatel tvrdil, že dovolání bylo předáno příslušnému soudu v čase 23:08 posledního dne lhůty; obecné soudy podle něj chybně dospěly k závěru, že dovolání došlo až den následující, neboť faxový přístroj nebyl řádně upraven na zimní čas. Tehdejší první senát rozhodnutí obecných soudů zrušil, protože se nezabývaly navrženými důkazy. V této souvislosti je vhodné uvést, že ani tento nález není v rozporu s předchozí judikaturou, naopak potvrzuje *ratio* usnesení sp. zn. I. ÚS 250/05, tedy že rozhodným okamžikem pro posuzování telefaxového podání je okamžik předání soudu, k němuž měly obecné soudy provádět dokazování.

39. K podání učiněnému e-mailem se Ústavní soud původně vyjádřil v usnesení sp. zn. III. ÚS 2361/08 ze dne 22. 1. 2009, v němž uvedl, že žaloba stěžovatele ve formě elektronického podání (neopatřeného zaručeným elektronickým podpisem) není úkonem učiněným prostřednictvím držitele poštovní licence, popřípadě zvláštní poštovní licence ani předáním orgánu, který má povinnost je doručit, u něhož pro zachování lhůty postačí předání k přepravě. Závěr o včasnosti podání ve smyslu § 40 odst. 4 soudního řádu správního může být podle tehdejšího třetího senátu založen jen na zjištění, že zásilka byla nejpozději poslední den zákonné lhůty fakticky příslušnému soudu předána (došla k němu). V daném usnesení tedy tehdejší třetí senát potvrdil podstatu závěru vyjádřeného v usnesení sp. zn. I. ÚS 250/05 i vůči e-mailovému podání.

40. Závazně se přímo k okamžiku, ke kterému je třeba posuzovat včasnost podání učiněného prostřednictvím telefaxu i podání učiněného prostřednictvím e-mailu bez zaručeného elektronického podpisu, vyjádřil Ústavní soud v nálezu sp. zn. IV. ÚS 2492/08 ze dne 14. 7. 2011 (N 132/62 SbNU 79). V daném případě obecné soudy posoudily jako opožděné odvolání, které bylo předáno soudu v poslední den lhůty (u telefaxového podání v čase 23:49–23:51), protože při posouzení otázky včasnosti vycházely až z okamžiku, ke kterému se s faxovým podáním seznámil zaměstnanec soudu a vyznačil jej na spis razítkem (čas 7:10 den po lhůtě).

Tehdejší čtvrtý senát dospěl k jasnému závěru, že učiní-li účastník řízení podání telefaxem, je pro posouzení včasnosti podání rozhodné, kdy došlo soudu; vázání okamžiku faxového podání na moment, kdy se s ním pracovník soudu seznámí, případně má povinnost seznámit, by na straně účastníků řízení zakládalo stav nejistoty. Podle tehdejšího čtvrtého senátu je podání účastníka provedené prostřednictvím telefaxu soudu předáno v okamžiku, kdy dojde na zařízení soudu přijímající telefaxová podání. Ohledně podání prostřednictvím e-mailu tehdejší čtvrtý senát uvedl, že „vše, co bylo konstatováno ve vztahu k faxovému podání, platí obdobně rovněž pro podání činěná elektronickou formou“ (bod 15 předmětného nálezu).

41. Jednoznačný závěr ohledně nutnosti posuzovat včasnost podání prostřednictvím telefaxu k okamžiku předání podání soudu následně potvrdil Ústavní soud i v nálezu sp. zn. III. ÚS 2509/08 ze dne 11. 2. 2009 (N 23/52 SbNU 221). V předmětné věci stěžovatel tvrdil, že telefaxové podání bylo doručeno soudu v poslední den lhůty; NSS odmítl kasační stížnost jako opožděnou s tím, že podání sice bylo odesláno poslední den lhůty v čase 23:35, soudu však došlo až den následující v čase 00:40. Tehdejší třetí senát dospěl k jasnému závěru, že u faxových podání, na rozdíl od podání zasílaných prostřednictvím držitelů poštovní licence, popř. jiného orgánu, který má povinnost je doručit, je pro posouzení jeho včasnosti rozhodující nikoliv okamžik odesílání podání, nýbrž okamžik jeho doručení. Za stavu důkazní nouze, kdy nelze ověřit pravdivost stěžovatelova tvrzení o době zaslání faxového podání, a tento stav byl zaviněn obecnými soudy, je třeba vycházet z presumpce včasnosti doručení kasační stížnosti.

42. Z výše uvedeného přehledu vyplývá, že dosud byla judikatura týkající se samotné otázky posouzení včasnosti podání učiněného prostřednictvím telefaxu a e-mailu jednotná v tom, že za rozhodný okamžik pro posouzení včasnosti označovala okamžik předání (dojití) podání soudu. Změnu v této judikatuře nelze spatřovat ani ve výše citovaném nálezu sp. zn. II. ÚS 1911/11, na který odkazoval tehdejší druhý senát v rozporovaném nálezu sp. zn. II. ÚS 2560/13. Nález sp. zn. II. ÚS 1911/11 se netýkal podání prostřednictvím e-mailu ani telefaxu, nýbrž podání učiněného prostřednictvím formuláře elektronické podatelny dostupného na internetových stránkách www.justice.cz. V předmětném případě nebyla sporná otázka okamžiku předání podání, nýbrž skutečnost, zda advokát stěžovatelů podal po obsahové stránce podání úplné, či zda byla neúplnost došlého podání způsobena chybou v přenosu dat prostřednictvím veřejné datové sítě. Tehdejší druhý senát dospěl k závěru, že není materiálně myslitelné, aby případné poruchy uvnitř fungování elektronického systému doručování byly vyloženy k tíži účastníka. Prokáže-li podle tehdejšího druhého senátu účastník řízení věrohodně, že dokumenty tvrzeného obsahu odeslal prostřednictvím veřejné datové sítě příslušnému soudu, je v nich obsažené procesní podání projednatelné i v případě, že soudu nebylo doručeno v úplné podobě.

43. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 2446/11 ze dne 14. 11. 2011 (N 194/63 SbNU 239) Ústavní soud závazný názor ohledně otázky posouzení včasnosti podání prostřednictvím e-mailu (znovu) potvrdil. V předmětné věci měla stěžovatelka odvolání e-mailem odeslat poslední den lhůty v čase 22:38; obecné soudy však její podání odmítly jako opožděné, neboť podání bylo opatřeno razítkem podatelny s vyznačením, že soudu došlo až třetí den po uplynutí zákonné lhůty. Tehdejší čtvrtý senát v odůvodnění dospěl k závěru, že včasnost podání učiněného elektronickou formou bez zaručeného elektronického podpisu je třeba posuzovat podle okamžiku, kdy elektronická zpráva došla příslušnému soudu, a není rozhodné, kdy se s ním příslušný pracovník podatelny seznámil a jaké na něm vyznačil datum doručení. Tehdejší čtvrtý senát se v dané věci dotázal správce informačního systému soudu na datum a čas doručení e-mailové zprávy; z jeho sdělení vyplynulo, že e-mailová zpráva obsahující odvolání byla soudu doručena nejpozději poslední den lhůty v čase 23:24. Existuje-li pochybnost o včasnosti podání učiněného elektronickou formou bez zaručeného elektronického podpisu a okamžik jeho dojití soudu je stěžejním pro rozhodnutí, musí soud učinit příslušné kroky směřující ke

zjištění přesného okamžiku dojití podání; s údajem obsaženým na razítku, kterým označí podání podatelna soudu, se nelze bez dalšího spokojit.

44. Otázkou včasnosti se Ústavní soud dále zabýval i ve vztahu k podání učiněnému prostřednictvím datové schránky. V nálezu sp. zn. II. ÚS 3518/11 ze dne 10. 1. 2012 (N 7/64 SbNU 69) dospěl k závěru, že v informačním systému datových schránek jsou obsaženy veškeré informace o datových schránkách, které jsou obecným soudům plně dostupné. Spojil-li obecný soud při hodnocení včasnosti podání odeslaného prostřednictvím datové schránky okamžik dojití datové zprávy k soudu s okamžikem, kdy se pověřený zaměstnanec do datové schránky přihlásil, a v důsledku toho vyhodnotil podání jako opožděné, porušil právo účastníka na přístup k soudu. V tomto smyslu tedy byl předmětný nálezn konzistentní s předchozí judikaturou týkající se podání učiněného prostřednictvím telefaxu, e-mailu a elektronické podatelny Ministerstva spravedlnosti.

45. Následně však vydal tehdejší druhý senát rozporovaný nálezn sp. zn. II. ÚS 2560/13, ve kterém vyslovil svůj výše popsáný názor založený na „materiálním přístupu“ posuzování včasnosti podání učiněného prostřednictvím e-mailu. Na nálezn sp. zn. II. ÚS 2560/13 do jisté míry navázal tehdejší první senát náleznem sp. zn. I. ÚS 892/14 ze dne 20. 8. 2014 (N 157/74 SbNU 349). V něm shledal včasným odpor proti trestnímu příkazu, který měl být odeslán e-mailem opatřeným zaručeným elektronickým podpisem poslední den lhůty v čase 19:12, avšak vlivem technické chyby na straně odesílatele (advokáta) soudu nedošel. Následně advokát totéž podání pro jistotu přeposlal znovu (avšak po půlnoci) a odpor soudu došel v čase 00:27. Závěr nálezu je jednoznačný: Bylo-li podání odesláno po půlnoci a po půlnoci soudu také došlo (obojí po lhůtě), je třeba na toto formálně opožděné podání nahlížet jako na materiálně včasné, projevil-li odesílatel v poslední den lhůty vůli a snahu procesní úkon včas učinit, byť k tomu z důvodů na jeho straně nedošlo. Stran prokázání tvrzeného úmyslu e-mail odeslat včas tehdejší první senát uvedl, že byť si je vědom, že hlavička e-mailu není nezvratným důkazem, že původní e-mail byl skutečně odeslán; v řízení před obecným soudem původní odeslání nebylo nijak zpochybněno a soud se s touto okolností nijak nevypořádal. Závěr tehdejšího prvního senátu v tomto smyslu „posouvá“ materiální přístup rozporovaného nálezu sp. zn. II. ÚS 2560/13, neboť v této věci stěžovatel ani netvrdil, že podání e-mailem ve lhůtě doručeno bylo, naopak tvrdil pouze svoji vůli podání ve lhůtě učinit. První senát zdůraznil, že předmětnou věc posuzuje prizmatem práva na veřejné projednání věci v přítomnosti účastníka řízení podle čl. 38 odst. 2 Listiny, což problematiku staví částečně do jiného světla. Z toho důvodu první senát nyní rozporuje zejména dřívější nálezn sp. zn. II. ÚS 2560/13.

46. Otázkou posouzení včasnosti podání soudu se následně Ústavní soud ještě několikrát zabýval v několika usneseních (viz např. usnesení sp. zn. III. ÚS 269/15 ze dne 30. 3. 2015 či usnesení sp. zn. III. ÚS 517/20 ze dne 6. 4. 2020). V usnesení sp. zn. I. ÚS 137/15 ze dne 18. 3. 2015 se tehdejší první senát podrobně zabýval ústavní stížností, v níž stěžovatelka tvrdila, že e-mailem podala žalobu proti rozhodnutí správního orgánu den před koncem lhůty, nicméně správní soudy se žalobou nezabývaly, protože stěžovatelka podala po dvou a půl letech návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu, který správní soudy odmítly. Tehdejší první senát v předmětném rozhodnutí upozornil, že názory vyslovené v nálezech sp. zn. II. ÚS 1911/11, sp. zn. II. ÚS 2560/13 a sp. zn. I. ÚS 892/14 „je nutno aplikovat s ohledem na konkrétní okolnosti případu jakožto jistou korekci výkladu obecných soudů, podle něhož je pro posouzení včasnosti e-mailových podání rozhodující okamžik jejich dodání, nikoli okamžik, kdy byla odeslána“. Podle tehdejšího prvního senátu bylo zmeškání lhůty k podání žaloby v dané věci způsobeno nedostatečnou péčí stěžovatelky o vlastní práva; připuštění žaloby by s ohledem na prodlevu od uplynutí lhůty představovalo výrazné narušení funkce a účelu institutu lhůt. V usnesení sp. zn. I. ÚS 1903/16 ze dne 21. 6. 2016 Ústavní soud posuzoval včasnost ústavní stížnosti podané prostřednictvím telefaxu v poslední den lhůty v čase 23:46 (podle záhlaví telefaxové zprávy), dodané Ústavnímu soudu následující den v čase 03:54.

V predmetném rozhodnutí soudce zpravodaj podrobně popsal existující rozpor v nálezové judikatuře Ústavního soudu, nicméně dospěl k závěru, že předložení věci plénu podle § 23 zákona o Ústavním soudu brání skutečnost, že stěžovatelka nebyla zastoupena advokátem.

V. 4 Ústavně konformní posouzení včasnosti podání soudu učiněného prostřednictvím e-mailu

47. Z výše uvedeného vývoje judikatury Ústavního soudu vyplývá rozpor v otázce posouzení včasnosti podání učiněného e-mailem, a tedy i potřeba přijetí stanoviska plénem podle § 23 zákona o Ústavním soudu. Plénem dospělo k závěru, že je třeba rozporovaný závěr nálezu sp. zn. II. ÚS 2560/13 překonat a postavit ve smyslu dřívější ustálené judikatury najisto, že včasnost e-mailového podání je v souladu s ústavně konformním výkladem § 40 odst. 4 soudního řádu správního a § 57 odst. 3 občanského soudního řádu třeba posuzovat podle okamžiku předání (dojití) do dispozice soudu.

48. Materiální přístup uplatněný v nálezu sp. zn. II. ÚS 2560/13 je postaven na dvou klíčových tezích: Zaprvé je podle závěru tehdejšího druhého senátu podání soudu učiněné prostřednictvím e-mailu nutné považovat za včasné, odeslal-li podatel e-mail ve stanovené lhůtě. Zadruhé je pro posouzení včasnosti rozhodný okamžik, kdy se s podáním fakticky seznámí zaměstnanec soudu nebo soudce.

49. Podle pléna není ani jedna z uvedených premis tohoto tzv. materiálního přístupu z ústavněprávního hlediska udržitelná. Dále bude vysvětleno, proč nemůže být u elektronického podání učiněného e-mailem lhůta zachována okamžikem odeslání podání jako u jiných „privilegovaných“ způsobů podání [V. 4 a)]. Následuje odůvodnění, proč posuzování včasnosti podání s ohledem na okamžik faktického seznámení ze strany soudu není souladné se smyslem procesních lhůt [V. 4 b)]. Poslední část odůvodnění předestírá, jak je třeba postupovat v situacích, vznikne-li pochybnost o včasnosti elektronického podání učiněného prostřednictvím e-mailu [V. 4 c)].

V. 4 a) Posouzení včasnosti e-mailového podání k okamžiku předání podání soudu

50. Rozporovaný nález sp. zn. II. ÚS 2560/13 uvádí, že s ohledem na prohlubující se elektronizaci justice je třeba elektronické podání učiněné prostřednictvím e-mailu považovat za včasné, bylo-li odesláno v poslední okamžik lhůty, tj. byl-li e-mail odeslán „nejpozději ve 23:59 hod. posledního dne lhůty“ (viz body 31–32). Dále tehdejší druhý senát uvádí, že „[a]čkoliv ustanovení § 40 odst. 4 s. ř. s. skutečně spojuje zachování lhůty toliko s taxativně vymezenými způsoby podání, v nichž elektronická podání absentují, nelze jej vykládat natolik restriktivně, že by jím bylo znemožněno zachování lhůty prostřednictvím jinak kvalifikované formy podání [...]“ (viz bod 34).

51. Ustanovení § 40 odst. 4 soudního řádu správního stanoví, že lhůta je zachována, bylo-li podání v poslední den lhůty: a) předáno soudu; b) jemu zasláno prostřednictvím držitele (zvláštní) poštovní licence; c) předáno orgánu, který má povinnost je doručit. Ustanovení § 57 odst. 3 občanského soudního řádu zachování lhůty kromě okamžiku předání soudu spojuje toliko s odevzdáním orgánu, který má povinnost jej doručit. Z pohledu zachování lhůty ve smyslu citovaných ustanovení je třeba okamžik faktického předání soudu chápat jako standard, zatímco způsob předání podání orgánu, který má povinnost je doručit, představuje určitou „privilegovanou“ cestu, se kterou je spojeno beneficium zachování lhůty ještě dříve, než se podání fakticky dostane k soudu, a doba přepravy se účastníku do lhůty k učinění podání nezapočítává. Pro zodpovězení položené otázky je třeba zkoumat, zda je s ohledem na základní právo účastníka na přístup k soudu nutné chápat podání učiněné e-mailem jako standardní způsob navázaný až na okamžik předání soudu, nebo zda jde o podání prostřednictvím „orgánu, který má povinnost je doručit,“ jakožto způsob spojený s okamžikem odeslání.

52. Mezi standardní způsoby podání, které pod „privilegované“ způsoby ve smyslu výše citovaných ustanovení podřadit nelze, patří typicky osobní podání. Podatel musí při osobním podání fakticky je předat na podatelnu soudu ve stanovené lhůtě. Je běžné, že podatelna soudu je otevřená pouze ve stanovených úředních hodinách; nestihne-li podatel podání učinit poslední den lhůty ve vymezených úředních hodinách, osobně již podání učinit nemůže, byť mu do konce formální lhůty (stanovené dny či měsíce) zbývá zpravidla několik hodin. Podatel může i pověřit třetí osobu, aby jeho podání osobně předala soudu za něj. Byť pověřená osoba může mít smluvní povinnost předat podání soudu a byť může být za jeho případné nepředání odpovědná vůči podateli, není lhůta podatele zachována, není-li podání soudu ve stanovené lhůtě fakticky předáno.

53. Za standardní způsob podání, s nímž není spojeno beneficium zachování lhůty, je třeba obdobně považovat podání učiněné telefaxem (v praxi již téměř nevyužívané), které vyvolává časové účinky až k okamžiku, kdy je dodáno do zařízení provozovaného soudem. Stejně jako u předání podání prostřednictvím třetí osoby odesílatel u telefaxového podání využívá služeb třetích osob – telefonních společností. Jde tedy o soukromoprávní ujednání způsobu podání, za které stát nenese odpovědnost.

54. Orgánem, který má povinnost podání doručit, je v první řadě držitel poštovní licence. Byť § 40 odst. 4 soudního řádu správního vysloveně zmiňuje držitele poštovní licence vedle samostatného pojmu orgánu, který má povinnost podání doručit, lze s ohledem na znění § 57 odst. 3 občanského soudního řádu, který držitele poštovní licence samostatně neuvádí, dospět k závěru, že držitel poštovní licence pod tento obecný pojem spadá (obdobně viz HROMADA, M. In: SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., DOLEŽÍLEK, J. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, § 57).

55. Zákonné beneficium zachování lhůty u využití služeb držitele poštovní licence má své opodstatnění. V případě podání prostřednictvím držitele poštovní licence, stejně jako u podání prostřednictvím soukromé třetí osoby, předává podatel zásilku třetímu subjektu (přepravci), aby ji na základě smlouvy uzavřené mezi odesílatelem a přepravcem dodal soudu. Na rozdíl od standardního podání prostřednictvím třetí osoby se pravidla pro podání prostřednictvím držitele poštovní licence řídí zákonem, který podrobně upravuje podmínky pro podnikání v oblasti poštovních služeb, poskytování a provozování poštovních služeb a práva a povinnosti, které při tom vznikají [viz zákon č. 29/2000 Sb., o poštovních službách a o změně některých zákonů (zákon o poštovních službách), ve znění pozdějších předpisů]. Skutečnost, že jde o povinnost dodání podání upravenou zákonem, je pro zachování lhůty zásadní. Využije-li podatel služeb třetí osoby, která fakticky poskytuje poštovní služby, byť není držitelem (zvláštní) poštovní licence podle zákona o poštovních službách, lhůta není zachována, není-li podání předáno soudu v poslední den stanovené lhůty. Jinak řečeno, takovou třetí osobu nelze považovat za orgán, který má povinnost podání doručit ve smyslu § 40 odst. 4 soudního řádu správního. Zachování lhůty předáním držiteli poštovní licence je založeno na zákoně garantující, že se poskytování poštovních služeb bude řídit speciálním režimem v odpovídající kvalitě [viz např. speciální úpravu pro uzavření poštovní smlouvy (§ 5 zákona o poštovních službách) či speciální úpravu odpovědnosti za škodu vzniklou při poskytování poštovních služeb (§ 12 a násl. téhož zákona)].

56. Stejná logika se uplatní i v případě dalších orgánů, které mají zákonnou povinnost podání doručit. Ve vztahu k osobám, jejichž svoboda je omezena, je těmito orgány třeba rozumět např. Vězeňskou službu (srov. § 17 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a § 13 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů) či ústav pro výkon zabezpečovací detence (srov. § 8 zákona č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů).

57. Diametrálně odlišná situace nicméně nastává u elektronického podání učiněného e-mailem, které se od podání učiněného prostřednictvím držitele poštovní licence odlišuje právě absencí zákonné garance způsobu doručení. Zasílá-li odesílatel podání prostřednictvím e-mailu, předává datovou zprávu provozovateli jeho e-mailového serveru, aby ji na základě příslušných smluvních podmínek doručil soudu do jeho e-mailové schránky. Povinnost doručení na straně provozovatele e-mailového serveru je založena výlučně na základě soukromoprávního ujednání, jehož kvalita není zákonem specificky upravena; stát za fungování soukromých provozovatelů e-mailových serverů nenese odpovědnost. V tomto smyslu lze e-mailové podání připodobnit k podání prostřednictvím telefaxu a prostřednictvím třetí osoby, která není držitelem poštovní licence ani jiným orgánem, který má povinnost podání doručit. E-mailové podání učiněné v elektronické podobě prostřednictvím veřejné datové sítě je spíše jen dalším technickým prostředkem, jehož využitím dochází k přenosu datové zprávy od odesílatele k příjemci (adresátovi).

58. Důležitá je skutečnost, že cesta e-mailového podání nemusí být přímočará (tj. z e-mailového serveru odesílatele na e-mailový server soudu/státu); e-mail může putovat přes několik jiných e-mailových serverů provozovaných dalšími soukromými třetími osobami. Státu lze přitom z pohledu včasnosti podání připisovat odpovědnost pouze za fungování e-mailových serverů, které provozují e-mailové schránky soudů; technické problémy na straně podatele či provozovatelů e-mailových serverů soud (stát) ovlivnit nemůže.

59. Neexistence příslušné zákonné úpravy (která existuje u „privilegovaných“ způsobů podání) způsobuje, že není zaručena odpovídající kvalita podání prostřednictvím e-mailu. Ze strany soukromých provozovatelů nemusí existovat povinnost podání doručit, natož je doručit v předvídatelné době. S absencí zákonné garance je dále spojen problém s případným prokazováním přesného okamžiku odeslání e-mailové zprávy. Jelikož stát za činnost provozovatelů e-mailových serverů, po kterých e-mailová zpráva putovala, neodpovídá, nemá ani přímý přístup k prokazatelnému údaji o okamžiku odeslání (jako tomu je u podání prostřednictvím držitele poštovní licence). Naopak, v záznamu o ověření elektronického podání došlého na elektronickou podatelnu, který má soud v soudním spise k dispozici, se přesný okamžik odeslání neuvádí, právě proto, že údaj bez dalšího dokazování získat nelze (viz dále).

60. Z výše uvedeného vyplývá, že elektronické podání učiněné prostřednictvím e-mailu se od „privilegovaného“ způsobu podání prostřednictvím držitele poštovní licence výrazně odlišuje v tom, že kvalita doručování prostřednictvím e-mailu není garantována zákonem. Z tohoto důvodu nelze podání prostřednictvím e-mailu považovat za jeden z „privilegovaných“ způsobů, se kterými je spojeno zachování lhůty k okamžiku odeslání podání.

61. Posuzování včasnosti e-mailového podání jakožto standardního způsobu podání k okamžiku předání e-mailového podání soudu není excesivní procesní podmínkou, která by nepřiměřeně zasahovala do práva účastníků na efektivní a faktický přístup k soudu. Navázání zachování lhůty na okamžik dojití podání sleduje legitimní cíl zajištění řádného výkonu spravedlnosti. Jak je výše vysvětleno, není údaj o okamžiku odeslání e-mailového podání soudu přímo přístupný, a jeho zjištění by si tudíž vyžádalo za každé situace provedení podrobného dokazování jen k zachování procesní lhůty, což by vedlo ke snížení efektivnosti soudního řízení jako celku.

62. Požadavek posuzování včasnosti e-mailového podání k okamžiku jeho předání soudu je přiměřený proto, že účastníci řízení mají k dispozici více způsobů podání, jakými mohou své podání soudu zaslat. Každý ze zákonem předvídaných způsobů podání má přitom své přednosti i nevýhody z hlediska rychlosti, dostupnosti či spolehlivosti. Zvolí-li účastníci řízení, či dokonce jejich profesionální zástupci – advokáti, kteří mohou pohodlně využít dobře fungující systém datových schránek, k podání služby provozovatelů e-mailových serverů, jejichž kvalita není zákonem garantována, je přiměřené, aby v souladu se zásadou *vigilantibus iura scripta sunt* nesli následky případných technických problémů těchto provozovatelů.

Prohlubující se elektronizace justice nemůže vést k absolutizaci práva na přístup k soudu bez ohledu na podstatné rozdíly odlišných způsobů podání. Nezaručuje-li zákonná úprava odpovídající kvalitu podání prostřednictvím e-mailu, zachování lhůty spojené pouze s okamžikem odeslání e-mailu by vedlo k ohrožení řádného výkonu spravedlnosti.

63. Plénium Ústavního soudu tedy uzavírá, že nález sp. zn. II. ÚS 2560/13 je nutné překonat v tom smyslu, že v souladu s ústavně konformním výkladem § 40 odst. 4 soudního řádu správního a § 57 odst. 3 občanského soudního řádu je třeba včasnost elektronického podání učiněného prostřednictvím e-mailu posuzovat podle okamžiku, kdy dojde soudu, nikoliv k okamžiku jeho odeslání.

V. 4 b) Posuzování okamžiku předání e-mailového podání

64. Dospělo-li plénium k závěru, že včasnost e-mailových podání se má posuzovat k okamžiku jejich dojití soudu, je dále třeba s ohledem na rozporovaný nález sp. zn. II. ÚS 2560/13 postavit najisto, co lze pod takovým okamžikem rozumět. Podle druhé podmínky „materiálního“ přístupu tehdejšího druhého senátu totiž e-mailové podání musí být předáno soudu před tím, než se zaměstnanec soudu či soudce s podáním fakticky seznámí. Podle pléna však posuzovat včasnost podání s ohledem na okamžik, k jakému se s ním zaměstnanec soudu fakticky seznámí, nelze, neboť takový přístup by vedl k výrazné nejistotě podatelů i ostatních účastníků řízení. K faktickému seznámení s podáním nemusí nutně dojít vždy na počátku pracovní doby zaměstnanců soudu, což vede k neurčitosti, jaká časová prodleva (řády minut, hodin nebo dnů) mezi odesláním a doručením po uplynutí lhůty je ještě materiálně přípustná.

65. Problematičnost představy, že soud se běžně fakticky seznamuje s podáním učiněným e-mailem až na počátku pracovní doby, odhaluje výstižně usnesení sp. zn. I. ÚS 1903/16, ve kterém se uvádí, že „vyžaduje-li to řádný výkon soudnictví, má soudce provádět potřebné úkony a jinou činnost nad stanovenou pracovní dobu, a to i v noci nebo ve dnech pracovního klidu, popřípadě v rámci nařízené pracovní pohotovosti. Soudce musí být připraven vykonat při výkonu soudnictví určitou činnost (provést potřebný úkon) kdykoliv (v kteroukoliv dobu, v níž musí být podle zákona provedena), neboť soudce je soudcem 24 hodin denně, 7 dní v týdnu a může být kdykoliv povolán k výkonu svého zaměstnání“ (viz bod 11 předmětného usnesení). Zároveň si však lze představit i druhý extrém, kdy by soud postupoval liknavě a s podáním by se příliš dlouhou dobu (ba dokonce vůbec) neseznámil. Argumentem *ad absurdum* by bylo možné tvrdit, že dává-li podle materiálního přístupu smysl, aby soud věcně posoudil opožděné podání, které mu bylo předáno několik hodin před tím, než se s ním zaměstnanec soudu či soudce seznámí na začátku své „pracovní doby“, mělo by rovněž dávat smysl, aby soud věcně posoudil podání učiněné opožděně v řádu několika dnů v případě, že by zaměstnanec soudu či soudce v předmětné věci žádné kroky neučinil kupříkladu týden.

66. Z právě uvedeného vyplývá, že nelze obecně určit přesný okamžik, kdy se soudce (asistent či zaměstnanec soudu) s konkrétním podáním materiálně seznámí; už vůbec tento okamžik nemohou předvídat účastníci řízení. Právě taková neurčitost hranice, kdy je ještě nutné považovat podání učiněné formálně opožděně za materiálně včasné, vytváří nepřipustný prostor pro svévolné posuzování běhu lhůt ze strany soudu.

67. Uplynutí procesní lhůty (jakožto časově vymezeného úseku pro provedení určitého procesního úkonu účastníkem řízení) je pouze důsledkem plynutí času. Je-li něco jasné a předvídatelné, tak právě to, že čas plyne určitým známým způsobem. Spojení posouzení zachování lhůty s neurčitým okamžikem (faktickým seznámením se s podáním) jasné vymezení časového úseku popírá, a tak popírá i samotný smysl procesních lhůt. Důraz na striktní posuzování včasnosti podání k formálně danému konci lhůty vymezenému přesným časovým okamžikem přitom neznamená, že by Ústavní soud upřednostňoval formalistické „vyřizovačství“ před meritorním řešením věci; znamená pouze zachování charakteru procesní lhůty jako takové.

68. Není-li pro uplynutí procesní lhůty rozhodná následná aktivita soudu, není ani pro posouzení včasnosti podání relevantní, zda a kdy se bude soud podáním fakticky zabývat. Za okamžik dojití podání soudu je nutné považovat moment, kdy se podání dostane do dispozice soudu, což je v případě e-mailového podání okamžik, kdy je e-mailová zpráva dodána do e-mailové schránky soudu, resp. kdy bylo podání detekováno na prvním e-mailovém serveru, za který nese odpovědnost stát. Od tohoto okamžiku účastník řízení nemůže ovlivnit další osud svého podání. Prvním e-mailovým serverem typicky bude příslušný e-mailový server Ministerstva spravedlnosti.

V. 4 c) Postup soudu v případě pochybnosti o včasnosti e-mailového podání

69. Z pohledu požadavků základního práva účastníků na přístup k soudu je dále nutné uvést, jak mají soudy postupovat v hraničních případech, ve kterých existuje pochybnost o přesném okamžiku dodání e-mailového podání. Je-li okamžik dojití e-mailového podání do elektronické podatelny stěžejní pro rozhodnutí v projednávané věci, musí soud v souladu s právem účastníka na přístup k soudu učinit příslušné kroky směřující k zjištění přesného okamžiku předání. Vede-li totiž odmítnutí podání pro opožděnost k faktickému zamezení přístupu účastníka k soudu, nemůže tak soud učinit bez řádného prokázání tohoto přesného okamžiku. S prohlubující se elektronizací justice umožňující podání prostřednictvím e-mailu je spojena i povinnost soudu prokazovat přesný okamžik dojití i v případech e-mailových podání, jako je tomu např. u osobních podání či podání učiněných prostřednictvím telefaxu.

70. Ve většině případů nebudou vznikat obtíže, protože v záznamu o ověření elektronického podání došlého na elektronickou podatelnu, který má soud v soudním spisu k dispozici, je (na sekundu) přesný okamžik dodání e-mailu uvedený. Lze si nicméně představit hraniční situace, kdy při posouzení včasnosti podání budou hrát roli jednotlivé sekundy; v takovém případě soud nemůže postupovat mechanicky a musí ve spolupráci s příslušným provozovatelem e-mailového serveru soudu zjistit, kdy došlo k detekci podání na prvním e-mailovém serveru, za který nese odpovědnost stát.

71. Jak ukazuje praxe, zjištění přesného okamžiku dodání podání na první e-mailový server, za který nese stát odpovědnost, může být zásadní v případech technických problémů na e-mailových serverech Ministerstva spravedlnosti či příslušného soudu. Kupříkladu ve výše citovaném případě rozsudku NSS č. j. 10 Ads 90/2019-31 advokát stěžovatele odeslal e-mailové podání poslední den lhůty v čase v 15:40:04, na e-mailové servery Ministerstva spravedlnosti se však e-mail z důvodu technického výpadku nedařilo dodat a podání došlo pouze na záložní server ve stejný den v čase 15:41:14; do podatelny soudu bylo nicméně podání dodáno až den následující v čase 15:59:18. Celková doba doručení e-mailu tak trvala více než jeden den. Obdobně si lze představit případy, kdy dojde k neobvykle dlouhé prodlevě mezi časem odeslání e-mailu a časem dodání v případě přeplnění e-mailové schránky soudu či jiných technických závad.

72. V případech technických poruch na straně provozovatelů e-mailových serverů, za které odpovídá stát, nelze aplikovat výše stanovené pravidlo posuzování včasnosti e-mailového podání k okamžiku předání podání automaticky bez dalšího. Stejně jako u ostatních „neprivilegovaných“ způsobů podání je nutné uplatnit pravidlo, že v souladu se základním právem účastníka řízení na přístup k soudu nelze případné nepředvídatelné technické poruchy uvnitř fungování systému podání na straně státu vyložit k tíži podatele a jeho podání odmítnout jako opožděné.

73. Soud technické problémy na straně státu při doručování e-mailu často nemusí zjistit bez dalšího sám, neboť v souladu s výše vysvětleným ústavně konformním postupem posuzuje pouze údaj o okamžiku dojití podání, který se na první pohled ani nemusí jevit hraničně. Byť lze očekávat, že se nepředvídatelné dlouhodobé technické problémy serverů provozovaných státem nebudou objevovat často, nelze na druhou stranu vyloučit, že soud se v době

rozhodování o včasnosti e-mailového podání o konkrétním výpadku (technické závadě) včas nedozví. V takových případech pak účastník řízení musí postupovat v souladu se zásadou *vigilantibus iura scripta sunt* a tvrdit v přiměřené době a věrohodným způsobem, že podání prostřednictvím e-mailu učinil včas ve stanovené lhůtě a zároveň že podání nedošlo z důvodu technických problémů vzniklých na straně státu. Technické problémy na straně státu může podatel odtužit v krátké době po odeslání e-mailu, neboť o přijetí podání zaslaného soudu e-mailem je podatel v souladu s § 4 odst. 8 vyhlášky č. 259/2012 Sb., o podrobnostech výkonu spisové služby, ve znění pozdějších předpisů, informován potvrzující e-mailovou zprávou, která rovněž obsahuje datum a čas doručení dokumentu s uvedením hodiny a minuty, popřípadě sekundy. Bude-li tedy prodleva mezi okamžikem odeslání a okamžikem dodání nepředvídatelně dlouhá, podatel to má možnost obratem zjistit a následně tvrdit. Povinností soudu je pak učinit příslušné kroky k bezpečnému zjištění okolností dojití podání.

74. Dále platí, že technické problémy vzniklé na straně provozovatelů e-mailových serverů, za které nese stát odpovědnost, nelze prokazovat „pouhou“ kopií hlavičky e-mailu, jak to bylo učiněno např. v rozporovaném nálezu sp. zn. II. ÚS 2560/13. Je totiž obecně známou skutečností, že čas odeslání uvedený v jednoduché hlavičce e-mailu se řídí podle nastaveného času počítače uživatele; v tomto ohledu tedy nemá potřebnou výpovědní hodnotu. Přesně popsanou „cestu“ podání z jednoho e-mailového serveru na server další je možné prokázat originálním záhlavím e-mailových zpráv, které obsahuje seznam technických podrobností o zprávě s přesnými časy, ke kterým byla zpráva dodána na příslušný server a které se zároveň neřídí podle nastavení počítače odesílatele, nýbrž podle času jednotlivých serverů. Výpovědní hodnota takových informací je tedy bezpochyby vyšší. Tvrdí-li účastník, že e-mailové podání bylo předáno soudu opožděně z důvodu technických problémů na e-mailových serverech, za které odpovídá stát, je nutné, aby toto tvrzení bylo věrohodně prokázáno např. originálním záhlavím e-mailové zprávy či sdělením provozovatele/správce e-mailového serveru odesílatele či provozovatele/správce e-mailového serveru soudu; s kopií/print-screenem odeslaného e-mailu se spokojit nelze.

75. Konečně je s ohledem na rozporované závěry nálezu sp. zn. II. ÚS 2560/13 (i nálezu sp. zn. I. ÚS 892/14) nutné dodat, že prokazování technických problémů na straně státu se zásadně liší od prokazování pouhého okamžiku odeslání e-mailového podání. Je-li pro posouzení včasnosti podání prostřednictvím e-mailu rozhodující okamžik dojití podání soudu, okolnosti odeslání podání existující na straně účastníka řízení nemohou mít vliv na posouzení otázky včasnosti. Uplynutí lhůty nezávisí na úmyslu a jednání odesílatele ani na technických problémech provozovatele e-mailového serveru, za který stát neodpovídá. Pro posouzení včasnosti podání e-mailem není relevantní ani skutečnost, zda e-mailové podání obsahuje či neobsahuje zaručený elektronický podpis, neboť připojení uznávaného elektronického podpisu či podpisu opatřeného časovým razítkem k e-mailu má vliv toliko na autentizaci (ověření identifikace) podatele, neosvědčuje však bez dalšího čas, kdy bylo podání učiněno. Jinými slovy, odesílatel může elektronicky podepsat podání v určitý čas, fakticky však může podání odeslat v čase jiném. Opatří-li tedy podatel e-mailové podání zaručeným elektronickým podpisem, nebude muset ve smyslu § 42 odst. 3 občanského soudního řádu doplnit originál podání do tří dnů, pro posouzení včasnosti podání nicméně taková skutečnost rozhodná nebude.

76. Plénium Ústavního soudu tedy uzavírá, že je-li okamžik dojití e-mailového podání soudu stěžejní pro rozhodnutí v projednávané věci, musí soud v souladu s právem účastníka na přístup k soudu učinit příslušné kroky směřující ke zjištění tohoto okamžiku. Tvrdí-li účastník, že e-mailové podání bylo dodáno opožděně z důvodu technických problémů na e-mailových serverech, za které odpovídá stát, je nutné, aby toto tvrzení bylo věrohodně prokázáno; s pouhou kopií odeslaného e-mailu se spokojit nelze. Prokáže-li se v dostatečné míře, že e-mailové podání nebylo předáno soudu včas z důvodů technických závad způsobených na straně provozovatele e-mailového serveru Ministerstva spravedlnosti (či soudu), které účastník řízení

zároveň nemohl předvídat, nelze takovou skutečnost přičítat k tíži účastníka řízení a příslušné podání nelze odmítnout jako opožděné. Je-li pro posouzení včasnosti podání prostřednictvím e-mailu rozhodující okamžik dojití podání soudu, okolnosti odeslání takového podání existující na straně účastníka řízení nemohou mít vliv na posouzení otázky včasnosti. Uplynutí lhůty nezávisí na úmyslu a jednání odesílatele ani na technických problémech provozovatele e-mailového serveru, za který stát neodpovídá. Pro posouzení včasnosti podání e-mailem není relevantní ani skutečnost, zda e-mailové podání obsahuje zaručený elektronický podpis.

Odlišná stanoviska

1. Odlišné stanovisko soudce Jaromíra Jirsy k odůvodnění stanoviska pléna

Podle § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, podávám toto odlišné stanovisko k odůvodnění přijatého stanoviska pléna. Vedou mě k tomu následující důvody:

1. Souhlasím se závěry stanoviska pléna ohledně překonání nálezu sp. zn. II. ÚS 2560/13 ze dne 20. 5. 2014 (N 101/73 SbNU 639) v tom, že včasnost elektronického podání učiněného prostřednictvím e-mailu je třeba posuzovat podle okamžiku, kdy podání dojde soudu, nikoliv podle okamžiku, kdy je podatelem odesláno. Nesouhlasím nicméně s tím, že se plénem při řešení vznesené otázky v odůvodnění stanoviska nezabývalo srovnáním s dalším a nejvíce relevantním způsobem podání – podáním prostřednictvím informačního systému datových schránek (dále též „ISDS“).

2. Nosný závěr stanoviska pléna je nutné spatřovat v tom, že elektronické podání učiněné prostřednictvím e-mailu se od „privilegovaného“ způsobu podání (prostřednictvím držitele poštovní licence) výrazně odlišuje, neboť kvalita doručování prostřednictvím e-mailu není garantována zákonem; z tohoto důvodu nelze podání prostřednictvím e-mailu považovat za jeden z „privilegovaných“ způsobů, se kterými je spojeno zachování lhůty k okamžiku odeslání podání. Na rozdíl od většiny jsem přesvědčen, že logika zákonem zaručené kvality podání se uplatní nejen u podání prostřednictvím držitele poštovní licence, ale i u podání prostřednictvím datové schránky.

3. Jsem si vědom ve stanovisku shrnutého nálezu sp. zn. II. ÚS 3518/11 ze dne 10. 1. 2012 (N 7/64 SbNU 69), ze kterého vyplývá, že lhůta je zachována, bylo-li podání nejpozději poslední den lhůty dodáno do datové schránky soudu (viz též např. usnesení Nejvyššího správního soudu č. j. 9 Afs 28/2010-79 ze dne 15. 7. 2010, č. 2131/2010 Sb. NSS, ve kterém Nejvyšší správní soud dospěl k závěru, že lhůta je zachována, bylo-li podání učiněné vůči soudu prostřednictvím datové schránky nejpozději poslední den lhůty dodáno ve formě datové zprávy do datové schránky soudu). S ohledem na ústavní požadavek plynoucí z práva na přístup k soudu je však třeba přijmout pro podatele vstřícnější výklad, existuje-li také u podání prostřednictvím systému datových schránek zákonná garance doručování.

4. V případě podání odeslaných prostřednictvím informačního systému datových schránek je rozhodné, že jde o informační systém veřejné správy [§ 2 písm. b) zákona č. 365/2000 Sb., o informačních systémech veřejné správy a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů], který byl zřízen zákonem [zákon č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 300/2008 Sb.“)]. Správcem ISDS, který služby informačního systému veřejné správy poskytuje a za informační systém veřejné správy odpovídá, je Ministerstvo vnitra [§ 2 písm. c) zákona č. 365/2000 Sb. ve spojení s § 14 odst. 2 zákona č. 300/2008 Sb.]. Provozovatelem systému, jenž zajišťuje funkčnost technických a programových prostředků tvořících informační systém veřejné správy, je držitel poštovní licence [§ 2 písm. d) zákona č. 365/2000 Sb. ve spojení s § 14 odst. 2 zákona č. 300/2008 Sb.]. Podle § 18 odst. 1 zákona

č. 300/2008 Sb. může fyzická osoba, podnikající fyzická osoba a právnická osoba provádět úkon vůči orgánu veřejné moci, má-li zpřístupněnu svou datovou schránku a umožňuje-li to povaha úkonu, prostřednictvím datové schránky. Zároveň tentýž zákon v § 14 odst. 3 písm. d) zaručuje, že v ISDS se vedou přesné informace o datu odeslání dokumentu nebo provedení úkonu z datové schránky s uvedením hodiny, minuty a sekundy.

5. Z právě uvedených zákonných ustanovení vyplývá, že obdobně jako je tomu u držitele poštovní licence, zaručuje zákonná úprava systému datových schránek určitý speciální režim způsobu podání v „privilegované“ kvalitě. Systém datových schránek je zřízen zákonem a spravován státem, zároveň zákonná úprava ukládá provozovateli povinnost monitorovat přesný okamžik odeslání datové zprávy. Přesný okamžik odeslání se běžně uvádí v záznamu o ověření elektronického podání došlého na elektronickou podatelnu, jež má soud k dispozici v soudním spise. Jde tedy o údaj, který je soudu bez problémů přístupný a který není třeba zvlášť dokazovat (srov. § 121 občanského soudního řádu).

6. Na rozdíl od podání učiněného prostřednictvím e-mailu by nezahrnutí podání prostřednictvím ISDS pod „privilegované“ způsoby, se kterými je spojeno beneficium zachování lhůty, představovalo nelegitimní a nepřiměřené omezení přístupu k soudu. Takový rigidní a restriktivní výklad by po podatelích vyžadoval, aby nesli odpovědnost za případnou nepředvídatelnou prodlevu při přenosu datové zprávy v systému, který je zřízen zákonem a za který odpovídá stát. Naopak posuzování včasnosti podání prostřednictvím datové schránky nemůže vést k větší libovůli soudu, nerovnosti účastníků řízení nebo ke snížení efektivního výkonu spravedlnosti, neboť údaj o přesném okamžiku odeslání má soud bez dalšího k dispozici.

7. Jsem tedy přesvědčen, že plénium v odůvodnění stanoviska mělo pod obecný pojem předání orgánu, který má povinnost podání doručit, podřadit i elektronická podání učiněná prostřednictvím veřejné datové sítě datovou schránkou. Bohužel, plénium se srovnání e-mailových podání a podání prostřednictvím ISDS vyhnulo, a nevyužilo tak plně sjednocovací potenciál předmětného stanoviska.

8. Zahrnutí datových schránek pod „privilegované“ způsoby by přitom zvýšilo argumentační sílu přijatého stanoviska, neboť by nešlo namítat jeho nepřiměřenost z důvodu, že „privilegovaný“ způsob podání prostřednictvím pošty neposkytuje účastníkům komfort spojený s elektronizací justice (jako je tomu u e-mailového podání). Právě při posuzování přiměřenosti zákonného „omezení“ přístupu k soudu spojeného s e-mailovým podáním je totiž významné, že systém datových schránek je zcela přístupný, neboť datovou schránku fyzické osoby zřídí stát bezplatně na žádost svéprávné fyzické osobě do tří pracovních dnů. Stát navíc určitým subjektům aktivoval datové schránky ze zákona – bez vázanosti na jejich souhlas – právě proto, aby mohly bezpečně a ověřitelným způsobem komunikovat se soudy. Jelikož se soudy nejčastěji komunikují advokáti, aktivoval stát „povinně“ datovou schránku i jim, kromě jiného (a právě proto), aby se v praxi zamezilo pochybnostem souvisejícím s určením přesného okamžiku odeslání e-mailového podání. Proces elektronizace justice přitom významné rozdíly mezi podáním prostřednictvím systému datových schránek a prostřednictvím e-mailu výrazně eliminoval. Stran rychlosti a dostupnosti je systém datových schránek srovnatelný se systémy provozovatelů e-mailových serverů – rozdíl však zůstává v zákonem zaručené spolehlivosti.

9. Dospělo-li by plénium v odůvodnění k jasnému závěru, že včasnost elektronického podání soudu učiněného prostřednictvím datové schránky je (na rozdíl od e-mailového podání) třeba posuzovat podle okamžiku odeslání datové zprávy soudu, přijaté „restriktivní“ stanovisko týkající se e-mailového podání by bylo komplexnější a jevilo by se přiměřeněji. Jelikož tak většina pléna neučinila, bude dále na obecných soudech, aby se s ústavně konformním posouzením otázky včasnosti podání učiněného prostřednictvím systému datových schránek v budoucích případech vyrovnaly samy.

2. Odlišné stanovisko soudců Pavla Šámala, Radovana Suchánka a Josefa Fialy

1. Nesouhlasíme s většinou pléna, která přijala stanovisko k včasnosti elektronického podání e-mailem, a to zejména pro rozpor výroků I a II s jeho odůvodněním. Proto uplatňujeme podle § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, odlišné stanovisko.

2. Stanovisko vychází z teze (bod 21), že „po skutkové stránce jsou věci vedené pod sp. zn. II. ÚS 2560/13 a sp. zn. I. ÚS 1179/20 téměř totožné“ a že toliko „nepodstatný rozdíl ve srovnávaných případech“ spočívá v tom, kde byl připojen zaručený elektronický podpis. Rozdílů oproti věci sp. zn. II. ÚS 2560/13 [nález sp. zn. II. ÚS 2560/13 ze dne 20. 5. 2014 (N 101/73 SbNU 639)] je však více, jak si byl vědom i Nejvyšší správní soud, když si povšiml a ve svém vyjádření uvedl, „že se nyní posuzovaný případ v podstatných okolnostech odlišuje od situace posuzované v uvedeném nálezu“, takže jeho závěry na nynější věc nelze vztáhnout (viz též první větu bodu 11 stanoviska). Zaprvé není v nynější věci podpis opatřen tzv. časovým razítkem a je odvozen od času a data, na něž byl nastaven počítač podatele, a zadruhé nelze podle záznamu o ověření elektronického podání elektronické podatelny Nejvyššího správního soudu zjistit datum a čas odeslání podání (body 9 a 10). Naproti tomu ve věci sp. zn. II. ÚS 2560/13 byly pochybnosti o okamžiku odeslání podání rozptýleny na základě obsahu soudního spisu s tím, že podání bylo odesláno před půlnocí. Jak oproti tomu vyplývá ze stanoviska (bod 9), ve věci sp. zn. I. ÚS 1179/20 datum na kopii e-mailu přiložené k ústavní stížnosti nevypovídá o skutečném času odeslání e-mailové zprávy a svědčí jen o datu nastaveném v počítači podatele, přičemž podle Nejvyššího správního soudu „rozdílnost časových údajů o podpisu přílohy, resp. odeslání zprávy, které jsou přitom všechny odvozovány z nastavení odesílatelova zařízení, znemožňuje hodnocení stěžovatelových tvrzení jako dostatečně věrohodných“ (bod 11). To představuje podstatné skutkové odlišnosti od překonávaného nálezu, jež však většina pléna při svém rozhodování vůbec nevzala na zřetel.

3. Náзор většiny vyjádřený ve výroku stanoviska váže včasnost elektronického podání učiněného prostřednictvím e-mailu na okamžik, kdy podání dojde soudu a kdy je též řádně učiněno, a nikoli na okamžik, kdy je podatelem odesláno. Pro posouzení včasnosti podání není ani relevantní, kdy se s ním soud fakticky seznámil. Ač s těmito právními větami souhlasíme, nemohli jsme pro stanovisko hlasovat, neboť většina schválila i tu část odůvodnění [část V. 4 c), bod 69 a násl.], která zejména výrok I zpochybňuje, a to přesto, že původně navrhované výroky III a IV neschválila. Pro úplnost uvádíme znění těchto výroků:

„III. Soud je povinen v souladu s právem účastníka na přístup k soudu učinit v případě potřeby příslušné kroky směřující ke zjištění přesného okamžiku učinění podání.

IV. Tvrdí-li podatel, že e-mailové podání bylo učiněno opožděně z důvodu technických problémů na e-mailových serverech, za které odpovídá stát, je nutné, aby jeho tvrzení bylo věrohodně prokázáno; s pouhou kopií e-mailu se spokojit nelze. Je-li prokázáno, že e-mailové podání nebylo učiněno včas z důvodu technických závad způsobených na straně provozovatele e-mailového serveru Ministerstva spravedlnosti či soudu, které podatel nemohl předvídat, nelze takovou skutečnost přičítat k tíži podatele a příslušné podání nelze odmítnout jako opožděné. Je-li pro posouzení včasnosti e-mailového podání rozhodující okamžik, kdy dojde soudu, nemají okolnosti jeho odeslání existující na straně podatele vliv na posouzení této otázky.“

4. V části V. 4 c) řeší stanovisko „z pohledu požadavků základního práva účastníků na přístup k soudu“, jak mají soudy postupovat v hraničních případech, ve kterých existuje pochybnost o přesném okamžiku dodání e-mailového podání. V této části stanovisko v bodu 72 uvádí, že „v případech technických poruch na straně provozovatelů e-mailových serverů, za které odpovídá stát, nelze aplikovat výše stanovené pravidlo posuzování včasnosti e-mailového podání k okamžiku předání podání automaticky bez dalšího. Stejně jako u ostatních „nepřivilegovaných“ způsobů podání je nutné uplatnit pravidlo, že v souladu se základním právem účastníka řízení na přístup k soudu nelze případné nepředvídatelné technické poruchy

uvnitř fungování systému podání na straně státu vyložit k tíži podatele a jeho podání odmítnout jako opožděné“. Připouští se tak možnost, že účastník odešle elektronické podání včas, avšak vzniknou „technické problémy na straně státu při doručování e-mailu“ (viz body 73 a 74). Jakkoli i zde trvá stanovisko na tom, že soud „posuzuje pouze údaj o okamžiku dojití podání“, přesto současně dovozuje, že pro soud je relevantní, zda účastník řízení „podání prostřednictvím e-mailu učinil včas“, pro což má být rozhodná skutečnost, zda je „prodleva mezi okamžikem odeslání a okamžikem dodání nepředvídatelně dlouhá“, přičemž účastník „to má možnost obratem zjistit“ a následně „v přiměřené době a věrohodným způsobem“ včasnost podání tvrdit. Přestože tak výroky stanoviska stojí na závěru, že okamžik odeslání e-mailového podání význam nemá a rozhodující je pouze okamžik dojití podání soudu, najednou je určující okamžik jeho odeslání. Připouští se tedy, že má význam přihlížet nejen k okamžiku doručení e-mailového podání, ale i k okamžiku jeho odeslání (resp. době mezi nimi), a účastník se v případě prodlevy nabádá k obraně. Názory uplatněné v této části jsou tak logicky svým významem protisměrné výrokům stanoviska, pakliže se ve zde pojednávaných případech doručení podání soudu identifikuje již s jeho odesláním.

5. Řešila-li již většina v odůvodnění stanoviska, jak by měly postupovat obecné soudy v hraničních případech, ve kterých existuje pochybnost o přesném okamžiku dodání e-mailového podání, což je podle našeho názoru doménou judikatury obecných soudů, především Nejvyššího soudu nebo Nejvyššího správního soudu, měly být podle našeho názoru vyřešeny i všechny související otázky, zejména jak bude dále postupovat obecný soud, a to podle všech procesních předpisů (tedy i podle trestního řádu), jestliže zjistí, že došlo k takové technické poruše e-mailového serveru, za který odpovídá stát, a v důsledku níž bylo podání dodáno příslušnému soudu s větším časovým odstupem, např. až po uplynutí příslušné lhůty k podání opravného prostředku, který takové podání obsahovalo, a obecný soud v mezidobí učinil odmítavé nebo zamítavé rozhodnutí o takovém opravném prostředku. Nepochybně je třeba takové rozhodnutí v dalším řízení „odstranit“, neboť není možné, aby o podaném opravném prostředku existovala protichůdná rozhodnutí (např. odmítavé či zamítavé a současně vyhovující rozhodnutí). Stanovisko neobsahuje žádné řešení tohoto problému a ponechává je na obecných soudech, a to přesto, že jinak jejich postupy v části V. 4 c) – podle našeho názoru v rozporu s § 23 zákona o Ústavním soudu – řeší. Přitom v tomto směru existují v konkrétních procesních předpisech různé možnosti, např. podle občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“) žaloba pro zmatečnost podle § 229 odst. 4, zatímco podle trestního řádu by zřejmě přicházelo v úvahu jen analogické použití jeho § 61 o navrácení lhůty (analogie v trestním právu procesním je zásadně zpravidla přípustná; srov. Šámal, P. Trestní řád. I. § 1 až 156. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 11), neboť trestní řád žalobu pro zmatečnost nezná. Při důsledném uplatnění konstrukce, že podání je učiněno až jeho dojitím k soudu, k němuž však došlo až po uplynutí lhůty (jde tedy o opožděné podání), avšak ještě nebylo vydáno příslušné rozhodnutí, přichází v úvahu aplikace institutu prominutí zmeškání lhůty podle § 58 odst. 1 o. s. ř. Je totiž nepochybné, že ke zmeškání došlo z omluvitelného důvodu, který má v tomto případě objektivní povahu.

6. Navíc většina vypustila z výroku I původního návrhu stanoviska i odkaz na § 40 odst. 4 soudního řádu správního a § 57 odst. 3 o. s. ř., čímž se stanovisko ve výrocih „tváří“ obecně, ač v odůvodnění zůstala argumentace týkající se pouze soudního řádu správního a občanského soudního řádu. Zcela tedy chybí odůvodnění ve vztahu k trestnímu řádu, pro nějž by právní názor uvedený v obou výrocih měl zřejmě vzhledem k uvedenému zobecnění také platit. Tímto postupem byl ovšem podle našeho názoru opět přestoupen dosah § 23 zákona o Ústavním soudu, neboť stanoviskem je možno řešit jen právní názor odchylný od právního názoru Ústavního soudu vysloveného v nálezu, konkrétně sp. zn. II. ÚS 2560/13, který se týkal pouze výkladu soudního řádu správního, což vyplývá z bodu 34 odůvodnění uvedeného nálezu, ve kterém se uvádí: „Ustanovení § 37 odst. 2 s. ř. s. umožňuje účastníkům a osobám

zúčastněným na řízení činit podání v elektronické formě podepsané elektronicky podle zvláštního zákona [tj. dle zákona č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu a o změně některých dalších zákonů (zákon o elektronickém podpisu), ve znění pozdějších předpisů], přičemž podání v této formě ani nevyžaduje potvrzení písemným podáním shodného obsahu či předložení originálu. Ačkoliv ustanovení § 40 odst. 4 s. ř. s. skutečně spojuje zachování lhůty toliko s taxativně vymezenými způsoby podání, v nichž elektronická podání absentují, nelze jej vykládat natolik restriktivně, že by jím bylo znemožněno zachování lhůty prostřednictvím jinak kvalifikované formy podání, a to již i pro subsidiární použití ustanovení první a třetí části občanského soudního řádu ve správním soudnictví (§ 64 s. ř. s.). Dává-li tudíž soudní řád správní účastníkovi řízení možnost, aby procesní úkony činil v elektronické formě podepsané elektronicky podle zvláštního zákona, pak není s ohledem na výše vyložené závěry materiálně myslitelné, aby systémové procesy zpracování takového datového přenosu v rámci tohoto doručovacího mechanismu šly na jeho vrub. Účastník řízení je v každém případě povinen soudu údaj o odeslání takové e-mailové zprávy věrohodným způsobem prokázat, nevyplývá-li již ze samotné přijaté zprávy datum a čas jejího odeslání ...“ Navíc podle obecně zastávaného výkladu § 23 zákona o Ústavním soudu lze předložit senátem plénu pouze otázku ústavněprávní, která je bezprostředně relevantní pro posouzení věci samé, a nikoli procesní otázky související s výkladem běžných zákonů, což má význam i z hlediska odůvodnění stanoviska právě v části V. 4 c) vyjadřující se – již dle svého názvu – k postupu (obecného) soudu v případě pochybnosti o včasnosti e-mailového podání.

St. č. 54/21**Stanovisko pléna Ústavního soudu**

(sp. zn. Pl. ÚS-st. 54/21 ze dne 12. října 2021; 408/2021 Sb.)

Plénium Ústavního soudu přijalo dne 12. října 2021 pod sp. zn. Pl. ÚS-st. 54/21 ve složení z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců a soudkyň Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajka), Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka na návrh II. senátu Ústavního soudu podle § 23 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve věci právního názoru II. senátu pro řízení vedené pod sp. zn. II. ÚS 1778/21, který se odchyluje od právního názoru Ústavního soudu vysloveného v nálezu sp. zn. III. ÚS 3804/19 ze dne 5. 1. 2021 (N 1/104 SbNU 10), toto

stanovisko:

Rozhodnou-li obecné soudy v řízení o nahrazení projevu vůle povinné osoby k bezúplatnému převodu náhradního pozemku na oprávněnou osobu podle § 11a zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, (zákona o půdě) na základě k rozsudku přiloženého geometrického plánu, nepostupují *ultra vires*, nýbrž poskytují ochranu právu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Odůvodnění**I. Vymezení věci a dosavadní průběh řízení**

1. Sporná otázka se týká řízení o nahrazení projevu vůle povinné osoby uzavřít s oprávněnou osobou smlouvu o bezúplatném převodu náhradního pozemku podle § 11a odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o půdě“). Podstatou stanoviska je, zda v takovémto řízení obecné soudy mají pravomoc rozhodnout o dělení pozemku.

2. Stěžovatelka Česká republika – Státní pozemkový úřad se ve své ústavní stížnosti domáhá zrušení usnesení Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 979/2021-465 ze dne 28. 4. 2021, rozsudku Krajského soudu v Praze č. j. 26 Co 199/2020-427 ze dne 2. 12. 2020 a rozsudku Okresního soudu v Mladé Boleslavi č. j. 8 C 232/2019-378 ze dne 18. 6. 2020, neboť tvrdí, že jimi bylo porušeno její právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), právo vlastnit majetek dle čl. 11 odst. 1 Listiny a dále princip legitimního očekávání a právní jistoty.

3. Okresní soud napadeným rozsudkem nahradil projev vůle stěžovatelky (žalované v řízení před obecnými soudy) uzavřít s vedlejším účastníkem (žalobcem) smlouvu o bezúplatném převodu pozemků nově oddělených geometrickým plánem, které jsou ve vlastnictví České republiky. Vedlejší účastník je podle okresního soudu osobou oprávněnou podle § 4 zákona o půdě a domáhá se vydání náhradních pozemků za pozemky odňaté, jejichž naturální restituci brání překážky předvídané v § 11a odst. 1 zákona o půdě. Okresní soud posoudil dosavadní postup stěžovatelky ve vztahu k vedlejšímu účastníkovi jako liknavý ve

smyslu judikatury Ústavního soudu [např. nález sp. zn. Pl. ÚS 6/05 ze dne 13. 12. 2005 (N 226/39 SbNU 389; 531/2005 Sb.) anebo nález sp. zn. III. ÚS 495/02 ze dne 4. 3. 2004 (N 33/32 SbNU 303)], a to z důvodu dlouhodobého neplnění její povinnosti vypořádat nárok na vydání náhradních pozemků, na základě čehož vyhověl požadavku uspokojit restituční nárok vedlejšího účastníka mimo zákonem předpokládaný postup. Jelikož některé pozemky navržené k vydání byly částečně dotčeny plánovanou veřejně prospěšnou stavbou, což představuje zákonnou překážku převodu z vlastnictví státu ve smyslu § 11a odst. 2 zákona o půdě ve spojení s § 6 odst. 1 písm. b) zákona č. 503/2012 Sb., o Státním pozemkovém úřadu a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, okresní soud rozhodl o oddělení těchto částí pozemků geometrickým plánem, jenž se stal součástí rozsudku. Součástí převodu se tak staly pozemky tímto způsobem nově vzniklé. Krajský soud následně rozhodnutí okresního soudu potvrdil.

4. Nejvyšší soud pak dovolání jako nepřipustné odmítl. Uvedl, že dle ustálené judikatury může oprávněná osoba v případě liknavého, svévolného či diskriminujícího postupu státu uplatnit u soudu svůj nárok žalobou na vydání konkrétního pozemku. Obecné civilní soudy přitom podle Nejvyššího soudu mají pravomoc rozhodnout o dělení pozemku v situaci, kdy sice pozemek není vhodný k vydání celý, ale část tohoto pozemku oddělená geometrickým plánem už k převodu vhodná je. Tento závěr plyne z ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, jenž přes odlišný právní názor Ústavního soudu v nálezu sp. zn. III. ÚS 3804/19 ze dne 5. 1. 2021 (N 1/104 SbNU 10) neshledal dle svých slov rozumný důvod se od své konzistentní judikatury odchýlit (odkazuje k tomu zejména na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 509/2021 ze dne 27. 4. 2021, rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 2060/2010 ze dne 11. 12. 2013 či usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2669/2015 ze dne 28. 4. 2016; citovaná judikatura Nejvyššího soudu je dostupná na www.nsoud.cz).

5. Nejvyšší soud nesouhlasí s názorem Ústavního soudu, spočívajícím v interpretaci § 82 odst. 3 věty první zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění zákona č. 350/2012 Sb., (dále jen „stavební zákon“), podle něhož se rozhodnutí stavebního úřadu o dělení nebo scelování pozemků nevyžaduje, jsou-li podmínky pro dělení nebo scelení pozemků dány regulačním plánem, rozhodnutím stavebního úřadu nebo rozhodnutím podle zvláštního předpisu; v poznámce č. 33 je pak uveden odkaz na § 2, 3 a 11 zákona č. 139/2002 Sb., o pozemkových úpravách a o pozemkových úřadech a o změně zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o pozemkových úpravách“). Nejvyšší soud vykládá toto ustanovení tak, že „rozhodnutím podle zvláštního předpisu“ se rozumí i pravomocný rozsudek soudu o nahrazení projevu vůle povinné osoby uzavřít s oprávněnou osobou smlouvu o bezúplatném převodu náhradního pozemku podle § 11a odst. 1 zákona o půdě. Zvláštním právním předpisem ve smyslu § 82 odst. 3 stavebního zákona je podle Nejvyššího soudu předpis, který orgánu veřejné moci umožňuje současně se vznikem nové nemovité věci rozhodnout i o vlastnickém právu k ní. Za takový předpis pokládá Nejvyšší soud i zákon o půdě. Poznámce pod čarou pak Nejvyšší soud přiznává charakter pouhé interpretační a orientační pomůcky.

6. Rozhodnutím podle zvláštního předpisu ve smyslu § 82 odst. 3 stavebního zákona je podle Nejvyššího soudu také rozhodnutí soudu o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví. Stejně tak i rozsudek o nahrazení projevu vůle k převodu pozemků podle § 11a odst. 1 zákona o půdě přitom dle Nejvyššího soudu sám o sobě konstituuje vlastnické právo k převáděným pozemkům a právě tento rozsudek (nikoliv smlouva) představuje ve smyslu § 17 odst. 4 zákona č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon), ve spojení s § 1114 občanského zákoníku podklad pro deklaratorní zápis do katastru nemovitostí.

7. Nejvyšší soud v obecnější rovině svůj právní názor podepírá také poukazem na to, že soudy v občanskoprávním řízení podle § 7 odst. 1 občanského soudního řádu projednávají

všechny spory a právní věci vyplývající z poměrů soukromého práva, ledaže o nich podle zákona mají rozhodovat orgány jiné. Pravomoc civilního soudu má tedy v soukromoprávních věcech obecnou povahu. Řízení o nahrazení projevu vůle k převodu pozemků podle § 11a odst. 1 zákona o půdě má navíc podle Nejvyššího soudu zřetelný restituční rozměr, a proto by všechna aplikovaná ustanovení měla být interpretována s respektem ke smyslu a účelu restitučního zákonodárství.

II. Argumentace účastníků řízení

8. Argumentace stěžovatelky k otázce, která je předmětem tohoto stanoviska, spočívá převážně v přímé citaci nálezu sp. zn. III. ÚS 3804/19 ze dne 5. 1. 2021, který je podrobněji rozebrán v části III tohoto stanoviska a s jehož právním názorem se stěžovatelka dle svých slov plně ztotožňuje. Stěžovatelka má přitom za to, že se projednávaná věc od věci řešené citovaným nálezem skutkově neliší. Ústavní soud v tomto nálezu podle stěžovatelky jednoznačně konstatoval, že z procesu dělení pozemku není přípustné vynechat ani stěžovatelku coby vlastníka pozemku, ani stavební úřad coby orgán kompetentní k územnímu řízení o dělení pozemku. Stěžovatelka s odkazem na tento nálezní míní, že k převodům částí pozemků vymezených geometrickým plánem nejsou soudy v restitučních řízeních oprávněny. Má-li smlouva o převodu náhradních pozemků účinky pouze obligační a ke změně vlastnictví dojde až konstitutivním vkladem do katastru nemovitostí, stejně tomu tak dle stěžovatelky musí být tehdy, domáhá-li se oprávněná osoba převodu náhradního pozemku soudní cestou prostřednictvím žaloby na nahrazení projevu vůle.

9. Krajský soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že jeho postupem nebylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces, neboť neshledal v rozhodnutí okresního soudu žádné právní ani skutkové pochybení a krajský i okresní soud se rovněž dostatečně vypořádaly se všemi relevantními námitkami stěžovatelky. Okresní soud jen odkázal na odůvodnění svého napadeného rozhodnutí.

10. Nejvyšší soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti navrhuje, aby ji Ústavní soud odmítl jako zjevně neopodstatněnou, a alternativně, aby II. senát, neztotožní-li se se závěry formulovanými v nálezu sp. zn. III. ÚS 3804/19 ze dne 5. 1. 2021, věc předložil podle § 23 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, plénu Ústavního soudu. Nejvyšší soud dále opakuje argumenty z výše popsaného napadeného rozhodnutí a zdůrazňuje svůj právní názor, že rozhodnutím podle zvláštního právního předpisu ve smyslu ustanovení § 82 odst. 3 stavebního zákona, k jehož vydání se nevyžaduje rozhodnutí stavebního úřadu o rozdělení pozemku, se rozumí i pravomocný rozsudek soudu o nahrazení projevu vůle povinné osoby uzavřít s oprávněnou osobou podle § 11a odst. 1 zákona o půdě smlouvu o bezúplatném převodu náhradního pozemku v situaci, kdy tento pozemek sice není vhodný k vydání oprávněné osobě v celé své výměře, ale jeho převoditelnost je dána k části oddělené geometrickým plánem.

11. Vedlejší účastník ve svém vyjádření předložil argumentaci souladnou s napadeným rozhodnutím Nejvyššího soudu, poukázal na dosavadní konstantní judikaturu ve svůj prospěch a navrhl zamítnutí stížnosti. Vedlejší účastník dále žádá přiznání náhrady nákladů řízení před Ústavním soudem.

III. Důvody předložení věci plénu Ústavního soudu

12. Při posuzování výše shrnutého případu dospěl II. senát ohledně pravomoci obecných soudů rozhodnout o dělení pozemku v řízení o nahrazení projevu vůle podle zákona o půdě k odlišnému právnímu názoru, než je vyjádřen v nálezu sp. zn. III. ÚS 3804/19 ze dne 5. 1. 2021 (všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <https://nalus.usoud.cz>). Skutkové okolnosti a právní závěry tohoto nálezu shrnuje Ústavní soud níže.

III.1 Nosné důvody nálezu sp. zn. III. ÚS 3804/19

13. Skutkové okolnosti věci sp. zn. III. ÚS 3804/19 lze shrnout následovně. Stěžovatelka Česká republika – Státní pozemkový úřad napadla ústavní stížností rozhodnutí obecných soudů, před nimiž se žalobce domáhal nahrazení souhlasu stěžovatelky s bezúplatným převodem pozemků do svého vlastnictví jako náhrady za pozemky nevydané v restitučním řízení podle zákona o půdě. Okresní soud žalobci vyhověl s odůvodněním, že žalobce přes svou značnou snahu vydání náhradních pozemků nedosáhl z důvodu liknavosti a dalších pochybení na straně stěžovatelky. Vzhledem k tomu, že jeden z pozemků navržený k vydání nebyl k převodu ve své celistvosti vhodný, okresní soud rozhodl o oddělení částí pozemku geometrickým plánem, jenž se stal součástí rozsudku. Předmětem převodu se tak stal pozemek tímto způsobem nově vzniklý. Právě tento postup stěžovatelka rozporovala, neboť podle ní soudy nedisponovaly pravomocí rozhodnout o dělení pozemku. Krajský soud nicméně rozsudek okresního soudu potvrdil a Nejvyšší soud dovolání stěžovatelky jako nepřipustné odmítl.

14. V předmětném nálezu se uvádí, že obecné soudy k rozhodnutí o dělení pozemku neměly pravomoc, v důsledku čehož porušily práva stěžovatelky na ochranu vlastnictví dle čl. 11 odst. 1 Listiny a na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Podle citovaného nálezu obecné soudy bez opory v zákoně vycházely z názoru, že rozhodnutím podle zvláštního předpisu ve smyslu § 82 odst. 3 stavebního zákona je i rozhodnutí soudu nahrazující projev vůle k převodu pozemků na základě nároku oprávněné osoby dle zákona o půdě. Slova „podle zvláštního právního předpisu“ pokládá citovaný nález za relativně neurčitou formulaci, kterou je nutno vyložit i s přihlédnutím k odkazu na zvláštní zákon (zákon o pozemkových úpravách) v poznámce pod čarou. Takový výklad má přitom být proveden v souladu s dalšími výkladovými pravidly a nemůže být ve výsledku rozporný se smyslem interpretovaného ustanovení ani se ocitnout mimo ústavní meze principu dělby moci. Odkaz na zvláštní právní předpis tedy podle citovaného nálezu nedovoluje rozhodnout o dělení pozemku jakémukoli orgánu veřejné moci a v žádném případě nestanovuje pravomoc orgánu soudního. Citovaný nález proto, jakkoli dle svých slov nepřiznává samotnému odkazu na zákon o pozemkových úpravách normativní povahu, dospěl i s přihlédnutím k němu k závěru, že zvláštním právním předpisem nemá stavební zákon na mysli zákon o půdě. Přisvojí-li si soud pravomoc v takové situaci rozhodnout o dělení pozemku namísto správního úřadu, porušuje tím podle citovaného nálezu princip dělby moci podle čl. 2 odst. 1 a 3 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“).

15. V citovaném nálezu je dále uvedeno, že obecné soudy neodůvodněně považovaly rozsudek o nahrazení projevu vůle stěžovatelky za rozhodnutí nikoli podle § 161 odst. 3 občanského soudního řádu, ale za rozhodnutí o nabytí vlastnického práva, čímž nerespektovaly zákonné meze stanovené vymezením předmětu řízení. Rozhodovaly-li soudy o nahrazení projevu vůle k uzavření smlouvy, která podle jejich zjištění měla být, ale nebyla uzavřena podle zákona o půdě, nemohou podle citovaného nálezu v rámci takto vymezeného nároku podle uvedeného zákona fakticky (včetně nahrazení rozhodnutí správního úřadu) rozhodovat, jako by šlo o žalobu na určení vlastnického práva k pozemku.

16. Shrnuto, podle napadeného právního názoru nemohou obecné soudy na základě § 82 odst. 3 stavebního zákona rozhodnout v řízení o nahrazení projevu vůle k převodu pozemku podle zákona o půdě o dělení pozemku. Podle něj postup, jímž soudy výslovný zákonný odkaz na zvláštní právní předpis naplní jiným obsahem a podle něj ve věci rozhodnou, čímž nepřímou „sloučí“ správní a soudní řízení v jedno, je v rozporu se zásadou zákonnosti a dělby moci.

17. K nálezu uplatnil odlišné stanovisko soudce Jiří Zemánek, podle něhož argumentace většiny senátu nedbá smyslu řízení o restitučních náhradách, jenž vede – je-li možné více výkladových variant – k volbě té z nich, která je příznivější pro naplnění účelu restitučního zákonodárství, a nikoliv té, jež by směřovala k jeho zmaření.

III.2 Předložená otázka druhého senátu plénu Ústavního soudu

18. Po skutkové stránce jsou věci vedené pod sp. zn. III. ÚS 3804/19 a sp. zn. II. ÚS 1778/21 téměř totožné. V obou případech se osoba oprávněná podle § 4 zákona o půdě domáhala soudního rozhodnutí nahrazujícího souhlas stěžovatelky, již je v obou případech Česká republika – Státní pozemkový úřad, s bezúplatným převodem pozemků do svého vlastnictví jako náhrady za pozemky nevydané v restitučním řízení podle zákona o půdě. V obou případech však nebyly pozemky k převodu vhodné jako celek z důvodu dotčení veřejně prospěšnou stavbou, a okresní soudy proto na základě § 82 odst. 3 stavebního zákona rozhodly o oddělení části pozemku geometrickým plánem tak, aby nově oddělené pozemky k převodu vhodné byly. Stěžovatelka v obou případech popírá pravomoc obecných soudů k takovému postupu.

19. Z výše uvedených důvodů druhý senát řízení o ústavní stížnosti vedené pod sp. zn. II. ÚS 1778/21 usnesením ze dne 7. 9. 2021 přerušil a podle § 23 zákona o Ústavním soudu předložil následující otázku plénu Ústavního soudu: Je neústavní takový výklad § 11a zákona o půdě, že soudy v řízení o nahrazení projevu vůle povinné osoby k bezúplatnému převodu náhradního pozemku na oprávněnou osobu podle zákona o půdě mají pravomoc rozhodnout o dělení pozemku?

IV. Posouzení věci plénem Ústavního soudu

20. Plénem Ústavního soudu dospělo k jinému právnímu názoru než k tomu, který je vyjádřen v nálezu sp. zn. III. ÚS 3804/19, že by rozhodnutí soudu o dělení pozemku v řízení o nahrazení projevu vůle k převodu pozemku podle zákona o půdě porušovalo princip dělby moci dle čl. 2 odst. 1 a 3 Ústavy, zásadu zákonnosti při výkonu veřejné moci dle čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny a práva dosavadního vlastníka pozemků na ochranu majetku dle čl. 11 odst. 1 Listiny a na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Naopak, výkladem zvoleným v citovaném nálezu by soudy nedostály své povinnosti poskytovat ochranu právům podle čl. 4 a 90 Ústavy a porušily práva oprávněných osob na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. nález sp. zn. III. ÚS 495/02 ze dne 4. 3. 2004 (N 33/32 SbNU 303), nález sp. zn. III. ÚS 1389/13 ze dne 31. 3. 2015 (N 65/76 SbNU 887), nález sp. zn. Pl. ÚS 5/19 ze dne 1. 10. 2019 (N 168/96 SbNU 144; 303/2019 Sb.), body 41–42, nebo nález sp. zn. Pl. ÚS 35/17 ze dne 19. 6. 2018 (N 112/89 SbNU 655; 135/2018 Sb.), body 53 a 76].

21. Funkcí soudů v materiálním právním státě je podle čl. 4 ve spojení s čl. 90 Ústavy poskytovat ochranu právům jednotlivce. Ta přitom působí buď přímo, nebo nepřímo prostřednictvím právních předpisů, kdy základní práva představují korektiv jejich obsahu, aplikace i interpretace. Soudy tak ochranu základním právům poskytují nejen přímo, ale také cestou interpretace a aplikace podústavních norem způsobem zohledňujícím účel ústavně garantovaných základních práv. Úkolem soudce v podmínkách právního státu je vždy v dané procesní situaci najít řešení, které by zajišťovalo maximální realizaci základních práv účastníků sporu [srov. nález sp. zn. II. ÚS 2048/09 ze dne 2. 11. 2009 (N 232/55 SbNU 181), bod 17; nález sp. zn. IV. ÚS 763/05 ze dne 11. 4. 2006 (N 82/41 SbNU 79); nález sp. zn. I. ÚS 554/04 z 31. 3. 2005 (N 67/36 SbNU 707) nebo nález sp. zn. I. ÚS 185/04 ze dne 14. 7. 2004 (N 94/34 SbNU 19)].

22. Stojí-li tedy soud před otázkou, jak vyložit zákonné ustanovení, musí z nabízených možností zvolit tu, která v co největší možné míře realizuje ústavně zaručená práva účastníků, a naopak ve svých důsledcích neznamena odepření spravedlnosti. Ústavně konformní nemůže být taková interpretace, která nezohledňuje účel aplikovaného ustanovení, bez předložení ústavně akceptovatelných důvodů nerespektuje ustálenou rozhodovací praxi a vytváří nové překážky v nalézání spravedlivého řešení věci. Přijalo-li by plénem Ústavního soudu takový výklad, nedostalo by své povinnosti poskytovat ochranu právům podle čl. 4 a 90 Ústavy,

a porušilo by tím práva dotčených účastníků podle čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 1835/08 ze dne 15. 10. 2009 (N 215/55 SbNU 27), bod 13; nález sp. zn. III. ÚS 495/02 ze dne 4. 3. 2004 (N 33/32 SbNU 303) nebo nález sp. zn. I. ÚS 89/02 ze dne 21. 5. 2002 (N 60/26 SbNU 135)].

23. Vedle obecných zásad ústavně konformního výkladu není možné přehlédnout ani restituční rozměr projednávané otázky. Plénum přitom připomíná, že stát po změně společenských poměrů v roce 1989, vědom si velkých křivd, které byly napáchány, poskytl prostřednictvím restitučních předpisů možnost jejich částečné nápravy [srov. nález sp. zn. II. ÚS 504/04 ze dne 8. 6. 2005 (N 118/37 SbNU 511) nebo nález sp. zn. III. ÚS 495/02 ze dne 4. 3. 2004 (N 33/32 SbNU 303)]. Mezi restituční předpisy se řadí i zákon o půdě, jehož konkrétní účel tkví ve zmírnění následků majetkových křivd vůči vlastníkům zemědělského a lesního majetku. Stát se přitom svých zákonných povinností nemůže zbavit, naopak musí prostřednictvím svých orgánů jednat tak, aby majetkové příkoří oprávněných osob bylo zmírněno v co možná nejkratší době [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 1835/08 ze dne 15. 10. 2009 (N 215/55 SbNU 27), bod 10; nález sp. zn. III. ÚS 495/02 ze dne 4. 3. 2004 (N 33/32 SbNU 303)]. Jestliže Státní pozemkový úřad (vykonávající práva a povinnosti státu) bez ospravedlnitelného důvodu ztěžuje uspokojení nároku oprávněného, čímž dochází k mnohaletému prodlení, může se oprávněný podle ustálené rozhodovací praxe Ústavního soudu, rozpracované judikaturou Nejvyššího soudu, domáhat vydání konkrétních náhradních pozemků žalobou u soudu v občanskoprávním řízení [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 1835/08 ze dne 15. 10. 2009 (N 215/55 SbNU 27), bod 10; nález sp. zn. III. ÚS 495/05 ze dne 30. 10. 2007 (N 174/47 SbNU 323), bod 30; nebo nález sp. zn. III. ÚS 495/02 ze dne 4. 3. 2004 (N 33/32 SbNU 303); dále pak rozsudek velkého senátu Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 3767/2009 ze dne 9. 12. 2009].

24. Účel restitucí představuje důležitý princip při rozhodování v jakékoliv restituční věci, tím spíše pak v případě, kdy oprávněné osobě bez ospravedlnitelného důvodu ztěžuje uspokojení jejího nároku stát svou liknavostí a tato osoba se v duchu zásady „právo přeje bdělým“ (*vigilantibus iura scripta sunt*) snaží svých práv domoci soudní cestou. Výklad ve vztahu k oprávněným co možná nejvstřícnější, jakožto projev teleologické metody výkladu, pak musí být respektován – samozřejmě při zohlednění dalších interpretačních metod – nejenom u specifických restitučních předpisů, ale i u všech dalších ustanovení, která budou při rozhodování restituční věci použita [srov. nález ze dne 29. 5. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 10/13 (N 96/69 SbNU 465; 177/2013 Sb.), bod 94; anebo usnesení sp. zn. II. ÚS 2426/19 ze dne 13. 9. 2019, bod 14].

25. Judikatura Ústavního soudu v souvislosti s liknavostí orgánů veřejné moci při vydávání náhradních pozemků podle zákona o půdě dovodila, že omezováním nároků oprávněných osob může docházet i k zásahu do jejich legitimního očekávání mít možnost uspokojit svůj restituční nárok prostřednictvím náhradního pozemku (srov. např. body 53 a 76 výše citovaného nálezu sp. zn. Pl. ÚS 35/17). Ústavní soud též judikoval, že osobám, jejichž nárok je ve smyslu zákona o půdě oprávněný, vzniká legitimní očekávání, že se s ohledem na existenci nároku podle zákona o půdě stanou vlastníkem v žalobě specifikovaných pozemků jako majetkového práva ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny (srov. bod 16 výše citovaného nálezu sp. zn. III. ÚS 1389/13).

26. Nález sp. zn. III. ÚS 3804/19 pro účely stanovení pravomoci obecných soudů v restitučních řízeních vychází z použití § 82 odst. 3 věty první stavebního zákona, jež zní následovně: „Rozhodnutí o dělení nebo scelování pozemků se nevyžaduje, pokud podmínky pro dělení nebo scelování pozemků jsou dány regulačním plánem, rozhodnutím stavebního úřadu nebo rozhodnutím podle zvláštního právního předpisu³³⁾.“ V poznámce pod čarou č. 33 je pak uveden odkaz na § 2, 3 a 11 zákona o pozemkových úpravách. Podle obecných soudů

„rozhodnutím podle zvláštního předpisu“ může být také rozhodnutí o nahrazení projevu vůle dle zákona o půdě, podle nálezu sp. zn. III. ÚS 3804/19 nikoliv.

27. Soudy v občanskoprávním řízení dle § 7 odst. 1 občanského soudního řádu projednávají spory a jiné právní věci vyplývající z poměrů soukromého práva, ledaže je podle zákona projednávají a rozhodují o nich jiné orgány. Jak v napadeném rozhodnutí podotýká Nejvyšší soud, pravomoc civilního soudu v soukromoprávních věcech má tedy obecnou povahu – je dána vždy vyjma případů, kdy zákon stanoví pravomoc jiného orgánu. Z ustálené rozhodovací praxe Ústavního i Nejvyššího správního soudu plyne, že mezi soukromoprávní věci se řadí i právní poměr mezi osobou oprávněnou a povinnou při vydání nemovitosti podle zákona o půdě [nález sp. zn. III. ÚS 495/02 ze dne 4. 3. 2004 (N 33/32 SbNU 303); nález sp. zn. IV. ÚS 1835/08 ze dne 15. 10. 2009 (N 215/55 SbNU 27), bod 10; nebo rozsudek zvláštního senátu č. j. Konf 64/2009-7 ze dne 5. 8. 2010 a rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 7 As 2/2003 ze dne 17. 9. 2003]. Ustálená rozhodovací praxe obecných soudů využívá pravomoci obecného soudu rozhodovat o rozdělení pozemku při rozhodování o soukromoprávních sporech, a to například v rozhodování o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví podle § 1143 občanského zákoníku (srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 586/2017 ze dne 26. 4. 2017 nebo rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 4144/2018 ze dne 22. 1. 2019). Takový závěr několikrát aproboval i Ústavní soud (viz usnesení sp. zn. IV. ÚS 940/21 ze dne 18. 5. 2021, usnesení sp. zn. I. ÚS 1391/19 ze dne 21. 5. 2019 nebo usnesení sp. zn. I. ÚS 2159/10 ze dne 6. 9. 2010). Jak poznamenává Nejvyšší soud, pokud by byl soud rozhodující o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví k pozemku vázán na vydání územního rozhodnutí správního orgánu, znamenalo by to zásah do jeho pravomoci, neboť by rozhodnutí bylo vázáno na ještě předchozí vydání územního rozhodnutí, které by fakticky do značné míry předurčilo obsah rozsudku (rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 586/2017 ze dne 26. 4. 2017).

28. Odkaz na zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů, učiněný v nálezu sp. zn. III. ÚS 3804/19 je zcela nepřipadný, neboť použité ustanovení stavebního zákona nelze aplikovat mimo rozsah stavebního zákona, jenž se (ve smyslu svého § 1) zabývá regulací územního plánování a stavebního řízení, požadavků na výstavbu, účely vyvlastnění, vstupy na pozemky a do staveb. Pravomoc stavebního úřadu rozhodovat o dělení pozemků i výjimky z ní lze vztáhnout jen na právní vztahy regulované stavebním zákonem. Stavební zákon však nelze aplikovat pro účel určování či omezování pravomocí soudů v občanskoprávním řízení.

29. Plénum Ústavního soudu neshledává na rozdíl od názoru vyjádřeného v nálezu sp. zn. III. ÚS 3804/19 žádný relevantní důvod pro to, aby na určování pravomocí soudů v soukromoprávních sporech či restitučních řízeních byl aplikován stavební zákon. Navíc není možné, aby při vypořádání spoluvlastnictví obecné soudy měly pravomoc rozhodnout o dělení pozemku na základě přiloženého geometrického plánu, a v řízení o nahrazení projevu vůle k převodu náhradních pozemků dle zákona o půdě nikoliv.

30. Tím spíše pak nelze přijmout ani význam, jaký nález sp. zn. III. ÚS 3804/19 při výkladu § 82 odst. 3 stavebního zákona připsuje poznámce pod čarou k větě první tohoto ustanovení. Poznámky pod čarou zlepšují orientaci v předpisu a slouží jako interpretační pomůcka. Při výkladu ustanovení zákona poznámka sama o sobě nemůže mít omezující význam ani stanovit závazná pravidla chování (včetně pravidel interpretačních), nevyplývá-li to přímo ze zákona. Obecné ustanovení v zákoně a jeho omezení až v poznámce pod čarou neodpovídá podle ustálené judikatury uznávaným principům demokratických právních států [srov. nález sp. zn. I. ÚS 653/99 ze dne 29. 8. 2000 (N 123/19 SbNU 155), nález sp. zn. I. ÚS 22/99 ze dne 2. 2. 2000 (N 14/17 SbNU 103) a nález sp. zn. II. ÚS 485/98 ze dne 30. 11. 1999 (N 173/16 SbNU 259)]. Ústavní soud přisvědčuje závěrům vysloveným v bodě 22 nálezu sp. zn. III. ÚS 3804/19, že ač v projednávané věci nelze poznámku pod čarou přehlížet, výklad citovaného

ustanovení musí být proveden v souladu s dalšími výkladovými pravidly a nemůže ve výsledku rozporovat smysl dané právní normy. Právě zvolený výklad vyjádřený v nálezu sp. zn. III. ÚS 3804/19 však tyto interpretační požadavky nenaplní, neboť při nedostatečném zohlednění jiných výkladových metod omezuje dosah formulace „rozhodnutí podle zvláštního právního předpisu“ v § 82 odst. 3 stavebního zákona v podstatě pouze na rozhodnutí pozemkového úřadu podle zákona o pozemkových úpravách.

31. Pro zodpovězení projednávané právní otázky přitom není podstatné, zda rozsudek soudu v řízení o nahrazení projevu vůle povinné osoby k převodu pozemku na oprávněného podle zákona o půdě sám o sobě konstituuje vlastnické právo k převáděným pozemkům a zda právě tento rozsudek představuje ve smyslu § 17 odst. 4 katastrálního zákona podklad pro deklaratorní zápis do katastru nemovitostí, anebo zda je na základě takového rozsudku teprve nuceně uzavřena smlouva mezi povinnou a oprávněnou osobou a až tato smlouva představuje podklad pro tentokrát už konstitutivní zápis do katastru nemovitostí. Tato odlišnost je relevantní výlučně na úrovni podústavního práva, při posouzení ústavnosti plénem posuzované pravomoci obecných soudů nehraje podstatnou roli.

32. Plénem Ústavního soudu proto uzavírá, že neshledává jako neústavní takový právní závěr, podle kterého obecné soudy v řízení o nahrazení projevu vůle povinné osoby k bezúplatnému převodu náhradního pozemku na oprávněnou osobu podle zákona o půdě současně mají pravomoc rozhodnout o dělení pozemku. Rozhodnou-li soudy v takovém řízení o dělení pozemku na základě k rozsudku přiloženého geometrického plánu, nepostupují *ultra vires* a neporušují princip dělby moci dle čl. 2 odst. 1 a 3 Ústavy, zásadu zákonnosti při výkonu veřejné moci dle čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny a ani ve svých důsledcích práva dosavadního vlastníka pozemků na ochranu majetku dle čl. 11 odst. 1 Listiny a na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny, jak tvrdí nález sp. zn. III. ÚS 3804/19. Zvolení opačného výkladu by vedlo k odepření práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudců Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy, Vladimíra Sládečka a Radovana Suchánka

Jakkoli můžeme v obecné rovině přijmout výrok plenárního stanoviska, neboť jemu se stanoviskem rozporovaný nález sp. zn. III. ÚS 3804/19 ze dne 5. 1. 2021 (N 1/104 SbNU 10) ve skutečnosti nijak neprotiví, nesouhlasíme s právními názory obsaženými v jeho odůvodnění:

1. K výroku stanoviska je třeba poznamenat, že v dané věci přece vůbec nejde o to, že k rozsudku je přiložen geometrický plán. Ten musí být totiž s listinou spojen vždy, týká-li se právo, které má být na základě listiny zapsáno do katastru, jen části pozemku evidovaného v katastru (geometrický plán příslušnou část pozemku vymezuje) [viz § 7 odst. 3 zákona č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon), ve znění pozdějších předpisů]. Jde však o to, zda po právní moci rozsudku bude probíhat standardní vkladové řízení, v němž bude mít vklad konstitutivní povahu a katastrální úřad bude vyžadovat „souhlas příslušného orgánu veřejné moci s dělením nebo scelováním pozemků“ podle § 15 odst. 1 písm. d) katastrálního zákona, nebo zda takový souhlas vyžadovat nebude a vklad bude mít jen deklaratorní účinky. A to právní věta plenárního stanoviska vůbec neřeší (pozn. právní věta stanoviska je však v rozporu s jeho odůvodněním – srov. jeho bod 32).

2. Předně máme za to, že stanovisko je zcela nepřípadně založeno na restituční povaze věci. Důrazem na „restituční rozměr projednávané otázky“ (body 17, 23 až 25) ve skutečnosti obchází nosné důvody nálezu sp. zn. III. ÚS 3804/19, když nedoceňuje význam ústavního principu dělby moci (čl. 2 odst. 1 Ústavy České republiky) a stírá rozdíl mezi soukromoprávním a veřejnoprávním aspektem dané věci. S kasačními důvody tohoto nálezu se stanovisko

vypořádává naprosto nedostatečně jen v bodu 31, přestože jde o komplexní právní problematiku se širokým dopadem, u níž je třeba jednoznačně stanovit ústavněprávní meze.

3. Stanovisko je vnitřně rozporné již tím, když tvrdí, že „použité ustanovení stavebního zákona nelze aplikovat mimo rozsah stavebního zákona“ (bod 28), ale zároveň dovozuje, že nemá být omezován „dosah formulace“ téhož ustanovení (slova „rozhodnutím podle zvláštního právního předpisu“ v § 82 odst. 3 věty první zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), „pouze na rozhodnutí pozemkového úřadu podle zákona o pozemkových úpravách“ (bod 30), neboť soudy prý v řízení o nahrazení projevu vůle povinné osoby k bezúplatnému převodu náhradního pozemku na oprávněnou osobu podle zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o půdě“) „současně mají pravomoc rozhodnout o dělení pozemku“ (bod 32). Přitom stanovisko se v ústavněprávní rovině vůbec nevypořádává s tím, zda jednoznačný zákonný odkaz v § 82 odst. 3 stavebního zákona na (správní) rozhodnutí vydané v řízení podle jiného právního předpisu (v tomto ohledu obdobného účelu) je přípustné vykládat jako kompetenční normu zakládající pravomoc soudu rozhodujícího podle jakéhokoli (sic!) právního předpisu, tedy např. i podle zákona o půdě. Takový náhled nelze prizmatem požadavků ústavního pořádku na dělbu moci přijmout.

4. Máme za to, že podle platné zákonné úpravy musí o dělení pozemku (jež je nutno odlišovat od úpravy rozdělení společné věci podle občanského zákoníku) vždy rozhodnout správní úřad, a nikdy soud. Rozhodnutí o dělení pozemku je totiž územním rozhodnutím [§ 77 písm. d) stavebního zákona], jež se dotýká zejména ochrany důležitých zájmů v území (viz § 76 odst. 1 téhož zákona a požadavky na vymezení pozemků stanovené v § 20 vyhlášky č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území, ve znění pozdějších předpisů); územní rozhodnutí vydává příslušný stavební úřad na základě územního řízení nebo zjednodušeného územního řízení (§ 84 odst. 1 stavebního zákona). Ustanovení § 82 odst. 3 věty první stavebního zákona pak vymezuje tři výjimky, kdy se nevyžaduje rozhodnutí stavebního úřadu o dělení pozemků v územním řízení: první z nich je situace, kdy podmínky pro dělení pozemku jsou dány regulačním plánem, druhou je situace, kdy tyto podmínky jsou dány (jiným) rozhodnutím stavebního úřadu (např. rozhodnutím o umístění stavby – § 79 stavebního zákona), a třetí ta, kdy jsou podmínky dány „rozhodnutím podle zvláštního právního předpisu“. Zákon logicky v naposled uvedeném případě odkazuje v poznámce pod čarou č. 33 pouze na § 2, 3 a 11 zákona č. 139/2002 Sb., o pozemkových úpravách a o pozemkových úradech a o změně zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, podle nichž o pozemkových úpravách rozhoduje pozemkový úřad; neodkazuje na zákon o půdě, a to vědomě a správně, neboť ten upravuje zcela jinou materii a žádnou pravomoc soudů rozhodnout o dělení pozemku nezakládá, a to ani ve svém § 11a, zmíněném ve výroku stanoviska. Vůbec tak nemusí být veden spor o nenormativní povahu poznámek pod čarou (tu ani náleží sp. zn. III. ÚS 3804/19 nezpochybňuje), neboť i bez této poznámky je „dosah“ § 82 odst. 3 věty první stavebního zákona nepochybný. Vykládají-li si soudy výjimku, kdy jsou podmínky pro dělení pozemků dány „rozhodnutím podle zvláštního právního předpisu“, ve prospěch své údajné pravomoci rozhodnout v této záležitosti, přisvojují si tak pravomoc správního úřadu, která jim nepřísluší.

5. Stanovisko pléna ve své podstatě aprobejuje dovozenou pravomoc civilního soudu, kterou nejenže nemůže mít, není-li mu zákonem svěřena (čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky), ale není k ní ani odborně vybaven. Tyto nedostatky mají své praktické důsledky. Správní úřady se totiž v příslušných řízeních zabývají např. také osobami oprávněnými z věcných práv k pozemkům nebo stavbám, které se budou dělit nebo scelovat, nebo osobami, jejichž vlastnické nebo jiné věcné právo k sousedním stavbám, sousedním pozemkům nebo stavbám na nich může být přímo dotčeno. Dále správní úřady hodnotí např. celkovou situaci v měřítku katastrální mapy včetně přístupu z veřejné komunikace ke všem pozemkům a zabývají se

rovněž rozhodnutími nebo závaznými stanovisky dotčených orgánů týkajícími se souladu mimo jiné s ochranou životního prostředí, přírody a krajiny, vod, zemědělského půdního fondu, lesa, ložisek nerostných surovin, památkové péče, dopravy apod. Nutno se tudíž tázat, kdo bude při narušení koncepce rozdělení pravomocí výkonné moci a soudní moci chránit tyto veřejné zájmy, jejichž posouzení přitom zahrnuje i řešení odborných otázek. Nadto netřeba připomínat, že činí-li tak stanovisko na podkladě restituční povahy věci, tak v uvedených ohledech současně nedůvodně zvýhodňuje osoby s restitučními nároky oproti osobám jiným.

6. Stanovisko se dále protichůdně vyjadřuje tak, že rozdíl v povaze výroku rozsudku (deklaratorní vs. konstitutivní) a s tím spjaté rozdílnosti předmětu řízení před soudem a vkladového řízení před katastrálním úřadem nejsou podstatné, neboť jsou relevantní výlučně na úrovni podústavního práva (bod 31). Nicméně stejným způsobem, tj. na úrovni podústavního práva bez zřetele k ústavněprávním východiskům dělby moci, se návrh stanoviska „vypořádává“ s jádrem případu, tedy výkladem a použitím ustanovení § 82 odst. 3 věty první *in fine* stavebního zákona (bod 28), které má být použitelné pouze v mezích stavebního zákona; tedy stále na úrovni „obyčejného“ zákona.

7. Ač se tak stanovisko tváří, nevyrovnává se s podstatou řízení, v němž se o věci jedná. Stanovisko nebere na zřetel, že vkladové řízení je diametrálně odlišné, jde-li na jedné straně o posouzení vkladové listiny, která je soukromou listinou [typicky smlouvou, a to i smlouvou, při jejímž uzavření byl nahrazen projev vůle jedné strany rozhodnutím soudu (pozn. soudní rozhodnutí nahrazující projev vůle nic nemění na tom, že vkladovou listinou je i v takovém případě smlouva, která je uzavřena právní mocí soudního rozsudku)], a jde-li na druhé straně o vkladové řízení prováděné na základě rozhodnutí jako titulu.

8. Ve věci rozhodnuté nálezem sp. zn. III. ÚS 3804/19 soudy nerespektovaly proces uzavírání smlouvy nahrazením chybějícího projevu vůle. To je ovšem takový exces z kogentní úpravy, že ho Ústavní soud nemohl nechat stranou pozornosti. V následném vkladovém řízení s konstitutivními účinky vkladu se totiž plně projeví nezbytnost souhlasného rozhodnutí stavebního úřadu s dělením pozemku, neboť přílohou návrhu na zahájení vkladového řízení musí být i „další listiny, pokud jejich potřeba vyplývá z jiného právního předpisu, například souhlas příslušného orgánu veřejné moci s dělením nebo scelováním pozemků“ [§ 15 odst. 1 písm. d) katastrálního zákona]. Na to navazuje § 17 katastrálního zákona stanovící rozdílné množiny (resp. množinu v prvním odstavci a její podmnožinu ve druhém odstavci, eventuálně v dalších odstavcích) podmínek pro přezkum soukromé listiny a pro přezkum veřejné listiny.

9. Jak je dále správně poznamenáno v bodu 25 odůvodnění nálezu sp. zn. III. ÚS 3804/19, obecné soudy se nevyrovnávají s tím, proč nepovažují své rozsudky nahrazující projev vůle za rozhodnutí podle § 161 odst. 3 občanského soudního řádu, a naopak nepřipadně odkazují na judikaturu vzešlou z řízení o určení vlastnického práva. Plenární většina se však ve stanovisku s právní argumentací obsaženou v bodech 25 až 28 uvedeného nálezu, bohužel, nijak nevypořádala. Je přitom notorií, že žaloba, kterou se žalobce domáhá nahrazení projevu vůle, není určovací žalobou ani žalobou právotvornou, ale žalobou na plnění, neboť žalovaný byl povinen projevit určitou vůli (typicky učinit nějaké právní jednání, k němuž se zavázal sám nebo mu je ukládá zákon), ale tuto vůli neprojevil. Rozsudek, který takové žalobě vyhovuje, je rozsudkem na plnění a jeho právní mocí je smlouva uzavřena. Zavazuje-li se touto smlouvou žalovaný převést na žalobce vlastnické právo k nemovitosti, je nutno od sebe odlišit obligační a věcněprávní účinky: smlouva má pouze účinky závazkověprávní, věcněprávní účinky mohou nastat teprve vkladem vlastnického práva do katastru nemovitostí. Vklad vlastnického práva je nezbytný, neboť soud nerozhodoval o tom, zda vlastníkem je žalobce či žalovaný, ale svým rozhodnutím pouze nahradil projev vůle žalovaného vedoucí k uzavření smlouvy, která je pouze titulem nabytí vlastnického práva [srov. Lavický, P. in Lavický, P. a kol. Občanský soudní řád (§ 1 až 2501). Řízení sporné. Praktický komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, str. 792 a 793]. Z těchto důvodů je jednoznačně právně vadná představa Nejvyššího soudu

formulovaná v rozsudku ze dne 28. 4. 2021 č. j. 28 Cdo 979/2021-465 (parafrázovaná v bodě 6 stanoviska), že rozsudek o nahrazení projevu vůle k převodu pozemků podle § 11a odst. 1 zákona o půdě sám o sobě konstituuje vlastnické právo k převáděným pozemkům a právě tento rozsudek (nikoliv smlouva) představuje ve smyslu § 17 odst. 4 katastrálního zákona ve spojení s § 1114 občanského zákoníku podklad pro deklaratorní zápis do katastru nemovitostí. Bohužel, většina pléna Ústavního soudu, ač v průběhu projednání návrhu stanoviska opětovně upozorňována na tento zásadní omyl, oslněna restituční povahou sporu, k nápravě nepřistoupila.

10. Pozornému čtenáři jistě neunikne odkaz na ustanovení čl. 36 odst. 2 Listiny v bodu 32 *in fine* stanoviska (v celém jeho obsahu jediný), o jehož použití v dané věci ovšem vůbec nejde.

11. Ze všech uvedených důvodů jsme přijetí plenárního stanoviska svým hlasem nepodpořili.